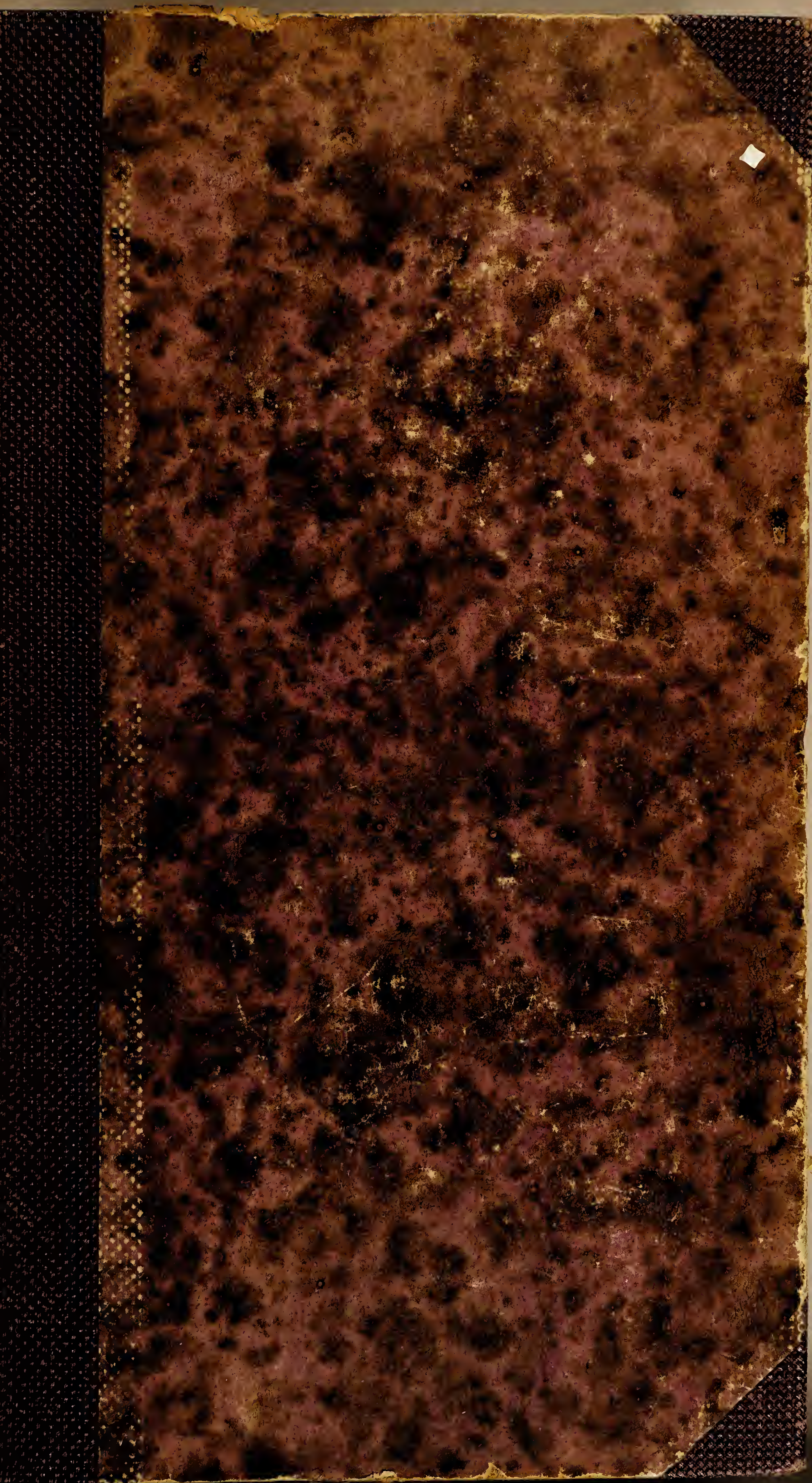

REIZE
NAAR SURINAMEN,
VERBLIJF ALDAAR,
EN
TERUGTOGT OVER NOORD-AMERIKA NAAR EUROPA

VAN DEN BARON

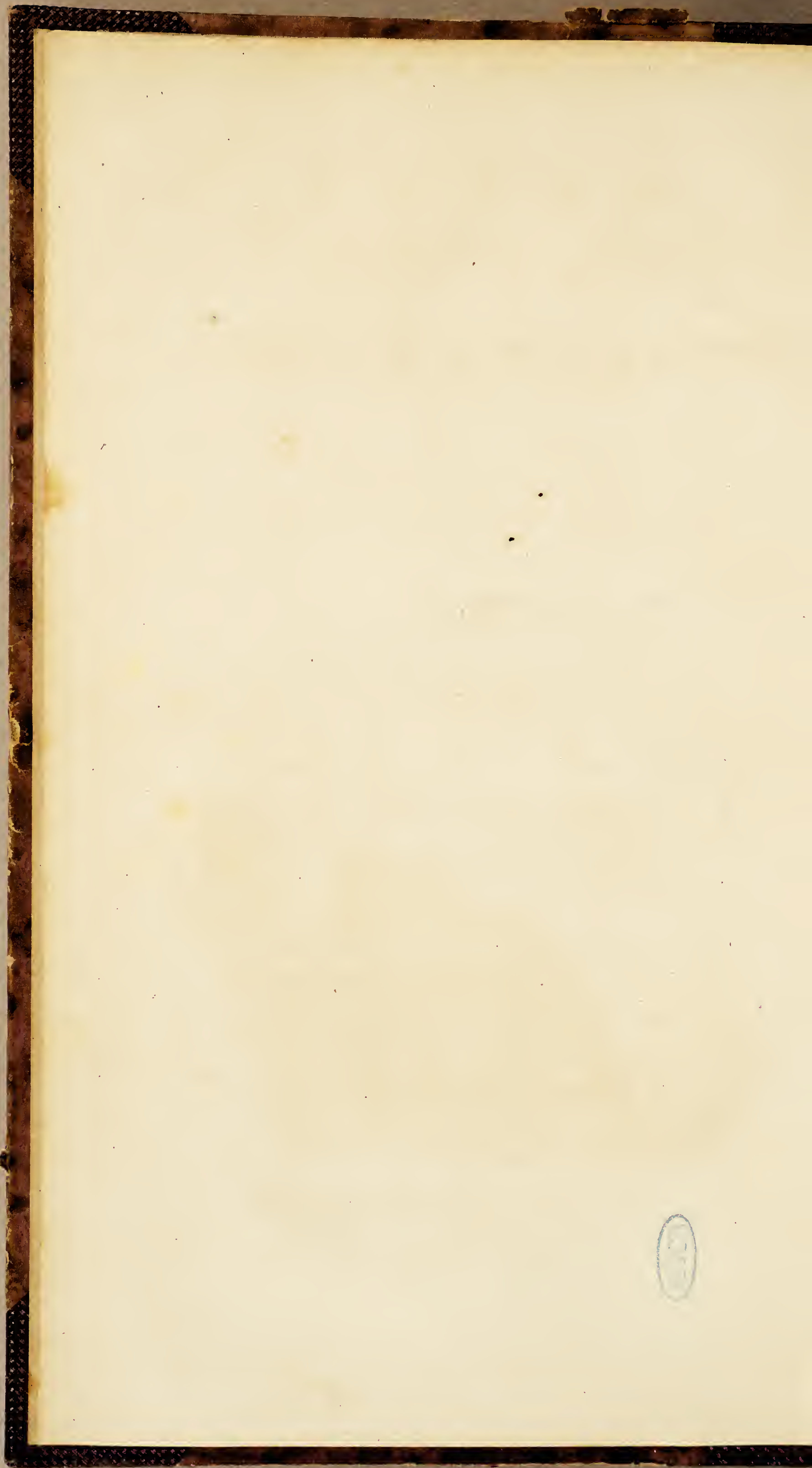
ALBERT VON SACK,
Kamerheer van den Koning van Pruissen
en Ridder van de St Jans-Orde.

Uit het Hoogduitsch.

EERSTE DEEL.

W. M. Craig. del. D. Veelwaard. sculp.

Te HAARLEM, bij
DE ERVEN FRANÇOIS BOHN.
MDCCCXXI.

VOORBERIGT.

Indien bij eenen Schrijver vaak de bekommering ontſtaat, dat zijn werk, als hetzelve in het openbaar verſchijnt, niet aan die verwachting voldoen zal, welke men daarvan reeds te voren heeft opgevat, dan moet zulks vooral plaats hebben bij den opſteller van eene reisbeſchrijving, zoodra hij bedenkt, dat de menigte der lezers van zulke boeken, ten aanzien van de bezigheden van hun beroep en hun' kring van werken, veel meer verſchillen, dan die van andere ſchriften. Voor ſommigen van hen is alleen dat wetenſchappelijke vak van belang, aan welks onderzoek zij zich hebben toegewijd; zij verwachten in de reisbeſchrijving daaromtrent ophelderingen; terwijl eene veel grootere menigte van lezers het verhaal van eene reize beſchouwen even als een' Roman, dien zij enkel tot vermaak en tijdkorting lezen, en waarbij zij dikwijls zeggen: si non e vero e bene trovato. *Andere weder hebben zeer zonderlinge denkbeel-*

den van de landen, die onder de Keerkringen gelegen zijn, en verlangen alzoo, van de reizigers in deze gewesten, veel genot voor hunne hooggefpannen verbeelding.

Naar voldoening aan deze zoo verfchillende verlangens zal men in deze reisbefchrijving te vergeefs zoeken. De Schrijver heeft omtrent den toeftand der kolonie Surinamen *zoo veel berigten verzameld en medegedeeld, als voor eenen vreemdeling, in de gegevene omftandigheden, mogelijk was. Te weinig met het rijk der planten bekend, dat aldaar zoo menigvuldig is, heeft hij zich alleen bij de nuttigfte en merkwaardigfte bepaald, en deze zóó befchreven, als zij zich vertoonen. Bijzondere ongelukken zijn hem ook niet bejegend, en wonderlijke avonturen heeft hij niet gehad, bij zijn omzwerven in de groote wildernisfen van* Surinamen.

De groote zwarigheid, met welke eene briefwisfeling, gedurende den oorlog, naar verafgelegene landen gepaard gaat, deed hem kopij van alle zijne brieven houden, om, in gevalle de oorfpronkelijke mogten verloren gaan, het genoegen te mogen hebben, van de affchriften, bij zijne terugkomst in Europa, *aan zijne vrienden ter hand te ftellen. Dan, bij zijne aankomst te* Lisfabon, *beletteden hem*

de

de gebeurtenisſen, welke op het Schiereiland plaats hadden, zijne reis naar Duitschland *te lande voortzetten. Deze zwarigheden bleven, bij zijne komst in* Engeland, *dezelfde.*

Gedurende eene ziekte, en om zijn' ledigen tijd, ter verdere oefening in de Engelſche *taal, te beſteden, begon hij verſcheidene der volgende brieven, die oorſpronkelijk in het* Hoogduitsch *geſchreven waren, in het* Engelsch *te vertalen. Daar men over zijn handſchrift, dat hij aan eenige achtenswaardige vrienden liet lezen, een gunſtig oordeel velde, kreeg hij aanleiding, om het geheel op nieuw doortezien en van fouten tegen de* Engelſche *taal, waaraan een vreemdeling zich zoo ligt ſchuldig maakt, te laten zuiveren. Hij gaf zijne brieven in het* Engelsch *in het licht.* The Monthly Review, The Eclectic Review, *en* The Brithisch Critic *hebben over dezelve gunſtig geoordeeld; doch* The Quarterly Review *minder, vooral wat des Schrijvers aanmerkingen omtrent de ſlaven en den ſlavenhandel betreft.*

De reden, waarom hij destijds zijne reisbeſchrijving reeds in het licht gaf, was vooral daarin gelegen, dat hij het daarvoor hield, dat Surinamen *in* Europa *nog weinig regt gekend werd. Men beſchouwde deze ko-*

lonie, althans in Engeland, *als van weinig belang; eene dwaling, die gedeeltelijk daaruit ontſtaan kon, dat het* Hollandſche Guiana, *in zijnen geheelen omvang genomen, te groot en te uitgeſtrekt is, om uit* Holland *de vereischte menigte van kolonisten te bekomen; waarbij nog kwam, de gedeeltelijke ſtremming van den handel door den oorlog, en de groote daling van de koloniale Effecten. Indien men echter aannemen mag, dat de bevolking der zeven vereenigde* Hollandſche *Provintien ruim twee millioenen bedroeg, en dat daar, door de vereeniging met* Braband *en eenige ſtreken aan den Rhyn, nog drie millioenen inwoners zijn bijgekomen, kan men verwachten, dat deze vermeerdering van gebied en bevolking, onder de Regering van den ouden Vorstelijken Stam, die de industrie en den handel ſteeds begunſtigt en de verſchillende belangen van het Noordelijk en Zuidelijk gedeelte des rijks tracht te vereenigen, eenen gunſtigen invloed zal hebben voor* Surinamen, *dat nu ook ſchier de eenige bezitting der* Nederlanden *in* Zuid-Amerika *is.*

Na eenigen tijd te Londen *te hebben doorgebragt, werd de ſtaat van zijne gezondheid, vooral in den winter, zoo ongunſtig, dat de Schrijver het geraden vond, zich weder naar*

war-

warmer gewesten te begeven. Brazilien *kwam daartoe wel, om verſcheidene redenen, in aanmerking, doch andere oorzaken, en vooral om te* Surinamen *zelve, de aanmerkingen, die op zijne, in het* Engelsch *uitgegevene, brieven over die kolonie, mogten gemaakt worden, te mogen vernemen, deden hem beſluiten, andermaal zich naar* Paramaribo *inteſchepen. Hij zeilde, op het ſchip* Onyx, *van* Londen *derwaarts. Nu noodigde hij allen uit, om hunne gedachten over zijn werk, dat alreede te* Surinamen *bekend was, hem medetedeelen. Aan deze uitnoodiging werd, door verſcheidene mannen van kennis en ervaring, gunſtig voldaan.*

Bij zijne eindelijke terugkomst in zijn vaderland, alwaar ſommige de Engelſche *uitgave van zijne brieven reeds kenden, werd de Schrijver ſterk aangezocht, om dezelve ook in zijne moedertale het licht te doen zien. Daar de bovengemelde afſchriften, op zijne tweede terugreis uit* Noord-Amerika, *nevens andere zaken van aanbelang, door het zeewater onbruikbaar waren geworden, moest de* Engelſche *uitgave ten grondſlag dienen. In de bezorging van de* Hoogduitſche, *waarbij gebruik gemaakt is van de aanmerkingen, die den Schrijver te* Surinamen *zijn medegedeeld,*

deeld, was Profesſor WOLFF, *bekend door zijn* Chemisch Woordenboek, *hem behulpzaam; en deze geleerde heeft zijn werk tevens met verſcheidene aanmerkingen verrijkt.*

Daar de berigten, welke des Schrijvers reizen betreffen, aan vertrouwde vrienden gerigt zijn, gingen de denkbeelden bij hem in de pen over, zoo als dezelve hem voor den geest kwamen. Dezelve zouden misſchien, bij de openlijke uitgave, in eenen anderen vorm hebben kunnen voorgedragen worden; maar hij was beducht, dat eene te angſtige bezorgdheid in dezen, aanleiding mogt geven tot ſtijfheid en pedanterij. Met regt, meent hij, op zijn werk de volgende plaats van ROUSSEAU *te mogen toepasſen: „Ik ben een mensch „en heb boeken geſchreven; ik heb, derhalve, „fouten begaan; een groot gedeelte van deze „zie ik zelf; een groot gedeelte werd door „anderen opgemerkt; maar nog vele zullen „er overblijven, die zoo wel aan anderen, „als aan mij zelven, ontgaan zijn."*

IN-

I N H O U D.

EERSTE BRIEF.

TWEEDE BRIEF.

DERDE BRIEF.

 den

V I E R D E   B R I E F.

V IJ F D E   B R I E F.

Z E S D E   B R I E F.

ZE-

ZEVENDE BRIEF.

ACHTSTE BRIEF.

NEGENDE BRIEF.

TIENDE BRIEF.

ELFDE BRIEF.

TWAALFDE BRIEF.

DERTIENDE BRIEF.

VEERTIENDE BRIEF.

VIJFTIENDE BRIEF.

ZESTIENDE BRIEF.

DRUKFOUTEN.

Boven den tweeden brief bladz. 3. moet ingevuld worden de dagteekening: *Funchal*, 23 Januarij 1805.

Bladz. 3. r. 12. v. o. honderd — lees — driehonderd.

REIZE

NAAR

SURINAMEN.

EERSTE BRIEF.

Funchal, Madeira, den 2 Decemb. 1804.

Gij verwondert u, dat ik naar *Surinamen* wil reizen, en meent, dat ik geen gunstig tijdſtip heb gekozen, om aanmerkelijke voordeelen te behalen, indien het doel mijner reize is, ſchatten te verwerven. Ik ſtem dit gaarne toe; evenwel hoop ik, door deze reize, eene winst te doen, die meer waardig is, dan alle ſchatten, ja, dan het leven zelve, namelijk de herſtelling van mijne gezondheid. Zeer ervarene Artſen, welke ik raadpleegde, waren van oordeel, dat ik, bijaldien ik mij in den winter te *Madeira* niet zoo welvarende mogt bevinden, als in den zomer, mij naar gewesten moest begeven, welke digter bij den evenaar gelegen zijn. Offchoon het klimaat hier voor gezonde menſchen zeer aangenaam is, zijn echter de winden vaak al te ſcherp voor iemand, die ziekelijk is van geſtel; althans ik ben twee

jaren op het eiland, en heb in den winter altoos ongemak aan de longen gehad, bijna even zoo erg, als gedurende mijn verblijf in de Zuidelijke ſtreken van *Europa.* Daarom heb ik beſloten, den raad der Geneesheeren te volgen, hoewel het zeker onaangenaam is eene zoo verre reize, met een ongezond geſtel, en daarenboven te midden van den oorlog, te ondernemen. Ik heb te vergeefs den vrede, door bemiddeling van den Koning van *Pruisſen* verwacht, die, door zijn uitmuntend perſoneel karakter, het vertrouwen der Europiſche Mogendheden zich verworven heeft.

De andere bijkomende redenen, welke mij bewogen hebben, om juist *Surinamen* boven de andere keerkrings-gewesten te verkiezen, hoop ik, bij eene andere gelegenheid, breeder voor u te ontwikkelen. Ik wil thans alleen aanmerken, dat ik niet twijfel, of ik zal, door de zorgvuldigheid, waarmede ik gewoon ben, in elk land, op het klimaat acht te geven en tevens op de levenswijze, welke er noodzakelijk is, waarnemingen en ondervindingen opdoen, welke voor anderen, die ná mij te *Surinamen* komen zullen, van nut kunnen zijn. Verſcheidene van mijne landslieden en misſchien zelfs eenige van mijne oude bekenden hoop ik aldaar te zien. Offchoon men te *Surinamen* zekerlijk goede Artſen heeft, kan evenwel de waarſchuwende raad van eenen vreemdeling welligt voor eenen anderen vreemdeling van meer dienst zijn, dan geneeskundige

voor-

voorſchriften, vooral met opzigt tot zulk een klimaat, waar de ziekten zóó ſpoedig kwaadaardig worden, dat de bekwaamſte Geneesheer de ergſte gevolgen niet kan afwenden.

Op *Madeira* is het weêr, in de maanden Februarij en Maart, het veranderlijkſte en de winden vooral doordringende; het is derhalve een geluk voor mij, dat ik, vóór dit tijdſtip, het eiland zal kunnen verlaten; en ik vlei mij dus met de hoop, dat gij, na deze ontvouwing, mijn beſluit, om eenigen tijd te *Surinamen* doorte-brengen, niet langer zult afkeuren. Vaarwel.

TWEEDE BRIEF.

Ik heb eene plaats genomen op het ſchip *Jaſon*, Kapitein MARTIN, om naar *Surinamen* overteſteken: het is een ſchip van honderd tonnen, en de lading beſtaat in Madeira-wijn. Ik ben de eenige pasſagier, en de Kapitein heeft mij laten verzoeken, om nog heden nacht aan boord te komen ſlapen, dewijl hij morgen vroeg denkt aftezeilen.

In gevolge van uw verlangen, zal ik u het Dagboek van deze zeereis zenden; dat echter ſlechts in weinige aanmerkingen beſtaan zal, dewijl een uitvoerig verhaal alleen voor zeelieden van belang kan zijn. Voor andere perſonen kan het toch weinig nuttig of aangenaam wezen, als

de reiziger, verſcheidene weken lang, op dit altoos eenzelvige element beperkt is; en om proeven op zee te doen, ontbrak het te *Madeira* aan gelegenheid tot het bekomen van de daartoe noodige werktuigen. Bijaldien nu mijne berigten, bij wijze van uittrekſel, u niet belangrijk voorkomen, dan zult gij het mij zeker dank weten, dat ik u het verdriet niet aandoe, van dezelve in hun geheel te moeten lezen.

Den 24 Januarij. De Kapitein is verhinderd geworden, heden, overeenkomſtig zijn oogmerk, in zee te ſteken. Men ontdekte op het eiland, dat er een *Spaansch* ſchip in de nabijheid was; en op het berigt hiervan, wilde de Gouverneur den *Jaſon*, dewijl dezelve een gewapend ſchip is, niet van de reede laten vertrekken, vóór dat de *Spanjaard* zoo verre uit het gezigt zoude zijn, dat wij denzelven niet zouden kunnen inhalen. Deze omſtandigheid is voor mij niet aangenaam, daar ik reeds alle mijne goederen aan boord heb. Evenwel, ik moet bekennen, dat de Gouverneur gelijk heeft. Zijn naam is ASCENSO DE SIQUEIRA FREIRE, hij bekleedt zijnen post met regtvaardigheid en waardigheid, en is even zoo achtenswaardig in zijne dagelijkſche wijze van leven en doen, een man, die der *Portugeeſche* natie tot eere verſtrekt.

Den 25 Januarij. Op zee. Na bekomen verlof, verlieten wij heden morgen, met eenen N. W. wind en ſchoon weder, *Madeira*, zonder eenig verder beletſel. Het eiland, met deszelfs traps-

ge-

gewijze zich verheffende bergen verſchaft ons het aangenaamſte gezigt. In de ſtad *Funchal*, ſcheen de zon, met een' verblindenden glans, op het aloude kasteel, terwijl het ganſche tafereel, door eenige wolken, die over de prachtige kerk, op de ſpits van den berg, hingen, flaauw werd beſchaduwd.

Den 26 Januarij. Daar de wind meer Noordelijk liep en den ganſchen nacht ſterk aanhield, konden wij, dezen morgen, *Madeira* niet eens meer zien. Een brik, genaamd *Sommerſet*, hield ons gezelſchap, om weêrkeerig, in geval van nood, door ons beſchermd te worden. De beide Kapiteins hebben ſtraks afgeſproken, om zich verder van de *Kanariſche Eilanden* verwijderd te houden, uit vrees voor Kapers, welke in dezen omtrek kruiſen; en ik heb alzoo geene hoop, dat ik den majestueuzen *Pick van Teneriffe* zien zal.

Den 1 Februarij. Sedert dat wij over 20° Noorder Breedte zijn, komt de aanhoudende Pasſaat-wind ons zeer te ſtade. De zeilen behoeven niet verzet te worden. De matrozen beſteden alzoo hun' tijd aan velerlei' werktuigelijken arbeid, en de ſchikkingen, gedurende dezen tijd, met onzen verſchen voorraad en levensmiddelen gemaakt, geven aan het dek waarlijk het voorkomen van eene jaarmarkt.

Den 5 Februarij. Verſcheidene Dolphijnen volgen ons ſchip; hunne glinsterende kleuren, groen, verguld, purper, ſchitteren nog heerlijker op

eenen hoog zeegroenen grond, hoedanig in deze ſtreken de kleur van de zee is. De ſoort van visch, welken de Ouden *Delphinus* noemden, geeft geene zoo prachtige vertooning, en men kan thans naauwelijks raden, wat aan denzelven dien grooten roem verſchaft hebbe, dat hij de menſchen van ſchipbreuk zou kunnen redden (*).

Den 9 Februarij. Gij weet, bij eigene ondervinding, welk een genoegen het verſchaft de aloude geſchiedenis te mogen lezen op de plaats zelve, waar de daden, die zij behelst, gebeurd zijn. Zulk een genoegen verſchafte mij, in deze ſtreken van den Oceaan, eene beſchrijving van de reis van COLUMBUS. De verbeelding ſchetſte mij hier alles, wat dien koenen zeereiziger, bij zijne ſtoute onderneming, bejegende. Offchoon COLUMBUS de geleerden, welke het voor onmogelijk hielden, op zulk eenen verren afſtand ontdekkingen te doen, zeer ſcherpzinnig wederlegd had, zoo verſchrikte hij toch, even als zijne reisgenooten, toen zij in de keerkrings-gewesten kwamen, over een verſchijnſel, waarover wij ons thans verheugen, namelijk over den Pasſaat-wind, die beſtendig uit het Oosten waait. Zij, die voor de eerſte reize den Atlantiſchen Oceaan door-

(*) CUVIER brengt verſcheidene tegenſtrijdigheden, ten aanzien van den Dolphyn der Ouden, daardoor in overeenſtemming met elkander, dat hij bewijst, dat de Ouden twee zeer verſchillende dieren met den naam van Dolphyn hadden beſtempeld. Het eene dier is onze gewone Dolphyn, het andere een Zeehond.

doorkliefden, waanden dat de wind hun den terugtogt affneed, tot dat zij eindelijk ontdekten, dat zij flechts tot op een' zekeren graad van Noorder Breedte behoefden optezeilen, om zonder zwarigheid naar *Europa* te kunnen terugkeeren.

Den 14 Februarij. Een Haai zwom ons fchip voorbij, zonder, echter, eenig acht te geven op het aas, dat wij hem toewierpen. Ik heb groote hengel-haken met kettings van *Madeira* medegenomen, ten einde een' haai te vangen, vooral eenen witten, van welken men zegt, dat de jongen, in tijd van gevaar, den ouden door den bek naar binnen fluipen en in deszelfs buik eene fchuilplaats vinden. De Heer PENNANT heeft aangemerkt, dat dit niets onwaarfchijnlijker is, dan dat de jongen van het *Oposcum* in den buikzak van hunne moeder eene veilige toevlugt hebben. Doch met alle hoogachting voor des Heeren PENNANTS Natuurkundige kennis, komt het mij toch voor, dat er een groot onderfcheid is tusfchen eenen uitwendigen buidelvormigen zak, waarin het laatstgenoemde dier zijne jongen in veiligheid bewaart, en den inwendigen zak, welken men aan eenige haaijen toekent; want bijaldien de ligchamelijke inrigting van dezen haai niet buitengewoon is, dan moet de bedoelde fchuilplaats en ook de doorgang door den ftrot van dat onverzadelijke dier voor de jongen zeer ongemakkelijk zijn. Zoo lang deze bijzonderheid niet door eene naauwkeurige ontleding is be-

vestigd, kan ik niet nalaten de kaken van dezen vraatachtigen visch als het hol van den leeuw te beschouwen, in hetwelk men vele dieren ziet ingaan, maar waaruit men geen ziet terugkeeren (*).

Den 15 Februarij. Toen ik des namiddags met den Kapitein op het dek stond, zagen wij eenige hooge water-stralen zich uit de zee verheffen; terstond daarna kwam een visch boven water en stortte zich weder, met eene geweldige kracht, naar beneden. „Een Dorscher! een Dorscher!" — riep de Kapitein — „Sedert twintig jaren," — dus ging hij voort — „dat ik op zee zwerf, is dit eerst de tweedemaal, dat ik eenen Dorscher met eenen Walvisch in gevecht zie (†)." Deze zoogenaamde Dorscher behoort tot het geslacht der Haaijen. Ik kan denzelven, echter, niet naauwkeuriger beschrijven; want hij was reeds op eenen aanmerkelijken afstand, toen wij hem

(*) Misschien heeft de *Gasterosteus Ductor* van LINNEUS tot deze fabel aanleiding gegeven. Deze visch, welke den Haai vergezelt, vaak voor hem heên zwemt, zich menigmaal onder deszelfs kop verbergt en dan weder te voorschijn komt, kan wel aan onnaauwkeurige waarnemers het denkbeeld gegeven hebben, dat hij in den bek van den roofvisch kruipt; en daar men niet konde begrijpen, dat dit vraatzuchtige dier een' anderen visch zoude sparen, zoo hield men den *Ductor* voor eenen jongen Haai.

(†) Dorscher, *Thrasher* is eene benaming, die de Engelsche zeelieden aan dezen visch gaven. Misschien is dezelve de *Squalus Prestis*. L.

hem het eerst zagen, en hij vervolgde zeer ſnel zijnen weg, beſtendig in ſtrijd met eenen Walvisch, zoo lang wij hem konden naoogen. Gij kunt begrijpen, dat het een visch van de eerſte grootte moet zijn, daar hij zich met zulk eenen vijand durfde meeten. Wij zagen den Walvisch ſlechts een enkel oogenblik, terwijl hij zijnen kop om hoog ſtak, om lucht te ſcheppen. Hij ſpoog zeer hoog water van zich.

Den 16 Februarij. Wij bevinden ons thans op 5° Noorder Breedte. Wij moeten zoo nabij de Linie zeilen, om de geweldige ſtroomen te vermijden, welke ons te verre van onzen koers zouden afbrengen en verhinderen de rivier van *Surinamen* binnenteloopen. Hoewel wij de Linie zeer ſchielijk naderden, hadden wij weinig hinder van de warmte. Een groot ſtuk linnen, dat over het dek geſpannen was, beſchutte ons voor de ſtralen der zon, en de wind maakte de lucht zeer aangenaam. De ſlingering of beweging van het ſchip is zoo weinig beduidende, dat wij eenen pokaal op de gezondheid van onze afwezige vrienden konden vullen, zonder een' droppeltje te ſtorten. Onze reis gelijkt wel een ſpeeltogtje op eene rivier; en ware de zee altoos zoo ſtil en liefelijk, dan zoude eene vriendelijke gezellinne zich gemakkelijk tot eene lange zeereis laten bewegen.

Den 17 Februarij. De zee geraakt meer in beweging. Eene ongeloofelijke menigte van vliegende visſchen trekken ons voorbij. Offchoon

door verſcheidene vijanden vervolgd, zijn zij door de weldadige natuur met de middelen voorzien, om die allen te ontkomen. Wanneer andere visſchen hen aantasten, heffen zij zich, op hunne vlieg-vinnen, in de lucht; tegen de vogels zoeken zij hunne veiligheid weder in de diepte, en hunne groote talrijkheid kan ten bewijze dienen, hoe gelukkig zij aan alle vervolgingen zich weten te onttrekken. Zij teelen ongeloofelijk ſnel voort, even als de haringen, waarmede zij ook, wat hunne gedaante betreft, de meeste overeenkomst hebben. Vogels van verſchillende ſoort vliegen over onze hoofden, van welke de Keerkring-vogel (*Phaeton athereus*), dien gij kent, door zijne twee lange ſtaart-veren zeer in het oog valt. Ik herinner mij, in eene reisbeſchrijving gelezen te hebben, dat deze vogel ſlechts ééne lange veêr heeft. Misſchien had die, welken deze reiziger zag, eene veêr verloren. Althans er zijn verſcheidene vogels, die twee lange ſtaart-veren hebben; doch ik ken er geen', die ſlechts ééne heeft.

Sedert dat wij onder de keerkringen zijn, hebben wij des nachts het water ſterk zien lichten. De verſchillende gevoelens der geleerden over dit verſchijnſel zijn u bekend. Sommigen zoeken de oorzaken in de kuit der visſchen, andere in rottende voorwerpen uit het dieren- en planten-rijk. Doch men ontdekt het ſchijnſel niet alleen op de oppervlakte des waters; want te *Napels*, waar ik, op zekeren avond, ter bevor-

vordering van mijne gezondheid, in zee baadde, zag ik in het water flikkerende lichten, zelfs tot nabij den grond, waarop ik ſtond. Maar welk eene verbazende hoeveelheid van kuit zou er ook noodig zijn, om dat lichten te veroorzaken; en nog minder kunnen er zoo vele rottende voorwerpen in de zee opgelost zijn, zonder nadeélige gevolgen te hebben. Het ſchijnt dus wel, dat het water zelve met een electrike vloeiſtof is bezwangerd; want als wij een' emmer zee-water ſchepten, en daarvan in een glas goten, verloor dat gedeelte aanſtonds geheel zijne lichtende eigenſchap. Indien nu het verſchijnſel zijn' oorſprong had in kuit van visch, is het niet waarſchijnlijk, dat het zoo ſpoedig verdwijnen zoude; en nog veel minder kunnen ligchamen, welke tot verrotting zijn overgegaan, zoo plotſeling ophouden te lichten; daar men dit verſchijnſel bij rottend hout en dergelijke zoo lang ziet voortduren. De electrike vloeiſtof, daarentegen, kan ſneller, door het uitdampen van het water, verdwijnen, en door andere ligchamen afgeleid worden. Het doet mij leed, dat wij geen werktuig aan boord hebben, waardoor men het zee-water, onvermengd, uit eene aanmerkelijke diepte kan ſcheppen, om te zien, of de electrike vloeiſtof zich zoo verre uitſtrekt.

Daar ik niet weet, of gij de aanmerkingen van den Heer HAYRON over een electriek verſchijnſel aan verſcheidene bloemen kent, wil ik hier eene plaats uit den *Observ. Physique* van M. ROZIER vol.

33

33 p. 3, welke ik in een Journaal vertaald vond, u mededeelen. „In *Zweden* heeft men „een verſchijnſel aan verſcheidene bloemen waar- „genomen, dat het eerst door den Heer HAY- „RON, Profesſor in de Natuurlijke Historie, werd „opgemerkt. Op zekeren avond, zag hij een „flaauw ſchijnſel uit eene Goudsbloem opko- „men; en, ten einde zich te overtuigen, dat „het geen zintuigelijk bedrog was, plaatſte hij „iemand naast zich, die hem een teeken zoude „geven, wanneer deze het licht ontdekte; en „beide zagen het te gelijker tijd. Bij ſommige „bloemen was het licht duidelijker, dan bij an- „dere, vooral, 1° aan de Goudsbloem (*Calen-* „*dula officinalis*) 2° *Tropaeolum majus*, 3° *Li-* „*lium bulbiferum*, 4° *Tagetes patula* en *erecta*; „ſomwijlen vertoonde het zich ook aan den *He-* „*lianthus anonis*. De gele of de vuur-kleur „ſchijnt vereischt te worden, om dit licht voort- „tebrengen, daar men het nooit aan bloemen „van eene andere kleur ontdekte. Om te we- „ten, of niet misſchien een klein inſekt of een „wormtje het verſchijnſel veroorzaakte, werden „de bloemen naauwkeurig onderzocht, zelfs met „een vergroot-glas; doch men vond niets, dat „daar naar geleek." In het Journaal wordt hier nog bijgevoegd: „Men kan uit de ſnelheid van „het lichten en uit andere omſtandigheden be- „ſluiten, dat het verſchijnſel electriek is." Mij komt het voor, dat de bloem als een Conductor werkt, welke de electriciteit uit de lucht aan-

trekt;

trekt; doch daar het licht zich alleen vertoont aan bloemen van zekere kleur, dienen er nog meer waarnemingen en proeven gedaan te worden. Het is jammer, dat wij niet vinden opgeteekend, of men aan bloemen van dezelfde ſoort, bij welke echter de gele of de vuur-kleur met andere kleuren is vermengd, ook dezelfde eigenſchap heeft waargenomen, en dat men de bloemen, welke het verſchijnſel het duidelijkſte vertoonden, niet geëlectriſeerd heeft, om te zien, of de vonken toenamen; dit onderzoek zoude de vraag volkomen hebben kunnen beantwoorden. Gij zult mij zeer verpligten, met te onderzoeken, of omtrent deze zaak naderhand ook waarnemingen bekend gemaakt zijn, en mij deze toetezenden (*).

De

(*) Men kan niet ontkennen, dat onder de oorzaken, welke het lichten des zeewaters bewerken, de electriciteit eene eerſte plaats bekleedt. Zoo ſchijnt ook de lichtende ſtreep, welke den weg van het ſchip teekent, door electriciteit veroorzaakt te worden, gelijk tevens het licht, dat zich, op eene groote vlakte, aan de top der golven, als lichtende vonken vertoont.

Er zijn, echter, nog andere ſoorten van licht, welke aan Phosphoriceerende ſtoffen haar beſtaan ſchijnen verſchuldigd te zijn. Deze kunnen ten deele levende ſchepſelen zijn, gelijk b. v. *Pennatula Phosphorea*, verſcheidene ſoorten van zachte wormen, vooral de *Medusa scintillans*, misſchien ook Microscopiſche diertjes. Het lichten, door deze oorzaken ontſtaan, breidt zich over eene groote uitgeſtrektheid, zoo wel in de diepte, als in de breedte, uit. Ook ſchijnt het rotten

van

De kleur van de zee ging heden van blaauw tot helder groen over; waaraan de Kapitein de nabijheid des lands ontdekte; want dit groen ontſtaat door de mindere diepte der zee en is de weerſchijn van eenen helder- kleurigen zee-grond.

Den 18 Februarij. De zee had heden namiddag eene zeer donkere kleur, welke door de kust van *Guiana* ontſtaat, naardien de groote en ſnelvlietende rivieren, uit de vlakke, ſlikkerige grond-aard of deelen opwerken en deze verſcheidene mijlen ver in zee brengen. Bij het ondergaan van de zon, hoorden wij uit de mars roepen: Land! en wij alle wenschten elkander van harten geluk, dat wij de reis zoo goed hadden volbragt. Onze Kapitein en die van den *Sommerſet* zijn thans met elkander in geſprek. Zij zullen den geheelen nacht het dieplood gebruiken.

Den 19 Februarij. Bij het opgaan van de zon, zag

van planten en dierlijke zelfſtandigheden eene ontwikkeling van licht te veroorzaken, en tot het lichten van de zee medetewerken. Eindelijk ſchijnt aan het zeewater zelve de eigenſchap van te lichten eigen te zijn, wanneer het ſterk bewogen wordt. In verſcheidene gevallen, licht elke droppel, die door ſtampen of ſlaan in het water om hoog ſpat; en men kan toch niet vooronderſtellen, dat in elk van deze droppeltjes zich lichtende inſekten bevinden. Men zie *Journal fur chemie und Physik.* B. X. S. 409. B. XII. S. 342.

Het lichten van ſommige bloemen ſchijnt niet zoo zeer een electriek verſchijnſel, als wel eene Phosphoriceering te zijn.

zag men zeer duidelijk de kust van *Guiana*. Deszelfs onmetelijke bosſchen ſchijnen op den oceaan te zwemmen; want het land is zoo laag, dat men hetzelve, op den afſtand, waarop wij ons bevonden, niet duidelijk kan zien. Wij zagen nu tevens vele vreemde zeilen; in tijd van vrede, zou dit gezigt ons zeer aangenaam geweest zijn, maar nu baarde het bij ons bekommering. Het vaartuig, dat het naatſte bij ons was, ſcheen eene brik met Amerikaanſche vlag; doch twee andere, in het N. W. en ook niet zeer verre van ons verwijderd, kwamen ons bedenkelijk voor; daarenboven ontdekten wij nog een zeer groot vaartuig ten Z. van ons. Dlt kwam nader; het was een Engelſche *Guinea*-vaarder, en de Kaptein meldde ons, door de ſpreek-trompet, dat hij 300 Negers aan boord had, die voor *Surinamem* waren beſtemd.

Intusſchen kwamen de andere ſchepen ook nader bij ons, en toen zij op een' afſtand van een kanonſchot waren, heſchen zij de Franſche vlag; en daar de *Jaſon* zijne vlag niet liet zien, deed het eene vaartuig een kanonſchot op ons. Wij hadden weinige ervarene zeelieden aan boord; de overige equipagie beſtond uit jonge manſchap, die nooit te voren op zee was geweest. De Kapitein, ten einde de zwakheid van zijne manſchap te verbergen, liet geteerd doek rondom het dek opſlaan, en maakte zich tot het gevecht gereed. Evenwel, geen der kanonnen kon goed gepoincteerd worden; en daar het al

ſpoe-

ſpoedig bleek, dat ook het andere ſchip een Kaper was, ſcheen ons lot niet meer twijfelachtig. Ik ging naar beneden in de kajuit, om eenige ſchikkingen te maken, daar ik niet wist, hoe ſpoedig ik misſchien den *Jaſon* zou moeten verlaten.

De *Guinea*-vaarder ſtreek, na eenige ſchoten gedaan te hebben, de vlag. De *Sommerſet* verdedigde zich zoo goed hij konde; doch daar hij de twee vechtende partijen zoo ongelijk zag, ſcheen hij te willen beproeven, of hij de *Marawine*-rivier ook zou kunnen bereiken, welke het gebied van *Surinamen* van *Fransch Guinea* ſcheidt, en in wier nabijheid het gevecht plaats had; doch de overmagt van de Kapers noodzaakte ook hem, zich overtegeven. De *Jaſon* had omtrent een halfuur geſchoten, toen een der Kapers aan onze windzijde kwam en aan zijne manſchap toeriep: aan boord! aan boord! Zij konden door vensters van de kajuit, die niet behoorlijk verzorgd waren, ons ſchip gemakkelijk enteren. Ik ging op het dek om deswege met den Kapitein te ſpreken. Hij ging voort met zijne bevelen te geven; maar de manſchap verliet reeds de kanonnen, daar de musket-kogels over hunne hoofden heên ſnorden. De Kaper had veel volk aan boord, dat zich geheel gereed maakte, om te enteren. Ik had nu nog juist zoo veel tijd gehad, om naar beneden te gaan, mijne pas te halen en mijne pakkaadje in orde te brengen, toen de Kapitein MARTIN mij toeriep,

riep, dat hij zich had moeten overgeven. Hij werd door twee Officieren van den Kaper vergezeld, aan welken ik mijne pas ter hand ſtelde, met de betuiging, dat alles, wat ik bij mij had, geene koopwaren was, maar tot mijn eigen gebruik diende. Zij verzekerden mij, daar ik tot eene Neutrale natie behoorde, dat zij mij met alle onderſcheiding zouden behandelen. Kapitein MARTIN zag nu, dat men bezit van zijne lading nam, en alle zijne kisten doorzocht. „Daar ziet gij nu, mijn Heer!" — zeide hij tot mij, met tranen in de oogen – „wat wij Scheepkapiteins van onzen zwaren arbeid oogſten! Dit is de zesde maal dat ik door eenen Kaper genomen worde, en alle mijne pogingen, om iets voor den ouden dag opteleggen en mijne familie welvaart te bezorgen, zijn te vergeefs!" Hij moest het ongeluk te meer gevoelen, daar een aanzienlijk gedeelte van de lading hem in eigendom toebehoorde.

Het is waarlijk zeer bedroevende, dat in onze dagen de Europiſche Regeringen nog altoos volmagt geven, om het eigendom van particulieren ter zee te mogen rooven. In vorige eeuwen, kregen enkele perſonen de vrijheid, in tijd van oorlog, om regimenten op eigene kosten te werven, welke ſchijnbaar ten dienſte waren van het vaderland, maar in de daad alleen zich zelve, door plunderen, zochten te verrijken. Den vijand bragten zij weinig ſchade toe, den Staat, welken zij dienden, bewezen zij geen wezenlijk nut,

maar

maar vele bijzondere familien gingen door hen te gronde. Daarom heeft dan ook deze soort van Vrijbuiterij, welke in de duistere en barbaarsche eeuwen ontstond, reeds lange opgehouden te bestaan; maar is het niet even onregtvaardig en schandelijk, te water, als te lande, te plunderen en te rooven? Men mag dus wel wenschen, dat deze roofzuchtige manier van oorlogvoeren, eerlang moge afgeschaft worden.

Nadat de Officieren van den Kaper van alle goederen, die op den *Jason* waren, bezit hadden genomen, zeiden zij mij, dat hun Kapitein wel wenschte aan boord te komen, doch dat hij thans te veel te doen had met het overnemen van de slaven van den *Guinea*-vaarder. Zij voegden er bij, dat ik zekerlijk verlangen zou kennis met hem te maken, en daar de boot gereed was, die Kapitein MARTIN naar hun schip zoude brengen, verzochten zij mij zeer vriendelijk, of ik hen niet zou willen vergezellen? Mijne eerste vraag was: wat van mijne kisten moest worden, welke ik bij elkander geplaatst had, om verwarring te voorkomen, en tevens met mijnen naam had geteekend? Zij verzekerden mij, dat alles, tot mijne terugkomst, onaangeroerd zoude blijven. Ik ging dus met Kapitein MARTIN van boord. Op den Kaper vonden wij de Negers, welke van den *Guinea* - vaarder waren overgebragt. Zij storteden alle aanhoudend klagten uit en verscheidene sloegen gedurig met de scherpte van de hand op hunnen hals, om hunne vreeze te

te kennen te geven, dat zij, door de overwinnaars, zouden gedood worden, gelijk dit doorgaans in den oorlog in *Afrika* het geval schijnt te zijn. De Kapitein van den Kaper deed veel moeite, om hen te doen begrijpen, dat hun geen leed zou geschieden; en na eenen maaltijd, welke hun op de wijze, waarop zij dat gewoon waren, gegeven werd, schikten zij zich in hun lot, dat hen van eigenaar had doen verwisselen, en waren geruster.

De Kapitein ontving mij met veel beleefdheid, en zeide, dat hij wenschte, dat ik bij hem zoude blijven, daar ik op zijn schip menigerlei gemak zou vinden, waaronder ook dagelijks versch brood en een en ander meer, dat ik thans op den *Jason* niet wel zou kunnen bekomen. Ik antwoordde, dat ik, uit hoofde van mijn ziekelijk ligchaams-gestel, en daar ik de reis alleen ter bevordering van mijne gezondheid had ondernomen, liever op den *Jason* wilde blijven, waar minder menschen aan boord waren, en waar ik meer rust zoude kunnen genieten. Kapitein MARTIN verzocht mij, zijn tolk te willen zijn, en te vragen, of hij niet aan boord van zijn gewezen schip mogt blijven; doch hij kreeg tot antwoord, dat men hem dit niet kon vergunnen. Ik moest dus van den goeden ouden Kapitein afscheid nemen. Bij mijne terugkomst, vond ik op den *Jason* alles in wanorde, *Mars* en *Bacchus* schenen van de kajuit bezit genomen te hebben; de eene zijde lag vol met wapenen,

aan de andere ftonden twee groote vaten met *Madera*-wijn voor de nieuwe manfchap, welke op den overloop zong en danste. Zonderling was hierbij het gezigt van twee foldaten, die, bij eenen aanval van de *Westindifche* koorts, zich onder de danfenden hadden neergeworpen. Een ander en wel voor mij onaangenamer verfchijnfel was het, dat mijne goederen aanmerkelijk waren verminderd. De Prijsmeester antwoordde op mijne navrage, dat het hem zeer leed deed; doch daar zij gedacht hadden, dat ik zeker gebruik zou maken van de beleefde aanbieding van hunnen Kapitein, om op zijn fchip te blijven, zoo hadden zij een gedeelte van mijne goederen naar dat fchip reeds gebragt; het was ondertusfchen flechts een bloot misverftand, en ik zou alles terug hebben, zoodra wij aan land kwamen. Hij voegde er bij, dat het een geluk was, dat men den *Jafon* niet bij entering had genomen; want hij kon niet zeggen, wat in dat geval zoude gebeurd zijn, naardien er veel flecht gefpuis van allerlei natie en kleur onder de manfchap van beide Kapers zich bevond.

De namen der beide Kapers waren *l'Aigle* en *Le Flibustier;* de een voerde twintig, de ander achttien ftukken; beide waren opgepropt met volk; zij fchenen zeer fchoone fchepen en vooral fnelle zeilers te zijn. De beide Kapiteins hielden met de overige Officieren raad, werwaarts men de prijzen zoude brengen. Men dacht, dat op den weg naar *Cayenne* het minfte gevaar zou

zijn

zijn van hernomen te worden; doch daar zij meenden op *Guadeloupe* eenen hoogeren prijs voor de Negers te zullen maken, befloten zij, derwaarts te zeilen; en zoo werd koers gezet naar de *Westindifche Eilanden*. Zoo zag ik dan de kust van *Guiana* als eene begoocheling verdwijnen, die mij voor een oogenblik met eene gelukkige landing gevleid had, en ik kon zelfs nu niet eens hopen van fpoedig te *Surinamen* te zullen komen.

Op alle Koopvaardij-fchepen, welke het wagen, zonder convooi te varen, bepaalt de grootte van den tonnen-last des fchips, hoe vele ftukken gefchut zij mogen voeren. Wanneer zij, echter, niet de vereischte manfchap, om het gefchut te bedienen, en voor het klein geweer, aan boord hebben, dan moeten zij wel eene prooi van elken Kaper worden, die hen aanrandt. En daar deze rooffchepen doorgaans of altoos veel volk hebben, kunnen zij het gefchut der veroverde fchepen beter gebruiken; hetwelk alzoo voor den handel van diezelfde natie nadeelig wordt, tot wier befcherming het oorfpronkelijk was beftemd. Daarom kunnen fchepen, welke niet het noodige getal van koppen aan boord hebben, maar fnelle zeilers zijn, even zoo goed zonder gefchut varen, en dezulke, welke langzaam zeilen en geene genoegzame manfchappen hebben, moest men noodzaken onder convooi te zeilen. Zoodra de *Jafon* was veroverd, kreeg hij meer volk aan boord, dan noodig was voor

de kanonnen en het ſcheepswerk. Twee mannen werden als wacht in de mars geplaatst; ook kregen eenige *Mulatten*, die uitmunteden in ſcherpheid van gezigt, bevel, om op het dek rondteloopen, zoodra het donker werd, om te zien, of zij ook ſchepen konden ontdekken.

Slechts twee Officieren zijn aan boord van den *Jaſon*, de Prijsmeester en de Stuurman, die *Second* genoemd wordt; het volk ſchijnt echter, niet onder eene ſtrenge krijgstucht te ſtaan. Zij komen vaak bij troepen op den Overloop bij een, en vertellen elkander geſchiedenisſen, welke tot hun beroep betrekking hebben. Daar de Prijsmeester dikwijls zag, dat ik met mijnen tegenwoordigen toeſtand niet te vreden ben, zeide hij tot mij: „Mijn Heer! ik had voorheen geen haar op mijn hoofd, dat dacht, dat ik ooit een Kaper zou worden; want ik had een vrij goed vermogen op *Guadeloupe* gewonnen, en daar ik nu naar mijn vaderland wilde terugkeeren, kocht ik voor mijn geld koloniale waren, welke ik in *Europa* goed hoopte te ſlijten. Maar plotſeling barste de krijg uit, zonder eene voorafgaande oorlogs-verklaring, welke toch had behooren te geſchieden, en ik verloor alles, wat ik bezat. Nu heb ik mij als vrijbuiter verhuurd, om op eene andere wijze mijn fortuin te maken, en tevens mijn vaderland te dienen, daar ik tegen deszelfs vijanden vecht." Ik antwoordde, dat de wijze, waarop de vijandelijkheden, zonder oorlogs-verklaring, waren begonnen, zeer vele kooplieden

moest

moest ongelukkig gemaakt hebben, doch dat de manier, waarop hij zijn verlies zocht te herſtellen, toch zeer onzeker en gewaagd was, dewijl alles van toeval afhangt, even als bij de hazardſpelen, waardoor men doorgaans meer verliest, dan wint (*); en dat, bijaldien iemand zijn vaderland in oorlogstijd dienen wil, hij beter doet, zich in de armee of op de vloot te begeven. Daar de Kapers zelden met welgewapende ſchepen in ſtrijd komen, en liever weerlooze vaartuigen aanvallen, zoo wordt hun gevoel voor de ellende der zulken, die in hunne handen komen, verhard, door het gedurig aanſchouwen van dergelijke tooneelen van jammer.

Den 23 Februarij. Wij zagen een groot ſchip in het N. O., waarop de Kapiteins van de Kapers ſein gaven, dat hunne ſchepen zich van elkander moesten verwijderen; en zoo zeilden de geroofde vaartuigen en de Kapers van elkander af. Het vreemde ſchip ſcheen zelfs op den eenen Kaper regtſtreeks aan te zeilen, doch wij verloren het ſpoedig uit het oog.

Den 27 Februarij. Wij waren zeer nabij een groot eiland, dat in het Westen van ons lag; en

(*) De eigenaar van een dezer rooffchepen woonde te *Guadeloupe*, en de Prijsmeester zeide mij, dat dezelve een groot vermogen, door den handel, had verworven, hetwelk hij, door het uitrusten van Kapers, nog vermeerderde. Naderhand vernam ik, dat hij, door het laatſte, bankeroet was geraakt, en van verdriet is geſtorven.

en toen ik vernam, dat hetzelve *Barbadoes* was, betuigde ik mijne verwondering, dat men zich zoo na aan het vijandelijke land waagde; doch de Prijsmeester zeide: „Ei wat, wij weten zeer wel, waar de vijand kruist; hier loopen wij geen gevaar, dat wij op hem zullen ſtooten."

Den 28 Februarij. Om middernacht hoorden wij eenige kanon-ſchoten in de nabijheid van ons ſchip; en wij vernamen dezen morgen, dat een gewapende Schooner, die op een ander ſchip jagt maakte, zeer na aan den *Jaſon* was voorbijgezeild; anders had hij misſchien, zoo dacht althans de Prijsmeester, ons aangetast.

Den 29 Februarij. Tegen den avond zagen wij een groot ſchip; het ſcheen naar ons toe te zeilen. Na verloop van een half uur, verſcheen er nog een ander van dezelfde grootte, en de Prijsmeester meende, door zijn' verrekijker, te zien, dat zij elkander ſeinen gaven. „O!" – riep hij – „wij zijn verloren; zij beramen met elkander, hoe zij ons vangen zullen; het eenige middel, om hen te ontkomen, is, dat wij, zoodra het donker wordt, geheel van koers veranderen." Dit gebeurde; doch den volgenden morgen was een van deze ſchepen weder in ons gezigt, en kwam, met volle zeilen, op ons af. Op vereischten afſtand, heesch het zijne vlag, en deed twee ſchoten op ons. De Prijsmeester had zijn plan, in allen gevalle, beraamd, zoo wel tot vechten, als tot overgave. Hij zeide mij, indien wij zoo gelukkig waren van den vijand eene mast over

boord

boord te schieten, dan zouden wij ons nog wel kunnen redden. Daar ik tot eene Neutrale natie behoorde, en geenszins van zijn gevoelen was ten aanzien van het regtmatige der kaapvaart, zeide ik, dat ik mijn verblijf in het voorste gedeelte van het schip zoude nemen; doch toen ik derwaarts ging, riep de Prijsmeester: „O, ik zie het al, het is de *Grand Decidé* (*); hij heeft eene *Fransche* vlag!" Hij vergiste zich niet; het was waarlijk deze Kaper; de Kapitein riep onzen Prijsmeester toe, dat hij reeds gisteren den *Jason* zou hebben ingehaald, ware hij niet daarin verhinderd geworden, door een *Engelsch* Fregat, dat jagt op hem maakte. Zijn schip was hetzelve door magt van zeilen ontkomen. „Nu," – zeide de Prijsmeester – „dat is de derde maal dat de vijand ons met rust laat, omdat hij andere schepen vervolgde. Maar," – dus ging hij voort – „*mon cher ami*, gij zoudt wél doen, als gij uwen koers naar de kust van *Guinea* rigttede; dat is eene heerlijke streek voor eenen Kaper, van wege de schepen, die daar zeilen, en vooral door de rijke *Guinea*-vaarders, die bestendig naar die kust gaan." De Kapitein zeide, dat dit ook juist zijn oogmerk was, en wenschte ons eene gelukkige reis.

Den

(*) De *Grand Decidé* is bekend, door zijn ongemeen snel zeilen, waardoor hij alle pogingen ontkwam, om hem gevangen te nemen. Hij schijnt naderhand met man en muis vergaan te zijn.

Den 1 Maart. Wij zagen *Martinique* in het N. W. en wat meer naar het N. *Dominique*; en daar de Prijsmeester den wind te ongunſtig beſchouwde, om naar *Guadeloupe* te komen, achtte hij het geraden, regtſtreeks naar *Martinique* te zeilen. De vaart door de engte, welke *Martinique* van *Dominique* ſcheidt, verſchafte ons een bekoorlijk gezigt. Het eerstgenoemde eiland ſchijnt veel beter bebouwd, dan het laatſte. Terwijl wij langs de kust van *Martinique* zeilden, riepen vele menſchen ons van de kust, door ſpreek-trompetten, toe, en vraagden van waar wij kwamen, en wat onze lading was. Toen de Prijsmeester antwoordde, dat wij van de kust van *Guinea* kwamen en eenige malen in gevaar waren geweest van gevangen genomen te worden, riepen zij: *Ah le bonheur!* maar toen zij hoorden, dat ons ſchip een prijs was, die door eenen Kaper werd opgebragt, ſchreeuwden zij; *Ah, le voleur!* Daar deze beide uitdrukkingen in den klank veel overeenkomst hadden, wenschte de Prijsmeester dezelve voor eene woordſpeling te houden; maar naardien het woord *voleur* telkens nadrukkelijk herhaald werd, zoo dikwijls hij het woord Kaper uitſprak, zoo kon hij aan de gezindheid der bewoners niet langer twijfelen, en hij werd zeer boos. „Ik weet het wel," - zeide hij - „dat het volk van *Martinique* den Kapers zeer nijdig is. Hier worden er geene uitgerust, en op de andere eilanden toch vele. Ware het niet om dien verdoemden wind,

die

die ons niet naar *Guadeloupe* wil voeren, dan had ik nooit deze kust aangedaan." Ik wenschte, integendeel, om dezelfde redenen, spoedig met de bewoners van *Martinique* kennis te maken.

Zoo schijnt dan toch mijne hoop, dat men de vaart ter kaap, in onze tijden, afschaffen zal, niet slechts een schoone droom te zijn; want hier zien wij bewoners van een aanzienlijk eiland, die geen schip voor dezelve willen uitrusten, omdat zij de zaak als eene onregtvaardige rooverij beschouwen. Deze openlijk verklaarde gezindheid is eene uitnoodiging aan alle beschaafde Staten, om hun krijgsregt in dit opzigt te verbeteren.

Toen wij in de baai van *St. Pierre* binnenliepen, ging de wind liggen, er liep een sterke stroom, en daar de *Jason* geene volle lading had en het roer niet volgde, werd hij verre voortgedreven; alle pogingen der Officieren en manschap waren te vergeefs. In hunne wrevelmoedigheid, wenschten zij, dat het schip te gronde gegaan ware, vóór dat zij het hadden gezien; doch eindelijk wakkerde de wind weder aan, en, met behulp van eenen loots, kwamen wij zeer na aan de stad voor anker.

St. Pierre doet zich, van den zee-kant, zeer goed voor. De stad ligt in eene schoone bogt, en tusschen de huizen staan schaduwrijke boomen, die zeer bekoorlijk afsteken bij het heldere groen van het suikerriet der omliggende plan-

taad-

taadjes. Ook van binnen beviel de ſtad mij zeer goed. De ſtraten zijn zeer regelmatig en breed; in het midden vloeit eene ſnelle beek, welke de lucht verkoelt. De huizen zijn van ſteen gebouwd, meestal twee verdiepingen hoog, en, ofſchoon door hunne bouworde niet uitmuntende, evenwel gemakkelijk en overeenkomſtig met het klimaaat ingerigt. De winkels ſchijnen van allerlei Europiſche waren wel voorzien; deze worden, naar men zegt, door neutrale ſchepen, herwaarts gebragt. Daardoor hoop ik dan ook ſpoedig eene gelegenheid te zullen vinden, om u dezen brief te doen toekomen, opdat, wanneer gij in de Couranten zult lezen, dat de *Jaſon* genomen is, gij tevens moogt vernemen, wat van deszelfs Pasſagier is geworden. Ik wil hier thans nog alleen bijvoegen, dat ik in het huis van eene Weduw woon, van wier vriendelijke zorge ik mij veel aangenaams en gemaks belooven durf, na eene zeereize, die overwacht zoo lang heeft geduurd. Doch, daar het thans de beste tijd van het jaar is, om in de keerkrings-gewesten te reizen, zal ik pogen, om met de eerſte gelegenheid naar *Surinamen* te komen. Vaarwel!

DER-

DERDE BRIEF.

Martinique, *St. Pierre*, 6 Maart.

Daar gij mijne manier van doen kent, kunt gij wel vermoeden, dat ik, terftond na mijne aankomst te *St. Pierre*, deszelfs omftreken ging bezoeken, welke mij, terwijl ik nog op zee was, zoo uitlokkende waren voorgekomen. En waarlijk, de wandelingen in de velden zijn hier zeer aangenaam. Zoo verre ik oordeelen kan, zijn ook de Plantaadjes meest alle uitftekend bebouwd; verfcheidene Landhuizen zijn zeer fchoon, en de weg tot dezelve beftaat in lanen van groote, fchaduwrijke boomen. Onder deze brengen de eigenaars, met hunne familie, doorgaans hunne uren van uitfpanning door. De Plantaadjes hebben geheel het voorkomen van de landgoederen in *Europa*, en wel te meer, daar de bezitters dezelve niet flechts bebouwen om fchielijk een groot vermogen te verzamelen, dan naar *Europa* terugtekeeren en de Plantaadje aan de zorg van een' ander' achtertelaten, die haar vaak verwaarloost; maar meestal aanhoudend, met hunne familie, op dezelve wonen, zoodanig dat de verbeteringen van eenen vader doorgaans door zijne kinderen worden voortgezet. Hierdoor heeft men zelfs dáár, waar de vruchtbaarheid van den grond afgenomen is, evenwel

een'

een' vrij goeden oogst. Men verzekerde mij, dat op menig eene plaats des eilands de vruchtbare aarde naauwelijks twee voet diep is, en de grond alle jaren bemest moet worden, maar ook dan zeer goede en rijkelijk vruchten voortbrengt. In de lage dalen groeit voortreffelijk fuikerriet, op de hooge gedeelten des lands, alwaar door de bladeren der bosfchen, gedurende zeer vele eeuwen, eene aanmerkelijke laag van tuinaarde gekomen is, zijn de koffijplantaadjes. Het is bekend, dat de koffij van dit eiland van ouds af hoog gefchat is. Het voornaamfte gebergte beftaat uit graauw graniet; en ik hoor zelfs, dat alle de bergen des eilands van dezelfde gefteldheid zijn.

De bewoners van *Martinique* fchijnen zeer gelukkig te leven, hoewel ik vernam, dat zij, bij de Revolutie van het Moederland, door het befluit ten beste der Negers, veel hadden geleden. Want deze waren te ruw en te woest, om het regte gebruik te maken van de zachtheid, waarmede men hen behandelde, en verwarden met elkander vrijheid en losbandigheid. Zij werden eerst ongehoorzaam, daarna onbefchaamd en maakten zich eindelijk aan de grofste buitenfporigheden fchuldig. Thans is hier alles rustig, en de voorname wensch der bewoners is een algemeene vrede, waarmede ik van harte inftemme. Een landgenoot van mij, die zich hier gevestigd heeft, kwam bij mij, om naar een' zijner bekenden te vernemen, van wien ik hem ook eenig berigt

kon

kon geven. Deze man gaf mij eene naauwkeurige befchrijving van de bewoners van *Martinique*, waar hij verfcheidene jaren gewoond heeft. Hij had van *Cayenne* naar *Europa* willen terugkeeren, kwam op de reis te *Martinique*, en de gezellige verkeering beviel hem hier zoo goed, dat hij befloot, het eiland niet weder te verlaten. De beleefdheid, welke overal hooggefchat, maar niet overal in acht genomen wordt, fchijnt hier niet flechts door opvoeding, maar ook door een' aangeboren gelukkigen aanleg te beftaan. De dienstvaardigheid der bewoners omtrent anderen maakt een groot gedeelte van hunne eigene genoegens uit. Zij zijn zeer gehecht aan hunne families, en zijn zachtzinnig omtrent de Zwarten. „Dit zijn" — aldus fprak mijn landgenoot — „de grondtrekken van het beminnelijk karakter van de bewoners van *Martinique;* doch zij zijn bijzonder opmerkzaam omtrent vreemdelingen; en zoo gij langer hier blijft, dan zult gij ondervinden, dat mijne befchrijving van hunne wijze van leven en doen niet overdreven is." Alle mijne waarnemingen in dit opzigt hebben dan ook, in de daad, zijn gezegde bevestigd, en het hangt geheel van mij zelven af, regtftreeks in vele gezelfchappen ingelijfd te worden.

Daar ik groote wandelingen doe op het land, en ik nog niet gewoon ben aan het plotfeling invallen van den nacht, na eene zoo korte fchemering, wordt het vaak donker eer ik te huis kom; daarom heeft men mij gewaarfchuwd voor

de

de menigte van vergiftige ſlangen, en ik loop altoos op het midden van den weg, waar men deze dieren op den lichten grond beter ontwaren kan.

Martinique en *St. Lucia* zijn de eenige groote *Antillen* of *Caraïbiſche Eilanden*, welke door deze ſlangen geplaagd worden, en de Geſchiedſchrijvers verhalen, dat de *Indianen* de volgende verklaring van dit verſchijnſel gaven: „De oorſpronkelijke bewoners van deze beide eilanden plagten de *Indianen* aan de kust van *Zuid-Amerika* te overvallen en hunne woningen te plunderen. Het volk des vasten lands ving eene menigte van vergiftige ſlangen in manden, en, om zich te wreeken, bragt het deze naar de eilanden over, en liet ze daar in vrijheid, als werktuigen van hunne wraak voor het tegenwoordige en als eene plaag voor de toekomst." Dit is zeker eene gedachte, die alleen in het brein van eenen Wilde kon opkomen. Het zij echter hiermede hoe het wil, de bewoners van *Martinique* hebben veel van vergiftige ſlangen te lijden; en hoewel men in vele landen een' grooten prijs heeft geſteld op het dooden van wolven en andere dieren, die voor het vee ſchadelijk kunnen worden, heeft men zoodanig een middel hier nog niet aangewend tegen de ſlangen, welke voor de menſchen zoo gevaarlijk zijn. Zij nemen op *Martinique* des te meer in aantal toe, daar dit eiland niet, gelijk andere landen, zulke dieren bezit, welke jagt op ſlangen maken. Door de

men-

menſchen worden zij ook niet vervolgd; zoodat eene ſlang, die zich vertoont, altoos een onverwacht verſchijnſel is, en zij aldus gelegenheid heeft, om te ontkomen. Wanneer zij iemand doodelijk gewond heeft, zijn deszelfs pijn en ſchrik zoo groot, dat hij aan géen vervolgen van het dier denken kan. In *Italie* zouden de adders gewisſelijk eene groote landplaag zijn, indien er geene lieden waren, die ze vingen. Ik heb ze daar levendig in kooijen ter markt zien brengen, om ze aan Apothekers te verkoopen, die ze tot verſchillende artſenijen gebruiken, of ook aan ziekelijke menſchen, welke van deze dieren eene ſoort van pap maken. Op *Martinique* behoefde men de ſlangen ſlechts te dooden, en dit zoude niet moeijelijk of gevaarlijk zijn. Bijaldien men eene belooning gaf aan elk, die den kop van eene ſlang met de giftanden bij de regering bragt, zouden de Negers en vooral de vrije, die zulk eene ongemeene geſchiktheid voor elke ſoort van jagt hebben, de ſlangen-vangst verre boven zwaren arbeid verkiezen; en zelfs de ſlaven op de Plantaadjes zouden er geld meê zoeken te verdienen. Deze of eene andere manier, om de ſlangen uitteroeijen, zoude voor *Martinique* van des te meer belang zijn, daar geen nieuw gebroedſel van deze dieren op het eiland komen kan. Doch al kon men in eene volkomene uitroeijing niet ſlagen, de vermindering van de ſlangen zou alreede bijzonder wenſchelijk zijn voor de arbeiders op het veld, die aan derzel-

ver beet dagelijks blootſtaan. Ook de kinderen hebben veel van deze ſchadelijke dieren te lijden, en men heeft vele voorbeelden, dat zij in volkomene gezondheid bij het huis van hunne ouders ſpelen, en kort daarna in een' verſchrikkelijken doodſtrijd bij deze worden gebragt.

De vergiftige ſlangen beſchouwt men dan ook als de grootſte plaag van dit, overigens zoo gelukkig, eiland. Het invoeren van het *Ichneumon*, vooral van het *Egyptiſche*, zou ook van nut kunnen zijn; het laatſte is ſterker dan het gewone *Afrikaanſche* of ook als dat, hetwelk men uit *Indie* brengt. Dit dier wordt, door de Schrijvers over de Natuurlijke Historie, onder het geſlacht der wezels gerekend. Het *Egyptiſche* moet omtrent zeven duim lang zijn. Zijn ſtaart, die eene gelijke lengte heeft, is aan het eind voorzien van een' zachten borstel, waarom LINNEUS het dier tot eene bijzondere ſoort maakte. Men zegt, dat het de vergiftige ſlangen aantast en bedwingt, en daarom bij de *Egyptenaren* zeer geacht wordt. Deze houden het dier, even als wij de kat; doch het overtreft deze nog in kracht, moed en vlugheid. Bragt men deze ſoort van dieren naar *Martinique* over, zij zouden niet alleen de huizen, waar men ze hield, benevens derzelver nabuurſchap, van ſlangen zuiveren; maar men zoude ze ook op de ſlangenjagt kunnen gebruiken, om de ſlangen opteſporen. Ik heb in *Engeland* een *Ichneumon* gezien, dat echter van de kleine of gewone ſoort

was,

was, niet grooter dan een *Iltis*; het was van de Kaap de *Goede Hoop* afkomſtig.

Op den tweeden dag na mijne aankomst ter dezer plaatſe, werd ik ernſtig ongeſteld. Mijne goede gastvrouw was in groote bekommering. Zij en een Heer, die mij kwam bezoeken, ſchreven mijne ziekte toe aan het gebruik van de vruchten dezes lands, waaraan ik niet gewoon was, en die mijne maag verſlapt hadden, en zij rieden mij het gebruik van adſtringeerende en verſterkende middelen aan. Doch ik was van oordeel, dat de oorzaak van mijne ongeſteldheid in het drinkwater moest gezocht worden, daar hetzelve eene zelfſtandigheid in zich bevatte, die mij niet wel bekwam. Reeds den eerſten dag, gevoelde ik mij niet wel, terſtond nadat ik van dat water gedronken had; doch ik gebruikte evenwel den volgenden dag er nog meer van, en werd veel zieker, en gevoelde het zuur in mijne maag. Ik nam dus iets, dat geheel het tegengeſtelde was van het gene de goede menſchen mij wilden toedienen, te weten *Oleum ricini*, met belofte, dat ik hun' raad zoude volgen, bijaldien ik mij niet ſpoedig beter mogt gevoelen. De vervulling van deze belofte kwam niet te pas; want na twee dagen bevond ik mij zoo gezond, als bij mijne aankomst. Daar ik ſlechts weinige dagen hier denk te blijven, zal ik wel geene gelegenheid hebben, om naar de oorzaak van mijne ongeſteldheid verder onderzoek te doen; evenwel, zoo lang ik hier ben, drink ik, uit

voorzigtigheid, het water altoos met witte ſtroop vermengd of als limonade; maar van alle de vruchten eet ik, even als voorheen, zonder eenig nadeelig gevolg. Het is misſchien dikwijls het geval, dat een vreemdeling in deze gewesten geheel dwaalt, ten aanzien van de oorzaak zijner ongeſteldheid, en dat een verkeerd diëet en verkeerde geneesmiddelen de ſterfte onder buitenlanders hier vermeerderen.

Overmorgen zal een *Zweedſche* Brik naar *St. Christoffel* zeilen en te *St. Lucia* aanleggen. Aldaar vindt men altoos ſchepen naar *Barbadoes*, en over dit eiland is de eenige weg naar *Surinamen*, welke voor mij nog open ſtaat. Daarom heb ik met den *Zweed* een akkoord aangegaan.

Toen ik aan den Commandant van *St. Pierre* een bezoek gaf, wenschte hij mij zeer beleefd eene gelukkiger reize, dan ik tot hiertoe had gehad, en voegde er bij: „Daar ik weet, dat de Brik met Pasſagiers overladen is, zal ik aan den *Zweedſchen* Conſul ſchrijven, om u bij hem aantebevelen, en hem verzoeken, dat hij met den Kapitein gelieve te ſpreken, opdat deze u al het gemak verſchaffe, dat in de gegevene omſtandigheden mogelijk is."

Twee Ambtenaren van het Tolkantoor gaven mij een bezoek, en beklaagden mij, dat de kisten, welke ik, bij het nemen van den *Jaſon*, verloor, niet naar *Martinique* gebragt waren, waar ik zeker alles zou terug gekregen hebben.

Zij

Zij boden zich ook aan, indien ik hun eene lijst wilde geven van mijne verlorene goederen, om aan de Tolbedienden op *Guadeloupe* te schrijven, ten einde te beproeven, of zij dezelve konden terug bekomen; of zoo ik de waarde wilde bepalen, dan zoude deze van de som afgehouden worden, welke de Kaper voor den *Jason* mogt maken. Ik gaf hun de verlangde opgave, zonder, echter, mijn eigendom te takseeren; en de Prijsmeester van den *Jason* verzekerde mij, dat ook hij, bij zijne aankomst op *Guadeloupe*, al het mogelijke zoude doen, om mijne goederen te vinden en dezelve naar de plaats te zenden, welke ik hem zou opgeven. „Evenwel," — voegde hij er bij — „de manschap van een' Kaper plundert vaak, in de eerste oogenblikken, de passagiers, en het is dikwijls voor de Officieren en zelfs voor den Kapitein onmogelijk, het reeds weggenomene terug te bekomen." Hij moest, helaas, vreezen, dat zulks ook nu het geval zoude zijn, daar er zoo veel slecht gespuis aan boord van den Kaper was. Ik vergenoegde mij met zijne verklaring, daar ik het best oordeelde, dit verlies onder de rubriek van onverwachte uitgaven te plaatsen, waarop een reiziger altoos moet rekenen.

Ik verlaat alzoo *Martinique*, en wil u alleen nog zeggen, dat bij *St. Pierre* een *Botanische* tuin is, wiens aanleg en zorgvuldige onderhouding veel belooven,. Ook zijn hier twee aanzienlijke Boekwinkels, terwijl er op de meeste ande-

re eilanden niets dergelijks schijnt gevonden te worden. Ik zou waarlijk gaarne langer hier gebleven zijn, zoo ik hier op eene andere wijze ware gekomen, en mij beter tot een lang verblijf had kunnen voorbereiden.

St. Lucia, *Castreas*, 10 Maart.

Den achtsten van deze maand zeilden wij, des namiddags, van *Martinique*. Het uitzigt was zeer schoon; *Dominica* lag naar het N. O. *Martinique* Oostelijk en *St. Lucia* westelijk; deze drie eilanden vormen een schilderachtig geheel. Verscheidene bergen schijnen van vulkaanschen oorsprong te zijn. Ik heb, helaas, uit mijne pakaadje een' uitmuntenden verrekijker verloren, door welken ik een naauwkeuriger gezigt op de bergen zoude gehad hebben; die van *St. Lucia* schijnen de laagste te zijn. In tijd van vrede, moet het zeer aangenaam zijn deze zee, vol eilanden, te doorkruisen, daar hier gestadig eene menigte schepen, van allerlei gemakken voorzien, van de eene plaats naar de andere vaart.

Wij zeilden van *Martinique* af de *Diamant-rots* voorbij, welke thans in het bezit der *Engelschen* is; doch zij kunnen er geen garnisoen genoeg houden, om eenen aanval op *Martinique* te ondernemen. Verscheidene van onze Passagiers, die op de *Diamant-rots* geweest waren, zeiden, dat dezelve eene goede vesting is, doch die

die gebrek heeft aan water, dewijl er geene bronnen zijn.

De *Zweedſche* Brik is op de wijze van eene Paketboot ingerigt; maar zij is zeer klein en opgepropt met pasſagiers, omdat de gelegenheid tot overvaart van het eene eiland naar het andere thans zeldzaam is. Daar wij eenen goeden wind hadden, toen wij *Martinique* verlieten, hoopten wij alle, dat wij onze reis in weinige uren zouden volbrengen; doch ter halver wege werd de lucht geheel ſtil, en wij kwamen eerst den volgenden dag op *St. Lucia* aan. Ik gevoelde daarom te meer erkentenis aan den Commandant van *Martinique*, dat hij mij zoo goed aan den Kapitein had doen aanbevelen; de laatſte verſchafte mij alle gemak, dat in zijn vermogen was.

Zoodra wij bij *Castreas* geland waren en ik eene woning gevonden had, deed ik eene wandeling. Het voorkomen van de ſtad is niet aangenaam; de huizen zijn van hout, en daar zij niet geverwd zijn, zien zij er ſlecht uit; de ſtraten zijn onregelmatig. Evenwel, ik ben niet in de vesting geweest, welke boven de ſtad ligt, en *Morne Fortunée* heet; misſchien zijn daar betere gebouwen. De plaats ſchijnt ongezond, daar in dezen tijd, die anders de gezondſte is van het geheele jaar, vele *Kreolen* of inboorlingen de koorts hadden. Men behoeft zich hierover ook niet te verwonderen; want de haven, die bijna een rond bekken uitmaakt, is door eene rij heuvels van de zee afgezonderd tot op eene

naauwe doorvaart; dit is nu wel zeer veilig voor de fchepen, maar de heuvels beletten de circulatie van de zeelucht; en aan de andere zijde ligt een bosch digt aan de ftad. Evenwel, daar de bergen aan de landzijde niet hoog zijn, zouden eene betere bebouwing en het wegnemen van een aantal boomen uit het bosch aan de landwinden een' ruimer' doortogt kunnen verfchaffen en de ftad gezonder maken.

Neutrale fchepen liggen hier niet; maar een *Engelfche* Brik heeft den wil naar *Barbadoes.* In tijd van oorlog, kondigen de fchepen den dag van hun vertrek zeer korten tijd te voren aan; want daar de eilanden zoo nabij elkander liggen, zouden de vijandelijke Kapers daarvan gemakkelijk eenen wenk kunnen bekomen.

Barbadoes, Bridge Town, 7 April.

Wij verlieten, op den laatften dag der vorige maand, des avonds, *St. Lucia.* Daar wij zoo digt voorbij *Martinique* moesten zeilen, verzekerde de Kapitein aan alle pasfagiers, dat hij de meeste voorzigtigheid zoude gebruiken, om geenen Kaper in de handen te vallen; bijaldien hij den vijand in tijds zag, was zijn fchip zulk een fnelle zeiler, dat hij niets te duchten had. Hoe groot was, derhalve, onze verbazing, toen wij, in den ftilften nacht, de wacht hoorden roepen: „een vreemd fchip is voor ons, en wel zeer na-

bij!"

bij!" Wij ſpoedden ons alle naar het dek. De Kapitein was in eene zeer kwade luim. Er was geen tijd meer om te wenden; en wij moesten alzoo bedaard afwachten, of het een vriend of een vijand was. Het andere ſchip ſcheen even zoo bevreesd voor ons, als wij voor hetzelve waren, en wij zeilden, zoo ſnel wij konden, elkander voorbij. Onze Kapitein zeide, dat de hooge bergen van *Martinique*, die voor ons lagen, hem belet hadden het andere vaartuig te zien; doch daar het nu volkomen helder werd, zouden wij elk vreemd ſchip wel ontwijken.

Tegen den morgen was het weêr zeer nevelig, en daar dit zoo bleef, kon de Kapitein, op den middag, geene waarneming doen; het geen te erger was, daar de kusten van *Barbadoes* zeer bedriegelijk zijn, en het gevaarlijk is dezelve te naderen. Te drie uren des namiddags, ging de nevel, als het voorhangſel of gordijn in eenen ſchouwburg, om hoog, en liet ons in eens *Carlisle Bay*, *Bridge-Town* en de omſtreken aanſchouwen. De Kapitein bevond, dat wij werkelijk nader bij het eiland waren, dan hij gemeend had.

Barbadoes vertoont zich geheel anders, dan *Martinique*. In ſtede van de hooge bergen en van menig ſcherp uitſtekend voorwerp, ziet men hier ſlechts een heuvelachtig land, welks hoogten, evenwel, door vele bevallige landſchappen en zomer-hutten verfraaid zijn. Nadat wij in *Carlisle Bay* binnengeloopen waren, en naar de

 ſtad

ſtad voeren, nam de diepte des waters aanmerkelijk af, en hetzelve was zoo helder, dat wij eene menigte van zee-gewasſen op den grond konden zien.

In *Bridge-Town* vonden wij alles in beweging. Vele maakten zich gereed tot eene ernſtige verdediging van de ſtad; andere zonden hunne goederen naar het binnenſte gedeelten des eilands. De aanval des vijands op *Dominica*, welke onlangs had plaats gehad, en vooral de omſtandigheid, dat er geen Esquader ter verdediging van *Barbadoes* aanwezig was, noodzaakten de bewoners, op hunne veiligheid bedacht te zijn. Dit was voor een vreemdeling een onaangenaam tijdſtip, en vooral voor mij, die niet gedacht had, te *Barbadoes* te zullen komen, en dus ook geene aanbeveling aan iemand bezat, en ik daarenboven mijn geld op de beide andere eilanden bijna geheel en al had uitgegeven. Dan, toen ik aan den oever naar eene herberg ging, ontmoette ik gelukkig Kapitein WELCH, met wien ik naar *Madeira* gereisd was, en wien gij u zult kunnen herinneren, daar hij, om zijne groote talenten en kundigheden als zeeman, als mede om zijn karakter, in zeer hooge achting ſtond. Wie ooit eene reis met hem gedaan heeft, zal altijd wenſchen, weder zijn pasſagier te worden. Hij was zeer verwonderd mij te *Barbadoes* te vinden. Ik verhaalde hem, wat mij hier gebragt had; en hij antwoordde, dat hij, wel vermoedende, dat ik geene brieven van aanbeveling had,

mij

mij bij eenen vriend zoude brengen, die en hier en te *Surinamen* was gevestigd, en van wien hij zich groot nut voor mij durfde belooven.

Den volgenden dag, ging ik met Kapitein WELCH naar den Heer J. GILL. Ik vertoonde aan dezen mijne credit-brieven op *Surinamen*; en hij was zoo vriendelijk zich tot mijn' bankier aantebieden, zoo lang ik hier zou vertoeven, en insgelijks te *Surinamen*, werwaarts hij, bij de eerste gelegenheid, dacht te vertrekken. Hij voegde er bij, dat het hem veel pleifier zou doen, indien ik met hem wilde reizen. In dit opzigt kan ik derhalve gerust zijn.

Bridge-Town is niet zeer regelmatig gebouwd. De huizen zijn van gebakken fteen, doorgaans twee of drie verdiepingen hoog en met balkons verfierd; doch daar de ftraten breed noch regt zijn, zoo wordt hierdoor de doortogt der zeelucht geftremd, en is het in de huizen drukkend heet. De Heer GILL verzekerde mij, dat de hitte hem hier vaak onverdragelijker was geweest, dan te *Surinamen*. Tegen den avond, wordt het weêr aangenamer, en dan genieten de Dames de koele lucht op het balkon. Ondertusfchen is het onbegrijpelijk, dat men den vrije Negers van beiderlei kunne niet verbiedt, op de ftraat luide gefprekken te houden, welke, door hunne onkieschheid en onwelvoegelijkheid, voor de Dames zeer aanftootelijk moeten zijn. Men fchijnt, in het algemeen, hier al te toegevende omtrent de vrije Negers te zijn. Nooit kom ik aan den oever, of ik zie er eeni-

eenige dronken of aan het vechten. Er zijn hier geene uitſtekende openbare gebouwen. De Kerken zijn zindelijk, doch zonder ſieraad. De hoofdſtraat is goed verlicht. In den omtrek van de ſtad, heeft men eene aangename afwisſeling van welbebouwde vlakten en zacht hellende heuvels, met ſierlijke landhuizen of bevallige hutten.

Speight's-Town, waar ik, op eene kleine reis naar het landverblijf van den Heer C. (wien ik op de vaart naar *Madeira*, met zoo veel belangſtelling, had leeren kennen), doorkwam, is eene kleine, maar zeer nette plaats; de meeste ſtraten zijn hier regelmatig gebouwd. Ik vond hier een' bediende van den Heer C. met een paard. De weg liep door welbebouwde ſtreken; doch het landgoed van den Heer C. munt boven alles, door zeer groote verbeteringen, uit. Zoo heeft hij, onder andere dingen, een' windmolen gebouwd, die het katoen van het zaad zuivert. Dit geſchiedde voorheen door een rad, hetwelk door Negers met de voeten gedreven werd, die daardoor gezwollene beenen en andere ziekten kregen. Men gaat thans aldus te werk: zoodra het katoen, dat het zaad omvat, uit den bast, welke het omringt, genomen is, laat men het tusſchen twee, horizontaal boven elkander geplaatſte, rollen doorgaan, welke door den molen worden bewogen. Een Neger-jongen ſchuiw het katoen tusſchen de rollen, welke zeer digt op elkander loopen, en de korrels niet doorlaten; deze vallen in een' mand, en het katoen aan de

de andere zijde in een' bak. De zamenſtelling is dezelfde, als die van den Suiker-molen, behalve dat daarin de rollen loodregt ſtaan en zwaarder zijn, ten einde het riet te kunnen vermorſelen. Deze manier, om het katoen te zuiveren, is zoo eenvoudig, dat een kind dezelve te werk kan ſtellen en er genoegen in vindt; terwijl de oude wijze van bewerking, zelfs voor volwasſen Negers, zeer moeijelijk en nadeelig was.

In de ſuiker-molen op dit landgoed, wordt het riet, als het tusſchen de eerſte en tweede rol is doorgegaan, door eenen aanbrenger, die eene ringvormige gedaante heeft, om de middenſte rol heêngebogen, en, zonder hulp van eenen Neger, tusſchen de tweede en derde rol geſchoven. Hoewel deze beide uitvindingen niet geheel nieuw zijn, worden zij echter, naar ik hoor, niet zoo algemeen ingevoerd, als zij verdienen. Behalve dat de Heer C. alle zorg omtrent zijne plantaadje aanwendt, heeft hij ook veel lust tot tuinderij. Hij is de eerſte, die den kleinen witten (*Levantſchen*) vijgeboom (*) hier ingevoerd heeft. Deszelfs vrucht wordt, zoo wel versch, als gedroogd, hoog geſchat. Hij bragt eenige jonge boomen van deze ſoort van *Madeira* mede, die nu reeds, in zijnen tuin, aanmerkelijk gegroeid zijn. Ik reed met den Heer C. naar een plantſoen van verſcheidene Broodvrucht-boomen van *Otaheite*; naar den ſmaak te oordeelen, hadden

(*) Eene variëteit van de *Ficus Carica* L. W.

den de vruchten nog geene groote volkomenheid bereikt. Nog meer werd ik in mijne verwachting bedrogen, op eene vaart, welke wij deden, om eene bijzondere foort van Dier-planten of Zee-polypen te zien, welke in eene grot nabij den oever der zee groeijen. De golven floegen hier zoo geweldig, dat het onmogelijk was er door te komen. Ik ben er tweemaal geweest, en telkens, door dezelfde oorzaak, in mijn oogmerk teleurgefteld.

Na dat ik eene week in het aangename en belangrijke gezelfchap van den Heer C. en zijne vrouw had doorgebragt, ontving ik eenen brief van den Heer GILL, waarin hij mij fchreef, dat het fchip, waarop hij voor zich en voor mij eene plaats befproken had, met een paar dagen zoude afzeilen. Ik keerde dus fpoedig, langs denzelfden weg, naar *Bridge-Town* terug. Men reist hier langs knappe land-huizen en welbebouwde akkers; maar er zijn te weinig boomen, dan dat men het landfchap fchoon mag noemen. Een bosch met donkere fchaduwen zoude hier eene heerlijke afwisfeling geven van al het overige, dat al te helder door het verblindende licht dezer gewesten beftraald wordt. In dit klimaat verwekt eene groote menigte van boomen altoos een aangenaam gevoel, door het denkbeeld van verkoeling en verfrisfching, dat er aan verbonden is.

De gefchiedenis zegt, dat de eerfte *Europeanen*, die op *Barbadoes* landdden, het eiland geheel door deszelfs bewoners verlaten vonden. Waar-

fchijn-

ſchijnlijk hadden de *Indianen* andere woningen gezocht, toen dit eiland hun geene vruchten en geen wild genoeg meer opleverde. De *Portugeezen*, die hier, op eene reize uit *Zuid-Amerika* naar *Europa*, landden, werden niet bewogen, om er eene kolonie te vestigen, daar de uitgeſtrekte kusten en de rijke grond van *Braſilien*, welke zij onlangs ontdekt hadden, al hunne opmerkzaamheid tot zich trok. Het eerstvolgende bezoek ontving het eiland van de *Engelſchen*. Deze lieten hier eene zeer kleine kolonie; doch dezelve nam aanzienlijk toe, gedurende den burger-oorlog. Vele *Royalisten* begaven zich herwaarts; en derzelver nakomelingen op *Barbadoes* hebben altoos veel gehechtheid aan de oude grondbeginſels van hunne voorouders aan den dag gelegd. Door de industrie van deze uitgewekenen, nam de kolonie grootelijks toe in bloei en welvaart. Maar zij lijdt veel door hevige ſtormen; en ſedert korten tijd, is de vruchtbaarheid zoodanig verminderd, dat men den grond bemesten moet. Ten dien einde houdt men het vee, des nachts, tusſchen heiningen of in ſtallen, waarin men een ſtrooiſel doet van het afval van ſuikerriet en van andere nuttelooze dingen; hierdoor bekomt men eene voortreffelijke mest. Dit vereischt nu wel moeite en kosten, welke de oude Planters niet kenden; doch het brengt ook het wezenlijke voordeel aan, dat de veeteelt toeneemt, zoodat de markt altoos wel voorzien is; en in oorlogstijd

heeft

heeft gevolgelijk *Barbadoes* minder gebrek aan levensmiddelen, dan vele andere eilanden.

Het vee is hier klein en mager, doch zeer levendig. Of men de oorzaak hiervan in het klimaat, of in het voeder en de oppasfing moet zoeken, heb ik niet vernomen. Zes osfen worden hier voor eenen wagen gefpannen, welken in *Europa* drie gemakkelijk zouden kunnen trekken. Men heeft mij gezegd, dat geen flager hier een' os flacht, vóór dat hij alle gedeelten van het beest aan zijne kalanten verkocht heeft. Dit is, in dit klimaat, zeker zeer goed, daar de kooper aldus verzekerd is, dat hij versch vleesch bekomt, en hij zich ook vooraf kan overtuigen, dat het beest gezond is. Nogtans is het vleesch hier niet uitftekend; maar het gevogelte, dat de vrije Negers in groote menigte kweeken, is voortreffelijk. Behalve de hoofd-artikels van den *Westindifchen* handel, fuiker en katoen, brengt de natuur hier eene vloeibare aard-hars voort, in groeven nabij de rotfen. Dezelve wordt in de Artfenijmengkunde gebruikt, en is bekend onder den naam van *Teer van Barbadoes*. Indien de vertellingen omtrent derzelver genezende kracht niet overdreven zijn, dan fchijnt dit voortbrengfel te verdienen, dat het in groote hoeveelheid uitgevoerd worde, vooral naar de overige eilanden. Men zegt, dat deze teer een geneesmiddel is tegen verfcheidene ziekten, welke hier heerfchen, zelfs tegen de melaatschheid, bijaldien men tij-

tijdig genoeg dezelve toedient. Hoe gelukkig zoude deze ontdekking zijn, daar zoo vele middelen tegen deze afgrijsſelijke kwaal te vergeefs zijn beproefd. De man, die mij een en ander verhaalde, verdient veel geloof; doch misſchien heeft hij eene andere ſoort van ziekte voor melaatschheid gehouden. Het gemeene volk gebruikt deze teer als geneesmiddel en als lamp-olie.

Uit hoofde van de ſtormen, van welke ik reeds ſprak, kan men niet met zekerheid op den oogst van Bananen rekenen, welke de lievelings-ſpijze der Negers is; want daar de wortels niet diep in den grond gaan, en de breede bladeren veel wind vatten, zoo wordt de plant ſpoedig ontworteld. Daarom is het voorname voedſel van de Negers op dit eiland rijst, maïs, casſave, yams en andere ſpijzen uit het planten-rijk. Aangenaam zal het u zijn, te vernemen, dat ik, op mijne menigvuldige wandelingen, nimmer de onbarmhartige zweepſlagen noch de zuchten eens Negers gehoord heb.

De aankomst van de vurig verlangde troepen, ter beſcherming van het eiland, heeft eene zeer vrolijke ſtemming bij de bewoners veroorzaakt; waarvan ik, echter, niets meer genieten zal, daar wij morgen afzeilen. Dezen brief laat ik hier; hij zal, bij de eerſte gelegenheid, naar *Europa* verzonden worden.

VIERDE BRIEF.

Surinamen, *Paramaribo*, 2 Maart.

Wij verlieten, op den 9den der vorige maand, des morgens *Barbadoes*. Het weêr was schoon en de wind goed. De voornaamste Passagiers aan boord waren de Heer GILL en twee Officieren. Wij hadden reeds verscheidene dagen op eene stille en aangename zee gezeild, toen wij des avonds een vreemd schip ontdekten. Door middel van een' verrekijker, zagen wij, dat het een gewapende Schooner, en de Kapitein vreesde, dat het een Kaper was; daarom veranderde hij, zoodra het donker werd, van koers. Maar hoe groot was onze verbazing, toen wij, bij het aanbreken van den dag, ontwaarden, dat het gemelde schip ons gevolgd was. De Kapitein begreep, dat men aan boord van den Schooner een' voortreffelijken kijker moest hebben, daar men, bij het starlicht, onzen koers had ontdekt. De Schooner voerde de *Engelsche* vlag; evenwel, dit bewees niets; want hoewel geene beschaafde natie zich, in den krijg te lande, verstout, de vanen van zijnen vijand bedriegelijk te vertoonen, op zee schijnt dit geheel anders.

Daar nu de Schooner, in allen deele, het voorkomen van eenen Kaper had, pakte men alle papieren met een gewigt bij elkander, om ze, in ge-

geval van aanranding, althans van overgave, te laten zinken. Een der Officieren nam het portrait van eene fchoone Dame uit zijn' zak, befchouwde het treurig, en verzocht mij, daar ik tot eene neutrale natie behoorde, hetzelve te willen bewaren, daar hij niet kon weten, wat hem te wachten ftond, in gevalle het fchip genomen werd. Daar onze Brik een zeer fnelle zeiler was, zoo duurde de jagt, welke het andere vaartuig op ons maakte, eenige uren, terwijl wij in de pijnelijkfte onzekerheid verkeerden. Ondertusfchen had ik mij zelven niets te verwijten; want ik had op *Barbadoes* alle mogelijke navorfchingen gedaan, of er niet een Neutraal fchip verwacht werd, dat naar *Surinamen* beftemd was, doch te vergeefs; en zoo moest ik mij dus wel nogmaals aan het gevaar blootftellen, van door eenen Kaper genomen te worden. Gelukkig, echter, fcheen de Schooner, toen hij nader kwam, ons fchip te herkennen, en hij zag van het vervolgen af; waaruit wij befloten, dat hij een *Engelfche* kruifer was. Gij kunt u onze vreugde verbeelden.

Den 21 April kregen wij de kust van *Surinamen* in het gezigt, en daar er geen ander fchip te zien was, zoo werd de blijdfchap over onze nabijzijnde landing, door geene enkele bekommering, beneveld. De lucht was zeer helder, en werd door een' Oosten-wind verkoeld; nogtans waren de zeilen zoo weinig gezwollen, dat wij fchier ongemerkt langs de oevers van de rivier

van *Surinamen* heêngleden, en werk genoeg hadden, om de bevallige landhuizen te beſchouwen, tusſchen de ſchoone boomen, waaronder vooral verſcheidene ſoorten van palmen het oog verlustigden.

Omtrent elf mijlen van den mond der rivier, voeren wij het Fort *Leyden* voorbij, alwaar de *Commewijne* zich in de rivier *Surinamen* ontlast. Op de andere zijde van den *Commewijne* ligt het Fort *Amſterdam*, en daartegenover, aan den Westelijken oever van de rivier *Surinamen*, zijn de batterijen der *Redoute Purmerend;* welke alle uitmuntend voor de verdediging der Kolonie zijn gelegen, en, volgens het zeggen van eenige Pasſagiers, zeer ſterk zijn. Toen wij omtrent zeven mijlen (*) verder de rivier waren opgevaren, kwamen wij aan het Fort *Zeelandia*, waarachter de ſtad ligt. Van de rivier af, ziet zij er zeer bekoorlijk uit; en deze gunstige indruk bedriegt de verwachting niet, maar wordt nog verſterkt, als men landt. De ſtraten zijn wijd en regelmatig, aan beide zijden met oranjeboomen beplant, welke jaarlijks tweemaal bloeijen en vrucht geven (†). De plaats, waar wij land-

(*) In *Surinamen*, rekent men bij Hollandſche mijlen van 19 op een' graad des Evenaars, of 15 Geographiſche of Duitſche mijlen van 23661 Rhijnl. voeten. In de *Vereenigde Staten* van *Noord-Amerika*, rekent men naar Engelſche mijlen. Van deze gaan er $69\frac{1}{8}$ op eenen graad.

(†) Daar zij in *Italie*, dat men den tuin van *Europa* noemt, ſlechts eens in het jaar vrucht dragen.

landdden, heet de *Regeringsplaats*. Op dezelve ligt het Gouvernements-huis, een fchoon gebouw van twee verdiepingen, dat echter nu, zoo het fcheen, niet best onderhouden werd. Bijna tegenover hetzelve, naar de linkerhand en digt aan de rivier, ligt het Fort *Zeelandia*, waarin het tuighuis, verfcheidene groote magazijnen en barakken zijn; alles is van gebakken fteen. Tusfchen de Citadel en het Gouvernements-huis is de openbare wandelplaats, tusfchen een Tamarinde-boschje, waar men een fchoon gezigt heeft over het plein naar de rivier en op den tegenoverliggenden oever. Aan de andere zijde van het plein zijn zeer fraaije particuliere huizen.

Eene andere fchoone plaats of plein draagt den naam naar de Oranje-boomen, waarmede dezelve beplant is. Hier ftaat het Raadhuis van gebakken fteen, dat zich, echter, alleen door zijne grootte onderfcheidt. Hier ftaat ook de Proteftanfche kerk, benevens eenige groote particuliere huizen; voorts munten onder de openbare gebouwen ook de *Portugeefche* en de *Duitfche* Synagogen uit. Het gebouw, waarin de Archiven en de rekeningen van de Weeskamer zich bevinden, alsmede twee Vrijmetfelaars-loges zijn van hout, zoo als de meeste huizen te *Paramaribo*. Doorgaans trekt men eerst een muur van gebakken fteen, eenige voeten hoog, op, en bouwt dan daarop al het overige van hout, omdat deze gebouwen koeler en drooger fchijnen te zijn, dan die van fteen. Verfcheidene foor-

ten van hout worden zeer hoog geſchat, omdat zij zoo duurzaam zijn, als metaal. Meestal hebben de huizen ééne verdieping of ook twee; men moest in deze gewesten nooit hooger bouwen, omdat anders de ſtraten niet genoeg openſtaan voor de lucht. Slechts ééne ſtraat is er te *Paramaribo*, waarin de huizen hooge daken hebben; maar zij is ook, in weerwil van hare breedte, de heetſte ſtraat van de geheele ſtad. Van buiten zijn de meeste huizen parelgrijs, en de venſters en deuren groen, wit en zwart geverwd. Glasramen ziet men zelden, dewijl men ze als te warm beſchouwt, en daarom aan gazenramen de voorkeur geeft. Van binnen zijn de woningen met het ſchoonſte donkerkleurige hout bekleed of beſchoten; waaronder het hout van den boom, die het Joannes-brood (*) voortbrengt, zich nog fraaijer laat polijsten, dan het mahagoniehout, en vooral eene prachtige werking doet, wanneer men den wand met ſchilderijen behangt. Dikwijls wascht men het houtwerk met citroenſap, dat de inſekten verdrijft, de lucht verfrischt, en een' liefelijken geur door het geheele huis verſpreidt.

Uit zucht tot mode, hebben verſcheidene nieuwe aankomelingen hunne huizen van binnen wit laten verwen, tot groot verdriet der oude bewoners; die beweeren, dat de kamers hierdoor geheel zijn bedorven, en niet meer zoo zindelijk en

(*) *Ceratonia Siliqua.* W.

en fraai kunnen gehouden worden. Daarenboven is de terugkaatfing des lichts van de witte wanden fchadelijk voor de oogen, naardien de zonneftralen in deze gewesten te fterk voor het gezigt zijn; en, waarlijk, de ouderwetfche manier fchijnt in dezen wel de verftandigfte. De ftad *Paramaribo* is omtrent eene mijl lang; op fommige plaatfen drievierde, op andere eene halve mijl breed. De bevolking rekent men op omtrent twintig duizend, waaronder omtrent achttien honderd *Europeanen* van verfchillende natiën, *Hollanders*, *Duitfchers*, *Engelfchen* en *Franfchen*. De *Duitfche* en *Portugeefche* Joden fchat men op drie duizend, de vrije Negers en de lieden van de kleur op vier duizend, en de flaven omtrent op elf duizend; het getal der laatfte is, echter, moeijelijk te bepalen, omdat zij beftendig van hier naar de koloniën gaan en weder terugkomen. Daar de ftad door geene wallen en torens is ingefloten, breiden hare grenzen zich geftadig verder uit. In de afgelegenfte ftraten zijn de huizen door citroen-boomen van elkander afgezonderd, welke in de gedaante van eenen regelmatigen muur gefnoeid zijn. Op dit oogenblik zijn er te *Paramaribo* twee herbergen, de eene heet het *Koninklijke Wapen*, en de andere wordt gehouden door eenen *Amerikaan*, met name BUNKER. Ik woon in de eerfte; doch omdat het in eene herberg voor iemand, die niet regt gezond is, al te drok en woelig is, zie ik reeds naar een ander verblijf om.

Daar er juist een ſchip naar *Europa* zeilree ligt, maak ik van de gelegenheid gebruik, om u althans mijne gelukkige aankomst ter dezer plaats te melden. Vaarwel.

VIJFDE BRIEF.

Paramaribo, 4 Augustus.

Ik zie met groot genoegen, dat gij een gunſtig denkbeeld hebt van *Zuid-Amerika*, waarin gij nog onlangs verſterkt zijt, door de verhalen van den Graaf M. Evenwel, ik moet bekennen, dat de *Spaanſche* kolonien, welke de Graaf bezocht, het *Hollandſche Guiana*, in menigvuldigheid van voorwerpen, zeer verre overtreffen. Men ziet hier geene romantiſche bergen, geene ſchilderachtige grotten, geene bekoorlijke of ſtoute watervallen, zelfs geene langzaam hellende heuvels. Rondom *Paramaribo* is het land eene eenzelvige vlakte. Ondertusſchen verkrijgen de landſchappen hier een zeer rijk voorkomen, door den weelderigen groei van eene menigte verſchillende gewasſen, die het oog verlustigen en verrukken; maar die, bij eene beſchrijving, hare grootſte werking geheel zouden verliezen. Gij zult mij, derhalve, zoo ik hoop, op mijn woord gelooven, dat dit land belangrijke gezigten oplevert, offchoon ik niet in ſtaat moge zijn, dezelve naar waarde voor u te ſchetſen.

Gij

Gij zegt in uwen beleefden brief, dat mijne vrienden verwachten, dat ik mijne woning in eene gezonde en aangename ſtreek gekozen heb; en zoo is het ook in de daad, hoewel het vrij wat moeite kostte in het beste gedeelte van de ſtad een verblijf te bekomen. Ik heb reden, om thans met het mijne zeer tevreden te zijn. Mijne woning ligt in de Tamarinde-ſtraat, welke de breedſte in geheel *Paramaribo* is, en door vele voor de ſchoonſte wordt geacht. In het midden van dezelve is een ruim kanaal, dat door de rivier zuiver wordt gehouden en voor vrij groote boten bevaarbaar is. De *Indianen* varen dikwijls in hunne kanoos herwaarts, en brengen vele *belangrijke waren*, vooral kunſtig gevlochtene mandjes, om dezelve te verkoopen; of zij roeijen, in groote visſchers-boten, langs het kanaal met eenen *Manati*, of menigerlei ſoort van visch, welken zij gevangen hebben. De ruimte van de ſtraat, tusſchen het kanaal en de huizen, is aan beide zijden zoo breed, dat drie wagens naast elkander rijden kunnen; op beide wallen ſtaat eene rij van hooge, ſchaduwrijke Tamarinde-boomen, en digt aan de huizen eene rij van Oranje-boomen. Mijn huis is niet groot, doch ruim genoeg; het is twee verdiepingen hoog, heeft twee kamers, een vertrek gelijkvloers en eene ſlaapkamer, naar welke men langs eenen trap moet klimmen; de keuken is, gelijk gewoonlijk, in een gebouw naast het huis. Mijne gastvrouw heeft nog drie andere huizen,

die alle aan de ſtraat uitkomen, en door een' grooten hof met elkander verbonden zijn, waarvan een gedeelte met de ſchoonſte vruchtboomen van deze gewesten beplant, en het overige vol is van allerlei ſoort van *Indiaanſche* vogels. Uit hoofde van deze ligging van mijne woning, kan ik gebruik maken van de gezellige verkeering in de ſtad, en tevens het landleven genieten, dat voor mijne gezondheid zoo voordeelig is. Met het opgaan der zon, dat hier te 6 ure is, word ik gewekt, door het liefelijk gezang van de *Godo*-vogels, van welke er een paar onder mijn dak nestelen. Deze vogel, dien men, van wege zijn aangenaam geluid en van zijne gedaante, (hoewel hij kleiner is) met den nachtegaal kan vergelijken (*), is zoo tam, dat hij vaak in de huizen komt, zich op de vensters plaatst en onbevreesd voortzingt. Door het kanaal en door de ſchaduw der boomen, is mijne kamer altoos koel. Wanneer ik, des morgens, dit aangenaam verblijf verlaat, om eene groote wandeling te doen, ga ik doorgaans naar de zoogenaamde Societeits-grond. Ik laat dan de ſtad aan mijne regterhand; en de oranje-lanen brengen mij ſpoedig op den weg, aan welken de Lusthuizen der aanzienlijkſte ingwoners liggen. De tuinen zijn vol van de ſchoonſte vruchtboomen, de wandelingen en eigendommen

(*) De *Hollanders* noemen hem Nachtegaal, de overige bewoners *Schiſchu*. A. D. V. Hoogst waarſchijnlijk is hij de *Pipra musica*. W.

men in eenen goeden ſtaat; doch de woningen bij de tuinen zijn in eenen al te eenzelvigen trant gebouwd, dan dat zij aan het oog kunnen bevallen; ſlechts eenige, die onlangs getimmerd zijn, vertoonen een' beteren ſmaak. Door eene groote, aldus verfraaide, ſtreek lands, komt men, langs eenen breeden weg, aan de rivier *Surinamen*, alwaar de vaartuigen en pleiſier-jagten en boten, die beſtendig af- en aan-varen, een zeer levendig tooneel opleveren. Ik keer dan door de ſtad terug, bezoek mijne kennisſen, en ben meestal, vóór dat de hitte te ſterk wordt, dat is te 10 ure, weder te huis.

De openbare wandel-plaats, waar men, gedurende de hitte, verkoeling zou kunnen zoeken, wordt weinig bezocht. Zij ligt tusſchen het Gouvernements-huis en het Fort *Zeeland*. Men heeft aldaar een aangenaam gezigt over een plein naar de rivier en den tegenoverliggenden oever; doch de inwoners van *Paramaribo* klagen, dat het dichte loof der Tamarinden de vochtigheid al te zeer aantrekt, en daardoor den vrijen ſtroom der lucht verhindert. De grond, waar Tamarinden ſtaan, blijft veel langer vochtig, dan die onder andere boomen. Men heeft dezelve hier nooit in het wild gevonden, en waarſchijnlijk zijn zij uit *Afrika* herwaarts gebragt; doch zij zijn zeer geſchikt voor ieder land, waar, gedurende een groot gedeelte des jaars, heete, drooge winden waaijen. Wanneer deze boom alleen op zich zelven wordt geplant, is hij zeer verkwikkelijk;

lijk; in groote menigte is zijne fchaduw wel zeer uitlokkende, doch in de meeste jaargetijden ongezond.

In verfcheidene groote fteden van het Noorden van *Europa* heeft men winter-tuinen aangelegd, waarin de wandelaars, zoo wel als de planten zelve, voor de fcherpe koude befchut zijn; misfchien ware het te wenfchen, dat men hier galerijen bouwde, om de inwoners en de teedere planten voor de brandende zonneftralen te befchutten. Men heeft daartoe noch fteen noch timmerhout noodig. Men zoude zich van de levende gewasfen zelve kunnen bedienen; vooral de palmboom zoude tot zulk een weldadig einde zeer gefchikt zijn.

Dáar gij, mijn vriend, zoo veel welgevallen hebt in tooneelen uit de natuur, zoude het gezigt van de plaats, werwaarts ik des namiddags ga wandelen, zekerlijk u zeer veel genoegen geven. De hitte begint te 3 ure te verminderen, en te 4 ure wordt het zeer aangenaam. Het breede kanaal voor mijn huis brengt mij op eene uitgeftrekte heide, en van daar kom ik in eene wildernis, die het begin is van de onmetelijke bosfchen, welke het ganfche onbekende land van *Guiana* bedekken, hier zijn voor rijtuig flechts weinige wegen; doch de Negers, welke men om hout zendt, hebben eene menigte van flingerende paden gebaand, en het geheele bosch gelijkt hier naar een fchoon Park. Waarlijk, ik zie mij hier als in eene nieuwe wereld verplaatst, wier die-

ren en gewasſen geheel van de Europiſche verſchillen, terwijl de laatſte met een altoos durend groen bekleed en door eene menigte van bloeſems verfraaid zijn. Inzonderheid munt, in dit opzigt, uit de teedere bloem van de wilde Cacao.

Onder de menigvuldige lanen of rijen van boomen, is er ééne, welke ik het meest bezoek, die den kronkelenden loop van eene beek volgt, over wier ſpiegelende oppervlakte vaak een zwerm der ſchoonſte kapellen zweeft en zich met het beeld van hare ſchitterende vleugels in het water ſchijnt te vermaken. Nog ſchitterender glans, echter, verſpreidt zich uit den bloeſem van eenen boom; dezelve wordt veroorzaakt door het Kolebrietje, dat met eene ongeloofelijke ſnelheid de lucht doorklieft, en tusſchen het dichte loof der palmboomen verdwijnt. De beek baant zich tusſchen de ſchoonſte planten en heesters eenen weg naar eene kleine, maar zeer bekoorlijke *Savanne*, die door hooge boomen van verſchillende ſoort is omringd. Inzonderheid onderſcheidt zich hier de Zijde-wol-boom (*), die in hoogte en ſchil-

(*) De Zijde-wol-boom (*Bombax Gossypium*, volgens MARSDEN, *Bombax Ceiba*, volgens THUNBERG, *Bombax pentandrum* LINN.) levert het fijnſte katoen, dat zelfs de zijde in fijnheid overtreft. Deszelfs kleur is licht-bruin. Het laat zich, echter, moeijelijk tot ſtoffen bewerken, welke laatſte, derhalve, zeer duur zijn.

Deze, in zijne hoogte, naar den eik gelijkende boom, zoude, juist om zijne hoogte en uitgebreidheid, ligtelijk, door geweldigen ſtorm, omverre geworpen worden,

ſchilderachtigen groei den eerwaardigen eik van *Europa* overtreft. Ik heb mij, digt aan den ſtam van zulk eenen boom, eene bank van zoden gemaakt, en ſedert ontdekt, dat ik niet de eenige ben, die dezen boom bezoekt. Ik vond een ſnoer roode kralen bij mijne bank, en den volgenden dag een' gebroken wandelſtok. De *Europeanen*, die hier wonen, ſchijnen anders geen pleiſier in zulke verre wandelingen te vinden. Geen rijweg brengt hen tot deze plaats, en zelfs te paard kan men er niet komen, daar de takken van vele bomen zeer laag groeijen.

Ontelbare vogels zweven om dit oord; de nabijheid van de beek ſchijnt hen herwaarts te lokken. De levendige kleur van hunne bonte veren ſteekt heerlijk af tegen het donker groene der bladeren. De vrij eentoonige ſtemmen van de meeste kunnen vergeleken worden met de *Rusſiſche* hoorn-muzijk, waarbij ieder ſlechts ééne noot blaast; die, echter, wanneer het aantal ſpelers groot genoeg is, om eene volle Octaaf te geven, alle verſchillende wijzen kunnen uitvoeren; zoo is het ook met deze gevederde zangers, wanneer

den, indien de natuur hem niet, aan alle kanten, als met ſtutten, uit zijne eigene wortels, omringd had, welke vaak ter hoogte van acht tot tien voet bij den ſtam opſtaan, en met denzelven in één ſtuk in den grond gaan. De vrucht gelijkt wel naar een ganzen-ei, en ſpringt, als zij rijp is, met een' zwaren ſlag open. De korrels zijn glad en roodachtig, dertig of veertig in getal, met kort, zeer dun katoen omringd.

neer zij gezamenlijk hunne ſtemmen van uit de toppen der boomen laten hooren.

Het wordt tijd, deze eenzaamheid te verlaten, van welke verſcheidene bekoorlijke wegen naar mijne woning loopen. Op één van deze, ziet men eene menigte van *Lianen*, welke oorſpronkelijk om eenen grooten boom groeiden, die, echter, verrot en geheel verdwenen is, zoodat nu deze ſoort van klimop, die in volle kracht voortgroeide, eene fraaije doorzigtige zuil vormt. Andere van deze gewasſen ziet men zich van boom tot boom ſlingeren. Het voetpad leidt hier naar eene plaats, waar kreupelhout, met hooge boomen vermengd, eene dichte ſchaduw geeft, en waar de kleine vogels eene ſchuilplaats voor de roofvogels zoeken, wier gekras, als de ſtem van booze geesten, het woud doet weergalmen. Men hoort den tred van wilde dieren, die in het dichte geboomte zijn verborgen; doch men behoeft voor roofdieren niet beducht te zijn; want zelfs de *Surinaamſche* tijger valt den mensch niet aan; de krokodil is alleen gevaarlijk in de nabijheid van de rivier; en voor vergiftige ſlangen zoude mijn trouwe *Penſcher* mij in tijds waarſchuwen.

De zon daalt ſnel in het Westen; ik verdubbel mijne ſchreden, en het liefelijke, ſteeds afwisſelende, gezang der ſpotvogels, welke gaarne in de nabijheid van de woningen der menſchen zich ophouden, brengt mij veilig uit het bosch. Ik ga over de begraafplaats der *Mo-*

ra-

ravische Broeders; zij hebben dezelve als een' tuin aangelegd; en wanneer zij het laatfte, overblijffel van eenen broeder herwaarts dragen, dan zeggen zij: „Wij hebben hem te huis gebragt!" Te zes ure gaat de zon onder, vóór dat ik nog mijne woning heb bereikt; maar in de donkere avonden van den regentijd verlicht eene ontelbare menigte lichtende vliegen de heggen der Limonie-boomen, welke aan den weg ftaan; en in het drooge jaargetijde fchijnen de ftarren van den Dierenriem met ongemeenen glans.

ZESDE BRIEF.

Paramaribo, 24 October.

Gij zult u misfchien verwonderen, als gij verneemt, dat ik niet, reeds federt lange, eene reis in het binnen-land gedaan heb; maar ik kan u verzekeren, dat zulk eene reis met groote zwarigheden vergezeld gaat, vooral voor eenen vreemdeling. Mijn verlangen naar zulk een' togt was, door de aanmerkingen van den Heer N. vrij wat bekoeld. Hij zeide mij, dat ik mij in mijne verwachting waarfchijnlijk bedrogen zou vinden, bijaldien ik hoopte belangrijke onderrigtingen omtrent den landbouw, op de onderfcheidene plantaadjes, te zullen opdoen. „Vooral" — voegde hij er bij — „daar men hier weet, dat gij, na een kort verblijf te *Surinamen*, naar *Eu-*

Europa zult terugkeeren, waar menig een eigenaar van plantaadjes zijne betrekkingen heeft. Zoodanige denken, dat de berigten, welke zij u zouden kunnen geven, voor u nutteloos zijn; doch voor hun nadeelig zouden kunnen worden, wanneer hun gedrag in dezen, gelijk vaak gebeurt, kwalijk begrepen of verkeerd voorgesteld wordt. Daarom beschouwt men hier alle onderzoek van vreemdelingen, ten aanzien van de plantaadjes, als nutteloos of wel als onwelvoegelijk; en verscheidene reizigers hebben zich bij mij beklaagd, dat zij op de plantaadjes, waar zij het werk van de Negers in oogenschouw namen, op hunne vragen onbeleefde antwoorden van de *Europische* Opzieners ontvingen." Dan, daar ik vertrouwde, dat er ook menschen zijn, die dergelijke vragen niet te vreezen hebben, nam ik, met genoegen, de uitnoodiging van den Heer STENHUIS aan tot een uitstapje naar de *Warapper* Bogt. De Heer STENHUIS heeft zelf eigendommen in deze kolonie, en ik hoor, dat verscheidene plantaadjes onder zijn opzigt bloeijende zijn.

Men heeft hier slechts éene manier van reizen; want openbare wegen zijn hier niet, behalve binnen eenen kleinen omtrek van de stad; en de militaire weg, welke tot de verst afgelegene bebouwde gedeelten van deze kolonie loopt. Daar, echter, alle de plantaadjes aan de groote rivieren liggen, of door bevaarbare kanalen met deze gemeenschap hebben, zoo geschiedt alle ver-

keer tusfchen de ftad en het land te water; en daar er geene herbergen zijn, voorziet men zich van brieven van aanbeveling, en neemt zelf eenigen leeftogt in zijne boot mede. Men regelt den tijd van afvaren naar den vloed, en na weinige uren geroeid te hebben, houdt de boot aan de plantaadje ftil, waar men zijn moet; hier wordt men gastvrij en vriendelijk ontvangen, en zit doorgaans eenige uren aan den maaltijd. Des namiddags, wanneer men geen' tijd heeft, om de velden te bezien, brengt de eigenaar zijne gasten in eenige van zijne fchuren, waarin de oogst van het jaar is opgeflagen. Terwijl de boot gereed gemaakt wordt, om weder aftevaren, wordt er thee gefchonken; en na eenige uren houdt men weder ftil bij de plantaadje, waar men denkt te vernachten, en waar men even vriendelijk, als te voren, wordt ontvangen. Terftond wordt het avond-eten gereed gemaakt en eene plaats gezocht, om de hangmatten opteflaan; welke de reizigers altoos met zich voeren. Zoo eindigt de reis van den dag, en de tweede begint, op dezelfde wijze, met een ontbijt, dat men in huis of, indien men dit liever verkiest, in de boot gebruikt. Offchoon deze manier van reizen zeer goed en zelfs aangenaam is, kan men, echter, dus doende, den toeftand van het land en de vorderingen van den akkerbouw niet zoo opmerken, als men zulks op eene reis te land zou kunnen doen.

De Heer STENHUIS had eene fraaije bark met

eene

eene ruime en met ſmaak ingerigte kajuit, welke van allerlei gemak en voorraad wel voorzien was. Daar de vloed in den vroegen morgen begon, zoo begaven wij ons, reeds bij het opgaan van de zon, op weg. Op de regter zijde van de rivier *Surinamen*, telden wij, van *Paramaribo* tot aan het Fort *Amſterdam*, de gebouwen van zes plantaadjes; doch aan den linker oever, boven het Fort *Zeelandia*, is het land in kleine afdeelingen doorſneden; hier zijn de meeste buiten-plaatſen of land-huizen en pleiſier-tuinen der bewoners van de ſtad.

Wij gingen bij het Fort *Amſterdam* aan wal, om eene aangename wandeling, aan gene zijde van het Fort, te doen, en aan onze Negers wat rust te verſchaffen. Ik verheug mij, dat ik u kan zeggen, dat men hen nooit meer tegen den ſtroom op laat roeijen, gelijk voorheen vaak gebeurde; en daar het varen, tusſchen het ontbijt en het middagmaal en van dien tijd af tot aan het avondeten, kort is, ſchijnt de arbeid ook niet zeer moeijelijk te zijn. Zij zingen ook den ganſchen tijd en ſlaan de maat met hunne riemen. Vaak zingt één Neger een vers alleen, en ſlaat met zijnen riem, op eene bijzondere wijze, in het water, om de maat te doen hooren; terwijl de overige het vers, bij wijze van koorgezang, herhalen.

Van het Fort *Amſterdam* voeren wij de rivier *Commewyne* op, wier breedte men op drie vierde mijl rekent. De oevers van deze rivier zijn la-

ter bebouwd, dan die van *Surinamen*, maar thans zijn zij in eenen bloeijender toeſtand; want, daar deze rivier paralel met de zeekust loopt, hebben zij het voordeel van de weldadige zee-winden, en worden daarom ook voor gezonder gehouden. Men bouwt aan den *Commewyne* meest koffij, en omdat men tot deze teelt meer gebouwen noodig heeft, zoo geeft dit aan de plantaadjes een goed voorkomen. Op vele zijn de woonhuizen groot en met ſmaak inge-rigt; een teeken misſchien, dat de planters, die dezelve bouwden, hier met hunne families dachten te blijven. Evenwel, thans zijn de meeste hunner in *Europa*, en een Opziener, zoo als men hier zegt, bewoont één of twee kamers; en het overige gedeelte van het gebouw vervalt.

Omſtreeks zestien mijlen van zijnen mond, bij *Sommelsdyk*, verdeelt zich de *Commewyne* in twee armen, van welke de Zuidelijke, of de *Boven-Commewyne*, even zulke vruchtbare oevers ſchijnt te hebben, als de groote *Commewyne* zelf; de andere arm is de rivier *Cottica;* en de oevers van deze zijn zoo vruchtbaar, dat zij, in *Surinamen*, als eene der voorname bronnen van de welvaart der kolonie beſchouwd worden. Vaart men den *Cottica* tot deszelfs oorſprong op, dan bevindt men, dat hij eerst, ſlingerende, bijna paralel met de zeekust loopt, en met zeer rijke plantaadjes aan beide zijden is voorzien; hoogerop vaart men vervolgens naar het Zuiden, en komt in de nabijheid van de groote *Marawini*-

ri-

rivier. Voorheen waren ook in dezen omtrek van den *Cottica* aanzienlijke plantaadjes, doch zij werden, vooral in 1773, door de oproerige Negers verwoest; waaromtrent STEDMAN een uitvoerig berigt heeft gegeven. Verſcheidene Opzieners van plantaadjes, die deze ſtreek lands bezocht hebben, verzekerden mij, dat de grond aldaar tot de beste van de ganſche kolonie behoort, vooral voor de koffij-teelt. Thans kunnen de *Europeanen* er niet wonen, omdat deze plek gronds de verzamelplaats van de Bosch-negers of Wegloopers is; die, wanneer zij van den kant van *Surinamen* aangevallen worden, zich ſlechts over den nabijgelegen' *Marawine* behoeven te begeven, om op vreemd grondgebied te zijn. En bijaldien men ook vooronderſtellen kon, dat de bewoners van *Cayenne* aan deze oproerelingen geene beſcherming verleenen zouden, is dat eiland toch minder bevolkt en bebouwd, dan *Surinamen*, zoodat de vlugtelingen aldaar altoos eene veilige ſchuilplaats kunnen vinden.

De groote vruchtbaarheid van de oevers van den *Commewyne* deed eenige Planters beſluiten, proeven te nemen met het land tusſchen de rivier en de kust, en zij bevonden, dat het voortreffelijk was voor den katoen-bouw. Deze onderneming werd ſpoedig van aanbelang; er werden kanalen gegraven, om het land drooger te maken en eene gemeenſchap met de ſtad te hebben. Twee omſtandigheden ſchenen inzonderheid den groei van het voortreffelijkſte katoen te be-

vorderen; de grond, namelijk, is droog en zandig en bevat vrij wat zoutdeelen, en men heeft hier den ſterken regen niet te duchten, welke elders vaak de bloeſems van het katoen bederft; de zeewinden drijven de digte wolken naar het meer binnenwaarts gelegene land. Slechts één kwaad bedreigt ook hier, gelijk elders, den oogst van het katoen, en wel een klein inſekt, dat de bloeſemknoppen verteert. Men heeft onlangs in *Europa* begonnen, zulke gewasſen, waarop men bijzonder prijs ſtelt, tegen dergelijke verwoesting te beveiligen, door andere er naast te planten, van welke men weet, dat de inſekten groote liefhebbers zijn; hebben deze eerlang alle de diertjes tot zich getrokken, dan rukt men haar uit, en doodt de inſekten. Konde men hier planten van dergelijke ſoort vinden, men zoude veel katoen behouden, dat nu verloren gaat.

Vóór dat men betere uitvindingen doet, zou men hier (en ik heb zulks aan verſcheidene Opzieners van plantaadjes geraden) gebruik kunnen maken van een werktuig, dat ik in *Engeland* gezien heb, en waarmede men aldaar de vruchtboomen zeer goed van inſekten ſchijnt te zuiveren. Hetzelve beſtaat in een paar blaasbalgen van gewone grootte, wier pijpen in een' hollen metalen kogel van zes of acht duim middellijn loopen. Deze kogel is met tabaksbladeren en gloeijende kolen gevuld, en aan het einde van de pijpen is eene kleinen opening, waardoor de

de rook ſtroomt, als men de blaasbalgen in beweging brengt. Wanneer men twee of drie Negers, ieder met zulk een werktuig, op een katoen plantſoen plaatst aan den kant, van waar de wind komt, dan zouden zeker alle inſekten verdreven of vernietigd worden. De rook zoude voor het katoen zelve niet in het minſte nadeelig zijn, daar de inſekten zich reeds vertoonen, zoodra het katoen begint te bloeijen. Men kan, in allen gevalle, de proef nemen met eenige inſekten, op het tijdſtip, dat deze hunne verwoestingen aanrigten.

Het katoen, dat men hier plant, behoort tot de ſoort, welke men Struik-katoen noemt (*), en

(*) De Planters te *Surinamen* onderſcheiden drie ſoorten van katoen; de beste wordt Zwartzadige genoemd; de ſtruik van deze duurt hier, in eenen goeden grond, vooral aan de zeekust, meer dan twintig jaar. Zij zoude wel twintig voeten hoog worden; doch men meent, dat zij, door te groote uitbreiding van hare takken, te veel voedſel van den wortel zoude trekken, en daardoor minder katoen zou geven; daarom ſnoeit men, wanneer de heester of de ſtoel een half jaar oud is, alle takken, drie voeten van den grond, ter hoogte van vijf of zes voeten. Dusdoende kan men het katoen gemakkelijk inzamelen; en zulk eene ſtruik zal doorgaans een pond katoen in het jaar geven. Na den tweeden oogst, in December, verdorren de takken; men ſnijdt ze af, en een nieuw ſchot komt uit den wortel op. De tweede ſoort van Struik-katoen gelijkt naar de eerſte, wat de gedaante en de licht-groene kleur der bladeren betreft; maar het zaad heeft eene blaauwachtig

en elke plant geeft, bij beide oogſten of inzamelingen, een half pond of meer en zelfs een pond. Eene Acre lands heeft, wanneer men voor elke katoen-ſtruik acht vierkante voeten rekent, 630 planten (*); en een Neger, die een goede werkman is, kan twee morgen in orde houden; dertig of veertig Negers geven alzoo reeds eene aanzienlijke winst.

De katoen-molens zijn naar de eerſte gebrekkige uitvinding ingerigt; de rollen worden door Negers in beweging gebragt, die met de voeten op eene plank treden, welke door koorden met de rollen in verband ſtaat. Ik heb over de verbeteringen aan dezen molen reeds het een en ander u gemeld. Toen ik hier daarvan ſprak, verhaalde men mij, dat een bewoner van deze kolonie het model van eenen molen uit *Noord-Amerika* had ont-

tig graauwe lei-kleur. De derde onderſcheidt zich door de bruinachtige kleur der bladeren en zaadkorrels; deze geeft het minst en wel het ſlechtſte katoen. Ik heb hier eene proef van het Nanking-kleurige katoen gezien, dat men als eene zeldzaamheid geplant had, daar men zich van deszelfs teelt geen groot nut belooft. Ook is hier eene ſoort met purper-kleurige bladeren, die echter weinig waarde heeft. De prijs van het katoen van *Surinamen* was thans 25 of 30 P. C. hooger, dan op *Jamaika*.

(*) Een *Engelſche* Acre beſlaat 4840 vierkante *Yards* = 43560 vierkante voeten, nu geeft $\frac{43560}{8}$ niet 630 maar 5445; het eerſte getal krijgt men bijna, als men 4840 met 8 deelt.

entvangen, welke het katoen niet alleen van het zaad zuivert, maar ook nog eene andere bewerking verrigt; maar deze molen fchijnt zoo zamengefteld te zijn, dat men denzelven niet invoeren kan, vooral daar men hier geene gelegenheid zoude hebben, om denzelven te herftellen, wanneer er eenig gebrek aan mogt komen. Dit kan, ten aanzien van dit model, waar zijn; doch de molen, dien ik te *Barbadoes* zag, was zoodanig, dat de werklieden, welke de fuiker-molens maken, denzelven zouden kunnen vervaardigen, want hij was in denzelfden trant ingerigt. Hier zoude deze molen van te meer nut zijn, daar men denzelven door den beftendigen zeewind zou kunnen in beweging brengen.

De grond en het klimaat dezer kusten, welke zulk voortreffelijk katoen voortbrengen, zijn niet gefchikt tot het teelen van die planten, welke het voorname voedfel voor de Negers opleveren; voor de Bananen, hunne voedzaamfte en meest geliefde fpijze, is de grond hier te droog en de regen te zeldzaam. De Casfave en andere eetbare wortelen komen hier niet voort, van wege de zoutdeelen, welke de grond bevat, die ook aan dezelve eenen walgelijken fmaak fchijnen te geven. Hebben, derhalve, de planters niet tevens bezittingen in het binnenland, waar zij deze gewasfen kunnen bouwen, dan moeten zij dezelve van anderen koopen. Maar in natte jaren, wanneer het binnenland der kolonie meestal overftroomd is, maakt het water de wortels der

Bananen, die niet zeer diep zijn, los, fcheurt de planten met zich voort, en bederft ook de andere wortels, welke den Negers tot fpijze dienen; dan ontftaat er gebrek, dat vooral op de katoenplantaadjes gevoeld wordt.

De *Otaheitifche* broodvrucht, hoewel niet zoo vele geleiachtige of voedzame deelen bevattende, fchijnt toch even goed, als vele andere levensmiddelen. De boom heeft vaster' wortel, dan de Bananen, en vereischt niet zoo veel regen; weshalve men denzelven, met voordeel, aan de kusten kan planten. Doch de meeste van deze boomen, welke ik in deze kolonie gezien heb, werwaarts zij van *Otaheiti* of van *Timbor* gebragt zijn, waren van eene foort, wier vrucht als eene kastanje fmaakt; verfcheidene waren door eene fchaal omringd, die de gedaante en de grootte heeft van een' meloen. De bladeren gelijken naar die van den echten broodvruchtboom; ik heb niet kunnen ontdekken, welk onderfcheid er in de bloefems is. Dr. D. had de vriendelijkheid van mij eene echte broodvrucht te zenden. Wanneer zij, half rijp, geroosterd wordt, fmaakt zij als het fijnfte wittebrood; doch volkomen rijp, fchijnt zij als uitftekende peperkoek te fmaken. Iemand, die hier eenige echte broodvruchtboomen bezit, verzekerde mij, dat zij zeer gemakkelijk, door ftekken, zouden voortteplanten zijn. Doch deze boom, die, met groote kosten, uit den ftillen Oceaan herwaarts is gebragt, wordt hier niet naar verdienfte gewaardeerd. Wij be-

hoe-

hoeven ons daarover niet te verwonderen, wanneer wij bedenken, dat, voor omtrent zestig jaren, verſcheidene *Europiſche* Regeringen aan dengenen eene belooning aanbieden moesten, die een zeker aantal aardappelen wilde bouwen, en wel in landen, wáár dezelve thans het voorname voedſel der armen en eene geliefde ſpijze op de tafels der rijken zijn.

Ik heb hier op de katoenplantaadjes menigen Neger met zweeren en ſcorbut gezien, welke door het zoutachtige drinkwater ſchijnen te ontſtaan; want men heeft, in de nabijheid van de zee, geen ander water; en daar het zoo zeldzaam regent, kan men ook geene bakken met regenwater vullen. Evenwel, men zoude versch water, op eenen niet zeer verren afſtand, uit de *Boven-Commewijne* kunnen bekomen.

Wij roeiden het kanaal der *Warappa*-baai af, en verlustigden ons met de ſchoone gebouwen op verſcheidene plantaadjes. Somwijlen ſtaan hier zoo vele huizen bij elkander, dat zij wel een dorp gelijken. Het geheel doet mij levendig denken aan de rijkſte Provincien van *Holland*. Aan het einde van de *Warappa*-baai ligt de plantaadje *Alſimo*, waarop zeer ſchoon katoen geteeld wordt, en die een uitzigt op de zee heeft. De lucht is hier zeer aangenaam, en de Opzieners der Plantaadje genieten eene volkomene gezondheid. Behalve den droogen grond, heeft hiertoe ook veel bijgedragen het uitroeijen van de *Mangrove*-boomen, welke voorheen aan de kust

groei-

groeiden en de zeelucht ftremden. Het aanleggen van het kanaal heeft hier ten gevolge gehad, dat de zee, welke, bij heftige ftroomen, met geweld tegen derzelver mond aanflaat, reeds een aanmerkelijk ftuk van de kust heeft losgefpoeld. Dit heeft de eigenaars van plantaadjes in de nabijheid van het kanaal zoo beangst gemaakt, dat verfcheidene hunne bezittingen verkocht hebben. Ook had *Paramaribo* voorheen het groote voorregt, dat het nooit kon aangevallen worden, vóór dat reeds alle vestingen in de hand van den vijand waren gevallen; thans integendeel ftellen de menigvuldige kanalen, welke men in zee geleid heeft, de ftad aan elken aanval bloot. De ondervinding heeft dit voor weinig tijds bewezen. Een gedeelte der vijandelijke troepen voer dit kanaal op en nam het land in, vóór dat de vestingen zich overgaven. Thans wordt dit kanaal door een kommando Soldaten bewaakt, maar hierdoor wordt het garnizoen der vestingen verzwakt.

Ik heb gehoord, dat men een voorftel gedaan heeft, om de gemeenfchap met de zee te ftremmen, en aan het kanaal een' uitgang, in eene fchuinfche rigting, niet verre van den tegenwoordigen te geven; doch dit zou misfchien het gevaar weinig verminderen. Het zoude beter zijn, dat men dit kanaal tusfchen de zeekust en de *Commewijne*-rivier, met beide parallelen van beide even verre verwijderd, heênleide, tot dat het tusfchen de batterij *Leyden* en *Bramspoint*, in de rivier

Su-

Surinamen zich kon ontlasten, waar het voor eenen vijandelijken aanval, en voor het binnenloopen van vreemde troepen, van den zeekant, altoos veilig zoude zijn. Doch zulk een plan, wanneer het al gemaakt wierd, zoude niet ſpoedig ten uitvoer gebragt worden, naardien de eigenaars der aangrenzende landen daartoe zouden moeten bijdragen, en hunne Negers tot den arbeid zouden moeten leenen.

Op onze terugreis van *Alſimo* naar de ſtad, bezochten wij eene plantaadje aan de *Hoer-helena*-baai, welke haren naam ontleende van eene beruchte boeleerſter, die hier voorheen moet gewoond hebben. Deze baai is aan den linker oever des *Commewijne*, en loopt Zuidelijk naar het binnenland. Het land, zoo verre ik hetzelve zag, was laag en moerasſig, en de Opziener klaagde, dat hij veel aan de koorts ſukkelde. Eenige ſtreken aan deze baai ſchijnen, echter, voortreffelijk te zijn. Wij bezochten ook nog eene plantaadje aan den *Commewijne*, waarvan een zeker Heer B. Opziener is. In zijne ledige uren, teekent hij de omtrekken van vogels naar het leven en in natuurlijke grootte, en vult deze naderhand aan met de veren van de vogels zelve, door deze op het papier te plakken. Hij bezit reeds eene groote verzameling van dit fraaije werk, en heeft eene aanmerkelijke ſom, welke er hem voor geboden is, afgeſlagen.

Ik kan dezen brief niet eindigen, zonder de groote gastvrijheid, welke wij overal genoten, be-

beleefdelijk te roemen; zij maakte de geheele reis voor ons tot een' pleiſiertogt. Vooral verheug ik mij, dat mijne gezondheid in dit klimaat zeer toeneemt; als het daar mede aldus voortgaat, hoop ik, dat gij mij zeer ten mijnen voordeele veranderd zult vinden, als ik het genoegen zal hebben van u weder te zien.

ZEVENDE BRIEF.

Paramaribo, 1 Januarij.

De grootſte openbare Feestdagen te *Surinamen* zijn nieuwjaarsdag, en, ſints de kolonie in de handen der *Engelſchen* is, de verjaardag van den Prins Regent. De gewapende magt maakt dan parade op de groote plaats, en doet eenige ſchoten. Het beste, dat men van dezelve zeggen kan, is dat zij eenen fraaijen uniform en ſchoone muzijk heeft. Men zoude hier een zeer goed corps kunnen oprigten; want vele bewoners van *Paramaribo* ſchijnen in de armee gediend te hebben, en andere hebben eenen natuurlijken aanleg tot krijgskundige verrigtingen; maar daar de gewapende magt hier, naar de ſtrengheid en letter van de wet, wordt opgerigt, en een ieder dienen moet, zonder eenige uitzondering, behalve van hen, die posten bij de regering bekleeden, en van dezulke, die voldoende redenen van vrijſtelling hebben, zoo heeft het geheele

corps

corps iets onregelmatigs, en er zijn zeer vele onder, aan welke men noch vlugheid in militaire bewegingen, noch krijgstucht toekennen kan. Wanneer er eene monſtering geſchiedt, dan komen de overige inwoners op de groote plaats, als 't ware, om zich te vermaken; en zelfs de meest ervarene in den krijgsdienst kunnen zich niet onthouden, van over menig een' hunner kameraden te lagchen. Ondertusſchen moet men, tot lof van deze gewapende magt, erkennen, dat zij zeer goed orde en rust in de ſtad bewaart, daar zij des nachts wacht houdt, en vlijtig door de ſtraten patrouilleert. De vierde Junij wordt met een prachtig bal beſloten, hetwelk door den Gouverneur gegeven wordt.

Op den eerſten Januarij, komen de vrije Negers, met verlof van de Regering, op eene groote plaats bij de Citadel bijeen, en danſen. Hunne danſen zijn verſchillende naar de bijzondere Negerſtammen; doch dezelve beſtaan alle voornamelijk in bewegingen van het hoofd en van de armen, en in ſnel ronddraaijen, waarbij zij zeer naauwkeurig de maat houden naar de muzijk. Hunne houdingen en gebaarden zijn, echter, zeer onbeſchoft. Het voorname muzijkinſtrument beſtaat in een ſtuk van eenen hollen boomſtam, dat van boven met leêr overtrokken is, en waarop met ſtokken, even als op eene trom, geſlagen wordt; men heeft dit inſtrument in verſchillende gedaanten, waardoor men dan ook verſchillende toonen voortbrengt. De Negerinnen, die

niet

niet meê danſen, hebben ſnoeren van notedoppen in de hand, naar wier geklepper zij koorsgewijze zingen. Het zonderlingſte van alles is, dat de muzijkanten even zulke ſterke bewegingen maken, als de danſers, terwijl alle de maat, op eene zeer levendige wijze, met hunne voeten trappen, en alles aan hun geheele ligchaam in beweging is. Wie geen' mededanſer bekomen kan, die danst om eenen boom of om zijne eigene ſchaduw; en het ganſche gezelſchap is in zulk eene groote beweging, dat *Oberons* toover-horen dezelve niet ſterker zou kunnen voortbrengen. Eene Dame, die hier onlangs gekomen was, beſchouwde eenige oogenblikken dezen dans; doch zij moest de plaats verlaten, daar hare oogen, door de ſnelheid der bewegingen, zoodanig werden aangetast, dat zij duizelig werd, en gevoelde in onmagt te zullen vallen, bijaldien zij langer bleef.

Verſcheidene der aanzienlijkſte inwoners van de ſtad en bijna alle planters op het land geven, insgelijks op Kerstijd, aan hunne Negers de vrijheid tot zulk eenen dans, als wanneer zij tevens geſchenken in kleeding en in eetbare waren aan dezelve uitdeelen. De Dames in de ſtad zien gaarne, dat hare ſlavinnen, bij deze danſen, opgeſchikt zijn. Dezelve dragen dan kleederen van musſelin of van fijn katoen, met korte lijfjes en naar de mode gemaakt. Het hoofd is met eenen tulband of musſelinen doek verſierd, en zij hebben gouden ketenen om den hals en

om de armen. De Negers maken, daarentegen, eene wonderlijke vertooning; want zij bewaren alle afgelegde kleederen, welke hunne meesters, gedurende eenige jaren, hun gegeven hebben, om daarmede op nieuwe jaar te pronken; zoodat men alle de modes van eene halve eeuw aan hun lijf ziet. Andere hebben eenen beteren fmaak; doch alle geven de voorkeur aan lichte kleuren, waarbij hunne huid te fterker affteekt.

Ik at, dezen middag, bij den Heer P., een' eerwaardig' oud' man; en wel onder de fchaduw der koninklijke palmen, en bij den geur van bloeijende oranje-boomen, vierden wij den eerften Januarij. De conditie aan de tafel was heden: Onze afwezige Vrienden! mijne gedachten waren bij u, mijn waarde vriend; en ik zag u, aan den ronden familie-disch, door kinderen en bloedverwanten omringd, dezen dag naar oudvaderlijke zeden vieren; ik wendde mij, in mijne verbeelding, van u naar mijne andere vrienden, en bragt aan u allen mijne wenfchen voor het nieuwe jaar. Gedurende een gedeelte van den avond, zag ik de vermaken der Negers, en keerde toen naar mijne woning terug, om de gefchiedenis van den dag u te verhalen.

ACHTSTE BRIEF.

Paramaribo, 15 Maart.

Gij zult moeten erkennen, wanneer gij de ongunſtige omſtandigheden, waarbij de kolonie *Surinamen* aangelegd werd, in aanmerking neemt, dat derzelver bloeijende toeſtand den bewoners tot eere verſtrekt. Toen de *Hollanders* deze bezitting in ruiling van de *Engelſchen* ontvingen, aan welken zij daarvoor *New - York* afſtonden, wilde de Provincie *Zeeland* haar regt op deze kolonie doen gelden, dewijl de eerſte kolonisten naar *Surinamen* uit haar waren voortgekomen; zij ſtond echter ſpoedig hare vermeende regten aan de *Westindiſche Compagnie* af, welke destijds, naar hetzelfde plan, als de *Oostindiſche*, was opgerigt; hoewel de handel zelf en de manier, waarop dezelve gedreven wordt op het Westelijke halfrond, geheel anders is, dan in *Oostindie;* zoo als Dr. ADAM SMITH, in zijn werk over den *Nationalen Rijkdom*, te regt heeft opgemerkt.

In *Oostindie* drijven de *Europeanen* geenen veld- of akker-bouw, maar laten dezen geheel aan de inboorlingen over; en eene ruiling of een inkoop voor geld is de voorname gemeenſchap tusſchen de *Europeanen* en de *Aziaten*. Men vreesde daarom in *Europa*, dat, bijaldien de handel

del aan een' ieder' vrij ſtond, zeer vele door de groote winsten zouden uitgelokt worden. Op eene zoo lange reis verongelukken verſcheidene der terugkeerende ſchepen; menig een koopman, die gelukkig was teruggekomen, zoude zich ook, door gebrek aan penningen, in de noodzakelijkheid kunnen gebragt zien, om zijne lading met ſchade te verkoopen, waardoor de prijs der *Oostindiſche* waren al te zeer zou kunnen dalen. Daarom achtte men het best Gezelſchappen of Maatſchappijen opterigten, wier medeleden zulke aanzienlijke kapitalen bezaten, of die over zulke groote ſommen konden beſchikken, dat zij, eenen geruimen tijd, den verkoop der waren konden uitſtellen, zonder daardoor of door ongelukkige toevallen in verlegenheid te geraken.

Geheel anders is het ten aanzien van den *Westindiſchen* handel; want de landſtreken, welke de *Europiſche* Mogendheden hier bezitten, zijn door *Europeanen* bewoond, en worden door dezen bebouwd; zoodat zij wezenlijk Provincien van het Moederland zijn, welke zich van de overige Provincien, alleen door afſtand, klimaat en voortbrengſels, onderſcheiden. De welvaart van deze nieuwe Provincien moest door voorſchotten aan de kolonisten bevorderd worden, welke men eigenaardig niet zoo ſpoedig en met zulk eene winst kon terug bekomen, als het geld, dat men in eene maatſchappij van koophandel ligt. Doch, wanneer eene kolonie, de onmiddelbare beſcherming van eene *Europiſche* Regering geniet, dan zal haar

F 2 rijk-

rijkdom wel langzaam toenemen, maar daardoor ook des te beter gevestigd en van te meer belang zijn. De handel met dezelve ſtaat dan ook voor den koopman in het moederland open, en kan zeer voordeelig worden voor menſchen van een middelbaar vermogen, daar de overtogt veel korter is, dan naar *Oostindie*, ook minder gevaarlijk, en het kapitaal ſpoedig interest geeft. *Surinamen* heeft dit ondervonden. De eerſte kolonisten ſchijnen eenige *Franſche* en *Engelſche* gelukzoekers geweest te zijn, welke tabak verbouwden. In het jaar 1667, werd de kolonie aan de *Hollanders* afgeſtaan, en kwam aan de *Westindiſche Compagnie*. Deze was niet genegen, zoo veel kapitaal daaraan te beſteden, als tot onderſteuning van de kolonisten en tot andere onvermijdelijke uitgaven voor eene nieuwe kolonie noodig was, en ſtonden alzoo een derde van het land aan de Regering van *Amſterdam* af, en een gelijk gedeelte aan VAN AARSEN, Heer van *Sommelsdijk;* en deze drie eigenaars beſtuurden nu de kolonie, onder den naam van *Compagnie van Surinamen*, en trokken van de bewoners vrij aanzienlijke ſommen gelds. De kolonisten, die reeds met de moeijelijkheden, welke bij een' nieuwen aanleg altoos plaats hebben, te worstelen hadden, konden nu niet eens hun eigen voordeel bevorderen, maar hingen af van de belangen eener Compagnie, die uit eene buitenlandſche Regering en eenen Edelman beſtond. De familie SOMMELSDIJK verkocht wel naderhand haar aandeel aan

de

de twee andere leden der Compagnieſchap, maar de menigvuldige belastingen werden toch niet verminderd. Eenige van deze waren op voorwerpen gelegd, welke men, in plaats van ze te drukken, had behooren te verheffen en te onderſteunen. Zoo, b. v., was er eene belasting op alle kinderen, welke hier werden geboren, zoo wel blanke als zwarte; en eene andere werd van het vee geheven; daar men de veefokkerij had moeten begunſtigen, dewijl de Compagnie vleesch noodig had, en de ſuikermolens, welke niet aan eene rivier lagen, vee vereischten, om bewogen te worden.

Ook de handel was aan vele bepalingen onderhevig; want zelfs *Hollandſche* ſchepen mogten hier geen' handel drijven, wanneer de Kapitein of de reeders niet tot de *Compagnie van Surinamen* behoorden. Men maakte, wel is waar, in menig opzigt, eene uitzondering, ten aanzien van de *Engelſchen*, die van hunne bezittingen in *Noord-Amerika*, de kolonie van velerlei noodwendigheden veel goedkoper voorzagen, dan de *Surinaamſche Compagnie* zulks konde doen, vooral van haring voor de Negers, tabak en andere voorwerpen; doch ook deze mogten te *Surinamen* alleen *Mèlasſe* of ſtroop, waaruit rum bereid werd, laden. Thans nog zetten de *Noord-Amerikanen* dezen handel voort, en brengen ook paarden, welke voor het klimaat beter geſchikt zijn, dan de *Europiſche*, en muilezels van een goed ras, welke zich insgelijks zeer goed houden.

In weerwil van alle deze bepalingen, hoopten evenwel de bewoners van *Surinamen*, door de vruchtbaarheid van den grond, eindelijk toch hunne vlijt beloond te zullen zien. De *Hollanders* hadden in hun vaderland geleerd, hoe men overstroomingen afleiden en moerasfige gronden droog maken moet; ook wisten zij de lucht gezonder te doen worden. Er kwamen alzoo eene menigte van kolonisten herwaarts, en de kolonie begon van belang te worden, toen er ongelukkig eene onmatige fpeculatie plaats greep. Er werden *Hollandfche* kantoren opgerigt, bij welke lieden, die zich hier vestigen en planten wilden, gemakkelijk voorfchotten konden bekomen. Vele boorden zich, door ondernemingen, welke hun vermogen verre te boven gingen, in den grond; en andere zagen zich genoodzaakt, hun land juist dan te verkoopen, als zij voordeel van hetzelve mogten verwachten; want de fchuldeifchers wilden niet langer op betaling wachten. Op deze wijze, ontftond er wantrouwen met opzigt tot alle andere ondernemingen en werkzaamheden, dat de welvaart der kolonie te eenemale zou hebben vernietigd, indien niet eenige oude planters en hunne families, die reeds eenig vermogen verzameld hadden, dezelve hadden ftaande gehouden. Het dreigendfte gevaar, echter, beftond in het oproer der Negers, die eene menigte der fchoonfte plantaadjes verwoesteden, en alle blanken, die in hunne handen vielen, vermoordden. Men floot eindelijk met deze oproerigen eenen

vre-

vrede, van welken men echter geen' langen duur zich durfde belooven, daar ook de Negers van *St. Domingo* een voorbeeld van opſtand gaven; en zoo verlieten de rijkſte planters, die wel wisten, dat zij de eerſte ſlachtoffers zouden worden, de kolonie. Sedert dien tijd, is de welvaart van *Surinamen* grootelijks verminderd, en men gevoelt de verandering zoodanig, dat een *Hollander* mij zeide, dat hij het noodzakelijk beſchouwde, dat ieder planter, die niet in de kolonie wilde wonen, door eene wet verpligt werd, zijne bezittingen te verkoopen. Ik kon niet nalaten, hierop aantemerken, dat deze maatregel mij te hard voorkwam, daar er gegronde redenen kunnen beſtaan, die eenen planter beletten, van naar de kolonie terugtekeeren; is hij nu genoodzaakt zijne bezittingen te verkoopen, dan zal hij zulks verre beneden de waarde moeten doen, dewijl men weet, dat hij er af moet zijn. Men zoude, echter, de planters, die zelve in de kolonie wonen, kunnen begunſtigen, om ook andere daartoe aanteſporen.

In *Europa* heerscht hier en daar de meening, dat het voor het moederland voordeeliger is, dat de rijke planters naar hetzelve terugkeeren en dáár wonen. Doch de eigenaar moge, bij zijn vertrek uit de kolonie, de beste ſchikkingen maken; na verloop van eenige jaren, geraken toch zijne plantaadjes in verval, zijne inkomſten nemen af, en zoo lijdt dan ook het moederland zijdelings tevens met hem. Woont hij daarentegen

gen in de kolonie, dan gaat er telken jare een groot gedeelte van zijne inkomften, voor manufakturen en dergelijke, naar het moederland, en het overige dient tot verbetering van zijne plantaadjes. Wanneer de rijke landeigenaars hier niet zijn, wie zoude dan de eene of andere verbetering ondernemen kunnen of willen, wier meerdere of mindere waarde toch altoos uit de gevolgen moet blijken? Vaak, wanneer ik vroeg, of niet deze of gene verandering voordeelig zoude zijn, kreeg ik ten antwoord; „misfchien; maar wij zijn niet rijk genoeg, om onzekere ondernemingen te beginnen."

Wat de Regering van *Surinamen* betreft, dezelve is, door de in bezitneming van de *Engelfchen*, niet wezenlijk veranderd. De Gouverneur en Opperbevelhebber van de troepen is voorzitter in den hoogen Raad, die, behalve hem, uit den gedeputeerden Gouverneur, den Fiskaal, (die onder de burgerlijke ambtenaren de hoogfte in rang is naast den Gouverneur) eenen Secretaris en negen Leden beftaat. De laatfte worden door de bewoners van *Surinamen* gekozen, doch alleen landeigenaars zijn daartoe verkiesbaar. Zij moeten door den Gouverneur in hun' post bevestigd worden, en bekleeden denzelven hun leven lang; doch zij trekken geene bezoldiging, opdat de Raad alleen moge beftaan uit menfchen, die onafhankelijk zijn in hun beftaan en grondbeginfelen. Dit hoogfte Geregtshof beraadflaagt over alles, wat het beftuur der kolonie betreft, en heeft ook de hoogfte

ſte regterlijke magt in handen. Tot het tweede, of het Burgerlijke Geregtshof worden de medeleden van den hoogen Raad gekozen. Hetzelve beſtaat uit den Gouverneur en eenige Leden, die alle vier jaren worden verkozen, en eenen Secretaris, wiens post levenslang duurt. De zaken, welke hier behandeld worden, vorderen geene beſlisſing van den hoogen Raad, daar men van dit Geregtshof onmiddelbaar bij de *Europiſche* Regering kan appelleeren. In het derde Geregtshof zit een Vice-preſident voor, die in naam van den Gouverneur uitſpraak doet; en er zijn negen leden, die insgelijks alle vier jaren worden gekozen; de Secretaris bekleedt zijnen post gedurende zijn leven. Dit Geregtshof beſlist alleen over zaken, die niet boven de tweehonderd en vijftig guldens beloopen; de grootere behooren voor het tweede Geregtshof. De Regering heeft hier ook eene Weeskamer opgerigt, die uit twee Commisſarisſen en eenen Secretaris beſtaat. Dezelve heeft ook het beheer over de nalatenſchap derzulken, die zonder uiterſten wille komen te ſterven; zij roept de naaste erfgenamen op en verdeelt onder hen de nagelatene bezittingen.

Men mag hopen, dat deze en dergelijke goede inrigtingen vele planters bewegen zullen, uit *Europa* herwaarts terugtekeeren; waardoor *Surinamen* zeer bloeijende zoude kunnen worden. Evenwel, eerst moet de algemeene vrede hersteld zijn, en ook ſchikkingen gemaakt omtrent *St. Domingo*, die de overige kolonien bevei-

ligen tegen alle ſchadelijke uitwerking van den kant van dat eiland.

Er vaart geen regelmatige Paketboot van *Barbadoes* op *Surinamen*. Daardoor blijven vaak twee of drie valiezen met brieven uit *Europa* op *Barbadoes* liggen, tot dat een koopvaardijſchip dezelve alle gezamenlijk medebrengt. Op deze wijze, gaat meermalen, gelijk gij denken kunt, niet ſlechts een brief, maar ook deszelfs kopij, verloren, wanneer zulk een ſchip verongelukt, of door eenen Kaper genomen wordt. Ik verzeker u, dat het mij vaak bedroeft, wanneer ik hoor, dat een ſchip, naar *Surinamen* beſtemd, genomen is. Wat mij betreft, ik zal van alle mijne brieven aan u een afſchrift maken; en gaat er dan al een verloren, dan zult gij toch, als ik eens in *Europa* terugkom, kunnen zien, dat ik mijn woord gehouden heb, van u alles te zullen ſchrijven, wat voor u van belang kan zijn.

NEGENDE BRIEF.

Paramaribo, den 8 Mei.

Ik heb het genoegen gehad van weder eene reis te doen, en wel in het binnenſte van de kolonie. De Heer STENHUIS, met wien ik *Cottica Creek* bezocht, zeide mij onlangs, dat hij nooit op *Blaauwberg* was geweest, en vroeg mij, of ik

ik lust had om hem derwaarts te vergezellen? Alles was afgesproken; en den 21sten der vorige maand, vertrokken wij, in eene zeer fraaije boot. Wij roeiden de rivier *Surinamen* op, en vonden, bij de eerste plantaadje aan onze regterhand, een kanaal, dat de rivier *Surinamen* met den *Saramacca* verbindt. Aan de oevers van den laatsten zijn vele nieuwe plantaadjes aangelegd. Ik was tweemalen aan deze rivier geweest, maar telkens in gezelschap van kooplieden, die zich, van wege hunne zaken, slechts twee of drie dagen van *Paramaribo* konden verwijderen. In het bovenste gedeelte van het land, omstreeks den *Saramacca*, bouwt men hout op de plantaadjes; nader bij den mond, ziet men groote velden met rijst en *Indiaansch* koorn, hetwelk men in *Surinamen* met voordeel verkoopt. Men heeft het kanaal, dat beide rivieren met elkander verbindt, door de bogt van *Wanica*, die door den *Saramacca* gevormd wordt, heêngeleid, ten einde kosten te bespaven; daar, echter, het kanaal met hoeken tusschen de grenzen van de plantaadjes gegraven is, zoo wordt het verzand, door de aarde, welke de sterke regen losspoelt, vooral aan de vooruitstekende punten. Daarenboven verhinderen de bogten den vloed om vrij en snel door het kanaal te stroomen, waardoor ook de aarde in hetzelve opgehoopt wordt. Wanneer dus het water niet zeer hoog is, kunnen zwaar beladene boten niet dan met moeite varen; weshalve dan ook

zij,

zij, die hierbij belang hebben, er ernftig op bedacht zijn, om aan het kanaal eene regte rigting te geven. Daar, echter, tot zulk eenen arbeid eene groote menigte van Negers vereischt wordt, welke door de eigenaars der plantaadjes moeten geleverd worden, zal aan deze, zoo gewenschte, onderneming altoos groote zwarigheden in den weg ftaan. Daarenboven zouden de eigenaars van die plantaadjes, door welke het regte kanaal zou moeten loopen, eene aanzienlijke fchavergoeding moeten hebben, daar hunne velden uitmuntend bebouwd zijn.

Ik heb nooit kunnen ontdekken, of men beproefd heeft, tusfchen de rivier *Surinamen* en den *Saramacca*, katoen te planten; het komt mij niet waarfchijnlijk voor, hoewel men uit de ligging van het land zou mogen befluiten, dat het met voordeel zou kunnen gefchieden. Werd deze omtrek eens in dit opzigt onderzocht, en bevond men, dat de grond gefchikt is, om *goed* katoen voorttebrengen, dan zoude het bovengemelde plan tot een kanaal insgelijks kunnen ten uitvoer gebragt worden; wanneer men het land alleen onder die voorwaarde afftond, dat de beplanters tot de daarftelling van het kanaal moesten medewerken; daardoor zoude tevens de gemeenfchap tusfchen *Surinamen* en *Berbice* gemakkelijker worden. Aan het einde van het gezegde bogtige kanaal, waar het zich met de *Wanica*-bogt vereenigt, is een militaire post, en ook eene herberg, de eenige in de geheele kolonie. De-

zel-

zelve wordt, echter, weinig bezocht; en daar de waard weet, dat alleen een bijzonder toeval een reiziger in zijn huis brengt, zoo acht hij zich geregtigd, denzelven onmatig veel te doen betalen.

Den volgenden dag, 22 April, kwamen wij aan *Worlsly-Jacobs*, waar eene steengroeve is, die aan de Regering toebehoort, de eenige in deze kolonie, welke bewerkt wordt. De steenen worden door Negers, door middel van buskruid, losgemaakt, vervolgens op karren, met ossen bespannen, naar de rivier gebragt, langs welke men dezelve naar *Paramaribo* voert, om tot grondslag van huizen te dienen. De Negers, die hier werken, verrigten geen' zwaarder' arbeid, dan de menschen, die in *Europa* een handwerk drijven. De Opziener verzekerde ons, dat de Regering geen voordeel had van dit werk, maar hetzelve alleen aan den gang hield, ten beste van het algemeen.

Wij vervolgden zeer gemakkelijk onze reis. De vloed duurt op deze rivieren 5½ en de eb 6½ uur. Tweemalen in de maand is het springtij, bij nieuwe- en bij volle-maan. De stroom loopt omtrent zeven mijlen in een uur; en daar wij enkel met den vloed voeren, zoo werden onze roeijers niet in het minste vermoeid, vooral omdat wij slechts kleine afstanden aflegden. Het zijn acht kloeke Negers, die den geheelen weg over in koor zingen. Onze boot is dezelfde, waarmede wij de vorige reis deden.

De

De oevers van de rivier *Surinamen*, welke vroeger, dan die van den *Commewyne*, bebouwd werden, zijn niet zoo vruchtbaar, als die aan laatstgenoemde rivier, daar de grond door eene onophoudelijke beplanting, gedurende een groot aantal van jaren, is uitgeput en nu geen' grooten oogst meer oplevert. Ten einde aan denzelven zijne kracht weêrtegeven, bedient men zich van het volgende middel. Men maakt rondom het veld eenen dam, welke het regenwater, dat binnen deszelfs omtrek valt, niet doorlaat; hier beginnen dan allerlei ſtruiken te groeijen, en de akker wordt weder heide, zoo als hij te voren was. Zulk een land wordt dan *Cappewerry* genoemd (*); en na verloop van tien jaren, wordt de grond even zoo vruchtbaar, als voorheen. Ik kon niet nalaten aantemerken, dat het zeer treurig was een land, dat ontgonnen en bebouwd was geweest, weder woest te maken, en tien jaren lang daarvan geen voordeel te trekken. Daarenboven maakt zulk een, door kunst veroorzaakt, moeras, de omſtreken ongezond; en daar er een groot getal van morgen lands op alle plantaadjes in *Cappewerrys* zijn veranderd, zoo wordt alle verbetering van den dampkring onmogelijk. Ik vroeg, derhalve, of het niet beter zoude zijn den grond, gelijk ik zulks op *Martinique* gezien had, door mest van vee

(*) Een veld, waarop nog nimmer gebouwd is, heet *Bere-bere*.

vee vruchtbaar te maken, het geen wel meer arbeid en grootere kosten zou vereischen, maar waarbij het land ook niet zoo lang braak behoefde te liggen. Men antwoordde mij, dat men daartoe geen vee genoeg had, want dat de eigenaars van de plantaadjes, die in *Europa* wonen, het niet gelooven, als een os door een' tijger is verſcheurd, en geenen anderen daarvoor in de plaats willen geven.

Op de meeste plantaadjes aan de rivier *Surinamen*, worden koffij en ſuiker geteeld. Daar gij het gewas, dat uwen lievelings-drank oplevert, en ook het ſuikerriet reeds lange uit de beſchrijvingen van Docter FERMIN en Kapitein STEDMAN kent, wil ik ſlechts het een en ander u ſchrijven, wat beide deze Heeren niet hebben gemeld. Men laat, te *Surinamen*, aan een koffij-ſtruik of boom drie ſtammen uit den wortel opgroeijen; brengt een van deze niet genoeg vrucht voort, dan ſnijdt men hem af, en laat, in zijne plaats, een ander ſchot, nabij den wortel, opſchieten. Men beſnoeit den boom zoodanig, dat hij niet meer dan vijf voet hoog kan worden, opdat de Negers de vrucht gemakkelijk kunnen afplukken, dat tweemaal in het jaar geſchiedt, in Mei of in het begin van Junij, en in October of in het begin van November (*). Ik moet

(*) Een boom of ſtruik levert, bij elke inzameling, een of ook wel anderhalf pond of daaromtrent drooge Koffijboonen. Een morgen lands, met Koffij beplant, brengt,

moet u ook zeggen, dat zij vaak vruchten van verschillende rijpheid afplukken, dat veel nadeel doet aan de goede hoedanigheid van de koffij. Wel is waar, bij het wassen van de bessen, worden dezulke, die boven drijven, van de overige afgezonderd; maar het zijn ook alleen de allerslechtste, en de brokken, welke boven drijven, terwijl de half rijpe, even als de rijpe, op den bodem blijven liggen. In *Arabien* laat men, zoo als de reizigers verhalen, den boom tot zijne volle natuurlijke grootte groeijen, en men verzamelt de vrucht, door dezelve op matten, welke onder den boom liggen, afteschudden. Op deze wijze, krijgt men altoos alleen rijpe boonen, welke aan de koffij een' bijzonder' aangenamen smaak geven. Ik verhaalde dit toevallig aan éenen Opziener van eene plantaadje, die van oordeel was, dat deze manier van inzamelen te veel tijds zoude kosten, vóór dat men alle de bessen van de boomen had, en dat hierdoor de verdere behandeling van de koffij al te zeer vertraagd zou worden. Daar ik geene genoegzame kennis in dit vak bezit, kan ik niet beoordeelen, in hoe verre men het voorbeeld der *Arabieren*, zonder nadeel, zou kun-

brengt, in een goed jaar, meer op, dan een morgen met Suikerriet; maar de oogst is onzekerder, daar de bloesems en zelfs de bessen vaak zeer veel door den regen lijden, terwijl het Suikerriet daarvan weinig hinder heeft. Daarom is een planter het meest zeker van zijn voordeel, als hij zoo wel Suiker, als Koffij kan bouwen.

kunnen volgen; doch dit is zeker, dat de Negers, bij het afplukken, de noodige opmerkzaamheid niet kunnen hebben, om alleen rijpe vruchten te nemen, vooral daar de besfen vaak aan de eene zijde geheel rood en aan de andere onrijp zijn. Hoeveel gij ook van de koffij-plantaadjes moogt gehoord hebben, het zien van dezelve zoude toch uwe verwachting verre overtreffen. Niets kan fchooner zijn, dan de wandelingen tusfchen de koffij-boomen, die eene piramidale gedaante hebben en een donker-groen, glinfterend blad, waaronder de purperkleurige besfen hangen.

Een veld met fuikerriet vertoont, door deszelfs licht-groen, het beeld van de lente in *Europa*. Er is geen gewas, dat zoo fterk en bij zoo vele dieren geliefd is, als het fuikerriet; en de dieren worden immers, in het algemeen, door hun inftinkt altoos naar de voedzaamfte en gezondfte fpijzen geleid. Men heeft ook opgemerkt, dat de Negers, ten tijde, dat zij fuiker bereiden, offchoon zij zeer zwaren arbeid, bij dag en bij nacht, verrigten, door het fap van de fuiker, dat zij alsdan vrij mogen gebruiken, dik worden. Verfcheidene Geneesheeren hebben de afneming of liever het geheele verdwijnen van de melaatschheid in *Europa* aan het algemeene gebruik van de fuiker toegefchreven (*).

De

(*) Op *Surinamen* kan het fuikerriet, op eenen vruchtbaren grond, vijf of zes jaren van denzelfden wor-

De ſuikermolens op *Surinamen* zijn van veel meer belang dan die, welke ik op *Barbadoes* zag, en hebben nog dit voordeel, dat zij door water worden gedreven; doch de molen gaat alleen bij ſpringtij, en gedurende den tijd, dat deze duurt, bereidt hij vijftig okshoofden, van welke ieder twaalfhonderd ponden ſuiker oplevert. Zulk een molen met de gebouwen, waarin gekookt wordt, benevens de koperen ketels en de werktuigen, wordt op zeventig of tachtig duizend *Hollandſche* guldens geſchat; doch dergelijke vindt men ook alleen op plantaadjes die twee of twee en een half duizend morgen groot zijn. Van deze hoeveelheid lands worden ſlechts vierhonderd te gelijk beplant, driehonderd met ſuikerriet en honderd tot onderhoud van de Negers; op de laatſte bouwen deze Bananen, Yams en dergelijke. Het getal der Negers op zulk eene plantaadje beloopt omtrent driehonderd.

Men

wortel geſneden worden. Vóór de beplanting, wordt het land met de ſpade of het houweel geſcheurd. Dan neemt men het bovenſte ſchót van het riet, en legt hetzelve, in het regenachtige jaargetijde, langwerpig twee of drie duim in den grond. Dit ſchiet op, en is in vijftien maanden volwasſen, als wanneer het zeven of acht voet hoog is, en de dikte heeft van één of twee duimen middellijn. De voorname zorge, welke het riet vereischt, tot dat het rijp is, beſtaat daarin, dat de verdroogde bladeren afgeſneden en het onkruid uitgeroeid worden. De rijpheid ontdekt men aan den overgang van de licht-groene kleur tot de helder-gele.

Men heeft hier ook eenige Cacao-plantaadjes. Men laat de boomen tot hunne natuurlijke grootte groeijen; en deze is vrij gelijk aan die van onze kerfeboomen. De bladeren komen veel overeen met die van den breedbladerigen laurier, en zijn donker-groen; de vrucht gelijkt naar eene citroen, maar is meer eirond en groen, doch, als hij rijp is, geel. Men zegt, dat verfcheidene boomen meer dan tweehonderd zulke vruchten dragen, van welke ieder twintig boonen of noten in zich bevat. De vruchten zitten niet alleen aan de takken, maar zelfs aan den ftam, en altoos zijn er rijpe en onrijpe bij elkander; evenwel worden zij flechts tweemaal in het jaar geplukt. De chocolade is hier meestal van eene flechte foort, welke men aan de donker-bruine kleur en aan den fterken fmaak herkent. De voortreffelijkheid van de Cacao hangt af van den grond, waarop men dezelve plant. Daar ik, voor eenigen tijd, gelezen had, dat de Cokosnoot, wanneer men haar op dezelfde wijze, als de Cacao behandelde eene goede chocolade geeft, liet ik daarvan, naar mijn voorfchrift en onder mijn opzigt, de proef nemen, door iemand, die de kunst van de chocolade-bereiding verftaat. De drank was, echter, maar zeer middelmatig, en op verre na niet gelijk aan de ware chocolade.

Wij hadden reeds een groot gedeelte van den weg op de rivier afgelegd, toen de ftroom plotfeling eene andere rigting nam, iets, dat hier

vaak in het regenachtige jaargetijde gebeurt. De Heer STENHUIS zeide tegen de roeijers, dat dit voor hem geheel onverwacht was, daar hij hier nooit te voren was geweest; ook had hij hier geenen bekende, bij welken wij konden vernachten; en dewijl de plantaadje *Blaauwberg* niet verre meer was, zoo hoopte hij, dat zij moed zouden houden, en gewillig een kort eind wegs tegen den ſtroom zouden oproeijen; hij wilde dan ook, als zij te *Blaauwberg* kwamen, hun gelegenheid geven om te danſen. Nog ten tijde, dat Kapitein STEDMAN te *Surinamen* was, dacht men er naauwelijks aan, dat de Negers tegen den ſtroom oproeiden. De nieuwere planters vergen dit, uit menſchelijkheid, van hunne ſlaven niet meer; en wij zouden het ook geenszins van onze roeijers geeischt, maar veel liever een' brief van aanbeveling medegenomen hebben, om ons door denzelven een nachtverblijf te bezorgen, indien de Heer STENHUIS had kunnen denken, dat de ſtroom ons hier zoude tegenloopen (*). Onze Negers ant-

(*) Om deze plaats wel te verſtaan herrinnere zich de lezer, dat de weg landwaarts van zelfs tegen den ſtroom op ging; de vloed daarentegen, welke het water van de zee in de bedding van de rivier dreef, tegen den ſtroom in werkte, en alzoo de vaart, welke naar boven ging, gemakkelijker maakte. Wanneer, in het regenachtige jaargetijde, de rivier aanmerkelijk gezwollen was, dan kon de ſtroom van de rivier de tegengeſtelde beweging des waters, door den vloed veroorzaakt, te boven gaan. W.

antwoordden niet, maar knepen met hunne wenkbraauwen, fronsden het voorhoofd en zagen elkander met blikken aan, die veel fchenen uittedrukken. De Heer STENHUIS was in gefprek met den Opziener van eene plantaadje, die ons vergezelde; ik kon echter niet nalaten onze Negers gadeteflaan, wier goede luim aanmerkelijk was veranderd. Nadat zij omtrent tien minuten, onder een diep zwijgen, voortgeroeid hadden, begonnen zij een gezang, niet in de *Surinaamfche* Neger-taal, maar in hunne *Afrikaanfche* moederfprake, welke niemand in de boot, behalve zij alleen, verftond. De wijs was eenigzins ruw, de woorden waren kort, als of zij door de lippen werden gedrukt. Ik floeg hen naauwkeurig gade, of ik misfchien ook, in de uitdrukking van hun gelaat, den inhoud van hun lied mogt kunnen ontdekken; en ik was ook niet zonder bekommering, daar de avond begon te vallen, en wij ons in eene landftreek bevonden, waar de woonhuizen van planters zeer fchaars, en de oevers met bosch bedekt zijn, dat nog een natuurlijk woest voorkomen had, offchoon het tot onderfcheidene plantaadjes behoort. Daarenboven waren wij niet zeer verre verwijderd van de verblijfplaatfen der Bosch-negers; en dit laatfte vooral fcheen mij, in de gegevene omftandigheden, dewijl wij ongewapend waren, vrij bedenkelijk, bijzonder als ik dacht aan de verfchrikkelijke tooneelen, die, bij den eerften opftand van deze Negers tegen hunne meesters, had-

 den

den plaats gehad. Maar het gezang werd ſpoedig, door onze aankomst te *Blaauwberg*, afgebroken; alwaar dan ook de Heer STENHUIS zijn woord hield en aan onze roeijers eene danspartij gaf, waardoor zij zich volkomen gelukkig gevoelden. Sedert dat ik mij weder te *Paramaribo* bevind, heb ik gehoord, dat de Negers hier reeds verſcheidene malen berigten omtrent den opſtand op *St. Domingo* ontvangen hebben, en wel door dezulke, die met hunne meesters als bedienden naar *Europa* gegaan waren, en nu, bij hunne terugkomst in de kolonie, het geheele beloop van zaken vertelden. Evenwel ſchijnen de Negers op *Surinamen*, in den laatſten tijd, dergelijke berigten niet ontvangen te hebben, althans de naam van *Hayti* is hier onder hen onbekend.

De plantaadje *Blaauwberg*, ook bekend onder den naam van *Bergendaal*, ligt, naar de gewone berekening, meer dan honderd mijlen van *Paramaribo*; welke afſtand, door de ſterke bogten of wendingen van de rivier, wordt veroorzaakt. De *Blaauweberg* ligt aan den Westelijken oever; dezelve moet wel driehonderd voet hoog zijn, en op zijn' kruin heeft men een zeer ſchoon gezigt over de omſtreken. Op eenen grooten afſtand, ziet men eene rij van hooge bergen, welke van het Oosten naar het Westen loopt, en nog verre achter dezelve, vertoonen zich hoogere toppen, die tot aan de wolken reiken, in de rigting van *Peru*.

In

In dit gedeelte van de kolonie heeft men naar metalen gezocht. Men meende, dat er, in 1721, in de bergketen, welke in het hooge rivier-distrikt van den *Esſequebo* ligt, eenig blijk van goud gevonden waren. Hierdoor bewogen, deden eenige onderneemzuchtige menſchen, in 1742, aan de *Surinaamſche Compagnie* het voorſtel, om de gehalte van de erts dezer bergen te onderzoeken. Zij begonnen dit onderzoek aan den *Blaauwberg* en bij den post *Victoria*. Zij vonden porſelein-aarde, een weinig ijzer en lood en eenige ſporen van goud en zilver; maar alles was er in eene te geringe hoeveelheid voorhanden, dan dat men daaruit eenig voordeel zoude kunnen verwachten. Na verloop van zes jaren, zag men dus van deze geheele onderneming af. De bewoners van *Surinamen* waren daarover zeer tevreden; want zij begrepen, dat ſuiker, koffij en katoen voor de kolonie van veel meer nut waren, dan de ontdekking van de rijkſte goud- of zilver-mijn zoude kunnen wezen.

Het woonhuis aan den *Blaauwberg* houdt men voor een der ſchoonſte landhuizen in de geheele kolonie; het ligt zeer aangenaam op eene hoogte aan den voet van den berg; de rivier *Surinamen* vormt voor het huis een breed rond bekken, en men ziet over eene uitgebreide vlakte, waarop, op kleine afſtanden van elkander, de woningen der Negers ſtaan, die wel gebouwd en zoo talrijk zijn, dat zij naar een aanzienlijk dorp gelijken. Daar de Negers op deze plan-

 taad-

taadjes zich ongemeen wel gedragen, en vooral meermalen eene aanval van de Bosch-negers hebben afgeflagen, zoo heeft men hun ook eenige beloonïngen of voorregten toegeftaan. Zij fokken vrij wat vee aan, en bouwen moeskruiden, niet alleen voor hun eigen gebruik, maar ook om dezelve te *Paramaribo*, voor hunne rekening, te verkoopen; ook worden zij van kleederen en andere noodwendigheden wel voorzien. Ondertusfchen ftaan zij onder goede tucht; en wanneer zij eene misdaad begaan, vraagt de Directeur deswege het gevoelen van twee zwarte Opzieners, welke in deze Kolonie *Bastiaans* genoemd worden, en waartoe men altoos Negers verkiest, die zich bijzonder wel hebben gedragen; en de Directeur verzwaart nooit de ftraf, welke deze over de misdadigers uitfpreken. Deze uitfpraak gefchiedt in het bijzijn der overige Negers; zij hebben nimmer reden, om over te groote ftrengheid te klagen.

Deze, met hout begroeide, plantaadje is van veel belang, daar zij bijna achtduizend morgen lands beflaat. Zij ftaat onder het beheer of oppertoezigt van verfcheidene mannen van vermogen en van opgeklaarde en goede denkwijze; welke derhalve zorg dragen, dat zij eenen bekwamen en braven Directeur verkiezen, aan wien zij een aanzienlijk inkomen geven; want zij weten, dat het alleen door zijne goede wijze van handelen is, dat hunne Negers terug gehouden worden van overteloopen tot de Bosch-negers.

De

De tegenwoordige Directeur, de Heer B., is ook met er daad een zeer bekwaam man, bemind bij zijne Negers. Hij betuigde ons, dat het hem leed deed, dat hij ons de bosſchen en het werk, dat daarin geſchiedt, niet konde laten zien, dewijl dezelve thans overſtroomd waren. Gij kent reeds, door Dr. FERMIN, de verſchillende ſoorten van timmerhout, welke de bosſchen van *Surinamen* opleveren; ik heb, echter, gedurende mijn verblijf in deze kolonie, eene verzameling van dezelve gemaakt, en ik hoop het genoegen te zullen hebben van ze u, in *Europa*, te laten zien.

Den 25ſten April. Wij gingen verder naar *Victoria*, waar een troep zwarte ſoldaten onder bevel van één' Officier ligt, ten einde de grenzen van het bebouwde gedeelte des lands tegen de Bosch-negers te dekken. Te *Victoria* was een nieuwe Directeur op de plantaadje, die te weinig met dezen omtrek bekend was, om ons eenige berigten medetedeelen.

Den volgenden morgen roeiden wij de rivier *Surinamen* weder op, naar de *Sara-bogt*, en bezochten *Hermitagie*, eene kleine bosch-plantaadje, wier Directeur een Commisſaris van de Regering is, die bij de Bosch-negers woont; want deze zijn thans in vriendſchappelijke betrekking met de kolonie. Toen wij in een van hunne dorpen kwamen, deden wij eenige ſchoten met het geweer, ten teeken van onze komst; want men had ons gezegd, dat deze Negers geen

bezoek van vreemdelingen dulden, indien hetzelve hun niet vooraf, op deze wijze, aangekondigd wordt. Bij het inkomen in hun dorp vonden wij eenige van hunne Opperhoofden in eenen hevigen twist; vooral was een, met eene roode wollen muts op het hoofd, en met eene oude verroeste fabel in de hand, in volle woede; doch toen wij nader kwamen, nam de twist een einde, en zij ontvingen ons vriendelijk. Ten einde hunne genegenheid te winnen, kochten wij van hen gesnedene pompoen-schalen, speelgoed en dergelijke. Deze Negers zijn geheel naakt, gelijk de gemeene slaven; doch zij bezitten zoo wel hembden, als lange broeken, welke zij alleen dragen op eene reis naar *Paramaribo*. Hunne hutten zien er zeer armoedig uit, want dezelve bestaan alleen uit een paar palen, welke zij in den grond slaan, en met eenen balk aan elkander verbinden. In het midden van het dorp stond eene grootere hut, die gesloten was, en welke zij ons niet van binnen wilden laten zien, daar dezelve, zoo als zij zeiden, voor godsdienstig gebruik was bestemd. Misschien was dezelve wel hun magazijn van geweren en kruid. Bij deze hut houden zij hunne *Palayers* of beraadslagingen. Rondom het dorp is geen spoor van akkerbouw te zien; men weet echter, dat zij mais en suikerriet planten. Dit suikerriet is, over het algemeen, grooter dan dat, hetwelk op de plantaadjes groeit, maar het sap is niet zoo goed,

het-

hetwelk men aan den grond toeſchrijft. De jagt is de voorname tak van hun beſtaan, en zij ſchijnen zich daar wel bij te bevinden. Zij zijn lang en zwaar van geſtalte en eenige van hunne vrouwen hebben waarlijk ſchoone gelaatstrekken. Ten einde hunne zeden en manieren te beter te leeren kennen, verzochten wij hen, dat zij des avonds op *Hermitage* zouden komen, wáár wij hun eene danspartij wilden geven, dat zij gaarne aannamen. Wij waren, echter, voorzigtig genoeg, om niet te veel te noodigen, naardien wij ook van de nabijgelegene dorpen bezoek verwachteden. Toen zij, ingevolge onze afſpraak, kwamen, zagen wij bij de mannen geene de minſte verandering; zij waren even zoo als wij ze in het bosch gezien hadden; de vrouwen evenwel waren in volle pronk; zij droegen korte rokken van katoen, witte tulbanden om het hoofd en koralen om den hals en om de armen. Naauwelijks was de dans begonnen, of er ontſtond een nieuwe twist, daar de Bosch-negers het als onteerende beſchouwden met Negers van de plantaadje te danſen, terwijl deze beweerden, dat zij, daar hunne meesters het feest gaven, het regt hadden daaraan deel te nemen. Om aan den twist een einde te maken, zeiden wij aan de Negers van de plantaadje, dat zij eene andere plaats om te danſen moesten zoeken, en dat zij hun geregte deel van den maaltijd zouden hebben, die voor allen was bereid.

De danſen van de Boſch-negers zijn bijna dezelfde, als die van de overige, doch zij zijn nog gemeener en onbeſchofter. Onder hunne ſpeeltuigen, welke meestal in verſchillende trommels beſtaan, was er een, dat ik nimmer gezien had. Hetzelve beſtaat uit ſtaven van verſchillende ſoorten van hout en van onderſcheidene lengte, welke den toon voortbrengen, en over twee ſtukken hout gelegd worden. Dit inſtrument wordt met twee kleine ſtaafjes beſpeeld, en is misſchien wel het model, naar hetwelk het hakkebord en nog later het klavier ontſtond. Onze gasten werden eindelijk zeer drok en lastig. Zij ſpraken de rum, welke wij voor hun gegeven hadden, zoo ſterk aan, dat dezelve ſpoedig op was; en toen zij zagen, dat er geen nieuwe voorraad kwam, namen zij hun afſcheid. Het gezelſchap was uit twee onderſcheidene dorpen, van welke het eene door eene Negerin geregeerd werd, die onder den naam van BELLE MAMA bekend is; en het is opmerkelijk, dat hare onderdanen veel welvoegelijker, dan de overige, zich gedroegen.

Wij hadden bepaald, dat *Hermitage* het verſte punt van onze reis zoude zijn. Ik kon alzoo ſlechts met eene groote begeerte mijn oog op de uitgeſtrekte bosſchen vestigen, welke door weinige reizigers van beſchaafde natien zijn bezocht. Zij bevatten zeker een' rijkdom van verſchillende voorwerpen. De voorname artikels in de *Amerikaanſche* kolonien, ſuiker, koffij en katoen, ken-

kende men reeds vóór de ontdekking der Nieuwe Wereld; doch indien *Amerika* ons niet zoo vele voortbrengſelen, aan hetzelve alleen eigen, oplevert, als *Azie* ons verſchaft, dan moet men vrij zeker, de oorzaak daarvan, hierin zoeken, dat *Azie* veel langer door beſchaafde volken werd bewoond, met welke de *Peruaners* en *Mexicaners* niet kunnen vergeleken worden. Wij kunnen ook niet hopen, dat wij groote ontdekkingen in deze gewesten zullen doen, zoo lang de planters zich hier als vreemdelingen beſchouwen, die aanſtonds weder verhuizen, zoodra zij een toereikend vermogen verzameld hebben. Evenwel, men heeft toch reeds de Cacao, de Cochenille, verſcheidene ſoorten van balſem en uitmuntende geneesmiddelen ontdekt; wat mag men niet van de toekomst verwachten, indien mannen, met de noodige kennis voorzien, en ijverig van geest, in deze uitgeſtrekte bosſchen, naſporingen deden?

Wij verlieten *Hermitage* den 28 April, en daar wij het dorp voorbij kwamen, waar BELLE MAMA regeert, gaven wij haar een bezoek, en maakten aan haar ons kompliment over de bijzondere goede orde, waarin zij hare onderdanen wist te houden. Ik heb vergeten, ſtraks te zeggen, dat deze BELLE MAMA reeds zeer oud is. Wij aten te *Victoria* en ſliepen te *Blaauwberg*. De ſchoone omſtreken, de weltevredenheid, welke wij hier bij de Negers opmerkten, en het aangename gezelſchap van den Heer B., deden ons hier met veel genoegen vertoeven. Nadat wij ons

ons hier nog twee dagen opgehouden hadden, vergezelde de Heer B. ons, een eind wegs, op onze terugreize. Den 30 April, bezochten wij, des namiddags, *Reancour*, eene plantaadje, welke onder het opzigt van den Heer B. ſtaat. Wij zagen hier eene bijzondere ſoort van koffijboonen, die in *Zuid-Amerika* te huis behooren. De boom, welken men ons liet zien, was eerst onlangs geplant, en had omtrent de grootte van eenen perzik-boom. De vruchten ſchijnen in trosſen, even als de druiven, te groeijen; de gedaante van de besſen is, echter, aan die der *Arabiſche* gelijk, en ook de ſmaak is dezelfde, behalve dat zij een weinig bitterder zijn; wanneer men beide ſoorten van koffij vermengt, moeten zij eenen voortreffelijken drank geven. Men beloofde mij, een' tak, met den bloeſem, en een' anderen, met de rijpe vrucht, te zullen zenden. Men zoude misſchien eene voortreffelijke ſoort van koffij kunnen bekomen, wanneer men een' tak van de *Mokka* op dezen boom entte.

Den eerſten Mei bragten wij te *Worlsly-Jacobs* door. De Directeur is een bijzonder vriend van den Heer STENHUIS, en vergezelde ons op een gedeelte van onze terugreis. Den volgenden dag, landden wij te *Aucka*, eene aanzienlijke plantaadje, waar, in 1761, de vrede geſloten werd met eene groote partij van die Bosch-negers, welke in de nabijheid van de rivier *Surinamen* wonen. De oorſprong van de Bosch-negers op *Surinamen*, moet men in het jaar 1672 zoeken,

toen

toen de *Hollanders*, na den *Munsterschen* vrede, *Surinamen* in bezit kregen. Toen de *Engelsche* planters hunne bezittingen verlieten, maakte een gedeelte van hunne Negers van de gelegenheid gebruik, en nam de vlugt in de bosschen, waar zij naderhand, door weggeloopene slaven, zich versterkten. Als naderhand de *Fransche* Admiraal DE CASSART, in 1712, de kolonie aantastte, vreesde de *Hollandsche* Gouverneur, dat de vijand de slaven zoude wegnemen, en hij riedt daarom de planters, dat zij dezelve naar het binnenste gedeelte van de kolonie zouden zenden. Toen, echter, het gevaar voorbij was, weigerden de Negers (dat men trouwens wel had kunnen verwachten) naar de plantaadjes terugtekeeren, en zij werden nu geduchte vijanden voor de kolonie. Door dit voorbeeld bemoedigd, begonnen de slaven op *Cottica*, in 1772, een' verschrikkelijken opstand, waardoor de vruchtbaarste streken van *Surinamen* verwoest werden. Kapitein STEDMAN heeft van dezen opstand eene uitvoerige beschrijving gegeven.

Bij den vrede van *Aucka*, welken de *Hollanders* met de Bosch-negers sloten, was de voorname eisch van de laatste, die hun ook werd toegestaan, dat men hun schietgeweer zoude bezorgen, en hun de vrijheid zoude verleenen, om handel te *Paramaribo* te drijven. Wat het schietgeweer betreft, hetzelve is van eene slechte soort, zoodat het spoedig onbruikbaar wordt; waartoe echter ook veel bijdraagt de groote vochtigheid

van

van de lucht in de *Surinaamsche* bosschen. De tweede voorwaarde, volgens welke het hun vrijstaat, zoo vaak zij willen, te *Paramaribo* te komen, verdient meer overweging. Zij wenden voor, dat het alleen geschiedt, om handel te drijven; doch zij staan, in de daad, in gemeenschap met de Negers van de kolonie; en men zegt, dat er thans onder de laatste eene geheime Orde bestaat. De inrigting van dezelve hebben zij oorspronkelijk uit *Afrika* medegebragt. Zij verbinden zich, door den plegtigsten eed, om nooit iets van de geheimen en gewoonten der Orde te zullen openbaren; aan de Opperhoofden, welke zij verkozen hebben, onbepaald gehoorzaam te zullen zijn, en geld te zullen verzamelen, ter bereiking van hun gemeenschappelijk doel. Personen, die in groote vertrouwelijkheid met Mulattinnen leven, en daardoor meer van dit geheime verbond vernamen, hebben mij verzekerd, dat vele Negers op *Surinamen* leden van deze Orde zijn. Zij geven aan de Opperhoofden, welke zij verkozen hebben, verdichte namen, opdat men derzelver handelingen niet zal kunnen nasporen. Ook schijnt het, dat zij, bij alle gelegenheden, geld verzamelen. Men zegt, dat er, in weerwil van de verschillende stammen der Negers, bijzondere bijeenkomsten van hunne geheime Orde plaats hebben, en dat de voorname wetten bij alle dezelfde zijn. De vrouwen zijn bij dit gezelschap uitgesloten; maar men meent, dat ook deze onder elkander eene Orde naar hetzelfde

plan

plan hebben opgerigt. Aldus wordt het, derhalve, voor de Bosch-negers mogelijk, door hunne menigvuldige reizen naar *Paramaribo*, eene geheime gemeenſchap en verbindtenis met de overige Negers in de kolonie te onderhouden (*).

Het getal der Bosch-negers wordt zeer verſchillende opgegeven, en het is ook in de daad onmogelijk, hetzelve juist te bepalen, daar zij zich vaak in verſcheidene afdeelingen ſplitſen, en nieuwe dorpen in de bosſchen aanleggen. Zeker is het, echter, dat zij, met er tijd, de gevaarlijkſte vijanden voor *Surinamen* moeten worden, vooral wanneer zij zich, met de Negers op de plantaadjes, tot eenen aanval op de kolonie vereenigen. Doch de bewoners van *Surinamen* ſchijnen hieromtrent geheel onbezorgd te zijn, even gelijk de menſchen op de vruchtbare korst van eenen vulkaanſchen grond wonen en bouwen, zonder aan het dreigende gevaar te denken, tot dat eindelijk de vreesſelijke uitbarſting hen met ſchrik en angst vervult. Deze ligtzinnigheid is waarlijk onvergeeflijk, daar men de middelen in de hand heeft, om het gevaar te voorkomen.

Men behoefde ſlechts een nieuw verdrag met de Bosch-negers aantegaan, waarbij men beloofde, hun nog rijkelijker, dan tegenwoordig, van al het

(*) Men zie, over deze Orde onder de Negers, ZIMMERMAN, de *Aarde en hare Bewoners* enz. eerſte Deel, bladz. 286 env. en over de Maron- of Bosch-negers in het algemeen, tweede Deel bladz. 286 env.

het noodige te zullen voorzien, onder uitdrukkelijke bepaling, dat zij de bebouwde gedeelten van de kolonie nimmer zullen betreden; waarbij men verklaren moest, dat men hen thans als eene afzonderlijke vrije natie beſchouwt, en ook als zoodanig wil behandelen; dat ingevolge daarvan, de handel met hen op dezelfde wijze zoude gedreven worden, als in het land, van waar zij oorſpronkelijk afkomſtig zijn, in *Afrika*, gebruikelijk is. Men zoude eene plaats in het bosch kunnen bepalen, werwaarts zij jaarlijks, op eenen bepaalden tijd, zich moesten begeven, om de beloofde afleveringen te ontvangen, en waar zij ook hunne waren ter verkoop of ter ruiling zouden kunnen brengen. Voor alle overige zaken moesten zij eenen afgevaardigde of eenen Conſul zenden, die te *Paramaribo* moest wonen. Maar waagden zij het, zonder verlof van de regering, in de kolonie te komen, dan moesten zij als ſpionnen behandeld worden. Indien zij, evenwel, van alle gemeenſchap met de Blanken geen afſtand wilden doen, zoude men hun nog kunnen voorſtellen, zich naar *Afrika* te laten overbrengen; want zij zijn nog zeer ſterk aan dat land hunner afkomſte gehecht, en behouden ook deszelfs zeden en manieren. Om dit voorſtel te beproeven, zouden zij eenige uit hun midden kunnen verkiezen, welke eerst overgebragt werden, om het land optenemen; en wanneer deze het plan goedkeurden, konden alle de overige ingeſcheept worden. Men zegt, dat de Negers

te

te *Sierra Leone* zeer gelukkig zijn; men zou dus eenige Bosch-negers derwaarts kunnen zenden; en bijaldien deze dat land boven hun tegenwoordig verblijf ſtelden, zoude men hen aldaar eene kolonie kunnen laten oprigten. Alsdan ware er geen wantrouwen tusſchen hen en de Blanken, en deze hadden met hen eene vrije gemeenſchap. Bijaldien ook niet alle naar *Afrika* mogten willen terugkeeren, zou toch de kolonie veel gewonnen hebben, wanneer hun groot aantal maar eerst aanmerkelijk ware verminderd; en zoodra de achtergeblevene zich zoo grootelijks verzwakt zagen, zouden zij eindelijk ook al wenſchen, hunne voorgangers te volgen (*).

Nog een ander middel kan men bezigen, om de kolonie voor de aanvallen van de oproerige Negers te beveiligen. De Indiaanſche inboorlingen, die vaak de kolonien *Surinamen* en *Berbice* bijſtonden, wanneer deze hen, in den oorlog tegen de Bosch-negers, te hulpe riepen, hebben een hoog denkbeeld van de bekwaamheid der *Europeanen*; zij houden het met de Negers in de kolonien, en haten die in de bosſchen wonen; doch de dorpen van deze *Indianen*, in de nabijheid van de plantaadjes, zijn, in de laatſte jaren,

(*) De Marons- of Bosch-negers van *Jamaika* werden, toen zij zich aan de *Britſche* troepen hadden overgegeven, eerst naar *Nieuw-Schotland* in *Noord-Amerika*, en van daar naar *Sierra Leone* in *Afrika* gebragt; waar het hun thans zeer goed ſchijnt te gaan.

ren, door besmettelijke ziekten, aanmerkelijk ontvolkt geworden. Men moest nu lieden, met zoodanige waren, waarop de *Indianen* zeer gesteld zijn, en die weinig kosten, in het binnenland zenden; en deze moesten aan de *Arrawauken*, welke nog de magtigste natie uitmaken, en aan andere welgezinde stammen geschenken geven, en hun even zoo veel jaarlijks belooven, indien zij zich in de nabijheid van de kolonie wilden vestigen, althans daar een groot gedeelte van het jaar wilden wonen, ten einde altoos gereed te zijn, om deze bijtestaan, wanneer zij de wapenen tegen de oproerige Negers moest opvatten. Wanneer de *Indianen* door de *Europeërs* ondersteund worden, kan men hen zeer goed tegen de Negers gebruiken, daar zij, op dezelfde manier als de Negers, den krijg voeren, en de gelegenheid des lands, en de schuilplaatsen in de bosschen volkomen kennen. De kolonie zou zulk een allervoordeeligst bondgenootschap, met weinig kosten, tot stand kunnen brengen.

Hoewel ik de *Indianen* meermalen te *Paramaribo* gezien heb, ben ik, echter, slechts eenmaal in hunne dorpen geweest. Wij waren, namelijk, op onze terugreis, aan eene bogt gekomen, waar verscheidene woningen van *Indianen* lagen. Wij roeiden de beek op, die bijna geheel, door overhangende takken van boomen, beschaduwd werd. Spoedig kwamen wij aan het dorp. Eene *Indiaansche* woning is ras gebouwd; zij bestaat uit vier palen, die de gedaante hebben van eene

vork

vork en loodregt in den grond ſtaan. Zij vormen alzoo een groot vierkant; op dezelve liggen vier minder zware balken, waarop weder ſchuinſche balken rusten, die het dak uitmaken, en doorgaans met *Trury*-bladeren gedekt zijn. Deze bladeren zijn vaak meer dan twintig voet lang en zes of acht duim breed, en hun weefſel is zoo vast, dat het lange duurt, eer zij verrotten. Het huisraad is even zoo eenvoudig, als de bouworde van de huizen. Het beſtaat uit groote aarden vaten, welke de *Indiaanſche* vrouwen maken, om het drinkwater koel te houden, eenige potten om te kooken, eenige ſchalen van pompoenen, welke tot ſchotels verſtrekken, eene kist of fraaije ſluitmand, welke zoo dicht gevlochten is, dat er geen regen doordringt, en eene hangmat, welke hun dient bij dag om er op te zitten, en des nachts om er in te ſlapen. De *Indianen*, die handel met de *Europeërs* drijven, bezitten doorgaans ook eenen ſpiegel.

Er waren zeer veel *Indianen* in het dorp. Zij waren juist uit het bosch teruggekomen, en rusteden op hunne hangmatten. Ik verlangde eenen kleinen *Indiaanſchen* hond te koopen, die veel overeenkomst met een' *Italiaanſchen* windhond had; de eigenaar vroeg tien guldens voor denzelven; doch toen ik het geld hem tellen wilde, weigerde zijne vrouw den hond te geven, en de *Indiaan* verbrak den koop. Ik had reeds voorheen gelegenheid gehad, om de gehechtheid van deze menſchen aan hunne vrouwen en kin-

deren optemerken; hoewel verscheidene schrijvers beweeren, dat deze deugd hun niet eigen is. Op mijne eerste reis naar den *Saramacca* met den Heer G., aten wij bij den Heer RUEKERT, die eene plantaadje aan de rivier bezit. Eene *Indiaansche* familie landde hier in eene boot; de man bood ons eenige papegaaijen te koop aan, en ik vroeg hem, of hij ons niet nog andere dieren wilde verkoopen. Een *Indiaan*, die hier op de plantaadje diende, was onze tolk, en zeide, dat de familie nog eenen kleinen *Sapajou* (*) in de boot had, maar dat zij dezen niet wilde verkoopen. Daar het een regenachtige dag was, had men de geheele boot met bladeren van Bananen gedekt, waaronder de familie verborgen zat. Naardien ik, echter, weten wilde, of het eene nieuwe soort was, verzocht ik den Heer RUEKERT, die den *Indiaan* zeer goed kende, dat hij denzelven beduiden zou, dat ik het dier niet wilde hebben, maar hetzelve slechts verlangde te zien; maar de man weigerde dit bestendig. Eindelijk, na veel praten, ging hij in de boot, en kwam met zijne dochter terug, die omtrent veertien jaar scheen te zijn. Zij hield haar hoofd voorover gebogen, terwijl de kleine *Sapajou* op haren nek zat; en de vader had haar bij de eene en de moeder bij de andere hand. De *Indiaan* gaf ons te kennen, dat het dier door

(*) Eene soort van aap. Deze was een Keesee-Keese, *Simia Sciurra*, LINN., BUFFONS *Saimiri*. W.

door zijne vrouw en dochter was opgevoed, dat zij het overal meênamen, en dat het zeer aan beiden was gehecht; daarom wilde hij het ook voor geen' prijs verkoopen. Terwijl de vader ſprak, ſcheen de dochter zeer ongerust; en ik was in verzoeking, haar door den tolk te laten zeggen, dat ik den *Sapajou* moest hebben, en dat het ſlechts van haar afhing, of zij ook met mij wilde meêgaan; doch ik bedacht, dat zij misſchien reeds te veel geleden had, wat zij niet gewoon was, en ik beduidde den vader, door teekens, dat hij den *Sapajou* maar terug zou nemen; en nu eerst rigtte het meisje haar hoofd omhoog, en beloonde mij, door de dankbare vreugde, welke uit een paar zeer ſchoone oogen ſtraalde.

Wij kwamen aan eene tweede *Indiaanſche* woning, welke op eene kleine hoogte lag. Het merkwaardigſte, dat wij hier zagen, was eene verbetering in de manier van bouwen; het was misſchien ook het beste *Indiaanſche* huis in de geheele kolonie. Het was naar een grooter beſtek dan doorgaans gebouwd; alle zijden waren van Pallisſaden-boom-hout gemaakt; het huis was vrij hoog, had eenen zolder, die in alle andere woningen der *Indianen* ontbreekt; en daarop vonden wij, na bij een' ladder, die geheel in den *Europiſchen* trant gemaakt was, te zijn opgeklommen, verſcheidene groote matten, welke op dezelfde wijze gevlochten waren, als de groote manden, die ter bewaring van de kleederen die-

nen, en eene menigte van waterkruiken, die veel beter gemaakt waren, dan alle de overige, welke wij te voren zagen. Wij waren nu nieuwsgierig, om den schranderen huisheer te leeren kennen, en vernamen, dat hij een Opperhoofd, of, zoo als men hier zegt, een Kapitein van de *Indianen* was, die het gebouw, met medehulp van zijne dorpsgenooten, gemaakt had. Hij verstond *Hollandsch*, want hij had lange jaren bij eenen *Hollandschen* planter op *Berbice* gewoond, kreeg eindelijk met dezen verschil, en verkoos naar de bosschen van *Guiana* en naar zijnen stam terugtekeeren. Hij was evenwel niet onverschillig ten aanzien van de verbeteringen, welke hij had leeren kennen; gelijk de *Indiaan* was, van wien RAYNAL verhaalt. Denk niet, dat ik te veel goeds van dezen *Indiaan* zeg; niet slechts de Heer STENHUIS, maar ook de Heeren B . . GH. en S . . . . GA, de beide Directeurs van *Blaauw-berg* en *Worlsly Jacobs*, die ons vergezelden, verheugden zich zeer over het gene zij zagen, en noemden het gebouw een *Indiaansch* huis met twee verdiepingen. Behalve dat het dorp nabij de *Joden-Savanne* ligt, kunnen de *Europeanen* van *Paramaribo* hetzelve ook gemakkelijk bezoeken, en zij zullen bevinden, dat ik, in stede van de zaak te overdrijven, niet eens zoo gunstig over het huis gesproken heb, als hetzelve, in vergelijking met de overige *Indiaansche* woningen, wel verdiende.

De *Indianen*, van welken ik in dezen brief spreek,

ſpreek, behooren tot den ſtam der *Arrawaukers*, welke, in allen opzigte, de beste zijn, die in deze ſtreken van *Guiana* wonen. Men heeft nooit van de *Arrawaukers* gehoord, dat zij de verſchrikkelijke gewoonte hebben van hunne gevangene vijanden te dooden en te eten; gelijk men van de *Caraïben* verhaalt, met welke zij vaak in vijandſchap leven. Mannen, die de beste gelegenheid hadden, om het karakter en de gewoonten van deze menſchen te leeren kennen, hebben mij verzekerd, dat zij insgelijks van de onnatuurlijke zonde, met welke RAYNAL alle *Indianen*, zonder uitzondering, beſchuldigt, zuiver zijn. Men handelt waarlijk onbillijk, wanneer men de *Arrawaukers* van deze misdaad verdacht houdt, daar zij verre zijn verwijderd van alle dierlijke woestheid, en zeker nog verder van eene verbasterde beſchaving, en derhalve niet bedorven genoeg, om de walgelijkſte van alle zonden te plegen.

De grootſte fout der *Arrawaukers* ſchijnt te beſtaan in eenen onmatigen trek tot ſterken drank; ſchoon zij doorgaans water, en alleen bij gelegenheid van openbare feesten bedwelmend vocht drinken. Wanneer zij, namelijk, te *Paramaribo* komen, nemen zij, voor het grootſte gedeelte der waren, welke zij aldaar ter verkoop brengen, rum in ruiling: waarvan zij zoo lang drinken, tot dat zij beſchonken zijn. Evenwel, ook bij die gelegenheden, zijn eenige van hen volkomen nuchteren, en deze nemen hunne dronkene

broeders in hunne befcherming; zoodat het wel fchijnt, dat fommige van hen zich nooit aan deze buitenfporigheid fchuldig maken, of dat zij zich beurtelings bezuipen. In weerwil van deze neiging tot den drank, die de *Arrowaukers* met alle *Indianen* gemeen hebben, valt eene vergelijking van hen met dezen zeer ten hunnen voordeele uit; daar zij althans meer aanleg en meer geestvermogens bezitten. Het ware te wenfchen, dat men zich grootere moeite gaf om hen te befchaven. De *Moravifche* Broeders hebben, federt eenigen tijd, dit werk begonnen; doch daar ik nog op geene plaatfen van de kolonie geweest ben, waar hunne Zendelingen werken, zoo kan ik u niets omtrent den uitflag van derzelver pogingen zeggen. Ik hoop ze nogthans zoo fpoedig mogelijk te bezoeken.

Verfcheidene bewoners van deze kolonie zijn van meening, dat de *Indianen*, over het geheel, geen aanleg en geene geestvermogens genoeg bezitten, dat men zou durven hopen, dat zij verbeterd kunnen worden; doch de gefchiedenis der wereld levert eene menigte van toereikende bewijzen op, dat de befchaving van den geest langzaam en als bij trappen is begonnen en voortgegaan. Om flechts *Europa* ten voorbeelde te nemen; hoe lange waren de *Grieken* en de *Romeinen* reeds befchaafd, vóór dat de overige volken zich boven eenen ftaat wisten te verheffen, die waarlijk weinig beter was, dan de toeftand der tegenwoordige *Indianen* in *Amerika*? De *In-*

di-

dianen bewijzen, op hunne jagt, dat zij veel aanleg bezitten; en zij hebben aan de *Europeanen*, die hen tegen de Bosch-negers gebruiken, de verbazendſte blijken gegeven van hunne ſlimheid. Hunne bekwaamheid in het werken ziet men uit verſcheidene dingen, welke zij, zonder metalen werktuigen, vervaardigen. Hunne vrouwen vertoonen even zoo veel geſchiktheid, vlijt en ſcherpzinnigheid, bij het maken van de katoenen hangmatten. Zij nemen elken draad op, gelijk dit bij het ſtoppen moet geſchieden; en de hangmatten, welke zij zamenſtellen, zijn waarlijk fraai. Het ontbreekt, derhalve, dit volk niet aan vatbaarheid, maar alleen aan leeraars, welke niet ſlechts een juist oordeel moeten bezitten omtrent de voorwerpen, die voor de *Indianen* van het meeste nut zijn, maar ook met een bijzonder talent moeten begaafd zijn, om hen te onderwijzen; daarenboven moeten zij met een ſtalen geduld en met eene edele onbaatzuchtigheid zijn bezield. Het is moeijelijk, alle deze vereischten in één' perſoon vereenigd te vinden; en wanneer men zoodanig eenen man al vond, zou dezelve dan genegen zijn, om naar de *Indianen* te gaan, en met dezelve in de wildernis van *Guiana* te wonen? Men zegt, dat de *Portugeeſche* en *Spaanſche* Zendelingen, in eenige ſtreken van *Zuid-Amerika*, alreede gelukkige gevolgen van hunne pogingen, om de *Indianen* te onderwijzen, hebben mogen aanſchouwen, en dat zij deze, door hunnen onvermoeiden ijver,

tot

tot eene arbeidzame levenswijze hebben gebragt, tot groot voordeel van de *Indianen* zelve en ook van de *Europische* kolonisten.

Wij roeiden van dit dorp naar de *Joden-Savanne*, die zestig mijlen van *Paramaribo* gerekend wordt, offchoon de weg te land flechts veertig mijlen moet zijn. De *Hollandsche* Regering, welke de rijke *Portugeesche* Joden, vooral die in *Brazilien* zich hadden gevestigd, naar *Surinamen* wilde lokken, verleende aan hun alle vrijheden en regten, welke andere natien hier genieten. Eerst leiden deze Joden zich bijzonder op den landbouw toe; naderhand begrepen zij, dat de koopmansgeest meer voordeel uit verfchillende takken van handel trekken konde. Doch ik zal hierover bij eene andere gelegenheid fpreken.

Na het vertrek der beide Directeuren, gingen de Heer STENHUIS en ik naar twee andere *Indiaansche* dorpen. De weg liep over eene hoogte, met velerlei ftruiken begroeid. In het eerfte dorp vonden wij geene levende ziel. Onze leidslieden bragten ons nu naar een ander, dat flechts uit eenige hutten beftond, waar wij geen' enkelen man zagen. Eenige oude vrouwen waren met kooken bezig, terwijl twee jonge vrouwen aan eenen nieuwen *Quejou* werkten, de eenige kleeding, welke zij dragen. Deze beftaat uit een' blaauwen band, die eenen gordel uitmaakt, waaraan eene katoenen fchort, omtrent acht duim lang en tien breed, is vastgemaakt. De jongfte

van

van de *Indiaansche* vrouwen reeg kralen van verschillende kleur, en gaf de snoeren aan de andere, ter versiering van eene schort, die zoo klein was, dat het wel de beruchte spreuk van den Kouseband konde voeren: *Honni soit, qui mal y pense!* De goede oude moedertjes schenen over onze aankomst zeer verontrust, misschien vooral, omdat hare mannen afwezig waren; wij verlieten haar dus terstond, om hare bekommering te doen ophouden.

De Militaire-weg, die het bewoonde gedeelte der kolonie van de bosschen scheidt, en regelmatige posten, op bepaalde afstanden, heeft, om het land voor de Bosch-negers te beveiligen, loopt langs den *Joden-Savanne.* Deze plaats is door een' afzonderlijken post beschut, dewijl zij voorheen, gelijk alle plantaadjes der Joden, veel van de aanvallen der oproerige Negers te lijden had; daar de Joden bij dezen zeer gehaat zijn, en wreed door hen behandeld werden. Wanneer men van *Paramaribo* de rivier opkomt, is de *Joden-Savanne* het eerste punt, waar het land aanmerkelijk hooger wordt; men komt hier aan eene rij van zandheuvels. Men zegt, dat de ligging van het dorp zeer gezond is. Van hier kwamen wij, des avonds, aan de plantaadje de *Scanzo.*

De 3 Mei bezochten wij *Toledo*, eene suikerplantaadje, waar een molen is, die door vier muilezels wordt getrokken, en waarin zoo veel suiker gemaakt wordt, als in andere molens, die

door

door acht muilezels worden gedreven. Het ſpeet ons, dat wij den Heer o., den eigenaar van de plantaadje, niet te huis vonden. Onze goede verwachting, te zijnen opzigte, werd nog verhoogd, door de vriendelijke manier, waarop zijn volk ons ontving; want veelal kan men, uit het gedrag der dienstboden, tot de gezindheid van den meester beſluiten. De molen was nog niet volkomen gereed; men zeide ons, dat het werk in denzelven ligter was, dan gewoonlijk, zonder dat, echter, daardoor de kracht van de rollen verzwakt werd; en daarom zou men veel onkosten aan muilezels en anderzins uitwinnen. Deze verbetering is van veel belang, vooral voor dezulken, die ſuiker-plantaadjes hebben, en niet beſluiten kunnen, de kosten te doen, welke het aanleggen van een' water-molen vereischt.

Den volgenden morgen, hielden wij bij *la Rencontre* ſtil, omdat ik het genoegen had, den eigenaar van deze plantaadje, die in *Europa* woont, te kennen. Hij had zijnen Zoon herwaarts gezonden, om eenige nuttige inrigtingen tot ſtand te brengen. De jonge, beminnelijke man werd, echter, een ſlachtoffer van het klimaat, dewijl hij zijne levenswijze niet naar hetzelve wilde veranderen. Hij ſtierf, na eene kortſtondige ziekte.

Heden middag voleindigden wij onze reis, en kwamen te *Paramaribo* aan. Het is niet meer dan zuivere waarheid, als ik met den hoogſten lof van de gastvrijheid gewage, waarmede wij over-

overal op onze reize werden ontvangen. Gij kunt er gewis geen belang in ſtellen, dat ik u eene beſchrijving geef van alle de lekkernijen, waarop wij onthaald werden; doch ik wil toch eenige opnoemen, welke nooit op eene *Europiſche* keuken-lijst geſtaan hebben.

Een bout van eene jonge zee-koe, gekookt of gebraden, ſmaakt zeer goed; doch ik kan den ſmaak bezwaarlijk vergelijken met dien van iets, dat gij kent; het is noch vleesch noch visch.

De *Tapir*, het grootſte wild hier te lande, heeft, als het jong is, een' ſmaak tusſchen kalfs- en varkens-vleesch.

De *Conny-Conny*, of het konijntje, en de *Paca*, of de *Surinaamſche* haas, ſmaken voortreffelijk, vooral de laatſte.

Een *Fricasſee*, of eene pastei van een' *Leguan* (*), is iets zeer lekkers. Dit dier is eene hagedis, omtrent drie voet lang, heeft eene licht-groene kleur; het leeft, niet gelijk andere hagedisſen, van inſekten, maar van de bladeren en bloeſems der boomen. Het is een zeer zindelijk dier; en wie gaarne ſchildpad eet, zal ook dit gerecht niet verſmaden. De eijeren van den *Leguan* zijn boven die der vogels en der ſchildpadden te verkiezen.

De Palm-worm (†) is een worm, die de dikte heeft van een' vinger; hij voedt zich met het ſap

der

(*) *Lacerta Iguana* Linn. W.
(†) *Curculeo Palmarum.* W.

der palmen. Gebraden, ziet hij er uit, als eene kleine worst. Hij ſmaakt als zacht merg; doch hij is niet zoo kruidachtig, als STEDMAN zegt. Ik denk, derhalve, dat de palm-worm, welken hij at, van eene andere ſoort is geweest, of dat men denzelven gekruid heeft. Ik verzocht, dat men dit niet zoude doen, omdat ik den zuiveren ſmaak wilde proeven; want men kruidt hier alle ſpijzen ongemeen ſterk.

Eene ſoep van papegaaijen wordt door velen hooggeſchat; het vleesch eet men, echter, niet omdat het al te grof is. Evenwel, moet ik hier aanmerken, dat alle deze geregten meest opgediſcht werden, om aan de nieuwsgierigheid der vreemdelingen te voldoen. Men heeft nog daarenboven eene menigte van wild.

Verſcheidene *Europeanen*, die hier wonen, en die, van wege de jagt, veel in de bosſchen leven, eten ook wel apen en tijgers, even als de *Indianen* en Negers. De aap heeft, vooral wanneer hij klaar gemaakt is, om gegeten te worden, geheel het voorkomen van een kind, en de geheele overeenkomst van zijn ligchaam met dat van den mensch kan niet nalaten, de walgelijke gedachte te verwekken, dat ook de ſmaak van beide gelijk moet zijn; en dit veroorzaakt eigenaardig eenen ſterken afkeer. Zoo is het ook ten aanzien van het vleesch eens tijgers, omdat deze een verſcheurend of vleesch-vretend dier is.

De gewone ſpijzen, zoo wel op de plantaadjes, als in de ſtad, zijn tamme dieren. Het rundvleesch

vleesch is niet zoo goed, als in *Europa*; dit kan men, echter, niet enkel aan het klimaat toeſchrijven, want op ééne plantaadje hadden wij zeer goed vleesch. Schapen houdt men op de meeste lage landen en op de nieuwelings ontgonnen bezittingen niet; en zij, die liefhebbers van lamsvleesch zijn, koopen het, bij gelegenheid, van de ſcheeps-kapiteins. Geiten-vleesch is hier zeer goed en in overvloed; want de geiten werpen meèstal drie of vier jongen op eens. Het gevogelte is uitmuntend, vooral de *Turkſche* eenden, kapoenen en dergelijke.

In de rivieren is een overvloed van heerlijken visch, welke men te allen tijde op de plantaadjes kan bekomen. Er zijn ook eene menigte van landſchildpadden en kreeften, en in ſommige jaargetijden worden er zee-ſchildpadden naar *Paramaribo* gebragt. De oesters, welke zich, bij hoog water, aan de Mangrove-boomen vasthechten en, als het valt, daaraan blijven zitten, zijn klein en ſmaken niet zoo goed, als in *Europa*. De wijnen, welke men hier doorgaans drinkt, zijn *Claret* en *Madera*. Het nagerecht beſtaat in eene menigte van verſchillende ſchoone vruchten, van welke ik, echter, hier geene bijzondere melding zal maken, daar gij de beſchrijving van dezelve reeds uit FERMIN en STEDMAN kent. Ééne aanmerking moet ik evenwel maken. Men heeft vaak beweerd, dat de ananasſen, welke in *Europa* in broeikasſen gekweekt worden, beter zijn, dan in hun vaderland zelve. Dit is ſlechts gedeelte-

lijk waar, en de oorzaak is in de zorgvuldige behandeling van den *Europischen* tuinman te zoeken. In *Surinamen* plant men de ananasſen (*) doorgaans als levende heggen, zonder in aanmerking te nemen, of de grond voor dezelve al dan niet geſchikt zij; en men plukt ze af, vóór dat zij tot volle rijpheid zijn gekomen. Er zijn drie verſchillende ſoorten van ananasſen; de eene is zeer langwerpig, omtrent twaalf duim, geel van kleur en waterachtig van ſmaak; eene kleinere ſoort van dezelfde kleur ſmaakt reeds beter; maar de derde, die roodachtig is, heeft den fijnſten ſmaak van alle, en overtreft zeer waarſchijnlijk de beste, welke ooit in *Europa* gegroeid zijn.

De *Sapadill*-appel (†) wordt ook voor eene der voortreffelijkſte keerkrings-vruchten gehouden, doch zijne zoetheid kwam mij wat laf voor. Onlangs kreeg ik, echter, eenige uit den tuin van eenen man, die zich bijzonder door zijn voortreffelijk ooft onderſcheidt, en deze *Sapadillas* waren verre te verkiezen boven alle, die ik tot hiertoe geproefd had. Zij waren niet alleen grooter, maar hadden ook eene andere kleur; de gewone zijn van binnen geel en deze waren roodachtig; hun ſmaak kan men alleen met de fijnſte ſoort van perzikken vergelijken. Zij hebben maar één gebrek, dat men ze namelijk niet ver-

(*) *Bromelia Ananas.* W.

(†) De vrucht van *Achras sapota* (*Sapadill-boom*) gewone Brij-appel. W.

verzenden kan; anders zoude ik u eenige doen toekomen, opdat gij zelf zoudt kunnen oordeelen, of ik ze te veel geroemd heb.

TIENDE BRIEF.

Paramaribo, den 15 Mei.

In den brief, welken ik u grootendeels op mijne reis naar *Blaauwberg* schreef, gaf ik te kennen, dat het suikerriet, hetwelk de planters bouwen, niet zoo groot is, als dat, hetwelk de Bosch-negers teelen, doch dat het eerste een beter sap oplevert. Dit onderscheid ontstaat uit den grond; de zelfstandigheid van dezen is te *Surinamen* voornamelijk eene zwarte tuin-aarde, en de nieuwe akkers zijn te vochtig, om goede suiker en koffij te geven; weshalve de planters, in de eerste jaren, alleen eigenlijk voedende gewasfen op dezelve bouwen. De Bosch-negers nemen deze voorzorg niet, en planten hun suikerriet op eenen nieuwen grond. Omtrent tachtig mijlen van de zeekust, in het binnenste van de kolonie, wordt het land hooger en het is daar gedeeltelijk met zand vermengd; doch bij gebrek aan bevolking zijn deze streken niet bebouwd.

Voor eenige jaren, wilde de *Hollandsche* Regering beproeven, om het land door *Europeanen* te laten ontginnen, en bragt eene menigte van

Duitsche landlieden, vooral uit den *Paltz*, naar *Surinamen*; daar gaf men hun kosteloos eenig land. Dan, naauwelijks hadden deze vlijtige lieden den arbeid begonnen, of zij werden door het klimaat aangetast. In plaats van hen zelven het land te laten ontginnen, had men liever eenige *Savannen* door Negers moeten laten bereiden, en dezelve als dan aan de *Europische* kolonisten moeten afstaan. Had men hun voorts eenig vee gegeven, dan zouden zij de veefokkerij hebben kunnen verbeteren, waardoor de kolonie eerlang, in zich zelve, boter en kaas zoude hebben kunnen bekomen, terwijl nu daaraan vaak gebrek is. De vreemdelingen zouden, op deze wijze, waarschijnlijk niet onder het klimaat bezweken, maar aan hetzelve langzaam gewoon geworden zijn. Vele van deze menschen zouden de kolonie dan groote voordeelen hebben aangebragt, en zelve welvarende zijn geworden, naardien boter en kaas in *Surinamen* duur worden betaald. Men zoude, uit hunne familien, ook zeer goede Opzieners voor de plantaadjes hebben kunnen bekomen; terwijl thans de eigenaars, daar zij geene keuze hebben, meermalen hunne goederen aan pas aangekomene gelukzoekers moeten toevertrouwen, die dezelve bederven en daarenboven de slaven wreed behandelen.

Vóór dat de *Europeanen* geschikt zijn, om in de keerkrings-gewesten het veld te bebouwen, moeten zij eerst, gedurende eenige geslachten, in de

de kolonie gevestigd geweest zijn; maar alsdan zullen zij even goed den arbeid op het land van allerleien aard kunnen verrigten, als thans de Negers zulks doen. Op de West-kust van *Afrika* waait, bijna bestendig, een Ooste-wind, over onmetelijke vlakten en brandende woestijnen, en brengt alzoo natuurlijk eene brandende hitte met zich; daarom gevoelen de Negers, die van gemelde kust komen, als zij in de kolonien aanlanden, zich door de verkoelende zeewinden, te midden van hun' zwaren arbeid, zeer verkwikt. Evenwel, men maakt hier niet op verrena het noodige gebruik van de gereedschappen en werktuigen, welke, in de laatste tijden, den arbeiders zoo veel gemak hebben aangebragt. Ondanks alles, wat men van het *Europische* klimaat zeggen moge, dat het, namelijk, den mensch sterk en stevig maakt, zoude het toch een' *Europeaan* uit de gematigde luchtstreken zeer zwaar vallen, zoo veel land, op dezelfde wijze, te bearbeiden en met even weinig werktuigen, als de Negers hier moeten doen. De voorname arbeid van de Negers bestaat in het breken van het land, dat hier met het houweel en de spade geschiedt; hoewel men, in andere oorden van *West-indie*, begonnen is den ploeg te gebruiken, en deze manier zeer voordeelig bevonden heeft. Men kan geen beter land om geploegd te worden ergens vinden, dan hetzelve in *Surinamen* is, daar de grond geheel vlak is en zonder steenen. Ongelukkig is het, dat de rijke eige-

naars, die door het invoeren van den ploeg hun voordeel zouden doen, niet in de kolonie wonen; indien zij de proef namen, en deze wel uitviel, houd ik mij overtuigd, dat alle de overige planters ſpoedig hun voorbeeld zouden volgen.

Als het land voor de katoen-teelt wel bereid is, ſteekt de Neger, wiens werk het is, hetzelve te bezaaijen, met zijnen vinger gaten in den grond, en doet in ieder gat drie of vier korrels. Deze manier van zaaijen is, echter, voor hem zeer ongemakkelijk, daar hij zich gedurig moet bukken, terwijl het bloed hem naar het hoofd ſtijgt, dat daarenboven beſtendig aan de brandende zonneſtralen is blootgeſteld. Het zou, dunkt mij, gemakkelijk zijn dit op eene betere wijze te doen. Men geve aan den Neger een' ſtok, die de dikte van eenen vinger heeft, waaraan een klein rond plankje zit, dat den ſtok belet dieper, dan noodig is, in den grond te dringen; in het aldus gemaakte gat plaatſe hij, of een tweede Neger, een lang hol riet, waardoor hij de korrels in den grond laat vallen, waarop hij dezen met den voet toetrapt. Toen ik eenen Directeur van eene plantaadje vroeg, of deze wijze van zaaijen of liever poten, niet mogelijk zoude zijn, antwoordde hij, dat het niet goed zou wezen al het werk voor de Negers zoo gemakkelijk te maken, daar zij dan, bij gebrek aan oefening, hunne krachten zouden verliezen. Dan dit is voorzeker eene

on-

ongerijmde gedachte, dewijl het toch bij den akkerbouw nooit aan werk kan ontbreken, dat kracht vereischt. Ook vordert de tegenwoordige manier van zaaijen geheel geene kracht, hoewel het de moeijelijkste en pijnelijkste arbeid is, dien de Negers moeten verrigten. De cacao en de indigo worden op dezelfde wijze gezaaid; doch de laatste wordt hier zeer weinig verbouwd, en dit is een geluk; want om aan dezelve de vereischte kleur te geven, moet men haar laten rotten, waardoor de Negers, die het werk doen, dikwijls ziek worden, en somwijlen sterven. Men behoorde, derhalve, dusdanig eene bezigheid alleen van misdadigers te vergen, tot dat men een middel zal uitgevonden hebben, om de kleur te geven, zonder de planten tot eene gisting of verrotting te brengen, die voor de gezondheid en het leven schadelijk is. Bijaldien men in deze kolonie gereedschappen voor den landbouw invoerde en meer vee hield, zouden de Negers zich hier beter bevinden, dan in *Afrika*, waar hunne heeren hun zulke hulpmiddelen niet verschaffen.

Wat de uren betreft, waarin gewerkt wordt; de Negers beginnen te zes ure, en arbeiden tot negen ure, wanneer eene bel of klok hen tot het ontbijt roept, waartoe zij een halfuur vrij hebben. Dan geeft men hun weder, door het blazen op eene schelp, het teeken tot den arbeid, die tot twaalf uur duurt, als wanneer men hen tot het middagmaal roept, waartoe zij anderhalfuur rust hebben. Van half twee werken zij

voorts weder tot zes uur des avonds; zoodat van de vierentwintig uren veertien voor hun overfchieten, tot hunne rust en eigen gebruik; daarenboven hebben zij ook den zondag en eenige feestdagen vrij. Volgens de wetten des lands, moet een ieder, die zijne Negers op zondag tot werken dwingt, vijfhonderd guldens boete betalen; en daar de Fiscaal de helft van deze fom bekomt, kan men wel begrijpen, dat deze wet gehandhaafd wordt. Wel is waar, men maakt in dezen, ten aanzien van de fuiker-velden, eenige uitzondering, daar men den tijd, waarop het riet rijp is, en het fpringtijde, wanneer het geperst zal worden, moet waarnemen. Doch de Negers hebben alsdan, voor elken zondag, waarop zij gewerkt hebben, in de week een' anderen rustdag. Als de fuiker-oogst plaats heeft, arbeiden zij ook vaak bij nacht; maar dit gefchiedt bij afwisfeling en naar een' vasten regel; men geeft hun eenen behoorlijken tijd, om te rusten. Men zegt ook, dat zij gaarne bij nacht werken, daar het dan gemakkelijker valt, omdat het koeler is. Men heeft voorts waargenomen, dat de Negers, in den fuiker-oogst, het vrolijkfte zijn. Ik kan dit niet beflisfen; want offchoon ik meermalen al het werk der fuiker-bereiding gezien heb, was ik toch, in den tijd van den fuiker-oogst, nooit zeer lang op eene plantaadje.

Het voedfel voor de Negers is door de wetten van de kolonie bepaald, volgens welke ieder Neger, alle veertien dagen, op het minfte, een'

mand

mand vol *Tay*-wortelen en twee bosſen of omtrent honderd Bananen bekomt. Deze laatſte hebben de gedaante van eenen komkommer, omtrent een' voet lang en bijna zoo dik als een *Europiſche* zware wortel. De Negers weten dezelve op verſchillende wijzen te bereiden. Deze twee artikels kunnen zij met regt eiſchen, en bijaldien zij de bepaalde hoeveelheid niet bekomen, dan mogen zij hun' meester bij den Fiscaal aanklagen. Alsdan worden er twee mannen benoemd, die zich naar de plantaadje begeven, om de klagte te onderzoeken; en wordt deze waar bevonden, dan wordt de Opziener geſtraft. Behalve het genoemde, krijgen de Negers doorgaans nog andere groentens, als aardappels, casſave en dergelijke, en vaak zouten-visch en pekel-vleesch. Het beste bewijs, dat de eigenaars of opzieners van de plantaadje aan hunne Negers goed en gezond voedſel geven, is het goede voorkomen van dezen; en in dit opzigt onderſcheiden de Negers in deze kolonie zich zeer gunſtig van die, welke ik op de *Westindiſche* eilanden zag. Ondertusſchen moet men ook erkennen, dat het land hier veel meer levensmiddelen voor de Negers oplevert, dan de bedoelde eilanden; want in de groote rivieren is overvloed van visch, welke de Negers gemakkelijk met den hengel kunnen vangen, en om welken goed te bewaren, zij van hunne meesters eene genoegzame hoeveelheid zout bekomen. De Negers zijn hier zeer afgerigt, om wild in de bos-

fchen te vangen, door middel van vallen en ftrikken; en zij houden ook, op verfcheidene plantaadjes, gevogelte, jonge varkens en dergelijke, welke zij naar de ftad ter markt brengen; en bijaldien zij zuinig en huishoudelijk zijn, fchijnen zij nog al een ftuivertje te kunnen opleggen. Elk aanzienlijk planter geeft aan zijne flaven een ftuk lands, om hen daardoor tot arbeidzaamheid optewekken, en aan zijne plantaadje te verbinden. Wanneer zij ziek zijn, krijgen zij, buiten den gewonen taks, *Gongotee*, dat uit het meel van bananen, rijst en vleeschnat, en uit hetgeen de Arts verder moge voorfchrijven, bereid is. Op elke plantaadje is een zwarte Arts, die de zieken in gewone gevallen behandelt, en in ieder distrikt woont een blanke Doctor, die verfcheidene plantaadjes in den omtrek waarneemt; daar het voor de planters van groot belang is, dat hunne flaven gezond zijn.

Voor eenen *Europeaan*, die pas hier komt, is de geheele naaktheid der Negers zeer vreemd; hij ontdekt, echter, fpoedig, dat het vaak hunne eigene verkiezing is. Volgens de wetten van de kolonie, krijgen zij blaauw geftreept katoen voor hembden en dergelijke, eene buis voor het regenachtige jaargetijde, een' hoed, eenige tabaks-pijpen en eene tonderdoos. Ik zelf heb zulke uitdeelingen op nieuwjaar gezien. Behalve dit, geeft men, op welingerigte plantaadjes, hun alle vierendeels-jaars, een' voorraad van pekel-vleesch, zouten-visch en tabak. De laatfte is bij hen

zeer

zeer geliefd, en zij verheugen zich bijzonder, als dezelve wordt uitgedeeld. Zij schijnen, echter, zeer genegen, om hunne kleeding geheel afteleggen; want zij beschouwen dezelve meer als een' last, en dragen haar dus alleen, wanneer zij naar de stad gaan. De Negerinnen krijgen op de plantaadjes een stuk blaauw of blaauw en wit katoen, om hare *pagjes* of hembden te maken, welke van den middel tot aan de knieën reiken; liefst, echter, hebben zij eenen gordel, hals- en arm-banden van glazen koralen.

Op alle goed ingerigte plantaadjes, geeft men, viermaal in het jaar, aan de Negers, eene danspartij, wanneer zij eene bepaalde hoeveelheid rum, en de vrouwen zoo veel *melasse* of stroop, met water gemengd, als zij drinken willen, bekomen. Een goed en verstandig eigenaar zal nooit nalaten, deze danspartij aan zijne slaven toetestaan; daar zij groote liefhebbers zijn van dit vermaak, en hetzelve hun, als 't ware, nieuw leven, lust en kracht geeft, om vrolijk aan den arbeid te gaan. Op alle de plantaadjes, welke ik bezocht heb, krijgt elke Neger, als hij des avonds van den arbeid komt, een glas rum.

Men acht het in *Europa*, in menig eene betrekking, noodzakelijk, de strengste tucht te handhaven, vooral bij de armee en op de vloot. Maar het is gewisselijk eene allermoeijelijkste zaak voor eenige weinige *Europeanen* de Negers in toom te houden; als men bedenkt hoe groot derzelver getal is en hoe woest zij zijn; want zelfs

zelfs de vrije Negers zijn weinig beschaafd, hetwelk men daaruit kan opmaken, dat een *Europeaan* zijn' Neger door niets bevreesder kan maken, dan door de bedreiging van hem aan eenen vrijen Zwarte te zullen verkoopen. Dat wij ons vaak in ons oordeel over den toestand der Negers bedriegen, is op nieuw uit een geval gebleken, dat hier, gedurende mijn verblijf, plaats had.

Men had voorheen in de kolonie een regiment jagers, bestaande uit Negers, die zich altoos goed hadden gedragen, en zij waren ook als soldaten zeer trouw en dapper. Naderhand ontdekte men, echter, dat de planters, ter voltalligmaking van deze zwarte militairen, zeer boosaardige Negers verkochten, terwijl zij eene goede getuigenis van derzelver karakter gaven, om des te hooger' prijs bij den verkoop te maken. Men besloot, derhalve, rekruten uit de pas aangekomene Negers te verkiezen, en men hoopte, dat zij des te gewilliger als soldaat zouden dienen, als zij vernamen, dat zij eigenlijk tot slaven op de plantaadjes bestemd geweest waren; daar zij nu vrij werden, en even als de *Europische* militairen werden behandeld. Deze Negers dachten, echter, geheel anders, en niet tevreden met de vrijheid, welke men hun verleende, wilden zij geheel onafhankelijk zijn. Zij zouden dit hun doel gemakkelijk en zonder bloedvergieten hebben kunnen bereiken, naardien de post *Oranje*, waar zij lagen, zeer na aan de grenzen

der

der bosſchen van *Guiana* is. Dan zij vermoordden eerst hunne Officieren, op eene zeer wreede wijze, plunderden den ganſchen omtrek, en begaven zich nu in de bosſchen, van waar zij op de naburige plantaadjes roofden en bij alle gelegenheid de ſlaven wegnamen. De Opperbevelhebber van de troepen te *Surinamen*, de Brigade-Generaal H-G-S vervolgde hen in eigen perſoon, met veel ijver, in hunne bosſchen, met een corps reguliere troepen; doch de oproerelingen vonden altoos gelegenheid, om een gevecht met hem te ontwijken; en na eenen zeer vermoeijenden togt van eenige weken, moest hij naar *Paramaribo* terugkeeren, zonder één' enkelen Neger gevangen genomen te hebben. Wat, echter, de *Europiſche* troepen met zoo veel moeite en inſpanning niet hadden kunnen ten uitvoer brengen, deed een Neger-ſlaaf. Hij was, door de oproerelingen, met geweld van zijne plantaadje weggeſleept, en werd, gelijk hij naderhand verhaalde, door hen zeer hard behandeld. De arme ſchelm wenschte gaarne naar zijnen Heer terug te keeren, doch hij werd altoos ſtreng bewaakt, tot dat zich eindelijk eene gunſtige gelegenheid aanbood. De oproerelingen verlangden eindelijk ook vrouwen te hebben, en deze Neger zeide hun, dat hij, op de plantaadje, waar zij hem geroofd hadden, eene zuster had en twee vrouwelijke bloedverwanten, die zich, buiten twijfel, zouden verheugen, als zij bij hen mogten wonen, indien zij ſlechts gelegenheid had-

hadden, om te ontkomen. Eerst mistrouwden de oproerelingen dezen voorſlag, doch eindelijk ſtemden zij in het plan van den ſlaaf, en drie van hen beſloten met hem te gaan, onder verzekering, dat het zijn leven zoude kosten, bijaldien hij hen verraadde. Zij voeren in eene boot de rivier af, en hadden geladene geweeren bij zich. Toen zij des avonds aan wal gingen, om zich naar de plantaadje te begeven, zeide de ſlaaf, dat zij gevaar liepen van ontdekt te zullen worden, als zij gewapend kwamen; dat zij daarom liever de geweeren in het bosch moesten laten, tot dat zij met de vrouwen terug kwamen. Na eenige redewisſeling en nieuwe bedreigingen, in gevalle van verraad, volgden zij zijnen voorſlag, gingen naar de plantaadje en vonden, in eene hut, de drie meisjes, aan welke de Neger heimelijk zijn voornemen wist mêdetedeelen. Zij hielden zich genegen, om meêtegaan; er werd rum gebragt, en de drie oproerigen dachten nu hun doel bereikt te hebben. Toen zij, echter, dronken waren, ging de ſlaaf heimelijk naar zijnen ouden meester, en zeide dezen, dat hij gelukkig op de plantaadje was teruggekomen, en dat er drie der oproerigen waren, die hij ligt kon gevangen nemen. De hut werd terſtond omſingeld en de gevangenen werden naar *Paramaribo* gebragt. Nadat zij eenige maanden gezeten en bekend hadden, dat zij door eenige ſtammen der Bosch-negers geholpen waren, ſtierf een van hen in de gevangenis, en

de

de twee andere werden ter dood gebragt. Ik was toen niet in de ſtad, maar hoorde naderhand, dat zij met al de geſtrengheid geſtraft waren, welke de oude wetten der kolonie, op eene misdaad, als de hunne, hadden geſteld. Het oogmerk van deze ſtrenge ſtraf is buiten twijfel het ſtellen van een affchrikkend voorbeeld aan andere Negers. Naardien, echter, de misdadigers, bij de teregtſtelling, de pijn en ſmart verachten en de ſtraf trotſeeren, zoo moet dit juist eene tegenovergeſtelde werking op de Negers hebben, welke daarvan getuigen zijn. Misſchien zou het een' beteren indruk maken, indien men de misdadigers, met de grootſte plegtigheid, door de ſtraten voerde, en hen dan in de Citadel ter dood bragt, zonder hen hunne verſtoktheid openbaar te laten ten toon ſtellen, waarbij hun gedrag ten ſterkſte op de Negers moet werken, en deze uit wraakzucht tot dergelijke misdaden moet aanzetten. Kwamen deze den trots en de verachting van den dood, welke de veroordeelden openbaren, niet te zien, dan zoude hunne verbeelding hun de ſtraf en de teregtſtelling ijsſelijker voor den geest ſtellen, en de Regering zou eerlang in ſtaat zijn, om met meerdere zachtheid en menſchelijkheid bij het ſtraffen, zelfs der zwaarſte misdaden, te werk te gaan.

Doch ik wil tot een aangenamer onderwerp overgaan, en van de middelen ſpreken, door welke men het getal der Negers in de kolonie zelve zoekt te vermeerderen, en alzoo nieuwe arbeiders

voor

voor de plantaadjes te winnen. De planters weten bij ondervinding, dat een *Creoolſche* Neger veel beter is, dan die uit *Afrika* worden gebragt. De *Creool* betoont veel meer gehechtheid aan zijnen meester, en is, van zijne kindsheid af, bekend met de gewoonten van het land, en met de wijze, waarop men het veld bearbeidt. Hieruit volgt, dat het voor den planter van belang is, de huwelijken onder zijne Negers te bevorderen; en hierop heeft men dan ook, vooral op de groote plantaadjes, wel degelijk de opmerkzaamheid gevestigd. Een Neger krijgt voor ieder kind, zelfs als het nog geen jaar oud is, even zoo veel levensmiddelen en andere toelagen, als voor zijn eigen perſoon; dat voor eene familie van vier of vijf kinderen een zeer aanzienlijk voordeel is, vooral in een klimaat, waar men geene uitgaven voor kleeding heeft te doen. Eene Negerin behoeft ook, zoodra zij in haar zwangerheid begint te vorderen, minder te werken; en als zij verlost is, mag zij veertien dagen te huis blijven. Na verloop van dezen tijd, biedt zij het kind aan haren Heer aan, en verzoekt dezen, dat hij aan hetzelve eenen naam wil geven.

De eigenaars, die in de ſtad wonen, hebben opgemerkt, dat de Negerinnen, ſtaande hunne afwezigheid, op de plantaadjes dikwijls miskramen hebben, hetzij door eigene onachtzaamheid, hetzij omdat men haar niet in het werken ontziet. Daarom laten vele hunne ſlavinnen, als deze

hoog

hoog zwanger zijn, naar de ſtad komen, en in hunne huizen goed verzorgen, tot dat zij bevallen zijn. Hierdoor voorkomen zij vele ongelukkige verlosſingen. Op verſcheidene plantaadjes, heb ik een groot aantal Neger-kinderen gezien, die vaak de woning van hunnen Heer gaan bezoeken, en alzoo zeer gehecht worden aan deszelfs familie. Men heeft meermalen voorbeelden gehad, dat zij, wanneer zij, door den dood van hunnen Heer, de vrijheid konden bekomen, dezelve weigerden, en verklaarden, dat zij liever den zoon van hun' overleden' meester wilden dienen, omdat zij wisten, dat zij door dezen even zacht zouden behandeld worden, als voorheen door zijnen vader was geſchied. Evenwel, geen planter heeft tot hiertoe, in weerwil van alle aangewende zorge, het zoo verre kunnen brengen, dat hij zoo vele Neger-kinderen opkweekte, als hij voor zijne plantaadje noodig heeft.

Wanneer de Negers op de plantaadjes oud worden, behoeven zij niet meer op het veld te arbeiden; maar zij moeten dan visſchen, het land bewaken en tuinwerk verrigten, tot dat hunne jaren zoodanig toenemen, dat men hun eene volkomene rust verleent. Eene oude Negerin gebruikt men, om het gevogelte optepasſen, of om keukenwerk te doen, en, bijaldien zij goed van gedrag is, geeft men aan haar het opzigt over de Neger-kinderen. Alle Negers van beiderlei kunne, die veel kinderen gehad hebben, worden door de overigen zeer geëerd en ook door hun-

ne meesters hoog gefchat. Ik heb op verfcheidene plantaadjes grijsaards gezien, die zeer te vreden en zelf vrolijk fchenen.

Wanneer ik alles te zamen voege, dan moet ik bekennen, dat mijne waarnemingen en ondervindingen het ongunftig denkbeeld, hetwelk ik, van uit *Europa*, omtrent den toeftand der Negers medebragt, aanmerkelijk hebben gewijzigd en verzacht. Men moet, wel is waar, toeftemmen, dat hun lot geheel afhangt van de gezindheid huns meesters; want, fchoon ik, op eenige plantaadjes, de Negers zeer gelukkig vond, heb ik, op mijne wandelingen, andere zeer hard zien behandelen, en ik heb nog meer daarvan vernomen. Men verwijt den Joden in deze kolonie, dat zij hunne flaven zeer wreed ftraffen; ook zijn de Negers zeer bang, dat men hen, om hun flecht gedrag, aan eenen Jood zal verkoopen. Offchoon thans zulke voorbeelden van wreedheid, als STEDMAN verhaald en zelfs afgebeeld heeft, ongehoord zijn, ware het toch eene wenfchelijke zaak, dat in dezen tijd, waarin men het verlangen te kennen geeft, om de wetten der kolonie veranderd te zien, een onafhankelijk man van bekwaamheid, gelijk een HOWARD, de bezittingen der verfchillende *Europifche* Mogendheden ging bezoeken, om naauwkeurig natevorfchen, welke uitwerking de onderfcheidene verordeningen, terftond bij derzelver invoering, gehad hebben, welke middelen men heeft aangewend, om dezelve voltehouden, en welke daarvan, gedurende eene lan-

lange reeks van jaren, de gevolgen zijn geweest. Zulk een man moest tevens bij de planters, wier bezittingen in den besten ſtaat zijn, en wier Negers het goed hebben, (en van de zoodanige zal hij er eene menigte vinden) onderzoek doen naar de maatregelen, door welke zij hun doel in dezen zoo gelukkig hebben bereikt. Wanneer alsdan deze reiziger naar *Europa* terugkeerde, en zijnen ſchat van onderzoekingen en waarnemingen, vergezeld van aanmerkingen over plaatſelijke bijzonderheden der onderſcheidene landen, aan de Regeringen mededeelde, dan zoude men een Wetboek voor de kolonie mogen verwachten, dat eenen weldadigen en uitgebreiden invloed konde hebben.

De Heer HOWARD had, op zijne reizen, ten doel, door zijne navorſchingen, eene betere behandeling voor de Gevangenen tot ſtand te brengen, zoo wel voor dezulken, die van wege ſchulden, als voor hun, die om misdaden zijn opgeſloten. Hoe prijsſelijk dit zijn oogmerk zijn moge, de onderneming, welke ik hier voorſtel, zoude, naar mijn inzien, nog uitgebreider nut kunnen hebben. Hij, die het mogt uitvoeren, zoude een weldoener van eene ontelbare ſchare van Negers worden, die thans, zonder eene voorſpraak te hebben, onder de ſtrenge behandeling van ruwe Opzieners moeten zuchten. Het zoude ook duidelijk blijken, dat men zulk een plan beramen en uitvoeren kan,

zonder befluiten te nemen, waardoor de bezittingen of de perfoonlijke veiligheid van vele landeigenaars in de kolonien in gevaar worden gebragt.

ELFDE BRIEF.

Paramaribo, 27 October.

Als ik u eene befchrijving van de zeden en gewoonten van *Paramaribo* zal geven, moet ik u, in de eerfte plaats, zeggen, dat hier weinig gezellige verkeering tusfchen de inwoners plaats heeft, dewijl de voornaamfte landeigenaars, die anders in de ftad woonden, de kolonie verlaten hebben, en de overgeblevene meest ongehuwd zijn. Deze hebben veelal eene huishoudfter, waartoe men doorgaans vrouwen van de kleur verkiest; en hoewel deze eene groote mate van opgeruimdheid hebben, kan toch haar omgang flechts voor hare Heeren aangenaam zijn.

Een welgefteld inwoner van *Paramaribo* brengt zijnen dag doorgaans op de volgende wijze door. Te zes uur ftaat hij op, en ontbijt, om den fchoonen morgenftond te genieten, onder zijn voorportaal, waar verfcheidene Negerinnen hem bedienen, en een jongen hem zijne cigaar aanbiedt. Ondertusfchen regelt hij de huisfelijke bezigheden van den dag, kleedt zich luchtig aan, en doet eene wandeling langs de rivier, om te zien,

zien, of er ook nieuwe ſchepen zijn aangekomen, en om met derzelver Kapiteins eens te praten. Omſtreeks acht uur, keert hij naar huis terug, en werkt tot tien uur aan zijne zaken. Dan neemt hij een tweede ontbijt, zwaarder dan het eerſte, zoodat hetzelve in *Europa* voor een vrij goed middagmaal zou kunnen doorgaan. Daarna gaat hij ſomtijds weder aan zijne bezigheden tot twee uur, wanneer hij een van de twee voornaamſte klubs, welke hier zijn, bezoekt. Aldaar verneemt hij het nieuws van den dag, neemt eenige ververſching of hartſterking, en komt te drie uur weder te huis, om het middagmaal te gebruiken, waarop veeltijds vrienden genoodigd zijn. Vele hebben hier de gewoonte van des namiddags een ſlaapje te nemen, zoo als men in het Zuiden van *Europa* doet; andere doen liever eene wandeling. Omſtreeks zes uur, nadat hij thee gedronken heeft, bezoekt hij, indien hij niet elders op gezelſchap is gevraagd, weder de klub, om kaart- of billard- te ſpelen, en gaat te tien uur naar huis, om het avondeten te gebruiken, en zich daarna ter rust te begeven. Ik behoef wel niet te zeggen, dat ſommige eene uitzondering maken op dezen vrij algemeenen regel van leven.

Verſcheidene Heeren, die ſmaak voor de muzijk hebben, geven bijna alle weken een concert, waartoe zij gezelſchap vragen. Ook is hier een ſchouwburg, waarin wij verſcheidene ſtukken, door liefhebbers, zagen uitvoeren, die uitmun-

tend speelden. Behalve de bals, welke de Gouverneur en Generaal op sommige feestdagen geeft, heeft men hier ook bals bij inteekening. Op deze kunnen de kleuren van de kleeding niet zoo menigvuldig zijn, als de kleuren van het gezigt der dansenden.

De inwoners, welke hier van *Europische* ouders geboren zijn, of de *Creolen*, vertoonen in de kindsche jaren eene vroege ontwikkeling en eenen ongemeenen aanleg; zij gelijken, echter, naar den vruchtbaren grond van de keerkringsgewesten, die spoedig met onkruid bedekt is, wanneer hij niet goed wordt bebouwd. Menig een, die eene goede opvoeding geniet, toont, dat hij geschikt is, om in elk vak vorderingen te maken. Zij hebben een goed geheugen, om talen te leeren, en munten uit door een schoon schrift. Zij hebben ook veel geschiktheid tot schermen en tot het behandelen van andere wapenen, en in het algemeen tot alle ligchaamsoefeningen. De lieden van de kleur, die hier geboren zijn, hebben bijna denzelfden aanleg, als die afkomstig zijn van *Europische* ouders, en zijn welgemaakt. De vrouwen onderscheiden zich, door eene schoone leest, schoone oogen en tanden; doch de donkere kleur van hare huid berooft haar van den rozengloed der wangen; haar haar is kroes. De *Mestizen*, welke van eenen *Europischen* vader en eene *Mulatsche* moeder geboren zijn, staan een' graad verder van de Negers, en zijn vaak zoo blank, dat men ze naauwe-

weliјks van de *Europeanen* kan onderfcheiden. De *Quarterons* komen nog een' graad nader aan de *Europeanen*, en zijn aan hun volkomen gelijk; ook de wetten kennen aan hun dezelfde regten, als aan dezen, toe. Zij hebben van nature veel levendigheid en geestigheid, en, zoo men zegt, zijn zij zeer beftendig in hare genegenheid. Er heerscht hier eene zonderlinge gewoonte onder de vrije vrouwen van de kleur. Wanneer zij, namelijk, zich beleedigd achten, dagen zij elkander voor eene regtbank van vrouwen, en bepalen tijd en plaats; de laatfte is doorgaans een fraaije tuin, waarin eene tent is opgeflagen, welke des avonds fraai verlicht wordt. Zij, die de uitdaging gedaan heeft, zit op de aanzienlijkfte plaats in de tent, omringd door hare eigene flavinnen en die van hare vriendinnen, alle fraai opgefchikt. Nu zingt deze Dame of eene andere, aan welke zij dit opgedragen heeft, een vers, dat hare bezwaren of hare aanmerkingen op hare partij behelst. De flavinnen herhalen dit vers, bij wijze van choor, en nu volgen er andere verzen, tot dat alles een volkomen gezang uitmaakt, tusfchen welks afdeelingen gedanst wordt; de Negerinnen geven daartoe de maat aan, met fchalen van vruchten, die als kralen aan een fnoer geregen zijn. Door deze manier van doen, krijgt de partij althans gelegenheid om te vernemen, wat men van haar zegt, en om zich alzoo te verantwoorden. De volgende week noodigt zij het gezelfchap,

en nu is aan haar de beurt, om het karakter van hare befchuldigfter te fchetfen. Aldus duurt deze wedftrijd vaak verfcheidene weken; dikwijls komen de aanzienlijkfte inwoners, om te luisteren, daar het tooneel waarlijk zeer onderhoudende is. Niet zelden dagen de vrouwen, alleen uit fcherts, eene vriendin tot zulk eenen kamp, en dan wordt er een fchat van geestigheid ten toon gefpreid, die zelfs de bezoekers niet fpaart. Ten einde alle wanorde, bij zulke zamenkomften, te verhoeden, zijn er altoos eenige bedienden van de Politie bij de hand (*).

Men fchat het getal der vrije Negers te *Paramaribo* gelijk aan dat der lieden van de kleur; zij zijn handwerkslieden, als groffmeden, timmerlieden, kleermakers, fchoenmakers en dergelijke; doch zij werken langzaam en zijn zeer achteloos, zoodat men zich weinig op hun kan verlaten. Over het algemeen zijn de vrije Negers lui en arbeiden alleen, wanneer de nood hen dringt. De Neger-flaven zeggen dikwijls, dat zij het beter hebben, dan de vrije. Onder de liederen, welke men zoo vaak op de plantaadjes hoort zingen, is er een, dat eene zeer vrolijke wijze heeft, en altoos veel gelach en vrolijkheid verwekt; de woorden zijn: *Mackareelen zaturdag, mackareelen zondag, mackaree-*

(*) Zulk eene bijeenkomst, waartoe de vergunning van den Fiscaal wordt vereischt, noemen de vrouwen van de kleur een' *Doo*.

reelen alle dag enz. Daar ik de Negers altijd zoo vrolijk zag, als zij dit lied zongen, vroeg ik hen naar de beteekenis der woorden, waarop één van hen mij antwoordde: „*Mastera* (Heer) als wij eenen goeden meester hebben, beschouwen wij ons gelukkiger, dan de vrije Negers; en wanneer wij een' van dezen zien, laten wij hem dit ook hooren; want zij leven enkel van makereelen, terwijl wij op de plantaadje verschillend voedsel in overvloed hebben." De makareelen zijn hier eene zeer goedkoope spijze; en ik geloof waarlijk, dat de Negers op de plantaadjes eenige reden hebben, om zich te verheugen; want ik heb onder de vrije Negers weinige gezien, die aan de overige gelijk waren in frischheid en gezondheid van ligchaam. Daar de vrije Negers, bij de begrafenissen van hunne medebroeders, het lijk vergezellen, heb ik vaak gelegenheid gehad, om mij te overtuigen, dat deze opmerking gegrond is (*).

Het

(*) De wetten van *Surinamen* eisschen, dat iemand, die aan eenen Slaaf de vrijheid verleent, aanwijzen moet, waar deze naderhand van leven zal. Heeft de Neger daartoe niet het noodige vermogen, dan moet de Heer hem eene woning en wat land geven; daarenboven moet hij een' borgtogt stellen van 3000 guldens, in gevalle, dat de Neger oud of ziek, of om andere redenen der kolonie tot last wierd. Doorgaans ziet men, dat de vrije Negers, offchoon hun toestand, in den beginne, zeer goed was, allengs verarmen; dit is althans het geval met hunne nakomelin-

 gen;

Het getal der Slaven, die in de ſtad gehouden worden, rekent men, gelijk ik, in een' vorigen brief, reeds gezegd heb, op elf duizend. Zij verrigten niet ſlechts allerlei dienſten in de huishouding, maar men doet hen ook bij handwerkslieden in de leer, om hen in die handwerken te laten onderrigten, waardoor zij hunne meesters het meest van nut kunnen zijn. Men heeft, echter, hier nog eene andere manier om voordeel van de Negers te trekken, welke verboden moest worden. Verſcheidene inwoners, die eenen zeer ſlimmen of ſchranderen ſlaaf hebben, maken van dezen eene ſoort van kramer of rondloopenden koopman. Zij bezorgen hem eenen kleinen voorraad van koopwaren, en laten hem daarmede naar zijn goedvinden handelen; doch zorgen, dat hij hun wekelijks eene bepaalde ſom opbrenge. De Heer bekommert er zich niet over, hoe zijn ſlaaf aan het geld komt; wanneer, echter, de Neger, gedurende eenige weken, niet genoeg verkocht heeft, om de geſtelde winst aan zijn' meester te kunnen geven, dan zijn er voorbeelden, dat hij zich door bedrog zoekt te redden, of zelfs ſteelt; want hij begrijpt wel, dat zijn Heer, in gevalle zijn misdrijf ontdekt mogt worden, uit eigenbelang alles zal doen, om hem van eene zware ſtraf te bevrijden.

De

gen; evenwel is ook deze regel niet zonder uitzondering.

De groote levendigheid in het karakter van de Negers openbaart zich nergens duidelijker, dan bij hunne zondags-vermaken. Zij kennen het vlugge ſpel, dat men in het Zuiden van *Europa* meermalen ziet, waarbij een, met zijne vingers, een of ander getal wijst, waarbij de andere, ook met zijne vingers, een getal voegt en ſchielijk uitroept, hoeveel beide getallen te zamen bedragen; dit geſchiedt met ſterke gebaarden. De Negers hebben hier nog een levendiger ſpel. Eén maakt, met zijne voeten, de wonderlijkſte figuren, welke men bedenken kan, en de andere moet deze oogenblikkelijk nadoen, waarbij zij elkander, als om ſtrijd, trachten te vermoeijen. Zij ſpelen ook met den bal, doch niet op de *Europiſche* manier volgens eene bepaalde rij, maar de beste of de overwinnaar is hij, die den bal het eerst kan vangen. Gij kunt denken, hoe vermoeijende dit ſpel is, dewijl alle altoos te gelijk in beweging zijn. Wanneer de Neger-meisjes den vloer in huis ſchuren, zingen zij veelal onder haar werk en ſlaan de maat, bij hare vrolijke liederen, met de lap, waarmede zij werken.

De *Creoolſche* Negers, vooral de vrouwen, zijn doorgaans vrolijker dan die, welke uit *Afrika* gebragt worden, en hoewel zij niet met eene *Europiſche* ſchoonheid kunnen vergeleken worden, zoo zouden toch eenige van haar, indien het beeld van eene rijzige, zwarte Nimf u behagen kan, uwe verwondering verwekken.

Men

Men heeft hier ook eenige *Indiaanſche* ſlaven, doch deze mogen dan alleen van die *Indiaanſche* ſtammen, welke in het gebied der kolonie wonen, gekocht worden, wanneer deze met verafgelegene volken oorlog gevoerd en gevangenen op dezelve gemaakt hebben. Men gebruikt ze alleen als jagers of als oppasſers, nooit tot den landbouw; want, offchoon zij zeer werkzaam zijn, hebben zij niet veel ligchaamskracht; daarenboven hellen zij over tot zwaarmoedigheid. Somwijlen gevoelen zij eene ongewone begeerte, om naar hun volk terugtekeeren; zij wagen het, echter, niet zich derwaarts te begeven, uit vrees, dat zij in de handen van vreemde ſtammen vallen en weder als ſlaaf verkocht zullen worden. Daarom blijven zij liever bij hunne *Europiſche* meesters; doch zij kwijnen weg, hartzeer en lusteloosheid maken een einde aan hun leven.

Men heeft, in latere tijden, in *Europa* zeer veel geſproken over den Bisſchop van *Chiapa*, BARTHOLOMEO DE LAS CASAS, en men heeft hem beſchuldigd, dat hij enkel ten voordeele van de *Indianen* heeft geſproken, toen hij het voorſtel deed, om Negers, in hunne plaats, in de kolonien te gebruiken. Tevens prijst men den Kardinaal XIMENES, die zich tegen het gebruiken van Neger-ſlaven, ter ontginning en bebouwing van de Nieuwe Wereld, verzette, offchoon hij daardoor de oorzaak was, dat de harde behandeling, waaraan de *Indianen* bloot ſtonden, langer duurde. Beide waren mannen van groot ver-

ſtand

ſtand en van een naauwgezet zedelijk karakter; maar LAS CASAS kende de verſchillende lig-chaams-geſteldheid en krachten der *Indianen* en der Negers, bij eigene ondervinding. Deze eerwaardige Bisſchop was geen verdediger van de ſlavernij, en gaf alleen als zijn gevoelen aan de hand: dat, bijaldien men ſlaven voor de kolonien noodig had, de *Indianen* daartoe minder geſchikt waren, dan de Negers; en ik moet ronduit bekennen, dat zijn gevoelen mij voorkomt juist te zijn, niet alleen uit hoofde van hetgene ik zelf gezien heb, maar ook om de getuigenis der *Surinamers*, die op de ondervinding van vele jaren rust.

De zonderlinge taal der Negers, welke men te *Surinamen* hoort, heeft haren oorſprong in de menigvuldige veranderingen, welke met de kolonie hebben plaats gehad. De meeste van de vroegſte kolonisten waren *Engelſchen*, en zoo leerden de Negers een gedeelte van derzelver taal, en vermengden dezelve met hunne eigene *Afrikaanſche* en met enkele woorden uit de *Portugeeſche*; waarbij naderhand nog eene menigte van *Hollandſche* uitdrukkingen kwamen; hunne meeste woorden eindigen, echter, met eenen klinkletter. Deze, uit zoo vele andere tezamengeſtelde taal heeft geen' grooten voorraad van woorden, om denkbeelden uittedrukken. Water, b. v. noemen zij *watera*, maar hebben zij kookend water noodig, dan vragen zij *Fere-water*; *talke* is ſpreken, doch ſpraak *talke-tal-*

ke

ke e. z. v. Alle pas hier aangekomene *Europeanen* deden moeite, om deze taal te leeren, ten einde hunne Negers te kunnen verſtaan en met dezelve te ſpreken; en daar de oppasſing van de kinderen aan de ſlaven wordt toevertrouwd, leeren deze de taal der Negers reeds in hunne jeugd; en alzoo is dezelve de algemeene taal van de kolonie geworden. Die *Engelſchen* en *Hollanders*, welke elkander anders niet zouden verſtaan, houden vaak lange geſprekken in deze taal. De *Moraviſche* Broeders hebben eene Spraakkunst over dezelve opgeſteld; doch zij waren genoodzaakt vele nieuwe woorden te ſmeden, om aan hunne toehoorders denkbeelden omtrent het Christendom te kunnen geven.

TWAALFDE BRIEF.

Paramaribo, 29 December.

Ik verwonder mij niet, dat gij nog altoos een zoo ongunſtig denkbeeld hebt van het klimaat te *Surinamen*, daar zoo vele ſchrijvers eene treurige ſchetſe van hetzelve hebben gegeven; zij hebben ook in zoo verre gelijk, als zij bedoelen het gene de eerſte kolonisten hier hadden te lijden. Dan men is in deze kolonie algemeen van gevoelen, dat het klimaat, in de laatſte twintig jaren, aanmerkelijk ten voordeele is veranderd; en de oude planters vertellen van ziekten,

ten, voorheen hier zeer gewoon, welke men thans niet meer kent.

De groote bevolking van de kolonie en de uitdrooging van den grond zijn de voorname oorzaken van deze gelukkige verandering. Voorheen gaven uitgeſtrekte moerasſen wolken van dikke dampen van zich, en daar zij door zware bosſchen omringd waren, kon de wind die dampen niet verdrijven, zoodat dezelve, ten tijde van den zwaren regen, het grootſte gedeelte des jaars bleven voortduren. Wanneer de zon tien of twaalf graden in het teeken van de Kreeft is, verfrisſchen ligte regenbuijen het land; deze beginnen in het midden van April, en worden zwaarder tot in het midden van Junij, als wanneer de regen bij ſtroomen nedervalt, tot groote verwondering van dezulken, die dan eerst onlangs uit het Noorden van *Europa* hier aangekomen zijn; want in de Zuidelijke ſtreken van dat werelddeel, vooral in *Portugal* en *Spanje*, heeft men vaak zwaren regen, die echter veel korter duurt. Met het begin van Junij, vermindert de regen, en in Augustus begint het drooge jaargetijde, dat tot November duurt. Gaat de zon van den evenaar naar het teeken van den Steenbok, dan vangt het tweede natte jaargetijde aan; daar, echter, de zon, in dezen tijd, op eenen verderen afſtand van deze gewesten is, duurt de regen niet zoo lang. Kapitein STEDMAN vond geen onderſcheid tusſchen de beide regenachtige jaargetijden; maar hij had geene gelegenheid, om

het-

hetzelve optemerken, dewijl hij den meesten tijd in de bosſchen, diep in het binnenland, doorbragt, waar het altoos ſterker regent, dan in de omſtreken van *Paramaribo*. De korte regentijd duurt de maanden December en Januarij; de korte droogte Februarij en Maart. Gedurende mijn verblijf in deze kolonie, is de hoogſte graad van warmte geweest 91° FAHRENHEIT, toen men uit *Amerika* vernam, dat dezelfde Thermometer te *Nieuw-York* 100°, ja zelfs 110° had geſtaan. Den meesten tijd, ſtond mijn Thermometer op 83° en 84°, en zijn laagſte ſtand was 75°, en het weêr veranderde geſtadig. Ten einde, evenwel, nog naauwkeuriger waarnemingen omtrent het weder te doen, heb ik nog drie Thermometers uit *Europa* ontboden.

De Ouden, en zelfs hunne Wijsgeeren beweerden, dat het onmogelijk was, tusſchen de keerkringen te wonen, daar zij onderſtelden, dat de lucht hier tot zulk eenen graad gloeijende was, dat geen menſchelijk wezen het in dezelve zou kunnen uithouden. Latere ontdekkingen hebben, echter, het dwaze van dit gevoelen bewezen, en getoond, dat deze landen, over het geheel, meer bevolkt zijn, dan de Noordelijke gewesten van onzen aardbol. Evenwel heerscht er nog altoos in *Europa* een ongunſtig denkbeeld ten aanzien van het klimaat tusſchen de keerkringen; dit is geheel te onregt. Een beroemd ſchrijver (*) beſluit

(*) MONTESQUIEU, *Esprit des loix*, Liv. XIV. Ch. 2.

ſluit uit de onaangename gewaarwordingen, welke hij, op eenen drukkend heeten zomer-dag, in *Europa* ondervond, tot het nog onaangenamere, dat hij ondervinden zoude, bijaldien hij onder de keerkringen woonde. Maar hier is het onderſcheid in de hitte, gedurende het ganſche jaar, zeer gering, en alzoo lijdt het ligchaamsgeſtel door geene afwisſeling. Gedurende vierentwintig uren, is de zon ſlechts twaalf boven den horizon, en in het geheele jaar verſchilt de lengte van den dag ſlechts een half uur; en wanneer de hitte, volgens den loop der natuur, het ſterkſte zou worden, komt er een zeewind op, die van des morgens tien tot 's namiddags vijf uur blijft waaijen. De oorzaken hiervan ſchijnen te zijn de dagelijkſche beweging van den aardbol en de verdunning van de lucht, door de groote kracht van de zonneſtralen, welke dezelve van het Oosten naar het Westen drijft. Doordien deze wind over den grooten Oceaan komt, is hij zeer verkoelende, en heeft dit voordeel boven de *Europiſche* koeltjes, die onbeſtendig en afwisſelende zijn, terwijl hier beſtendig en aanhoudend een' ſtroom van frisſche lucht beſtaat, die de ganſche natuur gelijkmatig verkwikt.

In het drooge jaargetijde, komen de *Indianen* vaak naar *Paramaribo*. De Regering heeft voor hun een gebouw, nabij het Fort *Zeelandia*, opgerigt, dat hen, als 't ware, tot eene *Caravanſera* dient, en waar zij altoos woning vinden. Toen ik, op zekeren dag, beneden door de open-

bare wandeling, en door een bosch, dat daaraan grenst, en dat men laat groeijen, mijnen weg nam, kreeg mijn *Pinſcher* een *Leguan* op het ſpoor, die omtrent drie voet lang was, en de vlucht nam op eenen Tamarinde-boom. Daar ik wist, dat deze ſoort van hagedisſen eene lievelings-ſpijze der *Indianen* zijn, begaf ik mij naar bovengemeld verblijf, waar ik een aantal *Caraiben* vond. Zij ſchenen pas gegeten te hebben, en hielden een middag-ſlaapje in hunne hangmatten. Naauwelijks, echter, riep ik, *Leguan*, *Leguan!* en wees naar den kant, waar ik het dier gezien had, of zij ſprongen oogenblikkelijk op, grepen alle naar hun' pijl en boog, en volgden mij. Wij zagen den *Leguan* op de hoogſte takken van den boom; het eerſte ſchot, dat een der *Indianen* deed, was raak; maar het dier verborg zich in het digt gebladerte, en hoewel er eene menigte van pijlen geſchoten werden naar elk plekje, waar de bladeren zich ſchenen te bewegen, kon men de uitwerking daarvan niet ontdekken, en daar de Tamarinden hier zeer digt bij elkander ſtaan en elkander met de takken raken, zoude het dier gemakkelijk kunnen ontkomen. Nu vlogen bijna alle jonge *Indianen* naar den boom, en klaauterden vlug omhoog. Zij werkten bij het klimmen niet met de knieën, gelijk men in *Europa* doet, maar zetten de voetzolen tegen den ſtam, en gingen zoo naar boven, terwijl zij zich met de handen vasthielden, waartoe veel meer inſpanning van krachten wordt vereischt. Naauwelijks waren

ren zij boven, of men hoorde een geroep van vreugde, want zij hadden hun' prooi gevangen; en een *Indiaan* ſtond, zonder zich vasttehouden, regt op een' tak, ſlingerde het dier, dat hij aan de achterpoten vasthield, eenige malen over zijn hoofd, en wierp het vervolgens aan de vrouwen toe, die beneden ſtonden, terwijl andere *Indianen*, met groote vlugheid, op de takken der nabijſtaande boomen ſlingerden. Daar dit gebeurde op eene openbare wandelplaats, en nabij het Gouvernements-huis trok het gejuich der *Indianen* eene menigte van *Engelſche* Officieren naar ons toe. Verſcheidene der *Indiaanſche* vrouwen hadden ligte bogen en pijlen, met zachte knoppen van katoen op de punt, bij zich, om daarmede vogels te ſchieten, welke zij levende willen hebben; en toen wij haar onzen wensch te kennen gaven, om de werking van deze wapenen te zien, ſchoten zij verſcheidene kleine vogels, en wel met eene verbazende handigheid. Alle deze *Indianen* ſchenen, door hunne menigvuldige bezoeken bij de *Europeanen*, vrij wat beſchaafd geworden te zijn, en waren zeer beleefd in hun gedrag; want toen eenige van ons te driftig doordrongen, om het ſchieten naar den *Leguan* te zien, en te na onder de boomen kwamen, traden de *Indianen* naar ons toe, en beduidden ons, door teekens, dat de pijlen ons zouden kunnen treffen, en dat zij daarom met het ſchieten zouden ophouden, tot dat wij ons zouden verwijderd hebben. Aldus kreeg ik toeval-

lig gelegenheid, om de vlugheid der *Indianen* op de jagt te zien, welke ik te voren, op mijne reizen in het binnenland, niet had opgemerkt. Alle, die dit tooneeltje bijwoonden, gingen zeer tevreden heên.

Wat de andere jaargetijden betreft, zelden duurt de regen in dezelve lang, maar hij bestaat meest in hevige buijen, naardien de zeewinden de wolken spoedig verdrijven. Het schijnt wel, dat afwisseling van de maan hier invloed heeft op den tijd, en zelfs op de uren, waarin de regen valt, en dan duurt dezelve eenige dagen voort, zoodat, wanneer het des avonds sterk regent, de morgen doorgaans helder is, en regent het vroeg in den morgen, dan houdt het meestal tegen den middag op. Ik heb het, eene week lang, alle middagen zien regenen, terwijl de morgens en de avonden zeer schoon waren; eenige dagen komen er altijd in dit saisoen, dat het geheel niet regent.

Het is alleen in het regenachtige jaargetijde, dat men in deze gewesten onweders heeft, welke zeer hevig schijnen te zijn, doch zelden schade veroorzaken. De donder rolt, op eene statige en eerbiedwekkende wijze, langs den horizon; hetwelk men niet beter beschrijven kan, dan door de aloude taal: de stemme des Almagtigen, die tot zijne schepping spreekt.

Eene langdurige ondervinding heeft geleerd, dat het klimaat van *Surinamen* verre te verkiezen is boven dat der *Westindische* eilanden; want de verwoestende stormwinden, welke daar waaijen,

strek-

ſtrekken zich niet zoo verre naar den Evenaar uit, als *Guiana* ligt; en de Geneesheeren hebben ook opgemerkt, dat de graad van warmte, welke hier heerscht, de beſmetting van kwaadaardige koortſen tegengaat; want de gelijkmatige hitte heeft hier dezelfde werking, als de koude in het Noorden.

Doctor W—LF—G heeft mij gezegd, dat hij de inenting der koepokken hier beproefd heeft, doch zonder gevolg; daar, echter, de ſtof niet versch genoeg geweest is, wenscht hij nog eene proef te nemen. De inwoners ſchenen omtrent deze belangrijke en weldadige zaak vrij onverſchillig te zijn; naardien de kinderziekte hier zeer zeldzaam heerscht, behalve wanneer zij door vreemde ſchepen hier gebragt wordt; en hiertegen is men, door alle voorzorgen, op zijne hoede (*).

Eene andere gelukkige omſtandigheid voor deze kolonie is het, dat men hier nimmer aardbevingen heeft. Men gevoelt wel ſomwijlen een' ſtoot, wanneer er, in de naburige landen, eene aardbeving plaats heeft, doch nooit is daardoor eenige ſchade veroorzaakt. *Paramaribo*, dat op 5° 43′ Breedte ligt, heeft dus groote voordeelen boven andere ſteden, onder de keerkringen gelegen, en men zou er nog zeer veel kunnen doen, om de luchtsgeſteldheid te verbeteren. Zoo waren,

b.

(*) In de jaren 1819 en 1820 werd, echter, de kolonie zwaar door de kinderziekte geteisterd; duizenden werden toen door deze krankheid in het graf geſleept. V.

b. v. de begraafplaatſen voorheen verre van de ſtad verwijderd; doch daar deze zich aanmerkelijk uitgebreid heeft, liggen zij nu zeer digt bij dezelve, en de menſchen, die, in het warme jaargetijde, daarover gaan, ondervinden ſpoedig, hoe ſchadelijk deze rustplaatſen van doode menſchen voor de levenden zijn. Voor eenigen tijd, heeft men eene nieuwe begraafplaats aangelegd; doch vele inwoners willen aldaar óngaarne hunne bloedverwanten ter aarde beſtellen, en betalen liever een' hoogen prijs voor een graf op Oranje-plaats, midden in de ſtad. Welligt moet men dit niet enkel aan trotschheid toeſchrijven; mogelijk geſchiedt het om het overſchot van hunne vrienden te vereeren, en hunne liefde aan de overledenen te betoonen, door hun eene rustplaats dáár te geven, wáár andere lieden van gelijk aanzien en vermogen begraven liggen. Evenwel, een verbod van de Regering, tegen deze manier van doen, zoude zeer weldadig zijn. Het plein rondom de *Hollandſche* Gereformeerde kerk, welke in het volkrijkſte gedeelte van de ſtad ligt, dient insgelijks tot eene begraafplaats, en toen ik den Geestelijke, die, ambtshalve, bij eene begravenis tegenwoordig was, daarover mijne gedachten zeide, antwoordde hij, dat er reeds dikwijls door den Raad van *Surinamen* pogingen gedaan waren, om het begraven hier te beletten, doch dat hij daarmede was voortgegaan, dewijl het zijn pligt was, voor de inkomſten van zijne opvolgres, zoowel als voor zijne eigene,

te

te zorgen. Ondertusſchen zou een dadelijk bevel van de Overheid, hem wel van dien gewetens-last ontheffen; men zou immers aan hem en zijne opvolgers eenige ſchavergoeding kunnen geven.

Voor het overige worden de ſtraten hier zeer zindelijk gehouden. Hier zijn eene ſoort van kleine gieren, welke men niet dooden mag, omdat zij in de ſtad komen en daar de doode ſlangen en andere krengen, welke misſchien anders zouden blijven liggen, opeten. Tweemaal in het jaar doen de Ambtenaren van de Policie eene ſchouwing, of de keigrond, de oranje-boomen en citroen-heggen (*) ordenlijk onderhouden worden; door deze boomen hebben de ſtraten het aanzien van lanen, en menig vreemdeling vergeleek de ſtad bij eenen tuin.

DERTIENDE BRIEF.

Paramaribo, den 6 Februarij 1807.

Nadat ik u eene beſchrijving van het *Surinaamſche* klimaat gegeven heb, wil ik u de waarnemingen mededeelen, welke ik gedaan heb, ten

(*) Hier en op meer plaatſen, waar in dit werk van Citroen-boomen geſproken wordt, welke tot heggen of heiningen gebruikt worden, bedoelt de ſchrijver altoos de *Limonia aurantifolia* (MERIAN. *Surinam.* T. 17. LINNEUS, in de uitgave van HOUTTUYN. D. I. §. 618-19.) W.

ten aanzien van de werking van dit klimaat op de gefteldheid des ligchaams. Het is eene zeer gelukkige omftandigheid, bij eene reize naar de keerkrings-gewesten, als men voorzien kan, of de verwisfeling van klimaat invloed op den reiziger hebben zal. Men fchijnt dit, helaas, in *Europa* niet genoeg te weten, althans niet in het oog te houden. Wanneer eene familie zaken in deze gewesten te doen heeft, of koophandel in dezelve wil drijven, kiest zij doorgaans den jongften, gezondften en fterkften onder haar uit, om de reis te ondernemen, en zij verwacht, dat hij wel het best den aanval van het klimaat zal kunnen weêrftaan. Maar uithoofde van zijne volbloedigheid, werkt het klimaat juist op hem het fterkfte, en elke infpanning van krachten brengt hem in het grootfte gevaar. Een zwakker ligchaams-geftel, daarentegen, is buigzamer, en kan daarom niet alleen de afwisfeling der jaargetijden gemakkelijker verdragen, maar voelt hier ook waarlijk eene weldadige werking van het klimaat; gelijk ik dit aan mij zelven en aan vele anderen gezien heb. Jongens en meisjes van tien tot twaalf jaren en menfchen van vijfendertig jaar en daarboven zullen alzoo van het klimaat te *Surinamen* weinig te vreezen hebben. Ondertusfchen wil ik niemand, die eene bloeijende, krachtvolle gezondheid geniet, van eene reis naar *Surinamen* affchrikken, maar ik moet hem toch eene bijzondere opmerkzaamheid op zijne levenswijze aanbevelen.

Één

Één ongeluk voor den *Europeaan*, die pas hier komt, is gelegen in de groote gastvrijheid der inwoners en in de vrolijkheid van derzelver verkeering; deze wikkelen hem in zoo vele gezelſchappen, dat hij ongemerkt tot eene ongeregelde manier van leven vervalt, welke voor zijne gezondheid zeer nadeelig is. Verſcheidene rijke lieden hier te lande leven op de volgende wijze: Zoodra zij opſtaan nemen zij hun ontbijt en drinken vervolgens geestrijke dranken, dat zij ſomwijlen herhalen. Daarna nemen zij een tweede ontbijt, dat uit verſcheidene ſchotels met gebraad, visch en dergelijke beſtaat, waar bij insgelijks eene ruime mate van drank gebruikt wordt. Om drie uur volgt een rijke maaltijd, waar bij men *Claret* of *Madera*, of ook wel beide drinkt. Behalve thee, wordt er namiddag Punsch gedronken, die meestal zeer ſterk is, en een aanmerkelijk avondeten beſluit het werk van den dag. Bijaldien iemand op deze wijze in *Europa* leefde, zou men hem dan niet eenen moedwilligen verwoester van zijne gezondheid noemen? Hier nu leven alzoo verſcheidene menſchen, en zij bevinden er zich wel bij. Ondertusſchen is hun leven toch in gevaar; want alle oude lieden, welke ik hier naar hunne levenswijze vroeg, betuigden mij, dat dezelve nimmer zoo onmatig was geweest. Ik heb het gezien, dat menſchen, die naar den uiterlijken ſchijn volkomen gezond waren, plotſeling gevaarlijk ziek werden; nooit evenwel hoorde ik

hen de fchuld op het klimaat fchuiven, maar zij bekenden openhartig, dat zij hunne ziekte alleen aan hunne eigene onachtzaamheid te wijten hadden. Dit alles behoorde iemand, die hier pas aankomt, te bewegen, om zeer zorgvuldig omtrent zijne manier van leven te zijn; waartoe ik hem de volgende regels kan aanbevelen:

Bij zijne aankomst moet hij eene woning zoeken, die eene gezonde ligging heeft. Het is niet genoeg, dat het huis op een' droogen grond ftaat, maar in deszelfs nabijheid moet ook geen moeras of eene heide met houtgewas zijn, vooral niet aan den kant, van waar de zeewind komt; waar men dit niet in het oog gehouden heeft, moet men de treurige gevolgen daarvan ondervinden. Hier is een huis, zeer aangenaam gelegen, aan den *Botanifchen* tuin (*Hortus Surinamensis*); en evenwel kan elk, die hetzelve gaat bewonen, zeker zijn, dat hij gevaarlijk ziek zal worden. De laatfte, die hetzelve betrok, was de Overfte CRAUNSLOW; hij ftierf er in, tot groot leedwezen van alle, die zijn braaf karakter kenden. Men zegt, dat zijn bediende ook ziek werd. Ik ging, met eenen anderen Heer, het huis bezien, en wij ontdekten, dat deszelfs ongezonde ligging enkel ontftaat, door een veld, dat aan den tuin grenst en voorheen bebouwd werd, maar nu braak lag. De floten zijn met rottende planten opgevuld, die natuurlijk eene verderfelijke lucht doen ontftaan, welke door den zeewind in het huis gevoerd wordt.

Het

Het is best, dat men boven in huis ſlaapt, omdat het land laag, en gedurende een gedeelte van het jaar dampig is. De ondervinding heeft het nuttige van deze voorzorg bewezen; want de bewoners, die hunne Negers op de bovenverdieping laten ſlapen, hebben bevonden, dat dezelve veel gezonder blijven. Men heeft hier, gelijk in alle keerkrings-gewesten, de gewoonte van achter gordijnen te ſlapen, om zich tegen de *muskito's* te beveiligen; doch daar deze gordijnen doorgaans te digt zijn en de *muskito's* altoos in dezelfde rigting als de zeewind komen, is het beter in de ſlaapkamers, die aan het Oosten liggen, ramen met gaas te plaatſen. De *muskito's*, welke zich reeds in de kamer bevinden, voor dat men te bed gaat, kan men des avonds, eer men de venſters ſluit, gemakkelijk door berooking met ſuiker of drooge oranje-bladeren verdrijven.

Ook de kleeding vereischt eene bijzondere opmerkzaamheid; want menig een vreemdeling krijgt hier eene verkoudheid, door zich, na eene ſterke uitwazeming, aan togt of aan den wind blootteſtellen. De wijze, waarop men hier den drank verkoelt, kan tot waarſchuwing dienen. Men legt, namelijk, eenen natten doek, om eene, uit poreuze ſtof gemaakte, kruik, waardoor de drank ongemeen koel blijft. Dezulke, die vaak eene verkoudheid gehad hebben, overdrijven het doorgaans aan den anderen kant; zij kleeden zich

ge-

geheel in flanel. Zij komen daardoor wel eene verkoudheid voor, maar vermeerderen noodelooze uitwazeming, die niet spoedig genoeg door het digte flanel kan heêndringen. Katoenen stoffen mogen dezulke, die hier geboren zijn, voor verkoudheid beveiligen, voor eenen *Europeaan* schijnen dezelve niet toereikende te zijn. Een ligt, gebreiden wollen borstrok over het bloote lijf is veel beter, daar dezelve de lucht doorlaat en de schadelijke werking van de uitwazeming belet. Over zulk een' borstrok kan men dan eene kleeding dragen, welke men verkiest.

Wie zich hier gewent, om des morgens nuchteren een glas frisch regenwater te drinken, zal ondervinden, dat zulks voor de gezondheid zeer goed en spoedig even aangenaam is; koude baden zijn, echter, het beste, dat men hier gebruiken kan, vooral stortbaden. Kan men de laatste niet bekomen, dan is het ook voldoende, dat men zich in eene groote kuip baadt en zich een' emmer water over het hoofd laat storten. De beste tijd daartoe is des morgens, vóór dat men uitgaat, en wie dit dagelijks in acht neemt, die zal weinig reden hebben, om over den verzwakkenden invloed van het klimaat te klagen. Sommige lieden nemen een warm bad; maar bijaldien dit hun voor het eerste oogenblik al wel bekomt, heeft men toch opgemerkt, dat zij meer aan verkoudheid onderhevig zijn. Wanneer eene

roo-

roode uitflag zich openbaart doet men wel een laauw bad te nemen; het hoofd moet men, echter, met koud water wasfchen.

Ten aanzien van het ontbijt, kan men zijne *Europifche* gewoonte behouden. Heeft men te tien of te twaalf uren weder trek tot eten, dan kan men van de uitnemendfte vruchten eene keuze doen, waarbij men een ftuk brood dient te eten, dat een gedeelte van het fap der fruit naar zich neemt, en de maag voor te groote verkoeling bewaart. Het middagmaal kan ook beftaan uit zulke fpijzen, welke men in *Europa* gewoon is; doch het is beter meer voedfel uit het planten- dan uit het dieren-rijk te gebruiken. Eenige glazen van den besten wijn kunnen volftrekt geen fchade doen, doch men moet den wijn befchouwen als eene aangename faus voor den fmaak, en niet als een middel ter betere fpijsverteering; want ter bereiking van de laatfte heeft de weldadige natuur in deze gewesten eene menigte van de kostelijkfte fpecerijen gegeven, waarvan de bewoners ook veel gebruik maken.

De beste drank is des morgens, maar niet bij het middageten, pijn-bier. Namiddags kan men eene *Sangarel*, die uit *Madera*, citroen-fchijven, water, fuiker en muskaatnoot beftaat, of eene flappe Punsch drinken; fterke dranken zijn in de heete luchtftreek het nadeeligfte, dat men gebruiken kan. Wel is waar, men mengt ze hier doorgaans met water; doch wanneer men

zich

zich aan het mengfel van water en fterken drank gewend heeft, dan neemt men ongemerkt eerlang van den laatften meer dan van het eerfte. Het avondeten moet in dit land altoos zeer ligt verteerbaar zijn.

Indien een vreemdeling, die volbloedig is, bij deze levenswijze zich toch niet wel bevindt, en voor de fchadelijke werking van het klimaat heeft te vreezen, dan leere hij van de natuur, en zie, hoe vele menfchen, van dezelfde gefteldheid als hij, zich redden door ontlastingen uit den neus, uit de oren en anderzins, en hij gebruike alzoo eene *fontanel*, die zeker heilzaam zal werken. Ondervindt hij evenwel, dat hij niet gezond is, dan vrage hij eenen Arts. Er zijn hier thans twee, wier kundigheden en ondervinding achting en vertrouwen verdienen, Dr. W-LF-G, wien ik reeds noemde, en Dr. D-B-S.

De morgen en de namiddag zijn hier zeer uitlokkend, om eenige beweging te maken; ik kan inzonderheid eene morgen-wandeling naar het Westen aanbevelen, dewijl men dan, op den terugweg, wanneer de zon hooger klimt, tegen den verfrisfchenden Oosten-wind inloopt. De menfchen, die hier reeds lange gewoond hebben, dragen altoos een' zonnefcherm bij zich; de pas aangekomene verwaarloozen dit gebruik; maar zij behoorden zulks niet te doen, daar zulk een ding hun toch tegen die kwaal beveiligt, welke men in het Zuiden van *Europa* de zonne-fteek noemt, die de geweldigfte hoofdpijn en fomtijds eenen

eenen plotselijken dood veroorzaakt. Bij aldien, echter, een vreemdeling, ondanks alle voorzorgen, te veel door de hitte mogt lijden, dan begeve hij zich voor eenigen tijd naar eene katoen-plantaadje aan de zeekust; daar zal hij de weldadige uitwerking van de aangenaamste lucht ondervinden.

Men moet zich hier ook vooral wachten voor alle hevige driften, naardien het klimaat de prikkelbaarheid grootelijks verhoogt. Daarom is het noodig, dat men, zoo veel mogelijk, eene kalme stemming van geest beware, welke het beste middel voor de gezondheid is.

Ten einde u nog nader eenig denkbeeld van het klimaat te geven, zend ik u hier een uittreksel uit zeker Weekblad, dat een Heer ENGELBRECHT hier, van 7 Augustus 1792 tot Junij 1793, uitgaf, en waarin, onder andere, de volgende sterfgevallen te *Paramaribo*, worden gemeld:

1792.			Ouderdom.
5	Aug.	BLACKA VAN ABIGAEL, eene vrije Negerin stierf in . .	70 Jar.
14	——	T. C. WILDERWANK .	83 —
22	——	De Heer J. F. TIME . .	67 —
27	——	J. J. VAN CLAVER . .	74 —
10	Sept.	LOUIS MARCHAN . .	60 —
18	Nov.	De Heer PHILIP JACOBS .	78 —
5	Dec.	De Overste GEROLT, na 40 jaren dienst in de kolonie, .	80 — 6 m. 25 d.

1793.		Ouderdom.
19 Jan.	De Heer J. D. LIMES . .	67 Jaren.
3 Feb.	De Heer J. D. KUSTNER . .	76 ——
5 ——	JACOBA VAN DE BEY, eene vrije vrouw van de kleur . .	95 ——
4 Maart.	SALOMON BLANCO . . .	85 ——
8 ——	De Heer ANTHONY SMITH .	65 ——
3 April.	A. H. DICKSON, een Visfcher .	60 ——
8 Mei.	SAMPSON	88 ——
30 Junij.	D. VAN PARDO, eene vrije vrouw van de kleur . . .	72 ——

Daar deze lijst flechts de opgave van elf maanden behelst, ziet men, dat een hooge ouderdom hier geene zeldzaamheid is. Bij eigene ervarenis, kan ik zeggen, dat ik vele menfchen gezien heb, die zeer oud fchenen. Zoo woonde, b. v. bij mijne gastvrouw, eene Negerin, wier ouderdom men op 120 jaren fchatte; want hoewel zij zelve hare jaren niet naauwkeurig konde opgeven, vertelde zij toch gevallen, welke, in hare kindsheid, in deze kolonie hadden plaats gehad, waaruit men kon opmaken, dat zij den gezegden ouderdom moest bereikt hebben. Een zeer achtenswaardig man heeft mij gezegd, dat hij eene Negerin kende, die 130 jaar oud is. Men zou kunnen vragen, door welk eene kunst zij haar leven, in een zoo ongezond land, tot zulk eene lengte wist te rekken? Het eenige antwoord is: door hare levenswijze! Zij leefden, mag men zeggen, naar de gewoonte der Aartsvaders. Ook fchijnt de lig-

ligchaamsgefteldheid der Negers meer gefchikt te zijn voor dit klimaat. Doch ook de Joden bereiken hier eenen hoogen ouderdom, omdat zij insgelijks eene gezonde manier van leven hebben; en op de bovenftaande lijst zijn ook eenige oude *Hollanders*, en verfcheidene, die in deze kolonie geboren zijn. De Officier, die veertig jaren in de kolonie diende, heeft zich gewis vaak aan den invloed van het klimaat moeten blootftellen. Maar uit alle berigten, welke ik omtrent deze perfonen konde inwinnen, is mij gebleken, dat zij zeer matig leefden.

Voor de vrouwen in het bijzonder is het klimaat hier zeer gunftig; en men fchijnt hier, zelfs vóór de verbetering van hetzelve, voorbeelden gehad te hebben, dat zij in haar derde; ja, in haar vierde huwelijk kwamen te fterven. Buiten twijfel ligt in hare levenswijze grootendeels de oorzaak, dat zij zoo veel langer leven, dan de mannen. Men behoeft hier geene ftrenge onthouding in acht te nemen, maar men moet flechts matig genieten. Het is in *Westindie* eene gewone waarneming, dat de *Engelfchen* dáár het kortfte leven, de *Franfchen* langer, en de *Spanjaarden* het allerlangst. De fterflijsten bevestigen dit.

VEERTIENDE BRIEF.

Paramaribo, 9 Maart.

Ik heb, in mijnen vorigen brief, getracht, door een aantal van daadzaken u te onderrigten, op welk eene wijze een vreemdeling, die hier pas aankomt, zich beveiligen kan tegen den nadeeligen invloed van het klimaat. Men moet zeker daartoe eene ſtrenge zielsbeheerſching, in het regelen van zijne manier van leven, betoonen. De matrozen en ſoldaten verdienen ook nog onze opmerking. De eerſte ſtaan minder aan het klimaat bloot; want zij blijven doorgaans aan boord van de ſchepen; en bijaldien men hen niet, gelijk zulks voorheen plaats had, tot het aanvoeren van de koloniale waren van de plantaadjes gebruikt, zijn zij weinig aan de hitte der zon blootgeſteld; en zij zouden dit nog minder zijn, bijaldien men meer openingen maakte in de digte boomen aan den oever der rivier; alsdan zouden zij aan boord van de ſchepen genoegzaam door de lucht verkoeld worden. De ſoldaten, daarentegen, kunnen niet zoo zorgvuldig bewaakt worden, en vinden alzoo te veel gelegenheid, om zich ſterken drank te verſchaffen; en hoe nadeelig deze voor hun is, kan men opmaken uit de ſchadelijke uitwerking, welke dezelve op vele hier

hier geborene *Indianen* heeft. De nadeelige eigenschappen van de versche rum zijn zoo bekend, dat deze daarom den naam gekregen heeft van *Kill-dèvil* (Doodduivel).

De troepen, die men naar de kolonien in de keerkrings-gewesten zendt, zijn doorgaans nieuw opgerigte Regimenten, en bestaan meest uit jonge manschappen, voor welken dit klimaat vooral schadelijk is. Men zoude misschien beter doen, dat men Regimenten oprigtte alleen uit mannen van jaren bestaande, en deze herwaarts zond. Om dezelve voltallig te houden, kon men in de kolonie eene Militaire-school hebben, deels voor *Creolen* van *Europische* ouders geboren, deels voor zulke lieden van de kleur, die voor den soldaten-stand geschikt en daartoe genegen zijn. Vele zouden, buiten eenigen twijfel, hunne kinderen in zulk eene school brengen, indien zij dit zonder kosten konden doen; en men heeft ook geene reden meer, om deze menschen te wantrouwen, daar zij bijzonder aan de *Europeanen* gehecht zijn, en hun altoos tegen de Boschnegers hebben bijgestaan. De Negers houden van de *Mulatten* niet; en, daar zij doorgaans hunne gezindheden in hunne gezangen uitdrukken, hebben zij een lied van den volgenden inhoud: „De Blanken hebben een vaderland; de Zwarten „hebben ook een vaderland; maar de *Mulatten* „hebben er geen." Bij de oprigting van de bedoelde Militaire-school moesten enkele dagen in

de week bepaald worden, waarop men de jonge manschappen in de bosschen bragt, en hen in het schieten oefende. Hierdoor zouden zij geschikt worden, om alle hindernissen op eenen togt door deze bosschen te boven te komen; en alzoo de beste verdedigers van de kolonie worden tegen alle aanvallen der Bosch-negers of van andere vijanden.

Misschien zouden ook de soldaten van de hier liggende Regimenten wel wenschen, hunne kinderen, in eenen leeftijd, dat zij van het klimaat nog niets te vreezen hebben, herwaarts gebragt en in de bedoelde school ter opvoeding geplaatst te zien. Indien de Regering zulks deed, zouden de kosten van een en ander, de opvoeding daaronder begrepen, niet zoo groot zijn, als wanneer men gedurig nieuwe Regimenten moet overzenden; en men zoude het leven van menig een' nuttig' en verdienstelijk' man sparen, die nu, reeds op den overtogt, of spoedig in de kolonie, sterft. Gaf men daarenboven aan de soldaten, die in deze school waren opgevoed en zich goed gedroegen, nog eenig land, dan zoude dit verscheidene arme *Europeanen* aansporen, om hunne kinders over te zenden, en zij zouden de zorge der Regering dankbaar prijzen.

Kapitein STEDMAN stelt, in zijne berigten over *Surinamen*, een plan voor, om de bevolking en de welvaart van de kolonie te vermeerderen. „Ik kan" — zegt hij — „de gedachte niet

„ver-

„ verdragen, dat men aan *Surinamen*, en in het „ algemeen, aan alle *Westindiſche* kolonien niet „ meer welvaart zou kunnen verſchaffen, en aan „ hare ſlaven meer geluk, zonder uit *Guinea* het „ gedurig afnemend getal der Negers weder aan- „ tevullen. Doch vóór dat ik verder ga, moet „ ik ſpreken van de wijze, waarop deze men- „ ſchen hier verdeeld en behandeld worden. Ik „ bepaal mij alleen bij hetgene in deze kolonie „ gebruikelijk is; en daarna wil ik trachten aan- „ tewijzen, hoe de Negers, naar mijn inzien, be- „ hoorden verdeeld en behandeld te worden, niet „ ſlechts naar de wetten der menſchelijkheid, „ maar ook naar de uitſpraak van het gezond „ verſtand."

„ Ik heb te voren gezegd, dat men, bij gis- „ ſing, te *Surinamen* 75000 Neger-ſlaven van „ allerlei naam telt, welke (indien wij gemaks- „ halve de ronde ſom 80000 ſtellen) op de vol- „ gende zonderlinge wijze verdeeld worden. Er „ zijn omtrent 800 plantaadjes, van welke eeni- „ ge ſlechts 24, andere 400 Negers hebben; ne- „ men wij nu, als gemiddelde getal, voor elke „ plantaadje 100, dan krijgen wij voor alle te „ zamen het gemelde getal van 80000 ſlaven. „ Deze worden hier, op de volgende wijze be- „ zig gehouden. De eerſte rij op de tabel duidt „ het getal voor elke plantaadje aan, de tweede „ voor acht honderd."

BEZIGHEDEN.

		Plantaadje	800
Vier jongens of mannelijke bedienden tot huis-werk	4	3200
Meisjes of vrouwelijke dienstboden, voor de wasch enz. enz. . . .	4	3200
Een kok voor den planter, opziener enz.	1	800
Een vogelvanger of jager, om de tafel van wild te voorzien	1	800
Een Neger om te visfchen, insgelijks voor de tafel	1	800
Een tuinman voor moezerij en bloemen .	1	800
Tot oppasfing van het jonge rundvee en de paarden	1	800
Voor de fchapen	1	800
Voor de varkens	1	800
Timmerlieden, metzelaars enz. enz. . .	6	4800
Kuipers om de vaten te maken en te herftellen	2	1600
Een metzelaar om den grondflag van het huis te maken	1	800
In *Paramaribo* flaven tot bedrijf en ftaatfie.	15	12000
Een Neger, die Chirurgijn is voor de zieke Negers	1	800
Zieke en ongeneesfelijke in de hospitalen .	10	8000
Eene voedfter voor de Neger-kinderen, die niet bij de ouders zijn. . . .	1	800
Kinderen, die nog niet kunnen werken .	16	12800
Zeer oude Negers, die onbruikbaar zijn .	7	5600
Tot den arbeid op het veld . .	25	20000
Getal van alle de flaven in de kolonie.	100	80000

Ka-

Kapitein STEDMAN gaat aldus voort: „Men „ziet hieruit, dat niet meer dan 20000 of een „vierde gedeelte veroordeeld zijn, om den arbeid „op het veld te verrigten. Dezen treft inzon„derheid het harde lot van vroeg te ſterven, „van hetwelk ik te voren ſprak. Het is blijkbaar, „dat, bijaldien men de 50000 gezonde ſlaven, „welke in de kolonie *Surinamen* zijn, insgelijks „tot den zwaren arbeid gebruiken wilde, de „ſterfte, welke vijf op de honderd bedraagt, „als dan ten minſte tot twaalf op elke honderd „zou komen, en dat men de geheele menigte „in minder dan acht jaren geheel zou uitroeijen.

„Nadat ik alzoo, naar eene gemiddelde bere„kening, de verdeeling der ſlaven heb aange„wezen, moet ik kortelijk doen opmerken, dat, „daar 30000 van dezelve een beter leven heb„ben, dan de gemeene man in *Engeland*, en „men bijna 30000 laat ledig loopen, althans tot „geen' arbeid op het veld gebruikt, de overige „20000 in het algemeen als de ongelukkigſte „ſchepſels van den aardbodem moeten beſchouwd „worden; men kan ze levende dood noemen; „daar zij van alle gemeenſchappelijke regten der „menſchelijke zamenleving zijn uitgeſloten. Ik „vraag het nu de geheele wereld, of dit niet „eene verkeerde en zinnelooze verſpilling, niet „ſlechts van de vermogens, maar ook van het „leven der menſchen verdient te heeten, en of „niet, door eene betere verdeeling, gene vermeer„derd, en dit geſpaard zou kunnen worden?"

Wanneer wij de bovenstaande lijst naauwkeurig inzien, zal het moeijelijk zijn, de 50000 niet werkende slaven te vinden, aan welken STEDMAN een' gelijken arbeid, als aan alle de overigen, wilde opgelegd hebben. Op dezelve zijn vier jongens tot huisselijk werk gesteld; doorgaans heeft elke familie er slechts een' of twee tot dit oogmerk, en wanneer er al hier of daar meer zijn, dan zijn het dezulke, die nog niet tot arbeid op het veld kunnen gebruikt worden. Vier vrouwelijke dienstboden tot huishoudelijke bezigheden vindt men alleen in zeer groote huishoudingen, of wanneer er toevallig gezelschap op de plantaadje is; anders werken ook deze op het veld. Een kok moet er in elk huisgezin zijn, en deze kan toch niet op het land arbeiden. Een vogelvanger of jager heeft men, in een land; waar zoo veel wild is, als hier, ter verzorging van de tafel zeer noodig; doch dikwijls zijn deze *Indianen* of *Mulatten*, die men nooit tot veld-arbeid gebruikt. Den post van visscher geeft men doorgaans aan eenen ouden Neger, die voor ander werk niet meer geschikt is. Tot de oppassing van het rundvee en de paarden heeft men in allen gevalle iemand noodig. Schapen zijn er op de meeste plantaadjes niet. De varkens moeten gehoed worden, zullen zij aan de plantaadje geene schade toebrengen. De oppassing van het gevogelte is meest aan eene oude Negerin bevolen. Zes timmerlieden vindt men alleen op de grootste plantaadjes; men zendt

hen

hen in hunne jeugd naar de ſtad, om daar hun handwerk te leeren, en zij zijn derhalve niet gewoon het land te bebouwen. Men verkiest tot deze handwerkers zulke Negers, die de meeste talenten tot de werktuigkunde openbaren, en behandelt hen, uit hoofde van hunne bekwaamheid en van het nut, dat zij doen, beter dan de overige. Ten aanzien van de kuipers heeft hetzelfde plaats, gelijk mede met de metzelaars. Van de vijftien Negers te *Paramaribo*, zoude men zeker eenige op de plantaadjes kunnen gebruiken; doch men zal toch van den Chirurgijn niet vergen, dat hij op het veld arbeide. De zieken en ongeneesſelijke in de hospitalen moeten daar natuurlijk wel blijven. Eéne voedſter voor de Neger-kinderen heeft de handen vol werk. Zestien kinderen, die nog te jong voor allen arbeid zijn, en zeven ſtokoude, door werken afgeſloofde, Negers, zijn de laatſte op de lijst. Het is niet waarſchijnlijk, dat de Negers eenen zoo hoogen ouderdom zouden kunnen bereiken, indien zij zoo ſlecht behandeld werden, als men doorgaans beweert. En wat het verhongeren betreft, waarvan men meermalen ſpreekt, beroep ik mij op allen, die ooit verſcheidene kolonien of plantaadjes bezocht hebben; en bij eigene ondervinding kan ik getuigen, dat de Negers te *Surinamen* zich door hun friſch en gezond uitzigt onderſcheiden; dat toch het geval niet zou kunnen zijn, indien hun voedſel weinig of ſlecht ware.

Na deze aanmerkingen, zult gij moeten toeſtemmen, dat men, billijkerwijze, den planters niet kan verwijten, dat zij vele Negers laten ledig loopen, die zij tot veld-arbeid zouden kunnen gebruiken. Trouwens, men zou dit ook bezwaarlijk kunnen overeenbrengen met de bekende ſpaarzaamheid der *Hollanders*. STEDMAN is, derhalve, in dit opzigt, veel te verre gegaan. Indien ik dergelijk eene fout mogt begaan, vraag ik uwe goedgunſtige verſchooning.

VIJFTIENDE BRIEF.

Paramaribo, 12 April.

Ontvang mijnen hartelijken dank voor uw belangrijk berigt, nopens het beſluit der *Britſche* Regering, ter ganſchelijke afſchaffing van den ſlavenhandel. Gij vraagt mij daarbij, welke gevolgen deze maatregel, naar mijn inzien, voor *Surinamen* moet hebben. Als ik, overeenkomſtig uw verlangen, mijn gevoelen over dit onderwerp u mededeele, behoef ik wel niet te zeggen, dat eigenbelang geen' den minſten invloed op mijne wijze van beſchouwen kan hebben, daar ik nimmer een' Neger kocht, en geheel niet ten oogmerk heb, eenige bezitting in de kolonie te koopen. Nu men allen invoer der ſlaven van de kust van *Afrika*, voor de *Engelſche* kolonien, op het ſtrengſte verbiedt, heeft men waarſchijnlijk in

Eu-

Europa berekeningen gemaakt, om te bewijzen, dat het getal der Negers van beiderlei kunne in *Westindie* niet geheel onevenredig en verschillende is, en dat men, derhalve, eene regelmatige vermeerdering van arbeiders op de plaats zelve kan verwachten. Hoe groot, echter, het getal van beide geslachten zijn moge, en welke evenredigheid tusschen dezelve moge bestaan, is er echter in de verdeeling van dezelve een groot onderscheid. In de steden vindt men een groot aantal Negerinnen, welke men als dienstmeiden, of tot zoodanige werkzaamheden gebruikt, waartoe geene groote ligchaams-kracht vereischt wordt. Op de plantaadjes, daarentegen, waar zware arbeid moet gedaan worden, heeft men meer mannelijke slaven; want in de kolonien noodzaakt men nimmer de vrouwen tot zulk moeijelijk werk, als haar, door de tijrannij der mannen in *Afrika*, en bij andere onbeschaafde volken, wordt opgelegd. In dit opzigt is de toestand der Negerinnen, die naar de kolonien gebragt worden, gelukkiger, dan zelfs in haar eigen vaderland.

Wanneer iemand in *Surinamen* eene plantaadje aanlegt, dan zuivert hij eerst den grond, door het uitroeijen van de groote boomen, welke tot planken gezaagd worden. Tot dezen kostbaren arbeid heeft hij een aantal sterke menschen noodig; vrouwen kan hij er niet toe gebruiken; deze worden eerst dan noodig, wanneer het land volkomen ontgonnen is. Ik ken houtplantaadjes, waarop meer dan veertig Negers en slechts drie

Ne-

Negerinnen zijn. Bijaldien, derhalve, de planters geen' nieuwen aanvoer uit *Afrika* kunnen bekomen, moeten zij ophouden met het bruikbaar maken van meer landen, naardien het voor hun niet mogelijk is, bij dit werk, de vermeerdering der Neger-kinderen te bevorderen.

In een' mijner vorige brieven heb ik gezegd, dat vele planters aan de *Creoolsche* Negers de voorkeur geven, omdat deze meer aan hunne meesters zijn gehecht, en door vroegere oefening, het werk van den akkerbouw beter kennen. Daarom geven de eigenaars belooningen aan die Negers, welke kinderen hebben; doch zij hebben tot hiertoe het genoegen niet, van de geboorte van Neger-kinderen zoodanig te zien toenemen, als men wel van het groot aantal slaven zou kunnen verwachten. De bewoners van *Surinamen* schrijven deze weinige vruchtbaarheid toe aan de buitensporigheid der Negers, en aan hunne, daaruit geboren wordende, zucht tot veelwijverij. Vele *Europeanen* meenen misschien, dat dit kwaad ontstaat uit het drukkende van hunnen toestand, en dat de last van kinderen, in deze omstandigheden, optevoeden, hen afkeerig maakt van een wettig huwelijk. Doch men behoorde te bedenken, dat verscheidene reizigers ons verhalen, dat in de meeste oorden van *Afrika*, dezelfde zedeloosheid onder de Neger-stammen heerscht; waaruit dan het eigenaardig gevolg moet opgemaakt worden: of dat zij in hun eigen vaderland in even harde slavernij leven, als

in de kolonien, of dat zij van natuur tot die verderfelijke levenswijze geneigd zijn. Alle, die in de gelegenheid geweest zijn, om waarnemingen omtrent het karakter en het gedrag der Negers te doen, komen daarin overeen, dat zij meestal eene groote mate van levendigheid bezitten, welke, vereenigd met groote ligchaamskracht, hun vaak tot de heftigfte uitfpattingen vervoert, daar zij door geene beginfels van godsdienst of befchaafdheid beteugeld worden.

De *Hollandfche* wetten, welke *Surinamen* bij de eerfte vestiging van de kolonie ontving, en volgens welke een Neger, van het oogenblik af, dat hij den Christelijken godsdienst omhelst, vrij wordt, hebben zeker den ijver van hunne Heeren, om hen te bekeeren, aanmerkelijk beperkt. Men had behooren te bedenken, dat de Christelijke godsdienst op geenerlei wijze op burgerlijke regten met geweld kan werken, maar dat zij, zonder den toeftand en de betrekking der dingen, regtftreeks en onmiddelijk, te veranderen, alleen de heeren tot menfchelijkheid, de dienaars tot gehoorzaamheid, en beiden tot wederkeerige liefde moet aanfporen. Met den tijd, echter, toen de menfchen de goddelijke natuur van het Christendom beter begrepen, en deszelfs weldadigen invloed meer gevoelden, werden zij ook langzamerhand rijp voor eene zedelijke befchaving, welke en beftuurders eene zachtere wetgeving en de onderdanen matiging en onderge-

fchikt-

schiktheid genoeg inboezemde, om de gezegde wetten niet te misbruiken.

Menigvuldige voorbeelden hebben bewezen, dat het den Negers niet ontbreekt aan geestvermogens en aanleg; doch dat zij nog op eenen zeer lagen trap van ontwikkeling en beschaving staan, blijkt uit den tegenwoordigen toestand van de geheele Neger-kust in *Afrika*. Bijaldien men dus al, in de *Westindische* kolonien, meerdere zorg en betere middelen aanwendde, tot leering en vorming van de Zwarten, heeft men toch alle redenen om te onderstellen, dat hunne vorderingen niet zoo schielijk en zoo groot zouden zijn, om ze maar aanstonds dezelfde regten te kunnen laten genieten, welke de landman in de beschaafde gewesten van *Europa* bezit. De ondervinding heeft het bewezen, dat het verleenen van zoodanige voorregten aan de Negers, eer zij nog in staat zijn om zich zelven te beheerschen, meer edelmoedig dan verstandig verdient te heeten.

Als men nu ziet, dat het op vele plantaadjes van *Surinamen* volstrekt onmogelijk is, het noodige aantal van werklieden, door de vermeerdering van de *Creoolsche* Negers, te blijven behouden, omdat de onevenredigheid tusschen het mannelijke en vrouwelijke geslacht al te groot is, en dat zelfs op andere plantaadjes, alwaar het te dezen aanzien beter is gesteld, en waar de bevolking van de Zwarten, door alle mogelijke middelen, wordt bevorderd, deze echter zeer langzaam toeneemt:

dan

dan is het eigenaardig te begrijpen, dat vele planters, wanneer hunne inkomſten, door den dood van hunne Negers verminderen, en zij niet in de gelegenheid zijn, om hun verlies aan werklieden te herſtellen, aan de nog levende ſlaven ook den arbeid der afgeſtorvenen zullen opleggen. Andere, daarentegen, die dit wreede middel niet te werk ſtellen, zullen hun verlies nog eerder ontwaren aan hunne verwaarloosde akkers; en dit laatſte zal juist de bestgezinden moeten treffen. Vele van hen hebben hun Vaderland, ter oorzake van ongeluk en tegenſpoed, verlaten, en, ſedert hunne vestiging in de kolonie, alle vlijt aan den landbouw beſteed, als eene bezigheid, welke de Regering zelve heeft gewaarborgd, en op deze wijze eindelijk een vermogen verworven, dat hun in ſtaat ſtelt, om een talrijk gezin te onderhouden; voor deze menſchen is het toch waarlijk hard, als men hun geen' tijd verleent, om andere ſchikkingen te maken, of hun geene ſchavergoeding geeft voor het verlies, dat zij, buiten hunne ſchuld, en wel door een beſluit van hoogere magt, moeten lijden.

Dat er tegenwoordig, in deze kolonie, geene Neger-kinderen genoeg geboren worden, om uit dezelve het benoodigde aantal van werklieden te bekomen, ſtemt men in *Europa* volkomen toe; maar men meent, door het verbod van invoer der Negers uit *Afrika*, de planters te noodzaken tot het aanwenden van alle middelen, welke de vermeerdering van *Creoolſche* Negers kunnen be-

vor-

vorderen. De groote zwarigheden, welke thans nog de bereiking van dit doel in den weg ſtaan, zijn duidelijk. Doch wij willen onderſtellen, dat men van nu af aan, de beste maatregelen neme; er worden toch verſcheidene jaren vereischt, vóór dat het nu geborene geſlacht het land kan bearbeiden. Wat moet, derhalve, het gevolg zijn voor de geheele kolonie, bijaldien men, tot dien tijd toe, geene nieuwe Negers voor de oude of afgeſtorvene bekomen kan? De welvaart van *Surinamen*, waaraan de bewoners, meer dan eene eeuw, met alle vlijt hebben gewerkt, zal niet alleen vernietigd worden; maar wat erger is, het land zal weder een woestijn en een moeras worden, en de verpestende lucht, welke zoo vele der eerſte kolonisten jammerlijk in het graf ſleepte, zal zich weder allerwege verſpreiden.

Het is niet te ontkennen, dat de ſlavenhandel, opmerkzaam beſchouwd, ons hart met de treurigſte gewaarwordingen vervult; en waarlijk, de verbeelding kan zich geene zoo verſchrikkelijke wreedheden voorſtellen, als dezulke zijn, welke bij dezen handel werkelijk plaats hebben. Dit heeft mannen, teeder van gevoel, edel van beginſels, en groot van geest, bewogen, om met vereende pogingen ter afſchaffing van den ſlavenhandel in de *Britſche* kolonien, werkzaam te zijn; en zij hebben, eindelijk, hun doel bereikt. De *Afrikaanſche* ſtammen zullen nu niet meer, door de listen en ſtreken der ſlaven-handelaars, tot bloedige oorlogen tegen hunne naburen worden

den aangezet, en men mag hopen dat zij, in dit opzigt, voortaan even zoo regtvaardig omtrent elkander zullen handelen, als vóór den tijd, toen de flavenhandel begon. Nogthans zullen, bij deze onbefchaafde volken, oorlogen, uit nietsbeduidende moeijelijkheden en gefchillen, ontftaan; en men zegt, dat op de kust van *Afrika* nog de gewoonte blijft heerfchen, de krijgsgevangenen tot flaven te maken en hen met de uiterfte wreedheid te behandelen, en dezulke, waarvan men geen nut kan hebben, aan de Goden opteofferen. Het ware te wenfchen, dat de edele menfchenvrienden, die zoo ijverig de ellende der Zwarten pogen te verzachten, naauwkeurig onderzochten, of deze barbaarfche gewoonte, met er daad, nog plaats heeft onder de *Afrikaanfche* ftammen. Men beweert het ftellig; en de gebaarden, waarmede de Negers van den *Guinea*-vaarder, toen zij door den Kaper *l'Aigle* genomen waren, hunne verwachting uitdrukten, doet mij waarlijk de zaak gelooven. Indien deze verfchrikkelijke gewoonte nu nog waarlijk in *Afrika* beftaat, dan zoude het, in ftede van onregtvaardig, zelfs verdienftelijk zijn, dat men die flachtoffers aan hunne bloeddorftige overwinnaars ontrukte, om hen dienstbaar te maken bij een befchaafd volk, waar de wetten hen kunnen en behooren te befchermen, wanneer zij onmenfchelijk worden behandeld.

Het is ook niet noodzakelijk, om Negers van de *Afrikaanfche* kust te bekomen, dat men de

mid-

middelen, tot hiertoe gebezigd, blijft in het werk ftellen; de *Europifche* Regeringen zouden den flavenhandel onder haar opzigt kunnen laten drijven. Verfcheidene voorwerpen, welke wij door de gemeenfchap tusfchen *Europa* en *Afrika*, bekomen, zijn van zoo veel belang, dat de voorname Factorijen aldaar waarfchijnlijk wel zullen blijven. De Regeringen zouden aan hunne ambtenaren in *Afrika* last kunnen geven, om de gelegenheden te gebruiken, bij welke zij Negers ten dienfte der *Westindifche* kolonien konden bekomen. Bij de keuze van zulke ambtenaars, behoorde men dan niet enkel op bekwaamheid, maar vooral ook op zedelijkheid te zien, om zeker te zijn, dat zij boven omkooping zijn verheven. Van hen, die in hun vaderland altoos braaf hadden gehandeld, zou men toch mogen verwachten, dat zij in *Afrika* niet flecht zullen te werk gaan. Ook moest het hoofd van de Factorij nimmer eenig voordeel trekken van het grooter getal flaven, dat hij aan de Regering bezorgde. Zijn inkomen moest naauwkeurig bepaald zijn, en alle twee jaren, wanneer het bleek, dat de flaven, die hij uit *Afrika* naar de kolonien gezonden had, op de regte en billijke wijze in zijne handen waren gekomen, moest de Regering hem een gefchenk geven, ten blijke van hare tevredenheid. Men konde hem Negers toezenden, die in de *Westindien* zijn geboren, doch de taal van hunnen ftam verftaan. Deze zouden al fpoedig in *Afrika* kennis

nis maken met de onderſcheidene ſtammen der inboorlingen, en door hen zoude het hoofd der Faktorij kunnen te weten komen, welke oorzaken eenen oorlog hadden doen ontſtaan, welke bedoelingen de overwinnaars met hunne gevangenen hebben, en wat die gevangenen te voren geweest zijn. Wist hij nu, door de ontvangene berigten, welke van deze Negers bijzonder voor den landbouw en de kolonien geſchikt zouden zijn, dan behoorde hij, door zijnen zwarten tolk, hun bekend te maken met den toeſtand, die hun te wachten is, ingevalle zij genegen mogten zijn, hunne *Afrikaanſche* meesters te verlaten; vervolgens zou hij met dezen in onderhandeling moeten treden, om de gevangenen tegen *Europiſche* waren interuilen. Het ſpreekt van zelfs, dat dezulke, die reeds te voren in *Afrika* akkerwerk verrigt hebben, voor de kolonien het bruikbaarſte zijn, en den voorrang boven alle de overige verdienen. Dit hielden de Slavenhandelaars voorheen nimmer in het oog; zij kochten, b. v. in *Afrika* Negers, die voor toovenaars doorgingen, d. i. die de werking van de ſterkſte vergiften kennen, en dezelve op de kunſtigſte wijze weten te bereiden en aan dezulken toetedienen, die het ongeluk hebben van hen te mishagen; waardoor zij dan ook den dood aan dezen vooraf weten aantekondigen. Zoodanige lieden hebben vaak in de kolonien een groot aantal Negers, en ook ſomwijlen hunne eigene meesters vergiftigd, vóór dat men hunne boos-

heid ontdekte. Somwijlen kochten zij ook een Opperhoofd der Negers of eenen uitſtekenden krijgsman, die in de handen van zijne vijanden gevallen was. Werd deze nu naar de kolonie gebragt, dan werd hij door de behandeling, die hij hier onderging, verbitterd, en weigerde te werken; maar de eigenaar, die hem daartoe toch gekocht had, ſtond er op, dat hij arbeiden moest, en bragt hem vaak zoodanig tot vertwijfeling, dat hij van zijnen invloed op de overige Negers der plantaadje gebruik maakte, om deze tegen hunnen heer te doen opſtaan of tot de vlugt naar de bosſchen te bewegen; daar verbonden zij zich dan met andere weggeloopene Zwarten, en pleegden gemeenſchappelijk allerlei ſoort van rooverij in de kolonie. Men zoude aan het hoofd van de Factorij de vrijheid geven, om zulke Neger-vorsten insgelijks van derzelver overwinnaars te koopen, maar alleen om hen in vrijheid te ſtellen en naar hun volk en vaderland te laten terugkeeren. Alle oude lieden ſtaan bij de Negers in hooge achting; doch ik weet niet, hoe zij ze behandelen, als dezelve gevangen geraken. Indien deze behandeling insgelijks wreed mogt zijn, dan moest men zulke menſchen ook koopen en naar hunnen ſtam terugzenden.

Door deze of dergelijke menschlievende behandelingen, zouden de Negers in het algemeen een waardiger denkbeeld krijgen van het karakter der *Europeanen*, en dit zou aanleiding kunnen geven, om hen meer te beſchaven en te vor-

men,

men, en bepaalde en uitgebreide betrekkingen van koophandel met hen te vestigen.

De overvaart der Negers naar de kolonien moest op schepen van de Regering geschieden; welke daardoor verzekerd zoude kunnen zijn, dat zij onderweg goed behandeld wierden. Men zegt, dat op de *Portugeesche* schepen, die tot overvoering van Negers dienen, altoos eenige, in *Zuid-Amerika* geborene, Zwarten zijn, die, als oppassers en verzorgers van het eten, eene bijzondere opmerkzaamheid hebben op hunne nieuwe lotgenooten uit *Afrika*, en aan hun eene beschrijving geven van het land, werwaarts zij reizen. Men verzekert, dat dit voor hun zoo vertroostend en aangenaam is, dat zij alle gezond en vrolijk in de kolonie aankomen. Deze gewoonte der *Portugeezen* verdient door andere natien gevolgd te worden. Er bestaat te *Surinamen* eene bepaling, volgens welke de Regering aan de planters om niet nieuw land afstaat, onder voorwaarde, dat zij Negers zullen koopen, om hetzelve te bebouwen. Misschien ware het beter, dat de Regering zich het land liet betalen, en aan de planters arbeiders leverde; bijaldien nu een planter zijne Negers, door eene onmenschelijke behandeling, verbitterde of de vermeerdering der *Creolen* niet bevorderde, moest men hem verder geene Negers geven. Men zoude nog vele andere weldadige schikkingen en verordeningen kunnen maken, indien men slechts te rade ging met het gezond ver-

ſtand en met de ondervinding van zulke planters, die vele jaren in de kolonie geweest zijn, en als mannen van goede beginſels bekend ſtaan.

De kosten, welke aan dit plan, om de kolonien van een genoegzaam aantal werklieden te voorzien, verbonden zijn, kunnen de Regeringen niet affchrikken; want het mag toch haar oogmerk niet zijn geld te winnen; zij behooren het beſtaan en de welvaart van hare *Westindiſche* bezittingen, zoo veel mogelijk te verzekeren. Dit voordeel bevorderende, zouden zij tevens het geluk hebben, vele Negers tegen de wreedheid van hunne overwinnaars en tegen eene ſlavernij, welke erger is dan de dood, of wel tegen den dood zelven te beveiligen. Voor het overige, kan men ook, als men verſtandig te werk gaat, volſtrekt geen verlies verwachten, als men bedenkt, welk eene geringe waarde de *Afrikaanſche* Opperhoofden in hunne gevangenen ſtellen, en hoe hoogen prijs, daarentegen, op de *Europiſche* manufacturen.

Het tijdſtip, dat deze tak van handel met *Afrika* geheel zal ophouden, hangt af van de vorderingen, welke de Negers in beſchaving en menſchelijkheid zullen maken. De Koning der *Foulahs* heeft, in dit opzigt, reeds een goed voorbeeld gegeven, daar hij geene ſlaven meer verkoopt.

Ten beſluite, kan ik niet nalaten nog eenen wensch uitteboezemen. Mogt de *Britſche* Regering, welke, bij het ſluiten van eenen algemee-

meenen vrede, aan de overige *Europische* Zee-mogenheden de gemeenschappelijke afschaffing van den slavenhandel zal voordragen, insgelijks besluiten, niet langer te zullen dulden, dat hare eigene onderdanen en andere *Europeanen* aan de slavernij op de *Barbarijsche* kust zullen blootstaan; deze ongelukkigen zijn onder zachtere wetten geboren, hebben eene betere opvoeding genoten, en moeten alzoo des te meer lijden, wanneer zij tot de verschrikkelijke dienstbaarheid bij de Barbaren vervallen. Een algemeen besluit van onze Zee-mogenheden zoude aan het schandelijke gedrag der Noorderlijke *Afrikanen* spoedig een einde maken, en door deze roemwaardige daad onze eeuw boven alle vroegere zich doen onderscheiden.

Bijvoegsel tot den vijftienden Brief.

Wanneer men bedenkt, in welk eene moeijelijke betrekking tot het moeder-land de kolonie *Surinamen* zich bevond, ten tijde, dat bovenstaande brief werd geschreven, zal men ligtelijk kunnen begrijpen, dat de wet der *Engelsche* Regering, waarbij de slaven-handel werd afgeschaft, en de invoering van Negers in de kolonien werd verboden, van het oogenblik af, dat deze wet was afgekondigd, vooral *Surinamen*, dat onlangs eerst door de Britten werd veroverd, in groote verlegenheid moest brengen.

Ik heb mij vrijmoedig over dit onderwerp verklaard, met onderdrukking van het gevoel, dat mijn hart ten opzigte van den flaven-handel ondervindt. Ik heb alleen daadzaken aan den onpartijdigen lezer ter toetfe voorgelegd; weshalve ik de latere gebeurtenisfen hier nog moet bijvoegen.

De wet, door het *Engelfche* Gouvernement gegeven, werd voor *Surinamen* bijzonder drukkende, omdat de meeste eigenaars van plantaadjes zich in *Holland* bevonden, en door de toenmalige gefteldheid van zaken verhinderd werden eene reis naar de kolonien te doen. Er fchoot, derhalve, niets voor hun over, dan de belangen van hunne bezittingen op *Surinamen* aan perfonen optedragen, welke reeds aldaar woonden. Deze waren van hunnen kant huiverig, om veranderingen te maken, voor welke zij, in de gevolgen, verantwoordelijk konden gefteld worden, te meer daar het nog geheel onzeker was, aan welke Mogenheid *Surinamen*, bij eenen algemeenen vrede, zoude ten deele vallen. Toen nu naderhand *Grootbrittanje* de kolonie aan *Holland* teruggaf, werd het laatstgenoemde land tevens verpligt, om voortaan geene flaven meer uit *Afrika* intevoeren.

Men mag verwachten, dat de *Nederlandfche* natie zich te bereidwilliger naar dezen maatregel zal fchikken, als zij verneemt, dat in de *Britfche* kolonien, waar de wet omtrent den flaven-handel ftiptelijk gevolgd wordt, daaruit

al-

alreede zeer wezenlijke voordeelen voor de planters zijn ontſtaan. Men beſpaart de kosten, welke door het gedurig koopen van nieuwe ſlaven werden veroorzaakt, men wint den tijd uit, welken men anders beſteden moest, om deze Negers den akkerbouw en andere werkzaamheden te leeren, en hunne, vaak ongemeene, afkeerigheid en ongeſchiktheid te overwinnen. Inzonderheid is het van groot belang, dat thans de vrees ophoudt, dat de Negers, die op de plantaadjes geboren zijn, door den dagelijkſchen omgang met de nieuw aangekomene uit *Afrika*, tot ongehoorzaamheid en weerſpannigheid tegen hunne meesters zullen verleid worden, waardoor te *Surinamen* meermalen oproer is ontſtaan.

Deze voorbeelden, dat de afſchaffing van den ſlavenhandel, met er daad, voordeel aan de eigenaars van plantaadjes aanbrengt, zal ook bij andere natien van meer uitwerking zijn ter afſchaffing van den handel in zwarte ſlaven, dan verbods-wetten en ſtraffen op derzelver overtreding geſteld; want de winzieke mensch vindt toch maar al te ligt gelegenheid, om de wetten te ontduiken.

De *Britſche* Wetgevende magt, overtuigd, dat eene langdurige gewoonte en daaruit ontſtane gehechtheid, eenen tak van handel begunſtigen, omtrent wiens onregtvaardigheid, ja, ſchadelijkheid zelf geen twijfel is, heeft de krachtdadigſte maatregelen genomen, om elk voorwendſel waaronder men misſchien Negers zou willen invoeren, on-

mogelijk te maken. Elk *Britsch* onderdaan, die zich aan de overtreding van de wet ſchuldig maakt, wordt terſtond, zoodra zijne misdaad bewezen is, naar *Botany-baai* verbannen. Bezwaarlijk kan ook, daar eene zoo groote menigte van *Engelſche* ſchepen, alle zeeën bedekken, de ſluikhandel in ſlaven verborgen blijven, en de misdadiger de verdiende ſtraf ontgaan.

De Koning der *Nederlanden* is alreede het voorbeeld der *Engelſche* Regering gevolgd, en hij heeft, zoo wel te *Surinamen*, als in de andere kolonien, welke hem, bij den algemeenen vrede, teruggegeven zijn, den ſlavenhandel volſtrekt verboden. De Prins Regent, nu Koning van *Portugal* en *Brazilien*, is ook ten deele in dezen maatregel getreden, en heeft den invoer van Negers op zijne bezittingen van den tweeden graad ten Noorden van den Evenaar af verboden. Ook heeft de Koning van *Frankrijk* aan allen verderen invoer van ſlaven in zijne kolonien een einde gemaakt.

ZESTIENDE BRIEF.

Paramaribo, 14 Mei.

Gij verwacht van mij eenige aanmerkingen, betreffende de Natuurlijke Historie van dit land. Omtrent het Botaniſche gedeelte, zult gij eene uitvoerige beſchrijving van den Heer B—M ontvan-

vangen, die voorheen door de *Hollandſche* Regering als *Hortulanus* naar *Surinamen* werd gezonden. Naardien hij hier vele jaren geweest is, zal zijn werk ongetwijfeld met graagte in *Europa* ontvangen worden; vooral daar de Plantenkunde thans zoo hoog wordt geſchat, en in *Engeland* zoo bijzondere aanmoediging, door den waardigen Voorzitter van de Koninklijke Societeit, geniet. Hoewel *Engeland*, door zijnen uitgebreiden handel in alle werelddeelen in ſtaat zoude zijn, om de meeste bijdragen tot de natuurkundige beſchrijving der dieren te leveren, is mij, echter, geen onlangs uitgekomen werk bekend, dat van meer belang is dan de *General Zoology*. In *Frankrijk* is de nieuwe uitgave van BUFFONS werken, met de bijvoegſels van de geleerde Natuuronderzoekers aldaar, het volledigſte, dat ooit over deze wetenſchap in het licht verſchenen is. In *Italie* heeft onlangs een Natuurkundige zeer gewigtige ontdekkingen gedaan; doch het ware te wenſchen, dat verſcheidene van zijne proefnemingen aan levende dieren minder wreed geweest waren, vooral in die gevallen, waarbij zijne waarnemingen enkel dienden, om de nieuwsgierigheid te bevredigen. *Duitschland*, welks handels - betrekkingen buiten *Europa* zeer beperkt zijn, heeft tot hiertoe weinige ontdekkingen gedaan in het vak der Natuurlijke Historie, zoo verre het vreemde landen betreft; doch men mag, met reden, veel verwachten van den voortreffelijken man, die te regt de *Duitſche* PLINIUS

ver-

verdient te heeten, en die thans een wereld-deel doorreist, dat niet flechts eenen fchat van delfftoffen, maar ook de menigvuldigfte en merkwaardigfte voortbrengfels in alle de rijken der natuur bezit (*).

Een ander *Duitfcher* befteedt een gedeelte van zijn aanzienlijk vermogen, om fchatten voor elk vak der Natuurlijke Historie te verzamelen, en heeft, te dien einde, onlangs eenen man naar de *Amazonen*-rivier gezonden, alwaar dezelfde foorten van dieren gevonden worden, als in *Surinamen*. Welke ontdekkingen, waarde vriend, kunt gij dus van mij verwachten? Evenwel, hoe weinig beduidende dezelve ook mogen zijn, het is mij toch een groot genoegen dezelve u te mogen mededeelen. De voorname voorwerpen van mijne opmerkzaamheid en van mijn onderzoek waren de dieren, en met name hun inftinct, de middelen, welke zij tot voortduring van hun beftaan en ter voortplanting van hun geflacht aanwenden en hunne geheele wijze van leven. Doch ik had, helaas, nog geene gelegenheid, om deze waarnemingen met de vereischte naauwkeurigheid op de plaats zelve te doen, waar zij met het beste gevolg zouden hebben kunnen gefchieden; te weten, in de binnen-

(*) Aan die verwachting heeft de Heer VON HUMBOLD op de uitftekendfte wijze voldaan. De reis van den Prins VAN NEUWIED kon den fchrijver, bij het opftellen van dezen brief, niet bekend zijn.

nenfte gedeelten der kolonie. Ook vond ik vele zwarigheden, om de dieren, welke naar *Paramaribo* ter verkoop gebragt werden, te bekomen; omdat de *Indianen*, en vooral de Boschnegers, meestal buskruid voor dezelve verlangen, en de Regering het verkoopen van dit artikel ftrengelijk heeft verboden. Met de Kapiteins van de koopvaardij-fchepen, die niet alle dit verbod kennen, kunnen zij gemakkelijker zulk eene ruiling doen; en daarom bieden zij ook altoos aan dezen het eerst hunne dieren aan, vóór dat zij dezelve in de ftad brengen; zoodat ik menigmaal aan boord van fchepen, die in de haven lagen, moest gaan, als ik dergelijke merkwaardigheden zien wilde.

Men befchouwt in *Europa* doorgaans het groot aantal van verfchillende infekten, als eene der grootfte plagen van de keerkrings-gewesten; en evenwel blijkt het, bij eene naauwkeurige overweging, dat zij eene groote weldaad der natuur zijn. De menigvuldige afgehouwene of uitgeroeide boomen zouden den grond bederven, indien niet verbazende fcharen van mieren terftond bezit van dezelve namen, de vefelachtige deelen verwoesteden, en hen alzoo tot de voortreffelijkfte tuinaarde als verwerkten. Een onwetend *Indiaan*, niet bekend met de fchadelijkheid van eene moerasfige ftiklucht, zoude misfchien zijne woning in moerasfige laagten opflaan, althans digt bij dezelve zijn verblijf nemen, indien niet geheele wolken van *Muskito's* hem van daar verdreven; en wanneer

neer hij, in weerwil van deze, befloten heeft, de plaats niet te verlaten, moet hij den geheelen nacht een groot vuur brandende houden, om die infekten van zich afteweeren; en alsdan verdrijft de rook een groot gedeelte der verpestende lucht, zonder dat de *Indiaan* het voordeel kent, dat hem op deze wijze ten deele valt. De ontelbare heiren van infekten te verdelgen, gaat alle menfchelijke kracht verre te boven, en zelfs een HERKULES moest hunnen aanval dulden; maar hoe verder de menfchelijke maatfchappij zich uitbreidt, en hoe meer land er ontgonnen wordt, hoe meer ook dit kwaad, zoo het een kwaad mag heeten, afnemen zal. Wanneer een huis in eene gezonde landftreek ligt en wel gebouwd is, dan lijdt men daarin weinig van infekten. Mijne woning, echter, hoe aangenaam ook gelegen, is niet goed gebouwd; want dezelve heeft, gelijk de meeste huizen te *Paramaribo*, geen' kelder, en heeft flechts gemetfelde pilaren, die twee voet hoog zijn. Het gevolg hiervan is, dat hetzelve eene wijkplaats is voor allerlei infekten, welke zich, op eenen regenachtigen dag, van de nabijftaande boomen, daarin verfchuilen. Ik leg, derhalve, in een' hoek van elke kamer, een ftuk mat, waarop zij gaarne gaan zitten; als ik dan, van tijd tot tijd, deze mat nazie, kan ik de infekten gemakkelijk meester worden. Toen ik deze woning betrok, hoorde ik des nachts, dewijl ik boven fliep, de vleermuizen, die onder mijn dak nestelden; en daar deze dieren,

ren, hier te lande, zeer onaangename gasten zijn (*), deed ik mijn best, om mij van hen te ontſlaan, dat mij dan ook, boven mijne verwachting, gelukte. Als de zon op het helderſte ſcheen, verjoeg ik hen, met eenen langen ſtok, van onder het dak, en dit verſchrikte hen dermate, dat zij niet weêr terugkwamen; ik herhaalde dus ook dit middel, wanneer ik ontdekte, dat er weder nieuwe gekomen waren, dat, echter, ſlechts twee- of drie-maal gebeurde.

De Brood-mot (kakkerlak) (†), dat walgelijke dier, zoude niet zoo veel op de wanden omkruipen, indien de huizen paneelen hadden van geglazuurde ſteenen. Doch hier is eene ſoort van inſekten, van welke ik mij nog niet heb kunnen ontſlaan; het zijn de kleine roode mieren, die alle mijne poppen van andere inſekten vernielen.

Ik

(*) De vleugels van de grootſte ſoort van vleermuizen te *Surinamen*, of van de *Vampyrs*, zijn omtrent 16 duim lang; het lijf van den bek tot aan het ſtuitbeen 6 duim. Ik heb menſchen gezien, die door deze dieren gebeten waren; dat, echter, een dier van die lengte zoo veel bloed uit een mensch zou kunnen zuigen, dat dezelve het beſterft, zoo als men zegt, ſchijnt eene verregaande overdrijving; want zij zijn ook zoo ſchuw, dat zij meestal op de ſpits van de teenen aanvallen. — Om de witte mieren, als zij in de huizen komen, te verdrijven, gebruikt men doorgaans rattenkruid; doch daar dit gevaarlijk is, en de eijeren van de mieren toch blijven, heeft men liever kookend water te nemen, waardoor ouden en jongen te gelijk gedood worden.

(†) *Blatta orientalis.* W.

Ik heb het beproefd, de laatſte met water te omringen; doch de mieren komen in zulk eene menigte, dat, wanneer de eerſte in het water vallen, de andere over hen heênkruipen, en alzoo hun doel bereiken. Zij ſchijnen inzonderheid van dierlijke zelfſtandigheden te leven, en men ziet ze in de huizen niet, behalve wanneer daarin poppen of doode vogels zijn, wier ooren, oogen en bek als dan ook ſpoedig weemelen van deze inſekten. Zij verteeren het ligchaam, vóór dat het rotten kan, en daarom zijn zij in een klimaat, als het *Surinaamſche*, zeker van groot nut.

Ik heb de groote Rups, met lange witte haren, gekregen, van dewelke, zoo ik mij niet bedrieg, Mejufvrouw MERIAN eene teekening en eene beſchrijving gegeven heeft. Volgens ſommige, zouden de handen opzwellen, als men haar met dezelve aanraakt; doch ik heb het dier herhaalde malen aangeraakt, zonder dit te ondervinden. De Heer W-R-T, in wiens tegenwoordigheid ik zulks deed, beweerde, toen wij naderhand daarover in gezelſchap ſpraken, dat ik zeker een behoedmiddel tegen dit vergiftig inſekt bezat, waarmede ik de handen waschte, vóór dat ik hetzelve aanraakte. Om verdere waarnemingen te doen, ſloot ik deze rups met eene hagedis in een glas, en den volgenden morgen vond ik de hagedis dood; het is, derhalve, wel waarſchijnlijk, dat de beet van deze rups ſchadelijk is, vooral voor kleine dieren.

Op

Op mijne reizen in het binnenland, ben ik eens door eenen *Indiaanſchen* Scolopender (*) gebeten, en op een andermaal, werd ik door eenen Schorpioen geſtoken, beide des nachts. De laatſte vond ik in mijne mouw verplet; de wonde zwol, echter, niet meer, en veroorzaakte mij ook weinig meer pijn, dan waarſchijnlijk de ſteek van een' hommel zoude verwekt hebben, en zij was terſtond over, toen ik de plaats met wat olie gewreven had; nog beter middel zoude, zoo men zegt, de *Thercat* geweest zijn. Het gif van de ſchorpioenen en pisſebedden ſchijnt enkel op het bloed te werken; want ik zag vaak, dat kleine apen deze dieren aten, zonder dat zulks eene nadeelige uitwerking veroorzaakte. Binnen in de bosſchen zijn zeer vele groote ſchorpioenen; en een ſcolopender, die van het Fort *Oranje* naar de ſtad gebragt werd, was twaalf duim lang. De wonden, welke zij veroorzaken, ſchijnen pijnlijk en vergiftig, doch niet doodelijk te zijn.

Toen op mijne eerſte reis naar de *Saramacca*-rivier de boot tegen den oever ſtootte en eenige takken der boomen aanraakte, viel er een inſekt op het dek van de kajuit, dat naar een *Tarantula* geleek; het was omtrent een' halven duim lang, helder groen van kleur, met gele dwarſe ſtrepen; het lijf was in twee deelen geſcheiden, waarvan het achterſte de gedaante van eene bes had. Over het geheel geleek de gedaante van dit

(*) *Scolopendra morsitans.* W.

dit infekt naar die van eene fpin, behalve dat het aan de voorpoten, die blaauwachtig waren, klaauwen had, die het naar alle kanten wendde, vanwaar het eenen aanval verwachtte. Toen ik, echter, het dier naauwkeuriger wilde onderzoeken, en zeide, dat het eene *Tarantula* fcheen te zijn, riep de Heer W.: „Eene *Tarantula*, zulk eenen gast hebben wij aan boord niet noodig!" en terftond vaagde hij hetzelve, met eenen tak, dien hij, tot mijn ongeluk, juist in de hand had, over het dek heên, zoodat het in het water viel. In het binnenfte van de bosfchen vindt men hier eene zwarte *Tarantula*, met gele klaauwen aan de voorpoten (*); zij is omtrent een' duim lang; ik hoorde nooit, dat zij vergiftig is.

Voor niets is de *Europeaan*, die hier eerst onlangs is aangekomen, meer beducht, dan voor de flangen, die hem hier op het veld ontmoeten; doch, na eene kleine ondervinding, ontdekt hij, dat er weinige vergiftige onder zijn. Ik kan verzekeren, dat ik, die op mijne wandelingen verfcheidene flangen gedood heb, en ook vele, welke mij toegezonden werden, heb onderzocht, geene heb gevonden, welke mij bleek vergiftig te zijn (†). Onlangs heeft Dr. D-B-Z, een man, even aangenaam in de verkeering, als hoogte-fchat-

(*) *Aranea avicularis.* LINN.; *Mygale*, der Nieuwere.

(†) Men kan aannemen, dat, volgens eene, zeker niet zeer naauwkeurige, berekening, de foorten der vergiftige flangen tot de overige ftaat, als één tot zes. W.

ſchatten om zijne kundigheden, en die hier de ſchoonſte verzameling van opgezette vogels heeft, eindelijk de gelegenheid gehad, om mij den kop van eene vergiftige ſlang te toonen. Hij was omtrent anderhalf duim lang en een' duim breed. Hij was bijna driekantig en vlak; de giftanden waren zeer lang, en de kleur van de huid donker graauw. De Negers van den Heer D-B-Z waren in het bosch gegaan, om hout te vellen, en twee honden, die meêgegaan waren, vielen deze ſlang aan. De eerſte, die gebeten werd, ſtierf, doch de andere genas, omdat de ſlang, na den eerſten beet, het grootſte deel van haar vergif verloren had.

Uit het bovengezegde kunt gij opmaken, dat de vergiftige ſlangen, in lateren tijd, hier grootelijks moeten verminderd zijn; want, volgens de berigten van de eerſte kolonisten, waren zij hier voorheen zeer menigvuldig. Ondertusſchen gebeuren er ook nog tegenwoordig vaak ongelukken op de plantaadjes; en daar de Regering eene belooning betaalt voor elken tijger, die gedood wordt, zoo ware het te wenſchen, dat men een' dergelijken prijs op het dooden van vergiftige ſlangen ſtelde, om ze, zoo veel mogelijk, uitteroeijen (*).

Het

(*) De vergiftige ſlangen zijn van de andere ſoorten zeer gemakkelijk te onderſcheiden, aan haren platten, grooten kop, die van boven breed is, en in eene ſtompe punt eindigt. In hare groote, kromme tanden is eene buis of pijp, waarvan de opening zich aan de punt bevindt,

Het zoude mij zeer aangenaam zijn, eene vergiftige flang te kunnen bekomen, om daarmede proeven te doen, of honden, katten enz. ook van dieren eten, die door het vergif van eene flang gedood zijn; en bijaldien zij het doen, welke gevolgen het veroorzaakt. Misfchien is het met het vergif der flangen evén zoo gelegen, als met dat der fchorpioenen en fcolopenders, dat alleen, als het zich met het bloed vermengt, gevaarlijk fchijnt, zonder nadeel te doen, als het in de maag wordt opgenomen. Deze flangen kunnen geheele dieren van aanmerkelijke grootte doorflokken, de beenderen van dezelve worden in hare maag buigzaam en gedeeltelijk zelfs opgelost; het is, derhalve, de vraag, of niet het vergif, op de fpijze van deze dieren, werkt, en de fpoedige verteering en oplosfing van dezelve bevordert (*).

Het

vindt, door welke het vergif in de wonde komt. De twee vergif-blazen, welke, elk aan eene zijde, aan het eind van de boven-kaak liggen, zijn door eene buis of kanaal met de tanden verbonden. A. D. V.

De giftanden, welke zich voor aan den rand van de boven-kaak bevinden, zijn een onfeilbaar kenteeken, om de vergiftige flangen van de overige te onderfcheiden. Minder zeker zijn de volgende teekens: een breede kop, eenigermate in de gedaante van een hart, met kleine fchilden, veêr-vormige fchubben, een korte ftaart, die minder dan een vijfde gedeelte der lengte van het dier bedraagt. W.

(*) Alle bekende foorten van flangen verflinden hunne prooi, zonder dezelve te kaauwen. Zij kunnen hare kin-

Het vermogen van de Ratel-ſlang, om kleine dieren als te betooveren, en dezelve te noodzaken, om tot haar te komen, wordt hier, gelijk overal, waar men dezelve vindt, algemeen geloofd. De verklaring, welke FORSTER, indien ik mij niet bedrieg, het eerſte gaf, komt mij de aannemelijkſte voor; dat, namelijk, de vogel, wanneer de ſlang, in de bosſchen, de jonge vogels in derzelver nest belaagt, op haar aanvalt, om zijn kroost te verdedigen, en op deze wijze hare prooi wordt. Zij, die zulks eens zagen, ſchreven het naderen van den vogel, zonder de oorzaak te onderzoeken, aan de tooverkracht van de ſlang toe. Andere hebben, echter, opgemerkt, dat niet alleen kleine vogels, maar ook eekhorentjes langzaam van de toppen der boomen afkomen, en eindelijk in de kaken van de ſlang vallen. Wilde men beweeren, dat ook deze dieren zich

kinnebakken zeer verre van elkander verwijderen; dit ſtelt haar in ſtaat, om dieren van aanmerkelijke grootte doortezwelgen. De *Aboma*-ſlang, die de grootſte te *Surinamen* is, bezit deze eigenſchap, in eene ongemeene mate. Ten einde de dieren te gemakkelijker door het keelgat zullen glijden, beſtrijkt zij dezelve eerst met haar ſpeekſel; doch er verloopt een geruime tijd, vóór dat het haar gelukt de prooi geheel doorteſlokken. Eenige Neger-ſtammen hebben de gewoonte, dat ieder zich een wild dier uitkiest, dat hij belooft nooit eenig letſel te zullen doen; daarvoor hopen zij dan ook, door hetzelve voor gevaren beſchut te zullen worden. Verſcheidene ſchijnen de *Aboma*-ſlang daartoe te verkiezen. A. D. V.

zich in gevaar begeven, om hunne jongen te verdedigen, dan ontſtaat de vraag, waarom zij niet insgelijks tegen honden en katten zich op dezelfde wijze gedragen, wanneer deze hun kroost aangrijpen. Sedert men den Sidder-aal heeft leeren kennen, hebben ſommigen gemeend, dat de Ratel-ſlang een dergelijk vermogen als dit dier bezit, om hare prooi magtig te worden, welke haar anders, van wege het langzame van hare beweging, zoude ontkomen. Misſchien kan deze ſlang eene bedwelmende lucht uitademen, die voor kleine dieren zoo verzwakkende is, dat zij eindelijk in de magt van de ſlang vallen. Men zoude den grond van deze daadzaak en derzelver oorzaken beter kunnen nagaan, bijaldien men aan jonge ratel-ſlangen de gif-tanden uittrok, gelijk de *Egyptenaren* en *Indianen*, ten aanzien van verſcheidene ſchadelijke ſlangen, te werk gaan, en dezelve tam maken. Men zoude dan gelegenheid hebben, om de eigenſchappen en gewoonten van dit dier beter te kunnen onderzoeken (*).

Ik heb van de *Aboma*-ſlang, die de grootſte hier te lande is, eene huid gezien, die vijftien voet lang was, en nog eene andere van zestien voet; en men verzekerde mij, dat er, voor weinige jaren, op eene plantaadje eene geſchoten werd, die dertig voet lang was, waarvan de huid naar *Holland* werd gezonden. De huid van deze ſlang

(*) Men zie over de Ratel-ſlang ZIMMERMAN, *de Aarde en hare Bewoners enz.* Vierde Deel, bladz. 372.

ſlang is op den rug ſchoon geteekend, en heeft vlekken van dezelfde kleur, als de tijger; van onderen is dezelve wit of geel; want door deze verſchillende kleuren onderſcheiden zich twee ſoorten. De *Aboma*-ſlang is niet vergiftig; want de Negers weten haar te temmen, en houden haar in hunne woningen, om de ratten en andere ſchadelijke dieren te vangen; menig een Neger bewijst dan ook aan haar even zoo veel eerbied, als aan zijne Goden.

De zoogenaamde tweehoofdige ſlang moet omtrent achttien duim lang zijn, en heeft geheel geene ſchubben, maar kreukelige ringen in de gladde huid, bijna als een pier of regen-worm. Zij ſchijnt blind te zijn, daar de oogen met een vel overtrokken zijn. De ſtaart is even zoo dik als de kop; hetwelk aanleiding gegeven heeft tot het misverſtand, als had dit dier twee hoofden. De kleur van deze ſlang is wit, met donkerbruine ſtrepen. Zij is niet gevaarlijk, daar zij ſlechts kleine tanden heeft, die ook niet ſcherp zijn. Men noemt deze ſlang ook de Mierenkoning; want men vindt haar dikwerf in de mieren-nesten; en men beweert hier, dat de mieren het blinde dier voeden; de waarheid zal wel zijn, dat hetzelve de mieren opvreet. Ik heb er een op wijngeest, en zal het u, bij de eerſte gelegenheid, zenden. Alle deze niet vergiſtige ſoorten zijn voor het land van veel nut, dewijl zij de ſchadelijke dieren verdelgen.

Bij de volledige beſchrijving van den Aal der

Keerkrings-gewesten, welke FERMIN gegeven heeft, wil ik dit alleen nog voegen: dat ik, behalve de menigvuldige proeven, welke hij genomen heeft, en die door mij herhaald zijn, de kracht van den aal, ook zonder aanraking, ondervonden heb, wanneer ik, in het bekken, waarin het dier was, op twee duim afſtands van hetzelve, een ſtokje ſnel ſtootte; de aal ſcheen dan te verſchrikken en door zijne beweging, zonder dat hij het ſtokje aanraakte, kreeg ik een' hevigen ſlag in den regter arm, digt bij den elleboog. Door deze kracht, is hij in ſtaat, zijn' buit te vangen, en zijnen vijand op eenen afſtand van zich te houden, en wel te meer, daar hij meestal in het ſlijk verborgen ligt, en zich weinig beweegt. Ik had eenen aal, dien ik in een' emmer met water, welke gedeeltelijk met modder gevuld was, bewaarde, en met wormen voedde.

Van de merkwaardige pad, *Pipa*, hebt gij reeds eene beſchrijving; doch gij kent misſchien den kikvorsch met den ſtaart niet. Verſcheidene menſchen te *Surinamen* beweeren, dat deze kikvorsch naderhand in eenen visch verandert; doch FERMIN twijfelt met regt daaraan. Ik heb dit dier in de verſchillende tijdſtippen van zijne verandering gezien; ik ſtem gaarne toe, dat hetzelve meer overeenkomst met eenen visch heeft, dan alle andere kikvorſchen, en dat het, zelfs bij zijne volle grootte, nog den ſtaart blijft behouden. Er is hier een visch, die *Jakie* genoemd wordt, die veel overeenkomst heeft met de-

dezen kikvorsch, als die zich nog in den ſtaat van ontwikkeling bevindt, en zich ook, even als deze, in ſlijk ophoudt; deze heeft waarſchijnlijk de dwaling veroorzaakt, dat de kikvorsch een visch wordt (*).

Ten

(*) De Heer W. M. IRELAND, die zich langen tijd te *Surinamen* ophield, heeft de veranderingen, welke de *Surinaamſche* kikvorsch (*Rana paradoxa* LINN.) ondergaat, naauwkeuriger waargenomen, dan een van zijne voorgangers. Hij nam verſcheidene van deze kikvorſchen in dien toeſtand, waarin zij de meeste overeenkomst met eenen visch hebben, en ook doorgaans voor eenen visch gehouden worden, en zette dezelve in een vat met water.

Reeds in dezen toeſtand, ontdekte men, bij naauwkeurig onderzoek, digt achter den kop, de beginſels van twee kleine poten, welke, bij de verdere ontwikkeling van het dier, de achterpoten van hetzelve werden.

Na verloop van omtrent veertien dagen, waren deze poten, gelijk ook het geheele ligchaam van het dier, aanmerkelijk in grootte toegenomen. Gedurende deze veranderingen bleef het dier op den grond van het vat, in eenen ſtaat van diepen ſlaap.

Na verloop van drie weken, werd het dier werkzamer en levendiger; de voorpoten begonnen zich te vertoonen, en men begon den kop duidelijk te zien. Staande deze periode, zweeft het dier in het water, ſteekt den mond tot boven de oppervlakte, om dampkrings lucht in te ademen; maar zoodra het eenig voorwerp ontwaart, dat zich beweegt, duikt het naar onderen, blijft eenige oogenblikken op den bodem van het vat, en neemt vervolgens de vorige houding en ſtand weder aan.

Van

Ten aanzien van het *Amerikaanſche* kameleon (*), dwaalt Dr. FERMIN te eenemale; want zijne beſchrijving past op het *Afrikaanſche*, dat hij misſchien

Van deze periode af tot omtrent de zesde week, ziet men het dier altoos met zijn' kop boven de oppervlakte des waters; het vertoont veel levendigheid en kracht, zoodat het, als men het vat ook ſlechts korten tijd onbedekt liet, er uit ſpringen, ſprongen van zes tot agt voeten doen zoude, en met moeite weder zoude kunnen opgevangen worden.

Gedurende deze laatſte verandering, geraakt de ſtaart of liever het achterſte deel des ligchaams, dat zich achter de achterpoten bevindt, gedeeltelijk los, gedeeltelijk wordt het door het ligchaam van het dier opgenomen. Het uiterſte of dunne gedeelte van den ſtaart valt, van tijd tot tijd, bij ſtukken af, terwijl het binnenſte of dikke gedeelte in het ligchaam wordt opgetrokken. Na deze verandering, is het dier een volkomen kikvorsch, die het water verlaat en ook weder tot hetzelve terugkeert.

Deze kikvorsch wordt, in den ſtaat van zijne ontwikkeling, door de bewoners van *Surinamen* voor een' visch gehouden en *Jackie* genoemd. Men brengt denzelven, in het begin van het drooge jaargetijde, menigvuldig naar *Paramaribo*, en hij maakt een zeer geliefd gerecht uit. Hij heeft, in dezen toeſtand, de lengte van zes tot acht duim.

De Heeren HOME en CLIFT hebben dit dier, in de verſchillende perioden van deszelfs ontwikkeling, ontleed. Men zie *Journal of science and arts*, *edited at the Royal Inſtitution of Great Britain*, N. I. p. 55-59. W.

(*) *Lacerta Agami*, LINN. *Iguana cordylina*, der Nieuwere.

ſchien hier in de eene of andere verzameling zag, en voor dat gehouden heeft, hetwelk hier te huis behoort. De driehoekige kam op den kop en de lange tong, welke hij aan het dier toekent, bewijzen duidelijk zijne dwaling. De ſcheeps-kapiteins, die van *Afrika* komen, brengen ſomwijlen kameleons in wijngeest mede; en ik zelf heb zulk een gekregen. Men ontdekt ook dat FERMIN het dier, dat hij beſchrijft in wijngeest heeft gezien. De Heer SONNINI heeft, in zijne reize door *Egypte*, eene nieuwe beſchrijving van het kameleon, dat men aldaar vindt, gegeven. Men kan daaruit geredelijk beſluiten, dat het *Amerikaanſche* bijzonder boven de overige uitmunt in afwisſeling van kleuren.

Het *Amerikaanſche* kameleon, of, gelijk men het hier noemt, het *Agamma* onderſcheidt zich van het *Afrikaanſche*, door zijne geſtalte; want de kop loopt niet van achteren af in een punt toe, en de tong is kort en dik. Het lijf is meer dan zes duim lang, en de ſtaart meer dan negen. Het gelijkt, in gedaante, wel naar eene gewone hagedis, doch het heeft van de benedenkinnebak tot aan den ſtrot eenen zak, dien het naar willekeur kan intrekken. Het bezit ook die behendigheid om te vlugten niet, welke men bij de overige hagedisſen opmerkt; doch ter vergoeding van dat gemis, heeft de natuur aan hetzelve de wonderbare eigenſchap gegeven, dat het zijne kleur kan veranderen, om aldus zijnen vijand te misleiden. De bruine en groene kleur

kleur zijn daartoe voor het dier van het meeste belang; de eerſte om op den bast der boomen, de laatſte om tusſchen de bladeren veilig te zijn; en beide kleuren bezit het, met alle derzelver ſchakeeringen, in de hoogſte volkomenheid. Ik heb het vaak geheel donkerbruin op den ſtam van eenen boom zien zitten; zoodra het, echter, op de takken kroop, nam het de levendigſte groene kleur aan. Ik heb, in mijne woning, in tegenwoordigheid van den Generaal A—H—R, van den Predikant W—K—S, van den Heer J. G. en van verſcheidene andere, die aan dit vermogen van het kameleon twijfelden, de proef genomen. Wij plaatſten het dier op een groen zonneſcherm, het nam de kleur van hetzelve aan; zoodra wij het, echter, weder op den grond zetteden, die met donkerbruin hout was belegd, vertoonde het terſtond weder deze kleur. Wanneer het dier eerst onlangs gevangen is, gebeurt deze afwisſeling zeer ſchielijk; dewijl het als dan, misſchien uit vreeze, zeer werkzaam ſchijnt om zich te verbergen. Als men dit dier nadert, maakt het zich tot eenen moedigen tegenweer gereed, en men zegt, dat zijn beet ontſteking veroorzaakt, offchoon zijne tanden zeer klein zijn. Terwijl het kameleon gevangen is, kan men het bezwaarlijk aan het eten krijgen; alle inſekten, welke ik aan hetzelve aanbood, verſmaadde het hardnekkig. Raakt men het aan, dan ſist het, gelijk eene ſlang en poogt te bijten; van dat oogenblik maakte ik gebruik, en

hield

hield het, terwijl het regt toornig was, eene ſpin, met eene tang, voor den bek; het beet daarin, met de grootſte woede; en nu het eenmaal geproefd had, ſcheen het de verzoeking niet meer te kunnen weerſtaan, en verſlond het geheele inſekt. Aldus heb ik twee kameleons meer dan een jaar in het leven gehouden, die nooit wilden eten, vóór dat ik ze, op deze wijze, vertoornde.

De Ouden beweerden, dat het kameleon enkel en alleen van lucht leefde; hadden zij gezegd, dat het lang leven kan, zonder eenig voedſel, behalve de lucht, te gebruiken, zoo zouden zij juister hebben geſproken. Bij gelegenheid van eene reize in het binnenland, beval ik mijne verzameling van levende dieren aan de zorge van mijne gastvrouw. Zij zeide mij, dat zij alle andere dieren, met de meeste zorgvuldigheid, wilde oppasſen, maar voor de *Agammas* of de kameleons was zij al te bang. Daar ik niemand anders voor dit werk konde krijgen, bleef mij niets over, dan eenige inſekten bij de kameleons te plaatſen en hen voorts aan zich zelven overtelaten. Schoon ik meer dan drie weken afwezig was, vond ik de inſekten nog niet verteerd, en de kameleons ſchenen zich even zoo welvarende te bevinden, als toen ik ze verliet. Deze eigenſchap van zoo lange, zonder voedſel, te kunnen beſtaan, ſchijnt bij deze dieren, even als bij andere koudbloedige, daaruit voortekomen, dat zij niet door uitwazeming iets verliezen.

Daar,

Daar, echter, het kameleon zeer langzaam in zijne bewegingen is, en van vliegende infekten leeft, die het niet altoos in ftaat is te vangen, zoo fchijnt de natuur hem daarom een bijzonder beheer over zijn verteerings-vermogen gegeven te hebben; wanneer het eenen tijdlang niet gegeten had, konde ik geene de minfte beweging in die deelen waarnemen, waar de fpijsvertee-ring plaats heeft; doch zoodra het een infekt had doorgeflokt, zag ik een' regelmatig pols-flaan aan de buik; deze deelen fchijnen dus (als ik deze vergelijking bezigen mag) aan eenen molen gelijk te zijn, welke zonder nadeel kan ftilleftaan, zoodra er niets te malen is.

Ten aanzien van de verandering van kleur bij dit dier, beweeren de geleerde Natuurkundigen, en met name HASSELQUIST, in zijne reis naar het Oosten, welke ik bij mij had: „dit dier" — hij fpreekt van het *Afrikaanfche* — „krijgt ligt „de geelzucht, vooral wanneer men het tergt; „het verandert zijne kleur zelden, behalve wan-„neer het toornig is; dan wordt het zwart, „geel of groenachtig, dat de kleur van zijne gal „is; want als deze zich met het bloed ver-„mengt, wordt zij, daar de fpieren en de huid „doorfchijnend zijn, ook zigtbaar."

Dan, bij het *Amerikaanfche* kameleon, kan de verwisfeling van kleuren niet door de geelzucht ontftaan; want dezelve gaat van het donkerfte bruin in het levendigfte groen over; en deze verwisfeling van kleuren wordt zeer fchielijk ach-

ter

ter elkander herhaald. Ook heeft er bij dit dier eene veel grootere afwisfeling van kleuren plaats, dan HASSELQUIST aan het *Afrikaanfche* toefchrijft; want hij fpreekt alleen van groenachtig; terwijl bij het *Amerikaanfche* kameleon de volkomenfte fchakeeringen van allerlei foorten van groen worden waargenomen. De kop, die vrij plat is, heb ik fomwijlen blaauwachtig gezien. Mij komt het voor, dat het dier *Agamma* bijzondere klieren heeft, die eene gekleurde vochtigheid van zich geven, en die, wanneer het dier haar drukt, haar fap in de vaten van de doorfchijnende huid brengen, waardoor zij de vorige kleur overdekt, als eene wolke over de andere zich verfpreidt, en alzoo verfcheidene fchakeeringen doet ontftaan. De bruine kleur fchijnt hare voorname zitplaats aan den rug te hebben, van waar zij naar de zijden en den kop zich uitftort, en fomwijlen zelfs tot het onderlijf van het dier zich uitftrekt, dat anders doorgaans wit is. Het groen komt altoos het eerst aan de zijden te voorfchijn, en verfpreidt zich van daar naar den kop en den rug; de witte kleur van de buik vertoont zich fomwijlen ook in ftrepen aan de zijden, doch gaat nooit verder. Daarenboven verfchijnt ook nog, aan de zijden, eene bijzonder donkere kleur, welke de fchakeering in bruin en groen bewerkt. De huid is bijzonder doorfchijnende, en vertoont gelijkmatige, getande dwarsftrepen, maar zonder diepte of hoogte. Bij de afwisfeling der kleuren, konde ik nooit in de

huid

huid eenige beweging ontdekken. Het *Agamma* vervelt eenige malen in het jaar. Een ander *Agamma*, dat ik in het bosch ving, ſcheen zeer oud, en veranderde zijne kleur zeer weinig.

Niets is gemakkelijker, dan deze dieren te vangen. Men behoeft hun ſlechts, wanneer zij op eenen boom klimmen, een ſtok toeteſteken, en wanneer zij daarover willen wegkruipen, den ſtok voorttetrekken; het dier blijft daarop, in eene loerende houding, zitten, en ter zijner verdediging gereed, verwachtende den aanval van den perſoon, die den ſtok draagt. Aldus kan men het gemakkelijk naar huis brengen, zoo als ik vaak gedaan heb. De Negers zijn zoo bevreesd voor dit dier, dat zij hetzelve nooit anders, dan in ſtrikken vangen, en deze, veiligheidshalve, aan eenen ſtok vastmaken. Ik heb ook een zeer jong *Agamma* gevangen. Hetzelve heeft eene zeer heldere, groene kleur, met eene witte en gele ſchakeering. Zelden verandert het deze kleuren in bruin. Het is handelbaarder en gemeenzamer dan de andere, en vreet de vliegen op, welke hem toegeworpen worden. Ik heb dit dier aan den Heer J. G. gegeven, die het, als eene zeldzaamheid, naar *Barbadoes* wenschte te zenden.

Op zekeren morgen vond ik in de kooi, waarin ik de kameleons hield, twaalf eijeren, ieder omtrent een duim lang en een half duim breed; dezelve hadden dwarſche ſtrepen en waren zeer wit. De ſchaal zag er uit als perkament en was buig-

buigzaam. Ik liet deze eijeren eerst liggen, om te zien, wat de kameleons er mede doen zouden; daar ik, echter, bemerkte, dat zij zich niets om dezelve bekommerden, leide ik eenige in eene doos met zand, en plaatste deze zoodanig, dat zij door de zon werden beschenen; doch er kwam niets van, misschien omdat ik niet wist, hoe diep de eijeren in het zand moesten liggen (*).

Wanneer men een *Agamma* naar *Europa* wil over-

(*) Om mijne berigten ten aanzien van het *Agamma* hier volledig te geven, wil ik nog zeggen, dat ik, bij mijn vertrek van *Surinamen*, twee van deze dieren medenam. Toen ik eindelijk op het schip geene insekten meer had, om hen te voeden, gaf ik hun de lever van vogels, en wel zoodanig gesneden, dat het naar wormen geleek. Doch ik kon ze nooit aan het eten krijgen, behalve door den bovengemelden kunstgreep; daarentegen dronken zij, als men hun een schoteltje met water voorzette. Een van deze dieren verloor ik onderweg, en wel, zoo als de stuurman mij verhaalde, doordien een matroos zijn mes op hetzelve wilde probeeren, en het eene dij affneed; het andere bragt ik volkomen gezond in *Noord-Amerika*. Onder de vele liefhebbers, die het aldaar zagen, was er een, die meende, vóór dat hij het *Agamma* zag, dat men de verandering van kleur moest verklaren uit de spiegeling der omringende voorwerpen, op de huid; maar toen hij ontdekte, dat de kleuren trapsgewijze in elkander liepen, stond hij verbaasd, en verwierp zijne verklaring. Ik bragt dit kameleon nog levende te *Lisfabon*, alwaar het, na verloop van eenige weken, stierf, toen het weêr, in den herfst, zeer koud begon te worden.

overbrengen, zoude het best zijn de reis in de lente te doen; alsdan zal het dier, althans gedurende den zomer, in het leven blijven, waardoor de Natuurkundigen in de gelegenheid zouden zijn, om waarnemingen omtrent dit zonderlinge schepsel te doen. Ik hoop, dat het u niet onaangenaam zal zijn, dat ik zoo breedvoerig over dit dier geweest ben, daar hetzelve toch altoos als een der wonderbaarste voorwerpen in de natuur beschouwd is.

Met opzigt tot de vogels en viervoetige dieren van *Surinamen*, zal ik alleen van dezulken spreken, omtrent welke ik gelegenheid had, eenige bijzondere opmerkingen te doen. De natuur klimt, in hare wonderbare keten, als bij trappen op, van het onaanzienlijk wormtje tot den schoonen vlinder, aan welken zij de verwonderlijkste kleuren, als met eene verkwistende hand, heeft gegeven. Om echter dezen aan eene hoogere orde der bewerktuigde, vliegende schepselen als te verbinden, schiep zij den Honig-zuiger, aan welken de *Indianen*, hoewel anders niet zeer opmerkzaam op de schoonheden in de natuur, den veel beduidenden naam gaven van *Colibri*, d. i. zonnestraal. Hoewel verschillende soorten van *Colibri's* alreeds in *Europa* bekend zijn, is er toch eene, welke ik mij niet kan herinneren ooit in eenige verzameling, noch zelfs in de prachtige werken van AUDEBERT, gezien te hebben. De *Colibri*, waarvan ik spreek, behoort tot de kleinste soorten, welke men kent, maar heeft

een

een bosje lange veren aan beide zijden van den hals. Dit kleine schepseltje is licht-bruin, en is geheel met kleine ronde vlekken van het prachtigste groen bedekt. Slechts twee Heeren te *Paramaribo* bezitten dezen vogel, N — M — N, de *Engelsche* Postmeester, en L. — K; beide dieren zijn uit het binnenste gedeelte van de kolonie, door eenen Heer BAUER, herwaarts gebragt. Deze man doet koophandel met de *Indianen*, en heeft mij beloofd, zulk een' *Colibri* aan mij te zullen bezorgen, indien het hem mogelijk is. Daar deze soort nog geenen naam heeft, noem ik dezelve *Argus-Colibri*, omdat de vlekken van zijne veren als helder schitterende oogen zich vertoonen.

Men meent in *Europa*, dat in de keerkringsgewesten wel eene groote menigte vogels met de schoonste kleuren, maar geene zingende worden gevonden. Dit is evenwel slechts ten deele waar. De natuur heeft hier, naar dezelfde wetten, welke zij in andere landen volgde, aan zulke vogels, waaraan zij schitterende veren gaf, eene welluidende stem geweigerd; maar daarentegen heeft zij ook aan de minder versierden, gedeeltelijk, althans een zeer liefelijk gezang verleend; b. v. aan den kleinen vogel, van welken ik reeds gesproken heb, die onder mijn dak nestelt, en waaraan de Negers den naam van *Goda* geven (*). De *Zuid-Amerikaansche* spotvogel

(*) *Pipra musica.* W.

gel (*) behoort tot dezelfde foort als de *Noord-Amerikaanfche*, die van wege zijne ftem zoo beroemd is. De *Moravifche* Broeders verhaalden mij, dat zij in het binnenland eenen zingenden vogel gevonden hadden, wiens gezang dat van alle vogels, welke zij ooit gehoord hadden, zelfs dat van den Nachtegaal, overtreft. Er zijn daarenboven nog verfcheidene foorten van kleine vogels, wier gezang zeer aangenaam is.

Tot de merkwaardige vogels behoort ook de *Surinaamfche* kraai (†). Zij heeft de gedaante van de onze, maar is dunder, zwart, na aan het glinfterend blaauwachtig groen; de bek is zwaar, het bovenfte gedeelte is vrij wat gebogen, en heeft van boven, in de geheele lengte, een' fcherpen kant. Deze vogel leeft van flangen en wormen. Bijzonder merkwaardig is het, echter, indien het waar is, hetgeen men zegt, dat vijf of zes wijfjes gemeenfchappelijk één nest bouwen, ter breedte van omtrent zestien duim, waarin zij hare eijers leggen en deze gezamenlijk uitbroeden.

Hier zijn verfcheidene foorten van papegaaijen. Men verhaalde aan den Heer CONDAMINE, op zijne reis in *Zuid-Amerika*, dat de *Indianen* de kunst verftaan, om aan den papegaai andere kleuren te geven; indien dit waarheid ware, moest de verfcheidenheid van deze vogels nog grooter zijn.

(*) *Sinsonte*, *Tardus polyglottus?* W.

(†) *Crotophaga Ani* en *Major*. W.

zijn. Men zegt, dat de *Indianen* hun de veren uittrekken, en de plaats met het bloed van eene foort van kikvorfchen inwrijven, waardoor de nieuwe veren eene geheel andere kleur zouden krijgen, dan de oude. Verfcheidene menfchen, die dit gelezen hebben, gelooven, dat de *Indianen* in deze kolonie hetzelfde bedrog plegen; in dit geval, echter, zoude de vogel, bij de eerstvolgende ruijing, weder zijne natuurlijke kleur ontvangen; waarvan men nog geen voorbeeld heeft gezien. Eene *Hollandfche* Dame te *Paramaribo*, heeft eene papegaai met licht-gele veren, bij welke de punten van de vleugels donker oranjekleurig zijn (*). Men beweert, dat de ouden van dezen papegaai groen geweest zijn, en dat een jongere, dien men in hetzelfde nest gevonden heeft, insgelijks groen was. Doch de veren van dit dier zijn niet veranderd, hoewel de Dame hetzelve reeds eenige jaren gehad heeft. Bezaten de *Indianen* zulke kunstgrepen, zij zouden dezelve, buiten twijfel, wel meer in het werk ftellen, daar deze papegaai zeer duur verkocht is. Het eenige, dat men uit een en ander befluiten mag, is, dat het verfchil van kleuren niet altoos een bewijs is voor de verfcheidenheid van foort.

De *Zuid-Amerikaanfche Kakadoe* heeft eene zeer fchoone groene kleur, eenen witten kop, en eene, naar het bruin hellende, fchakeering. Aan den

(*) *Psittacus Solstitialis Linn.* W.

den hals heeft hij karmozijn-roode veren, met licht-blaauwe punten. Als hij toornig wordt, zet hij zijne veren omhoog; van waar hij den naam heeft gekregen van *Kakadoe* (*). BUFFON, die hem *Maipouri* noemt, gelooft, dat hij niet oorspronkelijk in *Amerika* te huis behoort, maar van *Oostindien* herwaarts is overgebragt. Doch men zoude zich dan moeten verwonderen, dat deze vogel in de verschillende landen van *Zuid-Amerika* zoo algemeen is. In *Surinamen* is hij zeer menigvuldig; men schiet hem dikwijls; want zelden houdt men hem tot vermaak in eene kooi, omdat men hem bezwaarlijk woorden kan leeren uitspreken, en hij veelal, na het gemis van zijne vrijheid, spoedig sterft. Daarentegen heeft men veel op met den graauwen *Afrikaanschen* papegaai, omdat deze een' bijzonderen aanleg tot spreken schijnt te hebben. Vele van deze soort worden van *Guinea* herwaarts gebragt; want men vindt ze te *Surinamen* niet in het wild.

De kleinste soort van papegaaijen is de Graspapegaai (†), die dezen naam van zijne hoofdkleur ontleende. Het mannetje heeft ook eenige hel-

(*) De eigenlijke kakadoe, de *Psittacus cristatus* van LINN., behoort in *Oostindien*, vooral op de *Molukken*, en niet in *Amerika*, te huis. Hij heeft zijnen naam van zijn geschreeuw ontleend, dat met dit woord eenige overeenkomst heeft. De vogel, waarvan hier gesproken wordt, is de *Psittacus accipitrinus*. W.

(†) *Psittacus passerinus*. W.

helder blaauwe veren op den bovenkant van de vleugels; van binnen zijn dezelve van eene fchoone, hoog zeegroene kleur. Het wijfje heeft eene fchoone, licht-groene kleur, met enkele gele veren verfierd, van welke ook eenige in de vlerken zich bevinden; bek en poten zijn wit, de oogen glinfterend zwart. Zij vliegen bij geheele troepen; en men zegt, dat vaak tien eijeren in hun nest gevonden worden. Daar het niet waarfchijnlijk is, dat één wijfje zoo vele legt, broeden zij misfchien te zamen, gelijk de ftraks gemelde raven. Ik heb er een paar ontvangen, en men heeft er mij nog twee beloofd; ik zal de proef nemen, of zij ook in eene groote kooi willen broeden. Zij zijn kleiner, dan de groene *Afrikaanfche* papegaaien, met roode koppen, en flanker en fraaijer; zij betoonen ook nog meer teederheid omtrent elkander. Eene grootere eensgezindheid kan er waarlijk onder dieren niet beftaan; want de een doet niets, zonder dat de andere het hem nadoet. Zij eten te zamen, baden zich te zamen, en fnappen te zamen; wordt het eene dier ziek, dan wordt het door het andere gevoed, en wanneer het eene treurig fchijnt, ftoeit het andere, tot dat het ook weder lustig wordt. De man, die mijne twee papegaaijen oppaste, brak eens de deur van de kooi, en het wijfje vloog van fchrik het venfter uit; de zoon van mijne gastvrouw verzekerde mij, dat de vlugtelinge eer van honger zoude fterven, dan de plaats verlaten, waar de andere zich bevond;

vond; en, in de daad, ik hoorde ook het dier, den volgenden morgen, gedurig in de nabijheid van mijne woning. Ik zond om eene knip, en liet deze, naast de kooi, waarin het mannetje was, in eenen boom ophangen; het wijfje vloog er oogenblikkelijk naar toe; doch daar de knip flecht gefteld was, klapte dezelve digt, vóór dat de vogel er in was. Ik liet, derhalve, de knip wegnemen; maar toen het wijfje zag, dat het mannetje weggenomen werd, vloog het op de kooi, en liet zich met de hand vangen. De zamenkomst van het paar in de kooi was waarlijk een aangenaam tooneel (*).

Ik

(*) Ik nam deze vogels van *Surinamen* mede, en zij doorftonden de reis, alsmede het verblijf in *Noord-Amerika*, zeer goed; maar bij de overvaart naar *Lisfabon*, viel, door een' geweldigen rukwind, de kleine doos, waarin het eten was, op het mannetje, en veroorzaakte aan hetzelve zulk eene wonde, dat het binnen weinige dagen ftierf. Ik plaatfte nu eenen kleinen fpiegel in de kooi, om te zien, welk eene uitwerking dit op het wijfje mogt hebben. Het fcheen, echter, fpoedig het bedrog te ontdekken, en nadat het, gedurende eenige weken, waarin het weinig at, gekwijnd had, ftierf het van verdriet. Ik wil gaarne bekennen, dat mij dit zeer trof, niet alleen omdat ik deze vogels tot een gefchenk beftemd had, maar ik betreurde ook het ongelukkige fchepfel, dat in de bosfchen van *Surinamen* vrolijk zoude hebben kunnen leven, indien het niet vrijwillig tot het mannetje ware teruggekeerd. Hadden de Ouden dezen teedergevoeligen vogel gekend, zij hadden misfchien den wagen van *Venus* met hem, in plaats

Ik kom nu tot de viervoetige dieren, onder welke de luiaard het zonderlingfte is (*). Hier zijn twee foorten, de drieteenige, die ook, om zijn wollig haar, fchaap-luiaard genoemd wordt, en de hond-luiaard, met glad haar en een fpitsfen fnuit. De eerfte is de zonderlingfte, wat zijne gedaante en zijne bewegingen betreft. Hij wordt omtrent twee voet groot, en heeft een lomp voorkomen. De oogen zijn klein, rond en zwart; de kleine ooren liggen plat aan den kop en zijn geheel met het haar bedekt, dat om den kop zit en naar deszelfs voorfte gedeelte heên groeit. De voorpoten zijn langer, dan de achterpoten, en de klaauwen van beide hebben drie teenen, welke in lange en zware fporen uitloopen. De kleur van het dier is licht-graauw, met donkerder haar vermengd; bij de volwasfenen ziet men vaak op den rug, naar de fchouders, eene groote, bruinachtige vlek, die met zwart haar omringd is, en waardoor in het midden eene zwarte ftreep loopt. De ftaart is zeer kort. Dr. FERMIN zegt, in zijne befchrijving van dit dier: „Het heeft een' zeer langen tijd noodig, „om

plaats van met duiven, befpannen. Weerkeerige neiging der geflachten vindt men bij alle foorten van dieren, maar eene zoo duurzame gehechtheid, ook ná de fcheiding, is zeker zeldzaam. Deze vogels verdienden alzoo, boven alle andere, naast den *Genius* geplaatst te worden, die het vuur op het altaar van *Hymen* ontfteekt.

(*) *Bradypus Tridactylus.* W.

„ om eenen boom te beklimmen; elke beweging, „ welke het maakt, perst hetzelve een herhaald „ gefchreeuw af; het rust ieder oogenblik, en „ wanneer het eens op eenen boom gekomen „ is, klimt het niet weêr van denzelven af, „ vóór dat er geen blad meer aan is. Heeft het „ geen voedfel meer, dan begint het er aan te „ denken, om zich naar eenen anderen boom te „ begeven; maar het afklimmen en de keuze van „ eenen anderen boom tot zijn verblijf nemen „ zoo veel tijds weg, dat het dier ongemeen „ mager wordt, vóór dat het weder voedfel vindt. „ Het heeft ten minfte twee dagen noodig, om „ eenen hoogen boom te beklimmen, en even „ zoo veel, om er af te komen. Op den vlak- „ ken grond vordert het, in eenen dag, naauwe- „ lijks vijftig fchreden. Het fap van de bladeren „ is toereikende, om zijnen dorst te ftillen. Het „ heeft de ftem van eene jonge kat."

BUFFON, die deze befchrijving las, en misfchien een' luiaard kreeg, die op het fchip veel geleden had, kwam op de gedachte, dat dit dier alleen tot ongeluk was gefchapen. Had deze groote Natuurkundige den luiaard in deszelfs vaderland gezien, hij zoude voorzeker anders hebben geoordeeld. De luiaard, die met de allervlugfte wezens in hetzelfde klimaat leeft, ftrekt ten bewijze van de wonderbare wijsheid des Scheppers; want, ondanks zijne jammerlijke traagheid, is hij zoo verwonderenswaardig gefchapen, dat hij niet ongelukkiger is, dan eenig ander zintuigelijk

voor-

voorwerp in de natuur. De kracht zijner beenen overtreft die van alle bekende dieren van zijne grootte; en deze wordt nog daardoor vermeerderd, dat de breede klaauwen niet in lange teenen verdeeld zijn; met dezelve houdt hij zich aan de boomen, als met een anker, vast. De kleur en zelfs de gedaante van het haar gelijken naar verwelkt mos, en dienen, om het dier op de boomen te verbergen, vooral wanneer het de donkerbruine vlek aan de ſchouders heeft, en digt bij den ſtam van eenen boom ligt; het gelijkt als dan zoo volkomen op een ſtuk van eenen tak, waarvan het overige gedeelte is afgebroken, dat het vaak de jagers daardoor misleidt. Daar de ooren plat liggen, en door de dikke wol bedekt zijn, wordt het, bij dag, door geen geraas in zijnen ſlaap geſtoord; het haar, dat van alle kanten, om het voorhoofd groeit, beſchut de oogen vóor de al te ſterke zonneſtralen. Zijn voedſel beſtaat in bladeren; en daar het niet veel gebruikt, en alles hier ſchielijk groeit, zoo vindt hij op éénen boom, bijna voor zijn ganſche leven, voedſel genoeg; en het behoeft misſchien nooit groote bewegingen te maken, dan wanneer het een wijfje zoekt; in dien tijd kan de luiaard ook, zonder eenigen den minſten hinder, eenige dagen allen voedſel misſen. Men kan, derhalve, niet zeggen, dat aan dit ſchepſel alle genot is ontzegd, of dat het geſchapen is, om ellendig te zijn. Den mensch, daarentegen, die tot een werkzaam leven geſchapen is, kan men met regt

el-

ellendig noemen, wanneer hij zijne vermogens verwaarloost of op eene verkeerde wijze gebruikt.

„Ten aanzien van velerlei kwaad," — gelijk BUFFON teregt heeft aangemerkt — „zijn de „dieren, over het algemeen, gelukkiger. Zij „hebben niets te vreezen van fchepfelen van „hunne eigene foort; en het kwaad vloeit bij „hen flechts uit ééne bron, terwijl er twee „bronnen zijn, waaruit het den mensch toe„ftroomt. De bron des zedelijken kwaads, welke „hij zelf geopend heeft, geeft een' vloed van „zich, die fchier eene zee is geworden, welke „de ganfche aarde overftroomt en verwoest. Het „natuúrlijke kwaad, daarentegen, heeft enge „grenzen; zelden verfchijnt het alleen, en het „goede, waarmede het vergezeld gaat, overtreft „vaak het kwaad, of kan althans tegen hetzelve „opwegen. Kan men twijfelen, of de dieren „gelukkig zijn, in eenen vrijen ftaat, als zij in „de gelegenheid zijn, om gemakkelijk hun voed„fel te bekomen, als zij mindere ziekten, en „meer zintuigen tot genot hebben, dan wij? „De meeste foorten van dieren zijn, in dit op„zigt, rijkelijk begiftigt. De foorten van de „*Unau* en de *Ai* zijn misfchien de eenige, wel„ke ons het beeld der ellende vertoonen." Deze laatfte gedachte, als had de luiaard geen deel aan de goedheid der natuur, kan ik niet beamen, en de reden hiervoor heb ik alreede gezegd. Ik heb hier verfcheidene luiaards gehad, en offchoon zij trager zijn dan eenig zoogdier,

dat

dat wij kennen, zijn zij het toch niet in die mate, als men doorgaans meent. De waarheid is, dat zij Nacht-dieren zijn, en, derhalve, zich zeer ongaarne bij dag laten ſtooren, als wanneer zij zich ongemeen log vertoonen. In den avond, daarentegen, heb ik eenen luiaard op eenen boom van aanmerkelijke hoogte zien klimmen, en hij was daarmede niet meer dan tien minuten bezig. Ook ontdekte ik niet, dat hij, bij elke inſpanning van zijne krachten, een klagend geluid van zich gaf. Deze dieren dragen hunne jongen op den rug. Hunne lievelingſpijze zijn de bloeſems van den *Sapadill*-boom. Zij drinken geheel niet.

Ik heb twee kleine mieren-eters (*) gehad, die niet grooter waren, dan een eekhorentje; de een was helder geel, met eene bruine ſtreep op den rug; het andere was zilver-grijs en op den dag donkerder van kleur, het haar was zacht, en zijdeachtig, een weinig gekruld. De kop is klein en rond; de ſnuit is lang en loopt langzaam ſpits toe; tanden heeft het dier niet, maar eene zeer lange, ronde tong; de oogen zijn klein, rond en zwart; de ooren klein, geheel met haar bedekt; de beenen vrij kort; de voorpoten hebben ieder ſlechts twee klaauwen, van welke de buitenſte veel grooter en ſterker is, dan de binnenſte, welke juist de kromte of de diepte van den grooteren vult; aan de achterpoten zijn vier

(*) *Myrmecophaga didactyla.*

W.

vier klaauwen van middelbare grootte. De ſtaart is langer dan het lijf; aan den wortel is dezelve dik, en hij loopt zeer dun toe; aan de punt is de benedenkant, eenige duimen lang, zonder haar. Men noemt dit dier, in *Surinamen*, handkusſer, omdat de inboorlingen beweeren, dat het geheel niet, althans niet in den gevangen ſtaat, eet, maar enkel zijne poten lekt, gelijk men zulks ook van de beeren heeft gezegd, en dat alle pogingen, om het te doen eten, te vergeefs zijn, zoodat het dan ook ſpoedig ſterft, nadat men het gevangen heeft. Toen ik het eerſte dier ontving, liet ik uit het bosch een' mierenhoop halen, en, tot dat ik dezen had, zette ik aan helzelve melk, honig, eijeren en vleesch voor, waarvan het, echter, niets gebruikte. Eindelijk kwam de mierenhoop, maar ook deze kon hem niet bekoren. Uit de gedaante van de voorſte klaauwen, die als haken gebogen zijn, en geheel verſchillen van die van alle overige ſoorten der mieren-eters, beſloot ik, dat hij misſchien van wespen-nesten en dergelijke leefde. Ik liet, derhalve, een wespen-nest hem voorzetten, en nu krabde hij met zijne klaauwen daaraan, en vrat er van, terwijl hij de houding van een eekhorentje aannam. Ik riep mijne Gastvrouw en andere inwoners van de kolonie, om dit te zien; en alle verzekerden mij, dat dit het eerſte dier van deze ſoort was, dat zij zagen eten; zij beweerden, dat men nu den naam, dien het doorgaans droeg, moest afſchaf-

ſchaffen. Bijaldien uit verdere waarnemingen mogt blijken, dat dit dier niet van mieren leeft, dan behoorde ook de naam, dien de Natuurkundigen aan hetzelve geven, veranderd te worden. De mieren, welke ik aan het dier voorzette, waren groote, witte, van het geſlacht der *Termiten*, waarmede men hier de vogels voedt.

Ik wilde eene proef nemen, of deze dieren ook in een hok of kooi wilden voortteelen; doch toen ik van eene kleine reis terugkwam, vond ik beide dood, misſchien wel, doordien men het te moeijelijk gevonden had, hun van eene genoegzame hoeveelheid wespen-nesten te voorzien, hoewel deze hier in menigte zijn. Ik kan, derhalve, niets meer van hen zeggen, dan dat zij den geheelen dag ſliepen, wanneer zij hunnen ſtaart om een latje van de kooi geſlingerd hielden; wanneer men hen aanraakte, zetteden zij zich op de achterpoten, en ſloegen op het voorwerp, dat hen ſtoorde, met beide voorpoten te gelijk, en wel met veel geweld, even als de hamer van een uurwerk op de klok; nooit poogden zij voortteloopen, maar zetteden zich altijd in de houding, om zich te verdedigen. Zoodra het avond werd, zag ik ze wakker worden, en zij gingen dan, met de grootſte levendigheid, aan de tralies van de kooi rond, doch zonder te ſpringen. Hun geluid heb ik nooit gehoord.

Aan den *Paca* (*) geeft men in *Surinamen* den

naam

(*) *Coelogenis brunneus.* W.

naam van haas, offchoon hij met deze geene de minfte overeenkomst heeft, maar veeleer met het geflacht der Zee-varkens. Bij BUFFON vindt men eene zeer naauwkeurige befchrijving van dit dier, behalve dat het aldaar, gelijk STEDMAN reeds heeft opgemerkt, als zeer traag wordt opgegeven, terwijl het in zijn vaderland, in den ftaat van vrijheid, integendeel zeer vlug is. Aan zulke dwalingen ftaan, echter, de beste Natuurkundigen bloot, naardien de dieren, welke zij bekomen, op de reis dikwijls veel van hun aangeboren karakter verliezen. BUFFON prijst teregt aan; dat men de *Paca's* in *Europa* moest invoeren en tam maken, omdat hun vleesch uitmuntend is. Evenwel, het valt moeijelijk hen levende te krijgen, daar zij hunne holen, onder den grond, meestal nabij de rivieren maken, waarin zij fchijnen onderteduiken, en zoo lang onder water te blijven, tot dat het gevaar voorbij is. Zij zijn zeer vlug, en gaan alleen bij nacht uit, om hun voedfel te zoeken, dat in kruiden en vruchten beftaat. De jagers doen ook geene poging, om de *Paca's* levendig te vangen; want zij kunnen ze even duur verkoopen, als zij ze gefchoten hebben; dewijl deze dieren hier eene zeer geliefkoosde fpijze zijn. Ondertusfchen kreeg ik onlangs een' levendigen *Paca*, maar die nog jong was. Dezelve is omtrent een' voet lang, en zijne gedaante, gelijk ik reeds aanmerkte, heeft veel overeenkomst met die van het zee-varkentje, behalve dat de poten wat langer zijn. Het haar is fraai kas-

kastanje-bruin, met witte vlekken; de buik is geheel wit. Het is een zeer zindelijk dier, en wordt volkomen tam. Daar ik geen wijfje kon bekomen, heb ik bij den *Paca* een *Arguti* geplaatst (*), die hier *Coney-coney* genoemd wordt, en met welke de *Paca* zich somwijlen paart. Het vleesch van den *Coney-coney* is niet zoo smakelijk, als dat van den *Paca*. Beide dieren gelijken op elkander, maar het eerste is dunner, dan het laatste, en ook wilder, het leeft doorgaans in holle boomen, en zoekt zijn voedsel bij dag. Het wordt vaak door de *Indianen* gevangen (†).

Ik ga nu tot dieren met vier handen over. LINNEUS heeft dezelve met de menschen tot ééne soort gebragt, en hoewel BUFFON zich daartegen, met regt, verklaart, zegt hij toch, dat het dier met vier handen het wonderlijkste is; en dat men het niet kan aanzien, zonder aan zich zelven

(*) *Cavia Arguti.* LINN. *Dasyproota Arguta.* W.

(†) Bij mijn vertrek van *Surinamen*, nam ik deze beide dieren mede. De kast, waarin zij waren, stond al te zeer aan de zon bloot. De Kapitein beloofde mij, dat hij, binnen een half uur, eene andere plaats aan dezelve zoude geven, maar eer dat zulks gebeurde, kreeg de *Paca* kramptrekkingen en stierf spoedig daarna; daar het een nacht-dier is, en dus aan de zon niet gewoon, kan het weinig hitte verdragen. Ik verhaal dit, met het bepaalde oogmerk, opdat reizigers, die voornemens mogten zijn, een paar van deze dieren naar *Europa* overtebrengen, er op bedacht mogen wezen, om dergelijke ongelukken te voorkomen, als mij, in dit opzigt, troffen.

ven te denken, en zonder zich overtuigd te houden, dat het ligchaam van den mensch niet het voorname gedeelte van zijne natuur is. Hij kent, wel is waar, aan den hond, met opzigt tot deszelfs vatbaarheid, den voorrang toe boven den Orang-outang; doch hij was niet in ſtaat, om daarover juist te oordeelen, dewijl, te zijnen tijde, nog ſlechts twee Orang-outangs naar *Europa* gekomen waren, die nog daarenboven, niet volwasſen zijnde, door de verandering van klimaat veel geleden hadden en ziek werden. Het is geen wonder, dat men onder de groote menigte honden, aan wier oppasſing de menſchen zoo veel zorg beſteden, voorbeelden vindt van ongemeene vatbaarheid. Doch bijaldien men hen even zoo opſloot, als men de twee Orang-outangs heeft gedaan, die in een naauw hok zaten, en evenwel nog dáár ongemeene blijken van kunſtige verrigtingen gaven, dan zoude misſchien de vergelijking niet ten voordeele van de honden uitvallen. Ik wil niet ontkennen, dat de Orang-outangs tot vele verrigtingen, welke zij deden, afgerigt werden; maar ook verſcheidene van dezelve waren hun natuurlijk eigen, en deze leverden niet weinig bewijs voor hun' aanleg op.

Bij de grootſte aannadering van de bewerktuiging (*Organisation*) tot de volkomenſte of de menſchelijke, behoorde men ook hoogeren aanleg, dan bij de overige dieren, te vooronderſtellen; het geen ook de Heer RELIAN, in zijnen brief van *Batavia* aan Profesſor ALLAMAND, bevestigt.

Den

„ Den naam van Bosch-mensch (Orang-outang) „ heeft men aan deze dieren, uit hoofde van „ hunne overeenkomst met de menschen, gegeven; „ welke zich bijzonder in hunne handelingen en „ eigendommelijk denkvermogen (*) openbaart, dat „ van de meer of minder ontwikkelde natuur der „ overige dieren werkelijk onderscheiden is." Daar GALENUS alreede de ontleeding van de apen, met opzigt tot hunne overeenkomst met de menschen,

(*) Moesten wij aan den Orang-outang een denkvermogen toekennen, dan zeker ware zijne verwantschap met den mensch beslist; hij zoude dan slechts een verbasterde broeder zijn van ons geslacht; maar de onbevooroordeelde en niet naar paradoxen hakende Natuurkundige zal altoos in dit dier den aap aanschouwen. Het valt niet te ontkennen, dat de Orang-outang onder alle apen de slimste is; hij laat zich een en ander leeren, en bootst menschelijke handelingen na; doch er bestaat een groot onderscheid tusschen nabootsen en oorspronkelijk werken. Ook berusten de zoo voordeelige berigten omtrent den Orang-outang op getuigenissen, welke den toets der waarheid niet kunnen doorstaan. Ik kan hier deze denkbeelden niet ontwikkelen, maar wijs den lezer naar BLUMENBACHS voortreffelijk geschrift: *De generis humani varietate nativa.* Veel nadeel voor het echte onderzoek der natuur is uit het denkbeeld ontstaan van eene steeds voortgaande keten van wezens; deze wordt eigenlijk nergens, dan in dat denkbeeld zelve, gevonden; wie toch zal de klove aanvullen, welke er is, tusschen onbewerktuigde en bewerktuigde, en onder deze laatste, tusschen de gevoelende en niet gevoelende schepselen? W.

fchen, aanbeval, zoo moet het voor den wijsgeerigen Natuuronderzoeker ook van belang zijn, te zien, dat het inftinkt op deszelfs hoogften trap het menfchelijke verftand nadert. Ik neem de vrijheid, hier eene plaats uit de bijvoegfels van Profesfor ALLAMAND op BUFFONS Natuurkundige Gefchiedenis bijtebrengen: „De Heer BUFFON „vermoedde, dat BONTIUS in zijn verhaal een „weinig te verre gaat, en de vatbaarheid en „de fchaamte bij de wijfjes van den Orang-ou„tang, niet zonder gunftig vooroordeel, heeft „opgemerkt. Ondertusfchen bevestigen zij, die „dit dier in *Indien* gezien hebben, datgene, „wat BONTIUS verhaalt; en verfcheidene lieden, „die op *Batavia* geweest zijn, en zeker niet „wisten, wat deze gefchreven heeft, berigten „mij hetzelfde."

Eene dergelijke wijze van doen, als waarop het denkbeeld ten aanzien van de fchaamte des vrouwelijken Orang-outangs gegrond is, zag ik hier bij eenen *Saguin*; doch dezelve beftond blijkbaar alleen in eene werktuigelijke beweging. Ook bij andere dieren, heb ik te voren iets dergelijks opgemerkt. De *Saguin* deed het flechts op eene betere manier. Ik hoop het genoegen te zullen hebben, eenige verdere aanmerkingen omtrent de Natuurlijke Historie van dit land, bij eene andere gelegenheid, medetedeelen.

Bij-

Bijvoegſel tot den zestienden Brief.

Onder de menſchen hebben ſomwijlen misgeboorten met twee hoofden plaats, insgelijks bij de tamme zoog-dieren, b. v. onder de runderen, varkens, honden en katten; onder de runderen, echter, wel het meest. Men heeft dezelve ook vaak onder onze tamme vogels opgemerkt; de eenden, duiven en hoenders leveren er voorbeelden van op. Onder de wilde dieren van beide klasſen, ken ik verder geen voorbeeld van dezen aard, behalve dat in het *Hamburgſche Magazijn* gewag gemaakt wordt van een' aap met twee koppen, in het *Leydſche Museum* (*) voorhanden. Misſchien worden dergelijke, in den wilden ſtaat voorkomende, misgeboorten door hare ouden zelve gedood; of zij hebben mogelijk, indien zij zullen blijven leven en opgroeijen, eene hulpe noodig, welke zij, alleen in eenen tammen toeſtand, bij de menſchen vinden; want men kan naauwelijks gelooven, dat onder de wilde zoog-dieren en vogels geene misgeboorten zullen plaats hebben, en dat de aap alleen in dezen eene uitzondering zoude maken.

Onder de ſchilpadden is ſlechts één voorbeeld van dezen aard bekend. EDWARDS (†) geeft eene tee-

(*) Stuk XXIV. p. 439.

(†) SELIGMANN, *Sammlung verschiedener ausländischer und ſeltener Vögel* VI. Th. Taf. 101. Het achterſte ge-

teekening van eene meer-ſchildpad met twee koppen, die pas uit het ei was te voorſchijn gekomen.

ALDOVRANDI (*) ſpreekt van een paar voorbeelden onder de hagedisſen; welke ik echter, als zeer twijfelachtig, met ſtilzwijgen voorbijga. Onder de ſlangen zijn deze misgeboorten niet zeldzaam; waarvan ik aanſtonds nader zal ſpreken.

In de geheele orde der *Batrachia*, als Salamanders, Kikvorſchen en dergelijke, heeft men nooit een tweehoofdig dier gevonden. Onder de visſchen zijn de misgeboorten in het algemeen zeer zeldzaam. JUSSIEU (†) is de eenige, die tezamengegroeide heeft gezien; en RISSO (§) ſpreekt van een' kikvorsch-visch (*Lophius piscatorius*), wiens kop, van achteren aan den gewonen gelijk, van voren in twee bekken eindigde, van welke de een boven den anderen, en beide met vijfvoudige rijen tanden voorzien waren; beide deze bekken eindigden in één keelgat. ALDROVANDI gaf wel, onder de misgeboorten door hem vermeld, eene teekening van eenen visch met een' kop,

gedeelte van den kop is vereenigd, maar het overige geſcheiden, zoodat er vier oogen, twee bekken enz. zijn.

(*) Zoowel in zijn werk *de Quadrupedipus Oviparis*, als in zijne *Historia Monstorum*.

(†) *Histoire de l'Academie des sciences, à Paris* 1754, *p.* 30. *n.* IV.

(§) *Ichthyologie de Nices*, *Paris* 1810. 8. p. 49. Jammer, dat het dier niet ontleed is, om te zien, hoe de beenderen vereenigd waren. Ik althans kan er geen duidelijk begrip van maken.

kop, die van voren verdeeld is; maar ik geloof, dat dezelve ſlechts eene fabelachtige afbeelding is van den Hamer-visch (*Squalus Zygæna*). Waarheid was het waarſchijnlijk ook niet, wat de ſchippers zeiden, van welke BASTER (*) verhaalt, dat zij een' haai met twee koppen zagen.

Misvormde of tweehoofdige *Crustaceën* en inſekten zijn nooit ontdekt, offchoon zeer vele van de laatſte uit eijeren voortkomen. Misſchien geldt ook van deze, wat ik zoo even van de *Batrachia* zeide; en de verandering der inſekten laat mogelijk het ontſtaan van zulke misgeboorten niet toe.

Onder de *Mollusken* en alle overige wormen van LINNEUS, de ingewands-wormen uitgezonderd, ken ik zulke misgeboorten ook niet. Van deze heb ik twee voorbeelden gezien. Ik zelf, namelijk, heb in de *Hydatide* (blaas) van een' aap een' blaas-worm met twee koppen gevonden; en in het Kabinet van *Naturalien* te *Weenen* is eene *Taenia crassicollis* met zes, in plaats van vier, zuig-monden, en derhalve met een vergrooten kop. Over de *Tricuspidaria nodulosa*, welke PALLAS beweert gezien te hebben, met een' kop aan beide einden van het ligchaam, heb ik, in mijn Werk *over de Ingewands-wormen*, geſproken.

Onder de ſlangen vindt men, meer dan bij de overige wilde, ja, misſchien meer dan bij alle die-

(*) *Opuscula subseciva*, T. I. p. 138.

dieren, voorbeelden met twee koppen, en zelfs in alle die graden, waarin wij dit verfchijnfel bij dieren van hoogeren rang aantreffen. REDI (*) bezat, gedurende een' geruimen tijd, eene levende flang, welke van voren gefpleten was, en twee volkomene koppen had. Bij nader onderzoek, vond hij voor elk van deze koppen een keelgat, eene maag, eene lever enz.; maar het achterfte gedeelte van het dier en de mannelijke geflachtdeelen waren enkelvoudig. Eene dergelijke flang zag LANZONI (†); en ALDOVRANDI (§) bezat er eene, welke gedroogd was. Beide fpreken nog van andere dergelijke voorbeelden, doch zonder nadere bepaling (**). De afbeelding, welke BANCROFT (††) heeft medegedeeld, van eene twee-

(*) *Observazioni intorno agli animali viventi che si trovano negli animali viventi. Florence* 1684. 4*to. p.* 1. *Tab.* I. REDI zegt veel belangrijks omtrent dit dier, onder andere, dat de eene kop, zeven uren vroeger dan de andere, ftierf. Zij was niet vergiftig.

(†) J. LANZONI, *de vipera duplici capite prædita. Miscell. Acad. Nat. Curios. Dec.* II. *Ann.* IX. *p.* 318. *Fig.* 36. VALENTINI heeft deze figuur gekopieerd, zoo wel in zijn *Museum Museorum*, als in zijn *Amphiteatrum.*

(§) *Historia monftorum* p. 427.

(**) Een uit *Rome* en een uit *Napels* (die van REDI was bij *Pisa* gevangen) een van *Lyon*, een paar uit *Oostindien;* EDWARDS brengt ook zulk een uit *Engeland* bij.

(††) *Naturgeschichte von Guiana, a. d. Engl. Frankfort en Leipz.* 1769. 8. f. 133. — Insgelijks fchijnt eene flang

tweehoofdige ſlang, die door eenen *Engelſchen* zee-officier, in het meer *Champlain*, gevonden was, vertoont aan dezelve twee korte halzen, met volkomene koppen. EDWARDS heeft eene kleine ſlang van het eiland *Barbadoes* afgebeeld, die twee koppen, doch ſlechts éénen hals had. LACEPEDE (*), daarentegen, geeft eene teekening van eene, waarſchijnlijk *Amerikaanſche*, ſlang, bij welke de koppen van voren geſcheiden zijn, doch van achteren in elkander loopen.

Van de laatstgenoemde ſoort is de ſlang, waarvan de Baron VON SACK in zijne reisbeſchrijving ſpreekt, en waarvan hij twee exemplaren bij PEALE te *Philadelphia* zag, en een van dezelve bekwam, dat hij, nevens andere natuurkundige zeldzaamheden aan het *Muſeum* van de Univerſiteit te *Berlyn* ten geſchenke gegeven heeft; waarvoor ik hier openlijk aan hem mijnen opregten dank betuige.

Deze ſlang behoort tot de *Linneeſche* ſoort der *Coluber*, en heeft geene gif-tanden. Men kan, van wege de kleinheid des exemplaars, hetwelk omtrent zeven duim lang is, en welks kleuren

ſlang met twee korte halzen (misſchien de *Coluber Natrix*), volgens het verhaal van Prof. RENNER, door WSEWOLDSKY, uit den omtrek van *Astrachan*, ontvangen te zijn; alwaar, naar men zegt, dezelve menigvuldig zijn.

(*) *Naturgeschichte der Amphibien* a. d. FR. VAN BECHSTEIN. s. B. (*Weimar* 1802. 8.) Taf. 21. Het exemplaar is in het *Parysche Museum*.

ren in den wijngeest aanmerkelijk verfchoten waren, de foort niet ftellig bepalen; en daar deze flangen niet zelden aan het meer *Champlain* gevonden worden, zullen wij haar, zoo ik hoop, wel fpoedig beter leeren kennen. Van het meeste belang was het, de gedaante van den kop te onderzoeken; ik heb daarom de flang zelve ontleed, en het geraamte is in het *Anatomisch Mufeum.* Het ligchaam is geheel enkelvoudig; de koppen zijn van voren gefcheiden, de fchedels loopen, echter, in elkander, zoo dat er flechts ééne holte voor de herfen is; maar er zijn vier oogen, twee neuzen, monden, tongen enz.

Men ziet uit het bovenftaande, dat flangen met twee koppen zeer menigvuldig en bijna overal (zoo verre ik weet, echter, in *Duitschland* niet) gevonden worden. Waarom, evenwel, deze wangeftalte, en geene andere, zoo dikwijls bij deze dieren voorkomt, daarover durf ik geene gisfing voordragen. Misfchien moet men eene der oorzaken daarin zoeken, dat zij zoo vaak aan vervolging blootftaan, waardoor de ontwikkeling van de vrucht kan geftoord worden.

Dr. K. A. RUDOLPHI.

REIZE
NAAR SURINAMEN,
VERBLIJF ALDAAR,
EN
TERUGTOGT OVER NOORD-AMERIKA NAAR EUROPA

VAN DEN BARON

ALBERT VON SACK,
Kamerheer van den Koning van Pruissen
en Ridder van de St Jans-Orde.

Uit het Hoogduitsch.

TWEEDE DEEL.

W. M. Craig. del. D. Veelwaard. sculp.

Te HAARLEM, bij
DE ERVEN FRANÇOIS BOHN.
MDCCCXXI.

INHOUD.

EEN EN TWINTIGSTE BRIEF.

R E I Z E

N A A R

S U R I N A M E N.

ZEVENTIENDE BRIEF.

Paramaribo, 1 Junij 1807.

Ik keer naar *Europa* terug. De rampen, welke mijn vaderland getroffen hebben, fnijden alle gemeenfchap met dit werelddeel af, en de vergrootende verhalen van dezelve, die hier bijna het eenige onderwerp van gefprek zijn, maken de gezellige verkeering voor mij onaangenaam. Ik vind geenen troost meer in mijne, voorheen zoo geliefkoosde, wandelingen, waarvan het fchoone en bekoorlijke voor mij als met een rouwfloers bedekt fchijnen. Het voorname vereischte, om gezond te blijven in dit klimaat, is dus voor mij verloren. Ik heb, derhalve, befloten, met de eerfte gelegenheid terugtekeeren. Om, echter, niet al weder gevaar te loopen, van door eenen kaper genomen te zullen worden, moet ik een Neutraal fchip afwachten; en thans zijn hier alleen *Amerikanen*, die naar de *Vereenigde Staten* terugkeeren. Men heeft mij, evenwel, ten aanzien van mijn' voorgenomen' ftap, van verfchillende kanten, gewaarfchuwd; men zegt: dat de

ſcheeps-kapiteins van deze natie vaak verſcheidene paſſagiers meênemen, die in hunne tijdelijke omſtandigheden aanmerkelijk zijn teruggegaan, en door hen bijna als eene lading van Negers beſchouwd worden; ja, dat de hooge gedachte, welke zij van hunne vrijheid hebben, hen dikwijls verleidt, om zich veel tegen de vrijheid van anderen aantematigen, en deze, als hunne paſſagiers, ſlecht te behandelen; en dat een en ander hen ter kwader naam en faam heeft gebragt, grootelijks tot hun eigen nadeel. Ik heb ſlechts éénе reis op een *Amerikaansch* ſchip gedaan, en wel met Kapitein LORING van *Boston*, in wien ik eenen zeer vriendelijken en beleefden man gevonden heb. Zijn ſchip de *Gier* was met alle gemakken voor reizigers voorzien. Naardien ik, echter, de gezegde ongunſtige oordeelvellingen zoo vaak gehoord heb, zal ik vooraf naauwkeurig onderzoek doen naar het karakter van den Kapitein, met wien ik zou kunnen vertrekken, vóór dat ik een akkoord met hem aanga.

Tot mijn geluk, wil juist de Brik *Vesta* van hier naar *Providence* in de *Vereenigde Staten* vertrekken. De Kapitein J. PETTY heeft vele jaren handel op *Surinamen* gedaan, en ſtaat hier zóó goed te boek, dat ik ſpoedig met hem eens was.

ACHTTIENDE BRIEF.

Noord-Amerika.

Den 7 Junij verlieten wij *Surinamen*. Dit land zal mij altoos dierbaar blijven. De natuur heeft het-

hetzelve rijkelijk, ja, met eene verſpillende hand gezegend; mijne gezondheid is hier veel beter geworden, en de inwoners hebben mij de grootſte beleefdheden bewezen. Verſcheidene van mijne bekenden wilden mij bewegen, dat ik nog een jaar in *Zuid-Amerika* zoude blijven, daar zij vreesden, dat ik mij weder te vroeg aan een koud klimaat zoude blootſtellen; doch toen zij zagen, dat ik vastelijk tot de reis beſloten was, zonden zij mij eene menigte van de uitgelezenſte vruchten, ten einde iets ter veraangenaming van mijnen togt bij te dragen.

De Kapitein betoonde zich zeer vriendelijk, en ik had alle redenen, om mij te verheugen, dat ik mij tot hem vervoegd had. Slechts nog één passagier was aan boord, die Opziener of Cargadoor geweest was van de lading van een *Engelsch* ſchip, dat van *Monte-Video* was gekomen. Hij was echter, gedurende al den tijd van zijn verblijf aldaar, aan boord van zijn ſchip gebleven, en weder vertrokken, zoodra de lading verkocht was; hij kon mij dus niets omtrent dat bekoorlijke land verhalen, daar hij toen terſtond weder was weggezeild.

Onze reis, waarop niets merkwaardigs voorviel, was zeer gelukkig; want, gedurende de zes en twintig dagen, die wij op zee waren, hadden wij geene enkele belemmering op onze vaart, noch door ſtorm, noch door ſtilte; ook hadden wij geen' hevigen regen, die ons langen tijd van het dek konde houden. Den 3 Julij, bij het binnenloopen van den zeeboezem van *Naraganſett*, aan welken

de ſtad *Providence* ligt, wees de Kapitein naar het Noorden, alwaar zich dikke wolken op elkander pakten, en hij zeide: „Wij zijn juist van pas aan het einde van onze reis."

Toen de *Vesta* voor anker ging, kregen wij bezoek van verſcheidene *Amerikanen*, die ons te kennen gaven, dat wel alle ſchepen, in dit jaargetijde, *Quarantaine* moesten houden, doch dat wij, daar wij van eene plaats kwamen, waar geene beſmettelijke ziekte heerschte, en de Geneesheer alreede toereikend onderzoek gedaan had, niet langer aan boord behoefden te blijven. Dit was voor ons te aangenamer, naardien op den volgenden dag, den 4den Julij, het verjaar-feest van de *Amerikaanſche* vrijheid zoude gevierd worden. Dr. MASON had de goedheid, mij in de beste herberg te brengen, en mij te noodigen, om in zijn huis een gedeelte van den trein te komen zien.

Den volgenden morgen, werden de vanen der *Vereenigde Staten*, onder muzijk, in verſcheidene hoofdſtraten der ſtad geplant. De gewapende magt opende den trein; zij was goed en gelijkvormig gekleed, en de ruiterij had goede paarden; verder kan ik over haar, naar het gene ik op dezen dag zag, niet oordeelen. Hierop volgden alle de ambtenaren. Men ging naar de nieuwe kerk, waar eene dankpredikatie werd gehouden; het overige gedeelte van den dag werd met maaltijden en in vrolijkheid doorgebragt. Des avonds werd er een treurſpel gegeven, waarvan het onderwerp was de dood van den Majoor ANDRÉ; en hoewel dit ſtuk

zich

zich door geene *dramatiſche* ſchoonheden onderſcheidde, en ook ſlechts middelmatig geſpeeld werd, ontving het, echter, veel toejuiching van dezulken, die hetzelve zeer geſchikt achteden voor de plegtigheid van den dag. Andere, evenwel, waren van oordeel, dat men op zulk eenen dag geen treurſpel moest geven, en althans dit niet, omdat de daad, welke daarin ten grondſlag diende, hoe regtvaardig en noodzakelijk zij mogt wezen, en ook uit de nieuwſte vaderlandſche geſchiedenis ware ontleend, een te ſterk gevoel van medelijden verwekte. Deze, derhalve, verkozen liever den avond in vrolijke, vaderlandſche gezelſchappen doortebrengen. Hoewel de gastmalen tot laat in den nacht duurden, en vele inwoners de gedachtenis van dien merkwaardigen dag, onder ruim genot van ſterken drank, vierden, hoorde men toch den volgenden dag niet, dat er onaangename voorvallen hadden plaats gehad.

De ſtad *Providence* ligt in *Providence-Plantation*, in den ſtraat van *Rhode-Island*. Zij ziet er wel uit, daar de ſtraten eene behoorlijke breedte hebben, en de huizen net en zindelijk zijn, en een bewijs opleveren, dat hier eene gelukkige middenmaat tusſchen bekrompenheid en overdaad heerscht. Hier zijn geene uitſtekende openbare gebouwen; verſcheidene kerken hebben fraaije torens; doch zij zijn geheel van hout. Eenige landhuizen om de ſtad zijn zeer fraai gebouwd, doch ook de meeste zijn van hout opgetrokken; dezulke, die op eene hoogte liggen, hebben een ſchoon gezigt over de

Naraganſett - Bay; andere hebben uitmuntende tuinen. De grond in den omtrek van de ſtad is zandig. Ik heb weinige koren - velden gezien, meestal weiden, van welke een morgen lands eene *ton* hooi ſchijnt opteleveren (*).

De uitvoer van *Providence* en van het overige *Rhode - Island* beſtaat in waren, welke van uit *Massachusets - Bay*, *Connecticut* en andere Staten komen. Ook zendt men van hier een goed ras van paarden en muilezels naar *Zuid - Amerika* en naar de *Westindien*. Sedert korten tijd, heeft hier ook eenige handel op *Oostindien* plaats, die zeer voordeelig ſchijnt te zijn.

De Credit - brief, dien ik uit *Europa* had, luidde op *New - Tork*, en daar ik niet gedacht had te *Providence* te zullen komen, zoo was ik met geene papieren voor deze plaats voorzien. De Heer J. TILLINGHAST, die voor een gedeelte eigenaar van de lading der *Vesta* was, had de goedheid, mij geld te verſchaffen, hoewel hij den Heer H. TH. te *New - Tork*, op wien mijn Credit - brief was, niet kende. Wij herinnerden ons naderhand, dat wij elkander reeds vroeger gezien hadden. Voor zeven jaren, namelijk, kwam hij, op *Gibralter*, waar ik met Kapitein LORING was, aan boord van ons ſchip, en offchoon wij toen ſlechts een half uur in elkanders gezelſchap waren, behandelde hij mij, echter, als eenen ouden bekende. Hij en Dr. MASON bewezen mij zeer veel gastvrijheid.

(*) De *ton* bedraagt omtrent 20 centenaars.

heid. De laatfte fchijnt het niet zoo ruim te hebben, als wel zijnenthalve te wenfchen ware; nogthans leeft hij met zijne familie gelukkig. Deze is talrijk, en beftaat enkel uit dochters, die aan den hoogen dunk, welken ik van de *Amerikaanfche* meisjes had, volkomen beantwoordden. Ik heb ook den braven Kapitein PETTY opgezocht, die gelukkig gehuwd is, maar geene kinderen heeft. Hij is een vrij vermogend man, en wanneer hij nu en dan eens ter zee gaat, doet hij dit niet om geld te verdienen, maar uit liefde tot zijn vak. Ik kon niet nalaten, hem te zeggen, dat ik nooit meer ftrenge orde en goeden wil, tucht en matigheid onder de matrozen, op een fchip, gezien had, dan bij hem. Dr. MASON, die hierbij tegenwoordig was, verheugde zich over deze goede getuigenis, en zeide mij, dat de matrozen van Kapitein PETTY zonen waren uit fatzoenlijke, hoewel onbemiddelde families, die alle eenig deel aan de lading hadden. Zoo leeren zij den zeedienst, vormen zich tot goede Super-cargo's, en vermeerderen tevens langzaam hun vermogen. Ik zag verfcheidene van hen welgekleed in goed gezelfchap.

De berigten uit *Europa* fchijnen eenen fpoedigen vrede aantekondigen. Daarom haast ik mij te meer naar *New-York*, waar ik misfchien brieven zal vinden. Daar, echter, *Boston* flechts vijfenveertig mijlen van *Providence* ligt, maakte ik van de gelegenheid gebruik, om deze ftad te bezoeken. Ik nam eene plaats op den wagen, die derwaarts en terug op *Providence* rijdt. Deze is hier zeer fraai,

 en

en bijna als een *Engelsche Sociable* gemaakt, aan beide kanten open en met zijden gordijnen voorzien. Wanneer het regent, sluit men de opening met ramen, die met gewaste taf bespannen zijn. Het rijtuig hangt in veren, en wij zaten zeer gemakkelijk, hoewel wij met ons negenen waren. De weg is goed. *Patuxentbridge* is de eerste plaats van belang, waar wij kwamen; het ligt vijf mijlen van *Providence* en heeft verscheidene fabrijken, die wij, echter, niet konden bezien; dit is het onaangename van met Postwagens of Diligences te reizen. Indien ik uit *New-York* eene reis door de *Vereenigde Staten* zoude doen, zoude ik geen gebruik van dezelve maken, ten einde niet met zoo veel overhaasting door het land te vliegen. Hoe meer wij *Boston* naderden, hoe welvarender de dorpen schenen te zijn. Ik verwonderde mij, echter, dat de boomen in de vrucht-tuinen alle vol waren met ruspen-nesten, die men toch gemakkelijk zou kunnen verdelgen. Men bouwt hier veel mais, en bakt brood van mais en rogge, van beide even veel, dat zeer goed smaakt, en ook zeer voedzaam schijnt te zijn.

Ik gaf te *Boston* eenen brief van aanbeveling aan een der eerste huizen van koophandel af. Toen de Heer des huizes vernam, dat mijn tijd zeer bepaald was, nam hij de moeite, om in eigen persoon mij de voorname gebouwen van de stad te laten zien. Het Staten-huis ligt op eene hoogte en heeft een' koepel, die aan de stad een grootsch voorkomen geeft, hoewel een bouwkundige veel

op

op denzelven zou kunnen aanmerken. Van uit den koepel heeft men een zeer ruim gezigt. De ſtad ligt op eene landengte, en ſluit verſcheidene heuvels in zich; een paar van de dieper gelegene ſtraten zijn regelmatig gebouwd; zij hebben fraaije huizen.

Men zegt, dat de haven meer dan zes mijlen breed is; zij ſtrekt zich vier mijlen landwaarts uit; kleine eilanden, welke verſcheidene ſchoone hoogten hebben, omringen dezelve. Tusſchen *Govenor-Island* en *Castle-Island* is de ingang, die omtrent eene halve mijl breed is. Voor het Staten-huis is eene plaats, met groote ſchaduwrijke boomen, welke tot openbare wandeling en ook voor de parade dient. Dezelve is zeer groot, en vele perſonen, die hier huizen wilden bouwen, hebben veel gelds voor een ſtuk gronds geboden; doch de Regering heeft altoos den verkoop geweigerd, ten einde dit plein, ter bevordering van het genoegen en de gezondheid der inwoners, te behouden.

In de Univerſiteit *Cambridge* bij *Boston* is eene aanzienlijke bibliotheek; de verzameling voor het vak der natuurlijke Historie is, echter, gering; maar in *Salem* ſchijnt eene te zijn, die van veel belang is; want de voornaamſte kooplieden en menig Zee-kapitein, die op *Oostindien* handelen, hebben gewedijverd, om dezelve van zeldzaamheden te voorzien. Het was mij niet mogelijk derwaarts te reizen.

Des namiddags haalde de vriend van den Heer T. mij in een zeer fraaijen halven kapwagen af, om

de omſtreken van *Boston* mij te laten zien. Groote landhuizen en ſchoone dorpen leveren hier eene fraaije verſcheidenheid op. Bij *Bunkershill* hielden wij ſtil, en mijn geleider gaf mij eene zeer duidelijke en levendige beſchrijving van den ſlag, die hier geleverd werd, en waarvan hij de bijzonderheden zeer naauwkeurig kende. De Vrijmetſelaars-loge *Salomo* heeft, op eene hoogte, een gedenkteeken van dezen ſlag opgerigt.

De baai van *Boston* wordt op zevenhonderd en vijfenveertig voet geſchat, en loopt in eene regte rigting in den zeeboezem. Op dezelve ſtaan tachtig groote magazijnen, die van hout gebouwd en met dakplanken zijn gedekt. Daar in dezelve een verbazende voorraad van allerlei koopwaren wordt opgeſlagen, is het gevaar van brand zeer groot; de geringe prijs van het timmerhout bewoog de eerſte aanleggers, om het op dit gevaar te wagen; thans begint men meer van ſteen te bouwen. De houten ophaalbruggen, welke *Boston* met het vaste land verbinden, zijn bezienswaardig. Eene van dezelve, welke naar het dorp *Charles-town* loopt, is vijftienhonderd voet lang en tweeënveertig breed; de diepte van het water is hier, zelfs bij de laagſte eb, nog achtentwintig voet, en bij den vloed nog twaalf of achttien voet meer; en daarenboven heeft deze brug het geweld van groote ijsvelden, die vaak drie of vier voet dik waren, kunnen weerſtaan. Tusſchen *Boston* en het dorp *Cambridge* ligt eene dergelijke brug, die bijna eene mijl lang ſchijnt te zijn. De-

zel-

zelve is door den Heer COX, een' *Amerikaan*, gebouwd. Zijn beginſel bij dergelijke bruggen is, dezelve door vele, doch niet zeer dikke pilaren te onderſteunen, en tusſchen deze ruimte genoeg te laten, dat de rivier in haren loop zoo weinig mogelijk geſtremd worde.

Na zoo veel in *Boston* gezien te hebben, ſpeet het mij zeer, dat ik aldaar niet nog eenige dagen konde blijven; want ik had ook gaarne, behalve de ſtad en hare gebouwen, het karakter der inwoners leeren kennen. Maar al te vaak beſchouwt een reiziger datgene, wat hem toevallig bejegende, als eenen algemeenen karaktertrek der inwoners van eene plaats. Op eenen morgen, dat ik ging wandelen, zag ik een welgekleed man een plein voorbijgaan, waaruit juist een voerman met zijnen wagen kwam rijden. Daar de paarden bijna tegen hem aanliepen, maakte hij, met zijne hand, eene afwendende beweging; dit veroorzaakte eene zeer lompe behandeling van de zijde des voermans. Toen ik een pleiſier-reedtje met den vriend van den Heer T. deed, die zelf de paarden mende, kwamen wij op eene brug, welke bijna eene halve mijl lang was, achter eenen anderen voerman met een' zwaar beladen wagen, die ons niet wilde voorbijlaten, en altoos zijne paarden naar dien kant wendde, werwaarts wij onze rigting namen. Eindelijk kwamen wij hem, door eene vlugge wending, voorbij; toen mijn geleider aan de paarden van den voerman een' ſlag met de zweep gaf, zeide hij mij, dat hij dien liever den kerel zelven gun-

gunde, en hij erkende, dat dergelijke ontmoetingen te *Boston* menigvuldig plaats hebben.

Naardien de postwagen naar *Providence* vóór het aanbreken van den dag afrijdt, verlangde ik vroegtijdig mij ter ruste te begeven. Schoon men mij in de beste herberg te *Boston* gebragt had, kon ik evenwel geene afzonderlijke ſlaapkamer voor mij bekomen; en toen ik aan de waardin zeide, dat ik naar eene andere herberg wilde gaan, antwoordde zij, dat ik daar misſchien in elke kamer drie of vier gasten zoude vinden. Daar ik nu geene hoop had van mijn lot te zullen verbeteren en moede was, ging ik te bed. Ik moest de deur openlaten, en midden in den nacht werd ik wakker, door het ſchijnſel van een licht, waarbij ik twee Heeren voor mijn bed zag ſtaan. Zij zeiden tegen mij, dat zij gehoord hadden, dat ik enkel voor vermaak reisde; dat zij, daarentegen, om dringende zaken naar *Providence* moesten, en daar nu de plaatſen op den postwagen op éḗne na beſteld waren, verzochten zij mij, dat ik de mijne aan hun wilde afſtaan. Ik antwoordde, dat zij, naardien het niet aangenaam was in den nacht te vertrekken, wel denken konden, dat ik gewigtige redenen had, waarom ik zoo vroeg afreisde; dat zij, derhalve, de moeite wel hadden kunnen ſparen, mij ter dezer ongeſchikter ure optezoeken, want dat het mij onmogelijk was, aan hun verzoek te voldoen. Misſchien was wel een nieuw tooneelſtuk, dat den volgenden dag te *Providence* zoude gegeven worden, en waarop men vele aanſchouwers uit *Boston* verwachtte, de dringende bezig-

zigheid, welke deze twee Heeren noopte, om mij uit den ſlaap te wekken; althans hunne jaren en kleeding maakten zulks niet onwaarſchijnlijk. Daar ik nu in mijnen ſlaap geſtoord was, en ook vreesde, dat de twee onbekende perſonen, die gramſtoorig waren weggegaan, door andere middelen, zich meester van mijne plaats op den wagen zouden maken, ſtond ik op, en begaf mij, hoewel het nog veel te vroeg was, naar het huis, waar de postwagen zou afrijden.

Den dag nadat ik te *Providence* teruggekomen was, voer ik in eene Paketboot naar *New-York*; dit vaartuig was zoo goed, als men het in *Europa* ergens zou kunnen vinden. In hetzelve was eene dubbelde rij van ſlaapplaatſen, aan weêrszijden, en wel van Mahonij-hout gemaakt, in drie afzonderlijke kajuiten, die zeer fraai en met allerlei gemakken waren voorzien; ook hadden wij levensmiddelen in overvloed en zeer goed gezelſchap. Nog in den zeeboezem geraakte de boot vast; en eenige der pasſagiers hielden den Kapitein verdacht, dat hij met oogmerk op eene ondiepte was gekomen, om ons vertrek te verſchuiven tot de aankomst van een valies, dat verwacht werd. In weerwil van dit tijdsverlies, bereikten wij toch *Newport*, vóór dat het donker werd. Deze ſtad is ouder dan *Providence* en de aanzienlijkſte in *Rhode-Island*. Haar haven is ruim en veilig, en de ſchepen kunnen er gemakkelijker binnenloopen dan te *Providence*. In de laatstgenoemde ſtad zijn, echter, meer rijke inwoners, en er is ook een uitgebreider

han-

handel. Men zegt, dat de winter te *Newport* zeer onaangenaam, en de lucht alsdan zoo fcherp is, dat vele jonge lieden aan de teering fterven. Dit en de ligging van *Newport*, die het meer aan vijandelijke aanvallen blootftelt dan *Providence*, hebben misfchien medegewerkt, om deze ftad boven gene in talrijkheid van bevolking te doen toenemen. *Newport* ziet er ook, over het geheel, armoedig uit. Men ziet in den omtrek zeer weinige boomen. In den laatften oorlog fchijnen vele vruchtboomen afgebrand te zijn; maar men zoude fints dien tijd reeds lange andere hebben kunnen planten, indien niet de bewoners van *Rhode-Island* meestal den landbouw verwaarloosden, en de voorkeur aan het zeeleven gaven.

Wij voeren door de engte van *Long-Island*; dezelve is bijna honderd mijlen lang. Wij hadden hier fchoone gezigten; doch het werd, helaas, reeds donker, vóór dat wij aan het laatfte gedeelte van deze doorvaart kwamen, waar het eiland het best bebouwd is. Naauwelijks was ik te *New-York* in de herberg, of ik liet mij het Adres-boek geven, om de woning van den Heer TH. te zoeken, doch ik vond den naam niet. Ik ging naar den Heer WHEATON, aan wien ik eenen brief van den Heer TILLINGHAST had, en die mij zeer vriendelijk ontving. Toen ik hem, echter, naar den Heer TH. vraagde, antwoordde hij, dat hij niemand van dien naam kende; evenwel, hij wilde er naar vernemen. De moeite, welke hij zich gaf, was te vergeefs. Aan het Postkantoor en op verfcheidene openba-

bare plaatſen kon ik ook niets te weten komen, en zoo bevond ik mij in de alleronaangenaamſte omſtandigheid, welke mij nog op mijne reize was bejegend. Niemand kende mij hier. De toeſtand, waarin mijn vaderland zich bevond, deed met reden verwachten, dat verſcheidene gelukzoekers uit hetzelve zich herwaarts zouden begeven; men was derhalve wantrouwende; en het misverſtand, dat tusſchen de *Vereenigde Staten* en de voornaamſte Zeemogenheden plaats had, dreigde elk oogenblik, dat alle gemeenſchap zoude afgebroken worden. De Heer W. zeide mij, dat deze Credit-brief een wezenlijk ongeluk voor mij was, en dat het beter ware geweest, dat ik denzelven, vóór mijne aankomst ter dezer plaatſe, had verloren. De menſchen, met welke hij over de zaak ſprak, maakten gedeeltelijk ongunſtige aanmerkingen, als ware het niet mogelijk, dat in een ding van zoo veel belang, als een Credit-brief was, eene fout konde plaats hebben. Ik antwoordde, dat ik zulks bekennen moest, maar dat het mijne ſchuld niet was, dat ik mij niets had te verwijten, en mij ook in de onaangenaamheden zoude zoeken te troosten, welke er voor mij uit dit misverſtand mogten ontſtaan, wel verzekerd, dat het raadſel eerlang te mijnen voordeele zoude opgelost worden. De Heer W. betuigde, dat hij het niet tot het uiterſte zoude laten komen, daar hij het grootſte vertrouwen in mij ſtelde; hij hoopte ook nog den Heer TH te zullen ontdekken. Ik beſteedde dagelijks een

ge-

gedeelte van mijnen tijd, om dien man te zoeken; het overige bragt ik door met het bezien van de ſtad.

New-York ligt zeer aangenaam tusſchen de *Hudſons-* en de *Oostelijke*-rivier op het *Manhattan*-eiland, dat vijftien mijlen lang en meer dan drie breed ſchijnt te zijn. Men rekent de ſtad op vijf mijlen in omtrek. De nieuwe ſtraten zijn alle regelmatig aangelegd; *Broadway* (de Breedſtraat) is zeventig voet breed en meer dan eene mijl lang, en heeft zeer ſchoone gebouwen. De *Drievuldigheids*-kerk is eene vrij goede navolging van de *Gothiſche* bouworde; de *Pauls*-kerk heeft eenen zeer fraaijen toren, wiens omvang, echter, met betrekking tot de kerk, wat al te groot is. De overige openbare gebouwen, welke zich bijzonder onderſcheiden, zijn: het voormalige *Kings-College*, dat ſedert de omwenteling den naam draagt van *Columbian-Hall*, het Verbondshuis, de Bank en andere. De nieuwe Schouwburg is, ſedert de laatſte verbeteringen, nog niet geopend, en het *Muſeum* voor de Natuurlijke Historie is zeer onvolledig. De man, die ons in hetzelve rondleidde, toonde ons, als eene groote zeldzaamheid een paar opgezette Orang-outangs, een mannetje en een wijfje; dat trouwens ook door een opſchrift met groote letters werd aangeduid. Hij verwonderde zich zeer, toen wij daaromtrent eenige twijfeling deden blijken. Wij zeiden hem, dat het wel *Quata's* (*) uit *Zuid-Amerika* ſchenen

(*) *Ateles marginatus.* W.

nen te zijn, wier ſtaarten men had afgeſneden; dat men dit, echter, gemakkelijk kon beſlisſen, daar de *Quata* ſlechts vier vingers aan elke voorhand had, en de Orang-outang daarentegen vijf. De man nam nu aanſtonds het eene dier van de ſtelling af, en ziet, het had ſlechts vier vingers. De verkooper had het *Muſeum* bedrogen. Men vindt maar zeer zeldzaam Orang-outangs in de *Europiſche* verzamelingen; en de reizigers hebben zich vaak in dezen laten misleiden, hoewel de Orang-outang, door zijn ronder voorhoofd, gemakkelijk van de overige apen te onderſcheiden is. Daardoor is hij meer aan den mensch gelijk, offchoon hij, in vele andere opzigten, van denzelven verſchilt, vooral daarin, dat hij vier handen, en de mensch twee handen en twee voeten heeft. Men vindt in dit *Muſeum* eene verzameling van welbewaarde vogels uit *Cayenne*, waaronder eenige zeldzame ſoorten.

Er zijn te *New-York* vier winkels, waarin men voorraad vindt van allerlei ſoort van waren. Dezelve liggen, echter, te digt bij elkander. Verſcheidene ſtraten zijn met twee rijen van *Lombardijſche* populieren verſierd; welke boom voor dit klimaat zeer geſchikt is; want hij verſchaft aan de voetgangers eene genoegzame ſchaduw, en zijne takken ſtrekken zich niet zoo verre uit, dat zij, in het regenachtige jaargetijde, de huizen vochtig kunnen maken; ook is zijne piramidale gedaante zeer overeenkomſtig met de regelmatigheid der ſtraten. Men heeft hier twee plaatſen

 tot

tot openbaar vermaak of wandeling; de eene draagt den naam van Park, heeft de gedaante van eenen driehoek, is met boomen beplant en met een ijzeren hek omringd. De andere heeft nog hare vroegere benaming, de *Schans*, behouden. Zij is, van wege hare ſchoone ligging, de meest geliefde plaats voor de inwoners der ſtad. Men heeft hier een ruim gezigt op de *Hudſons*-rivier en op derzelver kleine eilanden, en over den tegenoverliggenden oever tot aan de zee, alwaar het gedurig in- en uit-loopen van ſchepen een altoos levendig tooneel oplevert. Op zulke plaatſen bevallen de *Lombardijſche* populieren, waarmede dezelve beplant zijn, niet zoo goed, als in de ſtraten; men verlangt daar meer ſchaduwrijke boomen, en ook eene meerdere afwisſeling van blad, welke een levendiger beeld van de vrije natuur en aan het oog meer verſcheidenheid vertoonen. De menigvuldige ſchoone boomen en heesters in de *Amerikaanſche* bosſchen geven overvloedige gelegenheid tot zulk eenen meer bevalligen aanleg.

Meestal wordt eene plaats gezonder, hoe meer zij bebouwd en bevolkt wordt; hier was dit het geval niet; want de verſchrikkelijke gele koorts openbaarde zich te *New-York* niet vóór 1793, meer dan eene eeuw na de ſtichting der ſtad. De meeste inwoners ſchijnen te gelooven, dat deze pest hier, door den handel met *Westindien*, gebragt is. Doch bijaldien dit zoo ware, dan laat het zich niet verklaren, waarom deze ziekte juist

hier,

hier, in weerwil van de ſtrenge maatregelen van *Quarantaine*, zich zoo menigvuldig vertoont, en op andere plaatſen, waar men deze voorzorge niet gebruikt, geheel niet verſchijnt, althans zeer gemakkelijk kan geſtuit worden. Mij komt het derhalve voor, dat het kwaad hier meer voedſel dan elders vindt. Ik bezocht die plaatſen van de ſtad, waar de gele koorts doorgaans het eerst zich openbaart; dezelve liggen aan de Oostelijke zijde van de rivier, alwaar men, tot gemak van de vaartuigen, verſcheidene kleine inhammen in de kaai gemaakt heeft, die den ſtroom van het water ſtremmen, en tot verzamelplaats van allerlei vuiligheden dienen, welke men, ſchier alle nachten, uit de naburige ſtraten daarin ſtort. Ik heb omtrent veertien zulke inhammen gezien, uit welke een afſchuwelijke reuk opſteeg van doode honden, katten en dergelijke, welke daarin lagen te verrotten. Een ander, later gebouwd, gedeelte van de ſtad beſtond en beſtaat nog uit groote moerasſen, waarin men ſlechts zoo veel puin geworpen heeft, als noodig was, om de hier gebouwde huizen voor wegzinken te beveiligen, terwijl alles voor het overige vol ſtilſtaand water is.

De begraafplaatſen in de ſtad werken misſchien ook niet weinig mede, om de lucht hier te bederven. De huizen, zelfs der geringſte klasſe van inwoners, zijn zoo zindelijk, dat ik geene ſtad ken, welke in dezen *New-York* overtreft; maar in verſcheidene, laag gelegene, ſtraten werpt men

alle vuilnis en afval uit de keuken voor de deur, waar het zoo lang ligt te rotten, tot dat de vuilnis-karren het weghalen. Wanneer nu, in het warme jaargetijde, de Termometer op 92, 94, ja, zoo men zegt op 110 graden FAHRENHEIT staat, en de lucht door geen windje wordt verkoeld (dat zelfs voor mij zeer onaangenaam was, hoewel ik pas van 6° Noorder Breedte kwam), dan kan men begrijpen, welke verpestende uitwazemingen hier moeten plaats hebben. De bewoners van dit gedeelte der stad worden natuurlijk de eerste slachtoffers van de ziekte, vooral daar zij zeer naauw op elkander wonen; de naburige dorpen, daarentegen, wier ligging gezonder is, lijden niets.

Om dit kwaad te keer te gaan, behoorde men, in de eerste plaats, de gemelde inhammen alle te dempen; tot gemak van de schepen, welke daardoor mogten verliezen, konde men in de rivier dammen leggen, maar op zulk eene wijze, dat het water niet in zijnen loop werd gestremd. Men moest voorts des nachts, althans in het warme jaargetijde, wachten uitzetten, om te zorgen, dat er geene vuiligheden van de straat in de rivier werden geworpen. De moerassen moest men volkomen droogmaken, of dezelve met kanalen doorsnijden, vóór dat men aan iemand vergunde daar een huis te bouwen; de begraafplaatsen moesten buiten de stad gebragt worden, en men moest, in het algemeen, zorgen voor zindelijkheid in de straten.

In elken, nieuwelings opgerigten, ſtaat ware het beter, dat de Regering het overſchot van de openbare inkomſten tot noodige verbeteringen beſteedde, dan hetzelve opteleggen in de ſchatkist. En wat kan van meer nut en belang zijn, dan, door zulk een overſchot, de gezondheid en het leven der burgers te bevorderen? Zelfs het algemeene voordeel en de winſten, waarop men alleen zijn oog ſchijnt te vestigen, moeten vaak grootelijks lijden; want zoo dikwijls de gele koorts zich openbaart, ſtaan alle werkzaamheden ſtil; en dit gebeurt zelfs in den tijd, dat de handel het voordeeligſte is. In het begin van de tegenwoordige maand Julij, was men hier eenige malen in groote bekommering, dewijl men ſporen van deze ziekte ontdekte; en op dit oogenblik, op het einde van de maand, begint eene andere ziekte, de *influenza*, te heerſchen. Hoewel men daardoor veel te lijden heeft, troost men zich echter met de gedachte, dat men nu vooreerst de gele koorts niet heeft te duchten.

Ten aanzien van den Heer H. TH., kan ik nog altoos niets ontdekken. De Kastelein in mijne herberg meent, dat, voór eenige jaren, een man bij hem gewoond heeft, die dezen naam droeg; doch toen ik hem vroeg, of hij zich niemand in de ſtad konde herinneren, met wien de Heer TH. eenigen omgang gehad had, antwoordde hij mij: „hoe kan ik zoo iets van elken gast in mijn geheugen houden, daar er honderden dagelijks in mijn huis komen?" In het algemeen ſchijnt de man geen groot herinneringvermogen te bezitten; dat men mis-

ſchien verontſchuldigen moet, uit hoofde van zijne menigvuldige bezigheden.

De Heer W. bood zich goedgunſtig aan, om mij van het noodige tot eene reis door de *Vereenigde Staten* te voorzien; ik nam dit gaarne aan (*). Daar de *influenza* nog altoos blijft heerſchen, is het mij te aangenamer, de ſtad te kunnen verlaten. Gij moet, ondertusſchen, geene volkomene beſchrijving van alle plaatſen van mij verwachten. Gij kunt dit bij andere reizigers vinden, die langer in *Amerika* waren. Ik zal u ſlechts eenige weinige korte aanmerkingen mededeelen.

Den 31 Julij vertrok ik naar *Philadelphia*. Men vaart in eene Stoomboot over de *Hudſons*-rivier, welke hier omtrent eene en eene vierde mijl breed is. Aan de overzijde, bij *Pauls-Hook*, nam ik plaats op den postwagen. De weg is goed; over een groot, met ceders (†) begroeid, moeras, loopt een

(*) Bij mijne aankomst te *Lisſabon*, werd het geld, dat men, in de *Vereenigde Staten*, mij voorgeſchoten had, terſtond betaald. Sedert ontving ik ook eenen brief van mijnen Bankier F., waarin hij mij meldde, dat er eene vergisſing, ten aanzien van mijn' *Credit*-brief op *New-York*, had plaats gehad, en dat dezelve op JOHN, en niet op G. TH., had moeten luiden; dat deze man *New-York* verlaten had; hetwelk echter, niet bekend was, toen men mij den *Credit*-brief gaf. Hoe onaangenaam deze zaak ook ware, wensch ik, evenwel, dat alle reizigers, in een dergelijk geval, eene even zoo vriendelijke en hulpvaardige behandeling mogen ondervinden, als mij in *Noord-Amerika* ten deele viel.

(†) *Cupressus thyoides?* W.

een van knuppels gemaakte dam, welke met aarde bedekt is, die uit de floten is genomen, welke zich aan beide zijden van denzelven bevinden. De dorpen en fteden, welke ik doorkwam, fchenen welvarende te zijn, en werden al grooter, naar gelange dat ik *Philadelphia* naderde. *Woodbridge* is eene fraaije pleisterplaats; de omtrek van dezelve is vlak, maar vruchtbaar land, vooral zijn er vette weiden. *Maidenhead*, omtrent zevenendertig mijlen van *Philadelphia*, heeft ook voortreffelijk, laag land, waar men, op vele plaatfen, naar men zegt, op eene diepte van zes voet, nog vette tuinaarde vindt. *Frankfort*, zes mijlen van *Philadelphia*, ligt op eene hoogte, aan welker voet een riviertje zich in den *Delaware* uitftort; het is eene volkrijke plaats, met vele knappe huizen, waarbij fchoone tuinen zijn; de ligging is zeer aangenaam. *Harrowgate*, vier mijlen van *Philadelphia*, is eene plaats van uitfpanning voor de bewoners der hoofdftad. Eene minerale bron wordt daar, en om te baden en om te drinken, gebruikt.

Philadelphia ligt op den Westelijken oever van den *Delaware*, die hier bijna eene mijl breed is. Men is voornemens, de overzijde van de ftad tot aan *Schuylkil* uitteleggen. Hare ligging is voor den binnenlandfchen handel zeer gunftig; ook fchijnen de koopmans-pakhuizen rijkelijk gevuld; evenwel is de handel van *New-York* in de laatfte tijden van meer aanbelang geweest. De ftad ligt op eene uitgeftrekte vlakte; de meeste ftraten zijn regelmatig, verfcheidene met rijen van boomen verfierd,

en de huizen, welke van gebakken ſteenen en zeer net gebouwd zijn, hebben meest drie verdiepingen. Men heeft hier dertig gebouwen, welke voor den openbaren godsdienst beſtemd zijn, vijf voor de *Kwakers*, zes voor de *Presbyterianen*, drie voor de *Bisſchoppelijke Engelſche* kerk, vier *Catholijke*, drie voor de *Duitſchers*, twee voor de *Methodisten*, één voor de *Zweden*, één voor de *Covenanters*, één voor de *Moraviſche* Broeders, één voor de *Baptisten*, één voor de *Universalisten*, één voor de *Afrikaanſche* Zwarten, en eene *Joodſche* Synagoge. In weerwil van de menigte der verſchillende gezindten, ſchijnen de inwoners van *Philadelphia* in broederlijke eensgezindheid te leven.

Het *Staten-huis* is een groot gebouw, dat een bewijs oplevert van hoe veel belang *Philadelphia* reeds in 1735 was; want toen is hetzelve geſticht. Men acht het een voortreffelijk werk van bouwkunst. Evenwel, de *Bank van Penſylvanien* is het ſchoonſte gebouw. Het is van buiten met wit marmer bekleed; het is in den *Griekſchen* trant, en de hoofdzijde heeft eene voorzaal met zes zuilen van de *Joniſche* orde. De bouwmeester was een *Amerikaan*. De *Bank der Vereenigde Staten* heeft eene voorzaal met zes wit marmeren, *Corinthiſche* pilaren.

Het gebouw, dat dienen moet, om de ſtad van water te voorzien, is voortreffelijk; het is eenvoudig, maar vol ſmaak, en het beſtaat uit een regelmatig vierkant van zestig voet, met een' koepel en een voorportaal van *Doriſche* zuilen. Het geheel

heel is van gebakken ſteen en met wit marmer bekleed; het water-bekken beſtaat geheel uit laatstgenoemden ſteen. Dit, zegt men, kan twintig duizend *gallons* water bevatten; eene ſtoommachine brengt de pompen in beweging, welke het water aanvoeren. Het gebouw ligt op een plein, dat met populieren is beplant, en tot eene openbare wandeling dient. Tot het laatstgenoemde oogmerk is het, echter, te klein, maar het uitzigt op het ſchoonſte gedeelte van de ſtad is zeer fraai; de *Market-ſtreet* grenst aan dit plein, dat daarenboven nog met eene fontein is verſierd. In de genoemde ſtraat is de groote markt; deze is vierhonderd en negentien gewone ſchreden lang, elke ſchrede omtrent op eene *yard* (*) gerekend. Dezelve is door twee ſtraten doorſneden. Men heeft dezelve van tijd tot verlengd, en ook eene andere markt aangelegd, welke de *nieuwe* genoemd wordt. Er zijn nog drie andere markten in de ſtad, welke alle rijkelijk van allerlei voorwerpen zijn voorzien. De goede orde en policie, welke men overal opmerkt, verdienen allen lof.

Onder de menigvuldige weldadige, openbare ſtichtingen of gezelſchappen, welke in deze ſtad beſtaan, bekleedt de openbare Bibliotheek eene eerſte plaats. Zij ſtaat elken namiddag, behalve des zondags, voor het publiek open; en elk, die een behoorlijk onderpand geven kan, mag boeken met zich naar huis nemen. Het *Museum* van den Heer

PEA-

(*) Eene *Yard* is ongeveer drie voet.

PEALE is, voor eene particuliere verzameling, zeer aanzienlijk. De Regering heeft aan hem eene kamer in het *Staten-huis* ingeruimd, en hij heeft zich verbonden, om nimmer een voorwerp, dat hij voor het *Museum* zal bekomen, aan een' ander' over te doen. De Heer PEALE, die een goed teekenaar en kenner van de muzijk is, heeft een' ongemeenen ijver voor het vak der Natuurlijke Historie, en heeft, zonder eenige onderfteuning, sedert 1785, dit leerrijke *Museum* verzameld. Hij bezit zeer vele en fchoone mineralien; ook heeft hij een *Peruaansch Lama*, dat men anders zeldzaam in kabinetten vindt. Hij verhaalde mij, dat hij dit dier, hetwelk een mannetje is, eenigen tijd levende had gehad; in den bronstijd was het, echter, zoo onhandelbaar geworden, dat hij vreezen moest, dat het dier aan zijnen oppasfer een ongeluk zoude toebrengen; daarom was hij wel genoodzaakt hetzelve te dooden. Ik verzocht hem, dat hij mij de pad met een' ftaart en twee horens zoude laten zien, waarvan, voor eenige jaren, meldinge was in de *Europifche* Journalen; ik gaf hem tevens te kennen, dat ik vermoedde, dat het dier eene hagedis zoude zijn. Hij antwoordde: „Uw vermoeden is juist; het is eene hagedis, die met den ftaart ruim acht duim lang is, en op het voorhoofd, digt bij de oogen, eenige korte, hoornachtige uitwasfen heeft; de huid is over het geheele ligchaam zeer oneffen en donkerachtig van kleur (*).

In

(*) Men moet dit dier niet verwarren met de *gehoorens*

In de verzameling zijn ook twee slangen met twee hoofden; dezelve zijn niet van die soort, welke men te *Surinamen* vindt; maar zij hebben, in de daad, twee koppen, die aan éénen hals zitten. Het dier is niet meer dan zes of acht duim lang. Beide werden in wijngeest bewaard; doch ik zal poging doen, om mij eene levende te verschaffen, ten einde te beslissen, of deze slangen, zoo als men beweert, beide koppen kunnen gebruiken, om te zien en te eten; waaraan ik zeer twijfel (*).

Het allermerkwaardigste voorwerp in de verzame-

rende Pad, *Rana cornuta palpebris conicis* LINN. *conf.* SEBA Vol. I. T. LXXII. Pag. 1 en 2, verwisselen. Deze behoort blijkbaar tot het geslacht der padden. Eigenlijk kan men die deelen, welke aan dit afschuwelijk schepsel den naam van *gehoornde* gegeven hebben, geene horens noemen. Het zijn de oogleden, die zich, als horentjes, boven het groote, woeste, strakke oog verheffen. De onmatig groote kop van dit dier, zijn wijde bek, het breede, wratachtige, stekelige ligchaam, waarover breede, bruine strepen loopen, geven aan hetzelve een nog leelijker voorkomen. Het dier, waarvan de Heer VON SACK spreekt, dat hij voor eene hagedis houdt, en waarvan het *Museum* te *Berlijn* een exemplaar van hem heeft mogen ontvangen, is van de zoogenaamde gehorende pad geheelenal onderscheiden. W.

(*) De slangen met twee koppen schijnt men het meest bij het meer *Champlain* te vinden. Of dezelfde soort ook met één kop bestaat, heb ik niet kunnen vernemen; in dit geval zouden de tweehoofdige slechts misgeboorten zijn, dat wel waarschijnlijk is. Men zie het Eerste Deel van deze Reis, bladz. 245 env.

meling van den Heer PEALE is het geraamte van eenen *Mammuth*, dat in 1801, in de Straat van *New-York*, in het Graaffchap *Ulster* werd ontdekt, en dat men, door middel van een bijzonder werktuig, uit het moeras moest halen, waarin het gevonden was. Het is elf voet en tien duim hoog, en negentien voet lang. Het is, door zijne tanden, van den Olifant onderfcheiden; dezelve zijn even als bij de vleeschvreetende dieren; de vangtanden zijn door kunst in dit geraamte gezet, maar men vertoont ftukken van de ware, naar welke zij gemaakt zijn. Eenige menfchen meenen, dat dit zonderlinge fchepfel nog levende beftaat, en, even als het Nijlpaard, de groote rivieren der Nieuwe Wereld bewoont, of zich in de diepte van den grooten Oceaan ophoudt; van waar dan zijne beenderen, door geweldige omwentelingen in de natuur, even als ontelbare andere zee-fchepfelen, op het vaste land zullen geworpen zijn. De kracht van zijne kiezen konde alsdan misfchien dienen, om de hardfte zeemosfelen aan ftukken te bijten (*).

Ik

(*) Sedert mijne terugkomst in *Europa*, vernam ik, dat de Heer CUVIER eene menigte van opgegravene beenderen van deze foort van dieren heeft onderzocht. Het befluit van zijn onderzoek is, dat het dier, tot hetwelk dezelve behooren, wel zeer na aan het geflacht der Olifanten is verwant, doch zich tevens van hetzelve onderfcheidt. Van wege de gedaante zijner bovenfte baktanden of kiezen, heeft hij hetzelve genoemd: *Mastodonte dents mammelonées*.

De

Ik had in Reizen naar *Noord-Amerika*, voor verſcheidene jaren uitgegeven, gelezen, dat te *Philadelphia*, in het huis van Dr. GLENTWORTH, een bastaard van eenen haan en eene eend was ge-

De *Mamot* of *Mammuth* is zeer verwant aan een der *Afrikaanſche* Olifanten, behoorende met denzelven tot éène ſoort, doch hij is van denzelven in bijzonderheden onderſcheiden. De overblijfſels, welke men van dit dier in *Europa*, in het Noorden van *Azië* en in de Nieuwe wereld vindt, bewijzen het voormalige beſtaan van hetzelve, op eene groote uitgeſtrektheid, in die wereldde-len. In *Siberien* werd zelfs een exemplaar van dit dier met huid en haar gevonden, en wel onder het ijs; door de groote koude in die gewesten, was het voor verrotting bewaard gebleven.

De *Mastodonte*, een dier, dat vrij wat op den Olifant gelijkt, en zich, in weerwil van zijne, met verſcheidene hoogten voorziene, tanden, met vruchten voedde, moet van den *Mammuth* onderſcheiden worden. De *Amerikaanſche* Natuurkundigen verwarren vaak dit dier, van hetwelk men alreede vijf ſoorten kent, doch dat men tot nog toe niet levende heeft gevonden, met den eigenlijken *Mammuth*. Overblijfſels van den *Mastodonte* vindt men in de Oude en in de Nieuwe wereld. Zoo behooren, b. v. de, in *Turkiſen* veranderde, kiezen, welke men in de nabijheid van *Sincore* gevonden heeft, en die men, in den beginne voor Olifants-tanden hield, tot eene ſoort van deze dieren. Aan de oevers van den *Ohio* en van de *Hudſons-baai*, in de *Vereenigde Staten* van *Noord-Amerika*, vindt men de overblijfſels van de grootſte der *Mastodonten;* men heeft dezelve ook in *Neder-Louiſiana* ontdekt.

De Heer HUMBOLD ontdekte de beenderen van eene an-

geboren; en daar ik vernam, dat er nog heden een Dr. GLENTWORTH hier woont, kon ik niet nalaten, mij tot dien Heer, door den Heer SIMPLE, aan wien ik was aanbevolen, te vervoegen. Hij ontving ons zeer vriendelijk, en verhaalde ons, dat zulk een zonderling fchepfel, in de daad, het eigendom van zijnen vader was geweest, en hij konde zich hetzelve zeer goed herinneren. Van boven geleek het volkomen naar eenen haan, doch de benedenfte deelen van het ligchaam, vooral de poten, waren die van eene eend, en het dier had zich zeer zonderling gedragen. Zijn vader zond dezen vogel naar *Londen* aan den Heer HUNTER, die wel berigt gaf, dat hij den brief had ontvangen, maar die nooit het dier kwam te zien. Alle navorfchingen waren te vergeefs; waarfchijnlijk is het, door de zorgeloosheid van den Scheeps-kapitein, verloren geraakt. Het is wel jammer, dat deze vogel niet in handen van den

Heer

andere foort in de hooge vlakten van *Quito*, aan den voet van den berg *Inibabura*, en op de *Champs des Géans*, op eene hoogte van 2700 tot 7800 voet boven de oppervlakte van de zee.

Daar de tanden van het dier, waarvan de Heer VON SACK melding maakt, door kunst herfteld waren, en het juist de tanden zijn, welke een voornaam kenmerk van deze foort van dieren uitmaken, zoo is het moeijelijk te bepalen, of het dier, dat hij zag, een *Mammuth*, dan wel een *Mastadonte* was; waarfchijnlijk het laatfte. Men zie CUVIER *Annales du Museum d'Hist. Nat.* VIII. p. 21. p. 57. p. 265. p. 270. p. 412. N°. 14. p. 132.

Heer HUNTER kwam; want deze zoude, door ontleding, zeker belangrijke ontdekkingen gedaan hebben.

Daar het weêr gunftig was, achtte ik het raadzaam, om verder te reizen, en het bezien van de overige merkwaardigheden te *Philadelphia* tot mijne terugkomst uitteftellen. *Philadelphia* ftrekt zich thans, zoo men zegt, drie mijlen langs den *Delaware* uit; de breedte van de ftad is anderhalve mijl, en de bevolking tachtig duizend zielen. Tegenover dezelve is eene brug over de rivier *Schuylkill*, waar deze meer dan zeven honderd voet breed is, die alleen op drie wijde bogen rust, van welke de middelfte honderd en negen, en de twee andere honderd en vijftig voet befpannen. Deze brug is vijftig voet breed, heeft een dak, en de naauwkeurige zamenvoeging van de bovenfte balken, gelijk die van de *Schafhauzer* brug in *Zwitzerland*, zet aan dezelve eene groote ftevigheid bij. De brug, waarvan ik fpreek, is, echter, in grootfcher en fmaakvoller ftijl gebouwd; heeft aan beide zijden afzonderlijke paden voor de voetgangers, en wordt des avonds met lampen verlicht. Op onzen weg zagen wij nog eene dergelijke brug over den *Schuylkill;* maar wij reden te fchielijk over dezelve, dan dat ik iets bijzonders konde opmerken.

De weg van *Philadelphia* naar *Baltimore* heeft niets bijzonders; men komt, echter, door verfcheidene dorpen en landfteden, die er wel uitzien. *Chester*, omtrent vijftien mijlen van *Philadelphia*,

maakt

maakt aanſpraak op de eer, dat hier de oudſte kolonie in *Penſylvanien* was, en de eerſte plaats, waar de oudſte koloniale Vergaderingen gehouden werden. Den moerasſigen grond van den *Delaware*, in de nabijheid van de ſtad, heeft men ingedamd en denzelven met ſloten doorſneden, waardoor men uitmuntende weiden heeft bekomen en de lucht verbeterd, zoodat verſcheidene menſchen, gedurende het ongezonde jaargetijde, van *Philadelphia* naar *Chester* zich begeven. Bij *Marcus-hook* aan den *Delaware* zijn dammen gemaakt, om de ſchepen tegen het drijfijs te beveiligen. *Wilmington*, tweeëntachtig mijlen van *Philadelphia*, is eene volkrijke plaats, welke nog in het opkomen ſchijnt.

Baltimore ligt negenennegentig mijlen van *Philadelphia*. De *Patapoca*-rivier vormt hier eene voortreffelijke haven, die op ſommige plaatſen diep genoeg is voor ſchepen van vijfhonderd tonnen. Men drijft hier eenen zeer uitgebreiden handel, die niet weinig vermeerdert wordt door de groote menigte van erts, welke dit land oplevert. Men heeft hier ook ſteenkool-mijnen ontdekt. Dat gedeelte van de ſtad, hetwelk aan den kant van de haven ligt, is vrij laag; van daar af begint de grond hooger te worden, en verſcheidene huizen liggen al zeer hoog. De negen ſtraten zijn regt en behoorlijk breed; uitſtekende openbare gebouwen zijn hier niet.

Van *Baltimore* reisde ik naar *Washington*, dat omtrent vijfenveertig mijlen verre is; de weg is

zeer

zeer ſlecht, en de dorpen hebben niet dat welvarende voorkomen, hetwelk men tusſchen *Philadelphia* en *Baltimore* opmerkt. In de bosſchen rondsom de ſtad groeijen ceders (*), pijnboomen en roode dennen, doch ik zag onder dezelve geene, die nog zwaar genoeg waren, om tot timmerhout te dienen. De postwagen rijdt door *Washington* heên, en houdt te *George-Town* ſtil, dat ſlechts door de *Rockcreek* van hetzelve is afgeſcheiden. Deze ſtad is zeer ſchoon gelegen; zij is op verſcheidene heuvels langs de *Potomack* gebouwd; zij heeft eene Roomsch-Catholijke ſchool, en ſchijnt, hoewel zij niet groot is, een' vrij aanzienlijken handel te drijven, vooral in koorn en tabak. Van *George-Town* begaf ik mij naar *Washington*, om daar eene woning te huren. De ligging van de ſtad is wel geſchikt, om de verblijfplaats der Regering van de *Vereenigde Staten* te worden; want zij ligt in het middenpunt van *Columbia*, en heeft alzoo een eigen, van de overige Staten onafhankelijk, regtsgebied. De *Potomack* en de *Cannogecheque*, dien men ook wel den Oostelijken arm van de eerstgenoemde rivier heet, vereenigen zich digt bij de ſtad met elkander, en verzekeren aan deze eenen aanzienlijken handel. De afſtand van de zee is voorts gunſtig voor de zittingen van het *Congres*, daar de ſtad van eenen aanval eener vijandelijke vloot niet ligt iets te duchten heeft. Het ſchijnt in dezen om-

(*) *Juniperus Virginiana?* W.

omtrek zeer gezond te zijn, en verfcheidene beken, welke van de naburige hoogten naar de ftad vloeijen, maken het gemakkelijk, het water tot zulk eene hoogte te brengen, als men verkiest; ook zijn hier verfcheidene bronnen, die voortreffelijk water, om te drinken, opleveren. Bij zulke gunftige omftandigheden, zoude de ftad, zoo als men beweert, zeer welvarende geworden zijn, indien de Staten hadden kunnen befluiten, de huizen op algemeene kosten te laten bouwen, en ze dan, tegen eenen billijken prijs, te verkoopen. Er zouden alsdan fpoedig vele inwoners gekomen, en de inkomften zouden zoodanig vermeerderd zijn, dat men ook op andere plaatfen van de ftad huizen en openbare gebouwen zou hebben kunnen ftichten. Maar men verkoos den grond bij verfcheidene gedeelten, aan den meestbiedenden, te verkoopen. Rijke ondernemers kregen daardoor groote ftukken gronds in de beste gedeelten der ftad in handen, niet zoo zeer om daarop huizen te zetten, als wel om dezelve weder met voordeel te verkoopen; en op deze wijze werd de grond, daar hij uit de eene hand in de andere overging, zoo duur, dat niemand, die hier een huis bouwde, zich eene behoorlijke intrest van zijn geld mogt belooven.

De meeste menfchen, die zich genegen toonden, om hier zich neêrtezetten, waren kooplieden, kramers en andere dergelijke, meestal van gering vermogen, die hun geld te minder aan kostbare gebouwen befteedden, daar zij niet eens wis-

wisten, welk gedeelte der ſtad het meeste zoude vergroot worden; want elk eigenaar van eene plek gronds trachtte, door openbare aankondiging, alle de overige oorden der ſtad in minachting te brengen, waardoor een algemeen wantrouwen ontſtond. De begeerte, die eerst zoo algemeen was, om een huis te *Washington* te bezitten, verminderde al meer en meer, vooral ſedert *Louiſiana* een lid van het Staats-ligchaam werd; want daardoor hield *Washington* op, het middelpunt van de *Vereenigde Staten* te zijn; en misſchien acht men het ook eerlang beter het *Congres* naar elders te verleggen, hoewel deze ſtad aan den Staat alreede aanzienlijke ſommen gekost heeft. Het ontwerp, naar hetwelk *Washington*, wat de verdeeling van den grond betreft, is aangelegd, verdient allen lof. De ſtraten zijn zeer goed verdeeld, en men heeft ook voor een aantal van pleinen gezorgd, om aan de ſtad friſche lucht te verſchaffen, waaraan het, in de andere *Noord-Amerikaanſche* ſteden, te zeer ontbreekt; maar de huizen, hoewel er meer dan zeventienhonderd zijn, beteekenen hier te weinig, daar zij op eenen vlakken grond van vier en eene halve mijl in de lengte en twee en eene halve mijl in de breedte verſtrooid ſtaan (*). Had de

(*) Volgens het plan, door het *Congres* goedgekeurd, zoude de ſtad *Washington* eene ruimte beſlaan van 4124 *Acres.* Van deze waren 712 voor zestien hoofdſtraten beſtemd, waarvan ieder den naam van één der *Vereenigde Staten* zoude dragen. *Louiſiana* is er nog bijgekomen.

de Regering, in den beginne, het bouwen van de ſtad onder haar toezigt genomen, en het eerst de huizen in de nabijheid van *George-Town* laten oprigten, dan zouden de bewoners alle voordeelen en al het gemak van deze ſtad hebben genoten, en *Washington* zoude, in eene regelmatige gedaante, zich hebben uitgebreid. Den afſtand tusſchen de woning van den Preſident en het *Capitool* acht men ook veel te groot, want dezelve bedraagt anderhalve mijl; waaruit in het vervolg nog menig ongemak ontſtaan kan.

Het *Capitool* ligt op eene hoogte, waarvan men den ganſchen omtrek overziet; het is van vierkante gehouwen ſteen opgetrokken, en het zal eens een zeer uitgebreid gebouw worden; tegenwoordig heeft het geen bevallig voorkomen, hetwelk misſchien door de kleine vensters wordt veroorzaakt. Doch het zoude onbillijk zijn over een gebouw te willen oordeelen, vóór dat het voltooid is. De Scheepstimmerwerven en Arſenalen ſchijnen van alle de gebouwen het meest gevorderd; ik zag hier verſcheidene fregatten, die vertimmerd werden. Evenwel, ik achtte het onbeſcheiden voor een' Vreemdeling, in den tegenwoordigen

men. Het overige van de ruimte is voor de kleinere ſtraten, welke de gemeenſchap der groote met elkander moeten daarſtellen, en voor de openbare pleinen. Een gedeelte van den grond, waarover men nog kon beſchikken, is voor 12 tot 16 *Pence* den voet, met eene breedte van 70 tot 80 voet, verkocht.

toeſtand, nu de *Vereenigde Staten* met de grootſte Zee-mogendheden in oorlog zijn, deze plaats te bezoeken. De Præſident JEFFERSON was, eenige dagen vóór mijne aankomst, naar zijn landgoed in *Virginien* vertrokken, nogtans bezag ik, in gezelſchap van een' anderen Heer, zijn huis. Het is een ſierlijk gebouw van vierkante gehouwen ſteen, en het ligt op eene hoogte; de kamers zijn groot en goed aangelegd, en met ſmaak verſierd. Als de ſtad eens voltooid zal zijn, dan zal het gezigt van hier zeer ſchoon wezen.

Men heeft hier reeds huurkoetſen, ten aanzien van welke, echter, iets geheel bijzonders plaats heeft. Zij nemen zoo veel perſonen op, als zij plaatſen hebben, en zetten deze naar de rij af, zoodat men vaak zeer verre moet omrijden, vóór dat men op de plaats zijner beſtemming aankomt. Daar het getal der inwoners hier klein is, en de afſtanden groot zijn, zouden de huurkoetſiers, zonder deze wijze van doen, niet kunnen beſtaan; zij zouden althans den prijs van eene enkele vracht al te hoog moeten ſtellen.

Ik reed, in eene huurkoets of postwagen, van *Washington* naar *Alexandria*. Deze koetſen hangen, echter, niet, zoo als die van *Boston*, in veren; en hoewel de zitplaatſen voor twaalf perſonen ruim genoeg zijn, neemt men geheel niet in aanmerking, hoe de reizigers hunne voeten zullen bergen; want de pakkaadje wordt onder de zitbanken, en wat daar niet liggen kan, tusſchen dezelve gelegd. Hierbij moet gij in aanmerking nemen,

dat de wegen hier even flecht zijn als in *Polen*, en dat de voerman evenwel zoo fnel rijdt, als een *Engelfche* postillon. Gij kunt begrijpen, hoe onaangenaam deze manier van reizen is. De paarden waren toch beter, dan men zou verwachten, en de afftand tusfchen *Philadelphia* en *Alexandria* is flechts zes mijlen. De laatstgenoemde ftad is goed en regelmatig gebouwd, aan de *Potomack*-rivier. Men rekent haren afftand van de zee op 289 mijlen; nogthans is de handel van *Alexandria* van veel belang. De ftad ligt hoog, en men heeft een fchoon gezigt over den *Potomack* naar den tegenoverliggenden oever, welke tot *Maryland* behoort.

Tot hiertoe had ik, op mijne reis, geen onderfcheid opgemerkt tusfchen het karakter van de bewoners der onderfcheidene Provincien; te *Alexandria*, echter, onderfcheidt zich het volk zeer duidelijk, door deszelfs aanleg tot vrolijkheid, door groote levendigheid in zijne manier van doen, en door fnel fpreken. Aan de openbare tafel, bepaalt het gefprek zich niet tot twee of drie menfchen, die bij elkander zitten; maar het geheele gezelfchap neemt er deel aan. Ik had het genoegen, hier den Overfte LEWIS te ontmoeten, die door zijne reis door *Opper-Louifiana* bekend is. Hij is nu tot Gouverneur van dat land benoemd. Hij had groote verwachting van de voordeelen, welke de *Vereenigde Staten*, bij den handel op den ftillen Oceaan door *Opper-Louifiana*, zouden erlangen;

ver-

verscheidene Heeren waren met hem van één gevoelen. Bedenkt men, evenwel, welk eene uitgestrektheid lands men moet doortrekken, en hoevele bergketenen overklimmen, om aan den stillen Oceaan te komen, dan schijnen die voordeelen niet zeer groot te kunnen zijn (*). Langs eenen anderen weg zouden dezelve aanzienlijk kunnen worden; wanneer namelijk *Spanje* mogt besluiten, van uit het meer *Nicaragua*, of van uit eene andere geschikte plaats in *Mexico*, een kanaal te maken, dat eenen regten weg van de *Atlantische Zee* naar *Oostindien* opende. Eene stad te dier plaatse opgerigt, zou eerlang van meer belang worden, dan *Alexandrien* in *Egypte* ooit in oude tijden was.

Te *Alexandria* huurde ik een paard, om naar *Mount-Vernon* te gaan; maar toen ik een tweede voor

(*) Onder de wegen, welke men tot hiertoe kent, langs welke men te lande uit de *Vereenigde Staten* naar den *Stillen Oceaan* kan komen, is de gemakkelijkste van den *Missouri* aan den *Rapido*, beneden den grooten waterval dezer rivier, een' afstand van 2575 *Engelsche* mijlen; van hier te lande over de *Rocky-Mountains* tot aan het bevaarbaar gedeelte van den *Kooskooke* 340 mijlen; de vaart op de rivier 73 mijlen; op de rivier *Levis* 154, op de *Columbia* 413 tot den *Stillen Oceaan*. De geheele afstand van de plaats, waar de *Missouri* en de *Missisippi* zich vereenigen, tot aan den mond aan den *Stillen Oceaan* zoude alzoo 3555 bedragen. Van hier zoude men waarschijnlijk eenen voordeeligen handel in pelterijen op *China* kunnen beginnen.

voor eenen wegwijzer wilde hebben, antwoordde men mij, dat er geen paard meer te bekomen was; alle de overige waren aan het werk. „Maar" — zeide ik, om de menſchen te bewegen, dat zij mij ook een paard voor eenen gids zouden geven – „als ik dan met uw paard niet terugkom?" „O," — antwoordden zij — „daarvoor zijn wij niet bevreesd." „Ik zou toch kunnen verdwalen." „Wij zullen u den weg wel goed beduiden." En in de daad, offchoon *Mount-Vernon* negen mijlen van *Alexandria* ligt, en de weg door verſcheidene bosſchen loopt, waarin vele paden elkander kruiſen, gaf men mij zulke naauwkeurige aanwijzingen, dat ik, met behulp van eenige vragen aan de huizen, waar ik ſtil hield, zonder eene enkele maal te dwalen, op de plaats mijner beſtemming aankwam.

Mount-Vernon is ongemeen ſchoon gelegen aan den *Potomack*, wiens breedte hier op twee mijlen wordt gerekend. De berg ſchat men tweehonderd voet hoog boven de oppervlakte van de rivier, en men heeft op denzelven een ruim gezigt. Het huis van den overleden Generaal WASHINGTON is van hout, en heeft twee verdiepingen. Het heeft een hoog voorportaal, dat door beide verdiepingen heengaat, en door acht pilaren wordt gedragen. Aan elke zijde van het huis is een vleugel, beide van éene verdieping, en voor het huis is een park in den nieuwerwetſchen *Europiſchen* ſmaak. De tegenwoordige eigenaar van *Mount-Vernon*, BUSHROD WASHINGTON *Esq.*, een

een Neef van den Generaal, was niet tehuis; de tuinman liet mij, echter, het huis ook van binnen zien. Het beſtaat uit ééne groote kamer en eenige kleinere vertrekken. De meubelen zijn, ſedert den dood van den Generaal, veranderd; twee ſtukken zijn evenwel op de plaats gebleven, waar zij oorſpronkelijk zich bevonden, en beide geven genoeg aanleiding tot gewigtige overdenkingen. Het eene is het portrait van LODEWIJK XVI., dat die Vorst zelf aan den Generaal WASHINGTON toezond; het andere is de ſleutel van de *Bastille*, welken de *Nationale Conventie* hem deed toekomen, terwijl hij Præſident van de *Vereenigde Staten* was. Alles, wat ik van eenen ouden bediende des Generaals vernam, bevestigde het algemeene gevoelen, dat GEORGE WASHINGTON het ambtelooze leven boven alles verkoos, en dat hij, alleen op het dringende verzoek van zijne landslieden, een' openbaren post op zich nam. Ik bezocht ook zijne begraafplaats; de kist ſtaat in een gemetſeld gewelf, dat op de eenvoudigſte wijze is gebouwd. Men hoopt, echter, dat de natie, zoodra de geest van partijſchap wat bekoeld zal zijn, voor den waarlijk grooten man een waardiger gedenkteeken, als bewijs van hare dankbaarheid, zal oprigten.

Des namiddags keerde ik naar *Alexandria* terug. In elken anderen tijd, zoude ik gaarne mijne reis in het binnenland der *Vereenigde Staten* hebben voortgezet, maar nu had ik verſcheidene redenen, om terſtond naar *New-York* terug te

keeren. Onder dezelve was ook mijn wensch om de wijze van behandeling van den Suiker-Ahorn (Esch) en de bereiding van de fuiker uit denzelven te zien. Ik kan u, evenwel, flechts een uittrekfel toezenden uit het berigt, dat Dr. MASON te *Providence* mij goedgunftig mededeelde. „*Acer Saccharinum*, of de Suiker-Ahorn, heeft „bladeren, welke in vijf deelen zijn verdeeld; „de benedenzijde is met een weinig zacht haar „bezet; alle deelen loopen langwerpig fpits toe, „en zijn flechts met weinige ftompe tanden voor„zien, met losfe, bijna fchuddende bloemtrosfen. „De bloefems komen in het laatst van April, „te gelijk met de bladeren, te voorfchijn. De „vrucht heeft lange vleugels en wordt ook fom„wijlen in *Engeland* rijp. De boom, zegt men, „kan de hoogte van veertig tot zestig voeten „bereiken, en heeft de dikte van twee voet „middenlijn. In *Amerika* tapt men, in het voor„jaar, het fap uit den boom, en hetzelve geeft „eene bruikbare fuiker. De boom groeit, tus„fchen 39° en 43° Noorder Breedte, in *Ameri„ka*." Daar dezelve in *Penfylvanien* goed tiert, waar het klimaat hetzelfde als in *Duitschland* is, zoo zoude hij waarfchijnlijk ook daar wel gedijen. Ik geloof, dat het voordeel zou geven dezen Ahorn te planten; doch dezelve zou nooit de fuiker, welke uit fuikkerriet komt, voor ons nutteloos maken; want zelfs in *Noord-Amerika* gebruikt men eene veel grootere hoeveelheid van de laatfte, dan van de Ahorn-fuiker. Op het

land

land zoude deze boom toch van veel nut kunnen zijn, en althans is hij verre te verkiezen boven den beetwortel, daar deze een ruim veld en eene zorgvuldige behandeling vereischt; de Ahorn, daarentegen, kan men nabij huis aan heggen en overal, waar maar eenige ruimte is, die men anders niet gebruikt, planten en bijna geheel aan zich zelven overlaten (*).

De

(*) Reeds voorheen maakten de bewoners van *Canada*, op verre jagt- of krijgs-togten, gebruik van het ſap van den Ahorn-boom, als van een zeer voedzaam middel. Zij vermengden hetzelve met mais-meel. Door de *Europiſche* kolonisten werd de manier, om ſuiker uit dit ſap te maken, verbeterd. Een boom, die omtrent tien jaar oud is, geeft twee of drie pond ſuiker; en men kan dit voordeel eenige jaren achter elkander van hem trekken. LIANCOURT heeft opgemerkt, dat het, ten aanzien van de hoeveelheid ſuiker, welke de boom oplevert, een wezenlijk onderſcheid maakt, of de boomen digt bij elkander ſtaan of verre van elkander zijn verwijderd. De opbrengst van eenen boom, die op zich zelven ſtaat, is, volgens hem, zes of zeven pond ſuiker.

In Februarij, wanneer het ſap in den boom komt, maakt men, door een ijzer of eene boor, eene opening in den boom, die, echter, niet te diep en niet te groot moet zijn. Het loopen van het ſap, dat in potten of vaten opgevangen wordt, duurt omtrent zes weken. Wanneer uit eene opening niet meer vloeit, boort men eene andere aan de overzijde van den boom, b. v. is de eerſte opening aan den Zuidzijde, dan maakt men de tweede aan den Noordzijde van den boom, enz. Des nachts vloeit het ſap doorgaans het minst. Één

boom

De meeste *Virginiers* leggen in den omgang eene vrolijkheid aan den dag, welke zeer aangenaam is. In *Europa* verwondert men zich niet, bij de verſchillende volken verſcheidene ka-
rak-

boom geeft meestal 50 pinten ſap, en van deze krijgt men 4 of 5 pond ſuiker. Het ſap wordt gefiltreerd, en binnen vierentwintig uren kookt men hetzelve in groote koperen ketels, terwijl men het gedurig afſchuimt, tot dat het de dikte van ſtroop heeft. Om deze regt helder te hebben, doet men in het kookſel wat gebluschte kalk en melk of eiwit. Nu wordt de ſtroop gefiltreerd, en daarna zoo lang gekookt, tot dat zij begint korrelig te worden. Bij deze kooking, vult men den ketel ſlechts half, en doet er vet bij, om het overvliegen van de ſuiker te beletten. De ſuiker, als zij de vereischte dikte heeft, wordt in manden gedaan, waardoor de vloeibare deelen wegloopen.

Deze ſuiker ziet er zwartachtig bruin uit; evenwel, door raffineren, gaat deze kleur weg, en zij bekomt dezelfde kleur en hoedanigheid als de geraffineerde rietſuiker. Men zie *Transactions of the American Philosophical Society*, Vol. III. p. 64.

Volgens eenen, in het *Philosophical Register*, Vol. II. pag. 405, gedrukten, brief van S. L. MITSCHE aan den Heer THOMAS NEWTON (gedagteekend *Washington*, 7 Januarij 1812) wordt gezegd, dat *Kentucky* jaarlijks 2471647, *Vermont* 1200000, *Ost Tennessée* 162340, de landen langs den *Ohio* 3,023806 ponden Ahorn-ſuiker, en derhalve deze Staten te zamen meer dan 7000000 ponden jaarlijks opleveren. Volgens eenige berigten, welke, echter, niet volkomen te vertrouwen zijn, moet de geheele hoeveelheid van deze ſuiker, welke *Noord-Amerika* jaarlijks voortbrengt, bijna 20000000 ponden bedragen.

W.

rakters aantetreffen; doch ook in *Noord-Amerika*, waar alle Staten onder ééne en dezelfde Regering vereenigd zijn, waar geene godsdienst-gezindte de heerschende is, en waar de wetten, met uitzondering van enkele plaatselijke veranderingen, dezelfde zijn: zelfs hier is een in het oogloopend onderscheid tusschen de Zuidelijke en de Noordelijke Provincien, dat duidelijk door den invloed van het klimaat ontstaat. Verscheidene Wijsgeeren hebben zeker aan dien invloed een al te groot vermogen toegekend; want de ondervinding heeft geleerd, dat geen gedeelte van den aardbodem ongeschikt is, om mannen van groote geestvermogens en vatbaarheden voorttebrengen; maar de aandrift, om dezelve uittebreiden en te volmaken, is toch in de verschillende klimaten verscheiden. De Zuidelijke volken leggen zich op die kunsten en wetenschappen toe, welke met eene hooge en vurige verbeeldingskracht bijzonder in verband staan; de Noordelijke verkiezen de meer ernstige oefeningen en bezigheden van het verstand, en terwijl gene zich toeleggen, om nieuwe ontdekkingen te doen, zijn deze bezig, om dezelve te verbeteren. De beschouwing en ondervinding hiervan behoorde bij de menschen weêrkeerige achting optewekken; want indien de beschaving het eigendom van slechts één land ware, of zoo de instelling van maatschappelijke en burgerlijke inrigtingen en derzelver verbetering en volmaking beperkt waren tot het Zuidelijke of tot het Noordelijke gedeelte van den aardbodem, dan zoude

de

de voortgang van kunſten en wetenſchappen al zeer weinig zijn.

Het gezegde kan men even zeer toepasſen op de geſteldheid van het menſchelijke gevoel of hart; als op zijn denkvermogen of geest, die zich op verſchillende plaatſen ook verſchillende zal openbaren. Keert b. v. een bewoner van het Zuiden tot zijnen vader terug, dien hij in verſcheidene jaren niet heeft gezien, dan valt hij op zijne knieën neder, bevochtigt de vaderlijke hand met zijne tranen, en hij ſchildert, met woorden vol gevoel, hoe veel hem het afzijn heeft gekost. De man, in het Noorden geboren en opgevoed, zal, in een dergelijk geval, de hand van zijnen vader aan zijne borst drukken en zeggen: ,,Mijne aandoeningen zijn te ſterk, dan dat ik dezelve met woorden zou kunnen uitſpreken." Wie zou willen ontkennen, dat beide even teeder liefhebbende zonen zijn, hoe wel de uitdrukking van hunne gewaarwordingen zoo verſchillen? Desgelijks is het ook geſteld met opzigt tot den godsdienst. De verſchillende beſchaafde volken van *Europa* aanbidden alle denzelfden Schepper en Onderhouder van het geheelal, en hebben ook alle dezelfde openbaring; maar de volken van het Zuiden onderſcheiden zich toch zeer, in hunne godsdienſtige gebruiken, van die der Noordelijke gewesten, en ondanks alle aannadering, welke de tijd, met opzigt tot het wezenlijke van den godsdienst, moge te weeg gebragt hebben, zal er toch altoos onderſcheid blijven in den vorm der gods-

ver-

vereering in het Zuiden en in het Noorden van ons werelddeel.

Wanneer men eene plaats op de *Diligence* neemt, hangt de gesteldheid van het reisgezelschap blootelijk van het toeval af. Het geluk was mij, in dit opzigt, op mijne terugreis van *Washington* naar *Baltimore*, zeer gunstig. Mijn gezelschap bestond gedeeltelijk uit landeigenaars, wier goederen in deze streken gelegen waren, gedeeltelijk uit mannen, die posten bekleedden te *Washington*; ook was een Officier van de vloot der *Vereenigde Staten* in ons midden; deze had zeer veel kennis van zaken en onderscheidde zich, door zijn beleefd gedrag. Het anders zoo vervelende van de reis werd, door vrolijke gesprekken, aanmerkelijk verkort.

Na mijne terugkomst te *Philadelphia*, bezocht ik, met den Heer SEMPLE, de Provinciale gevangenis, welke tot strafplaats van de veroordeelde misdadigers dient; dezulke, die nog niet gevonnisd zijn, worden in eene andere gevangenis, in *Mulberry-street* geplaatst. Een der opzieners, die ons rondleidde, verhaalde ons, dat verscheidene gevangenen, en zelfs eenige die afzonderlijk waren opgesloten, door de *influenza* waren aangetast. Dit gebouw heeft ééne verdieping onder en twee boven den grond; alle de hokken zijn gewelfd en voor brand beveiligd. Van binnen is eene ruime, vierkante plaats, waar zulke gevangenen, die geene doortrapte booswichten zijn, steenen zagen, en andere, voor welke deze arbeid te zwaar is, wol

kam-

kammen, hennip braken en ſpijkers maken. Zij, die handenarbeid verrigten, zitten vijf of zes in getal te zamen in ééne werkplaats. De opbrengst van hun arbeid dient, om de kosten voor hun onderhoud en kleeding goedtemaken; het overſchot wordt hun ter hand geſteld, als zij de gevangenis verlaten. Zij mogen niet zingen noch eénig gedruisch maken, en ieder in het bijzonder ſtaat onder het opzigt van allen in het gemeen. De deuren van de werkplaatſen, welke op de binnenplaats uitkomen, zijn niet geſloten. De hokken voor een' enkel' gevangen, zijn acht voet lang, omtrent zeven breed en gewelfd; ieder heeft een klein venſter en een vat voor natuurlijke behoeften, en wordt door eene kagchel verwarmd, welke in de galerij is geplaatst, waarin de deuren der hokken uitkomen. Elk hok heeft twee deuren, eene van ijzeren ſtaven, die geſloten is, en de andere van hout. De gevangenen hebben met niemand eenige gemeenſchap, behalve met den oppasſer, die hun het eten brengt. Zij, die in afzonderlijke hokken geplaatst zijn, worden in twee klasſen verdeeld. Tot de eene behooren zulke misdadigers, die, volgens vroegere wetten, den dood zouden verdiend hebben. De tijd van hunne eenzame gevangenis is aan het oordeel der regters overgelaten; nogthans bepalen de wetten van *Penſylvanien*, dat deze tijd niet minder dan het twaalfde gedeelte, en niet meer dan de helft der jaren mag zijn, welke de geheele gevangenſchap duurt. Wij vonden onder de gevangenen een', die zijne moeder

ver-

vermoord had, en naderhand, het zij dan waar of valsch, blijken gaf van krankzinnigheid. De overige, eenzaam opgeſlotene, gevangenen waren zulke misdadigers, die zich deze ſtraf, door een ſlecht gedrag in de gevangenis zelve, op den hals hadden gehaald; voor dezen bepaalden de Opzieners van het gevangenhuis den tijd van ſtrengere opſluiting.

Toen wij naar de afgezonderde hokken voor de vrouwen vraagden, zeide men ons, dat deze onder den grond waren. Hierover gaven wij onze verwondering te kennen; maar de Opziener antwoordde ons: „Wanneer vrouwen eenmaal haar teederder gevoel zoodanig hebben onderdrukt of uitgedoofd, dat zij misdadigers worden, dan kan men haar meestal minder in toom houden, dan de mannen." Toen ik de aanmerking maakte, dat verſcheidene redenen voor verzachting van het lot der vrouwelijke misdadigers pleiteden, zeide hij, dat men deze ook wel degelijk in het oog hield, dat vrouwen zeldzaam lang in de eenzame hokken gelaten werden, en dat er op dat oogenblik ook geene enkele vrouw alleen opgeſloten was. Het werk voor de vrouwelijke gevangenen is niet zeer vermoeijende; zij moeten ſpinnen, wol kammen, en voor de andere gevangenen waſſchen.

Men heeft redenen, om te mogen vooronderſtellen, dat de ſtrengſte regtvaardigheid hier omtrent de gevangenen wordt in acht genomen, daar de Opzieners en Oppasſers alle eene goede bezoldiging genieten; het beſtuur over dit huis wordt zon-

 der

der belooning waargenomen. De Burgemeesters en daartoe benoemde Regters hebben 'er oppertoezigt over, en alle vierendeeljaars doen de Gouverneur van de Provincie, verfcheidene leden van het Hooge Geregtshof en van de groote *Jury* onderzoek naar den toeftand der gevangenis. Door de geheele inrigting van dit huis, bereikt men volkomen twee oogmerken; men ontwent de misdadigers van hunne kwade gewoonten, en verbetert voor de toekomst hun gedrag, voorts gewent men hen, door welgeregelde bezigheden, aan een werkzaam leven, en verhoedt daardoor niet alleen, dat zij naderhand den Staat tot last verftrekken, maar befpaart ook voor hun eene kleine fom, waarmede zij, na den afloop van hunne gevangenfchap, het een of ander bedrijf kunnen beginnen. Vreest men, dat de een of ander het befpaarde niet goed zal befteden, dan geeft men hem hetzelve niet in baren gelde, maar in kleederen. Het fprekendfte bewijs, hoe weldadig deze inrigtingen zijn, is wel daarin gelegen, dat voorheen, bij de oude manier van behandelen, de gevangenisfen, bij herhaling, opgevuld werden met misdadigers, die alreeds te voren gevangen geweest waren, terwijl thans van de honderd misdadigers, zelden meer dan twee of drie om nieuwe wanbedrijven in de ftrafplaats terugkeeren.

Het is jammer, dat een volk, hetwelk zulke voortreffelijke inrigtingen, met opzigt tot de gevangenisfen, gemaakt heeft, niet de krachtigfte maatregelen te werk ftelt, om voor de gezondheid

der

der bewoners van de aanzienlijkſte ſtad te zorgen. Het eerſte plan was aangelegd, om eene ſchoone ſtad te bouwen; de ſtraten waren regelmatig en de gebouwen ruim. Naderhand kwamen er ſtraten bij, welke de ſtad ontſierden. De ſtad was voorheen een moeras, waardoor eene beek vloeide; over deze beek ſloeg men een verwulft, waarop eene rij huizen werd gebouwd, terwijl, naar alle waarſchijnlijkheid, ten aanzien van den moerasſigen grond, even zoo onachtzaam gehandeld werd, als te *New-York*. De *Water-ſtraat* is nog ſlechter; een aantal van zeer onaanzienlijke huizen ſtaat, aan den oever van den *Delaware*, op een' zeer moerasſigen grond. Het lijdt, derhalve, geen' twijfel, of de beſmettelijke ziekten moeten hier, door de verpestende lucht, ontſtaan, daar zelfs de gevangenen, in hunne afgezonderde hokken, door de ziekte worden aangetast. Werd de *Delaware* door de bewoners van *Philadelphia* afgedamd, de moerasſige grond droog gemaakt, gelijk men te *Chester* gedaan heeft, en bouwde men, tot gemak van de ſchepen, dammen, met opene bogen, in plaats van de inhammen, dan zoude de gezondheid van de inwoners der ſtad daardoor veel winnen, en de menigvuldige aanvallen der doodelijke Epidemie zouden afgewend worden. Aan de burgers van *New-York* kan men denzelfden raad geven.

Men heeft mij verhaald, dat, bij het woeden van de gele koorts, zelfs de naaste bloedverwanten de lijken der afgeſtorvenen niet naar het graf vergezellen, uit vreeze van beſmetting. Men laat

de begrafenis aan de Negers over, die, zoo het schijnt, door deze ziekte niet worden aangetast, en daarom, zonder schroom, de lijken berooven; men heeft althans opgemerkt, dat zij nooit zoo goed gekleed zijn, als juist wanneer er eene Epidemie heerscht. Indien dit in de daad waarheid is, dan zou de maatregel, om alles te verbranden, wat de afgestorvene, gedurende zijne ziekte, gedragen heeft, te eenemale vruchteloos zijn, naardien de Negers dan toch de kleederen der lijken dragen. Om dit misbruik te voorkomen, behoorde men eene wet te maken, dat alle dooden in eene bijzondere soort van stof moesten gekleed worden, hoedanige nooit door levenden wordt gedragen.

Na een pleizierreedtje met den Heer SEMPLE naar den Botanischen tuin en het buitenverblijf van den Heer HAMILTON, waarbij een welaangelegen park is, keerden wij naar *Philadelphia* terug, na echter alvorens te *Kensington*, in de schaduw van eenen grooten boom (die thans, helaas, gestorven is), onder welken WILLIAM PENN een verbond van vriendschap met de *Amerikaansche* stammen sloot, te hebben uitgerust.

De Heer SEMPLE was zoo vriendelijk, om mij geld aantebieden. Ik zeide hem openhartig, hoeveel ik, na mijne reis, nog overgehouden had. Hij achtte het raadzaam, dat ik over eene grootere som zoude kunnen beschikken, en gaf mij aanstonds zoo veel ik noodig had. Het reizen is in dit land, in zekere opzigten, kostbaar. In sommige herbergen rekent de waard, zoowel den dag, waarop

men

men aankomt, als dien, waarop men vertrekt, voor eenen vollen dag, onverfchillig hoe laat men komt of hoe vroeg men gaat. Men kan alzoo vaak flechts twee dagen op eene plaats doorbrengen, en toch moet men voor vier betalen. Daar men nu bij het ontbijt, behalve thee en koffij, vleesch en andere zware fpijzen opdischt, en het avondeten ook uit verfcheidene geregten beftaat, loopt de rekening vrij hoog. En offchoon ik, uit hoofde van den ftaat mijner gezondheid, nooit van dit ontbijt of avondeten gebruikte, werden beide, echter, mij in rekening gebragt, en ik moest nog afzonderlijk voor de vruchten en de melk betalen, welke ik mij, in de plaats van het andere, liet geven. Toen ik den achttienden Augustus te *New-York* terug kwam, nam ik mijn verblijf in *Mechanic-Hall*, welke zeer goed, tegen over het Park, gelegen is, en waar men billijk behandeld wordt. Doch naardien men mij eene familie in de *Goldftreet* had aanbevolen, waarbij ik inwoning en kost kon bekomen, gaf ik daaraan de voorkeur, en ik bevond er mij wél bij.

Sints mijne terugkomt te *New-York*, heb ik vele plaatfen bezocht, welke ik voorheen niet gezien had. Eerst begaf ik mij naar den *Botanifchen* tuin, waar ik vroeger zou gekomen zijn, had men mij van denzelven een gunftiger denkbeeld gegeven. In de broeikasfen vindt men verfcheidene *Indiaanfche* gewasfen, en de Heer, die mij vergezelde, vermaakte zich zeer met de bewegingen van de *Mimosa*. Hij zeide, dat hij, tot hiertoe, de be-

ſchrijvingen over dezelve als fabeltjes had beſchouwd. Toen ik den tuinman vroeg, of hij niet een' vliegeklap (*Dionea muscipula*, LINN.) had, die in het Zuiden der *Vereenigde Staten* groeit, lachte de man, en antwoordde mij, dat, bijaldien zulk eene merkwaardige plant in het gebied van de *Vereenigde Staten* groeide, dezelve ook, buiten twijfel, in dezen tuin zoude te vinden zijn. De broeikasſen liggen op eene hoogte, en ſchijnen daardoor al te veel aan de koude te zijn blootgeſteld, welke hier in den winter nog al ſtreng is.

De nieuwe Schouwburg, aan de Oostzijde van het Park, valt zeer goed in het oog. In de bouworde komt dezelve veel overeen met *Drury-Lane* te *Londen*; hij is echter naar eene kleinere ſchaal ingerigt. Men zegt, dat hij eenige goede Acteurs heeft; doch daar het gebouw van binnen pas geſchilderd was, en ik mij niet regt wel bevond, bleef ik er niet lang.

Op eenen kleinen afſtand van *New-York*, is een groote openbare tuin, welke tot een *Vauxhall* is ingerigt, en waar, in den zomer, ſomtijds ook tooneelſtukken gegeven worden. Het tooneel is vooruitſtekende aan een huis gebouwd, en de zitplaatſen voor de aanſchouwers zijn in de opene lucht; de Acteurs en het niets beduidende van het tooneel komen zeer wel met elkander overeen. Er zijn nog meer openbare tuinen, tot uitſpanning en vermaak voor de inwoners van *New-York*; maar geene der wandelingen kan, met betrekking tot de ligging, met die op de *Schans* vergeleken wor-

worden. In de nabijheid van dezelve, is een openbare tuin, met fchaduwrijke lanen en eene fontein in het midden. Deze lanen worden door gekleurde lampions verlicht; er wordt muzijk gegeven, en men kan allerlei ververfchingen bekomen.

Men maakte omftreeks dezen tijd bekend, dat de Heer FULTON eene proef wilde geven, hoe men een vijandelijk fchip, door eenen onverwachten aanval onder water, in de lucht zou kunnen doen fpringen. Om aan het publiek de werking van zijne uitvinding te kunnen toonen, had hij een oud fchip gekocht, en hetzelve bij de *Schans* voor anker gelegd. Eene groote menigte van nieuwsgierigen vervulde de paradeplaats; daar ik twee proeven zag mislukken, ging ik heên. Men verhaalde mij, dat de onderneming, bij de derde poging, gelukt was. Het volk werd in zijne verwachting bedrogen, daar men iets zag, waaraan niemand te voren kon twijfelen, dat, namelijk, buskruid de kracht had, om een fchip in de lucht te doen fpringen. Vermits dit fchip zich niet verdedigde, en de onderneming zoo veel tijds vereischte, zal het middel bezwaarlijk de verlangde uitwerking hebben op een vijandelijk vaartuig.

Gelukkiger flaagde de onderneming van den Heer FULLARD, om een fchip te bouwen, dat tegen den ftroom opvaart. Hij bewerkt zulks door eene ftoommachine, welke twee groote, met eene foort van riemen of fcheppen voorziene raderen in beweging brengt. Deze raderen zijn aan de buiten zijden van het vaartuig, in het midden van hetzelve, geplaatst.

plaatst. Ik bezocht dit ſchip, in gezelſchap van twee ſcheepskapiteins. Beide kwamen daarin overeen, dat het een vaartuig van honderd en vijftig tonnen was; maar dat de ſtoommachine en de ſtookplaats zoo veel ruimte wegnamen, dat het niet meer dan zestig tonnen zou kunnen laden. Evenwel, het doel dezer uitvinding is minder, om de ſtoom-boot tot het vervoeren van goederen, dan wel tot eene Paketboot te gebruiken; die den *Missisippi* ook tegen den ſtroom moet opvaren. De Heer FULLARD heeft reeds verſcheidene kleine reizen, met het beste gevolg, met zijn vaartuig gedaan; en men heeft alle reden, om veel goeds van deze uitvinding te verwachten.

Ik heb verſcheidene dagen aangenaam doorgebragt bij den Heer E. SMIDT en deszelfs familie, op deszelfs ſchoon gelegen landgoed. Nogtans ben ik daar vaak ongeſteld geweest, hetgeen ik toeſchrijf aan de ſnelle afwisſeling van het weêr; want het is gebeurd, dat op den eenen dag de Thermometer van FAHRENHEIT op 94, den volgenden op 72, en den daarop volgenden op 65 graden ſtond. Ware ik genoodzaakt geweest hier den winter doortebrengen, dan zoude mijne gezondheid zeker grootelijks door de koude geleden hebben. Maar er ligt hier eene Brik, die den wil naar *Lisſabon* heeft; en de Heer WHEATON verzekert mij, dat hij noch zijne vrienden den minſten twijfel voeden, of ik zal de voorſchotten, welke zij mij gedaan hebben, bij mijne aankomst in *Europa*, wel voldoen, en dat zij bereid zijn, om mij van al het noodige, gedu-

ren-

rende mijn verblijf hier te lande, te voorzien, en ook om de vereischte fommen mij voortefchieten, indien ik niet langer in *Amerika* mogt willen vertoeven. Naardien men in de *Vereenigde Staten* fpoedig een *Embargo* verwacht, maakte ik te gereder gebruik van dit vriendelijk aanbod, en met Kapitein HUNTER, omtrent mijne overvaart naar *Lisfabon*, op de Brik *Unity*, een akkoord, en binnen weinige dagen hoop ik onder zeil te gaan.

Ik wil, nu ik van hier vertrek, nog eenige aanmerkingen maken omtrent het karakter van de bewoners der *Vereenigde Staten*, voor zoo verre als ik in ftaat was, op mijne reize door verfcheidene Provincien, en door mijne gemeenzame verkeering met verfcheidene familien, hetzelve te leeren kennen. Zelfs mijne reizen met de *Deligence* gaven mij daartoe niet zelden eene goede gelegenheid; want offchoon deze manier van reizen niet gefchikt is, om het land zelve naar eisch te bezien, vindt men dan toch dikwerf, binnen een klein beftek, zeer verfchillende karakters bij elkander, die hunne denkwijze meestal zonderling genoeg openbaren, en den vreemdeling met zaken bekend doen worden, waarvan hij anders onkundig zoude gebleven zijn; vaak wenscht deze ook niet, de gemaakte kennis verder dan tot de volgende pleisterplaats voorttezetten, maar ook even vaak is het gezelfchap, dat hij aldus aantreft, voor hem belangrijk en aangenaam.

De flotfom van mijne, op de gezegde wijze gemaakte, ondervindingen is deze: De bewoners

 der

der *Vereenigde Staten*, die van *Engelſche*, *Duitſche* en *Franſche* familien afſtammen, vertoonen de duidelijkſte ſporen van de goede en kwade eigenſchappen dezer verſchillende natien. Het is niet te ontkennen, dat de *Amerikanen*, bij hunne pogingen, om ſpoedig ſchatten te verzamelen, een overdrevener ſpeculatie-geest aan den dag leggen, dan andere volken. De oorzaak hiervan ligt blijkbaar in den tegenwoordigen toeſtand van hun land, die van zulk eenen aard is, dat verſcheidene takken van beſtaan en winst voor verbetering vatbaar zijn. Dit geeft aan eenen ondernemenden geest vaak gelegenheid, om ſpoedig aanzienlijke winsten te doen, terwijl andere, door deze voorbeelden aangemoedigd, zich vleijen, dat zij, door herſenſchimmige plannen, hetzelfde doel zullen bereiken. Met er tijd zal, echter, eene meer geregelde industrie deze gewaagde ondernemingen doen ophouden.

De groote neiging, om over ſtaatkundige zaken te praten en te twisten, welke zich in dit land zoo menigvuldig openbaart, is dikwijls zeer onaangenaam. Op de *Deligences* en aan openbare tafels, heb ik altoos vermijd, aan dergelijke geſprekken deel te nemen; in afzonderlijke gezelſchappen, echter, was zulks niet altijd mogelijk. Men vergenoegt zich niet, met de Staatsregeling van het eigen vaderland te roemen, maar tast de grondbeginſelen van andere regeringsvormen aan, welke men toch meestal ſlechts zeer oppervlakkig kent. Men is zelfs zeer ontevreden, wanneer iemand

mand het onderwerp van gesprek wil veranderen, en verklaart het voor onnoodig, zijne meening over deze zaak, in dit land van vrijheid, te verbergen. Op een en ander gaf ik ten antwoord: „Gij zult toch toestemmen, dat eene regeringsvorm goed is, welke met de plaatselijke ligging en gesteldheid des lands en met den aard van deszelfs bewoners overeenkomt. Men moet, derhalve, een land en zijne bewoners zeer goed kennen, vóór dat men zich verstout, uitspraak te doen over het gedrag van deszelfs regering; want sommige maatregelen kunnen voor het eene volk hoogst weldadig zijn, die voor een ander zeer schadelijk zouden wezen. Zonder ons in een dieper onderzoek omtrent deze zaak intelaten, stemmen wij zeker van weêrszijden overeen, ten aanzien van onze liefde tot ons vaderland en gehechtheid aan derzelver regeringen."

Een inwoner van *Providence* maakte de aanmerking, dat in die Provincie eene wet bestond, volgens welke ieder, die het burgerregt in dezelve bekomen wilde, voor zich en zijne nakomelingen afstand moest doen van zijnen adel. Ondertusschen heeft toch geen Edelman het regt, om zijne afstammelingen van voorregten te berooven, waarop zij anders aanspraak zouden hebben. Verscheidene bewoners der *Vereenigde Staten* hebben zeer verkeerde denkbeelden, aangaande den adel. Trots achten zij onafscheidbaar van dezen stand. Doch waarin bestaat eigenlijk de adel? Hij behoort eene belooning of eere te zijn,

wel-

welke aan eenen burger, voor de uitſtekende diensten, welke deze aan den Staat bewees, ten deele valt. Schat een edelman dus daarnaar zijne voorvaderen, die aan zijne familie onderſcheiding verſchaffen, dan moet hij in dezelve ook den burger vereeren. Is alzoo een adelijke trotsch, dan moet men dit niet aan zijnen titel wijten, maar aan zijne te groote eigenliefde, welke een euvel is, waaraan de meeste menſchen hinken. Deze treft men in alle ſtanden zonder onderſcheid aan; de naam is ſlechts anders, de zaak blijft dezelfde. Overtrof niet de trots van DIOGENES zelfs de eerzucht van eenen ALEXANDER? Toen deze Vorst hem de vrijheid gaf, om eene gunst van hem te vragen, waarvan hij ten voordeele van zijn, toen hevig beroerd, Vaderland gebruik had kunnen maken, deed hij zulks niet, alleen om aan zijne eigene trotschheid te voldoen. De ware verdienſte van eenen edelman beſtaat daarin, dat hij het voorbeeld zijner vaderen volgt, en zijn best doet, om even zoo verdienstelijk omtrent den Staat zich te gedragen, als zij, die de adelijke voorregten, door hunne verdienſten, verwierven. Eere moet hem altoos heiliger zijn, dan andere goederen des geluks. Als men niet onregtvaardig wil zijn, kan men dergelijke grondſtellingen niet aanranden; en offchoon verſcheidene edellieden, door hun gedrag, minachting verdienen, de adelſtand zelf kan toch nooit door hun gedrag bezoedeld worden.

Daar de tegenwoordige regeringsvorm in de

Ver-

Vereenigde Staten zuiver *Democratisch* (*) is, zoo bekomt geen burger van dit land eenen erfelijken titel, en het is billijk, dat dezulke, die met erfelijke voorregten zijn bedeeld, als zij in dit

(*) Ik zoude den regeringsvorm van *Noord-Amerika* niet *Democratisch*, maar *Republikeinsch* noemen. De burgers van den Staat, door hunne Reprefentanten op het *Congres* vertegenwoordigd, zijn de hoogfte wetgevende magt; van deze is het regterlijke ambt, dat door bijzondere perfonen, overeenkomftig de wet, wordt bekleed, als mede het uitvoerende bewind, dat in handen van den Præfident is, afgefcheiden. Ook de magt van den laatften is door de wet bepaald; hij ftaat tot de overige burgers van den Staat in de betrekking van een' Gelastigde tot zijne Lastgevers (*Mandatarius* en *Mandanten*). De waarneming van zaken is hem opgedragen, maar onder bepalingen, bij de Grondwet vastgefteld.

Tegen het, wel is waar, zachte verwijt, dat de Schrijver den *Amerikanen* doet, omdat elk, die *Amerikaansch* burger wil worden, afftand, voor zich en voor zijne nakomelingfchap, van den adeldom moet doen, zouden zij vrij wat kunnen inbrengen, ter verontfchuldiging van deze bepaling. Men zoude hem antwoorden kunnen: „In eenen Staat, waarin ieder burger deel heeft aan de wetgeving, maar de wet het hoogfte is, kan onmogelijk eene hoogere eer of waardigheid beftaan, dan een vrij burger te zijn van eenen vrijen Staat. Ook wij kennen aan de ambtenaren een' zekeren voorrang boven anderen toe, daar de laatfte aan de eerften, in alles, wat de uitvoering van derzelver ambt betreft, gehoorzaam moeten zijn. Verdienfte riep hen tot hunnen post, de uitoefening van dezen alleen verfchaft hun onderfcheiding, die weder moet ophouden, zoodra zij hun ambt niet

dit land zich neêrzetten, deszelfs wetten in dit opzigt eerbiedigen. Hebbén volken door partijzucht of burgeroorlogen geleden, en achten zij het best, eenen erfelijken regeringsvorm intevoeren, dan

niet meer bekleeden. Wil men deze onderſcheiding, dezen hoogeren rang, adel noemen; wij zullen daarover niet twisten, maar zelfs toegeven, dat wij ook een' Ambts-adel hebben, bij welke, echter, verdienſte den rang moet voorafgaan. Doch wat zouden wij aan een' ſtand van menſchen hebben, bij welken de rang vroeger beſtaat, dan de verdienſte? Tijdelijke goederen kan men door erfenis op een' ander doen overgaan; maar hoe kan men verzekerd zijn, dat de zoon van een' zeer verdienſtelijken man niet een deugniet zal zijn? En evenwel zou men aan zulk eenen de onderſcheiding blijven toekennen, welke zijn vader door eigene verdienſte voor zich verwierf! Indien wij op onze koperen munt den ſtempel van onzen *Dollart* zetteden, zou dan evenwel een verſtandig mensch dezelve, in den handel, tegen dezelfde waarde, als de *Dollart* heeft, willen ontvangen? Ware het eene bewezene waarheid, dat talenten en zedelijk goede hoedanigheden van den vader op den zoon altoos overgingen, dan zouden wij de nakomelingen van onze hoogvereerde burgers ook vereeren, zelfs zonder dat de wet aan hun eenige onderſcheiding verzekert. Volgens onze denkbeelden, moet de eer verdiend worden, en wel van dengenen zelven, dien zij ten deele valt. Wel verre van toeteſtemmen, dat hetgene, wat hij verwierf, op zijne nakomelingen behoort overtegaan, zouden wij zelfs hem onze hoogachting weder onttrekken, zoodra zijn gedrag ophield achtenswaardig te zijn. Wij beamen volkomen het gezegde van HENDRIK IV van *Engeland*, die aan zijne min, welke om eenige onder-

ſchei-

dan zullen zij tevens eenen erfelijken adel, als den ſteun van het regerende huis, oprigten, welke uit mannen behoort te beſtaan, die zich onderſcheiden, door gehechtheid aan den Vorst aan en deszelfs land. Men kan, derhalve, vooronderſtellen, dat de adel zoo lang beſtaan zal, als er erfelijke Vorsten regeren, dat is, tot aan het einde der wereld.

Eene andere bron van ſtaatkundige geſprekken in de *Vereenigde Staten* zijn de oneenigheden, welke thans tusſchen dit land en de meeste *Europiſche* Zee-mogenheden beſtaan; over dit onderwerp moet geen vreemdeling zijn gevoelen openbaren. In het algemeen mag men de twisten, welke in de gezellige verkeering over ſtaatkundige zaken plaats hebben, met de orkanen vergelijken; dezelve zijn hevig, maar gaan ſpoedig voorbij; het overige gedeelte van den dag wordt aangenaam doorgebragt, en er heeft nog een belangrijk onderhoud plaats.

Vele zijn van oordeel, dat de uitgebreide handel, welke de bewoners der *Vereenigde Staten*, ten

ſcheiding voor haren zoon verzocht, die met den Koning aan dezelfde borst gezogen had, antwoordde: „Mijn goede vrouw, gaarne wil ik uwen zoon Edelman maken, maar eenen Edelen Man moet hij zelf zich maken. Dat voorts een land, zonder erfelijken adel, zeer wel beſtaan kan, en dat ook zonder denzelven, het geluk der burgers binnenlands bevorderd, en de achting buitenlands gehandhaafd kan worden, daarvan hebben wij alreede het bewijs gegeven, en wij hopen het ook verder te geven." W.

ten gevolge van de ſtaatkundige gebeurteniſſen in *Europa*, drijven, voor den landbouw nadeelig is, welke toch de overvloedigſte en zekerſte bron van nationale welvaart mag heeten. Verſcheidene lieden, die het land bebouwen, zullen zich misſchien laten bewegen, om dienst op de ſchepen te nemen.

De eigenaars van landerijen huren het vereischte aantal van blanke lieden, om het werk op het veld te verrigten, of zij maken een akkoord met dezulken, die vele Negers bezitten, dat deze, tegen eéne bepaalde ſom, de landerijen, door hunne ſlaven, zullen laten bearbeiden. Op mijne vraag: waarom men de menigte van vrije Negers niet even goed tot den arbeid op het land konde gebruiken, als blanken? werd mij geantwoord, dat deze zoo traag en onachtzaam waren in hun werk, dat zij de kosten voor loon en onderhoud niet verdienden. Deze daadzaak behoort waarlijk wel door hen, die alles aanwenden, om eenmaal de geheele opheffing van de ſlavernij der Negers te bewerken, in het oog gehouden te worden. Indien ik langer in dit land gebleven ware, zoude ik getracht hebben, om meer deswege te vernemen.

Men klaagt hier ook over de fabrikeurs en handwerkers. Daar zij weten, dat zij, in dit land, betrekkelijk weinig in getal zijn, werken zij met eene zekere onverſchilligheid; en terwijl de meeste menſchen, die handel doen, zonder onkosten te maken, in den kring van hunne familie leven,

be-

bezoeken de handwerkers dagelijks de Clubs, werwaarts zij, vroeg in den avond, zich begeven, die zij laat weder verlaten, en waar zij alzoo veel geld verteeren. Een natuurlijk gevolg hiervan is, dat zij, om hunne uitgaven goed te maken, den prijs van hun werk zeer hoog ſtellen. Men vreest nu, ingevalle het verwachte *Embargo* plaats mogt grijpen, en alzoo geene uitlandſche manufacturen in *Noord-Amerika* zullen komen, dat de zaak nog erger zal worden, omdat alsdan een ieder het benoodigde van de binnenlandſche fabrikeurs zal moeten koopen, die zeker deze omſtandigheid tot hun voordeel zullen gebruiken. Bij deze geſteldheid van zaken, kan men niet verwachten, dat de *Amerikaanſche* fabrijken en manufacturen ſpoedig een' hoogen graad van volkomenheid zullen bereiken; en dezelve zullen zeker niet eerder met die van *Europa* kunnen wedijveren, vóór dat het aantal van werklieden zoodanig zal toegenomen zijn, dat dezelve, alleen door aanhoudenden arbeid en vlijt, beſtaan zullen kunnen vinden.

Daar de zucht, om ſchatten te verzamelen, de aandacht en de werkzaamheid zoo veler bewoners van dat gedeelte van *Amerika* bezig houdt, blijft hun zeer weinig tijds over voor andere onderwerpen van beſchaving. Evenwel, dit is geenszins bij het ſchoone geſlacht het geval. Verſcheidene vrouwen beminnen de letterkunde, en toonen aanleg voor muzijk en andere ſchoone kunsten. Ook dat gedeelte der opvoeding, hetwelk

in de zorge beſtaat, om haar tot goede huishoudſters te vormen, wordt niet verwaarloosd; en in familien, waar verſcheidene dochters zijn, moeten deze bij beurten de huishouding waarnemen. Doorgaans hebben de *Amerikaanſche* vrouwen ſchoone gelaatstrekken, en zij zijn welgemaakt; jammer is het, dat bij de meeste, reeds vroeg, de tanden leelijk worden. Het gebruik van thee, en de gewoonte om de ſpijzen zeer heet te eten, ſchijnt de voorname oorzaak van dit gebrek te zijn; dat men, echter, door behoorlijke voorzorg, wel zoude kunnen voorkomen (*).

Ik keer nu tot mijne aanmerkingen over het karakter van de bewoners der *Vereenigde Staten* terug. Wanneer een vreemdeling dit land bezoekt, op eenen tijd, dat zijn eigen vaderland in treurige omſtandigheden verkeert, en hij zelf zich in verlegenheid bevindt, en dan onderſteuning van verſcheidene kanten geniet, zonder dat men met zijn verlegen toeſtand voordeel tracht te doen, maar integendeel van hem geene andere borgſtelling vordert,

(*) Een zeer goed middel, om de tanden te bewaren, beſtaat hierin, dat men een once geſtoten *Kamfer* in twee oncen tinctuur van *Myrrhe* oplost; heeft men tandpijn, dan kan men er een once *Laudanum* bijdoen. Van dit mengſel droppelt men zoo veel in een wijnkelk met water, tot dat het de kleur van melk heeft; men wascht daarmede het tandvleesch. Men kan dit tweemaal in de week doen. Dit middel bewaart het tandvleesch ook tegen ſcorbut op lange zee-reizen, gelijk de Schrijver, bij eigene ondervinding, heeft geleerd.

dert, dan zijn woord alleen: voorzeker, dan mag hij vooronderſtellen, dat een volk eene groote mate van braafheid moet bezitten. Onder hen, die kennis met mij zochten te maken, waren, echter, ook eenige, zoo als ik duidelijk kon bemerken, voor welken ik een voorwerp van ſpeculatie was. Dezulken wist ik, op eene gemakkelijke wijze, van mij te werwijderen; ik verhaalde hun ſlechts, in welke omſtandigheden ik mij bevond. Doch daar zoo vele *Europeanen* enkel op ſpeculatie naar *Amerika* reizen, kan men het den *Amerikanen* niet ten kwade duiden, dat men onder hen ook lieden aantreft, die op dezelfde wijze denken.

NEGENTIENDE BRIEF.

Lisſabon 1808.

Den 28 September verlieten wij *New-York*. Ten einde u niet te vervelen, door het verhaal van eene zeer onaangename reis, wil ik ſlechts zeggen, dat het ongunſtige weêr eene van derzelver grootſte bezwaren was. Op de hevigſte rukwinden volgde de doodelijkſte ſtilte, terwijl de zee nog onſtuimig bleef. Op zekeren nacht, liep de wind zoo plotſeling naar eenen anderen hoek, dat de Kapitein mij verzekerde, dat hij niet wist, welke gevolgen dit voor ons zou kunnen gehad hebben, ware hij niet toevallig op het dek geweest. Op eene andere keer, werd het weder

zeer ongunſtig. Bij het opgaan van de zon, was de lucht wel helder, en de oceaan had zijne gewone kleur (*); doch er vertoonden zich eenige zware wolken in het Noord-westen, die van tijd tot tijd aangroeiden, eindelijk zich over den geheelen horizon verſpreidden, zoodat de zon, door dien dikken ſluijer, een groote gloeijende kogel ſcheen. Men beſpeurde reeds de kracht van den wind in het touwwerk; de oceaan veranderde van kleur, en werd loodgraauw; de golven verhieven zich, van uit de diepte, in verſchillende gedaanten, en zij ſloegen, met zulk een geweld, tegen het ſchip, dat men gezegd zou hebben, dat zij vaste klompen ſteen waren. Toen de ſtorm nog meer toenam, kregen zij de gedaante van bergen, welke, door het ſchuim, naar de beſneeuwde *Alpen* geleken. Het ſchip werd in alle zijne deelen geſchokt, en de ſtrijd van twee magtige elementen veranderde bijna onze vreedzame woning in ſpaanders.

Men heeft op zee-reizen vaak de aanmerking gemaakt, dat eene enkele plant leven en dood van elkander ſcheidt. De *Chineezen* hebben, volgens *Lord* MACARTNEY, door eene welbedachte ſchikking in hunne ſchepen, dat gevaar getracht te verminderen. Het ruim is in twaalf vakken verdeeld, die alle waterdicht zijn. Stoot nu het vaartuig toevallig op eene rots, of bekomt het een lek, dan kan het water ſlechts in ééne van deze af-

(*) Die van de *Lapis Lazuli*.

afdeelingen dringen, en het ſchip zal niet zinken; en ook alleen dat gedeelte der lading, hetwelk zich dáár bevindt, kan beſchadigd worden. De Heer STAUNTON voegt hierbij, dat men de oorlogſchepen op deze wijze zou kunnen bouwen. Hoe groot ondertusſchen het voordeel zijn moge, dat deze inrigting aanbrengen kan, men heeft dezelve bij de *Europiſche* ſchepen nog niet ingevoerd (*). Men zoude in eene Paketboot dergelijke afdeelingen kunnen maken; zes waren misſchien daarin toereikende. Mogt zulk een vaartuig daardoor al iets in ſnelheid verliezen, dit verlies zou rijkelijk opgewogen worden, door het voordeel, dat de zekerheid voor hun leven den Pasſagiers verſchaft, als mede door het behoud van de lading.

Nadat de hevige ſtorm voorbij was, werd het weêr beſtendiger. Wij vervolgden onze reis, bij een' matigen Noord-westen wind, tot den 18 November, op welken dag een *Papenburger* ſchip, dat van *Lisſabon* kwam, ons ontmoette; maar het weder was toch te ſtormachtig, dan dat wij duidelijk konden verſtaan, wat de Kapitein ons toeriep. Den negentienden kwamen wij op de *Taag* voor anker; doch wij moesten eenige dagen eene ſtrenge *Quarantaine* houden, dat veroorzaakt werd, door een berigt van de voortdurende ziekte in de *Vereenigde Staten.*

De

(*) Men zie hierover ZIMMERMAN *de Aarde en hare Bewoners* X. Deel bladz. 189.

De openbare nieuwspapieren geven u zeker berigt genoeg van de ſtaatkundige gebeurtenisſen, welke hier thans plaats hebben. Terwijl ik dezen brief ſluite, blijft mij niets te melden over, dan dat ik mij den winter te *Lisſabon* denk optehouden, om mij weder langzaam aan een Noordelijk klimaat te gewennen. Ik ben niet in ſtaat, de aandoeningen uittedrukken, met welke mij nu reeds de hoop vervult, van eerlang u en uwe familie, en mijne overige vrienden te zullen wederzien.

TWINTIGSTE BRIEF.

Paramaribo 1811.

Gedurende mijn eerſte verblijf te *Surinamen* (*), had ik geene goede gelegenheid, om de oostelijke grenzen (†) der kolonie te bezoeken. Na mijne tweede aankomst aldaar, vergunde mij zijne Excellentie, de Gouverneur BENTINCK, dat ik de afgevaardigden mogt vergezellen, die aan de Bosch-

(*) De lezer zal zich uit het berigt vóór het eerſte Deel, kunnen herinneren, dat de Baron VON SACK van *Lisſabon* naar *Londen* zich begaf, en van daar andermaal naar *Surinamen*. Van zijn verblijf in de twee eerstgenoemde plaatſen heeft hij niets openlijk medegedeeld, dan hetgene in het Voorberigt is gemeld.

(†) Bij het eerſte aanleggen der kolonie, ſchijnen de Oostelijke grenzen van dezelve niet bepaald te zijn. Men beſchouwde de rivier *Sinamara* en wat verder op, als

Bosch-negers de geſchenken zouden brengen, welke, bij den laatſten vrede, aan dezen waren beloofd. Ik vertrok den 26 September op den Schooner *Jack*, gevoerd door Kapitein SMITH, om de afgevaardigden natereizen, die reeds den vorigen dag waren vertrokken. Den 29 des morgens, zeilden wij, Zuid-west koerſende, in den mond van de rivier *Maraweine*. Daar Kapitein SMITH deze reis meer gedaan had, was hij in ſtaat, met behulp van verſcheidene merken, welke op het naburige land zich vertoonen, op deze moeijelijke vaart den weg te vinden. Na verloop van een uur, kwamen wij aan den Militairen Post *Frederik-Willem*, volgens opgave, gelegen op 5° 55′ Noorder Breedte en 56° 30′ Wester Lengte van *Parijs*. Men houdt deze plaats voor

als de grenzen. In lateren tijd hield men den *Maraweine* voor de bepaalde grensſcheiding. In de *La Richesse de la Hollande* Vol. I. p. 297. leest men het volgende: „Het ſchijnt, dat de grenzen van *Surinamen* niet naauwkeurig bekend zijn; hetgene men hieromtrent weet, is het volgende: In het jaar 1607 werd een verdrag tusſchen de *Westindiſche Compagnie* en de ſteden *Vlisſingen*, *Middelburg* en *Vere* gemaakt, ten aanzien der kolonien, welke zich in deze ſtreken van *Westindie* bevinden. Uit hetzelve blijkt, dat de *Compagnie* het regt vermeende te hebben op het Vaste-land (de *woeste kust* genaamd) tusſchen den 1ſten en de 10den graad Breedte. Daarentegen ſchreef de Gouverneur, ABRAHAM KRYMZOON, den 5 April 1667 aan den Gouverneur van *Cayenne*, dat de kolonie *Surinamen* zich van de Oostelijke oevers der rivier *Copenham* af uitſtrekte."

voor zeer gezond, dewijl de koele zee-wind er regelmatig waait; evenwel heeft men er gebrek aan goed water om te drinken. Den 30sten was men bezig, om een gedeelte van de geschenken, tegen den stroom op, naar *Armina* te brengen. Hiertoe werden verscheidene *Caraïben* gebruikt, die inzonderheid dat gedeelte der kolonie bewonen.

Den eersten October, begaf zich een gedeelte van ons gezelschap naar de andere zijde van de rivier, en verzamelde eenige van de doorzigtige witte steenen, welke *Maraweine*-diamanten genoemd worden; doch eigenlijk niets anders zijn, dan bergkristal. Wij zetteden onze reis voort tot eene *Creek*, welke uit een meer, dat omtrent eene mijl breed is, schijnt te ontstaan. Dezelve is bijna geheel met riet en water-planten bedekt. Op zekere tijden van het jaar, vindt men hier talrijke menigten van eenden en andere water-vogels, welke door de *Indianen* op de volgende wijze worden gevangen. Eerst werpen de *Indianen* eene menigte van kalebasfen in het water, om de vogels aan het gezigt van dezelve te gewennen; vervolgens bedekken zij hun hoofd met uitgeholde kalebasfen, en leggen op hetzelve en op een gedeelte van hun ligchaam riet. Zoo naderen zij de eenden, grijpen dezelve bij de poten, en trekken ze onder water. Op deze wijze vangen zij een groot aantal van deze vogels. Men vindt bij de *Chineezen* eene dergelijke manier om de eenden te vangen (*).

Daar

(*) ZIMMERMAN, *de Aarde en hare Bewoners* X. D. bladz. 104.

Daar de wind ons gunſtig was, zetteden wij er een zeil bij, voeren dwars over de rivier, en kwamen binnen drie kwartier in de haven. De rivier wordt hier anderhalve *Engelſche* mijl breed geſchat, en, zoodra men over de zandbank aan den ingang is, is hare diepte, op verſcheidene plaatſen, wel zes vademen. Het land is in dezen omtrek vlak en zandig. Den 2den en 3den werden de overige geſchenken weggezonden, hetwelk niet op eens had kunnen geſchieden, dewijl de vaartuigen, die de *Indianen* hadden meêgebragt, te klein waren. Nadat wij den 4den te vergeefs op een Commando coloniale jagers gewacht hadden, welke ons zouden vergezellen, zetteden wij, den volgenden dag, onze reis verder voort. Wij bereikten een *Indiaansch* gehucht, *Philips Country*, alwaar juist een aantal van Bosch-negers was aangekomen. Zij kwamen van *Paramaribo*, en hadden waarſchijnlijk deelgenomen aan eenige oproerige bewegingen, welke aldaar hadden plaats gehad (*). Zij poogden

(*) Deze waren de volgende: Eenige Bosch-negers, die voornemens waren, naar hunne woonplaatſen terugtekeeren, werden door andere, die nog eenigen tijd te *Paramaribo* dachten te blijven, onder geſchreeuw, geraas en ſnaphaanſchoten, door de ſtraten der ſtad begeleid. De Policie verbood hun dit, overeenkomſtig de wet; maar de talrijke hoop van Negers joeg de Policie terug, en tegelijk riep een Neger van eene der Plantaadjes, die zich bij hen gevoegd had: „Nu is de tijd daar!" De militairen werden geroepen, en deze beteugelden ſpoedig de oproermakers.

den, echter, dit denkbeeld van ons te verwijderen, voorgevende, dat zij reeds ſedert lange van *Paramaribo* waren vertrokken, doch door allerlei tegenſpoeden op hunnen weg waren opgehouden. Verſcheidene van hen hadden groote mesſen of liever dolken in hunnen gordel, wier klingen aan het gevest zeer breed waren, en in ſcherpe punten uitliepen. Men zegt, dat zij zelve deze dolken maken. Eenige waren gewapend met ſnaphanen, andere met boog en pijl. Zij hielden menigvuldige beraadſlagingen, waarbij QUARRY, een van hunne Opperhoofden, met levendigheid ſprak. Nadat wij eenige maatregelen van voorzigtigheid genomen hadden, werd de avond met gezang geſloten, ten einde hun te toonen, dat wij voor hunne groote menigte niet in het minſte bevreesd waren. In dit gehucht woonden omtrent vijftig menſchen. De huizen der *Caraïben* onderſcheiden zich van die der *Arawauken*, vooral door hunne hangende daken, welke lager bij den grond komen, alsmede daardoor, dat zij veelal, van alle kanten, meer ingeſloten zijn. Rondom het gehucht waren *cassava-*, *rocou-*, katoen en *krapat*-boomen geplant.

Den 6den verlieten wij deze plaats, en voeren voorbij een der grootſte eilanden van deze rivier, dat door de Negers Beproef-eiland (*Taste isle*) genoemd wordt; dat zoo veel beteekenen moet, als: komt hier, en beproef het, ons aantetasten. Te voren hadden zij aan eene andere wijkplaats, in eene moerasſige ſtreek, denzelfden naam gegeven; doch toen zij, door de ſoldaten der kolonie, van

daar

daar verdreven waren, kozen zij dit eiland, hetwelk zij tegen elken aanval veilig rekenden; doch ook hier trof hun hetzelfde lot. Tegen den middag kwamen wij aan eene voormalige legerplaats der Bosch-negers, aan de regterzijde van de rivier. Naardien de wind niet gunstig was, en wij de Negers, door het roeijen tegen den stroom, niet wilden vermoeijen, besteedden wij den dag, om deze legerplaats weder in orde te brengen, en ons tot een' togt in het gebied der Bosch-negers gereed te maken.

Den 8sten verlieten wij, met eenen gunstigen wind, deze plaats. Tot hiertoe vertoonde het land eene eenzelvige gedaante, daar wij niets zagen dan menigvuldige *Mangrove*-boomen. Nu werd hetzelve hooger, en wij vonden er meer soorten van gewassen. De glinsterende goudkleurige bloesems van sommige gewassen (*) verlevendigden de donkere bosschen, verscheidene soorten van palmen staken boven de andere boomen uit, en een aantal kleine eilanden vormden aangename groepen. Ons naar de linkerzijde wendende, kwamen wij aan *Stulmans-Kamp*. Wij landden aan dezelfde zijde bij *Post-Kamp*, en bereikten, na een half uur geloopen te hebben langs eenen weg, die hier door het bosch gemaakt is, den post *Armina*, alwaar wij met militaire eerbewijzing ontvangen werden. Wij vonden hier het versterking-corps van veertig man, dat wij bij *Frederik-Willem* te vergeefs verwacht hadden. Daar deze soldaten over verscheide-

ne

(*) De Schrijver noemt dezelve *Grünhart*.

ne bergen hadden moeten klimmen, waren zij op hun' marsch opgehouden; vreezende, dat zij ons ter bestemder plaats niet meer zouden vinden, hadden zij hunnen weg regtstreeks naar *Armina* genomen. De geschenken waren hier insgelijks aangekomen.

Deze Post, die zijnen naam van de rivier *Armina* ontleent, welke hier in den *Maraweine* valt, bestaat uit een blokhuis, magazijnen en woningen voor de officieren en soldaten. De gebouwen maken een vierkant uit, met pallisaden omringd, en aan elken hoek met kleine metalen kanonnen beplant. Daar de *Maraweine* hier, door rotsen, in zijne breedte zeer beperkt wordt, zijn de Bosch-negers, die de rivier afvaren, genoodzaakt, digt bij dezen militairen post voorbij te komen. Vaak evenwel, dragen zij hunne ligte vaartuigen over het land, en vermijden alzoo, het Fort te naderen. In het jaar 1806, overvielen, gelijk ik reeds te voren gezegd heb, de zwarte opstandelingen van den militairen Post *Oranje*, langs een voetpad, het Fort *Armina*, vermoordden de Officieren en den Chirurgijn, plunderden de magazijnen, verbrandden de huizen, terwijl de Neger-soldaten, die zich hier bevonden, tot de rebellen overliepen, en met hen naar de hoogere streken van den *Maraweine* terugkeerden. In het vervolg zal hier over nader gesproken worden. Sedert korten tijd, is deze post op nieuw van hout opgebouwd; men vindt, echter, in dezen omtrek zoo veel steenen, om tot metselen gebruikt te worden, dat men, met weinige moeite en kosten, de gebouwen van steen had kun-

kunnen optrekken, waardoor dezelve, bij eenen aanval der Negers, met brandende pijlen, voor afbranden beveiligd zouden geweest zijn.

Den 9den zwierven wij in dezen omtrek rond. Het land beſtaat hier grootendeels uit zandige hoogten en moerasſigen grond, die zeer vruchtbaar is, vermengd of afgewisſeld, evenwel, met bergen van graniet en anderen ſteen; deze bergen zijn niet zeer hoog. De meeste bronnen hebben een' mineralen, vitriool-ſmaak. Men vindt hier verſcheidene gewasſen, welke men in den omtrek van *Paramaribo* niet ziet, b. v. den boom, die den *Copaiva*-balſem oplevert (*Hooppée Tree* (*)). Men verzamelt dezen balſem op de volgende wijze. Men boort, op eenen afſtand van drie of vier voeten van den grond, een gat, ter diepte van omtrent zes duim, in den boom. Hieruit loopt, in den beginne, een zeer waterachtig ſap, dat, echter, van tijd tot tijd dikker wordt. Om het uitloopen te bevorderen, ſtookt men aan den ſtam een vuur. De *Indianen* vervalſchen dezen balſem menigvuldig met vocht uit andere boomen.

De *Tonquin*-boom, dien de *Indianen Brabobasse* noemen, bereikt eene aanzienlijke hoogte. Deszelfs hout ſchijnt in duurzaamheid met dat van den *Lokust*-boom overeentekomen. De vrucht van dezen boom, welke bekend is onder den naam van *Tonquin*-boon, is eigenlijk eene noot; want zij is door eene harde, en deze weder door eene

(*) *Copaiva Officinalis.* W.

eene dikke groene ſchaal, even als eene gewone noot, omringd. Men zegt, dat verſcheidene vogels en vleermuizen den buitenſten bast gaarne eten. Hierdoor wordt veroorzaakt, dat de noot met de harde ſchaal op den grond valt, zoodat men deze gemakkelijk kan verzamelen, dat anders bezwaarlijk wezen zou, naardien men met moeite den boom kan beklimmen.

De *Takina*-boom, die op eenen afſtand van hier groeit, ſchijnt een groote boom te zijn, die eene vrucht draagt, niet ongelijk aan die van den *Europiſchen Ahorn*-boom (esdoorn?) behalve dat hij viermaal zoo groot is. De *Indianen* gebruiken dezelve, tot poeder bereid, als geneesmiddel tegen verſcheidene kwalen, onder andere tegen ſnijdingen in het lijf; zij is tevens een maagverſterkend middel. De bast van dezen boom heeft eenen *adſtringerenden* ſmaak. Ten einde met denzelven nadere proeven te nemen, heb ik den bast, zoowel van oude als van jonge boomen, meêgebragt. In weerwil van mijne aanbiedingen en beloften aan de *Indianen*, mogt het mij niet gelukken, een' bloeſem van dezen boom te bekomen. Men zegt, dat deze boom insgelijks de *Mexikaanſche Tapecopoli*-Hars oplevert, wier reuk of geur gelijk geſteld wordt met den Oosterſchen wierook. Men ſchijnt uit de *Tonquin*-boontjes eene olieachtige vloeiſtof te kunnen perzen, die veel overeenkomst heeft met den *Peruaanſchen* balſem.

Hier groeit ook een boom, wiens bladeren met die van de *Tamarinde* overeenkomen, maar derzelver

ver kleur is ligter. Volgens het zeggen der Negers, draagt deze boom geene vrucht. De Vanille groeit op eenen zandigen grond, in de nabuurfchap van de *Creek*, en de proeven, om dezelve te *Paramaribo* in tuinen te doen groeijen, gelukken volkomen. In lage vochtige ftreken vindt men hier ook de *Heyti*-palmen. Het binnenfte van den ftam bevat in zich eene mergachtige zelfftandigheid, welke de *Indianen* fomwijlen droogen, om er brood van te bakken. Wanneer men een gat in den ftam boort, bekomt men eene vloeiftof, welke het Berken-water in aangenamen fmaak fchijnt te overtreffen. Uit de fijne vezelen der bladeren maken de *Indianen* de draden, van welke zij hunne hangmatten vervaardigen; deze munten uit in ligtheid en ftevigheid. De vrucht van dezen boom moet naar eenen appel van middelbare grootte gelijken, en met eene donker grijze fchaal overdekt zijn. Zij heeft eenen aangenamen zoetachtig-zuren fmaak.

Onze aangename eenzame wandelingen werden afgebroken, door het berigt van eenen Neger, die ons ried, dat wij niet van elkander ons zouden verwijderen, omdat de Bosch-negers van alle kanten op ons loerden. Den 10den roeiden wij tot aan den eerften waterval van den *Maraweine*, welke tegen over de haven is, en meer dan zestig *Engelfche* mijlen van den mond der rivier is verwijderd. Hij beflaat bijna de geheele breedte van de rivier; maar in het tegenwoordige jaargetijde fteken de rotfen niet meer dan vier voet boven

het

het water uit. Zij beſtaan meestendeels uit ganſche brokken ſteen van onderſcheidene grootte. Wij deden dezen togt in eene *Indiaanſche* boot van omtrent dertig voet lengte, waarin twee perſonen gemakkelijk in de breedte konden zitten. Dezelve beſtond in eenen enkelen uitgeholden ſtam van eenen boom, en was zoo ligt, dat twee *Indianen* haar gemakkelijk, met kleine roeiſpanen, konden voortroeijen. Men vindt dergelijke boten, die veertig voet lang en vijf breed zijn. De *Indianen* verkoopen dezelve te *Paramaribo* voor twee honderd guldens en daarboven. Men verkiest dezelve boven de getimmerde boten, om dat zij ligter en dichter zijn.

Bij onze terugkomst in de haven, toonde men ons eenen ſteen, die aan den oever lag, en, naar men zeide, binnen weinige jaren aanmerkelijk grooter was geworden. Evenwel, dit was blijkbaar eene onwaarheid, of liever eene vergisſing, welke veroorzaakt werd, doordien van tijd tot tijd meer gedeelten van dezen ſteen boven water kwamen. Men heeft hier, aan den oever, vaak aanzienlijke hoeveelheden ſalpeter gevonden. Om zout tot het bereiden van hunne ſpijzen te bekomen, maken de Negers eene loog van de asch des paliſaden-booms; zij verkrijgen daardoor eene kleine hoeveelheid van zoutachtige deelen. Zij gebruiken hiervan, echter, maar weinig, omdat zij aan de andere ſoorten van ſpecerijen, bij het bereiden van hunne ſpijzen, de voorkeur geven. Naardien het invoeren van zout, ten tijde van oorlog, vaak zeer bezwaarlijk

is,

is, beproefde een inwoner van de kolonie, om hetzelve uit zeewater te bereiden. Doch hij bevond, dat dit, van wege de menigvuldige rivieren, die zich aan de kust in zee ontlasten, en door het flikkerige water, te weinig zoutdeelen bevat. Men zoude, echter, met voordeel steenzout kunnen halen uit een gebergte, dat den naam van Zout-berg draagt, en gelegen is in de nabijheid van de rivier *Saramacca*.

Op den 11den, bezagen wij een' katoen-zijdeboom, die om zijne grootte bijzonder merkwaardig was. Nabij den grond had hij eenen omtrek van eenentachtig en een' halven voet, de stutten daaronder begrepen, welke de natuur aan dezen colosfus van het plantenrijk gegeven heeft. De laatste groeijen, in de gedaante van piramiden, aan de zijden van den boom, en de tusschenruimte, die bij sommigen was, had eene genoegzame grootte, om twaalf menschen te bevatten. Wij vonden hier rijst en andere levensmiddelen, welke de Negers hier hadden neêrgelegd, als een offer voor hunne Goden. De hoogte van dezen boom was ruim zestig voet; zijn bast was roodachtig bruin; daardoor onderscheidde hij zich van dergelijke boomen in den omtrek van *Paramaribo*, wier bast licht grijs is; trouwens, hij schijnt wel eene andere soort te zijn (*). Een Neger, die zag, dat wij be-

(*) In het *Gentlemen Magazine* van Mei 1794, vindt men een berigt omtrent eenen eik in het park te *Penhurst*, in het Graafschap *Kent*, welke, digt bij den grond

bezig waren dezen boom te meeten, verzekerde ons, dat er te *Auka* een van dezelfde foort ftond, die van boven zoo dik was, als deze beneden; misfchien is dit wel wat overdreven.

Den 12den hadden de afgevaardigden eene bijeenkomst met de Bosch-negers, in welke men aan de laatften verklaarde, dat men, na reeds verfcheidene dagen te vergeefs naar hunne Opperhoofden gewacht te hebben, zonder nog een bepaald antwoord te ontvangen, wanneer dezelve dachten te komen, dezen post zoude verlaten, indien niet binnen drie dagen eenig berigt omtrent de *Aukana*-Negers mogt verfchijnen. De Neger QUARIE had aangeboden, de Bosch-negers kennis te geven, zoo wel van den dag, waarop de afgevaardigden van *Paramaribo* zouden vertrekken, als van den tijd, waarop zij te *Armina* hoopten aantekomen; toen wij, echter, op de laatstgenoemde plaats aankwamen, droeg hij die kennisgeving aan een' ander op, die met geen antwoord terugkwam. Deze QUARIE, die in de bosfchen van *Guiana* geboren is, fcheen, over het geheel, een mensch te zijn, waarop men niet kon vertrouwen, die aan den eenen kant de Zwarten tegen de Blanken opftookte, en van de andere zijde zich bij de laatften zocht intedringen; terwijl hij het vertrouwen, dat zij in hem ftelden, tot hun nadeel misbruik-

grond, 35 voet en 6 duim, en, een voet boven den grond, 27 voet en 6 duim omtrek, en eene hoogte van 75 voet heeft.

bruikte. Den 13den voldeden de twee Officieren en ik aan het verzoek der Bosch-negers, die aan de overzijde van de rivier zich bevonden. Zij hadden twee afzonderlijke legerplaatſen, die niet verre van elkander verwijderd waren. Zij ontvingen ons zeer vriendelijk, doch ſchenen niet genegen, om met hunne gewone levenswijze ons bekend te maken. Naardien er zware wolken opkwamen, en wij een hevig onweder moesten verwachten, bleven wij niet lang bij hen.

De voorname bezigheid van de Bosch-negers, in dezen omtrek, beſtaat in de jagt; want hier is veel wild, als wilde zwijnen, herten, ſazanten, patrijzen en dergelijke. Vaak hoorden wij het ſchot van hunne geweeren, en zeldzaam ſchieten zij mis. Dikwijls bieden zij het geſchotene wild aan de militairen, die hier gelegen zijn, te koop aan. Wij kregen door hen een water-varken, dat voor mij een geheel nieuw geregt opleverde. Deszelfs vleesch is wit, gelijk kalfsvleesch, waarmede de ſmaak ook overeenkomt. Het is mager, en zou in ſmakelijkheid winnen, bijaldien het gemest werd. De Bosch-negers bragten ons ook eene levendige wilde geit, donkerbruin van kleur, en zoo groot als eene tamme. Het mannetje van deze ſoort van dieren ſchijnt grooter te zijn, en regtopſtaande horens te hebben. Wij kregen des namiddags een zwaar onweder, één blikſemſtraal en donderſlag waren vooral geweldig. Verſcheidene van ons gezelſchap meenden met er daad door denzelven getroffen te zijn; de een kon, gedurende een' gerui-

men tijd, zijnen arm, een ander zijnen voet niet gebruiken, een derde was in het rond gedraaid. Ik gevoelde niets, behalve het daveren van het huis, waarin wij ons bevonden. Waarſchijnlijk was de blikſem ergens in de nabijheid van het Fort ingeſlagen. Had dezelve het houten gebouw, waarin het buskruid bewaard wordt, getroffen, dan ware het met ons allen gedaan geweest.

Den 16den verlieten wij *Armina;* wij landden niet alleen op verſcheidene plaatſen, welke wij op onze heênreize bezocht hadden, maar kwamen ook nog in drie andere dorpen van de *Caraïben.* *Wajaribo* ligt op den linker oever van den *Marawei-ne*, en heeft omtrent zestig inwoners. Verſcheidene woningen zijn op palen gebouwd, zes voet boven den grond. De vrouwen waren in dezelve bezig met het maken van hangmatten, en de mannen met het vlechten van manden. Het bovenſte gedeelte van deze woningen dient ter bewaring van levensmiddelen en tot ſlaapplaatſen. Het dorp *Ramariki* ligt aan den regter oever der rivier; hier ſchenen niet meer dan dertig inwoners te zijn. De *Indianen* verhaalden ons, dat verſcheidene van hun volk hier geſtorven waren, en dat zij daarom voornemens waren, zich aan de overzijde van de rivier neêrtezetten. De ligging van het dorp is zeer laag en moerasſig. De derde plaats wordt *Antoni's Country* genoemd. Dezelve ligt in den omtrek van den Post *Frederik Willem.* De rotſen in deze ſtreek bevatten veel ijzerdeelen.

De *Caraïben*, die langs de rivier wonen, beſchou-

ſchouwen zich als Heeren van het land, en weigeren alzoo, op de plantaadjes der Blanken te arbeiden, hoewel zij boten en andere gereedſchappen maken, om deze in de ſtad te verkoopen. De mannen dragen een ſtuk katoen van de lenden af tot de knieën toe. Zij zijn, door hunne donkere kleur, van de *Arawauken* onderſcheiden, als mede door hunne minder aangename gelaatstrekken. De vrouwen dragen het haar boven op het hoofd kort; het achterhaar hangt los en verward. Zij droegen om de heupen een ſtuk blaauw katoen. Zij beſchilderen het ligchaam met verſcheidene figuren, zwart of donker blaauw van kleur. Deze kleur duurt ſlechts weinige dagen, en moet gedurig vernieuwd worden. In de oorlellen ſteken zij beenderen, en in den mond, van binnen naar buiten, naalden, wier punten de lippen omringen.

Wil een van deze *Indianen* trouwen, dan maakt hij de Ouders van het Meisje met zijn voornemen bekend. Spoedig is men de zaak eens, en de eenige huwelijks-plegtigheid beſtaat hierin, dat het meisje een' maaltijd bereidt, waaraan haar bruidegom deel neemt. Doorgaans zoekt de vader reeds vroeg een' man voor zijne dochter, omdat hij hoopt, op de jagt, bij de visſcherij en andere werkzaamheden, door denzelven geholpen te zullen worden. Beklaagt zich de man, dat zijne vrouw te jong is, dan zoekt de vader voor hem eene andere. Doorgaans behoort deze tot zijne bloedverwanten, en is eene bejaarde Weduwe. Voor deze gunst moet zij de huishouding van het jonge paar, waar-

mede zij haar volgend leven zamenwoont, waarnemen. Van dergelijke familien kreeg ik meermalen een bezoek. Werd hun iets voorgezet, dan dronk de man eerst, het volgende glas gaf hij aan zijne vrouw, die hetzelve aan de oude matrone toebragt, daarna dronk zij zelve, en wanneer zij kinderen had, kregen ook deze hun deel.

Bij deze *Indianen* heerscht de bekende belagchelijke gewoonte, dat de man, wanneer de vrouw van een kind verlost is, zich in zijne hangmat neêrlegt, en verfcheidene dagen door de vrouw wordt opgepast. Men zegt, dat de vrouwen zelve deze gewoonte, om de volgende redenen, hebben ingevoerd, en nog altoos voor derzelver inftandhouding zorgen. Te weten, wanneer de mannen gaan jagen of visfchen, moeten de vrouwen een gedeelte der levensmiddelen, welke deze te huis brengen, bereiden, en het overfchot voor bederf bewaren, en zij gelooven, dat een booze geest het kind kwaad doet, terwijl zij daarmede bezig zijn. Nu werd de gezegde mode ingevoerd, welke de mannen noodzaakt, te huis te blijven; en de vrouwen kunnen dus beter voor haar kind zorgen. Andere meenen, dat de oorzaak van deze gewoonte daarin te zoeken is, dat de vijanden altoos van het tijdftip, waarop de mannen ter jagt zijn, gebruik maken, en de vrouwen met de pasgeborene kinderen rooven.

Van eenen ergeren aard is de befchuldiging, welke men aan deze *Indianen* doet, dat zij oorfpronkelijk menfcheneters zijn. Een oude *Indiaan* gaf

gaf hieromtrent de volgende opheldering: Bij hunne oorlogen heeft de gewoonte plaats, dat elk, die eenen vijand doodt, een lid van deszelfs ligchaam affnijdt, hetzelve droogt, en als een teeken van overwinning naar zijn dorp meêbrengt. Bij groote feesten, welke ter eere van de overwinnaars gegeven worden, plaatst men ook deze zegeteekenen op den disch, en het ftaat een' ieder vrij, daarvan te proeven. Andere berigten bevestigen, evenwel, dat de affchuwelijke gewoonte van menfchenvleesch te eten, in vroegere tijden, bij deze *Indianen* fchijnt geheerscht te hebben; doch daar er tegenwoordig geene oorlogen met andere ftammen plaats hebben, heeft het tegenwoordige geflacht, dat zich zelfs over dit onmenfchelijk gebruik der voorvaderen fchaamt, zich nooit aan hetzelve fchuldig gemaakt.

De *Indiaanfche* vrouwen hebben van hare zwangerheid en van hare verlosfing bijna geen ongemak of fmarte. Hare kinderen zijn ftevig van ledematen; zij zogen dezelve zoo lang, tot dat zij weder moeder worden. Vaak voeden zij met hunne melk jonge zee-katten en andere lievelings-dieren; en dit, zoowel als hunne gewoonte van zich aan wind en weder reeds vroeg blootteftellen, veroorzaakt, dat zij fpoedig oud fchijnen. In geval van ziekte, nemen deze *Indianen* hunne toevlugt tot hunne priesters, die tevens hunne artfen zijn. Befchouwen deze de ziekte van weinig belang, dan drukken en perfen zij het lijdende deel vrij fterk, blazen er tabaks-rook op, en fpre-

ken eenige tooverwoorden. Daarop verzekeren zij den zieke, dat hij ſpoedig gezond zal worden. Is de kwaal van meer aangelegenheid, dan begeven zij zich in het bosch, om den geest te raadplegen, dien zij met luider ſtemme en huilende roepen. Bij hunne terugkomst, brengen zij den zieke in het zieken-huis, dat in een klein, van alle kanten geſloten, gebouw beſtaat. Hier ſteken zij een groot vuur aan, danſen om den zieke heên, klappen met holle kalebasſen, van welke zij zich ook bedienen, bij hunne godsdienſtige plegtigheden, en wenden zich, met een luid geſchrei, tot hunne Godheid. De zieke, wiens gevoel naar ligchaam en geest, door dit alles, wordt opgewekt, begint ſterk te zweeten; en daar de meeste ziekten van deze Wilden in verkoudheid beſtaan, krijgen zij doorgaans, op deze wijze, hunne gezondheid terug. Somtijds bedienen de priesters zich ook van kruiden, wier geneezende kracht hun alleen ſchijnt bekend te zijn.

Sterft een *Indiaan*, dan worden zijn boog en pijlen en vischhaken met hem begraven. Dit ſchijnt wel eenig vermoeden aanteduiden van een voortdurend beſtaan, daar zij ſchijnen te gelooven, dat de overledene zijn gereedſchap verder zal noodig hebben. Heeft het ligchaam eenigen tijd in het graf gelegen, dan neemt men (gelijk men zegt) de beenderen uit hetzelve, en verdeelt die, tot gedachtenis van den afgeſtorvene, onder deszelfs naaste bloedverwanten. Evenwel, ik heb verſcheidene woningen van *Indianen* bezocht, maar nooit

der-

dergelijke beenderen gezien. De geheimvolle kalebasſen, echter, door welke zij wanen de booze geesten te kunnen verdrijven, vond ik in de huizen van hunne priesters. Dezelve zijn hol en met verſcheidene ſoorten van bonte ſteentjes opgevuld. Zij zitten op een riet, en het bovenſte gedeelte is met lange veren van den *Makaw*-vogel verſierd. Men verhaalde mij, dat een *Indiaan*, die in de priesterlijke orde verlangt ingelijfd te worden, door eenen ouden priester, in een afgezonderd donker gebouw wordt gebragt. Hier moet hij verſcheidene dagen blijven, zonder eenig mensch te zien of voedſel te gebruiken. Water alleen mag hij drinken, dat men vermengt met het ſap, hetwelk uit de bladeren van wilde tabak wordt geperst. Blijft de *Indiaan*, na deze proeve, er nog bij, dat hij een *Peji* wil worden, dan deelt men hem de geheimvolle leeringen van dien ſtand, als priester en arts, mede.

Tusſchen de *Caraïben* en de Bosch-negers, die insgelijks aan den *Maraweine* wonen, beſtaat een groot verſchil, wat ligchaams-krachten betreft; de laatstgenoemde zijn veel ſterker. Verſcheidene omſtandigheden ſchijnen daartoe te hebben medegewerkt. De Negers, die naar *Surinamen* gebragt werden, waren beſtemd, om het veld te bebouwen. Daarom zocht men altoos naar de zoodanige, die uitmunteden in gezondheid en ligchaamskracht. Zij, die het eerst tegen hunne meesters opſtonden, verkozen wel in den beginne de moerasſigſte ſtreken tot hunne wijkplaats, doch zij

verwisfelden dezelve eerlang met het hoogliggende *Auka*, alwaar zij, na den vrede met de kolonie, hunne dorpen bouwden. Zij kregen, daarenboven, een aantal van vuur-wapenen, waardoor zij in ftaat gefteld werden, om zich een' overvloed van wild te verfchaffen. Bij hunne vorige meesters hadden zij den akkerbouw geleerd, en zoo ontbrak het hun aan geenerlei foort van voedfel. Vrouwen en kinderen onthielden zich van allen misbruik van fterken drank, die voor de gezondheid zoo nadeelig is. Ik zag daarvan een duidelijk bewijs, toen eene familie van *Aukana*-Negers mij bezocht. De mannen namen den aangeboden brandewijn aan, maar de vrouwen en kinderen weigerden denzelven. Een oude Neger, dien ik hierover ondervroeg, bevestigde zulks. Op mijne vraag, waarin hun gewone drank beftond, antwoordde hij, dat zij het fap van fuiker-riet met twee of meer deelen water vermengden, en dit mengfel dronken, nadat het eenige dagen had geftaan, om te gisten. Als deze drank klaar wordt, heeft hij eene bedwelmende kracht, doch geene andere nadeelige uitwerkfels, dan eene hevige hoofdpijn. Zoo lang dezelve niet, door het langdurig ftaan, het bedwelmende vermogen gekregen heeft, fchijnt hij zeer gezond en voedzaam te zijn. Ik proefde dezen drank, en vond er veel overeenkomst in met onze mede.

De *Indianen* maken ook een' gistenden drank uit de wortels van de bittere *Casfave*, welke zij eerst uitperfen, vervolgens tusfchen fteenen, wel-

ke

ke met ſcherpe kepen voorzien zijn, fijn malen, en eindelijk meer of minder branden, naar gelange de drank meer of minder ſterk moet worden. De fijngemalen en gebrande wortel wordt in water ter gisting gezet; ten einde deze te bevorderen, kaauwen eenige oude wijven wat *Casſave*-brood, en doen dit in het trekſel. Deze drank ſchijnt eenen zeer zuren ſmaak te hebben; evenwel kan ik daarover, bij eigene ondervinding, niet oordeelen. Zijne kracht is even bedwelmende, als die van het ſtraks-genoemde ſuiker-ſap, en veroorzaakt ook hoofdpijn; maar hij bezit de voedende eigenſchap niet.

Het voedſel der *Indianen* beſtaat voornamelijk in gedroogd vleesch en visch (*Barbicoten*) en in het brood, dat zij uit de bittere *Casſave* bereiden. Men zegt, dat geen inſekt dit brood ooit aanraakt; en derhalve ſchijnt het voor deze dieren minder bruikbare beſtanddeelen te bezitten, dan andere voortbrengſels van het planten-rijk. Een en ander kan hun weinig verſterkend voedſel opleveren. Dit wordt ook door de ondervinding der *Moraviſche* Broeders bevestigd, die in het binnenland met de *Indianen* verkeerden. Zij bevonden, dat de zieken veel ſpoediger tot vorige krachten herſtelden, wanneer zij aan dezelven, in plaats van *Casſaye*-brood, witte-brood of ander dergelijk voedſel konden geven. Het is hierom, dat ik er zeer aan twijfel, of men het meel, hetwelk uit de *Casſave* bereid wordt, wel als geneesmiddel, vooral wanneer het ter verſterking moet dienen,

nen, in *Europa* behoort voortefchrijven, te meer, daar ik geen onderfcheid ontdekken kon tusfchen de zoete en bittere *Casfave*, nadat beide behoorlijk waren bereid. De zoete *Casfave*, die minder meel in zich bevat, wordt doorgaans als wortel gegeten.

Naardien de *Indianen* alle foorten van weinig voedende fpijzen gebruiken, en ook niet voorzigtig zijn ten aanzien van de plaatfen, waar zij hunne woningen opflaan, zoo behoeft men zich niet te verwonderen, dat zij in ligchaamsgeftel en fpierkracht verre voor de Bosch-negers moeten onderdoen. Doch hetgene zij in kracht te kortfchieten, vergoeden zij door vlugheid en behendigheid, eigenfchappen, welke op hunne veelvuldige en verre reizen door boschrijke ftreken gedurig geoefend worden. Verfcheidenen *Indianen* betuigden mij, dat zij met de landen aan den *Maranon* of de *Amazonen*-rivier en den *Oronoco* wel bekend waren.

Den 14den October kregen wij, op den Militairen Post *Frederik Willem*, berigt, dat de Boschnegers te *Armina* waren aangekomen; doch onze Afgevaardigden achteden het best, dat wij onze reize voortzetteden, en zoo kwamen wij den 20ften te *Paramaribo* terug, zonder het oogmerk van onzen togt, eene onderhandeling met de Bosch-negers, te hebben bereikt.

EEN-

EENENTWINTIGSTE BRIEF.

Paramaribo 1811.

Negen dagen na onze terugkomst te *Paramaribo*, gaf de Regering aan de Afgevaardigden bevel, om naar *Armina* terugtekeeren, alwaar de Boschnegers, zoo als ik in mijnen vorigen meldde, twee dagen na ons vertrek, aangekomen waren. Naardien ik van dezen togt geene vermeerdering van mijne kennis omtrent het land en deszelfs bewoners kon verwachten, bleef ik te huis, en ik deel u flechts de berigten mede, welke ik van hen ontving, die aan denzelven deel namen.

Bij de aankomst van de *Aukana*-Negers te *Armina*, verontfchuldigden zij zich over hun te lang wegblijven, met de betuiging, dat zij eenige van hun volk hadden moeten begraven, en dat, bij dergelijke gelegenheden, alle bewoners van eene plaats moeten bij elkander komen. De eerfte voorwaarde, welke zij wilden maken, beftond hierin, dat drie Bosch-negers, die bij het te voren gemelde oproer in de ftad gevangen genomen waren, op vrije voeten gefteld moesten worden, zonder dat zij over hun gedrag verder ter verantwoording mogten geroepen worden. Een der afgevaardigden, die te *Armina* achtergebleven was, antwoordde, dat hieraan niet konde voldaan worden, uit hoofde van het fchadelijke voorbeeld, dat daardoor zou gegeven worden, vooral daar men

men had toegelaten, dat de Negers van de plantaadjes zich met de oproerigen hadden kunnen vereenigen, en dat de gefchenken niet zouden afgegeven worden, alvorens men over dit punt het eens geworden was. De Negers beloofden eindelijk, genoegdoening te zullen geven, en de Afgevaardigden eischten nu ook niet, dat de oproerigen ftreng zouden geftraft worden; er moest flechts eene voorbeeldige waarfchuwing plaats hebben, om voortaan nimmer weder de wetten der Kolonie te overtreden.

Het getal der *Aukana*-Negers, die te *Armina* gekomen waren, bedroeg wel driehonderd; en zoodra de Afgevaardigden aldaar wederkeerden, werden van beide zijden verfcheidene bijeenkomften gehouden. Negen dagen verliepen er, echter, vóór dat men tot een bepaald befluit konde komen. Over dit ééne punt werd men het eens, dat elke Bosch-neger, die in de Kolonie eenig misdrijf bedreef, volgens de wetten van *Paramaribo* zoude geftraft worden, en wel door de aldaar beftaande Geregtshoven. Voorts gedroegen zich de Negers, gedurende hun verblijf te *Armina*, zeer trotsch en vermetel. In den beginne, eischten zij, dat de gefchenken naar hunne woonplaats zouden gebragt worden, daar zij in geenen deele, naar het Fort gekomen waren, om dezelve aftehalen. Eindelijk, echter, kwamen zij zoo verre, dat zij de gefchenken te *Armina* wilden ontvangen, doch hadden veel op dezelve aantemerken, hoewel hun ditmaal meer aangeboden werd, dan

bij

bij elke vorige gelegenheid. Nadat eindelijk deze verdrietige zaak afgedaan, en de Bosch-negers de geschenken aangenomen hadden, noodigden zij de afgevaardigden, om te *Auka* te komen; doch deze, die getuigen geweest waren van hun gedrag op eene plaats, waar de aanwezige soldaten hen in bedwang konden houden, waren niet genegen hunne manier van doen in hun eigen land te leeren kennen. Op den 25sten November, gingen de Afgevaardigden van *Armina* naar *Paramaribo* terug. Men berekent tegenwoordig het getal der *Aukana-* en *Saramacca*-Negers op omtrent vier duizend; andere meenen, dat zij meer dan zes duizend sterk zijn, offchoon, voor verscheidene jaren, de kinderziekte groote verwoesting onder hen heeft aangerigt.

Verscheidene inwoners der kolonie beklagen zich zeer over het aanhoudend stoutmoedig gedrag der Bosch-negers. Op hunne reizen door de plantaadjes maken zij een geweldig gedruis en gewoel, zoodat men genoodzaakt is geworden, eenige plaatsen te bepalen, waar alleen zij, op hunne reizen langs de rivier, mogen landen. Zij schijnen zich, echter, aan deze bepalingen weinig te storen, en des nachts elke plantaadje te bezoeken, welke zij verkiezen. Zeer gemakkelijk kan zulks tot nieuwe twisten aanleiding geven, en een nieuwe oorlog zou wel ten hunnen nadeele kunnen uitvallen.

De troepen, welke men, voorheen, tegen hen gebruikte, waren vooreerst niet talrijk genoeg, en ten andere bevonden zich onder dezelve vrijwili-

ligers uit eene klasſe van inwoners, die zich niet aan de noodige krijgstucht en aan alle verdere militaire verordeningen wilden onderwerpen. Vaak waren ook de Negers reeds onderrigt van den aanval, dien men tegen hen had voorgenomen; en zoo konden zij tijdig zich tegen denzelven gereed maken. Dat voorts menig eene onderneming van dezen aard niet gelukkiger uitviel, daarvan moet men de oorzaak ook zoeken in de oneenigheid, welke destijds onder de leden der Hooge Regering van de Kolonie plaats had.

De Regering van *Surinamen* wendde zich tot de Staten Generaal, en verzocht om militairen, ten einde den veldtogt op eene gelukkige wijze ten einde te brengen. De Magiſtraat van *Amſterdam*, daarentegen, beweerde, dat er, volgens hare berigten, geene troepen ter beteugeling der Bosch-negers noodig waren; en hoewel verſcheidene andere medeleden der Compagnie van *Surinamen* voor het verſterken der militaire magt in de Kolonie ſtemden, weigerde de Regering van *Amſterdam* haar aandeel in de vereischte kosten te dragen. Men berekent de uitgaven, welke elke veldtogt tegen de Negers veroorzaakt, op 100,000 guldens. Om aan alle onderlinge geſchillen een einde te maken, achtten alle partijen het raadzaam, met de Bosch-negers vrede te ſluiten, welke alsdan op voorwaarden plaats had, die, onder andere omſtandigheden, waarſchijnlijk voordeeliger voor de Kolonie zouden kunnen bedongen geworden zijn.

In

In 1773 had er op *Berbice* een gevaarlijke opſtand onder de Negers plaats, welke de geheele Kolonie met een' volſlagen ondergang bedreigde; doch de verſterkingen van krijgsvolk, welke nog tijdig genoeg uit verſcheidene oorden der Kolonie en uit *Europa* aankwamen, ſtelden aan denzelven paal en perk. Men maakte zich van de hoofden der oproerigen meester; de overige ſmeekten om genade, en keerden tot de plantaadjes terug. Evenwel, *Berbice* is een vlak land, waar de Negers gemakkelijk door de troepen vervolgd kunnen worden; doch op het vaste land van *Cayenne*, dat zeer bergachtig is, ſchijnen de *Maron*-negers zoo diep in het binnenland gedreven te zijn, dat zij der Kolonie niet meer lastig vallen. De *Portugeezen* hebben een corps *Indianen* opgerigt, die de *Maron*-negers in toom houden. Ook in *Surinamen* is het wel gebeurd, wanneer er in den oorlog verſchil tusſchen de *Bonnie-* en *Aukana*-Negers ontſtond, dat de laatſte aan de troepen der Kolonie tot gidſen dienden, om de eerſte in hunne ſchuilhoeken te vinden. Zij hielpen de ſoldaten de *Bonnie*-negers langs de oevers van den *Maraweine* vervolgen, en deze vonden eerst in eene zeer afgelegene landſtreek eene plaats, waar zij zich konden vestigen. Thans ſchijnen zij niets meer te verlangen, dan dat zij in vrede en ongeſtoord van de zijde der Kolonisten mogen leven.

Men beging, in de oorlogen tegen de Bosch-negers, ook nog de fout, dat men hen, die met op-

zet nergens ſtand hielden, in de moerasſige en woeste ſtreken vervolgde; de moeijelijkheden, daaraan onafſcheidbaar verbonden, deden vele ſoldaten bezwijken, en aan den vijand werd geen het minſte nadeel toegebragt. Beter ware het, dat men naar hunne woonplaatſen, welke men, door medehulp der *Indianen*, gemakkelijk zoude kunnen vinden, zich regtſtreeks begaf, en zich daarvan, als mede van hun ontgonnen land, meester maakte. Bijaldien de *Indianen* talrijk genoeg waren, zoude men hen ſchietgeweer kunnen geven, hun belooven, dat zij de wonigen der Negers, die veel beter dan de hunne zijn, ter belooning zouden erlangen, en, op deze wijze, zoude men, als 't ware, een' voormuur verkrijgen aan de grenzen der Kolonie; of zoo dit niet mogt geraden zijn, dan zou men de woningen en het bebouwde land der Negers kunnen verwoesten, en deze alzoo noodzaken, om zich voortaan op eenen verderen afſtand van de Kolonie neêrtezetten. Wel is waar, de hoop, van de Negers eenmaal te zullen beſchaven, zoude daardoor minder worden; doch deze hoop is ook zeer gering, daar zij tot nu toe volſtrekt geene vorderingen noch naar het verſtand noch naar het hart gemaakt hebben. De *Moraviſche* Broeders heeft het, ondanks alle hunne pogingen, niet mogen gelukken, bij de *Aukana*-negers eenigen ingang te vinden; doch bij de *Saramacca*-negers, die op eenen grooteren afſtand van de Kolonie wonen, zijn eenige zendelingen wel ontvangen; de familien, daarentegen,

van

van dezen ſtam, die in de nabijheid van de Kolonie zijn gevestigd, hebben hen niet toegelaten.

Men zoude de gevaren, welke der Kolonie, van de zijde der Bosch-negers, altoos dreigen, aanmerkelijk kunnen verminderen, wanneer men de Negers op de plantaadjes, door eene betere behandeling, meer te vreden maakte met hun lot, en hen nooit van de eene plantaadje op de andere verplaatſte. De vaderlandsliefde van den Neger, (indien ik dit woord hier gebruiken mag) ſtrekt zich niet uit tot het ganſche land, maar het dorp, waar hij geboren werd, is zijn vaderland. Rukt men hem van daar en uit den kring der bloedverwanten en vrienden, die hem omringen, dan wordt hij onverſchillig voor het leven, ſomber, en geeft zich ligt aan vertwijfeling over. Dergelijke verplaatſingen hebben de eerſte zamenzweeringen in de Kolonie veroorzaakt, en zij hebben altoos kwade gevolgen.

Naardien de Slaven de waarheid van hunne ingebragte klagten niet door eenen eed mogen bevestigen, noch tegen eenen Blanke mogen getuigen, ware het te wenſchen, dat men *Curators* benoemde, die tweemaal in het jaar de plantaadjes moesten bezoeken, om te vernemen, of de verordeningen, welke ten beste van de Negers gemaakt zijn, ten uitvoer worden gebragt (*).

Men

(*) Zulke *Curators* zouden, echter, bekend moeten zijn met de denkwijze der Negers, in hun' tegenwoordigen onbeſchaafden ſtaat. Doorgaans betoonen zij weinig ge-

Men moet tot lof van het tegenwoordige bestuur erkennen, dat hetzelve zich veel moeite geeft, om zulke Directeurs, die zich aan eene, met de wet strijdige, behandeling van de Negers schuldig maken, naar verdienste te straffen. Doch naardien meestal de Directeur en eenige weinige, aan hem ondergeschikte, lieden de eenige Blanken op eene plantaadje zijn, ontbreekt het doorgaans aan genoegzame bewijzen, om hen van hun misdadig gedrag te overtuigen. Werden nu de plantaadjes door gezegde *Curators* onderzocht, dan zoude zelfs de uitwendige gesteldheid van deze hen aanstonds doen zien, waar het bedoelde gebrek plaats heeft. Hebben de huizen, het land en de Negers een goed voorkomen, en maken slechts weinige in dezen eene uitzondering, dan mag men vooronderstellen, dat de oorzaak van het kwaad bij de laatsten ligt; maar bevindt men, dat het grootste gedeelte van de plantaadje en van deszelfs bewoners een somber voorkomen heeft, dan behoort men naar de bronnen van een en ander te zoeken.

Een ander middel, om menig eene onderdrukking

gehoorzaamheid aan een beperkt gezag; en wanneer zij bemerken, dat het aanzien van een' Directeur gering is, zijn zij geenszins naar eisch gehoorzaam en onderwerpelijk. Ik was meermalen getuige van het schrandere gedrag, dat dezulke, aan wie de eigenaars der plantaadjes, bij afwezigheid, het toezigt over dezelve hadden opgedragen, in dergelijke moeijelijke omstandigheden, aan den dag leiden.

king van de Negers te voorkomen, beſtaat in eene vaste bepaling van hun dagelijksch werk. Werd hieromtrent een vaste regel voorgeſchreven, dan zouden de Negers tegen alle overlading met arbeid, welke hunne krachten te boven gaat, beveiligd zijn. Wanneer zij het bepaalde werk verrigt hebben, behoort de overige tijd geheel voor hun te zijn. In *Brazilien* is dit reeds met het gelukkigſte gevolg geſchied; en BARROW heeft, in zijne belangrijke reis naar *Cochin-China*, opgemerkt, dat men, om deze reden, in *Brazilien* de zweep niet meer behoeft te gebruiken, om de Negers tot het verrigten van hunnen arbeid aan te ſporen. Door het gebruik van lastdieren, en door het invoeren van werktuigen bij den landbouw, en vooral van Stoom-machines (*) op de ſuiker-plantaadjes, zoude men de Negers van veel zwaren arbeid kunnen ontheffen, kosten beſparen, en het aantal der Zwarten vermenigvuldigen. Men zoude het geheele geſlacht der Negers ongemeen veel kunnen verbeteren, indien men hunne kinderen niet in volſtrekte onwetendheid liet opgroeijen. Men moest aan dezelve, in zoo verre zij daarvoor vatbaar zijn, de eerſte gronden

van

(*) De Stoom-machines geven ook dit voordeel, dat het werk onafgebroken voortgaat, terwijl de water-molens alleen met den vloed in beweging gebragt kunnen worden, en alzoo een' meer ingeſpannen arbeid noodzakelijk moeten maken. De hooge kosten tot het oprigten van zulk eene machine zullen, echter, de algemeene invoering van dezelve wel altoos beletten.

van godsdienst en zedekunde leeren, en hen vroegtijdig aan nuttige werkzaamheden gewennen (*).

Zal eene plantaadje op den duur goed beſtaan, dan zijn de navolgende inrigtingen, met opzigt tot de Negers, volſtrekt noodzakelijk. De woningen der Negers moeten, naar gelange van de grootte des huisgezins, ruim genoeg zijn, en ook wel onderhouden worden, ten einde de gezondheid te bevorderen en de menſchen tegen de zware regen-buijen en de koude nachtlucht te beſchutten. Om dezelfde redenen behoort men hun tevens de noodige kleeding te geven. Het is niet genoeg, dat de Negers met de noodwendige levensmiddelen van de plantaadje voorzien worden; men moet hun daarenboven een ſtuk land, in de nabijheid van hunne woningen, aanwijzen, dat zij voor zich zelven kunnen bebouwen. Dit geeft hun eenig denkbeeld van eigendom, en maakt hen meer gehecht aan de plaats van hun verblijf. Eindelijk moet men ook de kleine geſchenken, welke zoo weinig kosten, en waarin de Negers zoo veel belang ſtellen, niet terughouden. Dezelve worden door hen beſchouwd, als een bewijs van de genegenheid hunner meesters.

(*) Ik mag hier mij beroepen op den Heer BRUYNING, die medelid van het *Collegie van Politie* is, ſedert vele jaren in de Kolonie woont, en aanzienlijke plantaadjes bezit. Deze heeft in een werkje, in 1801 te *Paramaribo* gedrukt, zoo wel de noodzakelijkheid als de mogelijkheid van deze maatregelen bewezen. Ik zal op dit onderwerp terugkomen.

ters. Ook de danspartijen, waarin zij zoo veel vermaak hebben, moet men hun toeſtaan.

Behandelt men de Negers der plantaadjes op deze wijze, dan zullen zij geen' den minſten wensch voeden, om hunne woningen te verlaten; ja, men heeft zelfs voorbeelden, dat zij alsdan medegewerkt hebben, om den aanval der Bosch-negers afteweeren. Men kan aan de eigenaars der plantaadjes, die afwezig zijn, niet genoeg aanbevelen, dat zij toch niet onbepaald den lof zullen beamen, welken de Directeur zich zelven geeft, als hij de inkomſten van de plantaadje meer dan zijne voorgangers heeft doen toenemen. Zij moeten zich vooral een overzigt laten geven van den arbeid der Negers, welke tot het opbrengen van die inkomſten, vereischt wordt, en dezen vergelijken met het getal der Negers, die op de plantaadje werken. Bevinden zij, dat van die arme menſchen meer gevorderd wordt, dan billijk is, dan mogen zij zich vastelijk overtuigd houden, dat zulk een Directeur, binnen weinige jaren, hunne bezittingen te gronde zal helpen. Veel meer bevordert de eigenaar zijn voordeel, wanneer hij den Directeur eene jaarlijkſche belooning geeft, omdat het aantal van Negers op zijne plantaadje toeneemt.

Bijvoegſel tot den Twintigſten en Eenentwintigſten Brief.

HAZZING, in zijne beſchrijving van *Guiana*, en de Schrijver van het werk *La Richesse de la Hol-*

lan-

lande, welke beide men befchouwt als de beste berigten omtrent de *Hollandfche* bezittingen te hebben medegedeeld, verhalen het ontftaan der Boschnegers in de binnenlanden van *Guiana*, en het toenemen van derzelver aantal, op de volgende wijze:

Te *Surinamen* loopt de *Tempaty-Creek* door een oord, waar veel bergachtige plaatfen met timmerhout zijn. Men zond Negers derwaarts, om de boomen te vellen, en dezelve tot timmerhout te bewerken. Deze gedroegen zich zeer goed; hadden zich tegen de aanvallen der weggeloopene Negers verdedigd, en waren zelfs meermalen tegen deze te velde getrokken. Men kon hen, derhalve, als eene bedekking tegen de *Maron*-negers befchouwen. Ter belooning voor hun gedrag, had men hun landerijen gegeven, in de nabijheid van hunne woningen. Zij mogten varkens en gevogelte houden, en de afval van het hout werd ook hun ten deel; daarenboven mogten zij drie of vier ftukken timmerhout naar *Paramaribo* zenden, en voor hunne rekening laten verkoopen. Daardoor waren zij in ftaat, om gemakkelijker en ruimer te leven, dan de Negers, die op de laag gelegene fuiker- en koffij-plantaadjes moesten arbeiden. Zij toonden zich dus zeer ongenegen, om hun tegenwoordig verblijf met de plantaadjes weder te verwisfelen. Een zeker Planter, MARTIN, begreep, in weerwil van de tegenbedenkingen zijner vrienden, eenige van zijne flaven weder op zijne, laag gelegene, plantaadje te verplaatfen. De flaven toonden hunne afkeerigheid van deze verandering.

Zij

Zij maakten hunnen Heer opmerkzaam, hoe vele Negers alreede op de bedoelde plantaadje, door de ongezonde ligging van dezelve, door de flechte behandeling en wat dies meer is, waren omgekomen. MARTIN ftoorde zich daaraan niet. De Opziener, BRUYERE, verzekerde hem, dat hij zich wel in ftaat gevoelde, om den wil van zijnen meesten uitvoer te doen brengen, en gaf dezen den raad, dat hij elken foldaat, die tot het wegvoeren der flaven zou gebruikt worden, met touwen moest voorzien, om zich daarvan, in geval van nood, te kunnen bedienen. De Negers, hiervan onderrigt, befloten eenparig, zich te verzetten tegen alle wegvoering, en, het zij dan door geweld, het zij bij vriendfchappelijke onderhandeling, meester te blijven van de plaats, waar zij zich thans bevonden. Vele hunner, vooral zij, die onlangs uit *Afrika* waren gekomen, hadden zeer bloeddorftige voornemens. De andere poogden hen wel gematigder gezindheden inteboezemen, maar dit was te vergeefs. De eerfte, op wien zij aanvielen, was de gezegde Opziener of Directeur; deze werd gewond en hem eene hand afgehouwen. De Vaandrig, die met een commando foldaten op hen afkwam, werd ook gekwetst, en twee zijner manfchappen fneuvelden. De Negers namen de wijk in de bosfchen.

Eenige dagen daarna, werd een Kapitein met een talrijk Detachement afgezonden, om de Negers in hunne fchuilplaats optezoeken; doch hij werd, na een verlies van dertig man, teruggedreven. Nu

trok de Overfte REINET met tachtig man tegen de Negers te velde. Hij vond hen op eenen berg gelegerd en wel verfchansd; evenwel tastte hij hen aan, en noodzaakte hen, in de wildernis de wijk te nemen.

De plaatfen in de *Tempaty-Creek*, waar de onlusten begonnen, waren acht in getal, te weten: *Daniel Navo*, *Boston*, *Avary*, *Abraham*, *Thomas*, *Koffij*, *Jan Prado* en *Auoko*, welke ten Westen van den *Maraweine* en *Uka* of *Auka* lagen. De Negers, die de eerfte bewoners van deze plaatfen werden, behoorden aan Joden en aan eenen Heer SELMERS. In het jaar 1749, voegden zich bij hen de Negers, die op de plantaadjes *la Paix*, *Maydenburg*, *Blyenburg*, *Wolwegat*, *L'Hermitage* en *Batenburg* waren opgeftaan tegen hunne meesters. In vervolg van tijd, vereenigden zich verfcheidene weggeloopene flaven met hen. Stout geworden, door de mislukte ondernemingen, van de zijde der Kolonie, om hen te bedwingen, begonnen zij, van hunnen kant, de plantaadjes aantevallen. Zij lieten dan verfcheidene brieven achter, welke, echter, zoo flecht en gebrekkig gefchreven waren, dat men derzelver inhoud bezwaarlijk konde ontcijferen. Zoo veel, evenwel, konde men er uit opmaken, dat de Bosch-negers wel vrede wilden hebben, en dat men iemand als onderhandelaar aan hun moest afzenden. Dit gaf, in 1758, aanleiding tot de zending van twee Negers, COFFIJ en CHARLESTOWN, die, bij den opftand, aan hunne meesters trouw gebleven waren.

Zij bragten aan de Bosch-negers geschenken en brieven.

Zij werden door het Opperhoofd der Bosch-negers, ARUBE wél ontvangen. Deze was in de bosschen geboren, zag er zeer goed uit, en had veel moed. Hij verklaarde, dat hij niet ongenegen was, met de Kolonie vrede te maken, op dezelfde voorwaarden, welke de *Engelschen* aan de Negers op *Jamaika* hadden toegestaan. Hij verlangde, dat één' of twee Blanken uit de Kolonie aan hem zouden gezonden worden, om met dezen bepaaldelijk te kunnen onderhandelen, en dat men hem schietgeweer, kruid en lood en eenige gereedschappen, van welke hij eene lijst overgaf, zoude bezorgen. De Gouverneur en de Raad stemden hierin toe, en twee blanke Afgevaardigden gingen, met de beide genoemde Negers en met de geschenken voor het Opperhoofd, naar de Bosch-negers, om den vrede te sluiten. De toestand, waarin deze zich bevonden, maakte hen misschien te meer tot vrede geneigd; want zij hadden niet alleen de Kolonie tot hunnen vijand, maar ook de *Indianen*, die destijds hier eene uitgestrekte landstreek bewoonden, en vaak de vreemdelingen, die tot in de bosschen doordrongen, terugdreven. Ook hadden de Bosch-negers gebrek aan menigerlei noodwendigheden, welke zij alleen door de kolonisten konden bekomen.

De blanke Afgevaardigden waren J. A. CROMBY en J. R. ZOBIE, die Kapitein was bij het vrije burger-corps. De beide Negers kregen, tot loon

van

van hunne bewezene dienften, hunne vrijheid, en daarenboven vijftig guldens voor reiskosten, en hunne meesters ontvingen voor hen ieder duizend guldens. De Blanken kregen tot reiskosten honderd en vijftig guldens, en daarenboven werd aan hun, in gevalle dat zij eenen, voor de Kolonie voordeeligen, vrede tot ftand bragten, eene jaarwedde beloofd, welke, na hun overlijden, op hunne vrouwen en kinderen zoude overgaan. Zij waren, echter, niet zoo gelukkig, dat zij den opgedragen last, naar wensch, ten uitvoer bragten, naardien de gefchenken, welke zij den Negers aanboden, niet beantwoordden aan de lijst, welke deze hadden gegeven. De *Hollandfche* Afgevaardigden werden befchouwd als lieden, die gekomen waren, om den vrede van de Bosch-negers aftefmeeken; zij werden terftond teruggezonden, doch de gefchenken werden gehouden. De Negers gaven aan de kolonisten een jaar tijd, om hun te bezorgen, wat zij verlangd hadden, en beloofden, intusfchen de vijandelijkheden te zullen ftaken. Een hunner Opperhoofden maakte nog de aanmerking, dat de eigenaars der plantaadjes niet genoeg zorgden, dat zij bekwame en gematigde Directeurs hadden, daar deze, door hun onverftandig gedrag, den opftand hadden veroorzaakt, en dat zij nog eenmaal den geheelen ondergang van de Kolonie zouden bewerken.

Toen het jaar van wapenftilftand ten einde liep, benoemden de Gouverneur en de Raad de Heeren VICERA en COLEMS, om den vrede met de Bosch-ne-

negers te fluiten, die zich aan de andere zijde van *Auka* hadden neêrgezet; ook werden nu de geschenken niet vergeten. De Afgevaardigden gingen, den 18den April 1761, onder geleide van een Commando soldaten van tachtig man, met eenen Lieutenant aan het hoofd, op reis. Men gaf hun nog zestig Negers, om levensmiddelen te dragen; ook waren zij door zestien Bosch-negers vergezeld, die gekomen waren, om hen naar derzelver verblijf te geleiden. Na eenen moeijelijken togt, kwamen zij, den 8sten Mei, aan de andere zijde van eene groote *Creek*, welke de *Beneden-Jouka* genoemd werd. In deze wildernis kwamen verscheidene Bosch-negers bij hen. Van hier kwamen zij aan de groote *Jouka Creek*. Nadat zij, in eene boot, over dezelve gevaren waren, gingen zij, onder slaande trommen, langs een breed voetpad, in het bosch; zoo kwamen zij aan de woning van een' der voornaamste Opperhoofden, POMA genaamd, die zichzelven als eigenaar beschouwde van al het omliggende land. Deze ontving hen zeer vriendelijk, en zij werden met een *Salvo* uit het klein geweer begroet. Na een kort verblijf, spoedden zij zich, om bij ARUBA te komen, die hen, onder een algemeen *Salvo* van zijne gewapende manschappen, en met een *Huzza*, van den kant der vrouwen en kinderen, ontving. Hier vonden zij ook een' der Opperhoofden, dien zij te voren bij POMA gezien hadden. Men wees hun eene vrij goede woning tot hun verblijf aan. De woningen der Negers waren alle naar één bestek

ge-

gebouwd, van goede balken, en ééne verdieping hoog. De zijmuren beſtonden uit palisſaden-hout en de daken waren met drooge bladeren gedekt. Elke kamer had eene deur van voren, en eene andere daar regt tegenover. De grond of de vloer beſtond uit vastgeſtampte klei.

Nadat de Afgevaardigden en hun geleide de aangewezene woningen betrokken hadden, werden zij door de Opperhoofden genoodigd, die alle achtereenvolgende aan hun een feest gaven. Dit, echter, brak den loop der onderhandelingen niet af; de vrede kwam, na lange beraadſlagingen over elk artikel, den 22ſten Mei tot ſtand. Nadat dit geſchied was, hief het Opperhoofd BOSTON terſtond zijne hand om hoog, en zwoer, bij den almagtigen God en bij de wereld, dat deze vrede ongeſchonden zoude bewaard worden, niet alleen door de Negers, die hier geboren waren, maar ook door dezulke, die uit *Afrika* zouden worden aangevoerd. „Dit zeggen insgelijks" – verklaarde hij – „ons Opperhoofd POMA, aan wien dit land behoort, en ARUBA, die *Jouka* bewoont, gelijk alle de overige Opperhoofden." Hij voegde er bij: „Het is onze wil, dat dezulke van onze lieden, die de rust verſtoren, valſche geruchten verſpreiden en ongeregeldheden begaan, gevangen genomen, en aan ons bekend gemaakt worden, opdat alles van ons moge verwijderd blijven, wat voor de voortduring van den vrede nadeelig zou kunnen zijn." Daarop wendde hij zich tot de overige Opperhoofden, en zeide: „Thans is het uwe zaak,

te

te bevestigen, wat BOSTON gezegd heeft." Het eerfte artikel, dat de *Hollanders* aan de Negers moesten toeftaan, was vrijheid en onafhankelijkheid.

De Afgevaardigden genoten, gedurende hun verblijf bij de Negers, geenszins eene volkomene vrijheid. Ieder moest eene der voornaamfte Negerinnen tot zijn gezelfchap, gedurende den tijd van zijn verblijf, verkiezen. Hierdoor werden zij naauwkeurig gadegeflagen. In het algemeen, geven de Bosch-negers naauwkeurig acht op alles, wat te hunnen aanzien in de ftad *Paramaribo* plaats heeft. Men vermoedt, dat zij deswege berigten ontvangen, door meisjes van hunne natie, die in de ftad komen, en aldaar verbindtenisfen aanknoopen.

Nadat de punten van vrede volkomen in orde waren, verzocht BOSTON aan de Afgevaardigden, dat zij aan den Gouverneur en aan den Raad zouden zeggen, dat de vrede van den kant der Negers wel gemeend was, en dat zij vast befloten hadden, denzelven ftiptelijk te bewaren; doch dat men evenwel maatregelen zoude gelieven te nemen tegen de flechte Directeurs of Opzieners der plantaadjes; want bijaldien er flaven tot hen overliepen, die om kwade en wreede behandeling hunne meesters waren ontvlugt, zouden zij aarzelen dezelve uitteleveren, uit vrees van derzelver lijden te vergrooten; maar wat zulke flaven betrof, die zich aan misdrijven tegen de kolonisten hadden fchuldig gemaakt, deze zouden zij aanftonds in handen van de Regering ftellen.

De-

Deze BOSTON was, in de Kolonie, van eenen *Indiaan* en eene Negerin geboren; hij was dus hetgene men een' *Cabugl* (*) noemt. Hij gedroeg zich, na zijne vlugt in de bosfchen, in vele opzigten, beter omtrent de Blanken, dan de meeste overige Bosch-negers, en zeer waarfchijnlijk was zijne betuiging aan de Afgevaardigden welgemeend. Men beweert, echter, dat de andere Opperhoofden geenszins handelden overeenkomftig hunne beloften. Van de weggeloopene flaven zonden zij alleen dezulke terug, die oud, ziekelijk of zwak waren; alle de overige hielden zij bij zich, en verborgen dezelve, wanneer, van de zijde der Regering, navorfchingen gedaan werden. Het Opperhoofd POMA gaf een' van zijne zonen als gijzelaar, dien de Afgevaardigden met zich namen, toen zij, in Junij 1761, naar *Paramaribo* terugkeerden.

In October, daarop volgende, begaf zich de Majoor MEYER op weg, met honderd en zestig foldaten en vier honderd en vijftig Negers, die den voorraad droegen, ten einde te *Aukana* den vrede te onderteekenen, en de gefchenken te overhandigen. Aan de westzijde van den *Maraweine*, bij eene *Creek*, had ARUBA zich met zijn volk geplaatst. De Majoor MEYER had in last, de gefchenken niet eerder overtegeven, vóór dat men de overige gijzelaars, welke men, bij het fluiten van den vrede

(*) *Cabugl* of zwarte *Caraïbe* noemt men een' afftammeling van eenen *Indiaan* en Negerin en omgekeerd.

de toegezegd had, aan hem zou hebben uitgeleverd. Naauwelijks had hij de Negers met dezen last bekend gemaakt, of zij weigerden de gijzelaars te geven, en eischten, op eene zeer beledigende wijze, de gefchenken. Zij beloofden, dat zij, door eenen eed, zich wilden verpligten, den vrede te zullen bewaren; maar zij dreigden, dat zij, in geval van weigering, alle de magazijnen zouden verbranden. Bij deze gefteldheid van zaken, ging de Majoor MEYER, ondanks de tegenbedenkingen van zijnen Kapitein en Lieutenant, zijnen last te buiten, en gaf de gefchenken over. De Regering was daarover zeer ontevreden en wilde den Majoor voor eenen Krijgsraad roepen; maar de Negers, die voorbij *Auka* woonden, leverden de beloofde gijzelaars uit, aan den Fiscaal en den Secretaris der Kolonie, die zich naar eene plantaadje, tegen over *Armina* gelegen, begeven hadden.

Nu werd de vrede door dertien Opperhoofden onderteekend; maar deze waren niet tevreden met de wijze, waarop de Christenen den eed aflegden. De Afgevaardigden moesten zich naar de volgende manier der Negers fchikken. Er werd eene infnijding in hunnen arm gemaakt, het bloed werd in eene calabas opgevangen, met wat water en aarde vermengd; en van dit mengfel dronken zoowel de Christenen, als de Negers. Na deze plegtigheid fprak de Priester der Negers den vloek uit over elk, die de voorwaarden des vredes zoude fchenden. De Afgevaardigden bevestigden den vrede te *Auka*, namen de gijzelaars mede, en na

 twee

twee dagen aldaar vertoefd te hebben, waar zij ook vriendelijk werden ontvangen, en men ter hunner eere feesten hield, keerden zij naar *Paramaribo* terug.

Al ſpoedig werd, echter, de vrede weder geſtoord. Aan de *Cottica* waren de ſtammen onder den beruchten BONNIE, en aan de rivier *Surinamen* onder CORMANTYN COYS, zeer onrustig. De laatstgenoemde ſtam was oorſpronkelijk van de plantaadje *St. Barbara*, waartoe ook deze Neger behoorde. Achter deze plantaadje ligt een uitgeſtrekt, laag, moerasſig land, werwaarts hij zich met andere Negers begaf. Men konde hen uit deze wijkplaats niet verdrijven, daar de moerasſen, zelfs in het drooge jaargetijde, ontoegankelijk waren.

Naardien CORMANTYN COYS vaak verontrust werd, en zich in dezen omtrek niet veilig achtte, zoo verliet hij denzelven, in 1756 of 1757, en vereenigde zich met den ſtam van BONNIE, omſtreeks *Barbecoebo*, alwaar hij verſcheidene gehuchten bouwde, van welke eenige met paliisſaden omringd waren. Van het jaar 1769 tot 1776, deden deze Negers verſcheidene aanvallen op de plantaadjes, verbrandden de gebouwen, voerden de ſlaven weg, en doodden dezulke, die tegenſtand boden. Er werden ſoldaten op hen afgezonden. Deze bragten hun vele nederlagen toe; hunne woningen werden verwoest, en zij zagen zich genoodzaakt, naar een eiland in den *Maraweine* de wijk te nemen. Hier werden zij wel ontdekt, doch

doch bij gebrek aan vaartuigen, of misſchien omdat men zich niet ſterk genoeg achtte, niet aangetast. Een Opperhoofd van BONNIE's volk, die tot de *Hollanders* overliep, berigtte, dat deze opſtandelingen in verbindtenis met de *Franſchen* ſtonden, dat drie Afgevaardigden van *Cayenne* bij hen waren, gelijk dan ook de Opperhoofden vaak in gemelde ſtad kwamen. Bij hen wapperde ook de *Franſche* vlag.

Ik zoude te breedvoerig moeten zijn, wilde ik alle de kleine voorvallen verhalen, welke plaats hadden. Ik zal alleen zeggen, dat de Bosch-negers, in 1790, de drie hout-plantaadjes, *Rynbeek*, *la Solitaire* en *Renoncour* aanvielen. De eigenaars van de twee eerſten werden, op de wreedſte wijze, vermoord. De Regering nam nu het beſluit, om deze rebellen, ware het mogelijk, geheel uitteroeijen. Zij zond eene aanzienlijke magt tegen dezelve af, met bevel, om hen geene rust te laten. Het grootſte voordeel werd, op den 30ſten April 1790, op de vijanden behaald. Zij werden, door medehulp van de *Aukaners*, zoo vervolgd, dat de *Hollandſche* troepen tot op den tweeden graad van den Evenaar kwamen.

Er kwam een wapenſtilſtand, die, echter, door de vijanden niet werd gehouden. Zij overvielen den 4den Augustus, de *Aukana*-negers, voerden twee Blanken en verſcheidene meisjes en jongens der *Aukaners* met zich weg. Dit verbitterde de laatſte dermate, dat zij deel namen aan den veldtogt van den Majoor ZEEGELAAR tegen BONNIE

 en

en CORMANTYN COYS, welke voor de laatſten nadeelig afliep. Sedert hebben deze rebellen zich ſtil gedragen. Zij bebben eene verbindtenis met de *Aukana*-negers geſloten, welke zij onder hunne beſcherming hebben genomen, en deze zijn bij de Regering borg voor hun vreedzaam gedrag.

De *Aukana*-negers, die onder veertien Opperhoofden aan de rivier *Tupanahoni* leven, beſtonden, in het jaar 1811, naar gisſing, die eer te klein, dan te groot was, uit 684 mannen, 759 vrouwen, 546 jongens en 645 meisjes. De *Saramacca*-negers, wier woningen zijn tusſchen den *Saramacca* en de rivier *Surinamen* en de *Creek*, die zich daarin ontlast, hebben twaalf Opperhoofden. Hun getal bedraagt 609 mannen, 645 vrouwen, 596 jongens en 691 meisjes. De *Becoe Moeſinga*-negers, welke mede onder de laatſte benaming begrepen zijn, wonen ook aan den oever van den *Saramacca*, doch zeer hoog. Zij hebben hun' eigen' Reſident, die Postmeester genoemd wordt, en ontvangen verſcheidene geſchenken. Onder drie Opperhoofden, zijn zij ſterk 56 mannen, 56 vrouwen, 25 jongens en 28 meisjes.

Het zoude te veel bladzijden vullen, wilde ik de verſchillende vredes-voorwaarden mededeelen, welke tusſchen de Kolonie en de Bosch-negers gemaakt werden; het zoude, trouwens, voor de meeste lezers ook van weinig belang zijn. Genoeg zal het dus zijn, dat ik de hoofdpunten opgeve.

De Bosch-negers werden tot een vrij en onafhankelijk volk gemaakt. Zij mogten hunne gehuchten

ten in oorden met hout voorzien, en aan de oevers der rivieren, doch op bepaalde afſtanden van de Kolonie aanleggen. Alle weggeloopene Negers moesten zij uitleveren. Jaarlijks moesten aan hun geſchenken geleverd worden, beſtaande vooral in ſchietgeweer, ſabels, kruid en lood.

De Bosch-negers verdeelden zich vervolgens in twee hoofdafdeelingen. Eene partij begaf zich naar het Zuiden, en verkoos tot woonplaats de omſtreken van *Auka;* zij dragen den naam van *Aukana*-negers. De andere begaven zich naar het Westen, langs de *Saramacca*-rivier, en kregen den naam van *Saramacca*-negers. Uit de onderſtaande lijst kan blijken, dat de geſchenken, welke aan de Negers, bij onderſcheidene gelegenheden, beloofd werden, van belang zijn, en, in gevalle van nieuwe vijandelijkheden, ten nadeele van de Kolonie kunnen gebruikt worden. In 1809 ontvingen zij het navolgende:

52 Geweren.
53 Vaten Buskruid, ieder van 25 pond.
2000 Pond Schroot N°. o.
2000 Vuurſteenen.
547 Neger-bijlen.
549 Schoffels.
277 Hakmesſen.
306 Mesſen met gele hechten.
122 Scheermesſen.
16 Molen-ſteenen, met asſen en handvatſels.
111 Tafel-mesſen.
115 Scharen.
18 Klisteer-ſpuiten.

 34 Lan-

34 Lancetten, tot aderlaten.
115 Geelkoperen Zwamdoosjes.
113 Kleine Spiegels.
2000 Visch-hoeken.
2000 Naalden.
315 Pond Verſierſelen van allerlei ſoort.
615 Pond Kralen, meestal witte.
34 Hoeden voor de Opperhoofden.
61 Stukken Vriesch Bont, elk 50 Yard.
11 ——— 21 ——
220 Roode Oostindiſche Zakdoeken.
8 Fijne Hembden. } voor de Opperhoofden.
1 Gedrukte Nachtrok. }
53 Stukken Sileſisch Linnen.
64 Vaten Zout.
570 Vaten Brandewijn.
120 IJzeren Potten.
460 Ellen Hollandsch Linnen.
4 Vaten Lamp-olie.
6 Kisten met Zeep.
2 Kisten met Kaarzen.
65 Pond wit en zwart Naaigaren.
1828 Groene Mesſen.

BERIGTEN OMTRENT DE BOSCH-NEGERS, AAN DEN HEER VON SACK MEDGEDEELD DOOR DEN HEER HELDERMAN, DIE LANGE, IN TIJD VAN VREDE, ONDER DE AUKANERS HEEFT GEWOOND.

De *Aukana*-negers ſtaan nog op eenen zeer lagen trap van beſchaving; en daar zij geen' geregelden regeringsvorm hebben, is het onmogelijk eene juiste opgave van hun getal te bekomen, te

te meer, daar eene menigte zich onder de Blanken bevindt, en voor dezen werkt. Naar mijne berekening, tellen zij niet meer dan twee duizend zielen; omtrent een derde gedeelte woont in de distrikten der Blanken. Vijf honderd zijn misſchien geſchikt, om de wapens te dragen, twee honderd zijn oude mannen en jongens, de overige vrouwen en meisjes. Van den ſtam van BONNIE kan ik het getal nog minder bepalen. Zoo veel is mij gebleken, dat hetzelve, door de oneenigheden met de *Aukaners*, aanmerkelijk is verminderd. Ik geloof, dat hunne gewapende manſchappen naauwelijks hooger dan vijftig kunnen geſchat worden; het overige van dezen ſtam, ouden en jongens, zal misſchien driehonderd beloopen. Evenwel, men moet deze opgave ſlechts als eene gisſing beſchouwen.

Hun Regeringsvorm (indien men hunne inrigtingen in het algemeen aldus noemen mag) is *ariſtocratisch;* of misſchien moet men zeggen, dat zij in eene *anarchie*, zonder eenigen regeringsvorm, leven, naardien alles zich daartoe bepaalt, dat zij aan hunne Oudſten eene zekere mate van achting en gehoorzaamheid toedragen; doch dit is geheel willekeurig, want ingevalle van nalatigheid in dezen, beſtaan er geene ſtraffen.

Zoowel de *Aukana*- als de *Bonnie*-negers zijn in verſcheidene takken verdeeld, welke zij *Loo's* noemen. Bij de *Aukaners* zijn dertien zulke takken, die door de Regering erkend worden.

den (*). De oudſte van dezelve zijn de *Otto*-negers, die van de plantaadje *Fortune*, aan den *Commetawane Creek*, afſtammen. Deze hebben in zoo verre eene ſoort van oppermagt over de andere, dat uit hen alleen de *Gramman* mag gekozen worden. Hoewel deze keuze, met toeſtemming en goedkeuring der overige ſtammen, geſchiedt, geldt dezelve, echter, ſlechts zoo lang, als zij vereenigd blijven, en er geene ſcheiding plaats heeft. Deze *Gramman*, Prins of Neger-Koning, wordt door de Regering van *Surinamen* met den titel van Opperhoofd beſtempeld. De naam van den tegenwoordigen *Gramman* is BAMBIO. Hij is reeds hoog bejaard, maar ſterk van geſtel. Waarſchijnlijk wordt QUARRE, de zoon van zijne Zuster, zijn opvolger (†). Deze is, ſedert de vernieuwing van den vrede, als gijzelaar te *Paramaribo*. Behalve dit Opperhoofd, verkiest elke tak voor zich eenen Overſte, die naderhand, in de vergadering der *Aukaners*, in zijnen post bevestigd wordt. De voorregten van den *Gramman* zijn de volgende: Hij roept de andere Hoofden

(*) De namen van deze afdeelingen zijn afkomſtig, gedeeltelijk van oude plantaadjes, welke ſedert lange verlaten zijn, gedeeltelijk van de eigenaars, welken zij ontliepen.

(†) De erfopvolging heeft in de zijdlinie, niet in de regt afdalende linie, plaats. Dit geſchiedt misſchein, opdat elke ſtam op zich zelven zal blijven, en het Regentſchap niet in eenen anderen zal overgaan.

den of Overſten bijeen, wanneer er brieven van de Regering van *Surinamen* zijn ingekomen, of wanneer er geſchillen tusſchen de afzonderlijke takken ontſtaan, met één woord, wanneer er omſtandigheden plaats hebben, welke eene algemeene beraadſlaging vereiſchen. Zij, die er lust in vinden, of er belang bij hebben, verſchijnen op die vergadering; de overige blijven te huis. De zaak wordt door het Opperhoofd voorgedragen, en door de Overſten, bij meerderheid van ſtemmen, beſlist. Hierbij heeft, echter, niet de beste orde plaats. Na den afloop van zaken, gaat elk naar huis (*). Ontſtaan er geſchillen onder de leden van een' en denzelfden *Loo*, dan doen de Oudſten uitſpraak.

Alleen op vergiftiging en moord zijn ſtraffen geſteld. Wordt iemand van eerstgenoemde misdaad overtuigd, dan wordt hij levendig verbrand, en wel van onderen op. De moordenaar wordt op dezelfde wijze gedood, waarop hij den moord heeft gepleegd. Moord heeft zeldzaam, vergiftiging menigvuldiger plaats; en ſchaars verloopt er een jaar, dat niet een of twee misdadigers den gemelden dood moeten ſterven. Verſcheidene bijgeloovige ceremonien, niet ongelijk aan die, welke, in de mid-

(*) Ook jongelieden kunnen aan deze beraadſlaging deelnemen. Vaak geven ook zij hun gevoelen te kennen, dat ſomtijds door de meer bejaarden omhelsd wordt. Elk heeft toegang tot deze zamenkomſten; de vrouwen zijn over het geheel van dezelve uitgeſloten, maar ſomwijlen worden zij, als een bewijs van groote gunst, toegelaten.

midden-eeuwen, in *Europa* plaats hadden, worden gebezigd, om de aangeklaagden tot bekendtenis te brengen. Nooit zag ik, dat iemand om diefstal gestraft werd; en evenwel heeft dit misdrijf menigvuldig plaats. Doch wordt er dieverij gepleegd, en de dader, door gezegde middelen, ontdekt, dan wordt hij alleen met schande gestraft, en moet, het zij vrijwillig, het zij door geweld gedwongen, het gestolene teruggeven.

Wanneer zij met de overige wilde stammen, *Indianen* of Negers, in oorlog komen, of willen zij eenen aanval op de Blanken doen, dan vermag het Opperhoofd niets meer, dan de overige Oversten aantesporen, dat zij er deel in zullen nemen; hij kan hen niet dwingen manschappen te leveren, maar moet dit aan hunne verkiezing overlaten. Men ziet uit een en ander, dat de regeringsvorm der Negers niets minder dan *militair* is. Dezelve is niets meer dan de losse band der gewoonte, welke eenigen schijn heeft van regeringsvorm.

Zij vinden hun levensonderhoud door de visscherij en de jagt. Houden zij zich op in de streken, waar Blanken wonen, dan vellen zij hout en werken in de bosschen, en dezulke verdienen veel meer, dan hunne medebroeders. Vangen zij boven in de rivieren visch, dan brengen zij dezen lager af, en verkoopen ze. Zij zijn in het visschen en jagen zeer bedreven. Op de jagt gebruiken zij meestal schietgeweer; ontbreekt het hun daaraan of aan buskruid, dan bedienen zij zich van boog en pijlen. Met de laatste weten zij ook handig

dig de visſchen te treffen. Zij begeven zich in groote menigte naar de watervallen, welke menigvuldig en groot zijn in het bovenland. In de rivieren vangen zij den visch niet met netten, maar met manden. Zij verſtaan ook, even als de *Indianen*, de kunst, om van kruiden een aftrekſel te maken, dat de visſchen zoodanig bedwelmt, dat zij dezelve met de hand kunnen vangen.

Land- en akkerbouw wordt door hen niet veel gedreven, en dezelve ſtaat nog op eenen zeer lagen trap. Daar zij een ongemeen vruchtbaar land bewonen, kunnen zij, met weinige moeite, dat gene bekomen, wat zij tot onderhoud van hunne familie en van zich zelven behoeven. Evenwel, naardien zij, gelijk alle onbeſchaafde volken, zeer traag zijn, ontbreekt het hun vaak aan levensmiddelen, bijzonder denzulken, die lui zijn, welke alsdan van de mildadigheid der arbeidzamen moeten leven. De oorzaak van hunne weinige vordering in den landbouw is vooreerst in de gezegde traagheid, maar verder ook daarin gelegen, dat zij niet verkoopen kunnen, wat hunne akkers opleveren, boven het gene zij zelve noodig hebben; zij moeten hun' overvloed weggeven of laten bederven; want de kolonie is te verre van hunne woonplaats verwijderd, dan dat zij iets anders, dan rijst en *Pinda*, derwaarts kunnen brengen. De laatstgenoemde artikels zullen zij, echter, voortaan zeker meer verbouwen, daar de vaart op den *Maraweine* door de *Wanen-Creek* naar *Paramaribo* hun vrij ſtaat. Andere voortbrengſels, als koffij, katoen

en

en dergelijke planten zij niet meer, dan zij tot eigen gebruik noodig hebben. Zij zijn liefhebbers van allerlei ſterken drank, vooral van rum. Zelve maken zij eenen bedwelmenden drank uit het ſap van het ſuikerriet. De veefokkerij kennen zij geheel niet, en dus nog minder het gebruik van het vee ter verligting van den arbeid op het veld. Het zoude misſchien moeite kosten, hoornvee, paarden en ezels bij hen intevoeren; doch wanneer zij eens met het nut bekend wierden, dat dezelve aanbrengen, zouden zij zekerlijk de noodige zorge dragen voor de aankweeking van deze dieren; en er is geen twijfel aan, of zij zouden daarin gelukkig ſlagen.

De eenige tamme dieren, welke men bij hen aantreft, zijn honden, welke zij op de jagt gebruiken. Gedeeltelijk kweeken zij deze zelve; maar zij ruilen ook honden van een wild volk, de *Acouri-Indianen*, en wel tegen ijzeren werktuigen en andere waren, welke zij van de Blanken bekomen. Deze honden, welke een wild ras zijn, worden ook door de Negers naar de Kolonie gebragt, en aldaar duur verkocht, als zij geſchikt zijn voor de jagt. Men vindt bij hen ook hazen en eenden, en voorheen tevens wilde varkens; doch daar dezelve, uit hoofde van de onachtzaamheid, waarmede zij bewaakt werden, groote ſchade aan hunne akkers en velden veroorzaakten, hebben zij ze gezamenlijk doodgeſlagen.

Hun godsdienst is een mengſel van bijgeloovige begrippen. Zij gelooven toch in een Opperſte

We-

Wezen, dat zij als den Schepper en Onderhouder der wereld beſchouwen; zij noemen hetzelve in hunne ſpraak *Gran Massa Gada*. De lucht noemen zij den Duivel; het water laten zij door eene menigte van Ondergoden bewonen. Tot deze wenden zij zich, bij alle gelegenheden, als bij ziekten, ongelukken, bij den akkerbouw, op de jagt en de visſcherij. Zij bidden dezelve aan, brengen hun offeranden. Zij gelooven ook, dat ſommige van deze Ondergoden in de menſchen kunnen varen, en zij gedragen zich dan als bezetenen. Somwijlen geven zij feesten ter eere van hunne Goden, waarbij zij danſen, muzijk maken, en eene menigte van buitenſporigheden bedrijven. Zij gelooven ook in eene voortduring na den dood; doch hunne denkbeelden daaromtrent zijn zoo verward, dat men onmogelijk begrijpen kan, wat zij in dit opzigt verwachten. Zij vereeren op dezelfde, althans gelijkſoortige, wijze hunne afgeſtorvene ouders, als hunne Goden. Zij gelooven, dat de ziel van de afgeſtorvenen, op eene onzigtbare wijze, onder de levenden blijft, en hun op de jagt en bij de visſcherij behulpzaam is. Eigenlijke Priesters hebben zij niet; doch er zijn lieden onder hen, die voorgeven, iets meer te weten dan de overige. Het getal der Ondergoden, alsmede de wijze van derzelver vereering bepaalt een ieder naar willekeur. In elk dorp is eene bijzondere hut, welke zij *Gada-Huis* noemen, en waarin hunne bijgeloovige ceremonien verrigt worden. Het Distrikt, dat de Bosch-negers bewonen, ligt in het boschrijke en

berg-

bergachtige gedeelte des lands, dat tot hiertoe niet door de Blanken werd bewoond, en wel aan eenen arm van den *Maraweine*, die *Tapanatoni* genoemd wordt. De *Maraweine*, namelijk, verdeelt zich, diep in het binnenland, in twee armen; de regter arm draagt den ſtraks gezegden naam. Aan denzelven liggen de woningen der *Aukana*-negers. De linker arm heet *Lava*. Ter plaatſe, waar de twee armen zich van elkander ſcheiden, wonen de opſtandelingen, die zich, voor zes jaren, van het vrij-corps verwijderden. Deze hebben, met toeſtemming der *Aukaners*, hunne woningen opgerigt, in de nabijheid van eenen waterval, *Pori Goede* genoemd.

De *Aukana*-negers hadden aan de Regering van *Surinamen*, bij gelegenheid, dat de vrede hernieuwd was, aan de *Sara-Creek*, en bij de verdere bevestiging van denzelven in November 1811, beloofd, dat deze opſtandelingen zich vreedzaam zouden gedragen, en dat zij, in gevalle dezelve vijandelijkheden tegen de Blanken mogten beginnen, hen als vijanden zouden beſchouwen en behandelen, en hen, levendig of dood, in de handen der Regering overleveren. Dezelfde verpligting namen zij op zich, ten aanzien van de *Bonnie*-negers.

De laatstgenoemde wonen iets hooger aan de rivier *Maraweine*, en wel aan dien arm, welke *Lava* genoemd wordt. In den omtrek van hunne woonplaats zijn groote en kleine watervallen; de eerſte is even beneden den laatſten post der Blanken. Deze woningen liggen meer dan tachtig uren

van

van die der *Aukana*-negers, of liever van den mond der rivier *Tapanahoni*. Hier zijn de watervallen menigvuldiger en geweldiger, naardien de bedding van de rivier naauwer wordt. In het gebergte verdeelt de rivier zich in verscheidene takken en *Creeken*. Deze ftreken worden door de laatstgenoemde Negers bewoond. Hunne dorpen of gehuchten, welke op eene ftreek lands van twaalf uren lengte liggen, zijn zeer onbeduidend; trouwens zij veranderen nu en dan van woonplaats. De huizen beftaan alle, zonder onderfcheid, uit kleine hutten op palen, welke in den grond geheid zijn. Zij zijn met bladeren gedekt en met pallifaden omringd; voorts zijn ze zoo eenvoudig als mogelijk. Deze Negers hebben ook akkers, waarop zij levensmiddelen bouwen. Zoo lang zij zich in hun land bevinden, werken zij niet meer, dan volftrekt noodig is, om te kunnen beftaan, maar zoodra zij onder de Blanken zijn, arbeiden zij veel meer, ten einde iets overteleggen. In het drooge jaargetijde vellen zij hout, en verbranden hetzelve, zoodra het droog is, om met de asch den grond te bemesten, welke niet omgefpit, noch op eenige andere wijze bewerkt wordt. Het zaaijen, planten en wieden laten zij aan hunne vrouwen over. Vaak gaan zij, vier of vijf in getal, te zamen op de jagt en ter visfcherij. Het wild wordt gebraden aan het vuur, zonder vooraf gezouten te zijn. Trouwens, het zout is ook zeer fchaars bij hen; zij bekomen het uit de Kolonie. Bij gebrek van zout, verbranden zij eenen boom, dien zij *Marsya*

noe-

noemen, maken van de asch loog, en kooken deze tot eene foort van zout, dat ik zelf meermalen, bij gebrek van beter, heb moeten gebruiken.

Op hunne vrouwen rust de zorg voor de huishouding en voor de kinderen; dezelve moeten het eten bereiden, terwijl de mannen met elkander praten en hunne zaken in orde brengen. Het zijn ook de vrouwen, die het katoen fpinnen, hetwelk deze Negers verbouwen. Zij maken daarvan voor de mannen eene foort van katoenen-ftof, welke zij fomwijlen naar de Kolonie brengen, waar men dezelve als eene zeldzaamheid bewaart.

Het karakter van deze Negers is gelijk aan dat van de meeste onbefchaafde volken; zij zijn traag en lui. Zij zijn zeer geneigd tot het vrouwelijke geflacht, en de veelwijverij is bij hen zeer algemeen; evenwel zag ik nooit, dat een man meer dan drie vrouwen had (*). Deze vrouwen wonen niet alle met de mannen bij elkander, maar ieder woont in het dorp, waar hare bloedverwanten te huis behooren. De mannen komen haar van tijd tot tijd bezoeken, en brengen dan eenige dagen bij haar door. Zij kunnen zich naar goedvinden van hunne vrouwen fcheiden. Een' vasten huwelijksband kennen zij niet. Hunne trouwplegtigheden zijn aan die der overige Negers gelijk.

De

(*) Het Opperhoofd der *Bonnie*-negers, met name AGOSTOE, had nog zes vrouwen; onder de *Aukana*-negers heeft dit, echter, geene plaats. BAMBIE heeft flechts ééne vrouw, welke reeds even zeer in jaren gevorderd is, als hij zelf.

De *Conie-Surinamen-Negers* zijn afkomstig, gelijk reeds gezegd is, van de oude plantaadjes, waarvan hunne voorouders van tijd tot tijd, zijn weggeloopen. Zij vereenigden zich in de bosfchen tot kleine gezelfchappen, en toen zij talrijker werden, begaven zij zich naar meer afgelegene ftreken en pleegden van daar dikwijls de grootfte geweldenarijen tegen de Kolonisten. In het jaar 1760 werd de vrede met hen gefloten. Sedert hebben zij aan de Kolonie eenige kleine dienften bewezen, door andere Bosch-negers en weggeloopene flaven te vangen. Daar zij, echter, zeer hebzuchtig zijn van aard, zijn zij maar zelden te vreden met dat gene, wat zij van de Kolonie ontvangen, en alzoo ontftaan er vaak oneenigheden tusfchen hen en de Regering; doch ik houd mij overtuigd, dat zij het nimmer weder tot eenen eigenlijken oorlog zullen laten komen; dat ook geheel ftrijdig zou wezen met hun belang.

BRIEF VAN DR. CADDEL OVER DE AUKANA-NEGERS, DIE OP DE PLANTAADJES WERKEN.

Eene volkomene gefchiedenis van deze Staten in den Staat (gelijk men het zoude kunnen noemen), der Bosch-negers namelijk, blijft ons nog altoos ontbreken. Ondertusfchen is er geen voorwerp, dat meer de opmerkzaamheid der kolonisten verdient, dan juist deze Negers. Zij nemen grootelijks in aantal toe; en de eenige hinderpaal van hunne fteeds grootere

vermenigvuldiging, de kinderziekte, wordt door de Vaccine, welke men ook bij hen heeft ingevoerd, uit den weg geruimd. De opgaven omtrent hun getal zijn zeer verschillende; doch ik geloof veilig te mogen aannemen, dat hetzelve, volgens de eenparige verzekeringen der Negers, veel grooter is, dan men doorgaans vooronderstelt.

Om, echter, op uwe vraag te antwoorden, dient, dat er, sedert den vrede van 1809 met de *Aukana*-negers, omtrent zestig van hen aan de *Cottica* arbeiden. Ik heb vaak met hen te doen gehad, maar hen altoos zeer onrustig, achterdochtig en onbeschoft gevonden. Zij zijn dan alleen arbeidzaam, wanneer zij groote behoefte hebben, maar op generlei wijze uit hunne traagheid en werkeloosheid te brengen, zoo lang zij nog eenig geld bezitten. Zij zijn in een' hoogen graad bijgeloovig; zij liegen en steelen. Hebben zij geenen grooten eerbied voor uw' persoon, en zijn zij voor u niet bevreesd, dan moet gij de grofste onbeschoftheden van hen verwachten. Zij zijn ongemeen jaloersch omtrent elkander; en de eenige band welke hen vereenigd houdt, is vrees voor de Blanken.

Zij mogen overal aan de rivier en in de naburige *Creeken*, tot voorbij den Post *Oranje*, hout vellen; en ik geloof, dat een Neger jaarlijks 400 tot 1000 gulden papieren-geld daarmede kan winnen. Zij zijn voorts zeer bekwame jagers en visschers, en hierdoor kunnen zij ook nog iets verdienen.

Sedert het jaar 1809 is, zoo verre mij bewust is, door deze Negers geene poging gedaan, om

de

de rust te ſtooren. Ik geloof ook, dat zij het, na de vrijheden, welke men hun heéft toegeſtaan, voor hun belang voordeeliger achten, met de bewoners der Kolonie op eenen goeden voet te blijven. Ondertusſchen kan men ligt begrijpen, dat een hoop halfwilde Zwarten, die zonder eenige wetten leven, bij het vrije verkeer op de plantaadjes, tot vele onaangenaamheden aanleiding moet geven.

Oranje Creek, 1 Junij, 1811. W. CADDEL.

BRIEF VAN DEN PREDIKANT S. V. ESCH, OVER DE BEKEERING DER NEGERS TOT DEN CHRISTELIJKEN GODSDIENST.

In deze Kolonie mogen de Gereformeerde Geestelijken de kinders van Heidenſche ouders niet doopen, zoo lang deze in ſlavernij leven, ten zij dat de eigenaars dier kinderen daartoe vrijheid verleenen. Desgelijks is het ook geſteld ten aanzien van volwasſenen, wanneer deze ſlaven zijn. Ik kan niet beſlisſen, of deze bepaling, die op eene aloude gewoonte rust, door dadelijke verordeningen van onze vroegere Overheden is ontſtaan, dan of zij ſlechts eene plaatſelijke wet is, door de Regering van *Paramaribo* gegeven. Dit, echter, is zeker, dat de Christelijke Godsdienst niemand buiten zijne gemeenſchap ſluit, hetzij hij ſlaaf is of vrij, en dat het aannemen van ſlaven in de Christelijke ge-

 meen-

meenten in de Kolonien, waar zulks niet is verboden, de beste gevolgen heeft gehad.

De belofte der eigenaars, bij den doop van kinderen, in slavernij geboren, dat dezelve in vervolg van tijd vrij zouden zijn, hing altoos af van hun' vrijen wil; en vaak is het gebleken, dat die belofte naderhand ganschelijk werd vergeten. Sedert drie jaren, dat ik den post van Leeraar in deze Kolonie waarneem, heb ik verscheidene volwassenen en kinderen gedoopt, die in slavernij waren geboren, en vele beloften, dat dezelve naderhand vrij-zouden zijn, moeten nog vervuld worden. Wat mij betreft, ik zie geene redenen, waarom in deze Kolonie niet alle slaven zouden kunnen gedoopt en onderwezen worden in den Christelijken Godsdienst.

De Gereformeerde Gemeente heeft zich hier gevestigd, terstond nadat deze Kolonie onder de heerschappij van *Holland* kwam, en zij is ook thans nog de talrijkste; de aanzienlijkste bewoners behooren tot dezelve. Verscheidene van hare leden zijn herwaarts uit *Europa* gekomen, andere zijn hier geboren. Vóór omtrent twee jaren, werd door de Politie en *Crimineele Justitie* eene plaats aangewezen, om eene nieuwe kerk te bouwen. Zoo werd eindelijk een besluit, reeds voor vele jaren door onze Overheid genomen, ten uitvoer gebragt, na menigerlei hindernis ontmoet te hebben. Het bouwen van deze kerk, hetwelk de bouwmeester, J. VAN ZIJLL, voor 316000 guldens Koloniaal-papie-

pieren-geld aangenomen heeft, zal door eene leening, zonder bezwaar voor het land of voor de bewoners in 't algemeen, gefchieden. De twee eerfte termijnen van deze fom zijn reeds betaald, en binnen een jaar zal waarfchijnlijk reeds openbare godsdienst-oefening in deze nieuwe kerk gehouden worden. Wij verwachten eerlang een nieuw orgel uit *Londen;* zoodat voortaan de Gereformeerde gemeente, welke tot hiertoe in de kerk der Lutherfchen hare godsdienst-oefeningen moest houden, hare eigene vergaderplaats zal hebben, enz. (*).

Surinamen 22 Junij 1812.

S. VAN ESCH,

PLAATSBESCHRIJVING VAN SURINAMEN (†).

De bodem van deze Kolonie is bij uitftek vruchtbaar, daar de Planters tweemalen kunnen oogften, terwijl, op *Martinique* en in andere oorden van *Westindien*, flechts ééne koffij-pluk plaats heeft. Bijzonder merkwaardig in dit opzigt was het jaar 1766, wanneer op twee plantaadjes de koffij-oogst 130000 pond opleverde. De meeste boo-

(*) Dezelve is reeds, bij den verfchrikkelijken brand, een prooi der vlammen geworden.

(†) Grootendeels ontleend uit het werk van S. BLOOM, dat in 1799, onder den titel van *Surinaamfche Planters* in het licht verfcheen, en de refultaten van eene dertigjarige ondervinding behelst.

boomen gaven vier pond boonen, daar anders een volwasfen boom, door elkander gerekend, niet meer dan één pond pleegt te geven. Verfcheidene plantaadjes zijn even rijk in fuiker.

Over het algemeen, beftaat de bodem te *Surinamen* uit eenen kleigrond, met zand vermengd, uit moerasfig land, kalkaarde en fteen. Langs de zeekust heeft men klei- en moerasfig land met boomen en heesters begroeid. Dezelfde gefteldheid van grond vindt men in verfcheidene districten, tien of twaalf mijlen in het binnenland, waar de bodem zich meer begint te verheffen en zandiger wordt. De hoogfte plaatfen beftaan uit fteen, zand, leem en tuinaarde.

Er zijn hier eene menigte van rivieren en *Creeken*. De *Maraweine*, de *Surinamen* en *Saramakka*, welke diep in het binnenland ontfpringen, nemen eenen zuidelijken loop, en ontlasten zich in den oceaan. In deze groote rivieren vloeijen eene menigte van kleinere. De oevers van alle rivieren en *Creeken* van het lage land zijn, zoo verre als de vloed der zee komt, met *Mangrove*-boomen bezet; maar op eenen verderen afftand, waar die vloed ophoudt en het rivier-water de bovenhand heeft, worden de *Mangrove*-boomen zeldzamer, en de grond is met *Paccos*-boomen begroeid; deze treft men zoo lang aan, tot dat het water geene zoutdeelen meer bevat. Dieper in het land, waar de rivieren en *Creeken* zich naar het Zuiden uitftrekken, worden de oevers fteiler en digt met boomen bedekt, die men het *Hooglandfche Bosch* noemt.

noemt. De oevers van den *Cottica* naar het Westen zijn laag, en waar de *Paccos* ophouden, zijn ze bezet met *Mauriko*-boomen (*) of Suiker-palmen, welke vooral aan de boorden der rivieren en *Creeken*, waar het water zoet is, menigvuldig zijn; doch de *Mangrove*-boom treft men weder meer aan, als het water zout wordt.

Wanneer deze grond, door kleine dammen, behoorlijk van het zeewater bevrijd wordt, is hij bij uitſtek geſchikt voor koffij-plantaadjes; ook zou het katoen hier zeer goed gedijen. Jammer, dat de vruchtbare ſtreken niet menigvuldiger zijn; men ontmoet ook vlakke landerijen van veertig tot vijftig morgen, die geheel woest liggen. De grond van deze is graauw van kleur, los en ſtuivende; men vindt in denzelven geene klei; noch boomen noch ſtruiken komen op denzelven voort, alleen varenkruid en dergelijke planten ziet men hier groeijen. Het water, dat op lage plaatſen zich in killen verzamelt, heeft eenen bitterzoutachtigen, ſcherpen ſmaak, is helder en doorſchijnende, en laat, na uitgedampt te zijn, eene zelfſtandigheid over, welke eene roodachtige koper-kleur heeft. De *Parwa*-grond (*) heeft veel overeenkomst met de *Mangrove*-grond, met dat onderſcheid alleen, dat de bodem wat donkerder is.

(*) De *Braziliaanſche* Palm.

(*) *Parwa*-grond beſtaat grootendeels uit verrotte bladeren van boomen en wortels.

PLANTAADJES IN DE KOLONIE SURINAMEN.

Aan de rivier *Surinamen.*

39 Suiker - plantaadjes.
26 Koffij - plantaadjes.
33 Hout Plantaadjes.
6 Verlorene gronden.
1 Steenbakkerij.

Aan de *Paulus - Creek.*

3 Suiker - plantaadjes.
1 Koffij - plantaadje.

Aan de *Surinamen - Creek.*

1 Suiker - plantaadje.
2 Koffij - plantaadjes.

Aan de *Para - Creek.*

5 Suiker - plantaadjes.
21 Hout - plantaadjes.
2 Verlorene gronden.

Aan de *Corropine-* en *Tawaricoero - Creek.*

16 Hout - plantaadjes.

Aan de *Pararac - Creek.*

7 Hout - plantaadjes.

Aan het *Wanica-pad en-Creek.*

28 Hout - plantaadjes.
1 Steenbakkerij.

Bij *Paramaribo*, nabij de *Sociteits - grond.*

12 Landerijen, waar hout en groenten geteeld worden.

Bij de Schans *Purmerende* en *Boom - Creek.*

4 Koffij - plantaadjes.
8 Voor het teelen van groenten.

Aan de *Jonkeemen - Creek.*

1 Suiker - plantaadje, met eene Stoom - machine.

Aan de *Maarschalks-Creek.*

14 Hout - plantaadjes.

Aan den *Commewyne.*

32 Suiker - plantaadjes.
42 Koffij- Cacao- en Katoen-plantaadjes.

Aan de *Hoer-Helena-Creek.*

24 Koffij - plantaadjes.

Aan de *Mattappica-Creek.*

26 Koffij- en Katoen-plantaadjes.

Aan de *Tapoeripa-Creek.*

21 Koffij- en Katoen-plantaadjes.

Aan de *Warapper-Creek.*

19 Koffij- en Katoen-plantaadjes.

Aan de *Cabber-Creek.*

3 Koffij - en Katoen-plantaadjes.

Aan de kleine *Mattappi-Creek.*

12 Koffij- en Katoen-plantaadjes.

Aan de *Commetaware-Creek.*

5 Suiker - plantaadjes.
3 Koffij - plantaadjes.

Aan de *Cassawenika-Creek.*

2 Suiker - plantaadies.
7 Hout - plantaadjes.
2 Plantaadjes met groenten.

Aan de *Cottica*-rivier en *Creeken.*

11 Suiker - plataadjes.
54 Koffij plantaadjes.
3 Hout - plantaadjes.
5 Met groenten.

Aan de *Paramarica-Creek.*

4 Koffij- en Katoen-plantaadjes.

Aan

Aan de *Mot-Creek*.

26 Koffij- en Katoen-plantaadjes.

Te *Vredenburg*, aan de *Oranje-Creek*.

12 Katoen - plantaadjes.

Aan de *Parica-Creek*.

10 Suiker - plantaadjes.
12 Koffij - plantaadjes.
3 Hout - plantaadjes.
6 Met groenten.

Aan de onderfcheiden Binnen-*Creeken*.

2 Suiker - plantaadjes, waarvan eene met eene Stoom-machine.
12 Koffij- en Katoen-plantaadjes.
1 Hout - plantaadje, met eene Stoom - machine.
42 Hout - gronden.

Derhalve gezamenlijk 641 onderfcheidene plantaadjes.

Om den lezer eenig denkbeeld te geven van de vruchtbaarheid der landerijen aan de rivier *Saramacca*, kunnen de volgende opgaven dienen. In het jaar 1800 plukte men, van boomen van twee tot twaalf jaar, bij den eerften oogst, de volgende hoeveelheid koffij, op de nevensftaande plantaadjes:

Plantaadjes.		Boomen.		Pond. Koffij.
Huwelijkszorg	van 25	tot 26000	omtrent	24000.
Dankbaarheid	— 30	— 35000	———	25000.
La Prevoyance	— 30	— 35000	———	25000.
Mijn Vermaak	— 72	— 75000	———	70 of 80000.
Anna Maria	— 72	— 75000	———	70 — 80000.
Smitsfield	— 30	— 33000	———	25 — 30000.
Broederfchap	— 23	— 24000	———	20 — 22000.
Eendragt	— 70	— 75000	———	70 — 80000.
Morgenftond	— 50	— 60000	———	40 — 50000.
Joh. Catharina	— 25	— 26000	———	25 — 30000.
Ferol	— 29	— 30000	———	18 — 20000,
Frederiks - gift	— 45	— 50000	———	25 — 30000.
Lafoule	— 5	— 6000	———	2 — 3000.

De Suikerplantaadje *Sophia Catharina* 4 of 5 Oksh. van 1000 pond van elken morgen.

——— *Hamburg* 4 of 5 Oksh. van 1000 pond van elken morgen.

Door den weeligen groei, hebben de koffij-boomen zeer vele bladeren; doch wanneer de groei minder is, is de oogst van koffij-boonen overvloediger.

In de hoogere en bergachtige landstreken, dragen de koffij-boomen slechts eenmaal in het jaar. De bloeitijd valt in November, wanneer de koffij-boomen zonder bladeren zijn. Nadat de boomen uitgebloeid hebben, komen de bladeren weder te voorschijn. Deze boomen leveren meer op, dan die in lagere streken. Boomen, die een jaar oud zijn, geven een pond koffij.

Tot het aanleggen van eene Suiker-plantaadje worden uitgestrekte landerijen vereischt, omdat in *Westindien*, althans te *Surinamen*, het land niet bemest wordt. Heeft een Planter 4000 morgen (*acres*) land, van welke hij 400 tot het aanleggen van eene Suiker-plantaadje bestemt, dan heeft hij vijfenzeventig of tachtig Negers noodig. De opbrengst, welke hij, bij den eersten, tweeden, derden en vierden oogst, te wachten heeft, zijn 500 tot 600 okshoofden suiker van 1000 ponden; drie of drie en eene halve kruik, ieder van drie *gallons*, suiker-brandewijn op ieder vat suiker, en van drie vaten suiker omtrent één vat *melasse* van 100 *gallons*.

Jaarlijks snijdt men slechts twee derden van het suiker-riet af, en één derde laat men staan, en al het riet, dat vóór de maand Augustus afgesneden wordt, is weder in de maand December van het volgende jaar rijp.

Men

Men kan, voor het overige, geene zeer naauwkeurige rekening opmaken, daar de hoog gelegene landen zeer veel ſuiker en weinig *melasse* opleveren. De lage landen, daarentegen, brengen een dik, zwaar riet voort, dat weinig vaste ſuiker, maar zeer veel goede *melasse* geeft. De plantaadjes van de laatstgenoemde ſoort brengen meer op, door de *melasse* en den ſuiker-brandewijn, dan door de ſuiker zelve. Somwijlen gebeurt het, dat een riet van gezegde geſteldheid geheel geene ſuiker geeft. Doorgaans plagt een vat ſuiker duizend pond te wegen; doch thans gebruikt men willekeurig vaten van verſchillende grootte.

Het onderſcheid tusſchen het *Surinaamſche* en *Molukſche* ſuiker-riet is zeer groot. Voorheen rekenden de planters, dat zij van een morgen lands, met *Surinaamsch* riet beplant, drie en een half of vier vat ſuiker kregen; ſedert de invoering van het *Molukſche*, welke in den jaren 1792–1794 plaats had, beloopt de jaarlijkſche opbrengst wel zes vat. Evenwel, deze opbrengst in het algemeen, hangt grootelijks af van de geſteldheid des lands. Plant men, b. v. ſuiker-riet in geheel nieuw land, nadat hetzelve acht of negen maanden, of als de grond zeer goed is, ſlechts zeven maanden, toebereid is geworden, dan kan men, als het riet, na achttien, negentien of twintig maanden geſtaan te hebben, afgeſneden wordt, op zes- of zeven-honderd pond ſuiker van elk morgen rekenen. Er zijn voorbeel-

den,

den, doch zeldzaam, dat de opbrengst achthonderd pond beliep.

De uitgeſtrektheid der plantaadjes is zeer ongelijk; vooral geldt dit van de ſuiker-plantaadjes. Eene ſuiker-plantaadje vereischt ten minſte 1500 morgen goed land; de koffij-plantaadjes zijn doorgaans niet zoo groot. Wanneer op deze het water van de lage landen niet behoorlijk afloopen kan, dan is de grond te koud, om eenen goeden oogst opteleveren. Doorgaans plant men op eene vlakte van 660 voet lengte en 66 voet breedte, welke een morgen of *acre* gerekend wordt, 500 koffij-boomen, van welke ieder, door elkander gerekend, drie-vierde pond boonen opbrengt. Evenwel, deze berekening is zeer onzeker, daar hier veel afhangt van de geſteldheid van den grond. De koffij-pluk in *Saramacca* bedroeg, op tien morgen, 11000 pond.

Op de koffij-plantaadjes zijn doorgaans meer en betere ſlaven, dan op de ſuiker-plantaadjes; de katoen-plantaadjes zijn, in dit opzigt, het best voorzien. Op de ſuiker-plantaadjes is de arbeid voor de Negers zwaarder, daar het een aangenomen regel is, dat een ſlaaf vijf vat ſuiker moet bewerken. Rekent men nu hierbij het toebereiden van den grond, het beplanten van een derde gedeelte deszelven met riet, dan mag men ſtellig zeggen, dat een Neger op eene ſuiker-plantaadje een derde meer werken moet, dan op eene koffij-plantaadje; daarenboven moet hij, des nachts, in den ſuiker-molen arbeiden, waarmede de Negers

op

op de koffij- en katoen-plantaadjes niets te doen hebben. Hierin ligt misſchien ook wel eene der oorzaken, waarom de Negers op de ſuiker-plantaadjes minder kinderen verwekken. Op verſcheidene koffij-plantaadjes zijn twee derde der ſlaven inboorlingen; op geene ſuiker-plantaadje is dit het geval.

Een morgen lands, met levensmiddelen beplant, is toereikende voor het onderhoud van drie Negers; doch daar de afgebroken invoer van ſlaven gebrek aan werklieden veroorzaakt, moeten vaak vier Negers daarvan leven. Naardién op de ſuiker-plantaadjes, ieder ſlaaf daarenboven zijne vijf vaten ſuiker moet leveren, wordt op dezelve het land, dat voor levensmiddelen dienen moet, zeer verwaarloosd, waaruit vaak gebrek ontſtaat aan de eerſte noodwendigheden des levens.

De katoen-plantaadjes zijn het best aan de zeekust gelegen, minder in het binnenland; hetzij dat de zoutdeelen, waarmede de grond aan de kusten voorzien is, of de zee-winden, voor de katoen-ſtruiken voordeelig zijn. De grootte van deze plantaadjes is zeer verſchillende. De plantaadje *Anna Katharina*, welke aan den *Mattappica* ligt, en die wel de grootſte is, beſlaat 2100 morgen, van welke doorgaans 350 morgen beplant worden. Meer dan 200 ſlaven, van welke 70 of 80 op het veld arbeiden, wonnen, in éénen oogst, 80000 pond katoen; en bijaldien de Directeur J. BRUNDEL zijn plan had kunnen volgen, zouden er nog 10000 ponden meer gewonnen zijn.

Eene

Eene andere plantaadje, *Dageraad*, welke aan de *Mot-Kreek* ligt, beslaat 2000 morgen, en geeft ook eene aanzienlijke winst. Neemt men in aanmerking, hoe weinig gebouwen en andere voorwerpen men op eene katoen-plantaadje noodig heeft, dan kan men ligt begrijpen, dat het teelen van katoen voordeeliger is, dan dat van eenige andere vrucht. Eene katoen-struik levert, door elkander gerekend, jaarlijks een achtste pond katoen, en met 25 slaven kan men 150 morgen in orde houden. Evenwel, de katoen-oogst is altoos onzeker, van wege de verwoestingen, welke de katoen-worm aanregt.

Op alle plantaadjes hangt de opbrengst af van de gesteldheid van den grond. Onder alle de verschillende koloniale voortbrengsels is de suiker het moeijelijkst, de katoen en de cacao het gemakkelijkst te teelen. Nogtans wordt het laatstgenoemde artikel slechts in eene geringe hoeveelheid te *Surinamen* gekweekt. Het werk van de slaven is verschillende, naar gelange van de produkten. Op de suiker-plantaadje is het werk altoos hetzelfde; op de koffij-plantaadjes is het, indien er geen ongemeen rijke oogst plaats heeft, wel een derde minder. Op de suiker-plantaadjes heeft men zeven slaven tot een morgen lands noodig, om het onkruid te wieden en den grond te zuiveren; daarentegen zijn op eene koffij-plantaadje doorgaans vijf toereikende. Op de eerste moet het jonge riet, van de tweede tot de zesde maand, met veel zorge, zuiver gehouden worden, en van den eersten November-

vember tot den laatsten Augustus, moet het land, dat met suikerriet zal beplant worden, op verschillende tijden, met den houweel bearbeid worden. Hieruit kan genoeg blijken, dat de werkzaamheden der slaven op de suiker-plantaadjes veel grooter zijn, dan op de andere. De tijd, waarin het suikerriet geplant wordt, duurt van den eersten November tot den laatsten Augustus.

De grootste suiker-plantaadje is die, welke den naam van *Visserszorg* draagt, en aan den beneden *Commeweine* is gelegen. Deze brengt een millioen ponden suiker op. Evenwel, men kan niet zeggen, dat dit alle jaren het geval is, of dat men voor het vervolg op zulk eene opbrengst mag rekenen. Op deze plantaadje zijn 230 tot 250 slaven. Er zijn verscheidene andere plantaadjes, waarop jaarlijks van driehonderd tot zeshonderd vaten suiker gewonnen worden. De *Europeanen* verkiezen de suiker van de hooge landen boven die der lage. De koffij van eenen ouden grond is beter, dan die van een' nieuw toebereiden, hoewel de boonen van den laatsten grooter zijn.

Twee Negers snijden, met eene zaag, wekelijks achttien planken van vijftien voet lengte en een' duim dikte, en zestien planken van twintig voet lengte en anderhalf duim dikte. Een Neger behakt doorgaans vier boomstammen, in de week, tot vierkante balken, zoodanig dat daaruit planken van vijfentwintig tot dertig voet kunnen gesneden worden. Een gedeelte van het hout wordt tot dakplanken gemaakt; wanneer hetzelve daartoe

gereed is, kunnen twee Negers wekelijks 3000 maken. Zelden velt men de boomen met de aks, omdat de hardheid van het hout deze zou bederven. Doorgaans brandt men de wortels weg, waardoor de boom valt. Door deze manier van doen, heeft men tevens het voordeel, dat men terſtond ziet, of de boom hol is of niet; in het eerſte geval, vat de geheele boom vuur; als dan laat men hem meestal afbranden, en zoekt een' anderen.

De gewone ſoorten van timmerhout zijn: Purperhart, Conatapee, Slangenhout, *Puta*, *Locus*, witte en roode Ceders. Tot balken gebruikt men: Bruinhart, Kaneelhart, Bolletrie, Groenhart, Bijlhout, Berklak, zwart en rood Kabbeshout, Copiehout, Krabbehout, Kuiphout. Van al dit hout zijn er bastaard-ſoorten. Men ſnijdt planken van Copiehout, Kuiphout, Krabbehout, zwart en geel Cederen-hout.

Een goede os is thans 250 tot 450 guldens waard. Voor omtrent tien jaar, was de prijs 80 tot 150 guldens. De ſlagers koopen het vee op de plantaadjes, en brengen het dan in boten naar de ſtad. Van hier, dat het vee van de plantaadjes in de nabijheid van *Paramaribo* veel beter is, dan dat, hetwelk twee of drie dagen onderweg is. De ſlagers verkoopen het pond osſevleesch tegen twee guldens of twee guldens en tien ſtuivers, het kalfvleesch tegen vijfenveertig of vijftig ſtuivers; doch dit krijgt men zelden. Lamsvleesch kost drie guldens het pond; zij die een geheel vierde gedeelte van een ſchaap nemen, betalen ſlechts vijfentwintig

of

of dertig ſtuivers. Het pond varkensvleesch kost vijftien tot twintig ſtuivers. Voor tien jaren, werd een goed varken voor vijftien tot twintig guldens verkocht; thans moeten de ſlagers daarvoór tachtig tot honderd guldens betalen. Evenwel, men moet in het oog houden, dat deze prijzen in papieren-geld geſteld zijn, dat tegen baar geld veel verliest.

Een os weegt 400 of 500 pond, zelden 600. Doorgaans zijn de osſen vier voet lang van de borst tot aan den ſtaart, ſommige vier voet en vier duim; vele zijn korter. De oorzaak, waarom het rundvee niet grooter is, ſchijnt daarin gelegen, dat men de koeijen te vroeg bij den bul brengt. De ſchapen wegen zestig tot tachtig pond. De geiten en ſchapen hebben éénen prijs. Het onderſcheid der prijzen in het algemeen, voor tien jaren en tegenwoordig, bedraagt zeker honderd pCt.

De volgende vruchten zijn in verſchillende jaargetijden rijp. Men ziet daaruit, dat de natuur hier in alle jaargetijden rijpe vruchten oplevert.

In Januarij: *Awara*, *Pamaracca*, *Cumu*, *Baycocze*, zoete boonen, *Maraca*.

In Februarij: dezelfde vruchten.

In Maart: Behalve de genoemde, de *Momo* (*) en de *Ingii Pipa* (†).

In

(*) De *Momo's* zijn groote boonen, welke in een' bruinachtigen ſchok zich bevinden, gelijk de Cocosnoot.

(†) De *Ingii Pipa*, welke ook *Baboen Patti* genoemd wordt, is eene groote bruine noot, die met kleine amandelen is opgevuld. Als deze rijp zijn valt het omkleedſel er af.

In April: De Water-*macca*, *Cumu*, groote Mispel.

In Mei: Dezelfde en *Marmel*-doozen.

In Junij: *Marcusa*, *Manbrara* en *Marmel*-doozen.

In Julij: Dezelfde.

In Augustus: Dezelfde, *Mancard* en *Brunhard*-noot.

In September: *Marmiare*, de groote ronde Hout-kers en de geribde eironde Kers.

In October: Wilde Ananas, en alle vruchten, die in September rijp zijn.

In December: Dezelfde, behalve nog de *Baycocze*.

Men heeft ook poging gedaan om den kruidnagel-boom in de Kolonie te kweeken, waartoe het voorbeeld van het naburige *Cayenne* aanleiding gaf, alwaar de bodem minder vruchtbaar is. Evenwel, het is niet gelukt, door gebrek aan induſtrie. In de jaren 1795 en 1796, werden door den Gouverneur FRIEDERICI verſcheidene planten ingevoerd, en aan onderſcheidene planters ter hand geſteld. Op de lage landen kwamen zij goed voort; doch, naar men mij berigt heeft, zijn er thans, in 1812, ſlechts nog twee of drie planten in de Kolonie. In het jaar 1797, den 24ſten October, plantte de heer H. BLOOM drie kruidnagel-boomen, welke nog in de laagte ſtaan, aan de helling van eenen heuvel, in den omtrek van *Victoria*. Toen ik in September 1809 deze ſtreken bezocht, verhaalde mij de Directeur, dat de zon de-

deze boomen, van negen uur des morgens af, niet meer beschijnt. Twee van dezelve waren nog in eenen zeer goeden staat; zij waren dertig voet hoog, met vruchten en bloesem bedekt en hadden eene menigte van nieuwe uitspruitsels. De vruchten, welke men van deze boomen had gekregen, kwamen in reuk en smaak met de *Oostindische* volkomen overeen. De derde boom was veel dunner; ik geloof, dat dit een gevolg was van het vele onkruid, dat men niet had uitgeroeid. Men ziet uit een en ander, dat het hooge land bijzonder geschikt is voor deze boomen. Desgelijks komt ook de kaneel-boom hier zeer goed voort; en met den wijngaard en den olijf-boom zoude het insgelijks zeer goed gelukken, indien men slechts de proef wilde nemen.

Met het bouwen van de *Mais* heeft inzonderheid de heer CADDEL zich bezig gehouden, en daarvan den gewenschten uitslag ondervonden. Hij maakte, op afstanden van drie voet, kleine gaten en leide in elk van deze drie of vier korrels. Van de opkomende planten liet hij, in ieder gat, twee of drie staan. Hij berekent de opbrengst van een morgen lands, aldus bezaaid, op vijftien schepels (*Bushels*). In de *Vereenigde Staten* en ook op de eilanden, schijnt de opbrengst grooter te zijn. Hij meent, dat dit misschien veroorzaakt wordt, door de meerdere zorge, die men aldaar voor dit koorn draagt, misschien ook door de hoedanigheid van het zaaikoorn zelve. De *Mais*, welke hier verbouwd wordt, schijnt het voordeel te hebben van

langer bewaard te kunnen worden, zonder aan bederf onderhevig te zijn. Offchoon de grond doorgaans, wanneer hij nieuw bearbeid wordt, de gezegde opbrengst belooft, ftelt men evenwel zoo weinig belang in deze zaak, dat men naauwelijks proeven genomen heeft, welke grond voor den *Mais*-bouw het best is gefchikt. Veertien of zestien weken heeft dit gewas noodig om rijp te worden. Daar het geen artikel is, naar hetwelk gevraagd wordt, kan de prijs ook niet opgegeven worden.

Ten aanzien van den Rijst-bouw, heeft misfchien niemand, dan de Heer CADDEL, eene proef in deze Kolonie genomen, althans geene van eenige beduidenis. Doorgaans zaait hij op een morgen lands drie fchepels (*Bushel*), en de opbrengst is, naar mate van den grond, dertig tot veertig. Meestal bezaait hij tweemaal achter elkander het veld met rijst, en hij beplant het daarna terftond met katoen. De rijst heeft bijna denzelfden tijd noodig om rijp te worden, als de *Mais*. Het gebruik van dezelve is niet zeer groot, behalve in die jaren, waarin de Bananen mislukken. De prijs laat zich niet wel opgeven, daar deze afhangt van het aantal fchepen, die uit *Amerika* komen. Elk van deze brengt doorgaans eenige vaten rijst mede, welke zij verkoopen, waardoor de markt voor eenigen tijd met dit artikel ruim voorzien is.

Wanneer men de Bananen alleen, en niet vermengd met koffij-boomen, plant, hebben zij, om wel te groeijen, voor elke plant eene vlakte noodig

dig van vijftien vierkante voeten. Niets is, echter, meer verſchillende, dan de grootte, het gewigt, of het getal van een bos Bananen.

Behalve de verwoestingen, welke de vogels in het *Guinea*-koorn aanrigten, en die niet gemakkelijk te beletten zijn, is er in deze Kolonie nog eene andere omſtandigheid, welke den bouw van hetzelve hinderlijk is. Er ſchijnen verſcheidene ſoorten te beſtaan, en die, welke op *Barbadoes* voor de beste gehouden wordt, rijpt in Februarij, welke maand op *Surinamen* zeer vochtig is. De vochtigheid zet zich tusſchen de menigvuldige, dikke vezels van dit gewas, veroorzaakt bij hetzelve eene ziekte, en de plaats, waar deze zich vestigt, wordt het verblijf van een groot aantal inſekten. Het koorn rot of wast uit, eer het droog genoeg is, om geoogst te worden.

OVER HET KLIMAAT VAN SURINAMEN, DE VERBETERING VAN HETZELVE EN DE INENTING DER KOEPOKKEN.

De volgende opgaven, welke de ſchrijver aan de vriendelijkheid der Regering te danken heeft, kunnen de voorheen geopperde meening, dat het klimaat van *Surinamen*, in de laatſte tijden, verbeterd is, op nieuw bevestigen; daar de militairen aan den invloed van het weder het meest zijn blootgeſteld. Dezelve zijn geenszins uit een bijzonder gunſtig tijdsverloop ontleend, maar behooren tot

die jaren, waarin de Schrijver zich in de Kolonie ophield.

Betrekkelijk getal van Zieken en Dooden, door het klimaat van Surinamen *veroorzaakt.*

Betrekkelijk getal der zieken.			Betrekkelijk getal der dooden tot de zieken	Betrekkelijk getal der dooden tot het geheele getal.
1810.	foldaten.	$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{13}$	$\frac{1}{39}$
1811.	foldaten.	$\frac{3}{5}$	$\frac{1}{12}$	$\frac{1}{20}$.

In deze twee jaren en tot den 25 Junij 1812, is flechts een eenige Officier, de Kapitein D–S. van het 64fte Regiment, niet aan de gevolgen van eene ziekte, door het klimaat veroorzaakt, maar doordien hij zich in het gebruik van fterken drank te buiten ging, geftorven.

Men kan hier nog bijvoegen, dat de Generaal BONHAM, die tegenwoordig Gouverneur van de Kolonie is, gedurende een verblijf van ruim vier jaren te *Paramaribo*, met zijne familie eene volkomene gezondheid geniet.

Sedert zijne terugkomst in *Engeland* ontving de Schrijver eenen brief van den heer BRAAM, waarin deze, onder andere, het volgende fchrijft: „De „Abt RAYNAL zegt ergens, dat het klimaat de „eenige hinderpaal van *Surinamens* welvaart is. „Elders beweert hij, dat men gevaar loopt, door „kwaadaardige koortfen, alsmede door waterzucht „aangetast te worden, en daardoor te bezwijken. „Deze meening wordt door de dagelijkfche onder-

„vin-

„ vinding wederſproken. Verſcheidene langdurige „ ziekten, welke in *Europa* heerſchen, kent men „ hier niet. De waterzucht is eene zeldzaamheid; „ ook zijn de koortſen hier niet menigvuldiger, dan „ in *Europa*. Het groote aantal van Blanken, die „ eenen ouderdom van 60, 70 en 80 jaren bereikt „ hebben, en thans nog in de Kolonie leven, is „ een duidelijk bewijs, dat het klimaat voor hun „ niet ongunſtig is."

Het klimaat van *Surinamen* heeft, in verſcheidene tijdperken, groote veranderingen ondergaan. Bij hunne eerst aankomst, leiden de *Europeërs* hunne plantaadjes meestal aan, in de hooge ſtreken, aan de rivier *Surinamen*. Aldaar werden, door de omringende digte bosſchen, de Oostelijke of Noord-oostelijke winden tegengehouden. Maar toen zij begonnen, met het aanleggen van katoen-plantaadjes, en zij overtuigd werden, dat het land aan de kusten daartoe het best geſchikt was, velden zij alle de boomen in deze landſtreek. Hierdoor werden eene groote menigte van dierlijke en plantaardige zelfſtandigheden, welke ſedert eeuwen in deze moerasſige plaatſen op elkander gehoopt waren, aan de ſtralen der brandende zon blootgeſteld; ſchadelijke dampen ontwikkelden zich uit dezelve, die de lucht verpesteden. Dit werkte mede, om dit land ongezond te maken, vooral daar doorgaans de wind van dezen kant waait. Maar toen de moerasſige grond behoorlijk was uitgedroogd, werd de lucht zuiverder, dan zij ooit te voren geweest was; en dit is bij voortduring zoo gebleven.

Het land zoude nog gezonder worden, indien de geheele ftreek aan de zeekust, van waar de Noordoostelijke wind komt, bebouwd ware. Vóór dat men evenwel dit onderneemt, moet men, om de bewoners van *Surinamen* niet andermaal aan den invloed van fchadelijke dampen blootteftellen, floten en kanalen graven; eerst dan kan men de boomen vellen. Werd het land, van tijd tot tijd, meer ontgonnen, dan zoude de Kolonie tegelijk met de toenemende bevolking, in gezondheid winnen, en den hoogften graad van volkomenheid bereiken. Wel is waar, vele ftreken van *Zuid-Amerika* zouden, in dit opzigt, boven *Surinamen* de voorkeur verdienen, die ook wel onder de keerkringen, maar hooger liggen, vooral *Brazilien.*

Het volgende mag ook nog voor het klimaat van *Surinamen* pleiten. MARTHA CONSTANTIA kwam in 1738, tegelijk met ANNA CATHARINA V. CONVALIUS, op een fchip te *Paramaribo.* De laatfte, thans eenentachtig jaren oud, beweert, dat MARTHA destijds reeds den ouderdom van veertig of vijftig had bereikt, en dat zij, volgens de toen in *Afrika* heerfchende gewoonte, laat getrouwd en twee kinderen ter wereld gebragt had, vóór dat A. C. V. CONVALIUS werd geboren. Daar nu de laatfte, destijds volgens hare opgave tien of twaalf jaar oud was, moet men de jaren van MARTHA op omftreeks honderd en tien fchatten; immers, men moet haar, ingevolge van de verzekering van ANNA CATHARINA, veel ouder ftellen, dan deze is. Eene andere, wel bekende, Negerin is waarfchijnlijk nog

aan-

aanmerkelijk ouder, dan de zoo evengenoemde MARTHA; doch naardien hare geestvermogens, in de laatste jaren, aanmerkelijk zijn afgenomen, kan men van haar zelve geen berigt bekomen omtrent het ware getal van hare jaren. CHARLOTTE AMALIE van de plantaadje des Graven NEAL stierf den 4den Maart 1812 in den ouderdom van 117 jaren.

Bevolking van Surinamen. 1805.

Blanken	3186
Vrije lieden van de kleur .	1858
Vrije Zwarten . . .	1031
Slaven van de kleur . .	2381
Zwarte Slaven . . .	56146
	64602

Bij deze opgave zijn begrepen 3101 Christenen.
1329 Joden.

Getal der Bewoners van Surinamen, *aan het einde van* 1811, *met uitzondering van de Europische en Coloniale soldaten.*

Blanken . .	2652
Vrije lieden van de kleur .	2693
Slaven	54108
	59453

Men berekent, dat van deze te *Paramaribo* wonen:

Blanken . . .	2152
Vrije lieden van de kleur .	2253
Slaven . . .	10197
	14602

Op het Land.

Blanken omſtreeks .	500	
Vrije lieden van de kleur .	440	
Slaven . . .	43911	van welke 8400 op de ſuikerplantaadjes.
	44851	

Evenwel moet men erkennen, dat het, in verſcheidene gevallen, zeer moeijelijk is het getal der ſlaven naauwkeurig te bepalen.

De inenting van de koepokken werd, door Dr. CADDELL, in het jaar 1801, op de plantaadje van den Heer P. BERINGER, het eerst verrigt; doch dezelve vond, van wege de heerſchende vooroordeelen, weinig navolging. In 1805, werden, door Dr. WÖLFING, op nieuw, een klein aantal kinderen in de ſtad, en wel met het gelukkigſte gevolg, ingeënt; doch, om dezelfde reden als te voren, werd dit werk al weder geſtaakt. In 1812, bragt een Engelsch Koopman, met name CASTAERS, koepokſtof mede uit *Engeland* en liet zijne kinderen, door Dr. MENZIES en eenen Heelmeester van het garnizoen, inenten. Dit voorbeeld werd door den Generaal BANHAM gevolgd, die de inenting dringend aanbeval. Hij verſchafte aan het *Collegium Medicum* der Kolonie koepokſtof, door welks aanwijzingen en voorſchriften de inenting algemeen verſpreid werd.

EENI-

EENIGE AANMERKINGEN OVER DE NATUURLIJKE HISTORIE VAN SURINAMEN.

Over de Gewasſen.

De landbouw zoude in *Westindien* ſpoedig eene aanmerkelijke hoogte bereiken, bijaldien het Moeder-land naar elke Kolonie bekwame mannen zond, die jaarlijks hunne waaarnemingen en ingewonnen berigten over dat onderwerp mededeelden. Men zoude hiervan verzamelingen in druk moeten uitgeven, en van deze naar elke Kolonie een genoegzaam aantal zenden, opdat ieder planter in de gelegenheid mogt zijn, dezelve te lezen. Vele planters zouden gewis gaarne beproefde verbeteringen invoeren, indien zij ſlechts vernamen, wat elders geſchied is. Evenwel, de plaatſelijke geſteldheid van de landen, waar de proeven in het werk geſteld waren, moesten bij de bedoelde verzamelingen naauwkeurig opgegeven worden, opdat men zou kunnen zien, in hoe verre dezelve ook elders met goed gevolg ondernomen konden worden.

Niet minder nut ware er in gelegen, dat men belooningen voor de Artſen uitloofde, die, gedurende een lang verblijf in de Kolonien, nieuwe ontdekkingen omtrent den aard en de geneeswijze der keerkring-ziekten gedaan hadden. Hunne waarnemingen zouden ſtof opleveren tot een zeer leerrijk tijdſchrift voor de bewoners van *Westindien*. Had men, van vroegere dagen af, dergelijk iets gedaan,

dan

dan zouden wij nog van menig eene ontdekking nut kunnen trekken, welke nu is verloren gegaan. Zoo leerde b. v., voor eenige jaren, een zeker Dr. SCHILLING, door de ondervindingen, welke hij zelf had verkregen, bij een lang verblijf in de Kolonie, en door zijnen vertrouwelijken omgang met de *Indianen*, de genezende kracht van vele planten kennen. Daar hij een rijk man was, zoude het uitzigt op winst hem niet bewogen hebben, om zijne ontdekkingen bekend te maken; doch zeer waarſchijnlijk zoude hij, naar alles, wat ik omtrent hem vernam, door eene vleijende erkentenis van zijne verdienſten aan de zijde der Regering, aangeſpoord geworden zijn, om zijne verkregene kennis, welke nu, helaas, (*) met hem verloren is geraakt, aan

(*) Wat den overledenen Dr. SCHILLING betreft, hij ſchijnt mij toe, wat te ligtgeloovig geweest te zijn. Misſchien was dit een gevolg van zijne gebrekkige opvoeding. Zijne veertig-jarige ondervinding zoude, uit dien hoofde, voor de nakomelingſchap van weinig nut geweest zijn. Het is wel niet te loochenen, dat deze arts vele moeite deed, om de *Surinaamſche* planten te leeren kennen; doch gebrek aan *botanische* en *logische* kennis maakte zijne kruidkundige claſſificatie onbruikbaar. Ten aanzien van de genezende en vergiftige kracht der planten zoude hij hen, die hem blindelings volgden, tot groote misſtappen kunnen brengen. Zoo gaf hij, in 1769, zijne verhandeling over de Melaatschheid in het licht. In dezelve zegt hij, dat hij eenige kruiden kende, welke hij van eene Negerin, als een geheim, maar radicaal hulpmiddel tegen deze kwaal gekocht had; en hij verzeker-

aan anderen mededeelen. Komt hier nu een nieuwe geneesheer, dan moet deze eerst door proeven en ondervindingen leeren, in hoeverre zijn *Systema* gevolgd mag worden in een klimaat, dat hem tot hiertoe onbekend was.

Ik gaf eens aan den bekwaamsten Apotheker te *Surinamen* mijne verwondering te kennen, dat men zoo weinig van de hier groeijende planten als geneesmiddel gebruikte. Daar de kruiden, wortelen en basten, welke uit *Oostindien* komen, op de lange vaart naar *Europa*, en van daar naar *Surinamen*, vaak zoo veel van hunne genezende kracht verliezen, zoo zoude het, reeds hierom, alleen van gewigt zijn, inlandsche te vinden, door welke men de buitenlandsche konde missen. „Dat is volkomen waar," — antwoordde de Apotheker — „maar wie zal ons den tijd en de onkosten vergoeden, welke tot de noodige proeven vereischt worden."

De volgende lijst van gewassen, welke bijzonder in

kerde, dat hij zich blijkbaar van de goede werking dezes middels overtuigd had. Ondertusschen heeft de ondervinding alle onze artsen hier te lande geleerd, dat het tegendeel waar is. Ik zelf heb, in de laatste vijftien jaren, de duidelijkste bewijzen gehad, dat dit middel niet voldoende is. Ik wil wel gelooven, dat eenige Negerinnen de vlekken van de Melaatschheid door eenige, hier groeijende, planten verdreven hebben, maar dezelve kwamen zeker, na verloop van eenigen tijd, terug.

Dr. C. WOELFING.

in de geneeskunde van nut zijn en te *Surinamen* groeijen, heeft men mij medegedeeld.

De *Simaruba*-boom (*), wiens bast vaak tot verwen gebruikt wordt. Deze bast heeft eenen aangenamen, bitteren fmaak, en wordt befchouwd als een goed middel tegen den buikloop, en ter verfterking van de maag. De boom zelf fchijnt veel overeenkomst te hebben met den *Europifchen* appelboom; deszelfs bloefem is violet-kleurig, en heeft eenen fcherpen, onaangenamen reuk; de vrucht is rood en rond van gedaante, en heeft verfcheidene afdeelingen, even als eene noot.

De ftruik, waarop de Purgeer-noten (†) groeijen, wordt omtrent zes voet hoog, heeft eenen dunnen, knoestigen ftam; de bladeren, welke aan de punt van de takken zitten, zijn eirond en een weinig getakt; de bloefem is rood; de vrucht gelijkt

(*) De boom, welke den *Simaruba*-bast of Buikloops-bast oplevert, is de *Quassia Simaruba.* Deze bast komt van den wortel des booms. W.

(†) In het oorfpronkelijke van den Heer VON SACK, ftaat *Physic*-noot. De opgegevene eigenfchappen komen het meest overeen met het zaad van de *Iatrophæ Curcas*, welke voorheen in de Artfenijmengkunde bekend was onder den naam van *Semen Ricini majoris*, (Purgeer-noot). Evenwel, de befchrijving in den tekst past daarop toch niet volkomen; want derzelver vrucht is een zaadhuisje met drie vakken, en bevat in ieder vak eene zaadkorrel, zoo groot als eene boon, welke onder eene dunne zwarte fchil eene witte, olieachtige, in twee ftukken gedeelde, en met eene witte huid bekleede, kern influit. W.

lijkt eene noot, en heeft eene niet zeer dikke ſchaal. De kern heeft de grootte van eene hazelnoot, is van binnen door dunne witte vliezen in vier vakken verdeeld, en heeft geenen ſmaak. Neemt men de huid niet weg, dan heeft deze noot een ſterk afdrijvend vermogen, en als men haar in groote hoeveelheid gebruikt, ſchijnt zij braking te veroorzaken. De eerstgenoemde werking ken ik bij eigene ondervinding; en naardien deze noot, ook met de huid, geenen walgelijken ſmaak heeft, kan men dezelve aan dezulken toedienen, die een' afkeer hebben van andere geneesmiddelen (*).

Twee ſoorten van Wonder-boomen (†) ſchijnen hier te zijn; doch het geheele onderſcheid van dezelve ſchijnt enkel in de kleur van den ſtam te beſtaan, welke bij de eene ſoort groen, en bij de andere roodachtig is. Dit gewas wordt bijna zes voet hoog; de takken zijn met breede bladeren bedekt,

(*) Van den *Simaruba*-bast gebruikt men meer een afkookſel dan de tinctuur. Dezelve is een voortreffelijk middel in het tweede tijdperk van den roodenloop, nadat de ingewanden behoorlijk zijn gezuiverd, en de hoogſte kracht der ziekte, door zweetdrijvende middelen, is gebroken. Men moet dit middel, echter, alleen in die gevallen gebruiken, waarbij eene groote prikkelbaarheid, als een gevolg van zwakte, overgebleven is. Ik acht het evenwel geenszins een *specificum*.

Dr. C. WOELFING.

(†) Dit gewas is de *Ricinus Communis*, de Wonderboom, uit wiens korrels (Purgeer-korrels, Wonderboom-zaad) men het *Oleum Ricini* (Palm-olie, Castor-olie) perst. W.

dekt, die omtrent negen duim in omtrek hebben, met negen of tien ſcherpe punten, welke in verſchillende rigtingen loopen. De bloeſems hebben gele vezels; de ſchok, welke de witte noot omringt, is donker bruin en met dunne haartjes van dezelfde kleur bedekt. De olie, welke men te *Surinamen* uit deze noot maakt, is niet zoo helder, als die, welke van *Barbadoes* komt; hetwelk door de bereiding ſchijnt te ontſtaan. Te *Surinamen* kookt men de noot, op *Barbadoes* laat men, door de hitte der zon, de olie uit dezelve trekken. Men mag alle vreemdelingen te *Surinamen* wel aanraden, om, bij elke verwisſeling van het jaargetijde, iets van deze olie te gebruiken.

De *Quassia*-boom (*). Deszelfs werking werd, te *Surinamen*, het eerst door eenen Neger ontdekt, wiens naam hij dan ook, tot aandenken, draagt. De ſmaak van den wortel is zeer bitter, en deszelfs maag verſterkende kracht is in *Europa* wel bekend. Te *Surinamen* beſchouwt men denzelven als een voortreffelijk middel tegen tusſchenpozende koortſen. Evenwel, een te ſterk en onvoorzigtig gebruik van dit middel, ſchijnt hoofdpijn en zelfs beroerte te kunnen veroorzaken (†).

De

(*) *Quassia excelsa*, niet de zeer zeldzame *Quassia amara* levert ons het algemeen bekende *Quassia*-hout, dat eigenlijk de houtachtige wortel is. De Neger, die dit geneesmiddel ontdekte, heette QUASSI. W.

(†) Dr. WOELFING zegt, dat hij van het laatstgemelde nadeelige uitwerkſel geen voorbeeld kent.

De *Ipecacuanha* (*) groeit te *Surinamen* in menigte. De wortels, welke tot braakmiddel dienen, zijn dun, en hebben ſterke vezels. De groene ſtam van de ſtruik wordt twee voet hoog; de bladeren zijn groot, zacht en gepunt, de bloeſem is roodachtig geel, de vrucht langwerpig en ſpits toeloo-

(*) Dr. WOELFING beweert, dat deze plant niet de krachtige werking der *Ipecacuanha* heeft, ja, dat zij niet is de *Cephalis Ipecacuanha*, maar de *Asclepias Curassavica*, LINN., en onder de *Narcotiſche* gewasſen behoort. „Perst men haar ſap uit" — zegt hij — „en „laat men daarvan een half once inwendig gebruiken, „dan veroorzaakt dit eene beving, eene knagende pijn, „braking en in het algemeen zeer hevige zenuw-toe„vallen, welke, naar gelange van de meerdere of min„dere prikkelbaarheid der voorwerpen, meer of minder „geweldig zijn. Maakt men een afkookſel van deze „plant, dan verliest zij meer dan de helft van hare „kracht; doch als zij in de zon gedroogd wordt, be„houdt zij dezelve volkomen. Uitwendig wordt zij „in zekere kwaal ook gebruikt, en vaak helpt zij met „er daad; (*) doch men kan haar niet als een *Spe„cificum* beſchouwen. Een afkookſel van dezelve is, naar „mijne ondervinding, zeer goed tegen den daauwworm."
Omtrent de plant zelve zoo wel, als omtrent derzelver vaderland, beſtaat nog vrij wat twijfel. Volgens ſommigen is zij de wortel van de, vooral in *Mexico* groeijende, *Psychotria emetica*, volgens RUIZ komt zij van de *Cephalis Ipecacuanha*. Waarſchijnlijk geeft men aan de brakingverwekkende wortels van verſchillende planten den naam van *Ipecacuanha*, welke, echter, met opzigt tot de werking, onderſcheiden ſchijnen te zijn. W.

(*) In het oorſpronkelijke wordt de kwaal genoemd *Schwindmähler*.

loopende, omtrent twee duim lang en in eene gladde groene schil gesloten; zij bestaat uit een aantal kleine platte zaden, bruinachtig van kleur, welke door zijdeachtige vezels aan elkander hangen.

De Gember schijnt niet oorspronkelijk te *Surinamen* te huis te behooren, maar aldaar overgebragt te zijn. Men maakt van dezelve eenen aangenamen drank, door haar met suiker te laten gisten.

De *Sassaparilla*-plant (*) vindt men ook te *Surinamen*. Dezelve heeft, echter, hier bij lange na niet die heelende kracht, als die van de *Spaansche* Kolonien. Misschien moet men dit onderscheid zoeken in de gesteldheid van den grond; in de binnenlanden van *Surinamen*, in het gebergte, is zij misschien even goed (†).

Tegen de vrucht van den *Manchinel*-boom (§) moet men de vreemdelingen bijzonder waarschuwen. Deze boom bereikt eene aanmerkelijke hoogte; de stam heeft bijna twee voet middellijn, en het hout wordt, om deszelfs hardheid en duurzaamheid, hoog geschat. Maar het melkachtige sap van den stam trekt groote blaren op de huid, en de vrucht, die aan onzen appel gelijk is, en lichtgeel

(*) Van deze plant, *Smilax Sassaparilla* LINN., wordt de wortel als geneesmiddel gebruikt. W.

(†) De *Sassaparille* vindt men nergens te *Surinamen*. Onkundige Botanici en halfgeleerde Artsen hebben eene soort van gras-wortel, welke naar *Sassaparille* eenigzins gelijkt, daarmede verward; doch deze wortel bezit geene de minste genezende kracht.

Dr. C. WOELFING.

(§) *Hippomane Mancinella* LINN. W.

geel ziet, als zij rijp is, brengt de hevigfte ontfte-kingen in de ingewanden te weeg, en veroorzaakt eenen onvermijdelijken dood, bijaldien men niet fpoedig een tegengift gebruikt. Daartoe is het best gefchikt zeewater met citroenfap of vijgen en Wit-hout (*). Vele matrozen, die aan land kwamen, verleid door de fchoone vrucht, zijn door het eten van dezelve geftorven. De bewoners van *Surinamen* verhalen, dat de *Indianen* op verre reizen eenen aap meênemen, opdat deze, wanneer zij onbekende vruchten aantreffen, hun als tot gids dienen. Als het dier geen' afkeer van de vrucht betoont, eten zij er gerust van, overtuigd, dat dezelve niet fchadelijk is.

Onder de *Surinaamfche* gift-planten verdient nog bijzonder genoemd te worden de *Tunkin*. Deze plant, die een' ftengel heeft, groeit inzonderheid in de moerasfige ftreken rondom *Paramaribo*. Zij bereikt eene hoogte van twee of drie voeten, is altoos groen, en hare eironde bladeren hebben vaak, als zij volgroeid zijn, de lengte van een' voet. De *Tunkin* bloeit tweemaal in het jaar, van

De-

(*) Het is moeijelijk te bepalen, welke foort van hout hier bedoeld wordt, daar men aan het hout van zeer vele boomen dezen naam geeft. Op *Isle de France* en *Bourbon*, draagt het hout van de *Hernandia ovigera*, op het eerstgenoemde ook het *Sideroxylum laurifolium*, in *Nieuw-Holland* de *Melaleuca Leucodendron*, op *Martinique* eene foort van *Simaruba*, (die echter verfchilt van die, welke op *Cayenne* groeit) dezen naam. W.

December tot Januarij en van Junij tot Julij (*). Zij behoort tot de *Gynandria Polyandria* van LINN.; Dr. WOELFING gaf aan haar den naam *Arum venenatum Surinamense*. Uit verfcheidene proeven, welke hij, ten aanzien van hare vergiftige werking, op dieren in het werk ftelde, bleek het volgende:

De *Tunkin* is, met uitzondering van het gift, waarmede de *Indianen* hunne pijlen beftrijken, en dat men nog niet verder kent, dan dat men weet, dat het een vergift uit het plantenrijk is, het fterkfte, fchielijkst werkende vergift, zelfs wanneer men het in kleine hoeveelheid gebruikt. Tien grein van het uitgeperfte fap dooden eenen hond in een kwartieruurs. Om den fmaak te leeren kennen, beet Dr. WOELFING in een blad, en hield zijne tong, niet meer dan twee feconden, tegen deze plek; maar offchoon hij terftond daarna zijn' mond met melk uitfpoelde, gevoelde hij toch fpoedig eene geweldige branding op de tong, welke meer en meer toenam, en, na verloop van een half uur, was zijn geheele mond gezwollen; er kwamen blaren op zijne tong en lippen; en nog twee dagen daarna kon hij geen voedfel gebruiken, behalve melk en vleeschnat.

Op dieren werkt het vergif van de *Tunkin* terftond,

(*) Dr. WOELFING zond, in 1811, eene zeer goede teekening van deze bloeijende plant, tegelijk met eene *Botanifche* befchrijving van dezelve aan Profesf. BRUGMANS te *Leyden*.

ſtond, en zoo geweldig, dat men, tot hiertoe, geen middel kent, waardoor de ſchadelijke werking geſtuit wordt. Het eenige, dat ſpoediger, dan eenig eigenlijk braakmiddel, braking verwekt, is melk met boomolie, in eene groote hoeveelheid genomen; want het gift prikkelt de maag zoo geweldig, dat het dezelve, op het eigen oogenblik, als het er in komt, krampachtig zamentrekt. Of ook *Alkalien*, welke, na het gebruik der bittere *Cassave*, als tegengift werken, van gelijk nut tegen de vergiftiging door de *Tunkin* zijn, is moeijelijk te beſlisſen, dewijl het gift van de laatſte, bij het gaan door den ſlokdarm, zulk eene prikkeling, tezamentrekking en zwelling in dezelve veroorzaakt, dat het ſchier onmogelijk is, zelfs olie doorteſlokken.

Bij het ontleden van menſchen en dieren, welke aan de werking van het gift geſtorven waren, vond men vooral de holte van het onderlijf opgezwollen, en de geheele oppervlakte van het ligchaam ontſtoken en gezwollen. Opent men het onderlijf, zelfs eenige uren nadat de lijder geſtorven is, dan ſpat het bloed met geweld uit alle de geopende bloedvaten der ingewanden en vooral der maag.

Het vergif is door alle deelen van deze plant verſpreid. Maakt men een afkookſel van dezelve, of droogt men haar in de zon, dan verliest zij, als inwendig middel, alle vergiftige eigenſchap, en men kan haar zonder nadeel eten. In dezen ſtaat werd zij vaak, met het beste gevolg, tegen *croniſchen* uitſlag van de huid gebruikt.

Ik ga nu over tot de befchrijving van de voornaamfte boomen, welke timmerhout opleveren.

De *Lokust*-boom (*) heeft vaak acht of negen voeten middellijn, en bereikt eene hoogte van vijfenzestig tot zeventig voet. De takken breiden zich eerst in de hoogte uit, en zijn vol bladeren; deze zijn eirond, omtrent drie duim lang en donkergroen. De bloefem heeft wel eenigermate de gedaante van eenen vlinder, en laat één lang, plat fchot achter, dat wel eenige overeenkomst heeft met de fchok van eene breede boon. Dezelve is vast van weeffel, meer dan vier duim lang, en als zij rijp is, bruin. Iedere fchok bevat in zich drie bruinachtige zaadkorrels, welke weelig zijn en eenen aangenamen zoeten fmaak hebben; die zoo verfchillende is van dien van andere vruchten, dat men dit zaad bijna voor fuikergebak zoude houden. De bast van den boom is licht-grijs en glad; het hout is helder-bruin, met donkere ftrepen gemarmerd, en het laat zich nog fraaijer polijsten, dan het Mahagoni-hout; men gebruikt het, derhalve, tot het maken van fchoone meubels, en, omdat het zeer hard is, worden de rollen in de fuikermolens ook van hetzelve gemaakt. Men zegt, dat het Copal van dezen boom komt.

Het *Letter*-hout (†) heeft nog fchoonere kleur; het

(*) *Hymenaea Coubaril.* Deze boom levert het *Animengummi* of het vloeibaar hars, dat uitwendig naar het Copal gelijkt, en ligt daarmede kan verwisfeld worden.

(†) Letter-hout is de naam van twee foorten van boo-

het is roodachtig bruin met zwarte vlekken, waarin eenige overeenkomst gevonden wordt met de *Egyptische Hieroglyphen* en met andere letters. Men heeft hier ook nog een ander hout, dat helder is, en welks vlekken minder in gedaante verschillende zijn. Beide deze soorten kan men niet anders, dan tot wandelstokken, tabakspijpen en andere kleine voorwerpen gebruiken, want alleen de kern of het hart heeft de gezegde schoone kleur, in eenen omtrek van tien of twaalf duim; doch dit hout wordt met den tijd zwartachtig. Men zegt, dat deze boom vijfentwintig tot dertig voeten hoog wordt; zijn bast is roodachtig bruin; de bladeren zijn van middelbare grootte, smal en spits; de bloesem heeft vijf blaadtjes, is purperrood, en gaat over in eene roode vrucht.

Men heeft te *Surinamen* twee soorten van *Yzer*-hout (*); het eene is wit, het andere roodachtig; daar de kleur, evenwel, niet bijzonder schoon is, gebruikt men het alleen om te bouwen. Daartoe is het ook bijzonder, om zijne hardheid, geschikt. Op vochtige plaatsen begint het, echter, spoedig te rotten. Men ziet deze boom hier zeer menigvuldig, hij is dikwijls vijftig voet hoog, en heeft

zes

boomen, welke op *Guijana* gevonden worden. De eene soort is het *Sideroxylum inerme*; de andere, welke wit Letter-hout genoemd wordt, is de *Piratinera* van AUBLET. W.

(*) Men heeft dezen naam aan eene menigte van houtsoorten gegeven. Misschien is het hier genoemde de *Robinia Panacoco* van AUBLET. W.

zes voet in den omtrek; de bast is witachtig; de bladeren zijn omtrent drie voet lang, anderhalf breed, en licht-groen van kleur. Deze boom draagt witte bloefems en roode besfen.

Het hout van den *Bollo*-boom heeft eene doffe, donker roodachtige kleur; het wordt, echter, als timmerhout zeer hoog gefchat, daar het niet alleen vast en fterk is, maar ook volkomen alle vochtigheid weêrftaat. Deze boom wordt meer dan vijftig voet hoog, en heeft bijna zes voet middellijn; hij is met een' gladden, graauwachtigen bast bekleed. Van de takken, welke alleen hoog aan den ftam groeijen, maaakt men dekplankjes, waarmede men de huizen dekt; dezelve fchijnen meer dan twintig jaren te kunnen duren. De bladeren zijn lang, en loopen naar den fteel fmal toe; de bloefem fchijnt vijf bladeren te hebben, purperrood te zijn, en blaauwe besfen voorttebrengen.

Het *Purper*- of *Violet*-hout (*) heeft, als het pas geveld is, eene zwarte, roodachtige kleur; doch wanneer deszelfs fap uitgedroogd is, wordt het purperkleurig. Men gebruikt hetzelve tot de kostbaarfte meubelen, zoowel om zijne duurzaamheid, als om zijne bevallige kleur; doch het wordt met den tijd donkerder, en eindelijk zwart, als ebbenhout. De boom bereikt zestig voet hoogte; de bast is donkerbruin; de takken groeijen aan het hoog-

(*) De boom, welke dit hout oplevert, is nog niet *Botanisch* bekend. Bij BOMARE komt hij voor onder den naam van *Bois de Palixandre* en *Bois Violet*. W.

hoogfte gedeelte van den ftam; de bladeren zijn van eene middelbare grootte, eirond en donkergroen. De bloefem, zegt men, heeft vijf blaadtjes, en gaat over in kleine roode besfen, welke de zaadkorrels in zich bevatten.

Het *Groen*-hout (*) draagt zijnen naam van de groene kleur, welke de ftam in het midden heeft, doch men heeft hier ook eene gele foort. Dit hout is zeer duurzaam; de bladeren zijn lang, fmal en fpits; en de boom fchijnt tweemaal in het jaar van bladeren te verwisfelen, hetgeen in dit land eene zeldzaamheid is. De bloefem is geelachtig wit, en heeft vier bladeren; daaruit komt eene kleine meelachtige vrucht te voorfchijn, waarvan de *Indianen* fomwijlen brood bakken, dat echter zeer onfmakelijk is.

De *Wanna*-boom bereikt veertig voet hoogte en acht voet in den omtrek; de bast is ruw en licht-graauw van kleur. De ftam verdeelt zich in vele takken; de bladeren zijn glad, vier duim lang en twee breed en helder-groen. Men acht dit hout hoog, omdat het ligt is en zich ook gemakkelijk laat bewerken. Men maakt er bijna allerlei huisraad van. De kleur is licht-bruin.

Het hout van den *Surinaamfchen* Ceder (†) is zeer gezocht, zoo wel om deszelfs fchoone licht-bruine kleur, als wegens den aangenamen reuk. Dewijl

(*) Dit hout, dat ook Groen-Ebbenhout genoemd wordt, komt van de *Bignonia Leucoxylon*. W.

(†) *Anoba* van AUBLET? W.

wijl het een' bitteren ſmaak heeft, wordt het door de inſekten niet gegeten. Het is gemakkelijk te bewerken. Op alle mijne togten door de bosſchen van *Surinamen*, heb ik nooit eenen boom gezien, die bladeren had, gelijk aan die van onze dennen.

Van den *Mangrove*-boom (*) zijn er twee ſoorten, eene met rood, en eene andere met wit hout. De roode is de eerſte boom, welke men ziet, als men te *Surinamen* aankomt. Hij groeit langs de kusten en oevers der rivieren, naardien hij eenen vochtigen grond noodig heeft; de meeste van zijne wortels loopen boven over den grond heen. Het hout is zeer duurzaam; de bast is zeer helder-groen en zeer geſchikt voor leerlooijerijen. De bladeren zijn vier duim lang, twee breed, eirond en donkergroen. De bloeſem is klein en bruinachtig, en is eene kelk van vier bladeren. Uit dezelve komt eene bruine, platte ſchok te voorſchijn, waarin het zaad is, dat de gedaante van boonen heeft. Deze boom kenmerkt zich bijzonder, door de houtachtige uitſpruitſels, die van vele takken benedenwaarts naar den grond hangen; dezelve hebben noch takjes, noch bladeren. Zoodra zij den grond bereiken, ſchieten zij terſtond wortel, en er groeijen nieuwe boomen van dezelve; zoo ontſtaat uit éénen boom een ondoordringbaar bosch, welks ſtammen elkander, bij overſtroomingen, ſtaande hou-

(*) *Rizophora.* Wortelboom. W.

houden, en zelfs den oever, waarop zij ſtaan, zoo vast maken, dat de hevigſte vloeden denzelven niet kunnen doorbreken.

Men moet hier de wijze bedoeling der natuur of liever van haren Maker te meer opmerken, daar de *Witte-Mangrove*-boom deze eigenſchap niet bezit. Deze groeit in de hoogere ſtreken, waar geene overſtrooming plaats heeft, en waar, derhalve, de boom zulke ſtutten niet behoeft.

De *Zijde-wol*-boom (*), waaruit de *Indianen* hunne groote kano's maken, ſchijnt ſomwijlen eene hoogte van honderd voet te bereiken, en meer dan twaalf voet middellijn te hebben. Zijne wortels ſtrekken zich veertien voet en meer op den grond uit. De ſtam is met een' licht-groenen, zeer dikken bast bekleed, en met korte ſtekels bezet; eerst op eene aanmerkelijke hoogte heeft hij takken. De bladeren zijn langwerpig en ſmal, vallen alle jaren af, en wanneer de takken bladerloos zijn, dan vertoont zich eene plantplant (*parasita*), welke in eene groote menigte op dezelve groeit, en aan den boom een zonderling voorkomen geeft. De inwoners noemen dezelve de wilde Ananas (†). Men zegt, dat de *Zijde-wol*-boom ſlechts

(*) Men zie de aanteekening op bladz. 61 van het Eerſte Deel.

(†) De bladeren van deze plant groeijen in de gedaante van eene Aloë; de holten tusſchen dezelve ſchijnen altoos vol uitmuntend helder water te zijn, dat, in de drooge jaargetijden, den vogels, als tot een' regenbak dient. Waarſchijnlijk is deze plant een *Epidendron*. W.

ſlechts om de drie jaren bloeit; de bloeſem beſtaat uit eene groene kelk. Uit dezelve komt een hulſel te voorſchijn, dat een fijn zijdeachtig katoen in zich bevat, hetwelk echter te kort is, om geweven te kunnen worden. Men gebruikt hetzelve tot het vullen van matrasſen, en het Colibrietje om zijn nest van binnen te bekleeden.

Men zegt, dat er veertien verſchillende ſoorten van Palmen te *Surinamen* zijn; alle leveren een ſterk, duurzaam hout, waarvan men, met weinig moeite, pijpen en waterleidingen maakt, daar de boom van binnen eene holte heeft, welke met merg is opgevuld.

De *Koninklijke Palm*, welke doorgaans *Koolboom* (*) genoemd wordt, groeit wel honderd, ja, honderd en twintig voeten hoog, en heeft zes of zeven voeten in den omtrek; hij ſchiet zeer regt op. De ſtam is licht-graauw met donkergraauwe ringen; hij wordt langzaam dunner naar den kruin, en daar groeijen de bladeren in de gedaante van eene pluim. De grootſte bladeren zijn omtrent zes voet lang en omtrent twee breed. Boven aan den ſtam, waar de graauwe kleur in een helder-groen overgaat, komen de bloeſems te voorſchijn, welke dezelfde gedaante, als die van het riet, hebben, en waarop het zaad als kleine noten zit. Uit het midden van het loof ſchiet een ſpeervormig gedeelte vooruit, dat eene glinsterend groene kleur heeft, en datgene be-

(*) *Areca oleracea.* LINN. W.

bevat, wat men de kool noemt; deze kool heeft eenen zoeten amandelſmaak. Men bereidt dezelve vaak als moes; doch haar te menigvuldig gebruik ſchijnt buikloop te verwekken, vooral wanneer men niet zeer veel kruiderijen in dezelve gebruikt. Men kan deze kool ook inmaken. Verſcheidene lieden te *Surinamen* beweeren, dat deze boomen, wanneer zij rondom een huis geplant zijn, tot natuurlijke afleiders van den blikſem kunnen dienen.

De *Paliſaden*-boom wordt gehouden voor een teeken, dat de grond, waar hij groeit, uitmuntend goed is; hij is hier zeer algemeen. Hij is hier de kleinſte palm-ſoort, bereikt doorgaans twaalf of vijftien voet hoogte, maar heeft ſlechts zeven duim middellijn. De zijmuren van de woningen der Negers zijn van dit hout gemaakt, en zelfs het eerſte huis van eenen planter op eene nieuwe plantaadje wordt doorgaans van hetzelve opgeſlagen. De bewoners ſplijten het hout in lange ſtukken; de kruin van den boom wordt gegeten, dat gedeelte van den ſtam, waar de bladeren zitten, wordt tot een' bezem gebruikt.

De *Troolies* worden bijzonder gebruikt, om de huizen hier te lande te dekken. De bladeren groeijen uit eenen kleinen vezelachtigen wortel, waaruit acht of tien ſtengels ſchieten, van welke ieder een blad draagt, dat omtrent twintig voet lang en twee voet breed is; dit blad is van een zeer ſterk weefſel, heeft regtloopende vezels, die hooge lijnen vormen; waardoor de daken,

wel-

welke van deze bladeren gemaakt worden, zeer duurzaam zijn.

Wij gaan nu over tot de vruchtboomen, ſtruiken en heesters.

De *Bananen* verdienen inzonderheid onze opmerking en eene breedvoerige beſchrijving, daar zij het voorname voedſel der Negers en *Indianen* uitmaken. Zelfs menig een Blanke verkiest deze vrucht boven het wittebrood; dit heeft eenige reizigers verleid, om dezen boom met den Broodvrucht-boom te verwarren, van welken hij, echter, geheel verſchilt. De boom (*) is eene plant van tien voeten hoogte en omtrent acht duim middellijn, welke het best voortkomt in eenen nieuwen en vochtigen grond. De ſtam beſtaat grootendeels uit een aantal van bladen, welke, in de gedaante van ſchubben, over elkander liggen, helder-groen en zeer ſaprijk zijn; aan de ſpits groeijen de bladeren, welke vier voet lang en één breed zijn, en door vele worden beſchouwd als de eerſte kleeding of bedekking van de ſtamouders des menſchelijken geſlachts. Elke plant heeft acht of tien bladeren van eene levendig groene kleur; uit het midden van dit loof, groeit een ſteel van drie voet lengte, welke eindigt in eene bloem-ſchacht, die de gedaante van een hart heeft en purperkleurig is, rondom dezelve groeijen witte tweeſlachtige bloemen. De vruchten groeijen, bij bosſen van vijftig of zestig, bij elkander; dezulke, die digt aan den ſteel

(*) *Musa paradisiaca* LINN. Gewone *Pisang*. W.

ſteel zitten, krijgen de behoorlijke ontwikkeling niet; zij zien er uit als groote komkommers; hebben eene groene huid, welke geel wordt, als de vrucht rijp is. Als zij half rijp zijn, roost men ze, en eet ze, als brood. Ook droogt men deze vrucht in de zon, en ſtampt ze tot meel, dat *Gongo-thee* genoemd wordt; ook kookt men ze en maakt er *pudding* van, welke men met vleesch, visch of kreeften eet. Is de vrucht volkomen rijp, dan ſmaakt zij als eene zeer zachte peer. De geiten zijn zeer gretig op den ſtengel van de *Banaan*-plant. Wanneer dus een ſchip, dat *Surinamen* verlaat, deze dieren aan boord heeft, kan het geen beter voeder meênemen. Deze plant draagt ſlechts eenmaal vrucht; dan ſnijdt men haar af, en terſtond ſchieten jonge uitſpruitſels uit den ſtomp te voorſchijn, welke, na verloop van negen maanden, weder vrucht dragen. Men moet haar wel bewaken, dewijl de dieren, die van ooft leven, de *Bananen* boven al het overige verkiezen.

De *Bacuva* is eene ſoort van *Bananas* (*), maar onderſcheidt zich door den ſtam, die anders groen, maar bij deze plant zwartachtig van kleur is. Ook is de vrucht wel de helft kleiner. Wanneer zij rijp is, heeft zij eenen kruidigen, ſterken, aangenamen reuk; men maakt er een zeer ſmakelijk deeg van. Ik heb ze half rijp laten roosten, even als de Bananen, maar zij ſmaakt dan niet bijzonder, want zij is daartoe niet meelig genoeg.

De

(*) *Musa Sapientum*, LINN. W.

De *Avigato*-boom (*) wordt meer dan dertig voet hoog; de bladeren zijn breed, ſpits, wat dik en donker groen van kleur; de bloeſem ſchijnt aan de einden van de takken te groeijen en zes bladeren te hebben. De vrucht is eerst groen, maar, als zij volkomen rijp is, purperkleurig, en het vleesch, dat wit en zacht is, wordt vaak met peper en zout gegeten. Men vindt, dat het als merg van beenderen ſmaakt; zoo veel is zeker, dat deszelfs ſmaak geene overeenkomst heeft met die van eenige andere vrucht. De kern is groot en met eene zachte, donkerbruine ſchaal bekleed.

De vrucht, welke men *Zuur-Zak* (†) noemt, groeit op eenen boom, die aan den *Europiſchen* peereboom zeer gelijk is. Zij heeft de gedaante van een' middelmatigen meloen, doch is langwerpiger, licht-groen en met ſtekels bezet. Het vleesch is wit en heeft eenen ſcherpen ſmaak, doch met water en ſuiker geeft het eene aangename limonade. In hevige koortſen wordt deze drank zeer aangeprezen.

De *Mammy* (§) is eene zeer hoog geſchatte vrucht; doch ik herinner mij niet, dat ik dezelve ooit geproefd heb; ook heb ik den boom nimmer gezien.

De

(*) In het Engelsch *Alligator*, in het Fransch *Advocat*, in het Spaansch *Tabaca*. *Laurus Persea* LINN. De *Avogato*-boom. W.

(†) *Anona muricata*. W.

(§) De vrucht van de *Mammea americana?* LINN. Mamei-boom.

De *Guava*-boom (*) wordt omtrent achttien voet hoog; zijne bladeren zijn donkergroen en loopen ſpits toe; de bloeſem is wit; de vrucht is eerst groen, naderhand licht-geel van kleur, en heeft de grootte van eenen middelmatigen appel, waarvan zij ook de gedaante heeft. Het vleesch is zacht, roodachtig, met zeer kleine harde korrels vermengd.

De ſmaak van de vrucht is aangenaam, en men gebruikt ze te *Surinamen* veel tot *Marmelade* (†). Men heeft hier nog eene andere ſoort van *Guava*-vrucht, wier vleesch wit is, doch denzelfden ſmaak heeft.

De *Papaya*-boom, (§) waarvan men eenen mannelijken en vrouwelijken heeft. De eerſte draagt geene vrucht, en onderſcheidt zich door de ſtelen van zijne bloeſems, welke twee en een half voet lang zijn. De vrouwelijke wordt omtrent vijftien voet hoog en heeft acht duim middenlijn. De

ſtam

(*) Goyava-boom, *Psidium Guajava pomiferum et pyriferum*, LINN. W.

(†) Gekonfijte vrucht.

(§) *Carica Papaya*, Meloen-boom. Volgens den heer H. E. HOLDEN, moet de vrucht van dezen boom de kracht bezitten van het zamenweefſel der ſpiervezelen te verzwakken, en het vleesch, dat er mede beſtreken wordt ongemeen zacht te maken; zelfs de uitwaſeming van den boom ſchijnt reeds deze werking te doen, want men zegt, dat het vleesch, hetwelk een half uur aan een' tak van dezen boom hangt, reeds malſcher wordt. Noch de uitwaſeming van den boom noch het ſap van de vrucht doet eenige nadeelige werking voor de gezondheid. W.

ſtam is hol en bevat in zich een merg, even als de palm. Hij is met eenen lichtbruinen bast bekleed. De bladeren zijn groot, hebben meer dan drie voet omvang, en gelijken eenigermate in vorm naar die van den vijgeboom, behalve dat zij veel zwaarder en ſpitſer zijn; zij zitten op holle groene ſtelen, welke de lengte hebben van bijna twee voet, groeijen digt bij elkander, aan den top van den boom, en zelden zijn zij meer dan twaalf of vijftien in getal. De bloeſems, welke insgelijks digt bij elkander zitten, hebben vijf bladeren, en zijn geel; zij hebben eenen zeer kruidigen reuk en worden door de banketbakkers gebruikt. De vrucht is eirond en omtrent zes duim lang. Als zij rijp is, gaat de licht-groene kleur in een hoog geel over; doch men verzamelt ze doorgaans nog, vóór dat zij rijp zijn, trekt het ſcherpe, melkachtige ſap er uit, kookt ze en eet ze als moes; ook maakt men ze met ſuiker in. Men zegt, dat het zaad van de vrucht, na gekookt te zijn, een goed middel tegen de *scorbut* is.

Van den *Kaneel-appel-boom* (*) heb ik alleen de vrucht gezien. Zij heeft de grootte van een kalkoens-ei, is groen, doch wordt, bij het rijpen, violet-blaauw, en gelijkt, in gedaante, eenigermate naar een' denne-knop. Zij ſmaakt als uitmuntende room met kaneel.

De *Marmelade*-boom (†) heeft eene, bijna volko-

(*) *Annona squamosa* LINN, Vlasch-boom.

(†) *Crataeva marmelos?* W.

komen ronde vrucht, ter grootte van eene abrikoos; de huid van dezelve is zeer vast, en als zij rijp is, geelachtig bruin. Als men ze eet, fnijdt men de vrucht midden door, en neemt het vleesch met een' lepel er uit; dit is rood van kleur en fmaakt als zoete confijt.

De *Pompel-moes*-boom (*) wordt ook *Shaddock*-boom genoemd, ter gedachtenis van zekeren Kapitein SHADDOCK, die hem het eerst van uit *Afrika* in de Nieuwe Wereld fchijnt gebragt te hebben. Hij behoort tot het geflacht der Oranje-boomen, met welke hij ook veel overeenkomst heeft, wat de vrucht betreft, behalve dat de *Pompel-moes* de grootte krijgt van eenen middelmatigen meloen. Haar fmaak is een aangenaam mengfel van zuur, zoet en bitter. Het vleesch is bleek-rood en ook wit; de laatfte foort heeft eene zeer dikke huid; en daar het klimaat van *Surinamen* niet zoo heet is, als dat van *Afrika*, heeft deze vrucht langen tijd noodig, om volkomen rijp te worden.

Cinaas-appelen en *Spaanfche Oranje*-appelen heeft men hier ook in de hoogfte volkomenheid. De Citroenen zijn ook zeer goed; doch de Citroen-boomen worden niet zoo menigvuldig geplant, als de Limoen-boomen. De laatfte worden zeer hoog; plant men ze als heggen en befnoeit ze regelmatig, dan brengen zij geene vruchten voort.

De *Mupes* wasfen aan eenen boom, welke aan onzen pruimboom gelijk is. Zij zijn donker oranje-kleu-

(*) *Citrus aurantium decumana.* W.

kleurig, hebben de gedaante van eene olijf, maar zijn veel grooter. Zij hebben eene groote ſteenen pit, eenen zuren, maar toch aangenamen ſmaak en nog liefelijker reuk.

De *Maripa* (*) is eene ſoort van palm. De vrucht heeft de grootte van eene abrikoos, is rond en oranjekleurig; zij heeft eene pit met eene zeer harde, ſteenachtige ſchaal, die geheel zwart wordt, en waarvan de Negers ringen maken. Zij heeft weinig vleesch en haar ſmaak ſchijnt niet algemeen te bevallen. Uit de pit maakt men eene voortreſfelijke olie.

De *Cumu* groeit insgelijks op eene ſoort van palm. De vruchten hangen als druiven bij elkander, hebben de grootte van eene olijf, eene donker blaauwe kleur en zij ſmaken niet aangenaam. Verſcheidene bewoners van *Surinamen* maken uit de pitten eenen drank, welken zij chocolade noemen; die echter veel minder dan de eigenlijke chocolade is, daar hij zijnen ſmaak alleen door de ſuiker en de kruiderijen verkrijgt.

Men heeft te *Surinamen* twee ſoorten van kerſen. De *Star*-kers (†) heeft de groote en de gedaante, welke men zou verkrijgen, als men vier van onze kerſen tegen elkander drukte. Elke van de vier afdeelingen bevat eenen kleinen ſteen; het vleesch

(*) *Maripa* van AUBLET; *Dattier de Surinam* van BOMARE. W.

(†) De vrucht van de *Palma coccifera, latifolia, fructu atro-purpureo, omnium minimo.* W.

vleesch is met eene zachte, doorſchijnende, roode huid omringd, en heeft eenen zoetachtig-zuren ſmaak, die iets bijzonder liefelijks heeft. De tweede ſoort is rond, ſcharlaken-rood en van de grootte eener gewone *Europiſche* kers. Deze vrucht heeft geenen bijzonderen ſmaak, doch is zeer goed, om ingemaakt te worden.

Kapitein STEDMAN meende, dat de *Europiſche* kerſen, van wege hare dunne huid, te *Surinamen* niet zouden kunnen groeijen; dit is, echter, zoo niet; want uit het zoo even gezegde blijkt, dat dergelijke vruchten met eene dunne huid hier te huis behooren. Waarſchijnlijk zou de boom té zeer verzwakken, als hij in het *Surinaamſche* klimaat gedurig bloeſem moest dragen, en de vruchten zouden, derhalve, niet kunnen groeijen. De *Star*-kers ſchijnt te *Surinamen* alle vierendeeljaars vruchten te dragen.

De *Mispel* (*) is eene hoogſtamde ſtruik, met kleine ſpitſe bladeren van donker-groene kleur. De vrucht wordt zoo groot als een duivenei, en heeft de gedaante van eene eglantier-bes; zij is eerst licht-geel, en rood, als zij rijp is. Zij heeft geen' ſteen in zich. De ſmaak komt overeen met dien van moes van braambeziën. Zij is een zeer teeder ooft, dat niet lang goed blijft.

De *Marcusen* (†) groeijen op eene hooge ſtruik; de bladeren hebben diepe groeven, zijn ſcherp gepunt

(*) *Mespilus?* W.

(†) *Mangifera indica* LINN. W.

punt en helder-groen; de bloem schijnt naar de Pasfie-bloem te gelijken. Men heeft te *Surinamen* twee foorten van *Markusen*. De eene ziet er uit, als eene citroen, doch is wat grooter, donker geel en fmaakt als kruisbesfen; men eet ze doorgaans met wijn en fuiker. De andere foort is wel de helft kleiner, en men gebruikt deze, zonder voorafgaande bereiding; men zuigt het vleesch uit de fchaal. Men maakt daarvan ook eene verkoelende en fmakelijke confijt.

De *Sapadil*-appel, *Tamarinde* en *Ananas* heb ik reeds te voren befchreven. Uit de laatfte maakt men een' zeer aangenamen drank; men fnijd ze, te dien einde, in kleine ftukken en laat ze met water en fuiker gisten. De Meloenen zijn te *Surinamen* voortreffelijk, vooral de Canteloepen en Watermeloenen.

Er wordt tegenwoordig niet zoo veel aan den wijngaard gedaan, als voorheen, toen vele rijke planters te *Surinamen* woonden. Men vindt nog enkele wijngaarden in de tuinen; doch derzelver druiven zijn niet uitmuntende van fmaak, dat ook niet te verwachten is, om den lagen en vochtigen grond rondom *Paramaribo*. Men zou, in de binnenlanden of bergachtige ftreken van de Kolonie, den wijnbouw zeer goed kunnen ondernemen; misfchien zou de dikhuidige, zwarte *Portugeesche* druif voor *Surinamen* het best gefchikt zijn; want deze heeft veel hitte noodig, weshalve zij ook in *Portugal* later rijp wordt, dan andere druiven. Misfchien zou men haar hier in de fchaduw van boo-

boomen moeten planten; doch de ondervinding zou dit moeten beslisſen.

De *Cocosnoot* (*), die hier zeer algemeen is, plukt men doorgaans half rijp af, en maakt uit het melkachtige ſap, met rum en ſuiker, eene uitmuntende punsch. Ik heb, evenwel, niet vernomen, dat men den boom boort, om palm-wijn te bekomen. De *Indianen* brengen eene menigte van andere noten naar de ſtad, welke gedeeltelijk aan boomen groeijen, die men te *Paramaribo* weinig of geheel niet kent.

Men bouwt hier verſcheidene ſoorten van *Europiſche* groenten, vooral op de ſuiker-plantaadjes, waar men de bedden of akkers met het afval van het riet, dat na het uitperſen overblijft, bemest, en over de jonge planten korven plaatst, die ſchaduw geven en toch de friſſche lucht niet belemmeren. Bloemkool, *Broccoli*, kool, gele wortels, roomſche boonen komen hier zeer goed voort; ook de aspergies ſchijnen zeer goed te zijn. De aardappelen, welke men hier bouwt, zijn zoete; de andere komen uit *Noord-Amerika*; doch men heeft hier den meeligen wortel *Yams* (†), die bij velen verre de voorkeur boven de aardappels heeft. De uijen zijn zeer klein; de grootere worden hier van uit *Amerika* gebragt.

De *Cassava* of *Maniok* (§) verdient eene bijzon-

(*) *Cocos nucifera* LINN. W.

(†) *Dioscorea sativa* LINN. W.

(§) De wortel van de *Jatropa Manihot*. W.

zondere beſchrijving, omdat er twee ſoorten zijn, waarvan de eene, als zij met de andere wordt verward en niet behoorlijk wordt behandeld, een zeer ſterk vergift is. De Opzieners van de plantaadjes durven daarom deze ſchadelijke of zoogenaamde bittere *Cassave*, zonder bepaalde vergunning van hunne Meesters, niet bouwen; en die vergunning wordt niet ligt gegeven, dewijl de nieuw aangekomene Negers zich vaak, bij vergisſing, door deze *Cassave* vergiftigen. De zoete *Cassava*-ſtruik wordt omtrent vier voet hoog, dikwijls ook meer; zij groeit in eene piramidale gedaante, heeft eenen roodachtig-graauwen ſtam en breede, gevingerde bladeren. De wortel wordt ſomwijlen meer dan een' voet lang; men eet denzelven gekookt of geroost, met boter, en hij ſmaakt als eene kastanje. De bittere *Cassave* ſchijnt zich, door haren hoog-rooden ſtam, te onderſcheiden, en door de taaije houtvezel in den wortel, welke zich bij haar ſlechts tot de helft uitſtrekt, terwijl zij bij de andere geheel tot aan het eind van den wortel doorloopt en ook breeder is. Om de bittere *Cassave* eetbaar te maken; moet men eerst het vergiftige ſap wegnemen. Men maakt den wortel te dien einde fijn, en doet hem dan in eenen langen zak, welken de *Indianen* van de elastieke vezels van een zeker riet maken. Den zak maakt men, met het eene eind, vast aan het dak van de hut, en hangt, aan het ander eind, een zwaar gewigt; aldus wordt de zak al naauwer en naauwer toegetrokken, en perst het ſchadelijke ſap

naar

naar buiten. Na deze bewerking, maakt men van de *Cassava* platte, ronde koeken, welke men op heete ſteenen bakt. Deze koeken kunnen een half jaar goed blijven en zijn bij de *Indianen* en Negers ja zelfs bij vele Blanken eene zeer geliefde ſpijs. Zij ſmaken bijna als ſcheepsbeſchuit, doch zijn zachter. Als men het uitgeperſte, vergiftige ſap kookt, wordt het onſchadelijk, en dient naderhand, vermengd met andere kruiderijen, om aan de ſpijzen eenen prikkelenden ſmaak te geven.

De *Tayes* (*) zijn wortelen, die omtrent anderhalf voet lang worden en omtrent acht duim middenlijn hebben; zij zijn eene gewone ſpijze voor de Negers. De jonge uitſpruitſels van de wortels worden ook door de Blanken gegeten; men doet ze in ſoep, waarin zij geheel fijn kooken; of men ſtooft ze met vleesch, of roost ze, en eet ze dan met zout, peper en citroenſap; dit houdt men voor eene zeer gezonde en voedzame ſpijze. Men krijgt de *Tayes* van zaad, of ſnijd het bovenſte gedeelte van den wortel aan ſtukken, welke men, drie voet van elkander, in den grond ſteekt; de plant is dan binnen zes maanden volgroeid. Deze groote wortel bevat zeer vele voedende deelen in zich, en wordt niet ſlechts door de menſchen gegeten, maar dient ook tot voedſel aan veel tam vee.

De *Sago*-palm (†) is wel geen boom, die oorſpron-

(*) Zij zijn de knobbelige wortels van den *Convolvulus Batatas*. W.

(†) *Cycas cirsinalis.*

ſpronkelijk te *Surinamen* te huis behoort; doch dezelve gedijdt er zeer goed.

Guiana behoort ongetwijfeld tot die gezegende gewesten, waar de natuur, zonder dat de grond bearbeid wordt, de eerſte behoeften van den onbeſchaafden mensch rijkelijk voortbrengt. Het is een land, waar een altoosdurende zomer heerscht; waar kostelijke vruchten en voedzame wortelen van zelfs rijkelijk groeijen; waar de mensch, die de kunst nog niet verſtaat, om een net te maken, ſlechts den *Hiarra*-wortel behoeft fijn te ſtampen en op het water te ſtrooijen, om eene menigte, daardoor bedwelmde, visſchen te kunnen vangen. Is hij in het bosch verdwaald, en weet hij nog geene put te delven, om zijnen dorst te ſtillen, hij behoeft ſlechts den tak van eene ſoort van wilde wijngaard aftebreken, die aldaar menigvuldig groeit, en een overvloed van koel en helder water droppelt hem tegen (*). Boog en pijl zijn gemakkelijk uitgevonden, en wil hij zijne prooi niet verre nazetten, dan gaat hij zitten, boost het geluid na van het wild, dat bij troepen rondloopt, of dat der vogels, die bij geheele ſcharen vliegen, en zij komen ſpoedig bij hem onder ſchot. Legt hij zich op den landbouw toe, dan brengt hij de *Mais*, met weinige moeite, te voorſchijn. Geen ſtormwind ſchudt ook de bloeſems der vruchtboomen af, welke hij rondom zijne woning plant. Hij maakt zijne fles-

(*) De Schrijver weet, bij ondervinding, hoe verfrisſchende zulk een drank is.

fleschen van pompoenen en zijne fchotels van calebasfen. Rondom de takken van den cocos-palm flingert zich een fterk weeffel, dat hem niet flechts tot noodzakelijke bedekking dient, maar hem ook, door deszelfs kruisgewijze draden, tot de uitvinding van geweefde ftoffen aanleiding geeft, waartoe het noodige hem door den katoen-boom wordt aangeboden. De groote mildheid der natuur omtrent de menfchen is hier zoo zigtbaar, dat alle de *Indiaanfche* ftammen, die hier wonen, zoo verre men dezelve kent, in eene opperfte Godheid gelooven, die deze weldaden voor hun gefchapen heeft. Zij denken, echter, dat dit wezen niets te doen heeft met het kwaad, hetwelk hun bejegent; daarom komen zij ook niet met hunne gebeden tot hetzelve, maar vereeren ondergefchikte Godheden, welke zij befchouwen als de veroorzakers van de verwoestende natuurverfchijnfelen en van alle onheilen, die hen treffen. De hoofdbezigheid van hunne Priesters of Artfen (*Peji*) beftaat in het verzoenen van den toorn en de wraak dezer *Dæmons;* vaak, evenwel, mislukt de kunst van den *Peji*, door het vermogen van eenen grooteren toovenaar, en dan kan de *Indiaan* het ongelukkige noodlot niet meer ontkomen, dat die booze geesten hem bereiden, wier geheele bezigheid in kwaad doen beftaat, waarin de Opperfte Godheid hem nooit verhindert. Bij dergelijke denkbeelden, welke tot ongevoeligheid of wanhoop moeten leiden, kan de toeftand der *Indianen* niet zoo gelukkig zijn, als eenige Schrijvers

vers beweeren. Wanneer zij eenmaal tot eenen hoogeren trap van befchaving mogen komen, zullen zij ook betere denkbeelden verkrijgen van den Schepper des geheelals, van zijne Voorzienigheid en van hunne pligten omtrent Hem en zich zelven, en gefchikt worden, om een beter gebruik van de weldaden te maken, welke zijne goedheid zoo mildelijk over hen heeft uitgeftort.

Over de Dieren.

Ik heb, in mijnen Zestienden Brief (*), eene befchrijving gegeven van de dieren, welke ik zelf bezat en tam maakte; thans zal ik van dezulke fpreken, welke ik bij anderen of in de bosfchen zag.

De *Tapir* (†) is het grootfte dier, dat men tot hiertoe in *Guiana* gevonden heeft; vaak heeft hij de grootte van eene kleine koe, en zijne gedaante gelijkt naar die van een varken; kop en voeten zijn bijna als die van een' rinoceros (§); de fnuit is lang en fmal, fteekt eenige duimen voor de beneden-kaak uit, en het dier kan denzelven in allerlei rigtingen bewegen. De ooren zijn klein, meer lang dan breed, en fpits toeloopende. De rug is een weinig gewelfd, de pooten kort,

(*) Eerfte Deel, bladz. 202.

(†) *Tapirus Americanus.* W.

(§) Als de *Tapir* geheel volwasfen is, heeft hij zeven baktanden boven en zes beneden in den mond, en boven en beneden, aan elke zijde, eene fpitfe tand, als ook zes voortanden, en dus twee en veertig tanden.

kort, en ieder voet heeft vier kleine, ſtompe klaauwen; de ſtaart is zeer kort. Als het dier nog jong is, heeft het donker-bruin haar, met witte vlekken, en in volwasſen ſtaat heeft het meestal eene bruinachtig-graauwe kleur; het haar is altoos kort.

De *Tapir* houdt zich op in de moerasſen en rivieren, en leeft voornamelijk van water-planten, van ſuiker-riet en vruchten. Des nachts gaat hij uit, om zijn voedſel te zoeken, en is een zeer ſchuw dier. Zoodra hij gevaar ontdekt, ſpringt hij in het water, want hij zwemt uitmuntend. Men heeft hem daarom gehouden voor eene ſoort van *Hippopotamus*; evenwel, hij ſchijnt niet zoo veel in het water te leven, als dat dier, want zeldzaam en alleen als hij gaat vlugten, begeeft hij zich te water. Nog minder heeft hij met den Buffel gemeen, waarmede men hem insgelijks verward heeft, en in het geheel met geene andere ſoort van osſen of runderen. Alleen het vleesch, dat, nog jong zijnde, een zeer goed voedſel is, heeft eenige overeenkomst met het rundvleesch. Men zegt, dat verſcheidene *Indiaanſche* ſtammen zijne huid als ſchilden gebruiken; dezelve ſchijnt ook zeer geſchikt te zijn voor zool-leder. Ik heb verſcheidene van deze dieren gezien, die zeer tam geworden waren. Een jonge *Tapir*, in het huis van den Majoor RUPEL, dat tegen over mijne woning ſtond, ſcheen niet anders in het kanaal of in de gracht te gaan, dan wanneer men hem er in joeg; dit bevestigde

mij

mij in de gedachten, dat de *Tapir* geen eigenlijk water-dier is. Of de *Tapirs* in den gevangen ſtaat voortteelen, heb ik niet kunnen vernemen.

Men heeft te *Surinamen* geene ſoort van wild rundvee, gelijk men deze in de *Spaanſche* en *Portugeeſche* Kolonien vindt; men heeft hier niet eens den buffel gebragt, die van veel nut zou kunnen zijn, daar hij veel meer hitte verdragen kan, dan de os, ſterker is, een' moerasſigen grond bemint en, uit hooofde van zijne dikke huid, weinig van de inſekten te lijden heeft.

Vaak heb ik er, gedurende mijn verblijf te *Surinamen*, over gedacht, of men niet van het *Peruaanſche Lama* en den kameel een basterdras zoude kunnen bekomen, dat voor *Zuid-Amerika* van veel nut zoude zijn. Daar deze beide dieren zeer veel overeenkomst met elkander hebben, is het waarſchijnlijk, dat zij met elkander zullen paren; en bijaldien het basterd-ſoort de goede eigenſchappen van beiden had, zoude zij nog bruikbaarder zijn, dan de muilezel. Paarden fokt men hier zeer weinig, en zij zijn klein, maar vlug; evenwel, ik heb er een gezien, dat aan den Baron NESSELRODE behoorde, dat vrij groot en welgemaakt was, en te *Surinamen* was geboren. Men hoort hier overal de klagten, dat de paarden door de Negers, die hen moeten oppasſen, verwaarloosd worden, en dat zij daarenboven veel moeten lijden van de wespen. Men zoude van de *Arabieren*, die insgelijks in eene heete luchtſtreek wonen, kunnen leeren, hoe men

de

de paarden tegen zulke lastige insekten kan beschutten. Zij smeeren, te dien einde, hunne kameelen met eene olie.

Men heeft hier twee soorten van wilde varkens, het Navel-varken (*) *Bakkire Pecari*, en den *Pingo*; beide worden niet zoo groot, als het *Europische* wilde-zwijn, naar hetwelk zij anders zeer gelijken. Het Navel-varken woont in de hooge, bergachtige streken, leeft van wortels en kruiden, en vreet ook slangen en hagedisfen. Het is zeer moedig en verdedigt zich vaak, met een goed gevolg, tegen den *Amerikaanschen* panter. Deze dieren zijn in groote troepen bij elkander, en geraken in hevige woede, als een van hen gedood wordt. De jagers verzekeren, dat, wanneer een van derzelver aanvoerders of voorgangers geschoten wordt, zij terstond eenen anderen verkiezen, om hen tegen hunnen vijand te beschermen. De zaak zal wel deze zijn, dat, wanneer de voorste valt, de sterkste en moedigste van den hoop tot eenen nieuwen aanval te voorschijn treedt. Men kan hen ligt ontkomen; men behoeft daartoe slechts op den tak van eenen boom te klimmen, die eenige voeten boven den grond is. Het Navel-varken is, als het nog jong is, licht-bruin van kleur, en heeft in de lengte witte strepen; naderhand krijgt het eene geheel donkere kleur, en het haar wordt zeer borstelig; als het woedende is, steekt het dit nog meer omhoog.

Ge-

(*) *Sus Tajassu.* W.

Geheel achter aan den rug is eene klierachtige holte, die een waterachtig, zeer ſterk ruikend vocht bevat, en welke men, zoodra het dier geſchoten is, moet wegſnijden, omdat anders het vleesch eenen walgelijken ſmaak krijgt. Daar deze ſoort van dieren vele ſlangen eet, en derhalve ligtelijk, door de gifttanden kan gewond worden, komt misſchien alsdan de gezegde vochtigheid in het bloed. Men heeft, echter, zoo verre ik weet, daaromtrent nog geene waarnemingen gedaan (*).

De *Pingo* is kleiner en ranker gevormd. Ook dit dier vindt men altoos bij geheele troepen. Het wordt zeer tam. Wanneer de *Indianen* een jong vangen, gewennen zij het zoodanig aan zich, dat het hen, als een hond, naloopt; zoo brengen zij het dikwerf naar *Paramaribo*. Het vleesch van deze en van de ſtraks gemelde ſoort, hoewel mager, ſmaakt zeer goed, vooral als het jong is.

Eene andere ſoort noemt men *Water*-varken (†). Een van deze dieren, dat ik duidelijk gezien heb, had de grootte van een halfvolwasſen varken, en was licht-bruin. De kop geleek veel naar dien van een zee-varken. Aan de voorpooten heeft het zes teenen, aan de achterſte drie, welke door een zwemvlies verbonden zijn. Men ziet deze dieren, in de hooge ſtreken van de rivier *Surinamen*, des avonds

(*) Dit is niet waarſchijnlijk, daar ook andere varkens, bij welke men deze vochtigheid niet vindt, insgelijks vergiftige ſlangen eten.

(†) *Hydrochoerus Capybra.*

avonds veel zwemmen, als wanneer de kop alleen boven water is; als zij eene boot zien aankomen, duiken zij geheel onder water. Het vleesch van dit varken is niet altijd even goed, want hetzelve eet, behalve kruiden en wortels, ook visch, die den ſmaak van het vleesch ſchijnt te bederven.

Den *Cony-Cony* (*) heb ik reeds in mijnen Zestienden Brief beſchreven; doch er is nog eene andere ſoort, welke ranker is en eenen langen ſtaart heeft. Daar dit dier zeer ſnel ter been is, wordt het zeldzaam gevangen, en het is bij weinige bewoners van *Surinamen* bekend. Het eenige, dat ik gezien heb, behoorde aan den Heer DEBEZ, en was een zeer aardig beesje.

Het *Surinaamſche Stekel*-varken (†) is zeer verſchillende van dat der Oude Wereld. Zijne ſtekels zijn omtrent drie duim lang en wit, met eene zwarte punt. Het eet voornamelijk vruchten, en zijn vleesch ſchijnt zeer ſmakelijk te zijn.

De *Armadillen* (§) of Pantſer-dieren, welke meest naar *Paramaribo* gebragt worden, zijn zeer teeder van ligchaam, en met zware, zeshoekige ſchubben of ſchilden bedekt. Deze ſchilden vormen gezamenlijk tien beweegbare ringen om het lijf, van welke de laatſte, aan elke zijde, ſlechts half is. De kop is zeer langwerpig; de ooren zijn betrekkelijk lang en regtopſtaande; de klaauwen zijn

(*) *Savia Aguti.* W.
(†) *Cuandu*, *Hytrix prehensilis*, LINN. W.
(§) *Dasypus novemcinctus.* W.

zijn ſcherp; de ſtaart is lang. Snuit, ooren en buik, die niet gepantſerd zijn, worden door het dier, als het ſlaapt, tegen alle uitwendig leed beſchut, doordien het zich als tot een' kogel in één rolt. Dit dier wordt bijna anderhalf voet lang; deze lengte heeft ook de ſtaart. Het leeft van wortels, daauw-pieren en inſekten; zijn vleesch ſchijnt te ſmaken, als dat van een konijn. De *Indianen* vangen hetzelve menigvuldig. Is het dier te verre van zijn leger verwijderd, dan tracht het, op de plaats, waar het zich bevindt, met zijne ſcherpe klaauwen, een gat te maken. Komt de jager nog ſpoedig genoeg, om den ſtaart te vatten, dan houdt het zich, met zijne klaauwen, zoo ſtijf in het hol vast, dat het eerder zich den ſtaart zou laten uittrekken, dan zich loslaten. Men zegt, dat de *Indianen*, in dit geval, het dier met een ſtokje kittelen, als wanneer het zich laat terug trekken.

Men heeft twee ſoorten van rosharig wild te *Surinamen*. De eerſte noemt men het Hert (*). Dit hert heeft de grootte van een Dam-hert, waarnaar ook zijne gedaante gelijkt; zijne hoornen hebben ſlechts weinige takken; de kleur van het dier is bruinachtig graauw. De tweede ſoort gelijkt naar onzen Ree-bok. Is het dier nog jong, dan is het licht-bruin, met witte vlekken, welke in de lengte aan rijen liggen. Dit dier vangt men niet gemakkelijk, daar het zich in moerasſige ſtreken op-

(*) *Cervus Mexicanus.* W

ophoudt en zeer ſnel is. De jongen alleen worden ſomwijlen levendig gevangen, en naar *Paramaribo* gebragt, waar zij zeer tam worden. Doorgaans leven zij daar niet lang genoeg, om van kleur te veranderen; waarom vele menſchen gelooven, dat deze ſoort altoos gevlekt is. Een Mulat, die, met veel moeite, zulk een dier lang in het leven hield, ontdekte, dat het eindelijk geheel licht-bruin van kleur werd. Het was een wijfje, zoo groot als eene geit, zeer teeder van ligchaam, en het had geene horens.

Van deze nuttige en tamme dieren ga ik tot de verſcheurende over.

De *Jaguar* (*) wordt doorgaans de *Zuid-Amerikaanſche* Tijger genoemd. BUFFON beweert, ingevolge zijne begrippen omtrent het onderſcheid tusſchen de dieren van de Oude en de Nieuwe Wereld, dat dezelve voor den *Aziatiſchen* Tijger, in grootte en moed, moet onderdoen. Ondertusſchen kan de *Jaguar* geheel niet met den Tijger vergeleken worden, daar hij eene bijzondere ſoort uitmaakt, en in grootte en gedaante meer naar het kleine Panter-dier (*Felis Pantera?*) overeenkomt. Zijn vel is bruinachtig geel, op den rug heeft hij lange donkere ſtrepen, aan de zijden zijn onregelmatige langwerpige vlekken, welke in het midden licht-gele oogen hebben. Men heeft op de plantaadjes veelmalen het geval gehad, dat hij de ſterkſte osſen aanviel. Hij doet de menſchen geen kwaad,

(*) *Felis onca*, LINN. W.

kwaad, dewijl hij in de uitgeſtrekte bosſchen overal andere prooi vindt, waarop hij meer beluſt ſchijnt te zijn; doch wanneer hij in zijne jagt geſtoord wordt, of niet geheel verzadigd is, valt hij ook menſchen aan; men heeft opgemerkt, dat hij eer een' *Indiaan*, dan een' *Europeër* aangrijpt; misſchien omdat de eerſte naakt is. Eenige *Indianen* boden mij eens eenen jongen *Jaguar* te koop aan; deze was niet grooter, dan eene volwasſene kat, en zag er fraai uit. Mijne gastvrouw verzocht mij, echter, dringende, dat ik het booze dier niet zoude koopen, daar ik toch veel moeite zou hebben, om het groot te zien, en het mij met ondank zou beloonen. Ik ſtond te gereeder van dezen koop af, daar mijne overige dieren, die met elkander in vrede leefden, zich zeer bevreesd voor den nieuwen gast betoonden, en zich niet door zijne uitwendige ſchoone gedaante lieten misleiden. De broeder van den Heer LIMES verhaalde mij, dat hij eenen jongen *Jaguar* had opgekweekt, die hem altoos, tegelijk met zijne honden, in de bosſchen vergezeld had. Toen dezelve ouder geworden was, beet hij, op zekeren dag, zoo geweldig zijne honden, dat de Heer LIMES, wilde hij niet een' van dezelve verliezen, den *Jaguar* moest doodſchieten. De Heer BAUR verhaalde mij, dat hij en zijn *Indiaanſche* geleider, op eene reize door het binnenland van *Guiana* naar de *Braziliſche* grenzen, door eenen zwarten tijger van ongemeene grootte waren vervolgd geworden. Zij hadden naauwelijks den tijd, om op

eenen boom de wijk te nemen, en hoewel zij het dier, door hunne pijlen, verfcheidene wonden toebragten, poogde het toch hen te vervolgen, tot dat het zich eindelijk te zwak gevoelde en terug ging. Jammer, dat men ten minfte het vel van dat dier niet magtig is geworden, dewijl het van zoo ongemeene grootte was. De *Jaguar* zwemt met gemak over eene breede rivier.

De *Surinaamfche Tyger-Kat* (*) is grooter, dan de huis-kat. Zij is licht-graauw, de kop is zwart geftreept, het lijf met groote zwarte plekken gevlekt, welke in het midden graauw zijn. Men heeft eene jonge Tijger-kat naar *Europa* gezonden. Dit dier is altoos zeer zachtaardig.

STEDMAN en andere Schrijvers zeggen, dat de honden ophouden te blaffen, als men hen naar *Zuid-Amerika* brengt. Men is te *Surinamen* gewoon, deze dieren bij dag in huis te houden, en des nachts op ftraat te laten, waar zij in de vochtige lucht, en vaak in een' geweldigen regen, moeten blijven, en, om weder binnen gelaten te worden, een vreesfchelijk gehuil maken. Voor het overige zijn er althans eene menigte, welke zoodanig blaffen, dat het fijnfte oor bezwaarlijk eenig verfchil tusfchen dit geblaf, en dat van de honden in *Europa* zal opmerken. De honden der *Indianen* blaffen niet, althans zeer zelden; misfchien moet men de oorzaak daarvan in hun voedfel, en in de wijze, waarop zij afgerigt worden, zoeken. Een

In-

(*) *Felis pardalis*, LINN. W.

Indiaan zou geen' hond willen hebben, die, door zijn geblaf, het wild, hetwelk voor hem van zoo veel belang is, uit de nabijheid van zijne woning verdreef. Het is ook bekend, dat, wanneer de honden weder in eenen ſtaat van wildheid komen, hunne jongen weinig blaffen; en die, welke de *Indianen* hebben, kan men als half-wild beſchouwen. Te *Surinamen* en in *Westindien* krijgen de honden nooit de water-vrees; zij zijn, daarentegen, hier aan eene andere ziekte blootgeſteld, waaraan zij plotſelijk, in krampachtige bewegingen, ſterven.

Wilde honden van *Europiſche* afkomst, zoo als men in de *Spaanſche* Kolonien heeft, vindt men te *Surinamen* niet. Men geeft evenwel aan verſcheidene andere ſoorten van dieren den naam van *Krabodago* (*), dat in verbasterd *Engelsch* een' hond beteekent, die krabben eet. De eigenlijke *Krabodago* (†) is omtrent twee voet lang, de kop is breed,

(*) Waarſchijnlijk is dit woord het verbasterde of verminkte *Crabdog*, Kreef-vreetende hond, de *Engelſche* benaming van dit dier.

(†) *Procion cancrivorus*, CUVIER; *Aguarapope* van AZARA. De Natuurlijke Geſchiedenis van den Krabben-eter (*le Crabier* van BUFFON) is nog geenszins duidelijk. AZARA onderſcheidt drie ſoorten, en noemt het geſlacht zelve *Agouara-gouazu.* Het eerſte gedeelte van dit woord beteekent Vos, het laatſte Groot. Tot de eerſte ſoort wordt BUFFONS Krabben-eter gebragt; CUVIER noemt dezen krabben-etenden-beer *Ursus cancrivorus.* DOBRIZHOFER geeft de volgende kenmerken van

breed, de ſnuit rond en dik, bijna als die van een Hyena, maar de ſtaart is langer, het lijf is graauwachtig bruin. Hij leeft van kreeften, vogels en vruchten; hij ſchijnt zich, als hij vreet, dikwijls op de achterpooten te zetten, en zijne prooi met de voorpooten vasttehouden. Indien dit waar is, dan blijkt reeds daaruit het onderſcheid, dat er is tusſchen dit dier en het geſlacht der honden. Ik heb ſlechts voor een oogenblik een paar jonge *Kra-*

van dit dier op. Hij zegt: de Waterhond is, wat zijn ligchaam betreft, aan den hond gelijk, maar wat zijne ooren aangaat, aan den ezel. Het dier is 68 duim lang en omtrent 30 duim breed. De ſtaart is meer dan 15 duim lang. Het ligchaam is roodachtig bruin. Het gebit, aan dat van den hond gelijk, is ſcherp. Aan de keel is eene witte vlek, die door eene donkere is omringd. Het haar is lang. Sommige hebben op den rug eene zwarte ſtreep. Dit dier woont in de moerasſige ſtreken, en kan uitmuntend zwemmen. Het leeft van zoogdieren, ook van vogels; het eet ook ſuikerriet. Men heeft ook ſlangen, inſekten en andere waterdieren in zijne maag gevonden. Zijn geluid is de klagende toon *goua-a-a*, en men kan hetzelve verre hooren.

De tweede ſoort van dit geſlacht noemt AZARA *Agouarachay*. Dit dier is kleiner, dan het vorige; doch het komt met onzen vos, van wege de dikte van den ſtaart, nog meer overeen. In huis wordt het eenigermate tam, ſpeelt zelfs met honden, welke het kent, maar duldt geen' vreemden hond. AZARA ſchijnt deze beide dieren bij den Wasch-beer, dien hij *Argouropope* noemt, te plaatſen. De *Coati-mondi* van den Heer VON SACK ſchijnt een Wasch-beer te zijn. W.

Krabodago's gezien, welke men op eene plantaadje aan de *Warapper*-kreek had.

Ik hoorde, dat een andere *Krabadago* op een schip te zien was, en ging derwaarts; maar ik vond een dier, dat met onzen mardel veel overeenkomst had, maar iets dikker en sterker van ligchaam was. Het dier was zwart; naar den kop toe, had het verscheidene licht-graauwe haren, die aan hetzelve een gespikkeld voorkomen gaven. Het scheen wild en bijtachtig (*). Ik vroeg aan den Kapitein, hoe de *Indianen* dit dier genoemd hadden; hij antwoordde: „dat heb ik vergeten; maar dat is niets; als ik in *Europa* kom, zullen de Geleerden wel eenen naam aan hetzelve geven." Hij had ook vergeten te vragen, wat het dier at; „maar" – zeide hij – „daar het nu mijn kostganger is, zoo wordt daarnaar niet gevraagd; het moet vreeten, wat er aan boord is." Op dezelfde wijze worden meer dieren, op de vaart naar *Europa* behandeld; het is dus geen wonder, dat zij onder weg sterven.

Eene andere soort van *Krabadago* had de Heer LIMES van de *Indianen* gekocht. Deze was geelachtig graauw, en het vel zeer dik en zacht; de snuit was kort en rondachtig, met zwarte baardharen; de ooren stijf een weinig puntig; de oogen groot en zwart. Hij had vijf klaauwen, met scherpe lange nagels, eenen grooten ronden staart, en was zoo groot, als een graauw eekhoren.

(*) *Gulo canescens.* ILGER. *Mustela Barbara*, LINN. W.

rentje. Dit dier ſlaapt bij dag, en doet bij nacht zijn werk; het is zeer vlug en wordt ook zeer tam. Een *Mulat* verhaalde, dat de *Indianen*, van welke deze *Krabodago* gekocht was, op eene zonderlinge wijze, in deszelfs bezit waren gekomen. Zij hoorden op de jagt een geſchrei in de lucht, en zagen eenen Gier, dien zij ſchoten. Toen de vogel viel, vonden zij den *Krabodago* in deszelfs klaauwen. Ik wilde het dier eenigen tijd in mijne woning hebben, om deszelfs levenswijze te zien, doch het werd ongelukkig door eenen hond doodgebeten. Eenige maanden later, kreeg ik van den Heer DEBIZ een dood dier, dat met dezen *Krabodago* veel overeenkomst had, maar zwartachtig bruin was en zoo groot, als eene kat, en een lang lijf en korte pooten had. Een *Indiaan*, aan welken ik het liet zien, noemde het *Ahyrea*.

Nog is er eene ſoort van *Krabodago* (*), welke te *Surinamen* *Quaci - quaci*, ſomwijlen ook *Coati-mondi* genoemd wordt; dezen naam draagt dit dier in *Braſilien*. Te *Surinamen* heeft het de grootte van eene kat, een' zeer dunnen kop, neus en bovenlip, even als de aardmuis, maar wat ſtomper, korte rondachtige ooren, eenen langen ſtaart, met donker-bruine ringen, korte pooten en klaauwen, als een beer. Het vel is licht-bruin en glinſterend. Dit dier klautert, met veel behendigheid, op de boomen, en gebruikt den nacht, om zijn voedſel te zoeken, dat voornamelijk in vo-

(*) *Nasua Mondi*. W.

vogels en andere kleine dieren beſtaat; het eet, echter, ook vruchten. Wanneer de *Quaci* jong gevangen wordt, kan hij zeer tam worden, en ſpeelt gaarne met de menſchen, welke hij kent.

Een ander dier noemt men te *Surinamen* Waterhond; naar de beſchrijving, welke men mij van hetzelve gegeven heeft, ſchijnt het een Visch-otter te zijn.

Ik heb een' jongen *Surinaamſchen* Vos gezien, die niet grooter was dan een bunzing van twee maanden; de kleur was licht-bruin, de ſtaart ruig, en het dier geleek geheel naar een' *Europiſchen* vos.

Het *Opossum* (*) wordt ook Bosch-rat genoemd; waaruit de meening ontſtaan is, dat men te *Surinamen* ratten eet. Beide deze ſoorten van dieren zijn, echter, zeer onderſcheiden, vooral daar de eerſte geene knaag-tanden heeft. Er ſchijnen vele varieteiten van dit dier te *Surinamen* te zijn; de volgende drie heb ik gezien:

Het *Zwartoorige-Opossum* (†) was omtrent zes duim lang, doch ſcheen nog niet volwasſen. Het had, met betrekking tot het overige gedeelte des ligchaams, eenen vrij grooten kop, die veel langer dan breed was; de oogen waren klein; het had groote regtopſtaande, eenigzins ſpitstoeloopende ooren, welke zonder haar, zwart en glinſterend waren, en een' langen, insgelijks kalen ſtaart. De voeten hadden vijf teenen met ſcherpe klaauwen; de groote teenen

(*) *Didelphis marsupialis*, Buideldier. W.

(†) *Didelphis Cayopollin.* W.

nen van de achterpooten waren rond. De kleur van het geheele dier was geelachtig graauw.

Omtrent het *Bruine Opossum* of den *Surinaamſchen Aeneas* (*) drukt STEDMAN zich aldus uit; „Mevrouw MERIAN ſpreekt van eene ſoort van „*Opossum*, dat, in tijd van gevaar, zijne jongen op „den rug neemt; ik heb echter, te *Surinamen* „nooit van dit dier gehoord, en ben overtuigd, dat „hetzelve daar niet beſtaat." Eene *Hollandſche* Dame, in wier buurt ik woonde, zond mij, echter, een *Opossum* van deze ſoort, dat omtrent zoo groot was, als een *Europisch* eekhorentje; het was zwartachtig-bruin en aan de buik wit. De kop was klein, in vergelijking van de ſtraks beſchrevene ſoort, de ooren regtopſtaande, ſpits en vleeschkleurig, de ſtaart zeer lang en zonder haar. Men bragt mij hetzelve met het lijf op een' tak gebonden; de vijf jongen had men ongebonden gelaten; dezelve zaten op den rug van het dier, en hadden hunne ſtaarten om dien van den ouden geſlagen (†).

De kleinſte ſoort van *Opossums* zag ik bij eenen Scheeps-chirurgijn. Dezelve was zoo groot als een eekhorentje, dat ſlechts eenige dagen oud is, had een ſtaal-graauwe kleur en twee witte vlekken boven de oogen; de ooren, de punt van den neus en de ſtaart waren roodachtig. Het diertje was zeer tam, en zijn meester droeg het vaak voor in zijn' rok.

On-

(*) *Didelphis Dorsigera?* W.

(†) Men zie ZIMMERMAN, *de Aarde en hare Bewoners* D. VII. bladz. 35. *Chili.*

Onder de dieren met knaag-tanden zijn de eekhorentjes de fraaiſte. Ik zag bij den Heer LIMES een, dat nog niet volwasſen en omtrent half zoo groot was, als een *Europisch* eekhorentje. Ooren en ſtaart hadden, echter, niet zoo veel haar, als de onze (*). Het diertje was roodachtig-graauw en ongemeen levendig. Men zegt, dat er ook zwarte eekhorentjes in de Kolonie zijn.

De rat, het lastigſte van alle dieren, kende men waarſchijnlijk, vóór de aankomst der *Europiſche* ſchepen, te *Surinamen* niet, althans men heeft hier geene bijzondere ſoort van ratten. Men ziet hier de zwarte en de bruine rat, de laatſte het meest; ſomwijlen is de kleur van deze een weinig anders. De ratten zijn inzonderheid voor de ſuiker-plantaadjes nadeelig, en alle moeite, om haar uitteroeijen, is te vergeefs; want behalve dat het klimaat hare voortteeling begunſtigt, brengen de ſchepen jaarlijks ook een aantal over.

De Muizen zijn te *Surinamen* volkomen dezelfde, als de *Europiſche*, van welke zij waarſchijnlijk afſtammen. Zij zijn hier in groote menigte.

Eigenlijke Apen heeft men tot hiertoe te *Surinamen* niet gevonden, maar wel verſcheidene *Sappaju's* en *Sakkawinke's* (†). Onder de *Sappaju's*

(*) *Sciurus aestuans*, LINN. W.

(†) Zoowel de *Sapaju* als de *Sakkawinke* of *Sanguinche* behoort tot het geſlacht der *Cercopithecus* of Meerkatten; de eerſte, *Callitrix* van ILGER, heeft een rolſtaart, de laatſte, *Hapale* van ILGER, heeft zulk een ſtaart niet.

ja's onderscheidt zich bijzonder de *Quatta* (*). Wanneer hij regt op staat, is hij wel vierdehalf voet hoog; hij is met zwart haar bedekt; zijn gezigt, echter, is kaal en donker-vleeschkleurig. Hij heeft aan zijne voorhanden maar vier vingers en, in plaats van den duim, slechts een zeer klein, vleeschzig uitwas; doch dit gemis wordt rijkelijk door zijnen rolstaart vergoed, die zoo beweegbaar is, als de snuit van eenen olifant, en voor het dier tot eene vijfde hand dient, waarmede het de kleinste voorwerpen grijpen kan. Een jonge *Quatta* ziet er al zeer zonderling uit; zijne vier armen zijn ongemeen lang en dun, en de buik is, daarentegen, zoo dik, als ware dezelve opgezwollen. Als het dier grooter wordt, verdwijnt eenigermate deze wanstaltigheid; welke daarenboven door lang, zwart, zijdeachtig haar bedekt wordt. De *Quatta* is zeer leerzaam en wordt volkomen tam. Ik zag, bij een' inwoner van *Paramaribo*, een paar van deze dieren, welke men geheel vrij liet loopen. Wanneer de Negerinnen het huis naderden, begaven de *Quatta's* zich onder haar, speelden met een blad papier of met iets dergelijks, gingen dan heên, sprongen op de boomen rond, doch kwamen nooit in de nabijgelegene tuinen. Zij wisten den tijd, wanneer hun meester at; dan kwamen zij in de gaanderij en keken door het venster in de eetkamer, doch deden geene poging, om binnen te komen, om-

dat

(*) *Ateles paniscus.* LINN. W.

dat zij wisten, dat zulks hun niet vergund werd, maar zij wachtten bedaard den tijd af, dat men hun het eten bragt. Een liefhebber van de jagt vertelde mij, dat hij eens in de bosſchen eenige *Quatta's* vond, en een' van dezelve ſchieten wilde. Toen hij aanleide, rigtte het dier zich op, en ſchreeuwde ho! ho! met eene zoo volkomen menſchelijke ſtem, dat hij niet van zich verkrijgen konde, vuur te geven.

Ik had dikwijls hooren ſpreken van den *huilenden Pavian* of *Brul-aap* (*), doch denzelven nooit gezien. Ik beloofde aan eenen Mulat, die een jager was, eene goede belooning, als hij er mij eenen bezorgde. Hij zeide mij, dat het moeijelijk was, een' levenden te vangen, ja, zelfs om hem te ſchieten; want dat dit dier zoo ſlim was, dat het zich terſtond achter eenen boom verbergde, zoodra het eenen jager zag; „en" – voegde hij er zeer ernſtig bij – „als een *Pavian* zit, en aan de andere wat voorpreekt, zou ik hem, om ik weet niet wat, niet willen ſchieten." Zelfs wanneer dit dier doodelijk gewond is, ſchijnt het zijnen ſtaart om eenen tak van den boom te ſlaan, zoodat het toch niet naar beneden valt. Vaak gaan drie of vier paren te zamen, en een van hen maakt een huilend geſchreeuw, de andere ſchijnen dan opmerkzaam toeteluisteren en verheffen dan alle gezamenlijk hunne ſtemmen; dit noemen de inboorlingen eene preek houden. Ik kreeg toch

(*) *Mycetes Beelzebub.* LINN. W.

toch eindelijk een' dooden *Pavian*, die omtrent derdehalf voet hoog was, als men hem op de achterpooten zette; zijn gezigt was zonder haar, met eene zwarte huid, en had geen' baard. Ook het binnenſte van de hand was zwart en zonder haar. Zijn rolſtaart had eene aanmerkelijke lengte, en het geheele dier had de kleur van oker. Het kraakbeenige werktuig (orgaan), waarmede de *Pavian* het gemelde geluid voorbrengt, had omtrent vijf duim omtrek, en de gedaante van een' wijnkelk. Het bovenſte gedeelte was aan den kant van de luchtpijp en met verſcheidene huiden omringd. Het dier kan deze, naar welgevallen, openen en ſluiten, en daardoor brengt het de gezegde wijdklinkende geluiden voort. Doorgaans laat het zich vóór zonsopgang en 's avonds ná het ondergaan van de zon hooren; ten tijde van den ſpringvloed, ſchreeuwt het den geheelen nacht door; en Dr. DITS te *Surinamen* verhaalde mij, dat een Neger hem een levend jong, met de doode moeder, uit het bosch had meêgebragt, die dezelve op de volgende wijze had gevangen. Toen de Neger door het bosch ging, deed hij een *Pavian*-wijfje opſpringen, dat zoo ſchielijk de vlugt nam, dat het jong haar van den rug viel. De Neger nam dit op. De oude keerde terſtond terug en was in grooten angst om het jong; de Neger reikte aan het wijfje, met de eene hand, het jong toe, en hield in de andere een' knuppel achter den rug verborgen. Toen de oude eindelijk van den boom afkwam, waarop zij de

vlugt

vlugt genomen had, en haar jong wilde terugnemen, ſloeg de Neger haar met éénen ſlag dood. Ik zag het vel van de oude en het jong nog levendig. Dit had de grootte van een volwasſen eekhorentje, en was kastanje-bruin. Het ſtierf, echter, na verloop van weinige dagen, gelijk in 't algemeen deze ſoort van *Sapaju*'s niet lang in een' gevangen ſtaat kan leven.

De *Bruine Sapaju* (*), met een zwart gezigt, armen en ſtaart, is doorgaans zoo groot als eene kat; doch er zijn ook grootere. Men houdt dezelve in vele huizen, omdat hij zoo levendig en grappig is, en ook lang leeft. De *Graauwe Sapaju* (†) is grooter, dan de vorige, waarop hij echter veel gelijkt. Hij wordt zelden naar *Paramaribo* gebragt.

De *Kisi-Kisi* (§), welken de *Indianen*, naar den toon, welken hij, bij vrolijke gelegenheden, uitſlaat, *Bitschetschis* noemen, is de ſchoonſte ſoort van de *Sapajus*. Hij is doorgaans zoo groot, als eene halfvolwasſene kat, en fraai gevormd, met een' kleinen kop. Het gezigt is vleeschkleurig, met korte witte haren bedekt; de oogen zijn groot, zwart en levendig; rondom de punt van den neus en den bek, zitten zwarte haren. De voorname kleur van het dier, is een glinſterend goud-geel met bruine ſchakeering; de buik is wit; han-

(*) *Callithrix capucina*. W.
(†) *Callithrix apella*. W.
(§) *Simia sciurea*, LINN. W.

handen en pooten zijn oranje-kleurig; de ſtaart is aan de punt met een bosje haar voorzien en zwart; wanneer het diertje zit, ſlaat het den ſtaart over den ſchouder. Dikwijls houdt men den *Kisi-Kisi* op de plantaadjes, en als men hem jong vangt, wordt hij zoo tam, dat men hem vrij kan laten loopen; hij komt altoos terug, vooral als men een paar van deze dieren bij elkander houdt. Zij zijn zeer aardig en levendig; maar ſluit men ze in eene kamer op, of legt men ze aan eene ketting, dan verliezen zij alle vrolijkheid en leven niet lang.

De *Zwarte Sanguin* of *Sakkawinki* met een wit gezigt, heb ik ſlechts eens gezien. Dezelve was toen juist geſchoten; men beloofde mij de huid, doch ik kreeg ze niet. Het dier was omtrent zoo groot, als eene groote kat; zijn haar was lang en zwart, zijn gezigt zeer plat en met witte haartjes bedekt; de neus was ſtomp en de oogen zaten diep. Voor het dier zou de naam *Simia mortis* (*), welken LINNEUS aan eene andere ſoort gegeven heeft, zeer goed pasſen. De ſtaart van dit dier is met veel haar bezet.

De *Wanakoe*, of de *Sakkawinki* met eenen harigen ſtaart (†), is geheel met lang bruin haar bedekt, dat over het hoofd naar het gezigt toe groeit. De ſtaart is bijna als die van een eekhorentje, en het dier heeft omtrent de grootte van eene volwasſene kat. Ik heb verſcheidene maanden een gehad; het

(*) *Pithecia inrorata.* W.

(†) *Pithecia monacha.* W.

het was zeer leerzaam; doch fcheen over het verlies van zijne vrijheid te treuren.

Eene andere zeldzame foort van *Sakkawinki's* (*) brengen de *Indianen* fomwijlen uit de ftreken van den *Boven-Saramacca.* Dit dier heeft de grootte van eene kat, en de ftaart is zoo lang, als het lijf; de hoofdkleur is bruin; kop, gezigt en handen zijn zwart. Het haar loopt van den fchedel naar alle kanten, en vormt alzoo een' kring. De kin is hoekig en heeft eenen korten baard; het gezigt is vrij plat; het kraakbeenige middenfchot tusfchen de beide neusgaten is zeer breed. Het is een goedaardig, maar fchuw dier.

De *Langoorige Sakkawinki* wordt door de *Hollanders* te *Surinamen Chagrintee* genoemd (†), omdat hij zeer fchielijk boos wordt. Hij is flechts acht duim lang, en het wijfje is nog kleiner; de ftaart, daarentegen, is bijna een' voet lang. Het gezigt is rond, de neus zit hoog tusfchen de oogen en is ftomp; de bovenlip is, even als bij de hazen, gefpleten, de oogen zijn donker kastanjebruin, en de ooren zijn, betrekkelijk, zeer lang. Het dier is zwart, doch heeft ook eenige gele haren. De vier handen zijn tot aan de ellebogen oranje-kleurig; het gezigt is doorgaans zwart, offchoon men ook eenige met witte gezigten vindt. Deze fchijnen, echter, geene bijzondere foort te zijn; want men vindt er ook, wier gezigt zwart

en

(*) *Pithecia Satanas.* W.

(†) *Hapale midas.* W.

en wit is. Ook zijn er geheel zwarte dieren van deze ſoort, die toch wat kleiner zijn.

Kapitein STEDMAN geeft eene beſchrijving en afbeelding van den *Witoorigen Sanguin*, met ringvormige vlekken, den *Uistiti* van BUFFON, en zegt, dat deze te *Surinamen* te huis behoort. Ondanks alle mijne navorſchingen, heb ik dit niet bevestigd gevonden, en verſcheidene bewoners van deze Kolonie, die veel van dit dier houden, verzekerden mij, dat zij hetzelve zeker uit de bosſchen zouden bekomen hebben, indien het te *Surinamen* in den ſtaat der natuur te vinden ware. Misſchien heeft STEDMAN een gezien, dat uit *Brazilien* gekomen was; want de ſchepen, die van daar naar *Europa* gaan, moeten ſomwijlen, in bijzondere omſtandigheden, te *Surinamen* aanleggen. Misſchien vindt men het dier ook digter bij *Cayenne*. Ook de *Marikina*, *Pintsche* en *Miko* behooren niet oorſpronkelijk te *Surinamen* te huis. Daar de rivieren, welke *Zuid-Amerika* op vele plaatſen doorſnijden, zoo groot zijn, dat kleine dieren niet over dezelve kunnen zwemmen, vindt men vaak eene ſoort van dieren aan den eenen oever, welke aan den tegenoverliggenden niet gevonden wordt.

Wij gaan nu tot de *Mieren-eters* en dergelijke dieren over. De grootſte ſoort van *Mier-beeren* (*), te *Surinamen*, is omtrent twee voet hoog en vier voet lang; de kop is ſmal, en de ſnuit vormt

(*) *Myrmecophaga jabata*, LINN. *Gnouroumi* van AZARA. W.

vormt eene lange tandelooze pijp; in plaats van tanden, zitten aan de onderkaak een paar beenachtige verhevenheden, welke toereikende zijn, om het voedſel fijn te maken. Dit voedſel bekomt het dier, door zijne lange ronde tong in het mieren-nest te ſteken; dezelve is met een kleverig ſap bedekt, waaraan de inſekten blijven zitten. Hoewel de Mier-beer geene tanden heeft, bezit hij toch een geducht wapen, ter zijner verdediging, in zijne klaauwen, van welke er aan elken voorpoot vier, en aan elken achterpoot vijf zitten. Hij ſchijnt zich daarmede te kunnen beſchermen tegen dieren, die grooter zijn, dan hij zelf. Het vel is bruinachtig en heeft grof haar; aan elke zijde van den hals loopt eene langwerpige vlek, van eene donkere kleur, en met eene witte ſtreep omringd, die dwars over den ſchouder naar den rug gaat. De ſtaart is omtrent twee voet lang, en met lang haar bedekt.

De *tweede ſoort* van *Mier-beeren* (*) is omtrent 18 duim lang, van den ſnuit tot aan den ſtaart; in gedaante gelijkt hij volkomen op den vorigen; maar zijn vel is geheel graauw, en de ſtaart is niet zoo harig, en is een rolſtaart.

Over de *derde* of *kleinſte ſoort* (†) heb ik reeds in mijnen Zestienden Brief geſproken.

Men heeft te *Surinamen* verſcheidene ſoorten van Vledermuizen. Ik heb over de grootſte ſoort, reeds

(*) *Myrmecophaga tetradactyla.* W.
(†) *Myrmecophaga didactyla.* W.

reeds in meergedachten Brief, iets gezegd. Wat de grootte betreft, komt het naast aan deze eene andere ſoort, welke donker-bruin, ja, bijna zwart is, en de grootte en ook de gedaante van eene halfvolwasſene rat heeft; de uitgeſpreide vleugelen zijn, van punt tot punt, ten minſte tien duim groot.

Nog eene andere ſoort begint te vliegen, zoodra het donker wordt, en vervolgt de vliegende inſekten met groote ſnelheid. Gelukkig heeft men te *Surinamen* geene van de allergrootſte Vledermuizen, welke men in andere gewesten van *Zuid-Amerika* vindt, en die, naar men zegt, veel vee dooden (*).

Den *Luiaard* met *twee teenen* (†), die te *Surinamen Dag-luiaard* genoemd wordt, of ook wel *Honds-luiaard*, heb ik ſlechts eens gezien, toen een *Indiaan* denzelven naar *Paramaribo* bragt. Hij was omtrent anderhalf voet lang, de kop rondachtig, de ſnuit lang, en aan dien van een' hond gelijk. Het haar aan het voorhoofd was achterwaarts gerigt; de oogen waren bruin; het geheele lijf was met lang, ſluik, bruinachtig-graauw haar bedekt. Het dier had aan de voorpooten ſlechts

twee

(*) Veel van het gene men van de doodelijke uitwerkſels, door het bloedzuigen der vledermuizen, verhaalt, is zeker fabelachtig; althans het ontbreekt aan geloofwaardige getuigenisſen, welke dit kunnen bevestigen. W.

(†) *Bradypus didactylus.* W.

twee klaauwen, aan de achterste drie. Het was aan een' stok vastgebonden, waarop het zat. Men zegt, dat dit dier niet zoo langzaam in zijne bewegingen is, als de drieteenige.

Den *Luiaard met drie teenen* (*) heb ik reeds, in mijnen Zestienden Brief, beschreven, en zal hier slechts nog eene aanmerking er bijvoegen. Mijne Luiaards scheenen altoos tegen den avond wat lustiger te worden, en zij aten dan meer, dan bij dag. Dit bevestigde mij in de meening, dat de nacht voor deze dieren, als de tijd hunner werkzaamheid, door de natuur, werd bestemd, en gaf mij aanleiding tot het nemen van de volgende proeven. Ik nam een van deze dieren, des avonds, na vijf uren, met mij in het bosch, en zette het aan den stam van eenen boom, die vrij hoog was, en niet veel met bladeren was bedekt. Ik zag het dier, in tien minuten, tot een' der hoogste takken van den boom opklimmen. Wel is waar, een aap of een eekhorentje zou dezen weg in even zoo vele seconden gemakkelijk hebben kunnen afleggen; maar mijn Luiaard was ook reeds eenige weken opgesloten geweest. De ontleedkunde heeft geleerd, dat de Luiaard een herkaauwend dier is, en vier magen heeft; en, even als de Kameel verscheidene dagen zonder drinken kan zijn, zoo kan de Luiaard het verscheidene dagen zonder voedsel uithouden. De mijne aten dikwijls in een paar dagen geheel niets. De beroemde reiziger KIR-

CHER

(*) *Bradypus tridactylus.* W.

CHER verhaalt, dat een Luiaard, veertig dagen lang, zonder voedfel was. Als dit dier aangevallen wordt, heeft het een geducht middel, om zich te verdedigen, in de groote fpierkracht van zijne fchenkels, en in zijne lange fcherpe klaauwen. De jagers houden hunne honden ook altoos van de Luiaards af, omdat ze anders gevaar loopen van gedood te zullen worden. Alzoo heeft de natuur voor de veiligheid van het fchijnbaar logfte en ellendigfte dier, zelfs tegen den aanval van het vlugfte, gezorgd.

Over de Vogels.

Onder de vogels, welke van vruchten en zaden leven, is de *Poweese* (*) de meest geliefde te *Surinamen.* Hij behoort tot het geflacht der Fazanten, en heeft bijna de grootte van een' Kalkoenfche-haan. Hij is rank van ligchaam, en de kop is met eene gekrulde pluim verfierd. De kleur is zwart; de pooten zijn geel. Hij wordt gemakkelijk tam, eet alles, wat aan ander gevogelte wordt voorgezet, en fmaakt als een' kalkoen.

Eene tweede foort (†) heet *Marray*; zij is kleiner, insgelijks zwart van kleur; heeft eene witte bos van lange, platliggende veren, en twee roode, onder den hals hangende, lappen. Bek en pooten zijn hoorn-kleurig. Deze vogel wordt gemakkelijk tam gemaakt, en is eene goede fpijze.

De

(*) *Crax Alector* LINN; de *Curasso.* W.
(†) *Penelope Marail.*

De derde foort (*) komt in gedaante het meest met den *Europifchen* Fazant overeen; is echter teederder van ligchaam en hooger op de pooten. De voorname kleur is rood, met verfcheidene andere fchakeeringen. Het vleesch heeft eenen voortreffelijken fmaak.

De *Surinaamfche* Patrys (†), welken men *Anamoe* noemt, ziet er uit als de *Europifche*, behalve dat hij veel grooter is. De rug, de vleugels en het bovenfte gedeelte van den kop zijn donker-bruin; de beneden-zijde van den kop, de borst en dijen zijn geelachtig wit, met oranje-kleurige en zwarte veren vermengd, die verfcheidene fmalle dwarfe ftrepen vormen. De gedaante van het lijf is langwerpig rond. Deze vogel heeft geen' ftaart, eenen langen hals, en een' kleinen kop, met eenen vrij korten, aan de punt een weinig gebogen', bek, en zwarte oogen. De pooten zijn kort, de voeten rood, en deze hebben drie kleine teenen. Men zegt, dat deze vogel niet vlug kan vliegen; daarentegen loopt hij zeer fnel, en verbergt zich in de ftruiken, zoodat hij moeijelijk is te fchieten. Hij fmaakt voortreffelijk.

De *Camy-Camy*-vogel (§) gelijkt in gedaante naar den *Anamoe*, doch heeft eenen betrekkelijk groo-

(*) *Opisthocomus cristatus.* W.

(†) *Crypturus cinereus.* W.

(§) *Psophia crepitans*, de *Trompete*, de *Agami*, *Mackukwa.* W.

grooteren kop en ſterken bek, en wordt zoo groot als een kalkoen. Hij is zwart, maar op den rug graauw, en aan de borst heeft hij lange veren, die glinſterend blaauwachtig-groen zijn. De oogen zijn zwart; de bek en de zeer hooge pooten horen-kleurig. Men noemt hem te *Surinamen* ook de *Trompet-vogel*, omdat zijne ſtem overeenkomst heeft met het geluid van eene trompet, en zeer verre klinkt. Hij geeft dezen toon van zich, zonder zijn' bek te openen, even als een buikſpreker. Ik had geene gelegenheid, om mij een dood exemplaar te verſchaffen, om te zien of de luchtpijp van een bijzonder maakſel was. De Kolonisten houden dezen vogel menigvuldig, dewijl hij ongemeen tam wordt. Hij loopt zijnen meester na, laat zich gaarne door denzelven liefkoozen en toont veel gehechtheid aan menſchen.

Er is hier eene ſoort van *Wilde Kippen*, van de grootte als een *Europiſche* Water-hoen (*), waarmede zij ook veel overeenkomst hebben; doch haar hals en pooten zijn langer; en de kleur van deze vogels is zwartachtig-bruin, bek en pooten zijn horen-kleurig. Men heeft ook eene kleinere, ſlankere, zwarte ſoort. Men hoort het geſchreeuw van deze vogels, 's avonds en 's morgens, vaak in de bosſchen. De *Indiänen* weten hetzelve zeer goed nateboetſen, en lokken den vogel daardoor zoo nabij zich, dat zij denzelven gemakkelijk kunnen ſchieten.

Wilde Duiven zijn hier in groote menigte; ik heb

(*) *Crex martinica.* W.

heb er althans vijf verſchillende ſoorten gezien.

De grootſte komt eenigzins met de groote *Europiſche* Hout-duif overeen, maar is wat teederder van ligchaam. Zij is licht-groen; de veren aan den hals zijn licht- en donker-bruin en geel, bijna als ſchubben gevlekt, en daar tusſchen een glinſterend purperrood; ſommige vertoonen ook eene groene ſchakeering. Bek en pooten zijn horen-kleurig.

De tweede ſoort is zoo groot als eene Tortelduif, roodachtig bruin van kleur, met zwarte oogen en ſtaal-graauwen bek en pooten.

De derde ſoort is half zoo groot als de vorige, licht-blaauwachtig graauw van kleur; bek en pooten zijn zwart.

De vierde ſoort heeft de grootte van eene lijster, is kaneelkleurig, heeft zwarte oogen en horen-kleurigen bek en pooten.

De vijfde ſoort is zoo groot als eene musch en graauw van kleur. De borst en hals van het mannetje zijn lila-kleurig, geſchakeerd en gevlekt met blaauwachtig purper. De oogen zijn zwart, bek en pooten witachtig-graauw. Zij nestelen niet op boomen, maar houden zich digt bij den grond; waarom men haar ook wel *Steen-* of *Aard-duiven* noemt. Haar geluid is zacht en klagende; zij worden gemakkelijk tam gemaakt, en men voedt ze met fijn geſtoten *Mais*.

Onder de roofvogels munt bijzonder uit de *Arend met de kam* (*). De *Engelſche* postmeester

(*) *Aquila urutaurana?* W.

ter te *Paramaribo* kreeg van eenen *Indiaan* een jongen vogel van deze ſoort, die, echter, reeds grooter was dan de *Europiſche* Arend; de kop was ook veel grooter, en op den kruin met vier lange veren verſierd, welke de vogel omhoog ſtak, als hij toornig werd. De kleur van dezen Arend is licht-graauw, met donkere plekken. Bek en pooten, welke zeer ſterk zijn, hebben eene gele kleur; de oogen zijn zeer groot en zwart. Men zeide, dat deze vogel een' grooten kalkoen op eens opvrat.

De *Gier* onderſcheidt zich van den Arend, door zijnen kalen of alleen met dons dun begroeiden kop, door zijnen regten bek met eene gebogene punt en door de geſpletene tong.

De zoogenaamde *Gier-koning* (*) wordt ſomwijlen, doch zeldzaam, door de *Indianen*, uit de binnenſte ſtreken van *Guiana* naar *Paramaribo* gebragt. Hij heeft de grootte van den Zwarten Arend; zijne veren zijn wit met iets roods; de vleugels zijn zwart, kop en hals kaal en zeer ſchoon oranjekleurig, met rozen-rode ſchaduwen. Over den bek hangt een vleezige oranje-geel brok van eene zonderlinge gedaante; dezelve gelijkt wel naar een' kwast, zoo als men deze tot verſiering gebruikt, de oogen zijn licht-parelkleurig. Om den hals naar de borst loopt een donker zilver-grijze kraag, waarin het dier zijn kop en hals terugtrekt, misſchien om daardoor dit

(*) *Vultur papa.*

dit gedeelte van zijn ligchaam voor den beet van vergiftige flangen te beveiligen, waarmede het zich, gelijk men zegt, gewoon is te voeden. Over den kleinen *Surinaamfchen* Gier heb ik reeds in mijnen Zestienden Brief gefproken.

Men heeft opgemerkt, dat de meeste roofvogels te *Surinamen* zich met flangen en met dergelijke dieren voeden, dewijl de onfchadelijke vogels zich gemakkelijk voor hun, in de digtbebladerde bosfchen, kunnen verbergen. De roofvogels zijn, derhalve, hier van nut, althans zij doen geene fchade. Evenwel is hier eene foort van havikken, welke vaak de woningen naderen, om het kippenhok te plunderen. Deze vogels zijn moeijelijk te fchieten, want de veren, vooral op de borst, zijn zoo dik, dat het fchroot er niet doordringt. Zij zijn zoo groot als een *Europifche* havik, donkerbruin en op de borst morfig wit.

De *Witte Valk* komt in grootte met den *Europifchen* overeen, doch de vleugels en de ftaart, welke, even als die van eene zwaluw, is gevormd, als mede de bek, de pooten en de oogen zijn zwart. Dikwijls ziet men twee of drie paren bij elkander vliegen; zij leven meest van flangen, en het is een zonderling gezigt, hen met dezen buit te zien vliegen, daar de flang zich om hunnen hals kronkelt.

Eene andere foort van *Valken* is bruin, van onderen met gele vlekken, met gelen bek en pooten. Men zegt, dat deze vogel het vel aan den

kop

kop ongemeen kan opblazen (*), dat hem misschien tegen de vergiftige slangen beschut, terwijl het overige gedeelte van het ligchaam door de dikke veren genoeg beveiligd is.

De *Gevlekte Valk* heeft omtrent de grootte van eene duif en de gedaante van een' *Europischen* valk; kop, bek, vleugels en staart zijn zwart, de borst donker oranje-geel; doch de geheele vogel is met kleine witte vlekken gespikkeld; de pooten zijn geel. Het is een nachtvogel, die zich met vledermuizen schijnt te voeden. Men schiet hem daarom ook niet, te minder, daar deze soort zelden in de Kolonie voorkomt.

De *Orokuku* of de *Surinaamsche Uhu* (†) heeft de grootte van eene duif; hij is over het geheel bruin, maar aan het onderlijf morsig wit, met gele vlekken. Verscheidene bewoners van *Surinamen* hebben eene bijgeloovige vrees, voor zijn geschreeuw in den nacht, dat de toonen heeft van zijnen opgegeven *Indiaanschen* naam.

De *Papegaaijen* zijn te *Surinamen* zeer talrijk. Dit geslacht heeft de eigenschap, dat de bovenkaak van den gekromden bek beweegbaar is. De tong van deze dieren is vleezig, stomp en niet gedeeld. Zij hebben twee teenen naar voren en twee naar achteren. De *Makao* (§) is de grootste onder de papegaaijen.

De

(*) *Falco sufflator*, LINN. W.

(†) *Le Hibou du Bresil*, BRISSON *Orn.* I. p. 499. *Strix magellanica.* W.

(§) *Psittacus Macao.* W.

De *Blaauwe Makao* (*) heeft de grootte van eene raaf; de voorname kleur is helder blaauw, dat aan den kop in zeegroen overgaat. De wangen zijn bijna geheel kaal en wit, met verschillende vlekken van kleine, zwarte veren. Borst en buik zijn helder-geel; de staart, welke slechts uit weinige, maar zeer lange veren bestaat, is zeegroen.

De *Roode Makao* (†) is bijna nog kleiner, maar heeft dezelfde gedaante als de vorige. De wangen zijn insgelijks wit, met enkele roode veren; kop, hals en borst zijn scharlaken-rood, dat hier en daar in karmozijn-rood overgaat, somwijlen met gele vlekken. De vleugels zijn rood, na aan de punt is eene groene en gele dwarsstreep, en van daar af zijn de vleugels verder blaauw. Ook de staart is blaauw; bek en pooten zijn morsig wit.

Eene kleine soort van *Macao* (§) is donkergroen, met witte zwart-gestreepte wangen; bek en pooten zijn horen-kleurig. Zelden wordt deze vogel door de *Indianen* naar *Paramaribo* gebragt.

De *Macao's* schijnen, in het algemeen, niet in zulk een talrijk gezelschap te leven, als de papegaaijen. Zij vliegen bij enkele paren, somwijlen ook bij twee paren, doch het is waarschijnlijk, dat deze jongen zijn. De vlugt van deze vogels is langzaam, en hunne schitterende veren met den lan-

(*) *Psittacus Ararauna.* W.
(†) *Psittacus Aracanga.* W.
(§) *Psittacus Macawuana.* W.

langen ſtaart, vertoonen zich heerlijk in de lucht, en zelfs hun geſchreeuw klinkt van uit de hoogte zeer ſtatig.

De gewone papegaai te *Surinamen* is de *groene* met een *blaauw* en *geel* voorhoofd en met eenige roode veren op het bovenſte gedeelte van de vleugels (*); bek en pooten zijn horen - kleurig en de oogen roodachtig bruin. Zij worden omtrent zoo groot, als een korhoen, en leeren zeer goed praten, vooral als men ze jong uit het nest neemt; zij hebben dan nog geheel gene veren en zien er, met den grooten krommen bek, al heel zonderling uit. Men ziet deze vogels dikwijls bij groote troepen vliegen; doch zoo, dat ieder paar bijzonder bij elkander blijft. Hun geſchreeuw in de lucht is zeer krasſende, vooral als men een uit den troep ſchiet.

De *Zwartkoppige* Papegaai heeft de grootte van eene duif, eenen gelen hals, witte borst, groene vleugels en ſtaart, horen - kleurige bek en klaauwen. Men noemt dezen vogel, om de zonderlinge zamenvoeging der kleuren, ſomtijds de *Opgeſchikte Papegaai* (†).

De *Blaauwkoppige* is zoo groot als de vorige, het lijf is groen, het bovenſte gedeelte van den kop blaauw. Een gedeelte van de vleugels heeft ook deze kleur, maar op de boven-zijde van dezelve zitten eenige roode veren (§).

Over

(*) *Psittacus Ocrocephalus.* W.
(†) *Psittacus Ornatus?* LINN. W.
(§) *Psittacus Leucocephalus?* W.

Over de *Kakatoe* heb ik reeds, in den Zestienden Brief, gefproken.

De *Blaauwe Papegaai* onderfcheidt zich van de meeste andere foorten daardoor, dat hij geene enkele groene veer heeft. Deze vogel is zoo groot als eene tortelduif en donker-blaauw van kleur; de borst is lila-kleurig; om den bek loopt een roode ring, en om de oogen, die zwart zijn, een witte. Deze foort leert niet gemakkelijk praten; doch te *Paramaribo* houdt men ze evenwel in kooijen, omdat zij zeldzaam zijn.

Onder de *Dwerg-papegaaijen*, die zich, door kleinheid van de overige onderfcheiden, is de gewone foort zoo groot, als eene lijster. De kleur is groen, wangen en borst zijn oranje-geel, de oogen zwart, de bek en de pooten aschgraauw, de ftaart kort. Deze foort leert nooit praten (*).

De *bonte Dwerg-papegaai* heeft omtrent de grootte van eene tortelduif; kop, lijf en ftaart hebben eene fchitterende gele kleur, met roode en groene vlekken; de vleugels zijn groen. Deze fchoone kleuren vergoeden, echter, niet het doordringende, onaangename geluid van dezen vogel. Hij komt, door zijn' grooten kop en langen ftaart, de *Makao's* zeer nabij (†).

De *bruinkoppige Dwerg-papegaai* (§) is zoo groot als een fpreeuw, donker-groen, kop en borst zijn zwartachtig bruin; elke veêr heeft, ech-

(*) *Psittacus Pullarius.* W.

(†) *Psittacus Solstitialis.* W.

(§) *Psittacus Rufirostris.* LINN. W.

echter, een' gelen zoom, dat aan den vogel een prachtig voorkomen geeft. Aan de zijde van de keel is eene kleine, witte vlek; de ſtaart is lang, groen van kleur. Deze vogel is zeer bevallig en wordt bijzonder mak.

De *groene Dwerg-papegaai* (*) bereikt ook de grootte van eenen ſpreeuw, is zeer teeder van ligchaam, ſterk en weinig krom van bek; de kleur is zeer levendig groen; om den bek loopt een karmozijn-roode ring; de oogen zijn zwart, met witte ringen. Deze vogel leert goed ſpreken en fluiten, en is zeer leerzaam.

Van de *Gras-dwerg-papegaaijen* (†) zijn er twee ſoorten; de eene, omtrent zoo groot als eene vink, is helder-groen van kleur, met gele veren op de ſchouders van de vleugels, zwarte oogen, witten bek en pooten. De andere ſoort is nog kleiner en alreede door mij, in den Zestienden Brief, beſchreven.

De *Tukan* (§) voedt zich, even als de papegaaijen, met vruchten. Deze zeldzame vogel komt in grootte en gedaante veel met den ekſter overeen; zijn bek, echter, is wel zes duim lang, en betrekkelijk breed, gebogen en zeer ligt; het bovenſte gedeelte is, als eene zaag, getand; de tong is lang en de zijden voorwaarts met vezels. Van boven is deze vogel zwart, onder de keel

en

(*) *Psittacus Auctumnalis.* W.
(†) *Psittacus Tuipara.* W.
(§) *Ramphastos Erytrorhynchos.* W.

en borst wit, met eenige roode en gele veren, die een' halskraag vormen, welke de gedaante heeft van eene opſtaande halve maan. Men vindt, echter, bij deze vogels, verſcheidenheid in kleur en gedaante. De *Tukan* draagt zijn' ſtaart, gelijk de ekſter, en zijne pooten zijn gelijk die van eene papegaai. Het is een zeer levendige vogel, die gemakkelijk tam gemaakt wordt. Zijne ſtem klinkt verre door het bosch, even als het keffen van een ſchoothondje.

De *Bananas*-vogel (*) heeft de grootte van eene lijster; het lijf is geel; en verſcheidene zijn roodachtig; vleugels en ſtaart zijn zwart, bek en pooten horen-kleurig. Deze vogel bouwt zijn nest, op eene zeer zonderlinge wijze, in eene kegelvormige gedaante, omtrent een *yard* (drie *Engelſche* voeten) hoog; het voornaamſte beſtanddeel van hetzelve is een lang, ſterk ſoort van gras. Omtrent in het midden is eene kleine opening tot ingang voor den vogel; de bodem van het nest is volkomen rond. Het bovenſte en ſmalſte deel is aan het eind van eenen tak vastgemaakt, en doorgaans hangt het nest over water, ten einde de

(*) *Banana*-vogel, *Bonana*-vogel, *Oriolus Icterus* LINN. De vogel heeft dien naam van den boom ontleend, waarop hij zijn nest bouwt, en wiens vruchten hij eet, maar welke niet *Bonana* of *Banana*, maar *Conana* heet. Het is de *Cocos guineënsis* LINN. Om dezelfde reden heeft men nog aan eenen vogel, den *Fringella Jamaica*, denzelfden naam gegeven. W.

de jongen voor hunne gevreesde vijanden te beschutten. Men noemt dezen vogel ook *Spotvogel* (*Mocking Bird*); doch men moet hem niet met den eigenlijken *Spotvogel* verwarren, van welken ik, in mijnen Zestienden Brief, gesproken heb. Men kan van den *Bananas*-vogel zeggen, dat hij eene slechte keuze van toonen doet; want hij bootst voornamelijk het gehuil en gekras der wilde dieren en roofvogels na. Misschien bewijst hij hierdoor dezelfde slimheid, waarmede hij zijn nest bouwt; want zijn geluid moet wel de kleine dieren verschrikken, die misschien anders zijn nest bespringen. Evenwel, niet altoos gelukt hem deze list; althans een liefhebber van de jagt vertelde mij, dat hij, op eenen morgen, twee kleine *Sakkawinki's* uit een nest van dezen vogel had zien komen, waarin zij waarschijnlijk den nacht hadden doorgebragt. De *Bananas*-vogels leven in troepen bij elkander; van daar dat men vaak eenen boom vol ziet met hunne nesten; vóór dat zij gaan slapen, maken zij een geweldig geschreeuw.

De *Rijst-vogel* (*) is zoo groot, als de vorige; hij is zwart, met een' purperrooden tint; de bek heeft eene gedaante, als die van eene lijster, en de pooten zijn zwart. De stem heeft eenige aangename toonen, en misschien zou men dezen vogel wel fluiten kunnen leeren.

Over de zingende vogels te *Surinamen* heb ik, in mijnen Zestienden Brief, gesproken.

De

(*) *Oriolus ferrugineus* (*Oriolus Oryzivorus.* LINN.) W.

De *Zon-vogel* (*) komt, in grootte en gedaante met eene ſnip overeen; hij is teeder van ligchaam, heeft eenen langen, ſpitſen bek en hooge pooten. De bruine kleur van dezen vogel gaat langzaam hier en daar in zwart en geel over; de lange veren op de vleugels zien er uit als zonneſtralen; en het dier ſchijnt wel trotsch op zijne ſchoonheid te zijn; want het ſpreidt dezelve vaak uit, gelijk de kalkoen of de paauw zijnen ſtaart.

De *Quesequedi-vogel* (†), aldus naar zijn geluid genoemd, is omtrent zoo groot als eene meerle. Hij is bruin, maar van onderen geel; de veren op den kruin zijn bruin en geel, en het dier kan dezelve omhoog ſteken, zoodat zij eene dunne kam vormen. Deze vogel is ſterk en ſchijnt op andere kleine vogels jagt te maken.

De vogel, welken men te *Surinamen* Bloedvink (*Dompfaffen*) noemt (§) is grooter dan de *Europiſche*, maar zijn bek is niet zoo dik. Hij is geheel zwart, behalve de borst, die hoog rood is.

De *Rots-haan* (⁎) heeft de grootte van eene duif, en een' bek als eene jonge kip; de pooten zijn wit, het lijf is geel en de kop met eene kam van veren verſierd, die insgelijks geel zijn. De heer DEBEZ heeft in zijne verzameling twee zulke vogels.

Ik

(*) *Ardea Helias.* LINN. W.

(†) *Muscicapa Nengeta. e. c.* W.

(§) *Tanagra Jacapa.* W.

(⁎) *Pipra rubicola.* W.

Ik heb te *Surinamen* ook een' opgezetten Ysvogel (*) gezien, die grooter was, dan de *Europische*, maar bijna dezelfde kleuren als deze had.

Spechten zijn er te *Surinamen* in vele soorten. Eene van deze is bruin met geel gespikkeld, met eene kleine spitse kuif van gele veren op den kop, en gele borst. Kop en vleugels zijn hoog rood. (†)

De *Boomlooper* met *zwarte vleugels* (§) is bijna zoo klein als eene *Europische* mees; de voorname kleur is ongemeen prachtig hoog-zeeblaauw, maar de keel, de vleugels en de punten van de staart-veren en eene kleine vlek aan beide zijden van den bek zijn glinsterend zwart. De benedenzijde van de vleugels is zilver-grijs; de bek is omtrent anderhalf duim lang, gewelfd en zwart; de pooten, die oranje-geel zijn, hebben drie teenen van voren en een' van achteren, welke in kleine kromme nagels uitloopen.

Honigzuigers, welke door de *Indianen Kolibri* genoemd worden, heeft men te *Surinamen* menigvuldig. De beste verzamelingen van deze vogels, in eenen gedroogden staat (want zij zijn te klein om opgevuld te worden), bezitten de Heer CAMERON en de Heer LINK.

De *Kolibris* onderscheiden zich door eenen langen smallen bek, wiens benedenste lid in het bovenste, als

(*) *Alcedo amazona.* LINN. W.
(†) *Picus carolinus?* W.
(§) *Nectarinia coerulea.* W.

als in eene fchede, past; de tong gelijkt wel een' fijnen draad; zij is gefpleten en hol, opdat de vogel daarmede het fap van de bloemen, als door een pijpje, kan uitzuigen. Zij vladderen onophoudelijk van bloem tot bloem, en zuigen, al vliegende, hun voedfel uit dezelve; tegelijk maken zij, met hunne lange vleugels, een fnorrend geluid, waarom de *Engelfchen* aan hun den naam gegeven hebben van *Humming Bird.*

De kleinfte foort (*) heeft een' bek, die, bij het eerfte gezigt, regt fchijnt te zijn, doch bij nader onderzoek blijkt het, dat dezelve een weinig gebogen is. Van het einde van den kop tot aan het begin van den ftaart, is hij flechts anderhalf, duim lang; de bek is drie vierde duim lang; de vleugel, in ftaat van rust, omtrent anderhalf, en de ftaart drie vierde duim; de pooten zijn zeer kort; zij hebben drie teenen vóór en éene achter, en zijn zwart, gelijk ook de bek. Deze foort heeft eene glinfterende goud-groene kleur; de vleugels zijn donker-bruin, de oogen zwart en helder; het benedenfte gedeelte van de borst is wit.

De *Paauw-Kolibri* (†) is fchitterend groen, met een' bronsachtigen weerfchijn; de hals is inzonderheid prachtig en helder-groen. De ftaart, welke met de fchoonfte purperkleur en aan beide zijden met eene goud-kleur verfierd is, wordt nu en dan door het diertje uitgefpreid, als het op den boom

(*) *Trochilus Thaumantias.* W.
(†) *Trochilus Mocrourus.* W.

boom zit; evenwel, dit gebeurt maar zelden. Meer vertoont het zijne vleugels, die zeer lang en donker-bruin zijn. De bek, welke gebogen en zwartachtig van kleur is, is een' duim lang, de kop een' halven, de hals een' vierden, en het lijf een' duim, de ſtaart ruim anderhalf duim.

De *Koper-kleurige-Kolibri* (*) is omtrent zoo groot als de vorige; hij heeft onder de keel eene groene ſtreep, die met eenen witten en licht-bruinen rand omgeven is. Het onderſte gedeelte van de borst is zwart, al het overige koper-kleurig. Bek en voeten zijn zwartachtig.

De *Kolibri met de kuif* (†) heeft aan den hals, den nek en aan de bovenzijde van de vleugels, licht-groene veren; de kleine kuif en de borst zijn karmozijn-rood, en de lange veren in de vleugels en in den ſtaart hebben eene mengeling van groen, karmozijn en purper.

Het lijf van de *langſtaartige Kolibri* (§) is groen, de kop zwart, de ſtaart bruinachtig.

De *Argus-kolibri* is reeds, in den Zestienden Brief, beſchreven.

De *grootſte* ſoort van *Kolibri's* is ſchitterend donker-groen; vleugels, ſtaart, bek en pooten zijn wit.

De vlugt van deze vogels is zoo ſnel, dat het oog hen naauwelijks kan volgen; vaak vechten zij te

(*) *Trochilus Viridis.* W.
(†) *Trochilus Ornatus.* W.
(§) *Trochilus Pella.* W.

te zamen in de lucht, als wanneer zij met de bekjes, als met ſpieſen tegen elkander ſtooten; men zegt, dat ſomwijlen beide zwaar gewond neêrvallen. Hunne nesten, welke niet grooter dan eene noot zijn, bouwen zij meestal in hoeken, waar verſcheidene takken zich van elkander ſcheiden; dezelve beſtaan uit droog loof en zijn met zijden-katoen gevoerd. De eijeren, van welke men altoos twee in een nest vindt, zijn zoo groot als eene erwt en zeer doorſchijnende. Bij het broeden wisſelen het mannetje en het wijfje elkander af; dit duurt twaalf dagen. Hoewel de kleinſte ſoort van deze vogels zich waarſchijnlijk enkel en alleen met het ſap van bloemen voedt, zag ik toch eens den grooten, bijna geheel groenen, Kolibri, boven eene beek, tusſchen een' zwerm van muggen zweven, welke hij ſcheen te vangen.

De *Zwaluwen*, die hare nesten aan de huizen te *Paramaribo* bouwen, zijn zeer gelijk aan de *Europiſche*, behalve dat zij wat grooter zijn, en dat onder den bek, de witte kleur in asch-graauw overgaat. Zij zijn geene trekvogels.

De *Geiten-melker* (*) is in gedaante en kleur aan den *Europiſchen* volkomen gelijk, maar bijna zoo groot als een ekster. De Heer DEBEZ bezit er een' in zijne verzameling.

Er zijn te *Surinamen* zeer vele ſoorten van kleine vogels, die zich met inſekten voeden; doch hun getal neemt in de nabijheid van *Paramaribo* zeer af,

(*) *Caprimulgus Jamaicensis*. W.

af, want des zondags gaan vele inwoners van de ſtad naar buiten, om naar vogels, zonder onderſcheid welke, te ſchieten, en het is eene der voorname uitſpanningen voor de jongens met boog en pijl de kleine vogels te dooden. In de nabijheid van eene hoofdſtad in *Duitschland* vermeerderden, in de laatſte jaren, de rupſen zoo aanmerkelijk, dat zij niet alleen onder allerlei ſoort van vruchten, maar ook onder de boomen zelve groote verwoestingen aanrigteden. Men beloofde eene belooning aan den genen, die de oorzaak van dat kwaad wist te ontdekken, en het beste middel aan de hand te geven, om hetzelve te weeren. De aannemelijkſte oorzaak was, dat eene te groote menigte van vogelaars die de vogels vingen, welke anders de ruspen zouden gedood hebben, dit kwaad veroorzaakte. In een klimaat, als dat van *Surinamen*, dat eene wezenlijke broeikas voor de inſekten is, moeten de gevolgen van het vogel-ſchieten nog erger zijn.

De *Jabiru* of *Surinaamſche Kraanvogel* (*) heeft veel overeenkomst met onzen ooijevaar, behalve dat hij grooter is. Hij is wit; kop, ſtaart en veren zijn zwart; de pooten, de hals en de bek zijn ongemeen lang, en de laaatſte is aan de punt een weinig krom en graauw.

De *graauwe Surinaamſche Kraanvogel* (†) gelijkt naar den *Europiſchen*, doch is niet zoo groot; hij

(*) *Mycteria Americana.* W.

(†) *Ardea Soco* LINN. W.

hij is blaauwachtig graauw, heeft eene kleine pluim op het achterhoofd en langs den hals eenige lange licht-graauwe veren; de lange bek en de pooten zijn van eene graauwachtig-groene kleur.

Er is hier nog eene andere foort, welke wit is, met gelen bek en pooten.

De *Flamingo* (*) te *Surinamen* is omtrent half zoo groot als onze ooijevaar, waarnaar hij wel gelijkt, behalve dat hij een' gebogen bek heeft. Als deze vogel jong is, heeft hij eene witte kleur, vervolgens wordt hij graauw en neemt eindelijk het levendigfte fcharlaken-rood aan. Men houdt hem vaak bij ander gevogelte, en voedt hem met kleine visfchen.

Het *Surinaamfche Waterhoen* (†) komt, in grootte en gedaante, met het *Europifche* overeen, dat fporen aan de vlerken heeft. Het is donker-kaneelkleurig, en de flagveren zijn zeer helder-groen. Het heeft vóór aan den kop eene kleine roode kam, welke dwars over den bek loopt; de bek is bijna twee duim lang en geelachtig-groen; van dezelfde kleur zijn ook de pooten, welke van voren drie en van achteren één' langen teen hebben, waarmede de vogel gemakkelijk over eenen moerasfigen grond heên ftapt. Zij leven paarsgewijze, en voeden zich met water-infekten.

De *Lepel-gans* (§), die men aan de zeekust vindt,

(*) *Phoenicopterus ruber*, LINN. W.
(†) *Parra Jassana*. W.
(§) *Platalea Ajaja*, LINN. W.

vindt, is een fchuwe vogel; hij fchijnt de grootte te hebben van eene gans, maar hooger op de pooten te ftaan. Zoo lang deze vogel jong is, heeft hij eene witte kleur, naderhand wordt hij roodachtig. De bek is digt aan den kop fmal, en wordt naar het einde breeder, waar hij een eirond, als een' lepel, vormt; van hier ontleent de vogel zijnen naam. Dat gedeelte van de teenen, hetwelk digt aan de pooten is, heeft een zwemvlies; het voorname voedfel van dezen vogel beftaat in visch.

De gewone foort van wilde Eenden wordt *Annaki* genoemd; dezelve zijn niet zoo groot als onze tamme eenden, maar hooger op de pooten. Zij zijn licht-bruin, met donkere vlekken; bek en pooten zijn bleek en oranje-geel. Het vleesch van deze vogels is zeer fmakelijk.

Eene andere foort van eenden, welke de grootte heeft van eene *Turkfche* eend (*), is zwart; bek en pooten zwartachtig-graauw. Op den kop zit eene kam van krullende veren, van den bek af tot aan den hals.

De *Slang-vogel* (†) is een ongemeen fchoone vogel; hij heeft de grootte van eene *Turkfche* eend, waarmede zijne gedaante ook overeenkomt, behalve dat deze dikker is; de hals is lang, en de kop klein, fmal en langwerpig, en loopt uit in eenen fpitfen bek, die hem de gedaante van eenen flangen-kop geeft. In de pooten onder-

fcheidt

(*) *Anas moschata.* W.

(†) *Plotus Anhinga.* W.

ſcheidt hij zich ook van de eend; want ook zijn vierde teen is door een zwemvlies met de overige verbonden. Deze vogel is graauw, met eene witte en zwarte ſchakeering; de bek is omtrent drie duim lang. Ik heb twee jonge vogels van deze ſoort in het huis van eenen *Hollandſchen* Officier gezien, welke niet ſchuw ſchenen te zijn. Toen ik de verzameling van vogels van den Heer BUSCH bezag, zeide hij mij, dat verſcheidene *Indianen*, aan welken hij zijnen vogel had laten zien, bij het gezigt van denzelven begonnen te ſchreeuwen. Zij hebben eenen grooten haat tegen dezen vogel. „Wanneer wij in de rivieren baden," — zeggen zij — „vallen deze vogels op ons aan, omdat wij dan de visſchen onder water jagen; of misſchien wel omdat de vogels ons dan voor prooi aanzien; zij brengen ons vaak zware wonden toe." Ik heb naderhand nooit iets vernomen, dat dit zonderlinge verhaal zou kunnen bevestigen.

Over de Amphibien.

De *Kaiman* of Krokodil, dien ik te *Surinamen* zag, was niet langer dan vijf voet; men zegt, dat er hier zijn, die de lengte hebben van tien tot vijftien voet. Verſcheidene bewoners van de Kolonie meenen, dat de *Kaiman* en de Krokodil twee verſchillende ſoorten van dieren zijn, terwijl andere het tegendeel beweeren. Zij zeggen, dat men, uit onkunde, de jongen en de ouden voor verſchillende ſoorten gehouden heeft (*). De *Kaiman* heeft

(*) Men moet, buiten eenigen twijfel, den *eigenlijken*

heeft eene harde huid; de rug en de bovenkanten van den ſtaart zijn uitgezakt en graauwachtig - bruin van kleur. De kop is zeer vast en ſtevig, en heeft een' langen ſnuit. De bek is zeer wijd en met eene dubbelde rij van ſcherpe tanden bezet; boven ieder oog is eene harde dikte, die de gedaante van eene ſchub heeft, en den omtrek van eens mans vuist; de pooten zijn met zeer zware klaauwen gewapend. Men zegt, dat zelfs een geweerskogel niet door de huid van eenen *Kaiman* heên dringt, behalve aan den kop en onder de buik. Het wijfje legt de eijeren in het zand, en laat dezelve aan de zon ter uitbroeding over. Dezelve ſchijnen zoo groot te zijn als een kalkoensei, en in groote menigte bij elkander gevonden te worden. Gelukkig, dat deze eijeren, voor een groot gedeelte, eene prooi van de gieren en andere wilde dieren worden, en ook gedeeltelijk door de ouden zelve worden opgevreten. Ik heb eenige

Kaiken Krokodil, Lacerta crocodilus niloticus, van den *Kaiman, Crocodilus alligator, Crocodilus americanus*, onderſcheiden. Bij den eerſten is, onder andere kenmerken, waartoe vooral de plaatſing en het getal van de ſchilden aan den nek behooren, zeer in het oog loopende, dat de bovenkaak bogtig uitgerand is, zoodat de vierde tand van de onderkaak, welke de grootſte is, daar voorbij ſchiet; bij dien *Alligator* en bij alle *Amerikaanſche* Krokodillen heeft dit geene plaats; de vierde tand komt bij deze in eene tegenoverſtaande holte, waarin dezelve zoodanig doordringt, dat de punt, als de bek geſloten is, omſtreeks de neusgaten zigtbaar is. W.

Kaimans gezien, welke pas uit de eijeren waren gekomen, en die men in een' grooten glazen bol had. Zij waren niet langer dan vijf duim; maar hunne kaken, welke betrekkelijk zeer groot waren, gaven alreede hunne toekomende gedaante te kennen. Te *Surinamen* is, echter, de *Kaiman* niet zoo gevaarlijk, als in andere landen; nooit valt hij menfchen op den oever aan, en zelfs bij het baden fchijnt men niets van hem te duchten te hebben, zoo lang men flechts in beweging blijft.

De *Leguan* (*) is, van den kop tot aan het einde van den ftaart, drie voet lang. Hij is met eene zachte huid bedekt; rug en pooten zijn blaauwachtig-groen, de zijden en de buik bleeker groen, en zoo ook de zak of de losfe huid, welke onder de keel hangt. De oogen zijn zwart, de klaauwen, welke vijf in getal aan elken poot zitten, zijn fpits en bruin; langs den kop en den rug loopt eene kam, of fterk getakte huid. Men zegt, dat de beet van deze hagedis pijnlijk, maar anders niet fchadelijk is; ook zijn de tanden zeer klein. Men zie verder over den *Leguan* mijnen meergemelden Brief.

De *Bontgeftreepte* of *geringde Hagedis* (†) is een zeer fraai dier. Zij is van den fnuit tot aan het einde van den ftaart niet meer dan vier en een' halven duim lang; de kop is plat en fpits; de pooten hebben vijf kleine, fcherpe klaauwen; de ftaart is pi-

(*) *Lacerta Iguana*, LINN. W.
(†) *Lacerta Ameiva?* W.

piramidaal, meer dan anderhalf duim lang, en met fijne borstels bezet. Het geheele dier is met regelmatige zwarte, en helder blaauwe ſtrepen overtrokken, die dwars over het lijf loopen, en ieder een' vierden duim breed zijn.

De *bruine Hagedis*, doorgaans de *Boschduivel* genoemd, is van de punt van den ſnuit af, tot aan het eind van den ſtaart, omtrent anderhalf voet lang; zij heeft geene ſchubben, en is donkerbruin, met zwarte vlekken; de kop is groot; de pooten zijn met ſterke klaauwen gewapend. Zij klimt zeer vlug in de boomen, en ſchijnt van vogels en andere dieren te leven, en met hare tanden geweldige wonden te kunnen toebrengen.

De gemeenſte *Hagedis*, te *Surinamen*, is omtrent vijf duim lang, en heeft eenen even zoo langen ſtaart; de kop, de voorſte helft van het lijf, de borst en de voorpooten zijn licht-groen, het overige lijf, de achterpooten en de ſtaart zijn helder-bruin; de kop is groot en de tong geſpleten. Zij eet gaarne mieren, en vervolgt dezelve tot in de huizen.

Wat de kikvorſchen en padden betreft, derzelver getal is omſtreeks *Paramaribo* niet zoo groot, als in andere keerkrings-gewesten. De ſtad, namelijk, is op eenen fijnen keigrond gebouwd, welke den regen ſpoedig inzuigt, zoodat er geene poelen ontſtaan. Op verſcheidene plantaadjes, daarentegen, is men des te meer door het geknap van deze dieren, gedurende den regentijd, geplaagd.

Eene

Eene foort van kikvorsch, welke men *Springer* noemt, heeft omtrent de grootte van een' *Europifchen* kikvorsch, maar is dunner, en heeft ongemeen lange achterpooten; hij is geel met roode en asch-graauwe fchakeering. Deze kikvorsch klimt en fpringt gaarne, en vervolgt zeer vlug de infekten, fomwijlen zelfs tot op de tweede verdieping van de huizen. Hij is een onfchadelijk dier; evenwel zijn zijne bezoeken niet aangenaam. Eens fprong er mij een onverwachts op het hoofd.

Eene zeer *kleine groene foort* gelijkt naar onzen groenen kikvorsch, doch heeft eenen betrekkelijk grooteren kop, en gele en roode vlekken op de binnenzijde der achterdijen.

De *Pipa* (*) heeft de grootte van een konijntje van veertien dagen. De achterpooten hebben zwemvliezen en langere teenen, dan de voorpooten. De *Pipa* kan, derhalve, fpringen en zwemmen als een kikvorsch, waardoor zij zich van de overige padden onderfcheidt; de huid is zeer ruw, donker-bruin en met zwarte vlekken. De *Pipa* heeft een zeer log voorkomen: men houdt haar voor vergiftig, en behandelt haar dus dikwijls zeer wreed, offchoon zij, van wege hare teederheid omtrent hare jongen, een beter lot verdiende. Het wijfje legt de eijers op den rug van het mannetje (†).

De

(*) *Rana Pipa.* W.

(†) Het mannetje ftrijkt de kuit, dat het wijfje op de gewone wijze van zich geeft, hetzelve op den rug, en

De *Jackée*, of *de Kikvorsch met den staart*, is reeds in mijnen Zestienden Brief beschreven. Daar heb ik ook van verscheidene slangen gesproken, waarom ik slechts nog weinige hier zal noemen. Ik begin met de vergiftigste, welke een vreemdeling te *Surinamen* wel mag leeren kennen.

De *Labarra-slang*, welke de *Indianen* als de schadelijkste opgeven, schijnt, als zij volwassen is, drie en een' half voet lang te zijn, en in het midden, waar zij het breedste is, vier duim omvang te hebben. Hals en staart zijn dun; de kop is breed en plat; de bek is breed, en de onderkaak met twee scherpe, dunne pijpvormige gifttanden voorzien. De schubben zijn licht-bruin, en streepsgewijze donker-bruin. Men zegt, dat hij zich onder heiningen, planken en ander timmerhout verbergt, en dat iemand, die van haar gebeten wordt, binnen weinige oogenblikken sterft. Er is ook eene kleinere soort van deze slangen, omtrent veertien duim lang, en zoo dik, als de laadstok van een geweer. De schubben zijn licht-glinsterend-bruin, met witte vlekken vermengd. Zij komt in gedaante volkomen met de groote *Labarra* overeen; men zegt ook, dat haar vergif even

en bevrucht dezelve met zijn zaad. De eijeren groeijen naderhand, als 't ware, in de huid van het wijfje, tot dat, na verloop van bijna drie maanden, de daarin zich bevindende jongen rijp zijn, die eindelijk, als zij hunne vier pooten gekregen hebben, den rug van de moeder verlaten. Men zie hier over ZIMMERMAN *de Aarde en hare Bewoners*, IV. Deel bladz. 391.

even zoo doodelijk is. Misſchien beſtaat het onderſcheid enkel in het geſlacht of in den ouderdom.

Aboruea is de *Indiaanſche* naam van eene, bijna drie voet lange en twee duim dikke, ſlang. Haar kop is met langwerpige, witachtige ſchubben bedekt; welke zwarte randen hebben. Op den rug wisſelen roode, witte en zwarte vlekken elkander af; de zwarte en witte ſchubben zijn aan den rand rood gevlekt. Men zegt, dat haar beet doodelijk is; gelukkig, dat zij zich zeer langzaam beweegt.

De *Ratel-Slang* (*) ſchijnt te *Surinamen* ſomwijlen zeven of acht voet lang te zijn. Zij is zeer dik in het midden, en naar beide einden dunner. De kop is groot, plat en breed, met een' ſtompen bek, wijde neusgaten en twee bulten boven de oogen. Aan het eind van den ſtaart, zijn eenige hoornachtige, holle ringen, die in eene piramidale gedaante in elkander gevoegd zijn, en welke het dier, als het toornig wordt, ſchudt; het klepperend geraas, daardoor veroorzaakt, dient den wandelaar tot waarſchuwing, vooral daar deze ſlang zich langzaam beweegt. Men zegt, dat zij haren aanval doet, op de volgende wijze: zij rolt zich geheel in een, waarbij zij het hoofd omhoog ſteekt, en gedurig den ſtaart beweegt; dan ſchiet zij op hare prooi los, doch de afſtand van dezelve moet niet grooter zijn, dan hare lengte bedraagt. Men meent, dat er alle jaren een nieuwe ring bij den klepper aangroeit, waar-

(*) *Crotalus horridus.* W.

waaruit men dan den ouderdom van het beest zou kunnen opmaken. Ik heb eene ſlang met dertien ringen; maar ik heb nooit gehoord, dat men een exemplaar met eenen enkelen ring gevonden heeft; derhalve vermoed ik, dat het dier reeds meer ringen met zich ter wereld brengt; het is mogelijk, dat dit getal vervolgens telken jare met één vermeerdert. De huid is met ſchubben bedekt, welke op den rug ruwer en ſtijver zijn, dan elders. De kleur van het dier is morſig oranje-geel, met donker-bruine en zwarte vlekken; de kop is zwart; de buik is asch-graauw en de zijden hebben dwarze ſchubben. Men beſchouwt den beet van deze ſlang als zeer gevaarlijk; de gifttanden hebben eene aanmerkelijke lengte; de tong is zwart en geſpleten.

De *Scharlaken-roode-ſlang* (*) ſchijnt, in volkomen volwasſen ſtaat, bijna vijf voet lengte en omtrent twee duim omtrek te hebben. De rug is ſcharlaken-rood, de buik bleek-rood, de kop is plat en wit, de ſtaart dun. Men zegt, dat deze ſlang zich op de boomen in een kronkelt, en dan plotſeling op hare prooi aanvalt. Hare ſchitterende kleur waarſchuwt dikwijls andere dieren voor het gevaar, dat hen dreigt. Haar beet ſchijnt doodelijk te zijn. Ik heb er eene in wijngeest gezien, waarvan de kleur geheel uitgebeten was.

De *Caruna-Slang* wordt derde half voet lang. Haar lijf is dun, alsmede de hals, maar de kop is breed

(*) *Coluber coccineus.* W.

breed en plat; het lijf is morſig wit; de zijden zijn bruin; de rug is met zwarte vlekken bedekt, welke in het midden van denzelven het grootſte zijn en naar den kop en den ſtaart kleiner worden. De *Caruna* onderſcheidt zich daardoor, dat zij, in de regenachtige jaargetijden, in de huizen komt. Men zegt, dat haar beet zeer vergiftig is. Ik heb ſlechts eene enkele gezien, die, echter, de vlugt nam, vóór dat men haar kon vangen.

De *Stomp-ſtaartige-Slang* (*) bereikt, naar men zegt, bijna de lengte van drie voet; hare gedaante is lomp; kop en hals zijn wit en plat, en de ſtaart is niet ſpits, gelijk bij de meeste andere ſoorten, maar bijna even zoo breed, als het lijf. De kleur van deze ſlang is donker-bruin met zwarte vlekken; de buik is ondoorſchijnend geelachtig-bruin. Men zegt, dat zij, aangevallen wordende, niet terugwijkt, maar eene geduchte houding aanneemt, en de losſe ſchubben, welke den kop en den hals omringen, opzet. Haar beet ſchijnt doodelijk te zijn.

De *Vuur-Slang* heeft haren naam daarvan ontleend, dat zij des nachts door het vuur wordt aangelokt. Zij ſchijnt vier voet lang te zijn en meer dan derdehalf duim dik te worden; de kop is plat; de bek wijd; zij heeft kleine tanden en in de boven-kaak twee gifttanden; de kleur van den rug is donker oranje-geel, met witte vlekken, welke paarsgewijze van den kop af naar den ſtaart loopen.

(*) *Anguis Platuros?* W.

pen. Zij is zeer vergiftig en voor de *Indianen* de allerſchadelijkſte ſlang; want als deze, op hunne togten, in hunne opene hangmatten, onder den blooten hemel ſlapen, kruipt het dier naar het vuur, hetwelk zij den geheelen nacht brandende houden. Wanneer, derhalve, de *Indianen* vermoeden, dat deze ſoort van ſlangen in hunne nabijheid zijn, dan leggen zij, op eenigen afſtand van hun nachtleger, een groot vuur aan, om de ſlangen derwaarts te lokken. Men gevoelt de ſchadelijke werking van den beet dezes diers in weinige minuten; bij de zoo ſnelle werking van het vergif, is het gebruik van inwendige middelen en zelfs van plaatſelijke omſlagen te langzaam werkende; de *Indianen* ſnijden, derhalve, oogenblikkelijk de wonde uit, en redden daardoor hun leven. Ik zoude, in dit geval, de plek rondom den beet ſterk afbinden en de wonde uitzuigen, of door Kopping het gift met het bloed laten uittrekken, en naderhand, door Helſchen Steen, welken ik op mijne wandelingen altoos bij mij droeg, de wonde branden (*cauteriseren*).

De *Comodée-Slang* leeft zoowel in het water als op het land; hare lengte ſchijnt veertien voet, en haar omtrek zeventien duim te zijn. Zij is bruin, met zwartachtig-bruine en gele vlekken aan de zijden. De kop is breed en plat, de ſtaart lang en dun. Men beſchouwt haar' beet niet als vergiftig, doch zij rigt, in de beken en ſloten, groote verwoestingen onder de eenden en andere water-vogels aan.

De *Lazuur-Slang* (*) is omtrent achttien duim lang, en heeft twee duim omtrek. Haar kop is klein en ſpits; zij is met fraaije helder-blaauwe ſchubben bedekt, met eene donker-blaauwe en witte ſchakeering, die naar den *Lapis Lazuli* gelijkt. Het onderſte gedeelte van het lijf is wit. Eenige inwoners noemen haar de *Blaauwe Dispsas-* of *Dorst-ſlang*, omdat haar beet eenen onverdragelijken dorst ſchijnt te verwekken. Ik heb eene ſlang van deze ſoort, welke, echter, geene gifttanden, en in het geheel zulke kleine tanden heeft, dat men niet begrijpen kan, hoe zij daarmede eene wonde kan veroorzaken.

De laatſte ſoort van ſlangen, waarover ik hier nog ſpreken wil, is omtrent anderhalf voet lang en heeft niet volkomen een' duim omtrek. De kop is zeer klein en ſpits toeloopende; het lijf is met zeer kleine ſchubben bedekt en de ſtaart is ſpits. Zij is een onſchadelijk dier; en men zegt, dat de Dames, in ſommige ſtreken van *Zuid-Amerika*, deze ſlang, koelheidshalve, in haren boezem dragen. De *Surinaamſche* vrouwen hebben dit nog niet nagevolgd.

Men heeft hier twee bijzondere ſoorten van *Land-ſchildpadden*. De gewone is omtrent achttien of negentien duim lang; de bovenſte ſchaal heeft eene langwerpige, zeshoekige gedaante, is hoog gewelfd, geelachtig-bruin en zeer hard; de onderſte ſchaal is weinig diep en helder van

kleur.

(*) *Coluber Ahaetulla.* W.

kleur. Pooten en ftaart, als mede de langzame gang, zijn geheel gelijk, als die van de *Europifche* fchildpad. Men vangt deze dieren veel, voedt ze met rijpe bananen of met andere vruchten en groente, tot dat men ze tot fpijze bereidt. Zij fmaken, echter, niet zoo goed als de zee-fchildpadden. De tweede, kleinere foort, wordt bij de *Indianen Arrakaka* genoemd. Hare bovenfte fchaal is plat, donker, zwartachtig van kleur, en fchijnt zich fraai te laten polijsten. Het dier zelve is zwart met eenige helder-roode vlekken. Het fchijnt niet goed te fmaken.

Men heeft in de Kolonie ook drie verfchillende foorten van *Land-kreeften*. De eerfte is klein en graauw van kleur; de tweede groot en wit, en de grootfte purper-rood. Daar zij in gedaante van de *Europifche* niet verfchiillen, wil ik alleen zeggen, dat zij, door hare groote menigvuldigheid, een voornaam voedfel van de *Indianen* en Negers zijn.

Over de Visfchen.

De Zee-visfchen, welke aan de kusten van *Guiana* gevangen worden, zijn niet zoo fmakelijk als de *Europifche;* de oorzaak daarvan is te zoeken in het flikkerige water, dat door de groote rivieren in zee wordt gebragt, en dat zich meer dan dertig mijlen van het land uitftrekt.

Een Zee-dier, dat de oevers en de rivieren bezoekt, is de *Manati* of de Zee-koe. Dezelve wordt omtrent vijftien voet lang en is lomp dik.

De kop is vrij gelijk aan dien van een varken, maar de ſnuit is korter, de neusgaten zijn wijd en de oogen klein. In plaats van ooren, heeft dit dier ſlechts eene holte; de bek is breed, de de kaken zeer hard, maar niet met tanden bezet; de tong is kort. Het lijf is met eene donker-graauwe, zeer taaije huid bekleed; de hals is kort; aan de borst zijn twee pooten, even als bij den zee-ſchildpad, waarmede het dier zich over-eind ſchijnt te houden, als het kruiden eet, en waarmede het ook zijne jongen aan de tepels legt, welke aan de borst zitten (*).

Den naam van *Graauwen Monnik* heeft men aan eenen visch gegeven, die bijna drie voet lang wordt. Dezelve heeft in gedaante veel overeen-komst met den zalm, maar hij heeft breedere ſchubben en een dik ligchaam. Zijn vleesch is wit en

(*) De *Manati*, *Trichechus Manati*, behoort geenzins tot de klasſe der visſchen, maar tot de zoogdieren. Hij komt met den walvisch overeen, door zijne naaktheid, platten ſtaart, gemis van tanden, zeer kleine oogen en door zijne, uit loodregte vezels zamengevoegde, huid. Evenwel hij verſchilt van den walvisch, daar de gedaante van zijn kop en ſtaart niet die van een' visch is, ook door zijne borstels aan de bovenlip en door zijne ingewanden, welke met die van een paard overeenkomen. De voorpooten zijn duidelijk met hare vier teenen en nagels te zien; doch dezelve zijn met eene huid, als met een' zak, omringd. Zij gelijken daardoor wel op eenen korten, breeden ſchop, welke hij zeer goed tot roeijen weet te gebruiken. Achterpooten heeft dit dier geheel niet. W. ZIMMERMAN, Deel V, bladz. 395.

en fmakelijk. In de groote rivieren van *Surinamen* vindt men dezen visch menigvuldig.

De *Geel-rug* wordt vaak te *Paramaribo* te koop gebragt, en trekt de opmerkzaamheid van vreemdelingen tot zich. Deszelfs bovenfte gedeelte heeft bijna eene oranje-gele kleur, terwijl het benedenfte gedeelte wit is. Somwijlen heeft deze visch eene lengte van drie voet; hij heeft eenen dikken kop met twee zeer lange baard-vezels. Het ligchaam is betrekkelijk klein en zonder fchubben. De visch fmaakt niet best.

De *Warapper* is omtrent een' voet lang, en fmaakt zeer goed. In den regentijd verlaat hij de moerasfige ftreken, waar hij zich anders ophoudt, en begeeft zich naar de overftroomde gedeelten der bosfchen, waar hij zeer vet wordt, en gemakkelijk, als het water begint te vallen, tusfchen de boomen gevangen wordt.

Het *Oude Wijf* heeft de grootte van een' baars, waarmede het ook zeer veel overeenkomst heeft; het fmaakt voortreffelijk.

De *Zee-haas* (*) wordt voor eenen fmakelijken visch gehouden. Dezelve bereikt de lengte van omtrent anderhalf voet, heeft een' zeer grooten kop, en het ligchaam is in de lengte zwart-geftreept.

In de rivieren van de Kolonie vindt men eene talrijke menigte van fmakelijke visfchen, doch daar zij niets bijzonders in hunne gedaante hebben, en hunne levenswijze geheel onbekend is, zullen wij hen met ftilzwijgen voorbijgaan.

(*) *Cyclopterus Lumpus.* W.

De *Peri* (*) verdient, echter, onze bijzondere opmerkzaamheid. Hij krijgt de lengte van omtrent twee voet, heeft eenen platten kop, een' witten bek en beneden aan den kop zeer fcherpe tanden. Hij heeft aan elke zijde van de buik ééne vin en ééne aan den ftaart. Zijn ligchaam is met dunne glinfterende fchubben van eene blaauwachtige kleur bedekt. Hij leeft in versch water, is zeer vraatzuchtig, en zijne kieuwen zijn zoo fterk, dat hij de pooten van de eenden of van andere water-vogels, in het zwemmen, kan afbijten. Men zegt zelfs, dat hij menfchen, bij het baden, teenen en vingers heeft afgebeten. De *Indianen* zijn, echter, niet bang voor dezen visch; want daar zij, bij het baden, in eene gedurige beweging blijven, houden zij daardoor den visch op eenen afftand.

De *Quequée* (†) is omtrent tien duim lang, heeft eenen grooten ronden kop. De geheele visch is met harde fchubben bedekt, welke uit beweegbare ringen, van welke de een over den ander' heenglijdt, beftaan. Hij is bruinachtig van kleur, en zijn vleesch fchijnt goed te fmaken.

De zoogenaamde *Vier-oog* (§) is omtrent een' voet lang; zijn huid is bruin; zijn kop komt met dien van eenen kikvorsch overeen. Men vindt hem in de *Creeken*, en menigeen gelooft, dat hij waarlijk vier oogen heeft; maar als men dezen visch naauw-

(*) *Sciurus Viridis.* W.

(†) *Mullus minor loricatus. Esox osseus? Loricaria culafracta.* W.

(§) *Anableps tetrophtalmus.* W.

naauwkeurig befchouwt, ziet men, dat hij flechts twee oogen bezit. Onder elk vak zit iets, dat wel eenigzins naar een oog zweemt, en dat misfchien aan het dier tot fpiegel dient, waardoor het alles, wat onder water gebeurt, ontdekken, en onvoorziene aanvallen ontwijken kan. Dit is voor hem te meer noodzakelijk, dewijl hij, bij het zwemmen, zijn' kop hoog boven het water uitfteekt. Hij is een zeer levendige visch, die met groote vlugheid de infekten vervolgt, welke op het water zwemmen.

Den Aal van deze gewesten heb ik reeds, in mijnen Zestienden Brief, befchreven.

Over de Infekten.

Eene volledige befchrijving van de menigvuldige *Surinaamfche* Infekten zou verfcheidene boekdeelen beflaan. Ik zal hier flechts van dezulke melding maken, die eene bijzondere opmerkzaamheid verdienen, zoowel om den glans van hunne kleuren, als omdat zij voor de menfchen nuttig of fchadelijk zijn.

Onder het groote aantal van Kapellen bewondert men algemeen de volgende:

De *Spiegel-drager* (*). De lengte van zijne vleugels, van het eene einde tot het andere, is bijna vier en een' halven duim; dezelve zijn fraai getand, van eene glinfterende kaneel-kleur, met donkere fchaduwen. In het midden van iederen vleugel is eene groote, ronde vlek. Dezelve is zeer doorfchij-

(*) *Phalaena Atlas.* LINN. W.

ſchijnende en met eenen dubbelden rand bekleed, van welken de binnenſte wit, de buitenſte zwart is. De rups van dezen vlinder is vier duim lang, een' duim breed en van een grijsachtig gele kleur.

De, *als eene paauweſtaart gevlekte*, *Vlinder* (*). Dezelve is, van het eene einde van de vleugels tot het andere, drie en een' halven duim lang. De binnenſte zijde der vleugels is glanzend lazuur-blaauw, omvat door eenen donker-zilverachtigen rand. De buitenſte zijde is helder olijf-kleurig, verſierd met ronde vlekken, gelijk aan die der paauwen, van heldere purper-kleur, met eene gele vlek in het midden. Het onderſte gedeelte van den vleugel omvat eene helder rozen-kleurige ſtreep, welke eenen witten rand heeft. Alle deze kleuren zijn met zoo veel blijkbare kunst verdeeld en vloeijen zoo ſchoon in elkander, dat het den bekwaamſten ſchilder moeite zou kosten, om de natuur te overtreffen of de kleuren ſmaakvoller te verdeelen. Deze ſoort van kapellen bevindt zich meestal bij *Creeken* en kleine rivieren. De rups is drie en een' halven duim lang, een' halven duim dik en van eene bleeke, gele kleur.

De *zwarte Vlinder* is, wanneer hij zijne vleugels uitſpreidt, bijna zes duim lang, deszelfs kleur is zwart, gemengd met roode vlekken van verſchillende gedaanten. Wanneer deze kapel des avonds rondvliegt, houdt men hem ligtelijk, wegens zijne grootte en donkere kleur, voor eene vledermuis.

Ge-

(*) *Phalaena Pavonia* LINN. W.

Gewoonlijk houdt hij zich in het digtſte der bosſchen op.

De *groene Surinaamſche Zwaluw-ſtaart* is, wanneer hij zijne vleugels uitſpreidt, in zijne grootſte breedte drie en een' halven duim. Zijne kleur is zeer ſchoon licht-groen, met goud gemengd, dat wel op ſchubben gelijkt, en met zwarte ſtrepen, bijna zoo als bij den Zebra, doorkruist is. De beide lange einden van de onderſte vleugels, die als een ſtaart gevormd zijn, hebben eene zwarte kleur, met eenen witten rand. Deze vlinder vliegt zeer ſnel en dikwijls zeer hoog. Men zegt, dat men ſomwijlen op zee, op eenen afſtand, van waar men de kusten van *Guiana* niet meer zien kon, denzelven aangetroffen heeft.

De Bijen zijn in *Surinamen* zeer menigvuldig, zij zijn echter ſlechts half zoo groot als in *Europa*. Hare kleur is zwart, de angel lang, en zij gebruiken denzelven met kracht tegen de genen, welke haren voorraad rooven willen. Waarſchijnlijk bouwen zij hare nesten uit den afval der bladeren. Hare woningen zijn gewoonlijk van eene eironde gedaante; de kleur van dezelve is witachtig grijs, en de grootte regelt zich naar het grootere of kleindere aantal van bijen, waaruit het gezelſchap beſtaat. De honig, dien zij geven, is vloeibaarder dan de *Europiſche*, en van eene donkerder-bruine kleur. De zoetheid van denzelven gaat vergezeld van eenen bitteren naſmaak. Het was is ook donker-bruin en weeker dan het *Europiſche* bijen-was.

De *Marabonso-Wesp* is bijna anderhalven duim

lang,

lang, en heeft eene ranke gedaante. Dezelve is purperkleurig; de pooten zijn geelachtig. Haar angel is zeer lang; maar zij ſchaden niet, zoo lang men ze niet aanvalt. Zij bouwen hare nesten gaarne op de daken der huizen.

Naast de bijen verdienen de mieren, wegens hare werkzaamheid, bewondering. De grootſte ſoort in de Kolonie is bijna drie vierde van een' duim lang, en is zwart. Zij bouwen hare nesten diep onder den grond, maar halen de bouwſtoffen daartoe uit de toppen der boomen. De bladeren, in ronde ſchijven van drie vierde duim middenlijn geſneden, worden door haar in horizontale rigting voortgeſleept. Het is zeer merkwaardig haar te zien, wanneer zij, op deze wijze, in eene lange lijn, van de toppen der boomen naar hare nesten gaan. Sommige perſonen, nog niet tevreden met de werkelijke kunst-arbeid dezer inſekten, hebben vele fabelachtige verdichtſels te hunnen opzigte verzonnen. Hun beet is pijnlijk, maar is ſlechts het gevolg van eenen voorafgeganen aanval.

De *witte Mieren* (*) zijn bijna van dezelfde grootte als de zwarte, maar zij bouwen hare nesten in de toppen der boomen. Dezelve zijn bekleed met aarde van eene graauwe kleur, en gelijken dikwijls eenigermate naar den, op eenen boom ſlapenden, luiaard. Somtijds hebben dezelve verſcheidene voeten omtrek, en er zijn in dezelve talrijke bedekte gangen, welke dikwijls tot aan de na-

(*) *Termes.*

naburige huizen voortloopen. Deze mieren bijten wel niet, maar zijn echter voor vele deelen van het huis, waar het hout niet volkomen gaaf is, en zoo ook voor het huisraad zeer verderfelijk. Hoe men ze het beste verwijderen kan, is in den Zestienden Brief aangewezen.

De *Vuur-mier* (*) heeft dezen naam gekregen van de pijn, welke haar beet veroorzaakt, en welke aan het branden door een' brandenetel gelijk is. Deze foort is niet grooter dan de gewoone *Europifche* mier; maar de kop is bijna zoo groot als het overige ligchaam. Wanneer zij bijten, nemen zij de huid zoo vast met den angel, dat men eerder den kop van het lijf kan fcheuren, vóór dat zij haren buit laten varen. Gedurende het drooge jaargetijde zoekt een gedeelte van dezelve zich in de nabijheid van bewoonde huizen neêrtezetten, het zekerfte middel, om dezelve te verdrijven, is, dat men in de openingen in den grond, waaruit zij te voorfchijn komen, kokend water giet. Deze verfchillende foorten van mieren zijn, even als de *Europifche*, wanneer zij volkomen volwasfen zijn, gevleugeld; dit gaf aanleiding, dat men er fomtijds verfcheidene foorten uit gemaakt heeft.

Het *Wandelende Blad*, (†) of, gelijk dit infekt door de hier woonende *Hollanders* genoemd wordt, de *Spaanfche Juffer*, heeft een zeer in het oog loopend uiterlijke. Het is bijna twee en een' halven duim

(*) *Formica Ciphalotes.* W.
(†) *Mantis religiosa.* W.

duim lang, maar zeer dun. Het lijf is eirond; hieraan zit een hals, wiens lengte aan die van het lijf gelijk is. De kop is klein, bijna driehoekig. De bek is als die van den ſprinkhaan gevormd. Digt aan den kop zitten een paar zeer lange pooten, van welke elk met een' ſterken, gekromden nagel gewapend is; vier andere pooten zitten aan het lijf vast. De kleur van dit inſekt is groen. Hetzelve heeft vier vleugels, van welke de ondervleugels helder-groen en bijna doorſchijnende zijn. Dit inſekt ſtaat dikwijls, in eene regte houding, op de achterpooten, en ſteekt de voorſte uit, maar de ellebogen leggen digt aan het lijf. Terwijl het nu in deze houding zijne vleugels uitbreidt, heeft men tusſchen hetzelve en eene vrouw met een' hoepelrok eenige gelijkenis gevonden; van daar de naam van *Spaanſche Juffer*. De naam van *Wandelend Blad* is gepaster, daar dit inſekt eene in het oogloopende gelijkenis met een blad heeft. Ik hield er verſcheidene in eene kooi; zij leven van inſekten, welke zij met hunne voorſte pooten aangrijpen; deze dienen ook ter verdediging. Verliezen zij deze toevallig, dan wordt dit verminkte dier, door een ander van zijn ſoort aangegrepen en opgegeten.

In de orde der Kevers is de *Rhinoceros-Kever* (*) de grootſte. Wanneer dezelve geheel volwasſen is, is hij vier duim lang. Het lijf, dat eirond is, heeft derdehalf duim lengte. Hieraan bevinden zich twee paar

(*) *Scarabaeus Actaeon.* W.

paar pooten; een derde paar zit aan het borstfchild. De kop eindigt in eenen gekromden fnuit, met eene opwaarts gebogene punt van een' duim lengte; met dezen kan hij gemakkelijk den bast van de boomen losmaken, waaruit zijn meeste voedfel beftaat.

Ik heb eenen fchoonen kever gezien, bij wien groen en goud onder elkander gemengd was, even als bij den Diamant-kever, die uit *Brazilien* komt. Maar de *Surinaamfche* was flechts een' halven duim lang.

Men beftempelt drie foorten van Infekten te *Surinamen* met den naam van *Vuur-vliegen.*

De *Lantaarn-drager* (*) is bijna drie duim lang; zijn ligchaam is groen; hij heeft zes pooten, en komt in zijne gedaante met eenen nachtkapel overeen; hij heeft vier vleugels, welke doorfchijnende en van eene groene kleur zijn. Op iederen ondervleugel is eene breede vlek van purper-roode en gele kleur, in gedaante niet ongelijk aan de vlekken op den paauweftaart. Uit den kop komt een groote fnuit (*) van eironde gedaante te voorfchijn; die, echter, bij den kop wat dunner is. Deze maakt een derde uit van de grootte van het geheele infekt. Dit gedeelte noemt men gewoonlijk de *lantaarn*, daar hetzelve een zeer glansrijk licht verfpreidt, hetwelk zoo fterk zijn moet, dat, wanneer men twee van deze infekten in een glas

(*) *Fulgora Laternaria.* W.

(*) Of liever, een hoornachtige bobbel voor het voorhoofd. W.

glas fluit, men gewoon drukfchrift er bij lezen kan. Andere foorten van infekten zijn met de Lantaarndrager verwisfeld geworden; het fchijnt echter, dat de eigenlijke foort in het bergachtige gedeelte van *Guiana* gevonden wordt, en flechts gedurende het regenachtige jaargetijde zigtbaar is. Het mogt mij niet gelukken, een levendig exemplaar te bekomen.

Een ander lichtgevend infekt behoort tot de kevers (*). Het heeft eene lengte van anderhalf duim, en is donker-bruin van kleur. Onder den kop, nabij de vleugels, bevindt zich aan iedere zijde eene vlek, bijna van de grootte van een mostaardzaad, die een groen licht verfpreidt.

De derde foort van *Vuurvliegen* (†) is bijna een halven duim lang, en de lichtgevende vlekken zijn onder iederen vleugel; men bemerkt hierom het licht alleen, wanneer het infekt vliegt. Daar men dezelve, gedurende het regenachtige jaargetijde, zeer menigvuldig aantreft, zien zij er dikwijls uit, als rondfpattende vonken van eenen zwermer.

Van het geflacht der Muggen vindt men vele foorten in de Kolonie, die flechts door hare grootte

(*) Wanneer de bepaling, dat een infekt vliegt, niet genoegzaam is om het tot eene vlieg te maken, zal men de verfchillende, hier opgenoemde infekten bezwaarlijk vliegen kunnen heeten. Deze behooren tot de familie *Diptera*, de *Lantaarndrager* tot de familie *Hemiptera*, en de lichtgevende kever tot de familie *Celeoptera*, waartoe ook wel de derde foort, welke de *Elater noctilucus*, de *Cucuyo*, fchijnt te zijn, behooren zal.

(†) *Lampyrus*. W.

te en mengeling van kleuren, grijs en zwart, ſchijnen onderſcheiden te zijn. Men neemt dezelve onder den algemeenen naam van *Moskito's*, van welke, in den Zestienden Brief, geſproken is.

De *Kakkerlak* of de Broodmot is bijna anderhalf duim lang, en heeft eene platte, eivormige gedaante (*); zijn ligchaam is week en heeft eene donker-bruine kleur, en er bevinden zich zes pooten aan hetzelve. Zijn kop is bijna driehoekig. Hij verliest alle jaren zijne huid, en bekomt dan vleugels; ik vermoed, dat dit het mannetje zijn zal; maar ik had geen' lust om eene zoo walgelijke zaak naauwkeuriger te onderzoeken. De eijeren van de kakkerlakken zijn donker-bruin, eivormig en bijna drie lijnen lang. Zoodra het jonge broedſel uitkomt, beproeft het in manden, kasten enz., door kleine openingen of door het ſleutel-gat, intedringen; het beste middel, om dezelve afteweeren, is, de kast op vier glazen fleſſchen te zetten. Deze inſekten hebben een' even zoo walgelijken ſtank, als de weegluizen, en gelijk deze, komen zij ſlechts des nachts te voorſchijn, maar zij zijn niet zoo bloeddorstig; doch zij vernielen en bederven zijden- en wollen-ſtoffen.

Men vindt te *Surinamen* verſcheidene ſoorten van Spinnen, maar de *Bosch-ſpin* (†) is de grootſte,

(*) In het *Engelsch* ſtaan hier nog de woorden: *shaped like the black beetle*; maar zoowel de uitdrukking: *Cockroach*, als *black beetle*, worden door de *Engelſchen* ter aanduiding van hetzelfde inſekt, de *Blatta orientalis*, of de Kakkerlak, gebruikt. W.

(†) *Aranea avicularia.* W.

ſte, daar zij bijna twee duim lang is. Het onderlijf is bijna een' duim lang, eivormig en met zwarte haren begroeid. Het voorſte deel van het borstſtuk is bijna een regelmatige vierhoek. Aan deze twee deelen van het ligchaam zijn vijf paar pooten, van bijna twee duim lengte, welke met twee gele klaauwen gewapend zijn. Uit den kop ſteken twee halvemaanvormig gebogene, zwarte tanden uit. Deze ſpin maakt een ſterk, dik web, hetwelk, echter, niet veel grooter is, dan zij zelve. Men zegt, dat zij hare jongen in eenen, uit haar ſpinſel gemaakten, zak, die zich onder hare buik bevindt, mededraagt. De beet van deze ſpin, ſchoon dezelve niet doodelijk is, veroorzaakt, echter, harde koortſen, waartoe de vrees zeker veel zal toebrengen.

De *Surinaamſche Huis-ſpin* is bijna anderhalf duim lang, en is licht-grijs van kleur. Dezelve maakt geen web, en komt ſlechts te voorſchijn, wanneer het donker wordt, en vervolgt dan de inſekten, en vooral den kakkerlak. Hare beet is niet gevaarlijk, en hare tanden zijn niet ſterk genoeg, gelijk ik uit de ondervinding weet, om door het vel te dringen.

De *Schorpioen*, welke de huizen bezoekt, is bijna een' duim lang, en zijn ſtaart heeft dezelfde lengte. Hij is licht-grijs. Uit den hals komen twee pooten, met ſcharen, gelijk aan die der kreeften, behalve dat zij puntiger zijn, gewapend, welke ieder drie leden hebben. Behalve dat, heeft de ſchorpioen nog vier paar pooten, die aan die der ſpinnen gelijk zijn. De ſtaart heeft vele leden,

en

en is aan het einde met eene kromme gepunte pijp, welke uit eene hoornachtige ſtof beſtaat, gewapend. Wordt dit dier getergd, dan laat het daaruit eene vloeiſtof in de wond loopen, welke hetzelve met zijnen angel gemaakt heeft; dit gift vermeerdert het opzwellen en de pijn. Dit inſekt valt de menſchen niet aan, maar ontvlugt dezelve veeleer, terwijl het dén ſtaart op- en voor-waarts gekromd draagt, tot zijne eigene verdediging. Des nachts dwaalt het rond, om zijn' buit optezoeken, welke uit inſekten, van welke eenige hem in grootte overtreffen, maar bijzonder uit kakkerlakken beſtaat.

De *Duizendpoot* ſchijnt, van wege zijne ſnelle beweging, een grooter aantal pooten te hebben, dan hij werkelijk heeft; want eigenlijk heeft hij er maar veertig, namelijk twintig aan iederen kant. Die, welke zich in de huizen ophouden, zijn maar twee of drie duim lang; die, welke men in de bosſchen vindt, bereiken eene lengte van zeven of acht duim. Het ligchaam beſtaat uit twintig leden, aan ieder van welke een paar pooten zijn. De kop is in gedaante gelijk aan die van eene rups; dezelve wordt echter door twee ſterke, ſcherpe bijttangen verdedigd; en het is waarſchijnlijk, dat, wanneer de duizendpoot bijt, hij een ſcherp vocht in de wond vloeijen laat. Men kan ſpoedig zien, of iemand van een' duizendpoot of van een' ſchorpioen gebeten is. In het eerſte geval, bemerkt men twee kleine wonden digt nevens elkander, welke door de bijttangen van den duizendpoot gemaakt zijn; is men, echter, van een' ſchorpioen

gewond, dan is de ligging van de de wonden onregelmatig verder van elkander verwijderd, en de pijn is grooter. Het geneesmiddel is voor beide, echter, hetzelfde, en ik heb het in den Zestienden Brief medegedeeld.

De *Tschike* (*), welke zich niet van den grond opheffen kan, plaatst zich ongemerkt in het vel aan de voeten, voornamelijk aan de teenen, hetgeen eene niet onaangename kitteling veroorzaakt. Let men hierop niet, dan maakt het infekt, tusfchen het vel en het vleesch, eene opening, waarin het zich zelve influit, terwijl het flechts eene kleine opening voor den kop laat, welke niet grooter fchijnt, dan de ftip boven eene i. In deze opening ligt het zijne kleine eijeren, welke zeer talrijk zijn. De opening wordt, in weinige dagen, grooter, en bereikt eindelijk de grootte van eene erwt. Dan wordt zij platter, en de jongen maken nieuwe openingen; zoodat, wanneer men niet, bij tijds, er hulpmiddelen tegen gebruikt, er eindelijk boosaardige zweeren ontftaan. Hierom onderzoeken de zwarte Heelmeesters op iedere welingerigte plantaadje, aan het einde van elke week, de Negers, om te zien, of door hen wel de noodige behoedmiddelen tegen deze kwaal aangewend worden. Indien deze operatie met de behoorlijke bekwaamheid verrigt wordt, is zij in het minfte niet pijnlijk, en de Negerinnen verrigten dezelve met groote behoedzaamheid.

(*) *Pulex penetrans*, de zandvloo. W. Men zie over dit infekt ZIMMERMAN *de Aarde en hare Bewoners*, Deel V. bladz. 354.

Er is nog eene andere ſoort van *Tschiken*, die, wanneer zij in het vel kruipen, groote pijn veroorzaken. Zij doen blazen, met ſcherp vocht opgevuld, ontſtaan, die ſomtijds, wanneer zij niet goed behandeld worden, het afvallen van de nagels der teenen ten gevolge hebben; men komt, echter, dit kwaad voor, door tijdig eenige greinen ſalpeterzuur-kwikzilver te gebruiken. Twee andere lastige inſekten behooren tot het geſlacht der weegluizen; dezelve worden *Scrapat* en *Pattat* (*) genoemd, en ſchijnen ſlechts in grootte te verſchillen. De *Serapat* heeft de gedaante van eene *Europiſche* boom-weegluis, maar hij is veel kleiner. Wanneer men, gedurende het regenachtige jaargetijde, door het hooge gras gaat, plaatst zich eene groote menigte van dezelve op de kleederen, dringt van daar in het vel, en veroorzaakt eene ondragelijke jeukte. Indien men het lijdende deel met zeep en citroenſap wascht, houdt de pijn terſtond op, en er blijft niet het minſte onaangename gevoel over.

Het ſpruit voornamelijk uit gebrek aan opmerkzaamheid voort, dat lieden, die pas in de landen onder de keerkringen aangekomen zijn, zoo veel van ſchadelijke inſekten lijden; maar bij een langer verblijf in de Kolonie, of wanneer men de natuur beſtudeert, leert men deels hunne aanvallen voorkomen, deels tegen de, door hen gemaakte, wonden krachtige middelen aanwenden.

(*) *Aranea avicularia.* W.

Bij de Uitgevers dezes zijn nog een klein getal Exemplaren voorhanden van:

JOHN MAWE, Reizen in de BINNENDEELEN van BRAZILIE, vooral in deszelfs GOUD- en DIAMANTRIJKE STREEKEN, gedaan op gezag van den Prins Regent van *Portugal*, benevens eene *Reis* naar RIO DE LA PLATA, en eene SCHETS der OMWENTELING van BUENOS AYRES. Uit het Engelsch met 5 PLATEN en eene KAART, in 2 Deelen COMPLEET. – Aan de eerstkomenden wordt dit Werk alom à *f* 7 : 10 afgeleverd.

Bij de Hollandfche vertaling van dit voor elken beminnaar der Aardrijkskunde onfchatbare Werk, is, behalve het oorfpronkelijke Engelfche Werk, ook geraadpleegd, de Franfche overzetting, aan welke men, althans gedeeltelijk, de inleiding verfchuldigd is, doch inzonderheid de Hoogduitfche, van den beroemden ZIMMERMAN, Schrijver van DE AARDE EN HARE BEWONERS &c., wiens aanteekeningen fteeds hoogstbelangrijk zijn. Hierbij komen nog de aanmerkingen, verbeteringen en teregtwijzingen van den Nederduitfchen Vertaler, die daarenboven de veelal gebrekkige inleiding van den Franfchen Vertaler, (behelzende een kort overzigt van de *Lotgevallen* en *Gefchiedenis* van dit gewest tot op dezen dag) inzonderheid door zijne toelichting omtrent de *Nederlandfche* Zaken, tot een gewigtig geheel overgebragt heeft. De lezer ontvangt dus geene bloote overzetting, maar ook vele belangrijke bijvoegfelen, welke te zamen beter dan eenig ander werk, hem het onfchatbaarfte deel der Nieuwe Wereld, BRAZILIE zullen doen leeren kennen.

REIZE
NAAR SURINAMEN,
VERBLIJF ALDAAR,
EN
TERUGTOGT OVER NOORD-AMERIKA NAAR EUROPA

VAN DEN BARON
ALBERT VON SACK,
Kamerheer van den Koning van Pruisfen
en Ridder van de St. Jans-Orde.

Uit het Hoogduitsch.

DERDE EN LAATSTE DEEL.

W. M. Craig. del. D. Veelwaard. sculp.

Te HAARLEM, bij
DE ERVEN FRANÇOIS BOHN.
MDCCCXXI.

I N H O U D

VAN HET

DERDE EN LAATSTE DEEL.

REI-

R E I Z E

N A A R

S U R I N A M E N.

Londen, December 1812.

Ik heb u reeds vroeger geschreven, waarde Vriend, dat ik voornemens was, dit land, in het begin van het voorjaar, te verlaten. Ik wilde dan, op mijne terugreis naar *Europa*, eerst naar *Trinidad* en voorts nogmaals naar *Barbadoes* en *Martinique* mij begeven; doch, naardien de *Amerikanen* aanhoudende in oneenigheid blijven met verschheidene der oorlogvoerende Mogendheden, was het onzeker, of ik, op deze wijze, wel veilig de terugreis naar mijn Vaderland zou kunnen doen. Ik heb, daarom besloten, te meer daar mijn vertrek, door verschillende omstandigheden, vertraagd werd, regelregt naar *Londen* te gaan. Hiertoe kreeg ik eene zeer goede gelegenheid op eenen uitmuntend gebouwden Oostindie - vaarder, de *Pursuit* genaamd, en gevoerd door Kapitein CHIVERS, een' zeer ervaren zeeman. Een ander gewapend vaartuig, de *Planter*, zal ons vergezellen.

Den derden van de maand Julij 1812, verliet ik *Surinamen*, met het dankbaarste gevoel, dat mij-

ne gezondheid, gedurende mijn tweede verblijf aldaar, aanmerkelijk was verbeterd. Wij waren, op onze reis, tot op de breedte van de Westelijke eilanden gekomen, toen mij een dergelijk ongeval bejegende, als mij, op mijne eerſte reis naar *Surinamen*, had getroffen. Den derden Augustus, ontdekten wij, op 37° Noorder Breedte en 87° Lengte van *Greenwich*, een grooten Schooner. Eerst ſcheen hij met ons denzelfden koers te houden, doch al ſpoedig zeilde hij op ons af, zoodat de Kapitein CHIVERS de noodige toebereidſelen maakte, om zich, in gevalle dat wij aangerand mogten worden, te kunnen verdedigen. Toen de Schooner ons, tot op eenen klêinen afſtand, genaderd was, heesch hij de *Amerikaanſche* vlag, en gaf ons de volle laag; hetwelk van onzen kant en ook door het ſchip, dat ons vergezelde, beantwoord werd. Na eenen dapperen wederſtand, van bijna anderhalf uur, was de *Pursuit* genoodzaakt de vlag te ſtrijken, nadat de *Planter* zich reeds te voren had overgegeven. Toen de Officieren van den Kaper bij ons aan boord kwamen, zeiden zij ons, dat de *Vereenigde Staten* aan *Engeland* den oorlog hadden verklaard. Doch, daar ik tot eene *Neutrale* natie behoorde, twijfelden zij niet, of de Kapitein zou mij wel op het ſchip laten; maar wat den Kapitein CHIVERS betrof, zij wisten niet, wat maatregelen te zijnen aanzien zouden genomen worden. Hij voer dan ook in eene boot naar den Kaper, doch keerde ſpoedig terug, daar hij de vrijheid verkregen had, om op zijn voormalig ſchip te blijven.

Toen

Toen de Kapitein van het Kaper-ſchip de *Atlas*, met name MOFFATT, op ons vaartuig gekomen was, verhaalde hij ons, dat hij, in den laatſten oorlog, een aanzienlijk gedeelte van zijn vermogen op zee verloren had; maar hij verklaarde tevens, dat hij van de kaperij zoude afzien, zoodra hij zijne ſchade zoude herſteld hebben. Hij zeide, dat hij zeer wel gevoelde, hoe onaangenaam onze toeſtand thans voor ons was, en verzekerde, dat niets van onze bijzondere eigendommen zoude aangeraakt worden; tevens gaf hij aan de beide Officieren, welke hij aan boord van ons ſchip liet, bevel, om ons goed te behandelen. Dit is zeker, dat wij, indien het droevig geval ons treffen moest, ons gelukkig mogten rekenen, in de handen van eenen man gevallen te zijn, die zich zoo vriendelijk en beleefd jegens ons gedroeg.

Wij waren nu genoodzaakt langs de *Atlantiſche* zee terugtekeeren. De Westelijke winden, welke voor onze reis naar *Europa* zoo gunſtig waren, vertraagden onzen terugtogt. De Prijsmeester zeide ons, dat wij naar *Philadelphia* zeilden; doch bijaldien de wind al te ongunſtig mogt zijn, zoude hij in de naaste *Amerikaanſche* haven binnenloopen. Ik wenschte, dat *New-york* of *Philadelphia* de plaats mogt zijn, waar wij zouden landen.

Eindelijk begon er eene friſche koelte uit het Oosten te waaijen. De Kapitein van het Kaperſchip riep den Prijsmeester, door de ſpreektrompet, toe, dat hij het ſchip op ſtrand zetten en vernielen moest, bijaldien hij een vijandelijk vaar-

tuig, ſterker dan hij, digt onder den wal mogt ontmoeten en niet kon ontkomen. Ik vroeg, of het, in dat geval, wel mogelijk zoude zijn eene kleine doos mede aan land te nemen; doch de Prijsmeester antwoordde, dat wij werks genoeg zouden hebben, om ons lijf te bergen. In deze omſtandigheid, maakte ik mij tot het ergſte gereed. Ik leide mijn ridderkruis, benevens eenige brieven, welke ik van mijne *Surinaamſche* vrienden ter bezorging meêgenomen had, in mijne brieventas, en verbergde die in mijnen boezem. Het miniatuur-portrait, dat ik, gelijk gij weet, op alle mijne reizen, bij mij had, deed ik in de voering van mijn' hoed, en de bouwſtoffen voor de beſchrijving van mijne tweede reis naar *Surinamen* pakte ik zoodanig in, dat zij voor het zee-water beveiligd waren, en knoopte dezelve, met een koord, hetwelk gemakkelijk was lostemaken, aan mij vast. In gevalle, dat ik in de golven den dood mogt vinden, hoopte ik alzoo te toonen, dat ik aan mijne belofte getrouw gebleven en de aanmerkingen en berigten, mij door ervarene mannen medegedeeld, wel degelijk gebruikt had. Dat tweede deel zou dan, als 't ware, eene nalatenſchap zijn voor die vrienden, welke het eerſte zoo gunſtig hadden ontvangen. Ook voor u, mijn waarde Vriend, had ik er eenen brief bijgedaan.

De Oostewind duurde, echter, niet lang; er kwam ſtilte, en nu kregen wij weder tegenwind. Weinige dagen later, ontdekte men, in den vroegen morgen, een groot ſchip, en wel een Fre-

gat

gat (*). Kapitein MOFFATT riep den Prijsmeester toe, dat hij Oostelijk wilde ſturen en den *Planter* met zich nemen, en dat de *Pursuit* eene tegenovergeſtelde rigting moest nemen. Wij verloren elkander ſpoedig uit het gezigt.

Wij ontmoetten kort daarna eenen kruizenden Loots. Deze bragt ons eindelijk den *Delaware* binnen. Nadat wij ons, eenen korten tijd, bij de plaats van Quarantaine opgehouden hadden, kwamen wij, na eene zeer onaangename en vervelende vaart van zeventig dagen, van *Surinamen* af, te *Philadelphia* aan. Ik troostte mij in mijn ongeluk, met de gedachte, dat ik mij op eene plaats bevond, waar vele mannen van uitſtekende talenten woonden, met welke ik misſchien kennis zou kunnen maken; maar ik had evenwel geene brieven van aanbeveling nog van *credit*.

Ik begaf mij terſtond naar den *Pruisſiſchen Conſul*, den Heer PALESKE *Esq.* Deze ontving mij zeer beleefd, en zeide mij, dat zijne eigene zaken hem wel, ſedert verſcheidene jaren, belet hadden den post van *Conſul* waartenemen, doch dat het hem aangenaam zoude zijn, aan mij de noodige gelden voorteſchieten. Van hem gaande, ontmoette ik den Heer SEMPLE, dien ik reeds vroeger kende; deze bood mij, op eene zeer vriendelijke wijze, zijn huis ter woning aan; en alzoo waren, bin-

(*) Het was, gelijk naderhand bleek, het Fregat *Shannon*, dat den *Planter* hernam en den Kaper vervolgde, die het, echter, door zijn ſnel zeilen, ontkwam.

binnen weinige uren, mijne zorgen en bekommeringen zeer gelukkig verdwenen.

Bij mijne wandelingen door de ſtad, vond ik zeer veel veranderd. Verſcheidene plaatſen, welke voor vijf jaren nog tuinen of velden waren, zijn nu met huizen bebouwd. Men rekent thans het getal der woonhuizen op 8874; hierbij komen nog 156 openbare gebouwen, 230 gebouwen voor fabrijken, 1212 pakhuizen en 2769 kramen, ſtallen en dergelijke. De bevolking wordt op 47,368 zielen gerekend.

Door aanbeveling van den Heer PALESKE, kreeg ik kennis met Dr. RUSH, die zich, door zijne aanwijzing, hoe men het ontſtaan van de Gele-koorts voorkomen kan, zoo verdienſtelijk bij de inwoners van *Philadelphia* heeft gemaakt; ſedert men de, door hem voorgeſchrevene, middelen in het werk ſtelt, is deze ziekte minder menigvuldig en ook minder hevig. Ik heb aan de goedheid van dezen Geneesheer twee, door hem geſchrevene, verhandelingen over die ziekte te danken, als mede twee brieven over dat gene, wat ik omtrent het klimaat van *Surinamen* gezegd heb, en over den oorſprong van de Gele-koorts in *Noord-Amerika*. Ik zal dezelve naderhand mededeelen.

Door den Heer VAUYHAN werd ik in het *Amerikaanſche* Natuurkundige Gezelſchap binnengeleid, dat mij gelegenheid gaf, om met verſcheidene perſonen van belang kennis te maken. Ik noem van dezen alleen Dr. WEBSTER en Dr. MEARE. De laatſte is de ſchrijver van een, voor vreemdelin-

gen

gen zeer belangrijk, werk, *Tafereelen van Philadelphia*, dat ik aan een' ieder kan aanbevelen, die deze ſtad naauwkeurig wenscht te leeren kennen.

Twee dagen vóór mijn vertrek, leerde ik ook Dr. BARTON kennen, die zich, door zijnen ijver voor de natuurkundige wetenſchappen, zoo beroemd gemaakt heeft. De reden, waarom ik dien man niet vroeger ſprak, was gelegen in de drukke bezigheden van een' mijner vrienden, die telkens verhinderd werd, mij bij hem te brengen.

Men vindt thans te *Philadelphia* de volgende gebouwen voor den openbaren godsdienst: vier Lutherſche Kerken; een Bedehuis der *Moraviſche* Broeders voor de leden dier Broederſchap, welke tot de *Zweedſche* natie behooren. (Dit is het eerſte, dat voor deze gezindte hier is opgerigt); twee Gereformeerde Kerken, in de eene wordt de godsdienstoefening in de *Hoogduitſche*, en in de andere in de *Engelſche* taal gehouden; drie Vergaderplaatſen voor de Kwakers; eene voor de vrije Kwakers; vier Bisſchoppelijke Kerken; eene voor de Negers, die tot deze gezindte zijn overgegaan; vier Vergaderplaatſen voor de Baptisten, eene voor de Negers, welke dezer gezindte zijn toegedaan; vier Kerken voor de Presbijterianen en eene voor de Negers dezer geloofsbelijdenis; vier Roomsch Catholijke Kerken; twee voor de Asſocieerde Leere en ééne voor de Asſocieerde Gereformeerden *the associate doctrine and one associated reformed*; één Bedehuis voor de Covenanters, één voor de Methodisten; één voor de Unionisten, en twee voor

de Negers van deze fekte, behalve nog een, dat men voornemens was te bouwen; één Bedehuis voor de Univerfalisten; één voor de Unitarisfen en één voor de Independenten. Er zijn ook twee Synagogen te *Philadelphia*, doch het getal van Joden fchijnt aldaar, in de laatfte tijden, aanmerkelijk verminderd te zijn, doordien verfcheidene der aanzienlijkfte familien tot het Christendom zijn overgegaan.

Alle deze verfchillende gezindten leven met elkander, gelijk ik voorheen reeds zeide, in de grootfte eensgezindheid. Ik bezocht eens de kerk der Negers, en nu nam ik voortaan deel aan hunne Godsdienstoefening. De *St. Thomas* Kerk, waarin de Bisfchoppelijke Negers hun' eerdienst verrigten, werd, in het jaar 1794, bij inteekening gebouwd. Zij is zestig voet lang, vijfenveertig breed en in eenen eenvoudigen ftijl en wel geevenredigd gebouwd. De vergadering was talrijk, welgekleed, haar gedrag zedig en men zong de gezangen zeer harmonisch. De *Diaconus* ABSOLON JONAS, een Neger, predikte eenvoudig, maar gepast en ftichtelijk, en vermaande zijne toehoorders om een zedig, en echt Christelijk leven te leiden. Na het eindigen van de Godsdienstoefening, had ik het genoegen, van kennis met dezen leeraar te maken, die mij de volgende, door hem zelven opgeteekende, opgaven mededeelde.

„Volgens de laatfte telling in 1809, bedroeg het „getal der lieden van de kleur, in de Provincie „*Pennfylvanien* 14000; van deze waren 1200 fla-

„ven,

„ven, alle de overige vrije lieden. Men kan niet „wel bepalen, hoevele hiervan in de ſtad wonen, „omdat men, in den laatſten tijd, geene bijzonde- „re telling in de ſtad gedaan heeft."

„In de Biſſchoppelijke Kerk, waarbij ABSOLON „leeraar is, beſtaat de gemeente uit vijfhonderd le- „den. Tot de gemeente der Methodisten, wier „opziener RICHARD ALLEN is en wier Bedehuis „*Betlehem* genoemd wordt, behooren zeven- „honderd leden; het Bedehuis der *Afrikaanſche* „Reuionisten aan de boven zijde van de ſtad, „waarbij JEFFERIJ BEULER leeraar is, telt vier- „honderd; een Bedehuis van Negers, die Baptis- „ten zijn, en bij welke JOHN KING leeraar is, „driehonderd, en eene Kerk der Neger-Presbijte- „rianen, wier Predikant JOHN GLOUCESTER heet „vierhonderd leden."

„De eerſte School, die voor de lieden van de „kleur werd opgerigt, is eene vrije ſchool, welke „zich in *Willing Alley* bevindt. In dezelve worden „zoo wel jongens, als meisjes onderwezen. Het ge- „tal der eerſten was veertig, dat der laatſten vijftig. „Zij ſtaat onder opzigt van de Kwakers, die haar „ook geſticht hebben. Eene ſchool in *Cherry Al- „ley*, waarover A. DOLLISON het opzigt heeft, „telt vijfenzeventig kinderen. Eene andere, wel- „ke een man van de kleur houdt in *Greens Court*, „beſtaat uit veertig kinderen. Eene bij de Kerk „der Presbijterianen telt dertig leerlingen. Eene „vrije ſchool, welke uit zekere erfmaking onder- „houden wordt, heeft vijfendertig kinderen. Daar-

„ enboven zijn er nog verfcheidene bijzondere „ fcholen, wier getal niet naauwkeurig kan opge- „ geven worden."

Het ftrekt den inwoners van *Philadelphia* waarlijk tot eer, dat zij zoo veel gedaan hebben tot verbetering van den toeftand der Negers, de Kwakers hebben inzonderheid hiertoe medegewerkt. Nog uitgebreider, echter, is het plan, dat de *Afrikaanfche* Societeit te *Londen* heeft gevormd. Zij wil niet alleen het lot dier Negers verbeteren, welke uit hun vaderland zijn weggerukt, maar ook verlichting en befchaving en den Christelijken Godsdienst in het vaderland zelve van die ongelukkigen verfpreiden. Dit zal misfchien het beste middel zijn, om een einde te maken aan den flavenhandel in *Afrika*. Men zegt, dat de hoofden der Negerftammen, die den Mahomedaanfchen Godsdienst belijden, hunne geloofsgenooten niet verkoopen; des te meer mag men verwachten, dat de Christelijke Godsdienst deze uitwerking zal hebben.

Daar ik, bij mijn vorig verblijf te *Philadelphia*, de openbare gebouwen niet befchreven heb, wil ik dat verzuim nu herftellen. Het gebouw, hetwelk thans door de Univerfiteit gebruikt wordt, was oorfpronkelijk tot eene woning voor den Prefident der *Vereenigde Staten* beftemd; maar de Generaal WASHINGTON weigerde hetzelve te bewonen, als achtende zulks ftrijdig met de Conftitutie. Naderhand werd dit gebouw door de Curatoren der Univerfiteit gekocht. Dit gebouw is van voren om-

omtrent honderd voet breed, en bijna even zoo diep. Het is drie verdiepingen hoog, doch zonder eenige bouwkunstige fieraadjen. Voor omtrent zes jaren, heeft men er nog een achtkantig gebouw bijgevoegd, waarin de Geneeskundige voorlezingen gehouden worden.

Het gebouw voor de Akademie der Schoone Kunsten werd in 1815 gesticht en is in den *Jonischen* stijl. Ik werd toevallig verhinderd, hetzelve van binnen te zien; men heeft er vele afgietsels in gips van Antieke beelden, welke te *Parys* gemaakt zijn, als mede eene teeken-zaal. Alle jaren, heeft in de maand Mei eene tentoonstelling van nieuwe kunstwerken plaats. Een van de voortreffelijkste levende kunstenaars is de Heer CR. LESLIE. Deze was naauwelijks zestien jaar oud, toen hij COOKE, dien hij in de rol van Koning RICHARD gezien had, alleen uit zijn geheugen en verbeelding naauwkeurig schilderde. Hij is thans in *Engeland* om zijne kundigheden en bekwaamheid uittebreiden.

Het gebouw, waarin de openbare Bibliotheek zich bevindt, is twee verdiepingen hoog. In het front van de bovenste verdieping staat het marmeren standbeeld van BENJAMIN FRANKLIN, die de groote bevorderaar van deze stichting was. De Bibliotheek bevat thans meer dan twintig duizend banden; daaronder zijn de beste werken in allerlei wetenschappen; ik vond hier alle schriften, welke onlangs in *Engeland* waren uitgekomen.

De Vrijmetselaars-Loge is een groot gebouw

van twee verdiepingen in eenen *Gothifchen* ftijl; zij werd in 1809 gebouwd.

De Schouwburg werd, in 1805, aanmerkelijk vergroot. De voorgevel is negentig voet breed, de vleugels medegerekend, welke ieder vijftig voet breed zijn. De grootfte diepte bedraagt honderd en vierendertig voet. In het front van dit gebouw is een gang van *Corinthifche* zuilen. Boven denzelven ftaan twee ftandbeelden, welke het Treurfpel en het Blijfpel voorftellen. Dezelve zijn wel niet flecht bewerkt, doch de kunftenaar fchijnt toch de oude meesterftukken niet voor het oog gehad te hebben. Men zegt, dat deze Schouwburg twee duizend menfchen kan bevatten.

In het jaar 1809, werd ook een *Circus* gebouwd. Hierin vertoonen Pantomisten en Paardrijders hunne kunst. De Bewoners van *Philadelphia* fchijnen, echter, niet zoo veel met fchouwburgen en dergelijke op te hebben, als die van *New-York* en andere fteden.

Het Staten-huis, dat in 1729 gebouwd werd, is een groot, eenvoudig, maar zich wél vertoonend gebouw. Een der vleugels wordt nieuw opgetrokken en zoodanig gewelfd, dat zij voor brand beveiligd is; dezelve zal tot bewaarplaats van de ftedelijke Archiven dienen. In dit gebouw komen de hoogfte Distrikts-overheden bijeen. Op de tweede verdieping is het *Museum* van Natuurlijke Historie van den Heer PEALE. Dit heeft onlangs eene aanmerkelijke aanwinst gedaan. In den win-

winter wordt hetzelve, des avonds van zes tot negen uur, zeer goed verlicht. Men vindt hier altoos goed gezelschap; men kan het *Museum* beschouwen als de verzamelplaats van de beschaafde inwoners van *Philadelphia*.

Onder de natuurkundige zeldzaamheden, welke hier bewaard worden, zijn er verscheidene, die ten bewijze dienen, welke gewigtige veranderingen onze aardbol ondergaan heeft. Men ziet, b. v. tanden van Haaijen met steenkolen vermengd, welke op eene diepte van honderd en veertig voet onder de oppervlakte van de aarde, omstreeks *Richmond* in *Virginien*, gevonden zijn; voorts verscheidene stukken verkoold hout en Mammouths beenderen. Onder de levende dieren zijn verscheidene Ratelslangen, die in kooijen, van draad gevlochten en met glasschijven belegd, bewaard worden. Eene van dezelve was eene zwarte Ratelslang, die te *Troga* in *Pennsylvanien* gevangen werd. Twee waren van het vrouwelijke geslacht. In dit jaar, op den derden September, bragt eene van deze slangen zestien jongen ter wereld, die nog alle, op éénc na, in leven waren. Men zeide mij, dat deze jongen, in den beginne, elf duim lang waren. Na verloop van negen dagen, vervelden zij; het vel was toen vijftien duim lang. Den achttienden Maart, kreeg de andere slang twaalf jongen, die ook alle nog leefden. Het geheele getal der Ratelslangen was dertig; de jongen waren minder schuw, dan de ouden; zij verslonden, in tegenwoordigheid van vele aanschouwers, vaak eene muis. De Heer

PEA-

PEALE verhaalde mij, dat de flangen, welke hij gekregen had, driemaal in het jaar vervelden (*) en dat telkens een klepper of ratel zich ontwikkeld had. Het is, derhalve, niet waar, dat het getal der kleppers een kenmerk is van de jaren dezer flang.

Het was voor mij een groot genoegen den Heer PEALE, die op een landgoed in de nabijheid van *Philadelphia* woont, in gezelfchap van zijnen zoon te kunnen bezoeken. Hij is een opgeruimd man, die, offchoon vierenzeventig jaren oud, nog de beste gezondheid geniet. Ik maakte ook kennis met eenige Heeren in de nabuurfchap, die uitmuntende kudden van *Merino's* hadden. De wol van deze fchapen is aanmerkelijk beter geworden; maar of deze verbetering beftendig zal zijn, moet de tijd leeren. Eenige van deze dieren worden afgezonderd van de overige kudde gehouden, om het echte Merino-ras onvermengd te bewaren.

Een

(*) De Heer WILSON verhaalt, in zijne *Ornithologie* van de *Vereenigde Staten*, in het Zesde Deel, dat in de Zuidelijke ftreken eene foort van Hagedisfen zeer menigvuldig is, die het vermogen bezitten, om hare kleur te veranderen. Hij voegt er in eene aanmerking bij: „Het vermogen van dit dier, om zijne kleur te „veranderen, is zeer verrasfende en niet aan alle Natuur-„kundigen bekend. Somwijlen is de kleur van deze „Hagedis fchitterend groen, binnen weinige minuten „wordt dezelve morzig leemkleurig en dan weder ge-„heel zwart." De befchrijving van deze verwisfeling van kleuren doet aan het Kameleon denken, waarvan vroeger gefproken is.

Een ander voorwerp, dat mijne opmerkzaamheid tot zich trok, waren de fabrijken in en bij *Philadelphia.* Men heeft er 273 weefgetouwen, 3648 fpinnewielen, 3 olie-molens, 28 zeepziederijen en kaarfemakerijen, 17 zadelmakers en wagenmakers, 14 lijmfabrijken, 18 branderijen, 10 fuiker-rafinaderijen, 16 touwflagers, 27 rook- en fnuif-tabaks-fabrijken, 44 koperflagers, geelgieters en tinnegieters, 102 hoedewinkels, 7 papiermolens, 5 boekdrukkerijen, 28 mesfemakers, 10 geweermakers, 2 glasblazerijen. De weverijen zijn van het meeste belang. De voorname oorzaak van den weinigen bloei der fabrijken, hier ter ftede, is gelegen in het hooge arbeidsloon en het gebrek aan werklieden. Hierdoor is reeds menig eene fabrijk te gronde gegaan. Het invoeren van werktuigen, waardoor handen-arbeid wordt uitgewonnen is, derhalve, voor *Amerika* van groot belang; doch het aanfchaffen van dezelve is kostbaar, en wanneer dezelve moeten herfteld worden veroorzaakt dit niet alleen groote onkosten, maar ook veel verlies van tijd, dewijl dit niet op de plaats zelve kan gefchieden.

De IJzer-gieterij van den Heer EVANS is van grooten omvang. De gebouwen hebben van voren de breedte van honderd en tachtig voet, en meer dan dertig werklieden zijn onafgebroken bezig met het maken van allerlei ijzerwaren, zoo wel gegoten als gefmeed werk. De Heer EVANS heeft te *Pittsburg* eene Stoommachine gebouwd, welke eenen korenmolen met drie fteenen

in beweging brengt. Deze Stoom-machine ſchijnt, in hare werking, de kracht van vierentwintig paarden te hebben, en in vierentwintig uur zoo veel uittewerken als tweeenzeventig paarden zouden kunnen doen. Deze zelfde kunſtenaar heeft den roem, dat hij de werktuigen van eene Stoom-boot het best weet interigten. Men gebruikt, in dit land, deze vaartuigen menigvuldig, om goederen te vervoeren.

Om de werking van deze ſoort van vaartuigen nader te leeren kennen, nam ik eene plaats op de Stoom-boot *Phoenix*, die van *Philadelphia* naar *Bristol* vaart. Zij leide dezen weg, welke 21 *Engelſche* mijlen groot is, in drie uren af. In het begin van onze reis, moesten wij tegen den wind en den ſtroom opvaren. Er waren 61 pasſagiers aan boord. In zes uren werden 2½ vadem hout verbrand. Een vadem is hier te lande acht voet lang, vier voet breed en vier voet hoog. De Stoom-machine brengt twee raderen in beweging, welke de plaats van riemen vervullen. Als de wind gunſtig is, bedient men zich ook van zeilen.

Over de verſchillende Stoom-boten, welke men in de *Vereenigde Staten* gebruikt, heb ik de volgende berigten ingewonnen:

„De boot, welke van *New-York* naar *Albanien* en weder terug vaart, is 160 voet lang „en voor 100 pasſagiers ingerigt. De kracht van „de Stoom-machine is die van 24 paarden. Dit „vaartuig legt den weg van 150 *Engelſche* mijlen

„re-

„ regelmatig tweemaal in de week af, en als de „ wind gunstig is, de terugreis in 32 uren. Hetzelve is van ligte vierkante zeilen voorzien, „ om deszelfs snelheid te vergrooten."

„ Te *New-York* heeft men onlangs besloten, tot „ het aanleggen van een vaartuig, dat door stoom „ gedreven wordt, en dwars over de *Hudsons*-rivier naar *St. Pauls-hoek* zal varen. Een vaartuig gaat alle halfuren, zoo wel van den eenen, „ als van den anderen oever, af, en is ruim genoeg, om twaalf koetsen of wagens met de daarbij behoorende paarden en menschen op eens „ overtebrengen. De rivier is hier twee *Engelsche* mijlen breed, en voor schepen met zeilen „ zeer gevaarlijk.

„ Twee, als veerschepen dienende, stoom-boten gaan thans van *Philadelphia*, over den *Delaware*, naar *Jersey*. De stoom-boot *Phoenix* vaart „ van *Philadelphia* naar *New-York*, eene andere „ van *Philadelphia* naar *Wilmington*, nog eene andere naar *New-Castle*. Deze zijn alleen voor „ passagiers ingerigt, behalve die op *Wilmington* „ en *New-Castle* varen, welke insgelijks vrachtgoederen meênemen.

„ Tegen den stroom doen zij vier *Engelsche* mijlen in een uur; en de stroom van den *Delaware* „ is zoo snel, dat hij twee en eene halve mijl in „ een uur aflegt."

„ Eene andere stoom-boot van vierhonderd tonnen gaat op den *Missisippi* van *New-Orleans* „ naar de *Natshes*. Eene andere, bijna van dezelf-

„ de grootte vaart op den *Ohio*. Verfcheidene groo„ te ftoom-boten varen van *New-York* naar *Albanien* en naar de *Hudsons-baai;* eenige kleinere, die als veerfchepen te befchouwen zijn, varen van *New-York* naar *Brooklyk*."

De gevangenis van *Philadelphia*, welke de eenige is van die, welke ik bezocht, waaruit ik niet onvergenoegd terugkeerde, werd door mij andermaal in gezelfchap van den Heer WELCH bezien, die thans een der opzieners en een zeer menschlievend man is. Hij had de vriendelijkheid, om mij de volgende aanmerkingen over dit gefticht mede te deelen: „ Deze gevangenis ftaat onder het toezigt „ van tien Infpectoren, zes van deze worden uit „ de Gemeente-raad van de ftad, vier uit de Com„ misfarisfen der *Northern-Liberties* en vier uit de „ Commisfarisfen van *Southwark* benoemd. Twee „ van deze Infpectoren, die den naam dragen van „ de bezoekende commisfie, komen tweemaal in de „ week in iedere plaats van het huis, en er verloopt „ geen dag, waarop niet één of meer der Commis„ farisfen in de gevangenis komt. Zij ontvangen „ geene belooning voor hunne moeite, en door„ gaans zijn zij mannen, die dezen post op zich ne„ men, om hun vaderland nuttig te zijn en de men„ fchelijkheid te bevorderen. De meeste behooren „ tot het gezelfchap der Vrienden of der Kwakers. „ Zij worden flechts voor één jaar gekozen, maar „ verfcheidene hunner blijven langen tijd in dienst."

„ De Infpectoren verkiezen eenen opper- en on„ der-fluiter en acht oppasfers der gevangenen.

„ Zij

„Zij bevelen in de gunst der Regering eenige ge„vangenen, die zich door hun gedrag zulks waar„dig maken, om daardoor de overige tot vlijt en „goed gedrag aantefpooren. Zij waken voorts, met „de meeste zorgvuldigheid, over elke zaak, welke „tot de goede orde en de huishouding van de „gevangenis behoort. In eene zaal, die vóór in „het huis is, vindt men de voorwerpen, welke „door de gevangenen gemaakt worden, als fchoe„nen, laarzen, borftels, fpijkers, lijnwaad en der„gelijke."

Het zagen van het marmer brengt jaarlijks omtrent 10000 dollars (*) op, en de kosten, welke de-

(*) In het jaar 1792, gaf de Regering een bevel tot het oprigten van eene Munt en tot het regelen van de muntfpecien in de verfchillende Provincien. Volgens dit bevel, zouden de volgende munten geflagen worden: *Adelaars* ter waarde van 10 *Dollars*; deze moeten 135 grein zuiver of $147\frac{3}{11}$ ligt goud wegen; halve *Adelaars* en vierde *Adelaars*, alle van dezelfde betrekkelijke zwaarte. Van de zilvermunten werden de volgende bepaald: *Dollars*, welke ieder 100 *centimes* doen en $371\frac{2}{3}$ grein fijn of 416 grein ligt zilver moeten wegen; voorts halve en vierde *Dollars* van dezelfde betrekkelijke zwaarte. Koper-munten zijn *centimes*, gelijk aan $\frac{1}{100}$ *dollar*, zij moeten 168 grein koper wegen, de halve *centimes* 84 grein.

De gouden-munten moeten uit een mengfel van 11 deelen zuiver goud en één deel compofitie van zilver en koper beftaan; het koper mag, echter niet de helft van het zilver te boven gaan. De zilveren-munten moeten 1489 deelen zuiver zilver tegen 179 deelen koper bevatten. *Picture of Philadelphia*, p. 155.

deze gevangenis vereischt, worden gevonden uit de opbrengst van het werk der gevangenen zelve. Er heerscht overal de grootste zindelijkheid; de muren worden vaak gewit, de vloer geschuurd, en de gevangenen krijgen dikwijls schoon linnen en kleederen.

In den zomer van 1812, waren 150 vagebonden en gevangenen, wier zaak nog nader moest onderzocht worden, in den oostelijken vleugel van de gevangenis opgesloten. De menschen waren hier zeer op elkander gepakt, en men vreesde, dat er koorts onder hen zoude ontstaan; doch daar men, met de grootste zorgvuldigheid, de zindelijkheid bewaarde, kwam er niet een enkele in het ziekenhuis.

Een Geneesheer bezoekt, zoodra het noodig is, dagelijks de zieken, en in het gebouw zelve is eene Apotheek. *Melasse* met water en brei van gemalen *Turksch* koorn worden tot ontbijt gegeven. Het middagmaal bestaat uit vleesch-soep, een stuk gekookt vleesch en twee of drie aardappelen, wat zout en roggenbrood. Elke gevangen heeft eenen lepel en slechts éénen schotel. Het vleesch ligt op het brood, en de aardappelen en het zout worden op de tafel gelegd. Somwijlen krijgen zij in plaats van aardappelen, bonen, rijst en dergelijke; doch het gebeurt maar zelden.

Op kerstijd is het aan de gevangenen vergund, zich, door hunne vrienden en bekenden, levensmiddelen te laten bezorgen, maar geen' sterken drank. Het eenige, dat zij drinken mogen, is water,

ter. Het gebeurt vaak, dat menschen uit dit gevangenhuis als geschikte leden in de maatschappij terugkeeren.

Moord van den eersten graad wordt met den dood gestraft. Misdadigers van deze soort krijgen niets anders dan zeven oncen roggen-brood en water. In de afzonderlijke hokken onder den grond waren al weder noch mannen noch vrouwen. Misdadigers, welke zich aan bedrog, aan doodslag, aan het namaken van banknoten en dergelijke hebben schuldig gemaakt, worden zelden weder in vrijheid gesteld; maar zij, die schuldig zijn aan kleine dieverijen, komen vaak weder op vrije voeten. Verscheidene, die, bij hunne komst in de gevangenis, geen handwerk verstaan, leeren het hier, en worden smids, schoenmakers, touwslagers of dergelijke. Zij, die zich weerspannig gedragen, worden gebruikt, om steenen te zagen. Men sluit ze op in eenzame hokken, om daardoor hunne straf te verzwaren. Kastijdingen door slagen zijn volstrekt verboden.

Op den 30 October 1812, was de lijst der gevangenen de volgende:

1°. Overtuigde misdadigers, voor welke de gevangenis tot strafplaats diende:

Blanke Mannen	149
Mannen van de kleur . . .	73
Blanke Vrouwen	14
Vrouwen van de kleur . . .	26
	262

Hieronder waren:

Amerikanen	108	
Ierlanders	30	
Engelſchen en Schotten . . .	6	
Hollanders en Duitſchers . . .	12	
Franſchen	2	
Spanjaarden en Italianen . . .	5	
		163
Lieden van de kleur uit Noordelijk *Penſylvanien*		50
———— Zuidelijk *Penſylvanien*		49
		262

2°. Gevangenen wier zaak nog onderzocht werd:

Blanke Mannen	25	
Blanke Vrouwen	19	
Mannen van de kleur . . .	34	
Vrouwen van de kleur . . .	16	
		94

3°. Vagebonden:

Blanke Mannen	10	
Blanke Vrouwen	19	
Mannen van de kleur . . .	2	
Vrouwen van de kleur . . .	5	
		26
Getal van alle gevangenen		382

Omtrent honderd, van welke het grootſte gedeelte Vagebonden waren, zijn onlangs ontſlagen. Verſcheidene van dezen hebben dienst bij de armee genomen. Met dezen, was het geheele getal der gevangenen, gedurende den zomer, vijfhonderd. Van de zwarte gevangenen of lieden van de kleur zijn de meeste uit de zuidelijke ſtreken, waar zij zonder eenig onderwijs opgroeijen. In *Phi-*

Philadelphia wordt voor deze menſchen, gelijk ik reeds vroeger gezegd hebt, beter gezorgd. Reeds in 1770 hadden de Kwakers voor hun eene ſchool opgerigt. Daar het betere gedrag van de Zwarten een bewijs voor het nuttige en weldadige van deze ſcholen oplevert, is het getal van dezelve, zoo wel buiten, als binnen de ſtad, aanmerkelijk vermeerderd. Bij deze toenemende beſchaving, welke tevens een bewijs oplevert, dat de Neger, even zoo wel als zijn blanke broeder, voor eene zedelijke veredeling geſchikt is, zoude men het, zonder eenig gevaar, kunnen wagen, de Negers in vrijheid te ſtellen, te meer, daar het getal der Blanken dat der Zwarten verre overtreft. In de zuidelijke ſtreken, waar het getal der Negers veel grooter is, moet men de vrijlating van dezelve met meer voorzigtigheid en langzaam in het werkſtellen; evenwel, het is ſchande, dat men in die ſtreken niet beter voor de beſchaving der Negers zorgt. Men beſchuldigt ook de bewoners van die Zuidelijke gewesten, dat zij, in weerwil van het ſtrenge verbod, heimelijk nog den ſlavenhandel drijven (*).

Vóór

(*) Ik wil hier van de gelegenheid gebruik maken, om, zoo veel dit in eene noot geſchieden kan, over eene plaats, in mijn Tweede Deel bladz. 59 voorkomende, mijne gedachten nader te verklaren. Het zoude zeker voor eenen vreemdeling zeer onvoorzigtig zijn, in welk land hij zich ook moge bevinden, met eenen *Amerikaan* over den regeringsvorm der *Vereenigde Staten* te willen ſpreken, ik gaf dan ook alleen te kennen, dat

 een

Vóór dat ik mijne beſchrijving van *Philadelphia* eindige, moet ik twee voorvallen u mededeelen, welke mij in deze ſtad zijn bejegend. Op eene wandeling in den avond, kwam ik voorbij een huis, waar een aantal menſchen in uniform exer-

ceer-

een Edelman, wanneer hij, door zich in een vreemd land te vestigen, in geheel andere betrekkingen moet komen, en daartoe beſluit de voorregten van zijnen ſtand vaarwel te zeggen, nogtans geen regt heeft, om van dezelve ook voor zijne nakomelingſchap afſtand te doen. Daarenboven ſchijnen zulke formaliteiten mij toe nutteloos te zijn, daar de wetten van het land ten aanzien van de inboorlingen des lands beſliſſen. Wat ook de *Noord-Amerikaanſche* Staten in hunne uitgeſtrekte, maar nog, betrekkelijk, weinig bevolkte landen, hieromtrent mogen verordend hebben of nog mogen beſluiten; alle *Europiſche* groote ſtaten hebben eenen erfelijken adel ingevoerd, *Turkyen* alleen uitgezonderd.

Perſoonlijke talenten zijn zeker niet erfelijk; doch derzelver gepaste aanwending hangt toch veel af van de grondbeginſelen, welke de mensch in zijne vroege levensjaren ontvangt, en van den indruk van gegevene goede en groote voorbeelden. In gevallen waar dit niet gebeurde, en de vermogens en de aanleg van verſtand en hart zich toch bijzonder ontwikkelden, verdienen deze, waar zij dan ook mogen gevonden worden, ook eene bijzondere onderſcheiding en hoogachting. Vond Koning HENDRIK IV van *Engeland* zich verpligt, aan zijne min te beduiden, dat hij wel erfelijke titels kon geven, maar dat haar zoon zich zelven tot eenen edelen man moest maken; dit is ook de grondſtelling, welke de ware edelman zijnen kinderen vroegtijdig zoekt inteprenten, en welke hij hun als den toetsſteen

van

geerden, en wel bij kaarslicht. Ik vernam, dat deze menschen vrijwilligers waren, die zelve zich den uniform hadden aangeschaft, doch die, door hunne bezigheden bij dag belet werden, aan de gewone militaire oefeningen deel te nemen, en nu des avonds bezig waren, om het verzuim te vergoeden. Voorts zag ik eenen lantaarn-opsteker, die, nadat hij de lantarens had aangestoken, den post van Nachtwacht waarnam. Deze zuinigheid moge te *Philadelphia*, waar eene bevolking van 20,000 zielen is, en waar het doorgaans des nachts zeer rustig en stil op straat is, zeer goed zijn; men zou haar toch in de volkrijke *Europische* steden bezwaarlijk kunnen navolgen, waar de man misschien vaak uit zijne bediening als lantaarn-aansteker zou geroepen worden, om zijne pligten van wacht te verrigten. Er zijn te *Philadelphia* tweeëndertig nachtwachts, behalve nog zes andere, die de wachthuizen bezoeken, om te zien of de eerstgenoemde wel getrouw op hun' post zich bevinden. De belooning van een' nachtwacht is veertien *Dollars*; daarenboven krijgen zij voor elken lantaarn, dien zij bezorgen, 27 centi-

van hunne gezindheden en daden aanbeveelt; waardoor ook zelfs bij anderen de zucht tot eene roemrijke navolging wordt opgewekt. Zoo werkt de adel altoos ten goede op het algemeene nationale karakter; dezelve wijdt zich, met trouwe gehechtheid, aan de belangen van den Staat, en hij geeft door zijn gedrag te kennen, dat hij gaarne in eendragt leven wil met den braven en edelen man uit elken stand.

times. Er zijn 1132 lantarens te *Philadelphia.* De kosten voor de verlichting van de ſtad en voor de nachtwachts bedragen jaarlijks 19263 *Dollars.*

De bevolking (*) van de Vereenigde Staten was in het jaar 1810 de volgende:

	Zielen.		Zielen.
Virginien .	965,079 (†)	*Ohio*	280,860
New-York .	959,220 (§)	*Vermont* . . .	217,913
Penſylvanien	810,163 (*)	*New-Hampshire*	114,414
Maſſachuſets	700,745	*Rhode-Island* .	76,664
Noord-Carolina	563,526	*Orleans* . . .	76,913
Zuid-Carolina	414,935	*Delaware* . .	72,674
Kentuky . .	406,411	*Missisippi* . .	40,325
Maryland .	280,546	*Indiana* . . .	24,520
Conecticut .	264,942	*Louisiana* . .	20,845
Georgia . .	252,433	*Illinois* . . .	12,282
New-Jerſey .	245,263	*Michicnu* . .	17,462

Alzoo gezamenlijk 7,238,424 zielen.

De menigvuldige en ſchielijke veranderingen van het weêr in deze gewesten, waardoor mijne gezondheid veel geleden had, deden mij beſluiten, dit

(*) Met de hier opgegevene bevolking vergelijke men de tafel in JOHN PALMER's *Dagverhaal eener Reize in de Vereenigde Staten* enz. In het geheel verdient deze belangrijke Reize, gedaan in 1817, en voorzien van eene geheel nieuwe, naauwkeurige Kaart, gelezen te worden.

(†) Daaronder waren 300,000 Neger-ſlaven.

(§) Daaronder waren 15,000 Neger-ſlaven.

(*) Toen waren er te *Philadelphia* nog twee Neger-ſlaven, die geweigerd hadden, van de hun aangebodene vrijheid gebruik te maken.

dit land, vóór het begin van den winter, te verlaten. Eerst was ik voornemens naar *Barbadoes* te gaan; doch daar ik geene gelegenheid vond, om regtſtreeks naar dat eiland te komen, en ook gevaar zou loopen van op nieuw door een' der talrijke Kapers, die in de *Westindiſche* wateren kruiſen, genomen te worden, als ik op kleine vaartuigen van het eene eiland naar het andere zeilde, nam ik eene plaats op het Cartel-ſchip *Pensylvania*, dat door Kapitein ROBERSON wordt gevoerd en naar *Liverpool* is beſtemd.

Dit ſchip zoude terſtond onder zeil gaan; doch van den vijfden October af, werd het vertrek van dag tot dag uitgeſteld, en eerst den zesden November verlieten wij den *Delaware*. Ons vaartuig was zeer goed ingerigt en van al het noodige voorzien; ook droeg het vriendelijke gedrag van den Kapitein ROBERSON niet weinig bij, om de reis te veraangenamen.

Daar wij, uit hoofde van het reeds vergevorderde jaargetijde eene langdurige en onaangename zee-reis moesten te gemoet zien, had elk der reisgenooten zich vrij wat boeken aangeſchaft, welke wij onderling elkander leenden, Vaak evenwel belette de geweldige ſtorm ons het leezen, dewijl wij genoodzaakt waren de vensters van de kajuit met luiken digt te ſluiten. Ook in den nacht veroorzaakte de beweging van het ſchip, dat wij weinig rust genoten. Evenwel, wij verdroegen allen ongemak, zonder te klagen, daar de wind ons gunſtig was.

Den

Den dertigſten zagen wij duidelijk de kust van *Ierland*, en kwamen, na eene reis van vijfentwintig dagen, gelukkig te *Liverpool* aan. Den vijfentwintigſten December kwam ik te *Londen*, en ik had het genoegen, mijne vrienden gezond en welvarende wedertezien. Ik ſpoedde mij naar mijnen Bankier, den Heer HERMAN, aan wiens goedheid ik het te danken heb, dat ik, gedurende mijne reizen, niet in verlegenheid geraakte, ofſchoon de briefwisſeling met *Duitschland* meest afgebroken was, en de *remises* uit mijn vaderland niet aankwamen.

Met het begin van den volgenden zomer, zal ik mijn best doen, om gelegenheid te krijgen van naar *Duitschland* overteſteken. Groot zal mijne blijdſchap zijn, als ik den vaderlandſchen bodem zal mogen betreden. Dankbaar zal ik dan mijn oog en hart tot Hem verheffen, die mij in zoo menigvuldige gevaren beveiligde, en mij zoo vele bewijzen van zijne voorzienigheid, in eenen zoo ongunſtigen en zorgvollen tijd, gegeven heeft. Vaarwel!

AAN-

AANHANGSELS
VAN
VERSCHILLENDEN AARD.

I.

Twee Brieven van Dr. RUSCH *aan den Heer* VON SACK.

1.

Philadelphia 28 Sept. 1812.

Mijn Heer!

Om aan uwen wensch te voldoen, heb ik die plaatſen in uwe brieven, welke op de Geneeskunde betrekking hebben, met bijzondere aandacht gelezen; en, zoo verre ik daarover oordeelen kan, vind ik dezelve volkomen juist.

Er is geen twijfel aan, of de Gele-koorts ontſtaat in ons land, te allen tijde en op alle plaatſen, waar dezelve zich openbaart, door de morſigheid der bewoners, en door de uitwaſeming of uitdamping van ſtoffen, welke tot verrotting zijn overgegaan.

Wat de *Influenza* betreft, derzelver oorzaak is in de geſteldheid van de lucht te zoeken. Een ſpre-

ſprekend bewijs voor deze waarheid is daarin gelegen, dat de manſchappen van twee ſchepen, welke zich in volle zee bevonden, te zelfden tijde door de *Influenza* werden aangetast, toen deze op het land heerschte. Eene andere bevestiging vind ik daarin, dat onze *Indianen*, als mede de Compagnien Grenswachters, die verre verwijderd wonen van menſchen, welke door die ziekte zijn bezocht, dezelve evenwel niet ontgaan. Zij verſpreidt zich ook, met ongemeene ſnelheid, over veruitgeſtrekte landen, en zij onderſcheidt zich wezenlijk van beſmettelijke epidemiſche ziekten, vooral van de pokken en mazels.

De middelen, welke gij opgeeft, om de ziekten te voorkomen of te genezen, welke te *Surinamen* heerſchen, zijn dezelfde of hebben althans veel overeenkomst met die, welke men in dergelijke luchtſtreken, als die van *Surinamen*, met het beste gevolg toedient, en ook in de *Vereenigde Staten*, gedurende het warme jaargetijde, worden gebruikt.

2.

2.

Mijn Heer!

Verſcheidene omſtandigheden vereenigden zich, om het ontſtaan van de Gele-koorts, in 1793, in de gevangenis van *Philadelphia*, en, in het jaar 1798, in het Hospitaal van *Pennſylvanien*, dat zich in deze ſtad bevindt, te veroorzaken. In geen van beide deze gevallen kon men, op goede gronden, vooronderſtellen, dat de ziekte door beſmetting was ontſtaan.

In Augustus 1810, ſtierf in het Hospitaal van *Pennſylvanien* een zekere CAMPBELL, en wel aan eene ziekte, die, wat de kenteekenen betreft, alle overeenkomst had met de Gele-koorts. Hij bevond zich, ſedert zeven jaren, in dit huis, en had hetzelve, in al dien tijd, nooit verlaten; ook was er, gedurende den geheelen zomer en den herfst van het jaar, waarin hij ſtierf, niemand door de gezegde ziekte aangetast geworden. Men dacht algemeen, dat hij de ziekte zich daardoor op den hals had gehaald, dat hij dagelijks de onreinigheden uit de hokken der krankzinnigen moest wegruimen.

II.

Uittrekſel uit de Aanmerkingen van Dr. RUSCH *over den oorſprong van de Gele-koorts te Philadelphia, enz.*

Dr. RUSCH zegt: „Laten wij ons niet verontrusten over het lot van onze ſtad, noch den moed verliezen; de natuur ſchonk ons een middel tegen elke kwaal; en het is zeker, dat men, door zindelijkheid, onze ſtad even zoo goed tegen den aanval der Gele-koorts behoeden kan, als men in ſtaat is een huis, dat men met eenen afleider voorziet, tegen de verwoestende werking van het onweder te beveiligen."

Als oorzaken van de Gele-koorts geeft Dr. RUSCH, in het algemeen, de volgende op: „Deze ziekte ontſtaat, in alle landen, door de uitwaſeming of den ſtank van rottende dierlijke en groeijende zelfſtandigheden. Zij heerscht alleen in warme luchtſtreken en alleen in het heete jaargetijde."

Te *Philadelphia* wordt de Gele-koorts door de volgende oorzaken verwekt: 1°. Door de dokken. Deze bevatten in zich eene groote menigte van vuiligheden en wel zeer op elkander gepakt. 2°. Door de bedorvene lucht op de ſchepen. 3°. Door de openbare riolen. Te *Cal-*

cut-

cutta ontftond de Gele-koorts door een groot riool; maar men beteugelde hare woede, door hetzelve te dempen en de vuiligheden op eene andere wijze uit de ftad te brengen. 4°. Door de geutfteenen. 5°. Door morfige kelders en plaatfen. Er ontftaat dikwijls in kelders eene bedorvene lucht, die, in alle jaargetijden, heerfchende ziekten kan veroorzaken. Den 30 Januarij 1799, ftierf SWEN WARNER aan de Gele-koorts, welke hij gekregen had, door het inademen van de bedorvene lucht in een' kelder, die verfcheidene maanden was gefloten geweest. Tot de oorzaken, waardoor deze koorts ontftaat, behooren ook nog de geheime gemakken, de rottende zelfftandigheden, welke, in de nabijheid van *Philadelphia* op elkander gehoopt zijn, en het onzuivere welwater. Alle Geneesheeren te *Philadelphia* zijn het daarin eens, dat de gewone galkoortfen en de roode-loop door dit een en ander veroorzaakt worden. Daar nu deze ziekten, volgens het Collegie der Artfen, federt eenigen tijd, zeer verminderd zijn, kan men veilig vooronderftellen, dat men de Gele-koorts, die toch eene foort van gal-ziekte in eenen hoogen graad is, aan dezelfde oorzaken moet toefchrijven.

Ik moet hier den lezer herinneren, hetgeen reeds in het vorige deel is gezegd, dat men, namelijk, om de bewoners van *Philadelphia* van gezond rivier-water te voorzien, eene groote waterleiding heeft aangelegd, waarin het water door

eene Stoom-machine gebragt wordt. Vele huizen, echter, in de nieuw aangelegde ftraten krijgen dit water niet. Bij eigene ondervinding weet ik, hoe nadeelig hier het wel-water voor de gezondheid is. Zoodra ik mij aan boord bevond, en dat water niet meer gebruikte, was ik beter.

In zijne tweede Verhandeling, zegt Dr. RUSCH, dat in de Verhandeling van de *Franfche Akademie der Wetenfchappen* een berigt gevonden wordt van den Heer PITOT, over eene doodelijke ziekte in *Languedoc*, welke door ftilftaand water was veroorzaakt. Te *Aiguesmortes* ftierven, in het jaar 1745, 1800 menfchen, en flechts tien of twaalf bleven van de aanftekende ziekte verfchoond. Van de kinderen, die door deze ziekte aangetast werden, ftierven er tweehonderd. De ftad *Frontignan*, die flechts drie uren van *Montpellier*, eene plaats door hare gezonde ligging beroemd, gelegen is, werd bijna geheel ontvolkt, en het vlek *Baleruc*, in denzelfden omtrek, verloor drie-vierde van zijne bevolking. „Het is opmerkelijk," – zegt PITOT – „dat de doodelijke werking van de ziekte toe- en af-nam, naar gelange het water meer of minder ftilftond."

Wat het beantwoorden der vrage betreft, of de Gele-koorts al dan niet eene aanftekende ziekte zij? zegt Dr. RUSCH het volgende: „De befmetting is van tweederlei' aard; zij wordt door eene ftof veroorzaakt, welke, gelijk bij de pok-

ken

ken en mazelen, afgefcheiden wordt. In dit geval werkt zij gelijkvormig, en zonder andere oorzaken, op menfchen van allerlei jaren en levenswijze, die niet reeds te voren hare werking ondervonden hebben; zij wordt dan ook niet door de gefteldheid en de verandering van het weêr belet. Maar de befmetting kan ook veroorzaakt worden, door ftoffen, die uit het ligchaam komen, en naderhand, doordien zij opgefloten werden, of doordien eene verdikking van dezelve plaats heeft, zulke veranderingen ondergaan, dat zij gelijk worden aan de uitdamping van rottende zelfftandigheden, die de koorts veroorzaken. Worden de adem, de uitwafeming en andere ftoffen, welke iemand, die de Gele-koorts heeft, van zich geeft, in eene enge plaats beperkt, dan kunnen zij dezelfde ziekte bij anderen veroorzaken, vooral wanneer zij opgenomen worden, door ligchamen, die door gramfchap, ligchamelijke infpanning en dergelijke reeds verzwakt zijn, met één woord, die bijzonder gefchikt zijn, om de befmetting te ontvangen. De genoemde ftoffen, daarentegen, hebben geene nadeelige uitwerking, waneer de zieke zich in eene ruime kamer bevindt, welke behoorlijk gelucht wordt. Van de duizend perfonen, die in onze ftad door de Gele-koorts werden aangetast, waren er niet meer dan drie of vier, bij welke de ziekte, door befmetting, werd voortgeplant.

In het Stads-hospitaal te *Philadelphia* was de Gele-koorts, in de jaren 1793 en 1798, geenszins besmettelijk. De koorts, waaraan Dr. COOPER, in het vorige jaar, in het Stads-hospitaal stierf, had hij zich, volgens de verzekering van zijnen Geneesheer, door de uitwasemingen in de *Waterstraat*, op den hals gehaald; deze plaats bezocht hij, weinige dagen voor zijne ziekte, ten einde eene proef te nemen van de ongezonde luchtsgesteldheid in dit gedeelte der stad.

De ziekte nam af, toen zij, in 1794, van *Fells-point* naar *Baltimore* gebragt werd; hetzelfde gebeurde, toen zij van *New-York* en *Boston*, waar zij ontstaan was, zich naar meer afgelegene streken verspreidde. Kleederen, welke met de uitwaseming van menschen, door de Gele-koorts aangetast, doordrongen zijn, onderscheiden zich niet van die, welke met de rottige uitwaseming van andere dieren, b. v. van doode en tot rotting overgegane ligchamen, zijn doortrokken.

In het jaar 1793, meende Dr. RUSCH nog, dat verscheidene zieken, door besmetting, de Gele-koorts hadden gekregen. Toen wist hij nog niet, dat de schadelijke uitwasemingen, waardoor deze krankheid ontstaat, zich zoo verre konden verspreiden, als met er daad het geval is. Hierdoor deelde ook hij in de dwaling van die Artsen, die beweren, dat de Gele-koorts zich, in de *West-indien*, door besmetting verspreidde; doch nadere waarnemingen, welke hij omtrent deze zaak gedaan

daan heeft, leerden hem het tegendeel. Het is niet te ontkennen, dat zij, die door de Gele-koorts zijn aangetast, een' bijzonderen reuk van zich geven, welke vaak zeer onaangenaam is voor hun, die de zieken omringen; doch honderd andere foorten van reuk, welke geene koorts veroorzaken, doen dezelfde werking.

Door het bovengezegde, wordt de vraag beantwoord: of de Gele-koorts uit het eene land naar het andere kan gebragt worden? Voorheen geloofde Dr. RUSCH, dat zulks waarlijk kon gebeuren; doch de reeds aangevoerde daadzaken, en nog andere redenen, doen hem thans gelooven, dat zulks niet wel mogelijk is. Bijaldien al de befmetting bij enkele perfonen mogt plaats hebben, de ziekte zou toch, in eene ftad of in een land, niet *epidemisch* worden. Er zijn flechts twee berigten, waarop het gevoelen, dat de Gele-koorts op eene plaats van elders kan gebragt worden, gegrond is. Het eene is van Dr. LINING, het andere van Dr. LIND. De eerfte zegt, dat deze ziekte, in de jaren 1732, 1739 en 1748, naar *Charlestown* gebragt is; de andere verhaalt, dat zij naar *Philadelphia*, door de kleederen van eenen jonkman, die te *Barbadoes* aan de Gele-koorts ftierf, werd overgevoerd en daar *epidemisch* is geworden. Deze gevallen worden blootelijk medegedeeld, zonder opgave van bijkomende omftandigheden. Het fchip, dat de ziekte overbragt, de perfonen, welke daardoor werden befmet, en wat dies meer is,

worden niet genoemd; zoodat men aan deze berigten weinig geloof kan ſlaan, en ze veilig mag rangſchikken onder de overige losſe geruchten, welke met opzigt tot de verſpreiding der Gele-koorts zijn in omloop gebragt.

Het *Collegium Medicum* te *Philadelphia* deed, twee weken lang, onderzoek, om te weten, of door kleederen, ſchepen of menſchen, de Gele-koorts, in 1793, in die ſtad konde gebragt zijn; maar te vergeefs. De Geneeskundige Faculteit bewees duidelijk, dat, in 1797 en 1798, deze ziekte in geenen deele door ſmetſtof, van andere plaatſen ingevoerd, was veroorzaakt. De gevoelens van Dr. GRIFFITHS en van andere Geneeskundigen, die het ontſtaan der *Epidemie* van eene, van buiten aangebragte, beſmetting wilden afleiden, zijn in geenen deele bevestigd. Het bleek bij nader onderzoek, dat de ſloep, waardoor de Gele-koorts, gelijk men beweerde, was aangebragt, geheel geene beſmettelijke zieken aan boord had gehad. Twee getuigſchriften van de Heeren HILL en INGERSOL verklaarden, dat de manſchap in de *Westindien* volkomen gezond geweest was, en dat niemand van dezelve op reis of bij de aankomst in de *Amerikaanſche* haven ziek was geweest. Even min heeft men het ontſtaan dezer ziekte, door beſmetting, in bedden en linnen, welke de ſmetſtof in zich hadden opgenomen, kunnen zoeken.

Te *Boston*, *Connecticut*, *New-York*, *Baltimore*, *Nor-*

Norfolk en *Charlestown* hebben, zoowel de inwoners, als de Geneesheeren, reeds lange het gevoelen verworpen, dat de Gele-koorts van uit afgelegene ſtreken in het land zou kunnen gebragt worden. Wel is waar, eenige Artſen hebben verklaard, dat het mogelijk is, dat de ſmetſtof van deze ziekte in het houtwerk der ſchepen, welke uit *Westindien* komen, zich kan hechten, en alzoo verder zich verſpreiden en het geheele omliggende land kan aanſteken, hoewel huizen en geheele ſtraten tusſchen de ſchepen en de inwoners gelegen zijn. Maar dit gevoelen is zoo ongerijmd, dat hetzelve geene wederlegging verdient. In het algemeen is alles, wat men ter ſtaving van gezegde meening, dat namelijk de Gele-koorts van buiten af in een land kan gebragt worden, heeft gezegd, zoo wel met het gezond verſtand, als met de ondervinding ſtrijdig.

Men zou het, derhalve, als onmogelijk moeten beſchouwen, dat, aan het einde der achttiende eeuw, in eene ſtad, die onder hare bewoners zoo vele kundige mannen telt, eene wet kon gegeven worden, om tegen de beſmetting van meergemelde ziekte te waken, daar deze toch geheel en alleen op eene dwaling rust. Denkende lieden, die de menſchelijke natuur kennen, zullen, echter, deze ſchijnbare tegenſtrijdigheid weten optelosſen. De voordeelen, welke deze wet kan aanbrengen, in verband beſchouwd met de nadeelen, die zij aan den *Amerikaanſchen* handel veroorzaakt, doen

deze voorzorge eenigermate gelijk ſtaan met die van iemand, welke zijn kind het hoofd ſtukken ſlaat, om eene vlieg te dooden, die op deszelfs voorhoofd zit. Elke dwaling is met zich zelve in ſtrijd. Het moet voor een inwoner van *Philadelphia* een ſmartelijk gevoel zijn, wanneer hij deze wet tot maatſtaf ziet aannemen, naar welken men de kundigheden van zijne medeburgers beoordeelt.

De ſtrengſte ſtraffen zijn uitgeſchreven tegen elk, die, gedurende de *Quarantaine*, een *Westindisch* ſchip bezoekt, zelfs wanneer geene zieken aan boord van hetzelve zijn; en evenwel vergunt diezelfde wet aan Artſen, aan ziekenoppasſers en aan de medeleden van den Senaat, in elk huis en in iedere ſtraat te gaan, nadat zij vooraf zieken, die aan de Gele-koorts liggen, bezocht hebben. Men zoude veel beter doel treffen, wanneer men, onder opzigt van de Geneesheeren, die bij de *Quarantaine* zijn aangeſteld, de omſtreken van de ſtad verbeterde en zulke ſchikkingen maakte, waardoor de dampkring verbeterd werd. Nu blijft de bron van het kwaad open; en terwijl men de aankomende ſchepen in de haven bewaakt, voedt men van binnen den geduchten vijand, die alle voorzorgen nutteloos maakt.

Ondertusſchen gelooft toch de Schrijver van dit reisverhaal, dat het, in ſommige tijden des jaars, van belang is, maatregelen te nemen, opdat

dat

dat de meergemelde ziekte niet van buiten aangebragt worde. Dr. RUSCH erkent immers zelf, dat van de duizend menfchen, die de Gele-koorts hadden, er drie of vier waren, bij welke de ziekte door befmetting was ontftaan. Er zijn, derhalve, offchoon betrekkelijk zeer weinige, toch voorbeelden, waarbij befmetting plaats had; en men behoort, bij eene zoo gevaarlijke *Epidemie*, alle aanleiding tot voortplanting van de ziekte te voorkomen. Dr. RUSCH zegt: „ de ziekte nam af, toen zij, in 1794 van *Fellspoint* naar *Baltimore* gebragt werd, en hetzelfde gebeurde, toen zij van *New-York* en *Boston*, waar zij ontftaan was, zich naar meer afgelegene ftreken verfpreidde." Men moet hierbij eigenaardig vragen: had de ziekte, door de gefteldheid van de Atmospheer (hoewel haar karakter, toen zij op de plaats gebragt werd, minder boosaardig was) niet in hevigheid en doodelijkheid kunnen toenemen? Men mag dit bijna vooronderftellen, daar Dr. RUSCH zelf, onder de oorzaken, welke tot de ziekte aanleiding geven, de bedorvene lucht der fchepen noemt. Dat de aanmerking zeer juist is, dat eene reeds aanwezige vatbaarheid de befmetting bevordert, kan men bevestigd zien uit eene omftandigheid, welke nog bij de inwoners van *Philadelphia* in het geheugen ligt.

In het jaar 1793, kwamen omtrent driehonderd uitgewekenen van *St. Domingo* naar *Philadelphia*.

Hun hart was vervuld met angst en fchrik, van wege de ijsfelijke tooneelen, welke zij, op hun eiland, hadden aanfchouwd. Bij hunne aankomst, in den herfst, woedde de Gele-koorts. Nogthans werd geen der uitgewekenen door dezelve aangetast, terwijl vreemdelingen uit verfchillende oorden van *Europa* bijna nog meer door deze ziekte leden, dan de *Amerikanen*. Het fchijnt dus wel, dat de *Franfchen*, door hun verblijf te *St. Domingo*, minder vatbaar voor de befmetting waren geworden. Men beweert hetzelfde ten aanzien van de Negers, welke in deze ftad geboren zijn, welke men daarom ook tot zieken-oppasfers gebruikt. Als de Negers in *Westindien* komen, bezwijken zij vaak onder deze boosaardige ziekte; het voorregt, bevrijd van dezelve te blijven, genieten alleen de Negers, die in de *Westindien* geboren zijn, alsmede de *Creolen*.

Dr. RUSCH antwoordde op de vraag: waarom de Gele-koorts niet alle jaren in fteden woedde, waar de vuiligheid toch dezelfde is, zoowel wat de hoeveelheid, als wat de hoedanigheid betreft? Vuiligheid kan in twee verfchillende toeftanden aanwezig zijn, zonder de gefchiktheid te hebben, om de Gele-koorts te veroorzaken, te weten in eenen droogen of in eenen vloeibaren ftaat. Lang aanhoudende droogten of heftige regenvlagen kunnen dezelve in dezen ftaat brengen. Wanneer zulks gebeurt, zal men de Gele-koorts niet zien ontftaan. Dan alleen, wanneer de brandende zon op een

een vochtig ſlijk werkt, ontſtaat deze ziekte. Op de vooruitſtekende landtong bij *Philadelphia*, waar men ſedert onheugelijke tijden door de Gele-koorts bezocht werd, was het, in den herfst van het jaar 1790 ongemeen gezond, naardien de lage landen in den omtrek, door het drooge weêr, geheel waren opgedroogd. *Fells point*, in de nabijheid van *Baltimore*, bleef door eene dergelijke oorzaak, in 1798, van de ziekte verſchoond.

Men kan uit een en ander beſluiten, dat men de Gele-koorts waarſchijnlijk meester zoude worden, indien men deze ſtreken ſlechts droog wilde maken, waartoe men de middelen in zijne magt heeft. Toen ik *Philadelphia* voor de tweedemaal bezocht, vernam ik, dat de Gele-koorts zich, ſedert 1815, niet had geopenbaard. In plaats daarvan heerschte, gedurende het ongezonde jaargetijde, eene minder gevaarlijke Gal-koorts en ook de *influenza*. Deze weldadige verandering moet men toeſchrijven aan de meerdere zindelijkheid, welke thans in de ſtad en in derzelver omſtreken plaats heeft.

Bijvoegſel over de Gele-koorts.

De Heer VON HUMBOLD heeft, in zijn *Essai politique sur le royaume de la nouvelle Espagne*, *Paris* 1811 Tom. IV. p. 477—568, in octavo, zeer belangrijke aanmerkingen over de Gele-koorts en der-

derzelver betrekking tot de temperatuur medegedeeld. Deze ziekte, door de *Spanjaarden* de *Zwarte Braking* (*vomito prieto of negro*) genoemd, heerscht, bijna alle jaren, aan de vlakke Oostelijke kust van *Nieuw-Spanje*. *Vera Cruz* heeft vooral van dezelve zeer veel te lijden; en men fchijnt reeds meermalen in overweging genomen te hebben, om deze volkrijke, en in vele opzigten voor de *Spanjaarden* belangrijke, ftad daarom te verlaten en derzelver bewoners naar *Xalapa*, eene ftad, twintig *lieues* van *Vera Cruz* gelegen, te verplaatfen.

De Gele-koorts fchijnt een *Typhus* van bijzonderen aard te zijn, en niet flechts eene erge foort van Gal-koorts of eene kwaadaardige tusfchenpozende koorts, hoedanige in *Italie*, in den zomer, dikwijls heerfchen. Zoo vond de Heer VON HUMBOLD de Gal- en kwaadaardige tusfchenpozende koortfen, welke aan de oevers van den *Oronoco*, aan de zeekust van *Cumana* tot Kaap *Godera*, in het dal van de *Magdalena*-rivier tot *Acapulco* en in vele andere vochtige en ongezonde ftreken, die hij op zijne reizen bezocht, heerfchende zijn, van de Gele-koorts (FRANKS *Febris gastrico-nervosa*), welke de *Westindifche* eilanden, *New-Orleans* en *Vera Cruz* ontvolkt, geheel verfchillende. Deze ziekte fchijnt overal te kunnen ontftaan, waar menfchen, in een koud klimaat geboren, zich in de lage oorden der heete luchtftreken of aan zeer heete kusten neêrzetten, en de bedorvene lucht dagelijks

lijks inademen. Te *Panama*, bijna de eenige plaats aan de kusten der Zuid-zee, waar de Gele-koorts zich geopenbaard heeft, heerfchen, even als te *Callao*, de grootfte *epidèmien*, ten tijde van de aankomst der fchepen uit *Chili*. Het fchijnt dus wel, dat de bewoners van dit zoo gezonde land, als zij in de heete luchtftreek verplaatst worden, door den nadeeligen invloed van den heeten, en met de uitwazeming van rottende ligchamen bezwangerden, dampkring, even zeer lijden, als de Noordlanders. *Panama* ligt op eenen droogen landtong, waarop, bij de eb, zee-planten en flijmige *mollusken* blijven liggen, die, door de brandende zon, fpoedig in verrotting overgaan. Te *Portobello*, op de Westzijde der landengte van *Panama*, komen de fchadelijke dampen uit de digte bosfchen voort, welke de ftad omringen; doch federt de boomen, die tot digt aan de ftadspoorten ftonden, uitgeroeid zijn, is de lucht toch gezonder geworden.

De Gele-koorts heerscht in *Spaansch-Amerika* alleen aan de kusten, en tast alleen dezulken aan, die niet aan het heete en ongezonde klimaat der lage kusten gewoon zijn, maar niet de inboorlingen dezer kusten zelve. Zij verfpreidt zich van de kust niet meer dan tien *lieues* landwaarts, en de Pachthoeve *L'Encero*, die 5568 Parijfche voeten boven de oppervlakte der zee, omftreeks *Vera Cruz*, ligt, is de hoogfte grens, tot welke de ziekte zich uitftrekt.

Aan

Aan de kusten van *Mexico* ontdekt men tusfchen den loop der ziekte en de veranderingen van de temperatuur het naauwfte verband. *Vera Cruz* ligt op 19° 11′ 52″ Noorder-breedte. De Gele-koorts begint doorgaans in de ftad niet vroeger, dan wanneer de gemiddelde temperatuur van de maand, 19 graden *Reaumur* is. De grootfte hitte begint in Maart, en met haar de *epidemie*, welke doorgaans tot aan het einde van October voortduurt. Wel is waar, in Mei is het heeter, dan in September en October, doch de Gele-koorts wordt het fterkfte in de laatstgenoemde maanden. De oorzaak daarvan fchijnt men daarin te moeten zoeken, dat bij alle *epidemien* een zeker tijdsverloop fchijnt noodig te zijn, vóór dat de kiem der ziekte zich in al zijne kracht heeft ontwikkeld. Ook fchijnt de regentijd, die van Junij tot September duurt, veel bijtedragen tot de ontwikkeling van de ftof, welke de ziekte veroorzaakt.

De Heer VON HUMBOLD geeft de volgende tafel, met opzigt tot het verband, of de betrekking tusfchen de temperatuur en het toe- en afnemen van de Gele-koorts.

Tijd der Noorde-winden.	Gemiddelde temperatuur volgens de ſchaal met honderd afdeelingen.			Zieken aan de Gele koorts, in het *Sebastiaans-hospitaal* te *Vera Cruz*.	
	Vera Cruz.	*Mexico.*	*Parys.*	Ingekomenen.	Geſtorvenen.
Januarij	21° 7		1° 2	7	1
Februarij	22° 6		4° 3	6	2
Maart	23° 3		8° 0	19	5
Tijd der Zuidwestewinden.					
April	25° 7	18° 6	10° 5	20	4
Mei	27° 6	18° 0	14° 1	73	11
Junij	27° 5	16° 9	18° 0	49	6
Julij	27° 5	17° 0	19° 4	51	11
Augustus	27° 6	17° 0	20° 2	94	16
September	27° 4	15° 8	16° 4	68	8
October	26° 2	16° 4	12° 0	29	3
Tijd der Noorde-winden.					
November	24° 0	14° 4	6° 5	9	2
December	21° 1	13° 7	3° 8	3	0

Te *Vera Cruz* heerscht de Noordewind nog gedurende April, en begint reeds weder in October. De *Europeanen*, die vreezen van door de Gele-koorts aangetast te zullen worden, beſchouwen de jaren, waarin de Noordewind tot in Maart hevig waait, en reeds in September weder een' aanvang neemt, als zeer gelukkig. Nadat de zon, den 16 Mei, door het

het Zenith van *Vera Cruz* Noordelijk gegaan is, begint in Junij de regentijd; deze houdt in September op, nadat de zon, op den 27ften Julij, door het Zenith is teruggekeerd. Te *Vera Cruz*, gelijk in de meeste keerkringsgewesten, vreest men het meest het begin en het eind van den regentijd; want eene zeer groote vochtigheid belet even zeer het rotten van de planten en dierlijke zelfftandigheden in de moerasfige plaatfen, als eene groote droogte.

Het is merkwaardig, dat de Gele-koorts zich nog niet aan de West-kust van *Nieuw-Spanje* heeft vertoond. *Acapulco*, b. v. heeft eene zeer ongezonde ligging. Het wordt door aardbevingen en orkanen geteisterd. De bewoners van deze ftad ademen eene brandend heete lucht in, welke nog daarenboven met infekten opgevuld, en door rottende uitwafemingen, bedorven is. Gedurende een groot gedeelte van het jaar, zien zij de zon niet anders, dan door eene lucht, welke met oliekleurige dampen is verdikt. De Gouverneur van het flot, *Don* JOSEF BARREIRO, heeft door de bergketen, welke het bekken der haven omringt, eenen doortogt laten maken, ten einde aan de zeewinden, gedurende het heete jaargetijde, eenen vrijen toegang te geven. Dit heeft voor *Acapulco* eene weldadige uitwerking gehad.

De Gele-koorts is te *Vera Cruz* niet befmettelijk. Evenwel, zij kan, bij zekere ge-

fteld-

ſteldheid van het klimaat en van het jaargetijde, en wanneer de zieken zeer menigvuldig zijn en eene bijzondere dispoſitie hebben, toch beſmettelijk worden. Dit ſchijnt meer plaats te hebben in de gematigde, dan in de heete luchtſtreken. In *Spanje*, waar, in het jaar 1800, meer dan 47000 menſchen, en in het jaar 1804 meer dan 64000 aan de Gele-koorts ſtierven, was deze ziekte beſmettelijk; doch alleen op de plaatſen, waar zij woedde. Want het is, door vele daadzaken, vooral te *Malaga*, *Alicante* en *Carthagena*, gebleken, dat beſmette lieden de ziekte niet verſpreid hebben in de dorpen, werwaarts zij de wijk hadden genomen, offchoon in deze dorpen hetzelfde klimaat als in de ſteden heerschte. Dit is het gevoelen van de Heeren DUMERIL, BAILLY en NYSTER, die door de *Franſche* Regering, in 1805, naar *Spanje* worden gezonden, om het ontſtaan dezer *epidemie* te onderzoeken. De Heeren AMMELIER, DELON en GONZALES, drie uitmuntende Artſen te *Cadix*, verklaarden zich insgelijks tegen het gevoelen van velen, dat de Gele-koorts, door ſchepen, van uit de *Havannah* naar *Spanje* was gebragt; zij hielden zich overtuigd, dat deze ziekte in *Spanje* zelve ontſtond.

Hoewel in de ſtreken van *Amerika*, welke tusſchen de keerkringen gelegen zijn, in

de *Vereenigde Staten* en in *Spanje*, gedurende eenige maanden, dezelfde temperatuur heerscht, vertoont zich, echter, de Gele-koorts zeer verſchillende. Tusſchen de keerkringen is derzelver niet beſmettelijke eigenſchap algemeen erkend. In de *Noord-Amerikaanſche* Staten, wordt deze eigenſchap door de Geneeskundige Faculteit te *Philadelphia* ſterk beſtreden, alsmede door de Heeren WISTAR, BLANÉ, CATHRAL en andere uitmuntende Geneesheeren. Dr. RUSH, gelijk wij zagen, is niet van hunne meening. In *Spanje*, is de Gele-koorts, buiten eenigen twijfel, beſmettelijk. Het voorbeeld derzulken, die zich, midden in de plaats, waar de ziekte heerschte, geheel afgezonderd hebben gehouden en vrij van de ziekte bleven, kan zulks duidelijk bewijzen.

De verſchillende geſteldheden van den dampkring, die in de heete luchtſtreken het ontſtaan van deze ziekte begunſtigen, zijn nog niet naauwkeurig opgegeven. Wij zien overal, waar organiſche ligchamen, met vochtigheid doortrokken, en door de zon verhit, aan de vrije lucht blootliggen, ziekten ontſtaan. In de heete luchtſtreken worden de ſtilſtaande poelen gevaarlijker, naar gelange de grond in den omtrek drooger en zandiger is. De Chemiſche geſteldheid der dampen, welke de Gele-koorts veroorzaken, is

ons,

ons, echter, nog niet bekend. Hitte en vochtigheid kunnen op twee verſchillende wijzen, tot ontwikkeling van *epidemien* werken, daar zij, of het ontſtaan van ſchadelijke dampen of uitwazemingen bevorderen, of alleen op de menſchelijke organen werken, en deze voor de ziekte vatbaar maken. De luchtgeſteldheid heeft zeker invloed op den voortgang der Gele-koorts te *Vera Cruz*. Evenwel heeft men geen bewijs, dat een zeer vochtige of heete zomer toereikende was, om deze ziekte weder te doen ontſtaan, als zij verſcheidene jaren zich niet had geopenbaard. Ook is het de hitte niet alleen, welke aan het menſchelijke ligchaam de geſteldheid geeft, welke men galachtig noemt. Het is voorts ten aanzien van de Gele-koorts (hoewel dezelve de huid der zieken geel doet worden) nog geenszins beſlist, dat de gal, daarbij in het bloed overgaat, en dat de lever en voorname aderen in de Gele-koorts de hoofdrol ſpelen. De zwarte zelfſtandigheid, welke de zieke uitbraakt, heeft ſlechts weinig overeenkomst met gal. Zij gelijkt naar koffijdik; en HUMBOLD zag meermalen, dat zij op linnen en aan muren onuitwischbare vlekken achterliet. Wanneer zij matig heet gemaakt wordt, ontwikkelt zich uit haar een zwavel-waterſtof-gas. Volgens de proeven van den Heer STUBIN FIRTH te *New-Jer-*

ſey, bevat zij geene eiwit - ſtof, maar eene hars, eene olie- en phosphorzuur en zout-zuur, kalk- en kali - zout. Dezelfde ontleedkundige heeft bewezen, daar hij, bij verſcheidene lijken, welke hij opende, den mond van de maag verſtopt vond, dat gemelde zwarte zelfſtandigheid niet uit de vaten van de lever komt, maar door de, in de ſlijmhuid verſpreide, aderen in de maag worden gebragt; hij verzekert, dat men deze zwarte zelfſtandigheid, na den dood, nog in die vaten vindt.

Eenige Artſen van *Nieuw - Spanje* beweeren, dat de *epidemie* van de Gele - koorts, in de heete luchtſtreken periodiek is, even als de pokken, en zij zijn van gevoelen, dat het einde van de periode nadert.

Als de Gele - koorts te *Vera Cruz* woedt, is het kortſtondigſte verblijf aldaar of in de nabijheid van de ſtad toereikende, dat lieden, die niet aan het klimaat gewoon zijn, door de ziekte worden aangetast. Wanneer inwoners van de ſtad *Mexico* naar *Europa* reizen, zijn zij gewoon, uit vrees voor de Gele - koorts, zich te *Xalapa*, dat op een' berg ligt, optehouden, tot het oogenblik, dat het ſchip vertrekt, waarmede zij de reis zullen doen. Zij laten zich alsdan in den nacht, wanneer het koel is, in eenen draagſtoel door *Vera Cruz* brengen, om terſtond aan

aan boord te gaan. Vaak, evenwel, is zelfs deze voorzorg niet genoegzaam, om hen voor de verschrikkelijke kwaal te bevrijden. Dat dezelve niet aan boord van het schip door de ongelukkigen wordt opgedaan, maar bij hun' doortogt langs de verpeste kusten, kan hieruit blijken, dat *Europeanen*, die terstond bij hunne aankomst in de haven, in een' draagstoel zich naar *Peratto* lieten brengen, evenwel de Gele-koorts kregen.

Men zou misschien hieruit willen besluiten, dat de Gele-koorts in alle luchtstreken besmettelijk is; doch het tegendeel blijkt daaruit, dat dezelve, bij onmiddelijke aanraking, te *Vera Cruz* niet besmettelijk is. Men moet, derhalve, wel vooronderstellen, dat de dampkring, rondom deze stad, door rottende zelfstandigheden wordt bedorven, en alzoo het ligchaam ongesteld maakt, wanneer men denzelven ook slechts korten tijd inademt.

De Blanken en Mestizen, die de berg-vlakte in het binnenland van *Mexico* bewonen, alwaar de gemiddelde temperatuur 16 of 17 graden is, volgens den Thermometer met honderd afdeelingen, en waar deze vaak tot het vriespunt daalt, worden, als zij de kusten omstreeks *Vera Cruz* bezoeken, nog eerder door de Gele-koorts aangetast, dan de *Europeanen* en *Noord-Amerikanen*. Daar de laatste te scheep derwaarts komen, gewennen

zij, van tijd tot tijd, aan de groote hitte, terwijl de *Mexikaansche Spanjaarden*, in weinige uren, een gematigd klimaat met eene heete luchtstreek verwisselen.

Bijzonder groot is de sterfte onder de muilezel-drijvers, die in het gebergte aan groote vermoeijenissen zijn blootgesteld, alsmede onder het garnizoen van *Vera Cruz*. Te vergeefs plaatste men het laatste eenige weken te *Xalapa*, om de manschappen langzaam aan het klimaat te gewennen, liet dezelve alleen des nachts marscheeren, en huisveste dezelve in luchtige woningen; zij stierven daarom niet minder spoedig. Voor weinige jaren, stierven van 300 *Mexikaansche* Rekruten, die 18 of 20 jaren oud waren, binnen drie maanden, te *Vera Cruz* 272. Men was dan ook voornemens, Negers en menschen, aan het klimaat gewoon, voor het garnizoen van *Vera Cruz* in dienst te nemen.

De meeste *Europeanen*, die ten tijde, dat de Gele-koorts heerscht, in *Nieuw-Spanje* komen, ontwaren doorgaans, gedurende hun verblijf te *Vera Cruz*, de eerste verschijnselen of kenteekenen van de ziekte, namelijk, pijn in de lendenen, ophooping van het bloed naar het hoofd, en geelheid in het wit van het oog. De volkomene uitbarsting van de ziekte heeft doorgaans eerst plaats, als zij

Xa-

Xalapa of *Pileta* bereikt hebben, dat 5000 of 5500 voeten boven de oppervlakte der zee ligt. Een der *Mexikaanſche* bekenden van den Heer VON HUMBOLD had zich, bij zijne aankomst uit *Europa*, ſlechts zeer kort te *Vera Cruz* opgehouden, kwam te *Xalapa*, zonder zich in het minſte ongeſteld te gevoelen, en liet zich daar ſcheeren. „Gij zult nog heden de zwarte braking (*vomito negro*) bekomen;" — zeide de barbier, een *Amerikaan*, terwijl hij hem inzeepte — „de zeep droogt, terwijl ik ze over uw gezigt ſtrijk, en dit is een teeken, dat nooit mist. Ik ſcheer, reeds ſedert twintig jaar, de *Europeanen*, die van *Vera Cruz* hier doorreizen; van de vijf ſterven er doorgaans drie." En in de daad, binnen weinige uren had de reiziger de Gele-koorts, terwijl hij op weg was naar *Perote*; hij moest zich naar *Xalapa* laten brengen, en ter naauwernood ontkwam hij den dood.

Te *Vera Cruz* blijven de inboorlingen vrij van de Gele-koorts, en de *Europeanen* en de bewoners van gematigde luchtſtreken krijgen dáár, en in de heete gewesten, deze ziekte ſlechts eenmaal. De *Noord-Amerikanen* blijven, op hunne geboorteplaats, niet verſchoond van de beſmetting, en doorgaans worden zij daar tweemaal door de ziekte aangetast. Zeldzaam gebeurt dit op de *Antillen*, en te *Ve-*

ra Cruz, zoo het ſchijnt, geheel niet. Voor het vrouwelijke geſlacht is de Gele-koorts, te *Vera Cruz*, minder gevaarlijk, dan voor het mannelijke. Dit heeft men ook in *Spanje* opgemerkt.

Het is niet waar, dat jicht, tusſchenpoozende koortſen en *ſyphilitiſche* ziekten iemand voor de Gele-koorts bevrijden. In de heete gewesten gebeurt het zeldzamer, dan in gematigde luchtſtreken, dat een zieke binnen dertig of veertig uren ſterft. In *Spanje* volgt de dood menigmaal na zes of zeven dagen, en vaak duurt het nog langer eer de lijder bezwijkt. De ſterfte is te *Vera Cruz* minder, dan men verwachten zou, dewijl de Gele-koorts alleen dezulken, die in koudere gewesten geboren zijn, en nooit de inboorlingen van *Vera Cruz* zelve aantast. Gedurende de groote *epidemien* zijn, binnen de muren der ſtad, niet meer dan 1500 menſchen geſtorven. In het beste hospitaal te *Vera Cruz*, dat van *St. Sebastiaan*, waarover een beroemd Geneesheer het toezigt heeft, ſterven ſlechts twaalf of vijftien van de honderd, die aan de Gele-koorts zijn. In het groote hospitaal der Monniken van *St. Juan de Dios*, waar de zieken in eene te enge ruimte bij elkander zijn, dertig of vijfendertig van de honderd, wanneer de *epidemie* groot is; evenwel is

men

men algemeen over de geneeswijze dezer Monniken wel te vreden.

In het jaar 1806, ftierven te *Vera Cruz*, de hospitalen meêgerekend, 663 menfchen. Naardien nu de ftad destijds 35510 inwoners telde, zoo was de gemiddelde fterfte, in dit jaar, waarin de Gele-koorts niet heerschte, flechts $1\frac{4}{5}$ van de honderd. In het jaar 1805 ftierven, van eene bevolking van 36230, 1049 menfchen, de gemiddeldê fterfte was dus toen $2\frac{4}{5}$ van de honderd. *Vera Cruz* is, derhalve, in gewone jaren, wanneer de Gele-koorts niet woedt, geenszins eene ftad, welke zich boven andere door groote fterfte onderfcheidt.

Toen in *Spanje* de Gele-koorts heerschte, was de fterfte veel grooter. Volgens de berigten van DUMERIL, ftierven, gedurende de epidemie:

In het jaar 1800 te *Cadix*	van de	48520	zieken	9977
——— ——- *Sevilla*	——	760000	——	20000
——— ——- *Xeres*	——	30000	——	12000
——— 1801 - *Sevilla*	——	4100	——	660
——— 1802 - *Alicante*	——	9000	——	2472
——— ——- *Cadix*	——	5000	——	2000

Volgens AREJULA ftierven, in 1800 te *Sevilla* van de 100 zieken 19, te *Alicante* 26; in het jaar 1803 te *Malaga*, van de 100, 40 en in 1804, op dezelfde plaats,

 meer

meer dan 60. „De *Spaanſche* Artſen," — zegt hij — „mogten zich beroemen, dat zij, over het geheel, $\frac{2}{5}$ van de zieken, die reeds zwarte ſtof braakten, genezen hebben. Volgens de opgave van een' beroemd praktiſeerend Geneesheer, is de ſterfte, bij eene heftige *epidemie*, 40 van de 100 zieken. Men moet, echter, bij dit alles in het oog houden, dat de Gele-koorts niet alle jaren even kwaadaardig is.

De behandeling van de Gele-koorts is veel beter geworden, ſedert men van de verzwakkende geneeswijze, als aderlaten en afdrijvende middelen en wat dies meer is, welke men voorheen, in de *Franſche* en *Spaanſche* Kolonien algemeen volgde, teruggekomen is. Het aderlaten, dat Dr. RUSH zeer aanbeveelt, acht men te *Vera Cruz* nadeelig; want de overgang uit den toeſtand van ontſteking tot dien van verzwakking of tot den *Typhus*, is in de heete luchtſtreken zoo ſchielijk, dat verlies van bloed ſlechts eene ganſchelijke verzwakking kan verhaasten. Geen der middelen, welke men als toereikende tegen de Gele-koorts geroemd heeft, is te *Vera Cruz* proefhoudende bevonden. Noch de *China*, welke in *Spanje* en op de *Antillen* zoo goede werking deed, noch de *Calomel*, die te *Philadelphia* met goed gevolg werd toegediend, noch het ſap van Ananasſen, noch het

het aftrekſel van *Palo mulato* (eene plant, welke tot de ſoort van *Amyris* behoort) hadden het weldadige uitwerkſel, dat men er zich van beloofde. Men zag de beste gevolgen, wanneer men, in het begin der ziekte, baden, zachte afdrijvende middelen, limonade en vooral water met ijs aan de zieken voorſchreef. Wanneer de verzwakking groot was, bediende men zich van ſterk prikkelende middelen. Men begint dan met eene groote hoeveelheid van dezelve, en vermindert deze langzaam. De Geneesheer van het *Sebastiaans* hospitaal heeft, met het beste gevolg, in één uur 100 droppels *Zwavel-aether* of ook 60 of 70 droppels *Laudanum liquidum* toegediend. In alle perioden der ziekte, ſchijnt het inwrijven met boomolie, dat door de beroemdſte Artſen is aanbevolen, zeer heilzaam te zijn.

De voorbehoed-middelen tegen de Geele-koorts, welke men te *Vera Cruz* en in het algemeen op alle plaatſen, waar deze ziekte zich vertoont, aanwenden moet, zijn: verbetering van het luchtsgeſtel, door het droogmaken van de moerasſen, welke de ſtad omringen; verwijdering van de hospitalen en begraafplaatſen tot buiten de ſtad; aanvoering van gezond water om te drinken, afbreking van de ſtads muren, en uitbreiding van de ſtad zelve, opdat de menſchen ruimer kun-

nen

nen wonen. Inzonderheid behoort men in de ziekekamers, aan boord van de ſchepen en op dergelijke plaatſen, dagelijks berookingen te doen met geoxydeerd zoutzuur-gas. De weldadige werking hiervan blijkt uit het volgende artikel, uit het 93ſte ſtuk van den *Hamburger Correspondent* van 1806:

„Ten einde de werking van deze beroo-„king te onderzoeken, begaf de *Spaanſche* „Geneesheer MICHAEL CABANELLAS zich, met „met 50 galei-ſlaven en met twee zijner „kinderen, te *Carthagena* in een hospitaal, „waarin de Gele-koorts had geheerscht. Zij „ſliepen in dezelfde bedden, waarin verſchei-„dene perſonen aan die ziekte waren geſtor-„ven. Alle keerden zij, door gezegde be-„rookingen voor beſmetting beveiligd geble-„ven, gezond uit het hospitaal terug. W.

III.

III.

Over de Beschaving der Indianen in Noord-Amerika.

Toen WILLIAM PENN, in 1681, met een aantal zijner geloofsgenoten, onder den naam van Kwakers bekend, naar *Amerika* kwam, om aldaar eene Kolonie te ftichten, nam hij van de landen, welke de *Engelsche* Regering hem had toegeftaan, niet eerder plegtiglijk bezit, vóór dat hij met de *Sachems* of Opperhoofden van de *Indianen*, die zich in den omtrek ophielden, een verbond van vriendfchap had gefloten, en zij hem vrijwillig het land hadden afgeftaan. Zijn regtvaardig en liefderijk gedrag maakte op de ruwe volken zulk eenen indruk, dat zij naderhand altoos aan WILLIAM PENN den naam van *Onas*, d. i. Vader gaven; eene benaming, welke zij nog aan dengenen geven, die door de Regering des lands tot hen gezonden wordt, om vriendfchappelijke betrekkingen met hen aanteknoopen.

Nadat de Regering der *Vereenigde Staten*, in 1795, bij *Grenville* een verbond met de *Indianen* gefloten had, bij hetwelk de Noordelijke grenslinie aan den *Ohio*, en de Oostelijke aan den *Missisipi* nader bepaald werd,

wees

wees de wetgevende magt eene fom van 15,000 Dollars aan, om daarvoor middelen aantewenden, ter meerdere befchaving van de naburige *Indianen*. In de eerfte jaren, had deze loffelijke onderneming met vele hindernisfen te worstelen; doch door de onafgebrokene en onvermoeide pogingen van de Agenten der Regering van *Pennsylvanien*, flaagde men, na verloop van weinige jaren, zoo gelukkig, dat over den toeftand der Creek-Indianen het navolgende berigt gegeven werd:

„Verfcheidene van deze *Indianen* beginnen reeds tarwe te bouwen; andere hebben fpinnewielen en weefgetouwen, en er werden wollen dekens, uit eigen gereede ftof gemaakt, tot proeve naar *Philadelphia* gezonden. Men bevond dáár, dat dezelve zeer goed waren. Eene groote hoeveelheid van katoen werd door de *Indianen* gefponnen en zelfs geverwd, waardoor hunne vrouwen veel beter gekleed werden."

De *Cherokefen* in deze ftreken waren nog verder gevorderd; want reeds in 1814, telde men bij hen honderd weefgetouwen en meer dan duizend fpinnewielen, welke alle drok aan den gang waren. Verfcheidene van hen hadden handwerken geleerd, vooral het fmeden, zadelmaken, kuipen en verwen. Zij bouwden ook katoen, indigo en koorn; waartoe zij zich van den ploeg bedienden. Ook de veefokke-

rij,

rij, als van runderen, paarden en ander tam vee, begon meer en meer opgang bij hen te te maken. Hunne bevolking, die tot dus verre zeer afgenomen was, nam aanmerkelijk toe, federt zij op den landbouw en op huishoudelijke vlijt zich toeleiden. De Agenten hebben ook fcholen onder hen opgerigt, waarop de kinderen in het lezen, fchrijven en rekenen onderwezen worden en zich zeer vlijtig gedragen.

De Kwakers hebben, daarenboven, de verbetering van den toeftand der *Indianen* zich bijzonder aangetrokken, en gaan daarbij met hunne gewone orde en volharding te werk. In hunne jaarlijkfche groote Vergaderingen te *Philadelphia* en *Baltimore*, die zesmaal gehouden worden, hebben zij eene bijzondere Commisfie benoemd ter bevordering van de verdere befchaving onder de *Indianen*. Zij zorgen ook, met de meeste naauwgezetheid van geweten, dat de penningen, welke zij tot dit oogmerk ontvangen, doelmatig worden befteed. Onder andere plaatfen, waren ook naar den omtrek van den waterval van *Niagara*, 350 mijlen van *Philadelphia*, Commisfarisfen door hen gezonden. Men ontving, in 1805, van daar het volgende berigt: „Hoewel deze *Indianeu*, in den beginne, niet ongenegen fchenen zich in den landbouw te laten onderrigten, beviel hun,

ech-

echter, al fpoedig dit werk niet meer, en zij keerden tot hunne oude levenswijze, de jagt, terug. Men poogde toen *Indianen* voor loon te huren, en hen, door gefchenken tot den arbeid optewekken, daar men de voortbrengfels van hunne vlijt hen liet behouden; doch men kon, in weerwil daarvan, niet op een genoegzaam aantal van werklieden rekenen; fomwijlen kwamen er wel eenige, die zich aanboden, om te arbeiden, maar fomtijds ook geheel geene. Nu beproefde men een ander middel. De families der Commisfarisfen namen jonge *Indianen* bij zich, welke zij geheel onderhielden en kleedden. Het goede voedfel en de gemakken, waaraan deze niet gewoon waren, verwekten eindelijk eene zucht tot navolging, en zij volgden den raad en het onderwijs, dat men hun gaf, om het land zelve te bebouwen; desgelijks werden ook vele *Indiaanfche* meisjes in het fpinnen en breijen onderwezen, en deze bezochten voortaan vlijtig de fchool. Nadat eindelijk de Commisfie van oordeel was, dat de *Indianen* zoo verre waren gevorderd, dat men niet meer behoefde te vreezen, dat zij tot hunne oude levenswijze zouden terugkeeren, riep zij hare Agenten naar *Philadelphia* terug, ten einde aan de *Indianen* een bewijs te geven, dat zij geenszins haar eigen voordeel beoogde. Toen de Agenten hun affcheid namen,

deed

deed een der *Indianen* de volgende aanfpraak:
„Broeders *Onas*, let op hetgene ik zal zeggen.
„Wij weten wel, dat gij niet tot ons gekomen
„waart, om ons gefchenken te geven,
„welke fpoedig weder verdwenen zijn, maar
„om ons te onderwijzen, op welke wijze wij
„in ruimere en gelukkigere omftandigheden
„kunnen leven, door het bebouwen van
„onze velden, gelijk de blanke menfchen
„doen. Nu gij hier zoo lange gebleven zijt,
„als uw voornemen was, en gij uwe belof-
„ten, aan onze natie gedaan, vervuld hebt,
„hopen wij, dat het voorbeeld, hetwelk gij
„ons gegeven hebt, door ons zal gevolgd
„worden, daar wij zien, dat zulks voor ons
„bij voortduring heilzaam zal wezen. Wij er-
„kennen daarom uwe goedheid omtrent ons;
„want wij hebben nog nooit van een volk
„gehoord, dat zoo veel ten beste van de *In-*
„*dianen* gedaan heeft, zonder daarbij zijn ei-
„gen belang te beoogen; dit ftrekt ons ten be-
„wijze, dat gij onze opregte vrienden zijt.
„Wij verheugen ons, dat de goede Geest u
„heeft ingegeven, om ook onze overige *In-*
„*diaanfche* Broeders te leeren, op eene betere
„wijze te leven; waarvoor wij u insgelijks dan-
„ken, alsmede voor den goeden raad, dien gij
„ons geeft, betreffende den fterken drank;
„wij zullen alles doen, om onze jongelieden
„te overreden, dat zij zich verbeteren. En

„nu, Broeders, hebben wij het een of ander „gedaan, dat u mishaagt, dan wenſchen wij, „dat gij het ons zegt, opdat onze vriend„ſchap volkomen moge blijven; want wij we„ten, dat gij een opregt volk zijt; en wij „willen uwe brieven aan ons bewaren, en „onze jongelieden en kinderen gedurig verma„nen, dat zij uwe vriendſchap in gedachte„nis zullen houden; ook wenſchen wij, dat „gij dikwijls aan ons moogt denken, en ons „bezoeken, opdat gij zien moogt, of wij be„ter of ſlechter geworden zijn."

In het jaar 1801, werden twee Agenten naar hen gezonden, benevens een' ſmid, die hen moest leeren, hoe zij de ijzeren gereedſchappen voor den akkerbouw zelve konden maken en herſtellen; daar de ploeg alreede bij hen was ingevoerd, en zij duidelijk het voordeel zagen, dat dit werktuig heeft boven de ſpade, waarmede zij te voren het land moesten breken. Ten einde hun dat voordeel nog meer aanſchouwelijk te maken, werd een groot ſtuk lands geploegd, en een ander van dezelfde groote en hoedanigheid door de vrouwen met de ſpade of het houweel gebroken; beide ſtukken werden met Turksch koorn bezaaid. Het bleek nu, dat de beploegde velden, behalve dat de bewerking veel gemakkelijker was geweest, daarenboven een' grooteren oogst aan koorn en ſtroo opleverden. Het ſtroo bewaarden

den zij tot winter-voeder voor hun vee, dat, sedert korten tijd, grootelijks in aantal was toegenomen. Zij hadden ook heiningen gemaakt, om hunne korenlanden van hunne weiden aftezonderen. Op de laatste graasde hun vee in den zomer, en zij gebruikten dezelve ook gedeeltelijk, om hooi voor den winter te verzamelen. Vele van hunne ellendige hutten waren afgebroken, en in derzelver plaats stonden woningen van hout. Toen de Commissarissen deze bezagen, riep een der *Indianen*: „Niet meer hutten van den bast van boomen, maar goede huizen; geene dronkaarts meer, sedert twee jaren."

In 1804, ontving de Commissie te *Philadelphia* van hare Commissarissen een nog gunstiger berigt. De *Indianen* hadden toen reeds vele korenvelden, niet slechts ter voorziening in hunne eigene behoeften, maar ook om van hun koorn te verkoopen; en zij gaven te kennen, dat zij zich verheugden, dat zij, te voren, door hunne gehechtheid aan den drank, niet in staat, om zich kleederen te verschaffen, nu door orde en vlijt zeer welvarende waren. Men vond nu ook goed, om een' meel- en een' zaag-molen bij *Senessa* aanteleggen, waarover de *Indianen* zich zeer verheugden; en toen een hunner zag, dat het eigen gewonnen koorn, hetwelk hij hier bragt, veel schielijker en beter tot meel gemalen

werd, dan hij zulks tot hiertoe in zijn' houten mortier had kunnen doen, riep hij vol verwonderig uit: „Ik denk, dat dit de *Indianen* als de dag zal verlichten."

In het jaar 1806, zond de Commisfie van *Philadelphia* weder afgevaardigden naar de *Seneca-Indianen*, in den omtrek van de beide rivieren *Allegani* en *Cataraques*, die groote vorderingen in befchaving gemaakt hadden, vooral de bewoners van *Tunessansa*, alwaar, in de drie laatfte jaren, bijna honderd nieuwe woningen waren opgerigt, alle van hout, verfcheidene met goede gemetfelde fchoorfteenen voorzien; eenige hadden zelfs glazen-vensters. Slechts weinige van de gebruikte bouwftoffen waren niet door de *Indianen* zelve gemaakt. Ledigheid en dronkenfchap verminderden bij hen fteeds meer en meer.

Van hoe veel belang het laatfte voor hun is, ziet men uit de volgende aanfpraak, welke een der Opperhoofden der *Miami* en *Patawattomi*, bij zijne aankomst te *Baltimore*, in 1802, aan de aldaar opgerigte Commisfie deed, welke de *Indianen* vermaande, om zich van dronkenfchap te onthouden:

„Broeders en Vrienden, toen uwe Vaders „eerst naar dit eiland (*) kwamen, waren „uwe

(*) Hij meent zeker het vasteland; maar het fchijnt, dat de *Indianen* een land, dat door vele rivieren doorfneden is, ook een eiland noemen.

„uwe roode broeders zeer talrijk. Maar ſe-
„dert de invoering van hetgene gij ſterken
„drank noemt, dat, echter, naar ons begrip
„vergif verdiende te heeten, zijn wij in getal
„beſtendig verminderd; die drank heeft eene
„groote menigte van uwe roode broeders ver-
„nietigd. Mijne Broeders en Vrienden, wij
„zien duidelijk, dat gij het kwaad zeer goed
„kent, dat uwe roode broeders bedorven
„heeft. Het is geen kwaad, dat wij zelve
„ons aangedaan hebben. Het is een kwaad,
„dat ons aangebragt is, door het blanke volk.
„Wij hopen, dat zij hetzelve weder uit ons
„land zullen wegnemen. Wij zeggen tot u:
„Broeders, brengt ons alleen nuttige zaken;
„brengt ons waren, waarmede wij ons kun-
„nen kleeden en onze vrouwen en kinderen,
„maar niet de ſchadelijke dranken, deze ver-
„nietigen ons verſtand, verwoesten onze ge-
„zondheid en verkorten ons leven. Maar
„alles, wat wij hierover zeggen kunnen,
„helpt ons niet; nog zijn uwe roode broe-
„ders er niet van bevrijd. Mijne Broeders en
„Vrienden, ik verheug mij, dat gij met ons
„van één gevoelen zijt, en u ijverig be-
„toont, om ons behulpzaam te zijn, tot
„het verbannen van dit kwaad uit ons
„land; een kwaad dat zoo algemeen geweest
„is, en velen onzer het leven heeft gekost;
„zoodat onze jongelieden zeggen: Het ware

 „be-

„beter met de Blanken in oorlog te zijn, „daar de ſterke dranken, welke zij naar ons „land brengen, meer te vreezen zijn, dan de „ſchietgeweeren en *Tamahawks.* Er ſtierven „daardoor, ſedert het, te *Greenwelle* geſlotene, „traktaat, meer menſchen onder ons, dan wij „in de zes jaren van oorlog verloren. Broe„ders, als onze jongelieden op de jagt ge„weest zijn, en beladen met dieren-huiden „en vellen naar huis gaan, en zij alsdan eene „plaats aantreffen, waar ſterken drank ver„kocht wordt, dan zeggen de Blanken: Neemt „een weinig! De onze antwoordden dan: „Neen, wij hebben niets noodig. Zij gaan „voort, komen aan een ander huis, waar zij „ook ſterken drank vinden. Dezelve wordt „weêr aangeboden, maar weder niet aangeno„men. Dit gebeurt ten derdenmale. Eindelijk, „als het aanbod ten vierden of vijfdenmale „geſchiedt, neemt een den drank aan, en drinkt „een' ſlok; maar als hij het eens geproefd „heeft, begeert hij meer, drinkt ten tweeden, „ten derden en ten vierden male, tot dat hij „zijn bewustzijn verliest. Als hij dan weder „tot zich zelven komt en ziet, waar hij is, „vraagt hij naar zijne pelterijen? Het ant„woord is: Gij hebt ze verkocht! — Waar „is mijn jagtgeweer? Het is weg! — Mijn „deken? Zij is weg! — Waar is mijn hembd? „Gij hebt het voor brandewijn verkocht! - Nu,

„Broe-

„Broeders, verbeeldt u hoe zulk een man te „moede moet zijn. Hij heeft vrouw en kin„deren te huis, die de opbrengst van zijne „jagt noodig hebben; wat moeten deze niet „lijden, als hij, zelfs zonder zijn hembd over„gehouden te hebben, huiswaarts keert?"

In de jaren 1807 en 1809, waren de berigten van de Afgevaardigden naar de zes, zoogenaamde *Indische*, natien, zeer gunstig omtrent derzelver gedrag. Sedert dat zij den landbouw en andere werkzaamheden verrigteden, was de toestand van hunne vrouwen veel beter geworden, en bij de mannen nam de zucht tot ledigheid en dronkenschap meer en meer af. De bevolking, welke tot hiertoe zeer verminderd was, nam aanmerkelijk toe. Evenwel moet ik een voorval vermelden, dat vóór drie jaren hier plaats had, en waarvan een der Afgevaardigden zelf ooggetuige was. Hij vernam, dat het geloof aan tooverij bij de *Indianen* nog altoos zeer sterk en heerschende bleef, en dat zulks nog onlangs aan twee vrouwen het leven had gekost. Toen nu weder eene oude *Indiaansche* vrouw gekweld werd, om aan haar de bekentenis afteperssen, dat zij eene tooveres was, deed de Afgevaardigde zijn best, om hare vrijheid te bewerken. Een jong krijgsman of *Tuscarora* trad voor en sprak hem, met de volgende woorden, aan: „Mijn

 „vriend,

„vriend, ik hoop, dat gij wel acht zult
„geven op het gene ik zal zeggen. Zij is
„mijne moeder; zij voedde mij, toen ik een
„kind was; hare armen waren uitgebreid,
„om mij te beschermen; zij bezorgde mij
„onderhoud en een goed leven; hoe kan
„ik anders, dan mijne moeder liefhebben?
„Zij gaf mij kleeding en beschutte mij tegen
„allerlei gevaren, in ziekte zoowel als in
„gezonde dagen; gij kunt niet twijfelen,
„of ik heb mijne moeder lief. Evenwel
„ben ik, in weerwil van mijne groote ge-
„negenheid jegens haar, overtuigd, dat zij
„een boos wijf is en de oorzaak van den
„dood van vele uit ons volk, door middel
„van hare tooverij. Ik geloof, dat zij den
„dood heeft verdiend; dus hoop ik, dat
„gij ons niet beletten zult, haar te doo-
„den; want wat mij en mijnen broeder be-
„treft, wij beide geven haar over ten bes-
„te van ons volk." De Afgevaardigde be-
rigtte tevens, dat deze woorden, hoewel
door eenen ongeoefenden redenaar gesproken,
nogthans met zoo veel kracht en klem wer-
den voorgedragen, dat hij zich niet weer-
houden konde van tranen te storten. Het
gelukte hem, de reeds veroordeelde *Indiaan-
sche* vrouw het leven te redden; het lig-
chaam dier ongelukkige had, echter, door
alle de martelingen, welke zij ondergaan
had,

had, reeds geweldig geleden, en hare ledematen waren ſtram en verdraaid. Zij werd nu vervolgens door hare zoons onderhouden en verzorgd.

De Commisſarisſen komen alle daarin overeen, dat het grove bijgeloof bij de *Indianen* meer en meer vermindert. Een afgodsbeeld, dat den Grooten Geest moest voorſtellen, viel, in het jaar 1802, van de plaats, waar men hetzelve had opgerigt. Toen men, in de groote vergadering der zes natien, het niet eens kon worden, op welk eene wijze hetzelve weder zoude opgerigt worden, nam een der Opperhoofden dit beeld, wierp hetzelve in de rivier, met de verklaring, dat hij zich verantwoordelijk ſtelde voor al de gevolgen, welke daardoor mogten ontſtaan.

Men heeft mij te *Philadelphia* verzekerd, dat de Kwakers, zoowel de aanſpraken, welke aan hunne afgevaardigden door de *Indianen* worden gedaan, als derzelver berigten getrouw en onvervalscht in de *Amerikaanſche* en *Engelſche* tijdſchriften laten drukken. Uit deze is dan ook het hier medegedeelde ontleend. Ik vertrouw, dat het den lezer niet onaangenaam zal zijn, daar hij hieruit de denkwijze der *Indianen* en den trap der beſchaving, waarop zij ſtaan, kan leeren kennen.

De *Moraviſche* Broeders, die in de *Vereenigde Staten* wonen, houden zich ook veel be-

zig met het befchaven der *Indianen*, daar zij geheele familien uit hun midden naar de afgelegenfte oorden zenden, en wel de zoodanige, die de landhuishoudkunde of handwerken van verfchillenden aard verftaan, ten einde aan de *Indianen* een en ander te leeren. Het brave gedrag van de *Hernhutters* moet ook wel, daarenboven, aan deze menfchen achting en vertrouwen inboezemen, waardoor dan ook hunne godsdienstleer, bij die, fteeds meer en meer in befchaving toenemende, volken, veel ingang vindt.

Men zegt, dat de *Engelfche* Regering eene aanzienlijke fom ter bevordering van de befchaving der *Indianen* van *Canada* heeft gegeven; en men mag verwachten, dat de bijzondere Genootfchappen in *Engeland*, met dergelijke bedoelingen opgerigt, de meergemelde pogingen, van welke men alreede zulke weldadige gevolgen ziet, zullen begunftigen en onderfteunen.

IV.

IV.

Over de vergiftige Slangen en het voorgeven van sommigen, dat zij zich tegen de beet derzelve kunnen beveiligen; en over de wijze waarop men de Sidder-aal te Surinamen vangt, enz.

Bij mijne terugreis naar *Surinamen* gaven eenige van mijne vrienden hunne verwondering te kennen, dat ik geheel niet gesproken had van het behoedmiddel tegen den beet van de vergiftige slangen, dat verscheidene personen beweeren te bezitten. Ik antwoordde, dat ik de verhalen hieromtrent met weinig opmerkzaamheid gehoord had, en dat ik een' man, die mij met dit behoedmiddel had willen bekend maken, weggezonden had, met te zeggen, dat hij, indien hij een middel tegen de *Muskito's* kende, bij mij konde komen. Eindelijk gaf ik toe aan den aandrang van mijne vrienden, en beloofde, dat ik deze zaak nader zoude onderzoeken.

De *Indianen*, en nog meer de Negers dezer Kolonie, die dit geheim, zoo men zegt, uit *Afrika* hebben meêgebragt, geven voor, dat zij de kunst verstaan, om vergiftige slangen

gen onfchadelijk te maken. Men vertelt van *Egyptifche* flangen-bezweerders, dat zij vergiftige flangen tam maken en dezelve leeren danfen, zonder vreeze, van door deze dieren gebeten te worden. De *Amerikaanfche* flangenbezweerders (als ik mij van deze uitdrukking mag bedienen) gaan nog verder, daar zij beweeren, dat eene flang, welke zij op hunne reizen in de bosfchen ontmoeten, wel verre van hun kwaad te doen, door hen kan gegrepen en meêgenomen worden, werwaarts zij verkiezen.

De Joden te *Surinamen* hebben dit kunstftuk van de Negers geleerd, en zij worden gewoonlijk gebruikt, om hetzelve te verrigten. Twee der beroemdfte bezweerders werden mij gezonden, en ik bragt een' geheelen voormiddag met hen door, om de allerwoestfte ftreken rondom de ftad doortekruifen; maar wij ontdekten geene vergiftige flang. Eenige weken later, bood een ander, ook tot dit genootfchap behoorende, zich aan, om met mij in het bosch te gaan, ten einde mij zijne kunst te toonen aan de flangen, welke wij zouden ontmoeten. Ik maakte, in de eerfte plaats, de voorwaarde, dat hij, als hij de flang zoude gegrepen hebben, een dier door dezelve zou laten bijten. Gefchiedde dit en ftierf het dier aan de gevolgen van de beet, dan wilde ik geloof flaan aan zijne kunst. De

be-

bezweerder ſtemde in deze voorwaarde toe; doch hij kwam niet in de gelegenheid om zijne belofte te vervullen.

Kort vóór mijn tweede vertrek van *Surinamen*, kreeg Dr. WOELFING een *Warapper*-ſlang van aanmerkelijke grootte, die door de Negers als zeer vergiftig wordt beſchouwd. Ik haalde terſtond een' van de gezegde bezweerders. Zoodra deze het hok naderde, waarin de ſlang zich bevond, ſtroopte hij den mouw van zijnen regter-arm omhoog, pakte de ſlang met de hand, omtrent een' voet van de ſtaart, en nadat hij haar eenigen tijd in eene eenigzins hellende houding vastgehouden had, ſtak hij den kop van de ſlang en een gedeelte van derzelver ligchaam in zijnen boezem. Hij bragt naderhand de ſlang bij eenen beer, die aan eenen ketting lag. Beide dieren beten elkander. Eindelijk wurgde de man de ſlang. Deze was omtrent vier voet lang en had vier duim middenlijn. De kleur van het geheele bovenlijf was donker-graauw, het benedendeel was witachtig. De kop was eirond; ofſchoon men in de kaak de kromme tanden zien konde, beſpeurde men toch geene opening aan dezelve; en het was dus twijfelachtig of het wel giftanden waren. Ook werkte de beet van de ſlang niet nadeelig bij den beer. Hoewel de ſlang zeer ſcherpe tanden had, deed zij toch geene poging, om

den

den man te bijten, die haar vasthield (*).

Den volgenden morgen kwam de man weder bij mij, en bood zich aan, om ook mij veilig te maken voor den beet van vergiftige slangen. Daar ik nieuwsgierig was, om te zien, wat hij doen zoude, zoo ging ik met hem over de zaak onderhandelen. Hij maakte voorloopig twee voorwaarden; vooreerst dat het geld, hetwelk hij ter zijner belooning eischte, vooraf op de tafel moest geteld worden; ten tweeden, dat ik belooven zou van nooit uit eene gebarstene kalebas te zullen drinken; want zonder de vervulling van deze voorwaarden zou de tooverkracht mij weder verlaten. Waarschijnlijk was het laatste eene kunstgreep, waarvan de Negers, die eerst het bezweeren van slangen in zwang bragten, zich bedienden, om altoos zich te kunnen redden, wanneer aan iemand, dien zij de kunst geleerd hadden, een ongeluk mogt bejegenen; zij konden dan altoos zeggen, dat de zoodanige de voorschriften niet hadden gehouden, welke men hem had gegeven, en dat daardoor de tooverkracht haar vermogen had verloren.

Nadat wij over dit punt eens geworden waren,

(*) Het verdient wel onderzocht te worden, of de beet van sommige slangen niet gevaarlijk zij, ofschoon zij geene giftanden hebben, gelijk dit gevaar toch altoos plaats heeft omtrent dieren, welke getergd zijn.

ren, maakte hij in mijne beide armen en lenden eene kleine infnijding met een fcheermes, en wreef daarin eene zwarte poejer, welke, naar zijne verzekering, beftond uit de asch van drie verfchillende foorten van planten. Zie daar alles, wat mij, voor het vervolg, tegen een groot gevaar moest befchutten. Wanneer men bedenkt, dat de werkende beftanddeelen der planten, door het verbranden, bijna geheel verloren gaan, en dat ook in de asch van planten, die anders wel zeer verfchillende in hare werking zijn, weinig onderfcheid beftaat, mag men de geheele kunstbewerking te regt voor bedrog houden. Wilde men al vooronderftellen, dat de kruiden aan het ligchaam eenen bijzonderen reuk zouden kunnen mededeelen, welke voor de flangen onaangenaam is en deze dringt, om zich van het ligchaam verwijderd te houden; dan moet deze vooronderftelling hier toch wegvallen, naardien de ruikende deelen van de planten, door het verbranden, ganfchelijk verloren gaan. De geheele kunst van deze menfchen fchijnt daarin te beftaan, dat zij ontdekt hebben, dat de flangen, wanneer men haar eerst aangrijpt, en wel ter plaatfe, waar zij zeer gevoelig zijn, bevreesd en onfchadelijk worden (*).

De

(*) De Jood gaf als reden op, waarom de beet van de *Warappa*-flang voor de Wasch-beer niet doode-

De plaats, waar de man, die de *Warappa*-ſlang aangreep, dezelve vasthield, ſcheen wel in den omtrek van de nieren te zijn. Hij hield zijne eene hand, gedurende al den tijd, op de plaats, waar hij het dier het eerst had aangetast, ſchoon hij met de ander ook de hals vatte. Misſchien hield hij de ſlang minder ſtijf vast, toen hij dezelve bij den Waschbeer bragt. Ik hel te meer over tot deze verklaring, naardien deze menſchen hunne hand niet bedaardelijk in het hok ſteken, maar het dier terſtond ſnel aangrijpen. De Ceremonien, door welke zij voorgeven iemand tegen den beet van vergiftige ſlangen te kunnen beveiligen, ſchijnen alleen ten oogmerk te hebben, om den nieuweling in de kunst ſtout en driest te maken. De Jood beloofde, dat hij mij eene levendige *Orrococon*-ſlang zou bezorgen, die door de *Indianen* als eene der vergiftigſte ſoorten wordt beſchouwd; doch hij hield geen woord. Ik was alzoo niet in de gelegenheid, om nadere proeven omtrent dit onderwerp te nemen. Hetgeen ik hier gezegd heb, is derhalve niets meer dan eene vooronderſtelling.

Bij mijn verblijf te *Londen*, in 1819, werd een

delijk geweest was, dat de ſlang daartoe alreede de kracht had verloren. De man had in zoo verre gelijk, als het dier door de harde behandeling aanmerkelijk verzwakt ſcheen.

eèn man, door eene Ratel-ſlang, welke uit *Noord-Amerika* gebragt was, gebeten. Men bragt hem naar het *St. George*-Hospitaal; doch, in weerwil dat de kundigſte Artſen hem behandelden, overleed hij toch, op eene zeer pijnelijke wijze, aan zijne wonden, na van den 17 October, waarop hij gebeten was, tot den 4 November, wanneer hij ſtierf, veel te hebben doorgeſtaan. Het ſchijnt dus niet, dat de *Europiſche* Artſen een zeker tegengif tegen dergelijke wonden kennen. Het ware te wenſchen, dat de Slangen-bezweerders openlijk verklaarden, wat zij, in dit opzigt, door langdurige ondervinding geleerd hebben, en wat zij beſchouwen als het beste middel, om zich tegen de nadeelige gevolgen van vergiftige ſlangen te beveiligen; maar deze menſchen willen liever hunne geheimzinnigheden uitſtallen, dan ten beste hunner medemenſchen werken.

Naardien de Schrijver van het *Tableau Physique des regions equatoriales* van de moeijelijkheid ſpreekt, om eene levende Sidder-aal (Elektrike aal) te bekomen, was ik begeerig, om de wijze te leeren kennen, waarop men, te *Surinamen*, dezen visch gewoon is te vangen. Lange kreeg ik niet anders dan onbepaalde berigten over deze zaak; maar eindelijk leerde ik eenen *Mulat* kennen, van wien men wist, dat hij verſcheidene van deze alen gevangen had. Eerst ſcheen hij van de ge-

heele zaak een geheim te willen maken; doch daar hij aan het genot van ſterken drank geen' weêrſtand konde bieden, opende hij den mond en vertelde het volgende:

„Somwijlen vindt men de Sidder-alen in dezelfde vallen, waarin men andere visſchen „vangt, maar dan zijn zij meestal dood. Ook „in netten worden zij vaak gevangen; maar „dan zijn de overige visſchen, welke zich te „gelijk met de Sidder-alen in het net bevin„den, meest alle geſtorven. De visſchers zijn, „echter, met de alen wel te vreden, daar de„ze eene goede ſpijze opleveren. De beste „manier, om Sidder-aal te vangen, is de vol„gende: Men zoekt dezen visch in het ſlik„kerige water, waarin hij zich doorgaans be„vindt, en men houdt in de hand bladeren van „de *Mocca-Moca*-plant. Door deze bladeren „is men in ſtaat, den visch aantegrijpen en in „de boot te ſmijten, zonder iets van zijne „elektrike werking te ondervinden. Wil men „dezen visch eenen grooten afſtand wegbren„gen, dan doet men bij de gezegde bladeren „nog andere, welke men hier *Wiriwiry* noemt; „doch door deze worden de alen zeer zwak. „Er is nog eene andere ſoort van planten, „welke, wanneer men zijne hand er mede be„dekt, dezelve, een' geruimen tijd, tegen den „elektriken ſlag van dit dier beveiligen (*)."

Den

(*) Men poogt zeker, door de eene of andere ſoort

Den naam van de laatfte plant wilde de *Mulat* niet zeggen; doch toen ik hem vroeg, of dezelve vergiftig was, zeide hij ja. Misfchien werkt dezelve even zoo bedwelmende op de Sidder-alen, als de *Hearra* op de overige visfchen. Naderhand hebben ook andere lieden, die zich insgelijks met het vangen van Sidder-alen bezig hielden, en van mijn gefprek met den *Mulat* niets wisten, gezegd, dat zij zich van zekere foort van kruiden bedienden. De Bosch-negers verhaalden mij, dat in het binnenland der Kolonie, waar zij wonen, verfcheidene meeren zijn, waarin de Sidder-aal doorgaans eene lengte heeft van vijf voet en meer, en dat het fomwijlen gebeurt, wanneer jonge lieden over plaatfen zwemmen, waar verfcheidene van deze dieren bij elkander zijn, zij zulke fterke flagen ontvangen, dat zij verdrinken.

Bijvoegfel.

De Elektrike visfchen hebben altoos de opmerkzaamheid der onderzoekers van de natuur tot zich getrokken. Zij waren zelfs bij de Ouden niet onbekend, althans mag men dit van de Sidder-rog beweeren. Behalve de Sidderaal

foort van planten, den visch te bedwelmen. Het is, echter, jammer, dat wij niet weten wat *Mocca-Moca* of *Wiriwiry* zij. W.

aal (*Gymnotus electricus*), kennen wij nog vier andere visſchen, welke, wanneer zij op zekere manier aangeraakt worden, eenen elektriken ſlag van zich geven; zij zijn: de Sidder-rog (*Raja torpedo*), de Sidder-wentelaar (*Silurus electricus*), de elektrike Stekel-buik (*Tetrodon electricus*) en de *Trichurus indicus* of *electricus*. Naauwkeuriger kennen wij, door de proefnemingen van GUY-LÜSAC, VON HUMBOLD en anderen, de verſchijnſelen, welke de elektrike werking van de Sidder-aal en Sidder-rog veroorzaken. Van deze zullen wij hier een enkel woord zeggen.

De ſlagen, welke den ſchok veroorzaken, hangen van de willekeur van het dier af; de natuur heeft aan hetzelve dit vermogen gegeven, gedeeltelijk om zich te verdedigen, gedeeltelijk om zijne prooi magtig te worden. De Heer VON HUMBOLD hield eene elektrike aal lang in de handen, en offchoon deze zich *convulsif* kromde, om zich lostemaken, gevoelde hij geenen ſchok. Diezelfde visch gaf, echter, kort daarna de geweldigſte ſchokken van zich, zonder dat in de uitwendige geſteldheid van zijn ligchaam eenige verandering plaats had; want het is opmerkelijk, dat de Sidder-aal den ſchok van zich geven kan, zonder daarbij uitwendig zich te bewegen; terwijl de Sidder-rog telkens, wanneer hij eenen ſchok van zich geeft, de borstvinnen beweegt.

Wil

Wil de Sidder-rog of de Sidder-aal den electriken ſlag geven, dan ontvangt men den ſchok, het zij dat men het dier, aan de zijde van het electrike orgaan, ſlechts met den vinger aanraakt, of tegelijk met beide handen de tegenovergeſtelde zijde aanvat; het is ook, in beide gevallen, onverſchillig, of de man, die het dier aanraakt, geïſoleerd is of niet. Bij de Sidder-rog, echter, neemt de ſterkte van den ſchok toe, naar gelange van de grootte der vlakte, welke men aanraakt. De ſchok is heviger, als men de electrike organen met de vlakke hand, dan wanneer men dezelve ſlechts met de punt van den vinger aanraakt. Bij de electrike aal werd dit onderſcheid niet opgemerkt, zelfs niet als hare ſchokkende kracht reeds grootelijks verminderd was. De Sidder-rog geeft dan alleen eenen ſchok van zich, wanneer men het electrike orgaan met de hand aanroert. Bij de *Amerikaanſche* Sidder-aal, daarentegen, gevoelt men den ſchok, als men haar over den rug ſtrijkt.

Is de mensch geïſoleerd, dan moet hij, om van de Sidder-rog een' ſchok te bekomen, dezelve onmiddelbaar aanraken; zelfs wanneer de beste electrike geleiders, b. v. metaal, de onmiddelijke aanraking afbreken, gevoelt men geen ſlag. Van daar, dat men den visch met een' ſleutel of iets dergelijks veilig kan aanraken, het zij dat men geïſoleerd zij of niet.

Even zoo min gevoelt men eenen fchok, wanneer men den visch op eene metalen plaat en deze op de vlakke hand ligt, offchoon de *convulsive* bewegingen van de borstvinnen duidelijk bewijzen, dat er fterke ontladingen van de electrike vloeiftof bij het dier plaats hebben. Maar raakt de perfoon, die de metalen plaat vasthoudt, met de andere hand de boven zijde van het electrike orgaan aan, dan gevoelt hij, in beide armen te gelijk, eenen geweldigen flag.

Geheel anders is het gefteld met de Sidder-aal. Als men deze met metaal aanraakt, ondervindt men eenen fchok. Eene keten of rij van menfchen ontvangt, even als met de electrike vlesch, alle te gelijk den fchok, wanneer een hunner den visch aanraakt. Dit gebeurt ook, wanneer de keten door water wordt afgebroken; doch wordt dezelve door de vlam van een licht afgebroken, dan volgt er geen fchok, noch door de Sidder-aal, noch door de Sidder-rog.

De werking, welke de Sidder-aal veroorzaakt, is veel fterker, dan die, welke de Sidder-rog verwekt. Toen de Heeren HUMBOLD en BONPLAND, in het jaar 1800, in de moerasfen van *Bera*, midden op de groote Steppe van *Callobozo*, in de Provincie *Venezuela*, op 8° 56′ Noorder Breedte, Sidderalen vischten, werden er paarden in het moeras

ras gejaagd, om door hun geweld de Sidder-alen te noodzaken aan den oever te komen. Verscheidene van deze paarden werden, binnen weinige minuten, door de alen gedood. De aal, die langs den buik van het paard glijdt, treft alle edele deelen te gelijk. Het bedwelmde paard zinkt naar den grond en stikt, daar het, in zijne bedwelming, te lang onder water blijft. De Heer VON HUMBOLD gevoelde, verscheidene dagen lang, de pijn, welke de herhaalde slagen van reeds afgematte Sidder-alen hem in armen en beenen hadden veroorzaakt.

Noch bij de Sidder-aal, noch bij de Sidder-rog werd de fijnste electrometer, door hare electrike organen, aangedaan, zelfs niet, wanneer de *Condensator*, door middel van metalen draad, met den geïsoleerden visch in gemeenschap gebragt werd. Het is voorts merkwaardig, dat deze dieren de electrike schokken geven, offchoon omringd door een *medium* of middenstof, dat bekend is als de beste geleider der electriciteit.

Wij hebben eene belangrijke beschrijving van de *Surinaamsche* Sidder-aal door FAHLBERG. Het levende exemplaar, dat hij, bij zijne proefnemingen, gebruikte, was 27 duim lang en 7 duim in omvang, de vinnen niet mêegerekend; van den rug tot den benedenrand der buik-vinnen was zij 6½ duim dik.

 Daar

Daar het dier eene kleine maag had, was zijn honger ſpoedig geſtild. Evenwel, zijn voedſel ſpoedig verteerd zijnde, moest het ook dikwijls op een' dag eten. Twee of drie levendige visſchen van twee duim lengte waren zijne geliefkoosde ſpijze; doch het weigerde ook ander voedſel van gekookt of raauw vleesch niet. Het naderde altoos met een' ſlag tot de levendige visſchen, en deze ſlag was altijd geëvenredigd naar de grootte van het voorwerp. Had de aal veel honger, dan gaf zij ook vaak aan den perſoon, die haar voedſel bragt, een' ſlag aan den vinger of arm. Over dag was de visch zelden ſtil. In den vroegen morgen rustte hij, en hield zich dan digt aan de oppervlakte van het water. In het water was zijne kleur donker graauwachtig blaauw, behalve de onderſte deelen van den kop en de buik, wier kleur witachtig graauw was, met onregelmatig verſpreide donkerder vlekken. Doch wanneer men hem eenigen tijd uit het water gehouden had, om proeven te nemen, dan veranderde de kleur van zijn ligchaam eenigzins in het violette, met zwarte, hier en daar verſpreide, vlekken van ongelijke grootte.

De Heer FAHLBERG vergelijkt de electrike kracht van dezen visch, als hij zich in het water bevindt, met de lading van eene flesch van 70 vierkante duimen bekleedſel, met eene

la-

lading van 10 tot 15 graden volgens ADAMS *Quadr. Electrometer*. De fchok plantte zich voort langs eene rij of keten van verfcheidene perfonen. Dezelve was fterker, wanneer men de verbinding maakte door een koperdraad, dan wanneer men deze door eene keten bewerkftelligde. Hij was het fterkst, wanneer de visch door de beide perfonen, die zich aan de einden der rij bevonden, met een metalen ligchaam werd aangeraakt, en wel aan de borst-vinnen; maar daarentegen het zwakfte, wanneer de een den visch en de ander het water aanraakte. Werd de visch met de ééne hand in het water aangeraakt, dan was de fchok minder, dan wanneer men hem met beide handen (vooral als men met de eene hand den hals en met de andere den ftaart vatte) aanraakte. Zoo lang het dier in het water was, kon men, bij elektrike ontlading, geen' vonk ontdekken. In een koperen geïfoleerd vat, welks water, door eene keten, met eene elektrike vlesch verbonden was, toonde de visch, terwijl de Electrifeer-machine werd omgedraaid, geen teeken van ongerustheid, hoewel men vonken, met eenen *Conductor*, uit het water haalde. Doorgaans hield de visch zich gedurende de proefnemingen, in het midden van het water. Wanneer hij, echter, toevallig de keten aan-

raakte, op het oogenblik der ontlading, of wanneer hem een vonk uit den kop getrokken werd, op het tijdſtip, dat men hem uit het water nam, dan had er, over het geheele ligchaam, eene *convulsive* zamentrekking plaats. Buiten het water was de electrike kracht van den visch veel ſterker, en daar men zich tegen zijne ſchokken niet wel beveiligen kon, was het moeijelijk hem te behandelen.

Gedurende deze proefnemingen, ontdekte men in het donker eenige electrike vonken, wanneer, door de handen van twee perſonen of door andere geleiders, de beide einden van eene, op glas gemaakte en door eene kleine tusſchenruimte afgebrokene, ſtrook geſlagen tin met den visch in aanraking kwam. De electrike kracht van den visch nam van tijd tot tijd af; hetwelk misſchien veroorzaakt werd, door de bekrompene plaats, waar hij zich bevindt. Eerlang ſtierf hij. Eene merkwaardige zaak is het, dat men bij de electriciteit van dezen visch geene aantrekking of afſtooting van ligte ligchamen heeft beſpeurd, gelijk anders bij electrike voorwerpen het geval is.

Toen men het dier ontleedde, bleek het, dat deszelfs zenuwen zeer groot waren. Weinige dieren en geen der bekende visſchen hebben, in evenredigheid met hun ligchaam, grootere zenuwen, dan deze aal. Vooral verdient de

groo-

groote menigte van zenuwen, welke naar het electrike orgaan loopen, alle opmerkzaamheid. Het derde en ſterkſte paar, dat met regt het electrike paar mogt genoemd worden, begint aan de achter lappen van de kleine herſens, juist bij de vereeniging van deze met het ruggemerg. Men vergelijkt GELBERTS *Annalen der Physik.* B. XIV. p. 416. B. XXII. p. 1. W.

V.

Over zekeren dans, welken de Negers van de kust van Guinea *hebben meêgebragt.*

De grond, waarop deze dans geſchiedt, wordt met eenen rooden, blaauwen of witten doek belegd, waarop met wit of zwart krijt verſcheidene kruiſen, als mede zon en maan geteekend worden. Er danst ſlechts één perſoon, man of vrouw. Deze is wonderlijk verſierd met kralen en andere dingen, waaraan het bijgeloof eene bijzondere werking toeſchrijft. Hij houdt in de hand één houten zwaard of een' bezem. Door menigerlei ſprongen en wendingen van het ligchaam, vermoeit de danſer zich dermate, dat hij, binnen korten tijd, ademloos op den grond

grond valt. Zoodra hij gevallen is, befchouwen de omftanders hem als *geinspireerd* en met hoogere krachten begaafd. Zij wanen, dat hij, in dezen toeftand, het vermogen heeft, om ziekten te genezen, dat hij maken kan dat hunne heeren en meesters hun genegener worden en dergelijke meer. Men doet hem daarom verfcheidene vragen, waarop hij antwoordt; en men volgt altoos zijnen raad.

Daar hierdoor groote nadeelen ontftaan zijn, heeft de regering dezen dans verboden, en bepaald, dat vrijgelatene Slaven, die dezen dans, uitvoeren, hunne vrijheid weder zullen verliezen. De Slaven, die men op dezen dans betrapt, worden ftrengelijk geftraft. Evenwel, men heeft deze wet niet met kracht gehandhaafd, dewijl alle Slaven zich overtuigd houden van de *inspiratie*, welke deze dans veroorzaakt. Zij noemen denzelven *Water-mama*. Hier komt nog bij, dat verfcheidene Blanken, vooral van het vrouwelijke geflacht, meer of min aan de geheime kracht van dezen dans, en alzoo ook aan het vermogen om voorfpellingen te doen, welke dezelve moet voortbrengen, geloof flaan. Ondertusfchen heeft toch het gezegde verbod ten gevolge gehad, dat de dans niet meer in de nabijheid van de ftad gefchiedt, maar op groote afftanden van dezelve, op afgelegene en eenzame plaatfen.

Zij wanen, dat de *inspiratie* gefchiedt, door

eene

eene ſoort van vrouwelijk ſpook (de *Water-mama*). Dit ſpook woont in het water. Om hetzelve te vereeren, beſprengen zij hun hoofd met water, als zij voor de eerſte maal over eene rivier of beek varen. Zij, die voorgeven dit ſchepſel der inbeelding gezien te hebben, beſchrijven deszelfs gedaante als die van eene Zee-nimf of *Sirene*.

Ook onder de *Indianen* heerscht het geloof aan zulke wezens, die in het water leven; zij noemen dezelve *Lugkukuyaha*. Misſchien heeft, gelijk ik reeds te voren heb aangemerkt, de *Manate* tot deze fabels aanleiding gegeven.

VI.

VI.

Nadere Berigten omtrent Barbadoes (*).

Bij de reeds gegevene berigten omtrent *Barbadoes*, moet ik nog het volgende voegen: Dit eiland is omtrent 21 mijlen lang, en 14 of 16 mijlen breed. Het heeft 106471 *Acres* land, waarvan het grootste gedeelte bebouwd wordt. Men heeft hier zeer aanzienlijke Suiker-plantaadjes; de Katoen-plantaadjes zijn van minder belang; deze zijn zelden meer dan 150 of 200 *Acres* groot. Er wordt hier niet meer Koffij geteeld, dan noodig is voor binnenlandsch gebruik. Het Katoen lijdt minder door de droogte, dan eenig ander *Westindisch* voortbrengsel; doch het Katoen dat hier gewonnen wordt, schijnt niet van de beste soort te zijn.

De grond van *Barbadoes* bestaat in eenige dalen, en in de nabijheid van *Bridgetown* uit eene zwarte aarde. Deze is echter niet zeer dik, en doorgaans vindt men onder haar Kalksteen, die door *Madreporen* gevormd is.

Op

(*) De Heer VON SACK deed, bij zijn tweede verblijf te *Surinamen*, andermaal eene reis naar *Barbadoes*.

Op andere plaatſen beſtaat de grond uit roodachtig leem. Wordt deze goed en behoorlijk geſcheurd en fijn gemaakt en als dan gemest, dan levert hij eenen rijken oogst; maar wordt hij aan zich zelven overgelaten en is hij blootgeſteld aan de zon en de lucht, dan wordt hij zeer hard en onvruchtbaar.

De jaarlijkſche uitvoer van *Barbadoes* bedraagt, door elkander gerekend, 9,400 tot 11,400 vaten Suiker, ieder van 1300 pond; 5400 of 6000 *Puncheons* Rum, ieder van 110 *gallons*; 20000 of 23600 pond Katoen; 5800 of 6000 zakken Gember. Tot onderhoud van de Negers, plant men eene groote menigte van Keerkrings-gewasſen, insgelijks Guinea-koorn (*Holcus urnicus.*) De Plantaadje *Balletown* kan als een voorbeeld van uitmuntende kultuur dienen. In het beste jaargetijde, worden daar dagelijks drie vaten Suiker gemaakt. Op dezen molen kunnen, echter, wanneer er genoegzame voorraad van riet voorhanden is, dagelijks vijf vaten bereid worden. Deze molen ligt op eene kleine hoogte, dat aan denzelven het voorregt verſchaft van met alle winden te kunnen malen. Om het handenwerk van eenen Neger uittewinnen, is er een aanbrenger gemaakt, die het riet tusſchen de rollen ſchuift; door middel van een ander werktuig, wordt het uitgeperste riet weggeſchoven, zonder dat daar-

toe menschen-handen noodig zijn. De Opziener HOLLINGWORTH houdt de geheele plantaadje in de beste orde.

De tegenwoordige bevolking van het eiland bedraagt, zonder de land- en zee-soldaten, omtrent 18000 Blanken, 3000 lieden van de kleur en 60000 Negers. Het bleek den schrijver duidelijk, dat *Barbadoes*, zonder nieuwen toevoer van arbeiders uit *Afrika*, zeer goed zijne plantaadjes kan laten bearbeiden. Hiertoe heeft veel bijgedragen, dat dit eiland reeds sedert lange beschaafd is geworden, en dat de landeigenaars van vader tot zoon en zoo verder op de plantaadjes gebleven zijn, en alzoo de beste gelegenheid hadden, om op middelen te denken, hoe zij de bevolking door Negers, op de plantaadjes geboren, het best zouden kunnen bevorden. Dit is hun ook zeer goed gelukt, en men kan hen, in dit opzigt, als voorbeelden ter navolging aan andere Kolonien voorstellen.

Hoewel dit eiland zelden door orkanen wordt beloopen, lijdt het toch veel door droogte, welke door het ganschelijk uitroeijen van de bosschen is veroorzaakt. Het ware misschien wel raadzaam, dat men een gedeelte van de rotsachtige streken, welke toch weinig koloniale waren verschaffen, wederom met boomen beplantte.

Barbadoes wordt altoos als eene der be-

lang-

langrijkfte plaatfen van *Westindien* befchouwd. Regelmatig komen hier, in elke maand, twee Paketboten uit *Engeland* aan. De eerfte, welke naar *Jamaica* beftemd is, ligt op *Barbadoes* aan, en keert dan langs de *Bahama*-eilanden terug; de tweede bezoekt, op zijnen togt naar de *Caraïbifche*-eilanden, naar *Dominica*, *Antigua*, *Montserrat*, *Nevis*, *St. Kits* en *Tortola*, insgelijks *Barbadoes*. Ook de Paketboot van *Surinamen* legt, bij hare terugreis naar *Engeland*, bij dit eiland aan. De fchepen, welke van *Noord-Amerika* komen doen ook doorgaans *Bridgetown* aan, om hier te vernemen, hoedanig de markt op de andere eilanden is.

Hoewel *Barbadoes*, over het algemeen, een der gezondfte eilanden van *Westindien* is, zijn daar, echter, eenige plaatfen, waar Rot-koortfen en fomwijlen zelfs de Gele-koorts heerfchen; *Bridgetown* ftaat hieraan het meest bloot, hetwelk misfchien veroorzaakt wordt, door de ligging der ftad, waarover in het Eerfte Deel is gefproken. Te voren is reeds over het kleine hoorn-vee op *Barbadoes* gefproken; het is dan ook niet iets ongewoons, dat men 18, 20, ja, 22 of 24 ftuks van hetzelve voor eenen wagen ziet, welke op de andere eilanden door vier osfen of twee paarden zou getrokken worden.

VII.

Over de Schulden van de Kolonie Surinamen *en het Systema van Finantien.*

In het jaar 1776, bedroegen de schulden van de Kolonie, volgens de berekening van MALOUET, tachtig millioenen guldens; waarschijnlijk zijn hieronder begrepen de Hypothecaire schulden der Plantaadjes. Hij berekent de zuivere winst der Planters $\frac{1}{10}$ van de geheele opbrengst; de Regering trekt $\frac{1}{5}$ (waarschijnlijk is hier onder begrepen de geheele opbrengst der Koloniale belastingen), 35 gaan aan assurantie, vracht en commissie-gelden, $\frac{3}{10}$ voor intressen van de Hypothecaire schulden en onvoorziene toevallen.

MALOUET zegt voorts, dat van de vierhonderd Huizen in de Kolonie, destijds, slechts twintig zonder Hypotheek waren en een aanzienlijk vermogen hadden. Op omtrent 100 Huizen was eene Hypotheek, welke $\frac{1}{4}$ of wel $\frac{1}{3}$ van derzelver waarde bedroeg; 150 waren voor de helft van hunne waarde, de overige 130 met eene som, welke $\frac{3}{4}$ van hunne waarde, ja, de geheele waarde bedroeg, en eenige zelfs boven de waarde bezwaard.

De-

Deze berekeningen van MALOUET, omtrent de fchulden der Kolonie, vereifchen eenige opheldering. Bezwaarlijk kan hij daaronder alleen de fchulden verftaan, welke op de Plantaadjes lagen. Destijds, 1776, waren er 400 plantaadjes, daaronder begrepen, de landerijen, met houtgewas. Het grootfte gedeelte der eigenaars bevond zich in *Europa*, en verfcheidene Plantaadjes waren in handen der fchuldeifchers. Volgens bovenftaande opgave zoude elke Plantaadje met 20000 guldens fchuld bezwaard geweest zijn, en daar de landerijen met houtgewas, welke bijna alle in handen van Joden zijn, maar eene geringe waarde hebben, zoude dit de fchuld der overige nog vergrooten, indien MALOUETS opgave zich alleen tot deze bepaalde. De fchuld was destijds op verre na zoo groot niet als tegenwoordig. De fom van papieren-geld is federt aanmerkelijk toegenomen, hoewel niet in de laatfte jaren. De huizen te *Paramaribo* konden toen niet wel met aanzienlijke fchulden bezwaard zijn; want de beste behoorden aan rijke eigenaars en waren onbezwaard; andere eigendommen, en vooral de flaven, behoorden tot de Plantaadjes, en het overige had te weinig waarde, dan dat het tot onderpand van aanzienlijke fommen zou hebben kunnen dienen. Destijds en nog verfcheidene jaren later, kon men de huizen en zelfs zeer goede Plan-

taadjes voor een' geringen prijs koopen; en eerst sedert 1795, is de waarde der landerijen en ook der Slaven, van jaar tot jaar, toegenomen.

Van eene Plantaadje, welke met groote sommen is bezwaard, kan de eigenaar niet op $\frac{1}{10}$ der opbrengst als zuivere winst rekenen. De intressen, de reparatien aan de gebouwen, de aankoop van Slaven en wat dies meer is, vermeerdert de schuld, en ten aanzien van menig eene Plantaadje overtreft de schuld, die door achterstallige intressen en uitgaven wordt veroorzaakt, de waarde der landerijen. De belastingen, uitgaven en dergelijke nemen een groot gedeelte van de winst weg. Is de markt met produkten overladen, zorgt men niet voor tijdige assurantie, gaan de schepen verloren, dan verliest de Planter alles.

Men heeft in de Kolonie *Surinamen* twee hoofd-soorten van belastingen; de eene werd aan de voormalige Compagnie van *Surinamen* betaald, de andere dient tot onderhoud van de Kolonie. Tot de eerste behooren de in- en uit-gaande regten, de hoofdgelden en de belastingen op de openbare veilingen. Tot de tweede rekent men de inkomsten, welke ter verdediging tegen de weggeloopene Slaven dienen, voor de algemeene behoeften, den Godsdienst en de Weeskamer.

Uit-

Uit- en In-gaande Regten.

Elk fchip, dat van *Surinamen* vertrekt, moet drie guldens per last betalen, indien het aan deze belasting niet alreede, bij deszelfs vertrek uit *Holland*, voldaan heeft; voorts $2\frac{1}{2}$ pCt. van alle de goederen, welke het naar *Holland* meêneemt. Dit wordt, volgens een oud Tarief aldus bepaald:

20 Stuiv.	voor	een vat		Suiker.
35 ——	—	100	pond	Katoen.
20 ——	—	100	—	Cacao.
15 ——	—	100	—	Koffij.
en 10 Gulden Bank-geld.				

De *Amerikanen* moeten zes guldens per last, twintig gulden Bank-geld, vijf pCt. voor de goederen, welke zij invoeren, en vijf pCt. van de Melasfe betalen, die het eenige is, dat zij mogen uitvoeren. In de laatfte jaren, zag men zich, echter, genoodzaakt, zoo wel aan de *Amerikanen*, als aan de overige neutrale volken, den in- en uitvoer van allerlei goederen, tegen zes guldens Contant per last, twintig guldens Bank-geld, vijf pCt. inkomende, en twee en een half en zes pCt. uitgaande regten toeteftaan. In het jaar 1755, werd bepaald, dat een Planter, die bezit nam van landerijen, diep in

het binnenland gelegen, jaarlijks eene belasting van twee tot vier ſtuivers van de *Acre* zou moeten betalen. Naderhand werd deze belasting op elke nieuwe bezitting gelegd. Men betaalde dezelve aan het Kantoor van in- en uitgaande Regten.

Kantoor van het Hoofd-geld.

Aan dit Kantoor betalen de Suiker-plantaadjes 50 pond Suiker, voor elken perſoon boven de twaalf jaren, die zich op de Plantaadje bevindt, zoowel Blanken als Zwarten, 25 pond voor ieder, die boven de drie en beneden de twaalf jaar oud is; kinderen beneden de drie jaren zijn vrij. Op de andere Plantaadjes, gelijk in het algemeen voor elk inwoner der Kolonie, wordt voor elk hoofd, het zij vrije of ſlaaf, boven de twaalf jaren oud, *f* 2 : 10 : - van drie tot twaalf jaren *f* 1 : 5 : - en van kinderen beneden de drie jaren niets betaald. Zij, die nog geene tien jaren in de Kolonie gewoond hebben, zijn van deze belasting vrij.

Kantoor van de Verkoopingen.

Hieraan betaalt de Commisſaris van de verkoopingen elken maand 5, 2½ en 3 pCt. van de ſommen welke de verkooping van onroerende

de goederen opbrengt; de kas ter verdediging tegen de weggeloopene Negers ontvangt 3 pCt. overdragt.

Kantoor der Modicque Lasten.

Dit is de eigenlijke kas van de Kolonie; daaraan wordt accijns betaald van ſterke dranken, welke van buiten worden ingevoerd, voorts zegelgelden en wat dies meer is. De waarde van een zegel voor Hypotheeken, beleeningen enz. moet altoos, hoe groot de ſom wezen mogen, een half pCt. van het kapitaal bedragen, hetwelk in het ſtuk beſchreven wordt. Van de roerende goederen wordt aan dit Kantoor, door den verkooper, 3 pCt. betaald. Herbergen betalen eene jaarlijkſche belasting 300 Guldens en Tapperijen 200. Eenige huizen enz. te *Paramaribo* betalen jaarlijks aan dit Kantoor eene jaarlijkſche belasting, en op andere heeft het eene Hypotheek, waarvan jaarlijks intresſen moeten betaald worden.

Kantoor van den Eerſten Exploiteur.

Deze heft verſcheidene ſchattingen, welke, in gevolge van geregtelijk onderzoek, ontſtaan. De opbrengst wordt geſtort in de kas der *Modicque* lasten.

Kerkelijke Inkomſten.

Aan den Kasſier van deze moet van elk ſtuk lands, buiten *Paramaribo* gelegen, *f* 2 : 10 : - betaald worden, ook ontvangt dezelve eene belasting van de begrafenisſen. De opbrengst van een en ander wordt in de kas der *Modicque* lasten geſtort.

Militaire Kas.

Hieraan betaalt een ieder, die van het nachtwaken vrij wil zijn, jaarlijks eene ſom van 50 guldens. Zij die het verzuimen, wanneer zij tot de nachtwacht worden opgeroepen, geven eene boete van 5 Guldens. Elke weduw betaalt jaarlijks *f* 9 : 2 : 8. De opbrengst van een en ander wordt, na aftrek van de kosten, in de kas der *Modicque* lasten geſtort.

Militaire kas der vrije Mulatten en Negers.

Alle vrije Negers en lieden van de kleur, die vrij van de nachtwacht wenſchen te zijn, betalen jaarlijks 50 guldens; alle, die nalatig blijven, wanneer zij opgeroepen worden, betalen eene boete van 3 guldens. Alle vrije vrouwsperſonen, dienstboden daaronder begrepen, betalen *f* 9 : 2 : 8. De opbrengst

brengst wordt, na aftrek van de kosten voor de wacht, in de kas der *Modicque* lasten gestort.

Auctie-ambt.

Hieraan betaalt ieder kooper 5 pCt. van elk voorwerp, dat hij op openbare veilingen koopt. Nieuwaangekomene Slaven maken hierop eene uitzondering, als zij verkocht worden, vóór dat zij eenen bepaalden eigenaar hebben, waarvoor slechts 2½ pCt. wordt betaald. Van de onroerende goederen betaalt men aan dit ambt 3 pCt., en 3 pCt. voor overdragt aan de kas der weggeloopene Slaven. De verkooper betaalt insgelijks 3 pCt. van den verkoop van landerijen, welke dan weder aan de kas der *Modicque* lasten komen. Verkoopingen, welke op regterlijk gezag geschieden, betalen aan deze kas niets; omdat deze belasting als dan onder de overige kosten worden berekend.

Weeskamer.

Deze kamer houdt zich bezig met de bezorging der nalatenschap van allen, die zonder uitersten wille komen te sterven. Zij neemt van alle gereede gelden, die in den boedel gevonden worden 2½ pCt., 5 pCt. van alle betaalde Hypotheeken en verkochte

goederen, zoo wel roerende, als onroerende; 10 pCt. van de ingevorderde ſchulden en aandeelen, als dezelve niet boven de 10000 guldens beloopen, in welk geval ſlechts 5 pCt. genomen wordt. De inkomſten van deze kamer worden in de kas der *Modicque* lasten geſtort. Twee Directeuren beſturen deze kamer, waarvoor zij een vast inkomen hebben, uit ſtraks genoemde kas.

Kantoor ter verdediging tegen de weggeloopene Slaven.

Dit neemt 3 pCt. van alle ingevoerde goederen, en 6 pCt. van de uitgevoerde, naar een tarief, dat de Regering, alle zes maanden, bepaalt. In 1812 was het tarif het volgende:

Een vat Suiker . .	100	Stuivers.
Gave Koffij de 100 pond	7	———
Wrakke Koffij de 100 pond	5	———
Zuivere Katoen de 100 pond	18	———
Onzuivere Katoen de 100 pond	11	———
Cacao de 100 pond .	7	———

Aan deze zelfde kas betaalt men 6 pCt. voor de ſterke dranken en Melasſe, welke in de Kolonie gebruikt of uitgevoerd worden, en 3 pCt. van de Koffij, Cacao, Katoen

toen en Suiker, welke in de Kolonie verkocht worden, ook wanneer dezelve bestemd zijn, om te worden uitgevoerd. Van timmer- en brand-hout betaalt men 11 pCt., van de winst en het inkomen der Plantaadjes 6 tot 11 pCt. Wanneer onroerende goederen aan een' ander' overgaan 3 pCt., ten ware dat dezelve openlijk verkocht werden, wanneer nog daarenboven 2 pCt. aan de kas der openbare Veilingen moet voldaan worden. Maakt men Slaven vrij, dan betaalt men voor elken mannelijken Slaaf 100 guldens, voor elke Slavin en een kind beneden de 14 jaren 50 guldens. Eindelijk betaalt men aan deze kas, zonder onderscheid van jaren of kunne, 1 gulden hoofdgeld voor elken persoon.

Openbare Belastingen.

De Kassier van dit Kantoor ontvangt 2 pCt. van de opbrengst van elk huis te *Paramaribo*. Inlandsche schepen moeten 1000 tigchel-steenen, welke zij als ballast meêbrengen, tot belasting betalen (*); vreemde vaartuigen betalen daarvoor en voor kaai-geld 20 guldens; voor elk ingevoerd paard, ezel of

(*) Door dezen maatregel, zijn de tigchelsteenen zoo goedkoop geworden, dat eene steenbakkerij te *Paramaribo* te gronde gegaan is.

of ſtuk rundvee *f* 2 : 10 :- De inwoners betalen voorts:

Voor een' wagen met twee wielen .	15	guld.
Voor een wagen met vier wielen .	30	—
Voor een paard	15	—
Voor een ſtuk rundvee . .	2	—
Voor een' ezel . . .	10	—
Voor eene kar . .	10	—

Van alle timmerhout, ruw of bewerkt, dat te *Paramaribo* wordt ingevoerd, betaalt men, naar gelange van de waarde. Eindelijk betaalt men 10 Gulden voor het *Acre* van de Houtplantaadjes, die aan het Kanaal van *Waneka* gelegen zijn, daarvoor moeten de boten in de nabijheid der Plantaadjes in goeden ſtaat gehouden worden.

Uit de opbrengst van de in- en uit-gaande tollen, worden het eerſte Bataillon Infanterie, het Corps Artillerie, de arbeiders bij hetzelve, en de Invaliden betaald, de gebouwen en ſchepen, welke het eigendom der Compagnie zijn, behoorlijk onderhouden, alsmede de vestingen *Zeelandia* en *Amſterdam* en de Redoutes *Frederici*, *Leyden* en *Purmerend.*

Zijn de inkomsten der klasſe, welke de belasting op de openbare verkoopingen ontvangt, niet toereikende, om hare uitgaven goed te maken, dan moet deze kas te hulp ko-

komen, gelijk zij ook alle kosten voor de magazijnen, het inkomen van den Gouverneur Generaal, een gedeelte van de tractementen der leden van den Raad, de bezoldiging van den Opper-boekhouder en van den Ontvanger dezer kas zelve en van deszelfs onderhoorigen moet betalen.

Kantoor van het Hoofdgeld.

Het geld, dat hier ontvangen wordt, alsmede de Suiker, wordt aan de Compagnie van *Surinamen* afgegeven; van de Suiker houdt men alleen 4 of 5 vaten, ten gebruike van de Hospitalen, en van het geld trekt men af het tractement van den ontvanger en van deszelfs onderhoorigen. Uit deze kas werden ook de onkosten voor dat gedeelte der Compagnie, hetwelk te *Amſterdam* was gevestigd, gevonden, alsmede alles betaald, wat uit *Holland* voor de magazijnen aan ammunitie, levensmiddelen, kleeding enz. gezonden wordt, voorts de uitgaven voor de Hospitalen, het handgeld en de equipering der rekruten. In de laatſte jaren heeft, echter, deze kas hare gelden gegeven tot onderſtand van het kantoor der in- en uit-gaande regten, ten einde daar de uitgaven voor de magazijnen te dekken. Het overſchot werd in ſuiker en wisſels overgemaakt.

Kan-

Kantoor van de Verkoopingen.

De inkomſten van dit Kantoor werden, bij eene overeenkomst tusſchen de Compagnie van *Surinamen* en de Regering, met toeſtemming van de aanzienlijkſte inwoners, aan de Compagnie afgeſtaan, onder voorwaarde, dat het geld tot verbetering van de vestingen *Amſterdam* en de Redoutes *Leyden* en *Purmerend* zouden beſteed worden, en dat de Regering, te allen tijde, de vrijheid zoude hebben, om te onderzoeken, of deze vestingen in behoorlijken ſtaat gehouden worden, en of het geld tot het bedoelde einde wordt beſteed. Wanneer er buitengewone omſtandigheden plaats hebben, zijn de inkomſten van dit Kantoor niet toereikende, om de genoemde vestingen te onderhouden; als dan wordt het te kort uit de kas der in- en uitgaande regten genomen.

Kantoor der Modicque lasten.

Uit deze kas wordt, gelijk reeds gezegd is, alles betaald, wat tot de burgerlijke adminiſtratie der Kolonie behoort. Zij betaalt alle burgerlijke ambtenaren, behalve de ontvangers der onderſcheidene belastingen, die hun tractement nemen uit de kas, welke onder hun beheer ſtaat; zij onderhoudt de oude gebouwen,

wen, bezorgt de gelden voor nieuwe, alsmede de onkosten voor crimineele zaken, wanneer de misdadigers, gelijk doorgaans het geval is, onvermogend zijn, om te betalen. De Hospitalen, de inrigtingen te *Saramaca* ter genezing van melaatfchen worden ook uit haar onderhouden. Eindelijk moet zij, wanneer de eene of andere kas voor hare behoeften niet toereikende is, het ontbrekende aanvullen.

Kantoor van den Eerften Exploiteur.

Dit ftort het geen overfchiet in de kas voor kerkelijke inkomften, die het tractement van eenen Directeur, Boekhouder en Kasfier betaalt. Wat hier overblijft komt in de kas der *Modicque* lasten.

Militaire kas en die voor de Militie der vrije Mulatten en vrije Negers.

Beide betalen hare ontvangers, wachtmeesters, olie en kaarfen, die in de wachthuizen verbrand worden. Het overfchietende komt in de kas der *Modicque* lasten.

Auctie-Kas.

Deze betaalt een gedeelte van het inkomen der Vendumeesters, het geheele inkomen van den

den Boekhouder en dat van drie of vier onderhoorigen, uit de belasting van 3 pCt., welke zij ontvangt.

Kas van de gelden ter verdediging tegen de weggeloopen Negers.

Uit deze kas worden de uitgaven gevonden, die vereischt worden, om de Kolonie tegen de aanvallen der Bosch-negers te verdedigen; zij betaalt de kosten voor het Cordon, de foldij van het tweede en derde Corps Infanterie, die van de Blanke en Zwarte fcherpfchutters, den afkoop van Negers, die hunne vrijheid bekomen, omdat zij twee of drie jaren als Soldaat hebben gediend, het onderhoud der Invaliden, de gefchenken, welke jaarlijks aan de Bosch-Negers gedaan worden en eindelijk het inkomen van den Ontvanger en deszelfs onderhoorigen.

Kas van de Openbare Belastingen.

Deze betaalt het onderhoud der wegen, ftraten en bruggen binnen en in den omtrek van *Paramaribo*, alsmede de kaai, zoo verre de ftraten loopen, voorts het inkomen van haren Secretaris, Boekhouder, Kasfier, Directeur enz. Zelden zijn de inkomften van deze

kas

kas toereikende, om alle deze uitgaven te beſtrijden, als dan moet de kas der *Modicque* lasten het te kort aanvullen:

Uitvoer van het jaar 1784 tot 1794.

Vaten Suiker . .	186397	Guld.
Koffij . . .	188,893191	
Cacao . . .	4,737547	
Katoen . . .	9,205757	

In- en uit-gaande tollen van 1784 tot 1794	4,448164:4:-
Voorſchotten . . .	2,334238:5:-

Kas ter verdediging tegen de Weggeloopene Slaven.

Ontvangst van 1784 tot 1794 . .	5,466566:-:-
Uitgaaf	5,620930:-:-.

Modicque Lasten.

Ontvangst . . .	1,213564:6:-
Uitgaaf	1,517804:-:-

Openbare Lasten.

Ontvangst	14,378:-:-
Uitgaaf	15,247:9:8

Hoofd-geld.

Ontvangst . . .	985531:5:-
Uitgaaf	75549:-:-
Ontvangst in Suiker . .	595650 ponden.

Verkoopingen.

Ontvangst van 1788 tot 1803 . .	1197812: 9:1
Uitgaaf	831663:17:—

VIII.

T A B E L L E N

OVER DEN JAARLIJKSCHEN UITVOER VAN SURINAMEN, IN DE LAATSTE EEUW, VERGELEKEN MET DIE VAN DEN TEGENWOORDIGEN TIJD.

Jaarlijkſche uitvoer van Surinamen, *ſedert het beg*
bij de Nederlandſche *Ambtenaren gehoud*
NASSY, *in zijne berig*

Jaren.	Vaten Suiker.	Ponden Koffij.	Ponden Cacao.	Ponden Katoen.	Ponden Tabak.	Ponden Rocou.
1700	10500	—	—	—	—	—
1701	10500	—	—	—	—	—
1702	10572	—	—	—	—	—
1703	10700	—	—	—	—	—
1704	12100	—	—	—	—	—
1705	12860	—	—	—	—	—
1706	14680¼	—	900	600	—	100
1707	18799¾	—	925	325	—	—
1708	12125¾	—	—	—	—	300
1709	18701	—	—	743	—	600
1710	15661	—	—	1543	—	—
1711	21546¼	—	—	—	—	—
1712	22659½	—	—	2587	—	—
1713	14568½	—	—	2765	1215	1712
1714	22028½	—	—	2032	—	6865
1715	19532¼	—	400	1780	—	4429
1716	17639¾	—	800	900	—	4700
1717	14552½	—	—	708	—	1873
1718	12435½	—	1200	1488	—	2100
1719	17316¼	—	—	760	—	2169
1720	19480¼	—	—	1550	—	1000

eeuw tot 1784, *volgens de registers, welke hieromtrent het eerst bekend gemaakt, door* M. J. B.
Kolonie Surinamen 1788.

Ponden Indigo.	Ponden Letter-hout.	Ponden Bijen-was.	Ponden Verw-hout.	Galls. Copal.	Oncen Goud.	Ponden Symaruba.
—	2300	—	—	—	—	—
—	3100	—	—	—	—	—
—	1350	—	—	—	—	—
—	4700	—	—	—	—	—
—	6800	—	—	—	—	—
—	8700	—	—	—	—	—
—	10600	—	—	—	—	—
—	10800	—	—	—	—	—
—	4500	—	—	—	—	—
—	7758	—	—	—	—	—
150	20000	—	—	80	—	—
138	30920	—	—	16	—	—
—	46645	—	—	46	—	—
1328	18685	—	—	—	—	—
532	9424	—	—	—	—	—
109	65611	—	—	—	—	—
100	36049	—	—	—	—	—
1100	18602	600	—	13	—	—
—	—	—	—	80	—	—
180	1500	—	2700	36	—	—
—	1000	—	—	—	—	—

Jaren.	Vaten Suiker.	Ponden Koffij.	Ponden Cacao.	Ponden Katoen.	Ponden Tabak.	Ponden Rocou.
1721	25848⅓	—	—	2180	—	230
1722	29866⅛	—	—	2242	—	650
1723	20734	—	—	1540	—	200
1724	25818	5627	—	974	—	—
1725	22190¼	46086	390	865	—	—
1726	27833¼	142702	3249	300	—	300
1727	26660⅛	207373	4659	350	—	465
1728	25836	230162	1372	—	—	220
1729	26428½	272162	339	156	—	315
1730	27100	503667	—	—	—	—
1731	23241¼	530032	—	1230	—	783
1732	27336	1,101147	3168	191	—	714
1733	20756½	789097	2694	82	—	81
1734	22488	1,257,036	355	66	—	—
1735	17169¾	1,376335	3875	316	—	—
1736	25525¾	1,620,365	14556	333	—	—
1737	21560¾	3,256472	16933	437	302	—
1738	22648¾	2,401260	30315	1677	—	—
1739	19131	3,184933	56951	2206	—	—
1740	24228	4,971246	77853	3834	—	—
1741	25362½	4,863447	—	4056	—	—
1742	30693¼	2,765702	225089	1114	—	—
1743	19738¼	3,007014	256892	876	—	392

Ponden Indigo.	Ponden Letter-hout.	Ponden Bijen-was.	Ponden Verw-hout.	Galls. Copal.	Oncen Goud.	Ponden Symaruba.
250	20436	—	—	—	—	—
505	82385	—	—	—	—	—
—	111783	—	—	—	—	—
—	157908	—	—	—	—	—
—	17864	—	—	—	—	—
—	17000	—	—	100	—	—
—	5250	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
14	—	—	—	—	—	—
—	6830	—	—	—	—	—
—	9250	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	17621	—	35537	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	4056	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
270	11200	—	—	—	—	—

Jaren.	Vaten Suiker.	Ponden Koffij.	Ponden Cacao.	Ponden Katoen.	Ponden Rocou.	Ponden Indigo.
1744	22342¾	3,447121	407021	1025	—	—
1745	22853¼	7,592779	674744	528	—	—
1746	19691½	2,577864	547234	—	—	—
1747	18134½	4,100001	—	—	—	—
1748	20069	1,407547	310861	581	—	—
1749	22741¾	3,167021	287896	300	—	—
1750	30754¾	3,536339	338884	114	—	—
1751	28153½	4,331298	205307	3572	—	—
1752	28324	5,356480	313218	5217	—	—
1753	15280	2,888650	140319	8392	—	—
1754	19284	6,330745	145392	4959	—	—
1755	16417½	2,872562	85332	1803	—	—
1756	222501	6,763627	163712	1449	—	—
1757	18169	8,696486	107404	1838	—	—
1758	14998	6,789286	123842	785	—	—
1759	18737¾	10,859313	102012	2078	—	—
1760	21014	10,206487	128482	1292	—	—
1761	22173½	10,899749	142724	1134	—	—
1762	21961	12,239001	113228	6116	—	—
1763	21869½	13,712281	114108	8701	—	—
1764	20630	9,454390	131050	34341	—	—
1765	20121	160530	50780	—	—	—
1766	19820	2.300300	138119	—	—	—

Ponden Letter-hout.	Ponden Bijen-was.	Ponden Verw-hout.	Galls. Copal.	Ponden Tabak.	Oncen Goud.	Ponden Symaruba.
—	5700	—	—	—	—	—
7500	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	29045	—	—
—	—	—	—	1988	—	—
—	—	—	—	2168	—	—
—	—	—	—	2575	—	—
—	—	—	—	2730	—	—
11643	—	—	2000	5627	—	—
9897	—	—	1475	1420	—	—
43921	—	—	—	—	—	—
4861	—	—	—	—	—	—
7110	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	2700	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—

Jaren.	Vaten Suiker.	Ponden Koffij.	Ponden Cacao.	Ponden Katoen.	Ponden Rocou.	Ponden Indigo.
1767	21019	295132	208314	—	—	—
1768	21763	410532	257302	—	—	—
1769	20925	274320	227967	—	—	—
1770	14730	230547	168260	—	—	—
1771	20314	465714	213985	—	—	—
1772	19780	390945	93985	—	—	—
1773	16981	38199	185457	—	—	—
1774	13313	12,016117	516630	125128	—	—
1775	20255	13,300,000	73338	144428	—	—
1776	17350	12,750000	650155	330127	—	—
1777	16300	12,950500	720430	310725	—	—
1778	15975	11,150300	630170	280000	—	—
1779	14795	13,100800	530430	430175	—	—
1780	15700	11,750000	570350	650800	—	—
1781	16980	11,971116	571150	840200	—	—
1782	17327	10,812814	580345	975546	—	—
1783	15673	12,587535	490855	1,125454	—	—
1784	14324	12,913465	560194	1020587	—	—

*

Ponden Tabak.	Ponden Letter-hout.	Ponden Bijen-was.	Ponden Verw-hout.	Galls. Copal.	Oncen Goud.	Ponden Syma-ruba.
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—

※

Uitvoer van Surinamen *van* 1790 *tot* 1794.

Jaren.	Getal der Schepen.	Suiker. Vaten.	Koffij. Ponden Holl. Gewigt.	Cacao. Ponden Holl. Gewigt.	Katoen. Ponden Holl. Gewigt.	
1790	56	21,105	14,856275	517464	943,580	41100 Pond. Brafilienhout. 36933 Pond. Tab. 1820 Pond. Quasfia. 635 Pond. oud Koper. 170 Pond. Olijfantstanden.
1791	5	19,174	13,296620	571257	980345	25377 Pond. Tabak. 12510 Pond. oud Koper.
1792	47	17,050	7,044641	119131	1,130270	4 Vaten Melasfe. 16625 Pond. Tab. 700 Pond. Slangenhout. 235 Huiden. 11360 Pond. oud Koper.
1793	14	5,419	315507	29840	103305	800 Pond. oud Koper.
1794	75	24,283½	11,193690	350,444	1,223170	

Bovenftaande opgave behelst den uitvoer op Neutrale Schepen niet.

N° III.

Uitvoer naar Engeland *en* Ierland, *alsmede naar de* Britſche *Kolonien*
van 11 *Mei* 1804 *tot* 11 *Mei* 1811.

Uit het Register van het Tolkantoor, dat in 1804 te *Surinamen* werd opgerigt.	Getal der Tonnen.	Suiker.		Melasſe.		Rum in Vaten.	Koffij in Ponden Holl. Gew.	Cacao in Ponden Holl. Gew.	Katoen.
		Hhds.	Vaten.	Hhds.	Derdens.				
11 Mei 1804 tot 11 Mei 1805.	22300	21308	79	669	—	136	6,602028	128973	9918
12 Mei 1805 tot 11 Mei 1806.	15113	11505	216	2038	73	—	6,100755	273488	5195
12 Mei 1806 tot 11 Mei 1807.	19420	21932	1009	885	170	2	10,144194	185204	6139
12 Mei 1807 tot 11 Mei 1808.	17652	22625	37	304	78	25	4,852706	135411	7573
12 Mei 1808 tot 11 Mei 1809.	17915	19478	560	1857	220	106	7,561639	119865	6297
12 Mei 1809 tot 11 Mei 1810.	21952	17360	726	6161	677	303	3,818151	113855	4592
12 Mei 1810 tot 11 Mei 1811.	24282	16612	410	5881	369	114	6,504596	88245	7402

Uitvoer van 11 *Mei tot* 1811 *tot* 11 *Mei* 1812.

	Getal der Schepen.	Suiker.			Melasse.			Rum.	Koffij.	Cacao.	Katoen.
		Okshoofd.	Derdens.	Vaten.	Okshoofd.	Derdens.	Vaten.	in Punchons.	in Ponden.	in Ponden.	in Balen.
Geheel.	155	19456	93	971	6844	421	282	459	7,356188	112330	5427
van 11 *Mei* 1812 *tot* 11 *Mei* 1813.											
Geheel.	94	13984	59	479	5436	269	77	393	4,361070	119339	4239

Aanmerking. Een Engelsch Okshoofd (*Hogshead*) bevat 14553 Eng. Kubike duimen en is gelijk aan $1\frac{1}{2}$ Derde (*Terce*) het Vat (*Barrel*) is $\frac{1}{3}$ Okshoofd, het *Punchon* is $1\frac{1}{3}$ Okshoofd.

IX.

Aanmerkingen over de Tabellen van uitvoer van de jaren 1700 *tot* 1784.

Naar gelange de Koffij- en Katoen-teelt in deze Kolonie toenamen, nam de uitvoer van andere produkten af. De oorzaak hier van ſchijnt niet gelegen, gelijk de Heer H. C. NASSY meent, in de onbeſtendigheid der Planters, maar in de grootere winst, welke de genoemde artikels opleverden.

Ook de Tabak komt hier zeer goed voort en groeit op verſcheidene plantaadjes in het wild, maar dezelve is ſlecht, en men voert hier Tabak in uit andere landen. Zijn ſmaak is ſcherp, bitter en onaangenaam, en hoewel de Bosch-negers, die geene middelen hebben, om zich de ingevoerde Tabak te verſchaffen, de Inlandſche rooken, hebben de Negers op de Plantaadjes er toch eene afkeer van. Plant men op *Surinamen* Tabak, dan groeit tevens op het veld eene menigte van onkruid, dat door de Negers moet uitgerooid worden, en men kan deze, met meer voordeel, anders laten werken. Daar voorts de Tabak den

grond zeer uitput, zoude het niet raadzaam zijn, dezelve in eenen grond te planten, welke niet bemest wordt, maar verscheidene jaren moet braak liggen, om zijne verlorene krachten weder te krijgen.

De *Rocou* (*), welke hier gewonnen wordt, is van slechtere hoedanigheid, dan die, welke in verscheidene andere Kolonien groeit.

Het bouwen van de Indigo heeft men vooral daarom gestaakt, dewijl het bereiden van deze verwstof, welke zeer ongezond is, vele Negers deed bezwijken. Op de plantaadjes, waar men voorheen Indigo bouwde, vindt men ze nog in het wild.

Voorheen zond men het Letter-hout van hier naar *Holland*, waar hetzelve door schrijnwerkers werd gebruikt; thans heeft het Mahagonie-hout deszelfs plaats ingenomen.

Men vindt in de Tabellen het artikel *Verwhout*. Volgens de berigten, welke ik van de oudste Planters ontving, was dit eene soort van Sandel-hout, slechter van soort, dan het *Brasiliaansche*; voorts het *Purper-hout*, dat bij eene behoorlijke bereiding eene donker-roode kleur geeft.

Copal en *Symaruba* worden thans uit andere Ko-

(*) De verwstof, welke bekend is onder den naam van *Orleans*, en bereid wordt van het zaad der *Bixa Orellana*. W.

Kolonien, in grootere hoeveelheid, naar *Europa* gezonden, dewijl de *Indianen*, die deze artikels voorheen naar *Surinamen* bragten, door het toenemend getal der Bosch-negers, dieper in het Binnenland gegaan zijn.

Volgens NASSY, zijn, in het jaar 1735, 50 oncen goud van *Surinamen* naar *Holland* gebragt; doch een naauwkeurig onderzoek bij lieden, die dit konden weten, overtuigde den Schrijver, dat dit goud van de *Afrikaansche* kust gekomen was. Eerst federt den 21sten October 1745, nadat de werkplaats en de woningen voor de Mijnwerkers en Negers gereed waren, begon men in de bergen van *Victoria* naar goud en ertfen te graven. Vroeger had men toevallig kleine ftukjes goud gevonden, waaruit men ringen, tot geschenken, liet maken. Misschien is het niet onbelangrijk, dat ik hier een uittrekfel geve van het berigt der Mijnwerkers, die met het onderzoek van het Bergachtige gedeelte der Kolonie belast waren. Men vindt dit in BLOOMS Vervolg op zijnen *Surinaamschen Planter* van het jaar 1802.

Op den 6den October, vond men aan den boven *Commewyne*, waar men, op verscheidene plaatsen, naar ertfen zocht, eenige ftukken Berg-kristal.

Den 13den October werd berigt, dat men aan de boven *Tempaty-Creek*, op de Plantaadje *Blyenberg* een ader zwart gekristalliseerd

Agaat (*) van een' voet dikte had gevonden.

Den 14 October. Men schafte alle gereedschappen aan, om Porcelein te maken, omdat men meende de bestanddeelen daartoe in de bergen van *Victoria* gevonden te hebben. De Schrijver weet, echter, van goederhand, dat de daaruit gemaakte waren slechts het voorkomen van goed plat teel hadden (*fayence*).

Op den 3den Januarij 1746 werd een zak met verscheidene mineralen ingezonden.

Op den 5den vond men, bij het onderzoek van dezelve, daaronder eenige granaten, het geen tot verdere proefnemingen aanleiding gaf.

Op den 5 Mei, kreeg men berigt uit *Wayamoe*, dat men, op eene diepte van 46 voet, eene aarde gevonden had, waarvan 15 steen 8¼ oncen fijne stof gaven, welke men daarnevens zond.

Op den 11 Junij, berigtte de Heer BOSE, dat hij in den toegezondenen erts op de 100 deelen gewigts 2 deelen zilver had gevonden,

en

(*) Het is moeijelijk te bepalen welk eene delfstof onder *Zwart Agaat* bedeeld wordt. Men zoude denken kunnen, dat het *Obsidian* is geweest, indien er niet gezegd werd, dat het gekristallifeerd was. Doch was dit wel zoo? Men ziet uit alles, dat het geheele berigt afkomstig is van zeer onkundige Mineralogen. W.

en uit eenen erts, door HILDEBRAND hem toegezonden, anderhalf deel. Ook wilde hij beproeven porcelein te maken.

Op den 11 Julij, werd berigt, dat de Bosch-negers, terwijl de Mijnwerkers aan hunnen arbeid en de Negers, met weinige Vrouwen, op de Plantaadje aan het werk waren, *Victoria* overvallen hadden. De kruidkundige W. BECK, die te huis was, werd vermoord, alle gebouwen werden afgebrand; drie Negerinnen en een kind werden weggevoerd, en alle gereedschappen van staal en ijzer alsmede alle levensmiddelen geroofd.

Op den 7 Januarij 1747, werden verscheidene delfstoffen, die veel deden verwachten, naar *Paramaribo* gezonden.

Op den 30 Maart, werd de plantaadje *Beaumont* door de Bosch-negers overvallen. Deze vermoordden drie Blanken, waaronder de Opper-gezworene en de Mijnwerker BERKWYZEN.

Op den 10 Julij, werden eenige ertsen van *Tempaty* gezonden, welke groote verwachtingen deden ontstaan, dat zij zilver bevatteden; de uitkomst beantwoordde aan die verwachting niet. De Mijnwerkers verlieten derhalve dit oord en begaven zich naar *Victoria*, dat boven aan de rivier *Surinamen* ligt, ten einde het aldaar begonnen werk met meer kracht doortezetten.

Den

Den 29 Julij werd berigt, dat een Neger door de Bosch-negers vermoord was.

De Negers, die te gelijk met de Mijnwerkers aangefteld waren, liet men naderhand timmerhout bewerken.

In eenen brief van de Compagnie van *Surinamen* van den 31 December 1745 aan den Gouverneur MAURITIUS komt het volgende berigt voor van den Heer VOS omtrent de proeven, welke hij op de gevondene en toegezondene ertfen genomen had.

In den rooden fteen (E. H. B. N. 1, 2, 3, 4 uit de *Commotibo Creek*) geven 100 deelen gewigts, $7\frac{1}{2}$ deelen zilver en fporen van goud.

Eene foort van groenen fteen (N 3 L. G) $\frac{1}{2}$ deel zilver een eenig fpoor goud.

Eene foort van zwarten fteen (N 8 en 9 uit de *Commotibo*) $\frac{1}{2}$ deel zilver en fporen van goud.

Een roodachtige fteen (N 3 L. G.) $\frac{6}{8}$ deelen zilver.

Een witte losfe fteen (N 1 uit de *Quassi Creek*) $\frac{6}{8}$ zilver en fporen van goud en zilver.

In eenen anderen brief der Directeuren van de *Westindifche* Compagnie aan den Generaal MAURITIUS van den 9. December 1748, werdt vooral over gebrek aan edele metalen geklaagd, en dezelve behelst tevens een bevel, om alle be-

bedienden van de Compagnie te ontſlaan, de ſlaven op de voordeeligſte wijze te verhuren en van alles eene *inventaris* optemaken.

Op den 24 September, gaf de opperſte van de Mijnwerkers een opſtel over aan de Regering van *Surinamen*, waarin hij een plan had ontworpen, volgens hetwelk het Mijnwerk te *Surinamen* voor de helft van de kosten en toch beter en met meer winst zou kunnen voortgezet worden.

De Heer BOSE zegt, dat, daar de *Europeanen* in het algemeen het heete klimaat niet verdragen kunnen, zulks destemeer bij de Mijnwerkers het geval moet zijn, die in het binnenland moesten arbeiden, waar de zieken nog minder verkwikking kunnen bekomen.

Tot hiertoe ſchijnt dan ook nog geen erts-ader ontdekt te zijn. BOSE is van oordeel, dat men tot het Mijnwerk *Creolen*, in het algemeen menſchen in deze Kolonie geboren, moet gebruiken, dewijl die aan het klimaat gewoon zijn. Men zou de menſchen vooraf de noodige minerale kundigheden moeten leeren, opdat zij, uit uitwendige kenteekens, het inwendige gehalte van de erts konden beoordeelen. Het is duidelijk, dat men niet aan de Zee-kust, maar in het binnenland naar erts moet zoeken. *Europiſche* Mijnwerkers zouden daar onmogelijk de ongemakken van het klimaat kunnen doorſtaan, indien zij al

het

het geluk mogten hebben, den eerſten aanval der gewone ziekten te boven te komen.

Men moest de *Creolen*, die de Metalen zouden zoeken, laten vergezeld gaan door andere, die de voornaamſte *Crecks* tot derzelver oorſprong moesten nagaan, en proeven nemen met het aldaar voorkomende zand en geſteente en met alle die gronden, welke een bijzonder voorkomen mogten hebben. Te *Paramaribo* moest men twee menſchen hebben, die de toegezondene mineralen onderzochten. Bleek het uit hun onderzoek, dat dezelve eene genoegzame hoeveelheid van edele metaal-deelen bevatteden, dan moest men, op de plaats, waar die mineralen gevonden waren, met vlijt en overleg de erts-aders opzoeken. Op deze wijze zoude men, in zes maanden, verder komen, dan op de ſtraks genoemde wijze in drie of vier jaren. Men zoude de groote onkosten, welke Mijnwerkers van hoogen rang vereiſchen, kunnen beſparen, tot dat het gebleken ware, of men, met voordeel, hier een volledig Mijn-werk konde ondernemen.

Op den 9 December 1748, ſchreef de Compagnie van *Surinamen* aan den Gouverneur MAURITIUS, dat hij allen arbeid tot de Mijnen betrekkelijk zou doen eindigen en aan de Mijnwerkers hun afſcheid geven.

X.

X.

Namen van verſcheidene Indiaanſche *ſtammen, die bij de* Arrawouken *bekend zijn* enz.

Addaraja. Eene *Indiaanſche* natie naar het Westen van de rivier *Corentyn*; zij worden beſchreven als rank en ſterk.

Addibanu. Een *Indiaanſche* ſtam, die aan de *Amazonen*-rivier woont; zij ſchijnen zeer wild te zijn.

Akulyu. Een ſtam van *Indianen*, die aan den boven *Corentyn* woont. Zij zijn naburen van de *Saramacca*-Negers, en men zegt, dat zij Menſchen-eters zijn.

Annekujunnu. Een *Indiaanſche* ſtam, in de nabijheid van den *Maraweine.*

Arrakallinu. Een *Indiaanſche* ſtam insgelijks in den omtrek van den *Maraweine* wonende.

Ittulinu. Een *Indiaanſche* ſtam, die in de hoogere ſtreken van het gebergte, over den *Maraweine*, woont. De Bosch-negers verhalen van dit volk, dat het zeer wild en krijgzuchtig is; zij vreezen vaak, dat zij van hetzelve zullen aangevallen worden.

Kaikussiannu. Een wilde ſtam aan den boven

ven *Copemane.* Deze *Indianen* ſchijnen Menſchen-eters te zijn.

Kulissiannu. Een ſtam van *Indianen*, welke door de *Europeërs Caraïben* genoemd worden.

Kamauwuja. Een groot en magtig volk, dat over de rivier *Oronoco* woont. Zij ſchijnen de gewoonte te hebben van de hoofden hunner kinderen, tot een onderſcheidings-teeken, plat te drukken.

Kumaya. Een ſtam van *Indianen*, die op een eiland wonen, dat *Juremehu* genoemd wordt.

Littumaku. Insgelijks een *Indiaanſche* ſtam.

Mahanau. Een volk aan de *Amazonen*-rivier, dat diep in het binnenland woont. Eene zeer woeste natie, welke men voor menſchen-eters houdt.

Manassu. Een weinig bekend volk, dat in het binnenland woont.

Nepupinu. Een volk, dat aan den mond van den *Oronoco* woont.

Pianakote. Een ſtam aan den boven *Corentyn.*

Taimakutti. Een ſtam aan den mond van den *Oronoco.*

Saliwanu. Een ſtam aan de bovenſte deelen van den *Oronoco* wonende.

Uttumaku. Een zeer woest volk, dat menſchen-vleesch ſchijnt te eten. Het woont boven aan den *Oronoco.*

Wa-

Waganu. Een volk, dat in de bovenste streken van den *Oronoco*, aan eene *Creek*, *Canuli* genaamd, schijnt te wonen.

Waquainu. Een volk aan de boven-streken van de rivier *Berbice.* Het enkelvoudige van dezen naam is *Wakani.*

Waraunu. Een *Indiaansche* stam, welke door de *Arrawouken* zeer veracht wordt.

Wauojana en *Wauojadu.* Een stam, die verre verwijderd aan de bovenste gedeelten van de rivier *Demerary* woont.

De optelling van de namen dezer volken kan ten bewijze dienen, welke verre reizen de *Arrawouken* doen.

Het is misschien geene onbelangrijke opmerking, dat de kinderen der *Arrawouken*, om eene bijzondere onderscheiding omtrent hunne ouders uittedrukken, altoos in het meervoudige van dezelve spreken. Vraagt men, b. v. waar is uw vader? dan antwoordt het kind: Zij zijn gaan visschen. Waar is uwe moeder? Zij halen *Cassava.* Deze *Indianen* geven aan hunne oudsten den naam van *Ebbebe.* Men hoort dit zelfs onder broeders en zusters. Een man, die aan eene oude vrouw zijne achting betoonen wil, spreekt haar met het woord *Ebbebe* aan. In de gewone taal heet eene vrouw *Hiaru*, eene weduw *Wadili* en een meisje *Cassaru.* Van eenige woorden in de taal der *Arrawouken* bedienen zich alleen

de vrouwen, en nooit worden deze door de mannen gebruikt; zoo zeggen, b. v. de vrouwen *Tare* (ja), de mannen daarentegen *Tasi*, en ter bevestiging voegen zij er bij *Ehe*.

De oudste onder het volk, of de *Ebbebe*, roept doorgaans des morgens: „De dag breekt aan, laat ons opstaan!" Dan komt de geheele familie bij elkander en beraadslaagt, wat zij dien dag te doen heeft. Willen zij eene verre reize doen, dan neemt de *Ebbebe* te minste zijne vrouw met zich, om het eten voor het geheele gezelschap te kooken, en alles wordt dan vrij evenredig verdeeld. Komen zij, op hunnen togt, in een ander dorp van denzelfden stam, dan worden zij zeer gastvrij onthaald. De eigenaar van de woning biedt zijnen gast eenen *Indiaanschen* stoel aan, en verontschuldigt zich, dat hij hem geen beteren kan geven. De gast antwoordt, dat hij den stoel zeer goed vindt. Hierop verlaat de gastheer de woning en zet zich voor dezelve neder, met het gezigt van den gast gekeerd. Zij geven voor deze zonderlinge gewoonte de volgende reden: „Honden en andere dieren staren elkander aan, als zij elkander ontmoeten; het past aan menschen niet hetzelfde te doen." Nu begint het gesprek. Deszelfs onderwerp bestaat in de avonturen van de reis en de omstandigheden, welke bij het jagen en visschen hebben plaats

ge-

gehad. Intusſchen wordt de maaltijd bereid; want een *Indiaan* laat nooit zijn' gast vertrekken, zonder hem vooraf eten te geven. Indien hij al niets anders in voorraad heeft, dan heeft hij toch wat ingemaakten visch en *Cassava*-brood. Den eerſten bereiden zij aldus: de visch wordt eerst met het ſap der bittere *Cassava* geſtoofd en dan zeer ſterk gekruid; aldus toebereid, kan dezelve lange bewaard worden. De gastheer verontſchuldigt zich, dat hij niet iets beters kan opdisſchen, daar de jagt voor hem niet voordeelig is geweest; de gast verzekert, echter, dat hij met het voorgediende volkomen te vrede is. Vóór dat hij het eten aanraakt, wacht hij, tot dat de gastheer daartoe het teeken geeft.

Men acht het onwelvoegelijk, dat de vrouwen met de mannen aan ééne tafel eten. Voor de vrouwen wordt eene andere toebereid, welke door eene mat van die der mannen afgeſcheiden is. De mannen houden hun geſprek met eene zingende ſtem, komen zij op omſtandigheden, die op hunne reizen of jagten hebben plaats gehad, dan wordt hun toon bijna weenende. De jonge *Indianen* hooren deze geſprekken met groote opmerkzaamheid, offchoon zij dezelve reeds vaak gehoord hebben. De maaltijd eindigt met de vraag aan den gast, of hij verzadigd is?

Zoo zachtzinnig als deze Wilden in hunnen

gewonen omgang zijn, zoo woedende worden zij, als zij dronken zijn. Daarom verbergen de vrouwen meestal, bij groote feesten, alle wapenen, om bloedige tooneelen te voorkomen. De natuurlijke inborst van de *Arrawouken* is zoo zacht, dat men gevallen kent, waarbij deze *Indianen* hunne, van ontrouw verdachte, vrouwen niet konden ſtraffen, dan na zich alvorens bezopen te hebben; maar als dan was ook derzelver leven in gevaar. Het is zeer te wenſchen, dat de Zendelingen van de *Moraviſche* Broeders, die alreede zoo veel hebben gedaan ter beſchaving van wilde Volken, ook op den zedelijken toeſtand der *Arrawouken* gelukkig zullen mogen werken.

De derde *Indiaanſche* Natie, welke naar *Paramaribo* komt, zijn de *Warauns* (*), welke grootendeels de grenzen van *Berbice* bewonen. In hunne kleeding komen zij veel met de *Arrawouken* overeen; doch zij beſchilderen hun ligchaam niet met *Rocou;* hierdoor is hunne kleur donkerder; ook baden zij zich niet zoo veel, noch houden zich zoo zindelijk, als de overige ſtammen. Voor het overige zijn de *Warauns* een vrolijk volkje; maar zij ſchijnen zeer ſlechte huishouders te zijn. Beloven hunne *Cassava*-velden eenen rijken oogst, dan brengen zij hunne dagen met

(*) Andere ſchrijven *Arrawaowes.*

met danſen en drinken door. Zij hebben zelfs de voorzigtigheid niet, welke de *Arrawouken* altoos in acht nemen, dat zij de groote wortels eerst uithalen en de kleine langer ſtaan laten. Zulks kost de *Waraums* te veel moeite, zij ſcheuren alles te gelijk uit den grond. Zij gebruiken ook een groot gedeelte van hunne *Cassava* tot het bereiden van ſterke dranken. Hebben zij gebrek aan levensmiddelen, dan vermengen zij het overſchot van hunne *Cassava* met de meelige zelfſtandigheid van de vrucht des *Groenharts* en met het merg uit den ſtam van den *Heyti*-palm. Is dit niet toereikende, om in hunne behoeften te voorzien, dan berooven zij de velden van hunne nabuaren. Doch bewaken de *Arrawouken* hunne akkers te zorgvuldig, dan dat de *Waraums* hun oogmerk kunnen bereiken, dan begeven deze zich tot de Planters en maken met dezelve een akkoord, dat zij hout zullen vellen of ander werk verrigten, voor eene zekere hoeveelheid van levensmiddelen. Doch zij zijn zeer trage arbeiders en moeten vaak door ſlagen aan het werk gebragt worden. Een *Arrawouke*, daarentegen, die dergelijk eene verbindtenis aangaat, zou volſtrekt geene ſlagen dulden, maar de plaats terſtond verlaten, waar men hem geſlagen had.

De vrouwen van de *Waraums* maken hang-

matten en aarden water-kruiken. De laatste vervaardigen zij op de volgende wijze. Zij nemen den bast van den *Kweepie*-boom, verbranden denzelven, maken het overschot fijn en vermengen dit met eene fijne klei. Uit dit mengsel maken zij eerst eenen platten bodem, naar gelange van de grootte van het vat; voorts maken zij met de hand stukken, die de gedaante van worst hebben; deze leggen zij boven op elkander op den bodem, drukken ze met den vinger plat en geven zoo aan het geheel de vereischte gedaante. Nadat het vat eenige dagen in de lucht gedroogd is, bakken zij het in eene groeve bij een zacht vuur. Somwijlen beschilderen zij het met verscheidene kleuren en bestrijken het naderhand met *Gummi Copal*, die zeer duurzaam is, doch geen kookend water verdraagt. Daar, echter, de *Warauns* maar zelden in de Kolonie komen, koopen de inwoners deze kruiken van de *Arrawouken* en *Caraïben*, die ze even goed maken.

Toen de eerste Kolonisten zich te *Surinamen* neêrzetteden, waren eenige slecht genoeg, om *Indianen* te rooven of gevangen te nemen en hen aan andere Kolonisten te verkoopen. Deze misdaad was te schandelijker, dewijl men onder de *Indianen* geene geborene slaven heeft, en zij, zelfs in hunne oorlogen, de gevangenen nooit tot slaven maken. Door deze

han-

handelwijze der *Europeanen* met regt verſtoord, vielen de *Indianen* de plantaadjes op de grenzen aan en verwoesteden dezelve te eenemale. Toen A. VAN SOMMELSDYK, in 1683, Gouverneur van *Surinamen* werd, was het zijne eerſte zorge vrede met de *Indianen* te maken; deze waren de drie ſtammen, de *Arrawouken*, de *Caraïben* en de *Waraüns*. Het eenige, dat de laatſte begeerden, was, dat nimmer weder iemand van hunne natie ſlaaf zou gemaakt worden. Dit werd hun op het plegtigſte beloofd, en men heeft altoos deze belofte ſtiptelijk gehouden. De *Indianen* gaven voorts hunnen wensch te kennen, dat eene ſoort van verwantſchap tusſchen hen en de Kolonisten zoude gevestigd worden. Dit werd ook door den Gouverneur toegeſtaan. Hij nam een meisje van de *Arrawouken* in zijn huis, dat aldaar gebleven is tot zijnen ongelukkigen dood in 1688, toen hij door de oproerige Soldaten vermoord werd. De *Indiaanſche* vrouw bleef ook naderhand bij de familie des Gouverneurs, en men zegt, dat zij den ouderdom van 80 jaren heeft bereikt.

Sints dien tijd hebben de drie gemelde ſtammen der *Indianen* altoos in vriendſchappelijke betrekking met de Kolonisten geſtaan, en bij gelegenheid van opſtand onder de Negers, werden deze vaak door de *Indianen*

uit de boſſchen verdreven, waar zij eene ſchuilplaats gezocht hadden. Doch ſedert de Boſch-negers een aantal van ſchietgeweeren bezitten, moeten de *Indianen* voor hun onderdoen, en zich meer binnenwaarts in het land begeven. Aan hun, die op het grondgebied der Kolonie teruggebleven zijn, geeft de Gouverneur nog jaarlijks een geſchenk, tot aandenken van den, met hen geſloten, vrede. Dit geſchenk beſtaat meest in voorwerpen tot opſchik, welke zij aannemen, niet als eene verſchuldigde ſchatting, maar als eene vrije gave, waarvoor zij dankbaar zijn. Ook geven zij, op hunne beurt, geſchenken, beſtaande in bogen, pijlen en dergelijke, ten teeken van hunne gehechtheid aan de Kolonie.

Ik wil hier nog bijvoegen, offchoon zeker niet zeer ter gepaster plaatſe, dat, volgens eene berekening van 1810 en 1811, de bevolking van de Kolonie *Surinamen* beſtond uit

2,029, Blanken.
3,075, Vrije lieden van de Kleur en Zwarten.
51,937, Slaven.

XI.

XI.

Aanmerkingen op de Reis van VON SACK *naar* Surinamen, *aan denzelven in de Kolonie zelve medegedeeld, door* A. J. BUIRMA, *Inspecteur van verscheidene Plantaadjes.*

Op bladzijde 70 van het Eerste Deel wordt gesproken over een Insekt, dat veel nadeel toebrengt aan den Katoen-oogst. Dit Insekt wordt de Katoen-worm genoemd, de *Engelschen* noemen het *the Sneel* (*). Het veroorzaakt groote schade, en men kent nog geen middel, om hetzelve te verdelgen. De voorslag om, in de nabijheid van de Katoen-plantaadjes, andere gewassen te planten, welke het Insekt liever als voedsel zou gebruiken, is wel zeer aannemelijk; doch men kent tot hiertoe zulk eene plant niet. De *Caralou* schijnt de eenige te zijn, waarvan het insekt houdt, maar het planten van dezelve zou weinig voordeel aanbrengen, omdat de insekten zoodra

(*) Waarschijnlijk verbasterd van *Chenille*, met welken naam de *Franschen* dat Insekt bestempelen. W.

dra zij de *Caralou* afgegeten hadden, zich op de katoen-planten zouden zetten.

Men heeft tot nog toe niet, op eene voldoende wijze, den oorſprong van de Katoen-rups opgegeven. Het meest waarſchijnlijke gevoelen is, dat, op zekere tijden, geelachtig bruine Nachtvlinders hare eijeren op de bladeren der Katoen-ſtruiken leggen, welke bij afwisſelend nevelachtig en warm weêr uitgebroed worden. Zonneſchijn bij droog weêr en hevige regenvlagen vernielen deze eijeren.

Men kan het duidelijk bemerken, als de wormen uitkomen, want dan beginnen de bladeren van de Katoen-ſtruik te krullen; en ſpoedig ontdekt men het inſekt op verſcheidene plaatſen der Plantaadje. Menigmaal zijn de verwoestingen, welke het aanregt, zoo groot, dat de bladeren der Katoen-ſtruiken, binnen vierentwintig, uren verteerd zijn.

Wat den raad van den Heer VON SACK betreft, om met Tabaks-rook, door middel van eene machine, gelijk aan die, welke men in *Engeland* gebruikt, om de ſchadelijke inſekten in de vruchtboomen te verdelgen, de katoen-rups te dooden, de al te groote uitgeſtrektheid der Katoen-plantaadjes zouden de uitvoering van dezen raad onmogelijk maken. Een boomgaard van vijf of zes *acres* grondvlakte kan men, op dergelijk eene wijze, van ongedier-

dierte zuiveren, maar bezwaarlijk eene grondvlakte van 200 tot 400 *acres*. Hoe vele machines, hoe veel Tabak en welk een aantal van ſlaven zouden er vereischt worden, om honderd- of twee honderd-duizend boomen te berooken? Maar vooronderſtel ook, dat een planter moeite noch kosten ſpare, en op elke tien *acres* eenen Neger plaatſe met eene dergelijke machine, wat zal deze uitvoeren, als men bedenkt, dat dikwijls, vooral aan de zee-kust, de Noorde-wind zeer heftig waait, die allen rook verdrijft? Daarenboven, wanneer het inſekt zich den eenen morgen vertoont, zijn reeds den volgenden alle de ſtruiken bladerloos. Zou men van het voorgeſtelde middel eene goede uitwerking kunnen verwachten, dan moest men bij elk dozijn boomen eenen Neger met eene rook-machine plaatſen.

Wanneer men dit alles in aanmerking neemt, dan twijfel ik zeer, of wel, op deze wijze, veel gedaan kan worden, tot verdelging van de inſekten. Het eenige middel was, misſchien, dat men alle de gekrulde bladeren, zoodra men ze ontdekte, liet afplukken; maar hoe vele handen zouden ook daartoe vereischt worden; en misſchien zou men dan aan menig eene ſtruik geen enkel blad kunnen laten, daar vaak alle gekruld zijn. Men neemt

al-

algemeen aan, dat de eijeren van het infekt in de gekrulde bladeren zitten.

De ruimte, welke men, in deze Kolonie, aan eene Katoen-ftruik geeft, bedraagt doorgaans zeven of acht vierkante voeten. Er ftaan dus nagenoeg 600 ftruiken op eene *acre*. Men rekent, dat een Neger vier of vijf *acres*, welke met Katoen beplant zijn, kan bewerken. Honderd fterke flaven zijn toereikende, voor eene Plantaadje van 400 *acres* grondvlakte.

De zamenftelling van de tegenwoordige Katoen-molens is niet de beste; doch wanneer men geene jongere Negers dan van 16 tot 18 jaren in dezelve laat arbeiden en hen dikwijls afwisfelt, dan zal men bevinden, dat het werk voor hun, die er aan gewoon zijn, niet zoo moeijelijk is, als men aanvankelijk meent. Vele geoefende Negers malen tusfchen de 25 en 30 pond, zonder het minfte ongemak te befpeuren. Vaak zag ik Negers meer dan 30 pond malen en wel alleen in de voormiddag-uren. Wat men ook tegen deze molens moge bijbrengen, zij zijn de beste voor *deze* Kolonie. Men zou hier ook met vrucht water-molens kunnen aanleggen, naardien hier verfcheidene kleine beken zijn. Windmolens zouden boven alle te verkiezen zijn, indien de wind hier flechts aanhoudend woei; doch

daar

daar het laatste het geval niet is, zouden zij niet aan het oogmerk voldoen.

Verscheidene planters, in de nabijheid van de zee-kusten, achten het voordeeliger, dat zij op de bezittingen, welke meer in het binnenland gelegen zijn, de levensmiddelen voor hunne Slaven koopen, dan zelve een gedeelte van hun' grond tot het bouwen van dezelve gebruiken. Evenwel is er geen twijfel aan, dat de *Tyes*, de *Cassava* en de *Bananas*, offchoon zij veel van den wind te lijden mogen hebben, in de nabijheid van de zee-kust, op eenen goeden grond, zeer wel zouden voortkomen.

Op bladzijde 94 van het Eerste Deel, in de noot, zegt de Heer VON SACK, dat men een veld, waarop nog nimmer gebouwd is, *Beri-bere* noemt; hij werd zeker, in dit opzigt, kwalijk onderrigt. Aan de rivieren, noemt men het *Standing-wood* (staand-hout); *Beri-bere* is land, dat onlangs aan de zee-kust, wáár geene boomen, maar alleen struiken van zes tot agt voet groeijen, bruikbaar en droog gemaakt is. *Beri-bere* is een naam, dien de Negers aan zulk land gaven, en beteekent los en moerassig land. De eerste Planters beschouwden dit land als geheel onbruikbaar; naderhand zag men, dat hetzelve tot het bouwen van katoen zeer goed was.

Rund-

Rundvee is in deze Kolonie fchaars, daar hetzelve hier niet zoo goed voortteelt, als in andere oorden van *Westindien.* De oude grond, waarop Koffij geteeld is, draagt zelden veel gras tot voeder voor het rundvee. Wordt het vee op zulk een land gedreven, dan vindt het weinig voedfel, daar de hitte van de zon, gedurende het drooge jaargetijde, den grond geheel uitdroogt en ongefchikt maakt, om gras voorttebengen. Op verfcheidene Plantaadjes zijn *Savannen*, waar men, reeds langer dan vijftig jaren, rundvee houdt, en deze zijn, echter, weinig gefchikt, om tot beplanting met andere produkten te dienen. Het beste, wat men in deze Kolonie doen kan, is, dat men zulke landen met ftruiken laat begroeijen. De Heer BLOM heeft hier over, in zijne *Befchrijving van Surinamen*, breedvoerig gefproken.

Op bladzijde 96 van het Eerfte Deel, fpreekt de Heer VON SACK over het nadeel, dat voor de Koffij ontftaat, door het tegelijk afplukken van rijpe en onrijpe vruchten. Wierden de Koffij-boonen aan den boom volkomen rijp en droog, dan zouden zij zeker beter zijn van fmaak; maar verfcheidene zamenloopende omftandigheden maken het onmogelijk in deze Kolonie dit aftewachten. In *Arabië* ftaan de Koffij-boomen aan de helling der bergen, en

en waarſchijnlijk valt daar weinig regen. In deze Kolonie, daarentegen, ſtaan de Koffij-boomen op lage landen; daar vallen zware regenbuijen, vooral in het begin van den Koffij-oogst; dit veroorzaakt, dat de Koffij-bonen in de ſloten vallen, waar zij als dan met het water weggevoerd worden. Dit verpligt de Planters, de Koffijboonen zoo ſpoedig mogelijk te laten plukken. Men vooronderſtelt in de Kolonie, dat dezelve rijp zijn, wanneer zij hare volle grootte hebben en de kleur van eene rijpe kers. Door eene zachte drukking, vallen de boonen uit den ſchok, en laten in den laatſten eenig zoetachtig ſap achter.

Op bladzijde 111 van het Eerſte Deel, wordt over de geheime verbindtenisſen onder de Negers geſproken. Men mag vooronderſtellen, dat op elke Plantaadje eene ſoort van geheime verbindtenis plaats heeft, die, echter, geene bijzondere opmerkzaamheid verdient; men kan daarover, in allen gevalle beter ſpreken, dan ſchrijven. De Blanken moeten de Zwarten en vooral de Bosch-negers als vijanden beſchouwen. Het is best altoos tegen derzelver onverwachte aanvallen op zijne hoede te zijn; want fraaije beloften, toegevenheid en kleine geſchenken helpen weinig, in tijd van nood.

Ik twijfel er zeer aan, of de Bosch-negers, die meest *Creolen* zijn, naar *Afrika* zouden willen gaan. Een Neger heeft eene groote gehechtheid aan de plaats zijner geboorte en verlangt niet dezelve te verlaten. Men kan niet genoeg de vriendschap der *Indianen* zoeken, en de raad van den Schrijver, in dit opzigt, is lofwaardig.

Op bladzijde 129 des Eersten Deels, schijnt de Schrijver te meenen, dat de Schapen in deze Kolonie niet goed voortkomen. Hij werd te dezen aanzien kwalijk onderrigt. Zij komen hier zoo goed voort, als in eenig ander land, en hun vleesch verkiest men, wat den smaak betreft, boven het *Europische*; maar zij zijn niet zoo groot en zwaar. Hun wol is slecht; de meeste hebben glad haar, gelijk aan dat der geiten; en wanneer men hier *Europische* schapen invoert, worden dezelve meestal mager en ziekelijk, ten gevolge van het klimaat. Worden zij geschoren, dan groeit hunne wol niet weder aan en hunne jongen krijgen haar. Daarom houdt men de Schapen met glad haar, in deze Kolonie, voor de beste.

Op het gene de Heer VON SACK, bladzijde 132 van het Eerste Deel, omtrent de Opzieners van Plantaadjes zegt, moet ik het volgende aanmerken: Onder alle klassen der

Maat-

Maatſchappij, vindt men goede en ſlechte gewoonten; dit is zeker ook het geval ten aanzien van de Opzieners of Directeurs der Plantaadjes in deze Kolonie. Wat, echter, de wreedheden betreft, met welke de ſlaven in de Kolonie behandeld worden (waarover onwetende en kwalijk onderregte reizigers vaak zoo breed uitwijden en valſche geruchte verſpreiden), dezelve ontſtaan veelal uit gebrek aan behoorlijk onderzoek van de zijde der genen, die het belang der Plantaadje behooren waartenemen. Ondertusſchen nemen de toegevendheid en zachtheid, waarmede thans de ſlaven behandeld worden, als zij iets misdreven hebben, dagelijks toe, maar blijkbaar tot nadeel van de goede orde in de Kolonie.

Goede tucht, gelijk geregelde orde met doelmatige ſtrafoefeningen, is voor de Slaven even zoo noodzakelijk, als eten en drinken. *Europeanen*, die pas in de Kolonien zijn aangekomen, hebben doorgaans groot medelijden met de Negers; doch als zij hier twaalf maanden geweest zijn, vooral als zij op eene Plantaadje woonen, wordt dat medelijden aanmerkelijk minder. Zij worden dan met de gevoelens, gewoonten en grondbeginſelen der Negers meer bekend. Doch men moet hier verſcheidene jaren geweest zijn, vóór dat men

weten kan, hoe men de flaven op de doelmatigfte wijze zal behandelen.

Op bladzijde 133 van het Eerfte Deel, fpreekt de Heer VON SACK over de middelen, waardoor men het werk op de Plantaadjes voor de flaven gemakkelijker zou kunnen maken. Men zou ook waarlijk, bij de bewerking van het land, dat voor den Suikerbouw beftemd is, veel nut van den ploeg kunnen trekken, en het is zonderling, dat de Planters zich van denzelven niet bedienen. Gedeeltelijk moet men misfchien de oorzaak daarin zoeken, dat het niet noodig is, telkens het land te breken, en dat Paarden, Osfen en Ezels in de Kolonie zeer duur zijn; ook weten de Negers niet met den ploeg omtegaan. Daar nu vijftien Slaven gemakkelijk, op éénen dag, een *acre* land omfpitten, komt het mij voordeeliger voor, zulks op de oude manier te blijven doen, dan eene nieuwe intevoeren.

De werktuigen, waarvan men zich bij de bewerking van den grond bedient, zijn, over het algemeen, op alle plantaadjes zeer doelmatig; zij beftaan uit eene fpade, fchoffel en mes, en daarmede kan men den gewonen arbeid verrigten. Moeten de Slaven een ongewoon werk doen, dan geeft men hun ook werktuigen, welke daarvoor berekend zijn. Is

een

een ſtuk lands voor het beplanten met Katoen omgeſpit, dan nemen de Negers eene lijn, welke de lengte van zes of acht bedden heeft, langs deze ſteken zij, op afſtanden van zeven of acht voet, kleine ſtokjes in den grond. Rondom deze ſtokjes zaaijen zij het Katoen-zaad, maken den grond los en bedekken het zaad met aarde. De invoering van een lang hol riet, welke de Schrijver met een prijsſelijk oogmerk voorſtelt, kan derhalve, bij dit werk, van geen nut zijn, daar alle de zaadkorrels in een te klein gat zouden vallen en beſloten worden. Dit zou voor den groei nadeelig zijn. Zaait men hetzelve, daarentegen, in een' omtrek van vier of vijf duim rondom het ſtraks gemelde ſtokje, dan groeit het zeer goed op. Deze manier van het Katoen te zaaijen is daarenboven noodzakelijk; want als de planten eene hoogte van zes of acht duim bereikt hebben, worden eenige van dezelve uitgeroeid, en alleen de ſterkſte blijven, op een' afſtand van vier of vijf duim van elkander, ſtaan. Dit geſchiedt, omdat de eene of de andere ſterft, en omdat zij elkander weêrkeerig onderſtutten. Blijven al toevallig alle de planten voortgroeijen, dan kan men de overvloedige gemakkelijk uitroeijen, zonder de overige nadeel te doen.

Op de meeste Katoen-plantaadjes bedient

men zich van *Creolen* of van kinderen, om te zaaijen. Dit werk is voor hun, onder opzigt van een' *Creool*, meer een ſpel, dan eene vermoeijende bezigheid. Het zou voor oude Negers zeker moeijelijk zijn, welke men liever gebruikt tot arbeid, die meer ſterkte en ondervinding vereischt (*).

Op bladzijde 172 van het Eerſte Deel, is eene opgave van Kapitein STEDMAN geplaatst omtrent de verdeeling van de werkzaamheden der Negers. STEDMAN heeft hierin, gelijk in vele andere dingen, geheel mis. Elk, die met de zaak bekend is, ziet dit duidelijk. Het is jammer, dat zijne berigten in *Europa* zoo algemeen geloof gevonden hebben; hierdoor werden de *Westindiſche* Planters en de overige bewoners der Eilanden verkeerd beoordeeld. Zonder mij in wijdloopige aanmerkingen over STEDMANS berekening intelaten, wil ik alleen zeggen, dat hij veel beter gedaan had, indien hij gezegd had, dat op eene Plantaadje van 100 Slaven zich 64 mannen

(*) De hier gemelde manier van katoen te zaaijen wordt, volgens de berigten, welke ik ontvangen heb, geenzins overal in deze gewesten gevolgd. In het werk, *La Maison rustique de la Cayenne*, wordt de wijze van zaaijen zoo opgegeven, als ik te voren meldde, en ook daarin wordt gezegd, dat het bukken bij dit werk voor de Negers zeer nadeelig is. v. S.

nen en vrouwen en 36 kinderen bevinden, die op de volgende wijze verdeeld zijn:

1 Opziener of Bastiaan.
1 Die de gebouwen en molens in orde houdt.
2 Timmerlieden.
1 Kuiper.
1 Metfelaar.
2 Slavinnen voor het huiswerk.
1 Slavin om te wasfchen.
1 Kok.
2 Tot het bewaren der levensmiddelen; deze zijn te oud om op het veld te werken.
1 Ter oppasfing van rundvee.
1 Jager en Visfcher.
1 Tuinman.
1 Die het opzigt over de fluizen heeft.
1 Oude *Creoolfche* flavin, om de kinderen optepasfen.
1 Oude *Creoolfche* flavin, voor het gevogelte.
6 Molen-makers; deze zijn te oud, om zwaar werk te verigten.
40 Slaven voor den arbeid op het veld.
2 Jongens om boodfchappen te doen.
2 Meisjes om boodfchappen te doen.

68

Transpt. 68

2 Meisjes die het zaaijen leeren.
2 Jongens, die het timmeren leeren.
1 Jongen, die de heelkunde leert.
1 Jongen, tot het oppasſen van zieken.
3 Jongens, die de ſchapen en varkens hoeden.
11 Zoowel jongens als meisjes, die de gereedſchappen ſchoonmaken, bij en in het huis en in den molen en keuken werken.
12 Kleine kinderen, die nog oppasſing noodig hebben.

100

Somwijlen zijn Slaven, die dienst als ſoldaten doen, niet op de Plantaadje, of er zijn eenige in het hospitaal; het getal van deze is vaak tien. Op een' anderen tijd zijn er geene zieken en ook geene als ſoldaten afwezig, en dan kan het geheele getal van 40 tot het werk op het veld gebruikt worden.

Op bladzijde *169*, van het Tweede Deel, is het *Bruin-hard-hout* (*Brown-hard-wood*) vergeten, want dit is zeker het beste timmerhout in deze Kolonie.

Op bladzijde 183 van het Tweede Deel, zegt de Schrijver, dat de Bloemkool te *Surinamen* goed voortkomt; hierin heeft hij mis; de plant

plant groeit hier, wel is waar, zeer goed, doch zij draagt nooit bloemen. In het algegemeen, echter, zoude men hier de meeste *Europiſche* planten kunnen kweeken, hoewel niet in de hoogſte volkomenheid, ontzag men hier niet den tijd en de moeite, welke er toe vereischt worden.

Op bladzijde 185 van het Tweede Deel, wordt gezegd, dat de *Tayes* ook van zaad worden geteeld; dit geſchiedt in deze Kolonie niet. Zij worden hier, even als de aardappelen, uit den wortel zelven, welke in kleine ſtukjes geſneden wordt, voortgeplant.

De tweede ſoort van wild, waarvan de Heer VON SACK, op bladzijde 195 van het Tweede Deel, ſpreekt, teelt te *Surinamen* wel voort, als men hetzelve ſlechts behoorlijk oppast. Ik heb zelfs een jong dier van het vrouwelijke geſlacht opgekweekt, dat driemaal geworpen heeft. Deze dieren dragen vier maanden. Een vierkant van 120 voet is ruim genoeg tot hun verblijf. Hun voedſel beſtaat in aardappelen, koorn en groene *Bananas*.

De *Bananas*-vogel, waarvan op bladzijde 226 van het Tweede Deel geſproken wordt, bouwt zijn nest, ter zijner meerdere veiligheid, bij voorkeur, op eenen boom, waarop de *Marabonso-Wespen* hunne nesten hebben.

Onder de Visſchen, bladzijde 247 enz. van het

het Tweede Deel, hadden de *Heymar*, de Schelvisch (*Gadus aeglefinus*) en de ſnoek moeten genoemd worden.

De *zwarte Marabonso Wespen*, (bladzijde 253 van het Tweede Deel) onderſcheiden zich van de bruine, zij zijn gevaarlijk; haar ſteek is pijnlijk, en het gebeurt dikwijls, dat Negers, die door haar geſtoken zijn, koortsachtige toevallen krijgen.

Einde van het derde en laatſte Deel.

